

శ్రీః
శ్రీలక్ష్మీ సుసంహారము
విజ్ఞాపనా

సువిదితమెవెదం విదుషాం సవేషామ్, యత్కిలః—సర-
మకారుణి కేన భగవతా నిఖిలజీవ సముద్ధారాయ ప్రదశితయో-
రపి ద్వయోః ప్రవృత్తి నివృత్తిమాగ్గయోః ప్రవృత్తిమాగ్గవ
సవలోకసాధారణో దరీద్రశ్యతత్వతి; నివృత్తిమాగ్గస్తు ప్రా-
యశో మస్తప్రజ్ఞానాం దుస్సాధవవేతి చ. కించ. ప్రవృత్తిమార్గ
ద్వారా నివృత్తిమాగ్గః సులభో భవతీత్యపి బహుశో నిరూపితం
తత్రతత్ర ప్రాచీనైః. అతవవ మీమాంసకాః కర్మణవవ బ్రహ్మ-
త్వమప్యభ్యుపగమ్య సిద్ధాంతయన్తి. భగవన్సుఖోద్ధృతైషు వెద-
వ్వపి యావాత్ భాగః కర్మోపయోగితయావతిష్ఠతే స తావాత్
జ్ఞానోపదేశాయ. జ్ఞానమాగ్గస్తు ఉపనిషచ్ఛబ్దవాచైశ్చైవైదా-
నామన్తైః కైశ్చిదల్పీయోభిభావైర్నిరూప్యతే. తెవ్వపి వేదా-
న్తభాగేషు మధ్యే తత్రతత్ర కర్మస్వరూపమేవ నిరూపితమాస్తి.
యద్యపి కర్మ నాత్మాన్మోక్షహేతునా భవతీతి వత్తతే శాస్త్రేషు
వాదః; తథాపి కర్మణాం జ్ఞానహేతుత్వం సవసంప్రతిపన్నమేవ.
కించ, యత్రయత్ర కర్మణాం నిర్దాద్యోతతే, తత్ర సవత్రతాపి
కామ్యాన్యవ కర్మాణి వివక్షితానీతి మన్యన్తే విచక్షణాః. నిత్యా-
నా తు కర్మణాం పరిత్యాగా నై ప్రాపవన్యతత్వతి సకలానామపి
వేదశాస్త్రాణామాశయః. ఆహ చ భగవాన్—

నియతస్య తు సంన్యాసః కర్మణో నోపపద్యతే ॥ ఇతి.

అతవవ ప్రత్యవాయోపి ప్రదశిత శాస్త్రేషు నిత్యానాం కర్మ-
ణాం పరిత్యాగే. ఇమేవానుసన్ధాయ భగవతీ త్త్రియత్రుతిరపి

స్వస్య చరమేనువాకే జీవన్ముక్తానామపి నిత్యకర్మహానిప్రయత్నః
ప్రత్యవాయో మా ప్రసజ్జీతి, తస్యైవం విదుషః' ఇత్యారభ్యజ్ఞా-
నాగ్నిహోత్రముపదిశతి. ఇత్థం చ జాతానాం మనుజానాం నిత్యక-
ర్మాచరణమత్యావశ్యకమిత్యయం ఘట్టాపధః సార్వజనీనః సావక-
కాలికశ్చ.

తత్ర శాఖాంతరానువతికాముపయుక్తేషు తత్తచ్ఛాఖానుసా-
రిషు ప్రయోగగ్రన్థేషు ముద్రితేషు సముపలభ్యమా నేష్యసి, ఋ-
చ్ఛాఖానువతికాముపయుక్తో న కొపి తాదృశో గ్రన్థ ఏతావతాపి
కాలేనాస్మిదే శే దృష్టిగోచరో భవతీత్యతస్తాదృశ లోపపరిహారా-
య శ్రద్ధాశుభిమహద్భిః కైశ్చన చోదితావావామత్ర యత్నవ-
న్తావభూవ.

తత్ర చ విద్యమా నేష్యసి దీపికాదిగ్రన్థేషు, ఆదిమత్యైస అ-
భ్యహితత్వాత్, దీపికాకారాదిభిరపి తత్రతత్ర ఎతన్నతస్య ప్ర-
మాణత్వేన సంగ్రహాత్, అస్యైకస్య దశనైస గ్రన్థాంతరాణాం
దృష్టప్రాయతాపతైశ్చ, అస్య ప్రకటనై సర్వేషి ఋగ్వేదప్రయో-
గగ్రన్థాః ప్రకటితప్రాయావ భవంతి మత్వా, శ్రీమన్నుసింహ-
ప్రయోగపారిజాతప్రకరణాఖ్యస్య అస్య గ్రన్థస్య ముద్రణమత్యా-
వశ్యకమితి నిశ్చిత్య, తదథః ఉద్యమః ప్రారభ్యతే.

ఎవముద్యతయోరావయోః, శుద్ధపుస్తకదాలభ్యమాదో-
మహా ప్రత్యూహో గోచరోభవత్. శుద్ధానాం పుస్తకానాం
సమృద్ధసాధకమనుభూతస్తు శ్రమో నైవ సాధ్యో లేఖనద్వారా
వణయితుమ్. ఎవమతిమహతా శ్రమేణ సముపలభ్యాని పుస్తకా-
నీమాని:—

1. శ్రీమన్మహారాజప్రాచ్యకొశాలయస్థం (ఓరియంటల్
లైబ్రరీ) పుస్తకద్వయమ్. (ప్రాయః సమగ్రమ్)
2. స్వగవాసి బసరాళు వెంకటసుబ్బాభట్ట కొశాగార
స్థితమ్. (పోడశకమకాణ్డమాత్రమ్)

3. శ్రీ. వే. అయాచితనారాయణదీప్తితైః ప్రదత్తమ్.

(మోడశకర్మకాణ్డమాత్రమ్)

4. శ్రీమన్నహారాజఋత్విగ్నిః శ్రీ. వె. కృష్ణశాస్త్రిభిః ప్రదత్తమ్.

(మోడశకర్మకాణ్డే ఉపనయన పర్యంతమ్)

5. శ్రీమన్నహారాజఋత్విగ్నిః శ్రీ. వె. రామస్వామిశాస్త్రిభిః

ప్రదత్తమ్. (ఆదితః కాణ్డ చ తుప్త యమాత్రమ్)

ఇమాని పుస్తకాన్యవప్తభ్యాన్య గ్రంథస్య ముద్రణే ప్రవృత్త-
యోరప్యవయోః ప్రాయశః ప్రాచీనపుస్తకశిఫిలతాది దోషజనితః
క్లెశో దుష్పరిహరః ప్రత్యూహః సముపస్థితః. తతశ్చ శ్రీమన్నహారా-
జాస్థానమహావిద్వత్పదవీమధిరూఢః శ్రీమన్నహారాజసంస్కృత-
మహాపాఠశాలాయాం సాహితీప్రథమోపాధ్యాయః సీతారా-
వణసంవాదాది లోకొత్తరగ్రంథవిరచనకుశలః చామరాజనగర-
రామశాస్త్రి, తత్సహాయతేన సుగృహీతనామా వేదద్వయ-
నిష్ఠాతః కరతలామలకీకృతశ్చైతగ్రంథః శ్రీ జగద్గురుసంస్థానెపి
స్వర్ణాకటకప్రదానేన బహుమానితః శ్రీ. వె. ద్వివేది సుబ్రహ్మ-
ణ్యవధానీ, రాజకీయప్రాచ్యకోశాలయపణ్డితః జ్యోతిశ్శాస్త్రప-
యోనిధిపారదృశ్వా శ్రీ. వె. నరహరిదై వజ్రశ్చ, ప్రాథ్యక్స్తగ్రంథ-
స్యాన్యశోధనార్థమావాభ్యామ్. తె చ శ్రద్ధాశ్రవః సమభ్యుపా-
గమన్నస్మత్ప్రార్థనాం కరుణయా. తతశ్చ ముద్రయితుమార-
భ్యాయం గ్రంథో మహతా ధనవ్యయేన.

అహో ! దైవహతకస్య దుష్కారా నిష్ఠూరతా ! యదేవ
ముపక్రాంతై మహతస్సద్గ్రంథస్య ముద్రణే, ఆస్థానమృచస్య వ్యవ-
సాయస్య సహకారీ అన్యత్ప్రియమిత్రం గణాధరశాస్త్రినామా
దైవహతకేన అకాలమృత్యువశమానీతః. నైతావతాపి సమ-
తుష్కద్వప్తమిదం దైవమ్, యదస్య వ్యవసాయస్య జీవాతుభూతమ-
క్షీకృతశోధనకర్తాణాం సంశోధితోపనయనభాగాస్తగ్రంథమివ రామ-

శాస్త్రీమపి స్వర్గమగమయదస్య వ్యవసాయస్య శ్రమజనకతాం
సురగురవే నివేదయితుమివ. తదా చ శిథిలీభూతస్రాయవహ-
భూత్ కంచితక్కులమయం వ్యవసాయఆవయోః.

తతశ్చ బహుభిరాస్తికైరన్యత్సుహృద్భిః సనిబంధం
చోదితౌ పునరప్యముమధ్యవసాయం యావదగృహ్లావ, తా-
దాసాదితోన్యద్భాగ్యవిశేషేణ సుగృహీతనామధేయః శ్రీమా-
శ్చామరాజనగరశ్రీకణ్ణశాస్త్రీ. యః కిల, స్వగృహ-వాసిచామర-
జనగరరామశాస్త్రీ జ్యేష్ఠభ్రాతా, నిర్మాతా ధాతురూపప్రకా-
శికాదీనాం గ్రన్థరత్నానాం, నిద్రాయామపి వ్యాకరణశాస్త్ర-
మేమౌత్స్వప్నాయమానః, నితరాం నిష్ణాతః సాహిత్యా-
ప్రవక్తా ధర్మశాస్త్రస్య, శ్రీమన్మహారాజాస్థాన మహావిద్వత్పదవీ-
మధిరూఢః, ఇదాసీం చ ఆస్థాన ధర్మాధికారపదవీం విభూషయ-
ప్రసతే. స చ అన్యత్ప్రధానామజ్ఞీకృత్య, అనురుధ్య చ భ్రాతృ-
వాత్సల్యం, సమపూరయచ్ఛాధనకర్మణా షోడశకర్మకాణ్డమిమమ్.
అగ్రేషే తదవలమ్బనేనైవ అన్య గ్రన్థస్య ప్రకటనోత్సాహావయోః.

ఇదం కిల విశేషతః స్మరణీయమ్, యదస్య గ్రన్థస్య ముద్రణై-
ప్రకాశ్యంతే, సంజాతే చ భూయసి ధనాభావజనితే క్లేశే, శ్రీమా-
ఆస్తిక శిరోమణిధర్మార్పితప్రాపనోత్సుకః శ్రీమత్కృష్ణరాజప్రభు-
వర్యో మహతా ధనసాహాయ్యేన సమన్వగృహ్లాదన్యత్ప్రయత్నమ్.
రాజకీయవిద్యాభ్యాసశాఖాధికారిణశ్చ, బహుపుస్తకస్వీకారేణ
సాహాయ్యమాచరన్తీతి, సప్రశ్రయం నివేదయావస్సద్గ్రంథప్రచార-
ణసహాయభూతేష్వన్యత్కృతజ్ఞ తామ్ ; ప్రాథమ్యావశ్య భగవన్త-
మన్మన్మహారాజమాయురారోగ్యాదిప్రదానేన సుచిరం రక్షతామితి.
ఆనందసంవత్సర శ్రావణశుక్ల ౫ } కె. వెంకటేశభట్ట, }
నృసింహప్రయోగపారిజాత ఆఫీస్, } పి. జి. రామకృష్ణభట్ట. }
మైసూరు.

ఉపోదాతః.

ఇహ ఖల్వినాద్యవిద్యావాసనయా సంసారసాగరనిమ-
 నాం కనాపి సుకృతవిశేషేణ మానుషజన్మ ప్రపన్నానాం
 నానాం ధర్మాదినిఖిలపురుషార్థ సిద్ధయే దయాభోః పరమేశ్వరస్య
 భాన్నిగతానాం సర్వశ్రుతీనామగ్రిమత్వేనాభ్యహిత-
 తః పషట్కారం పురస్కృత్య పశు సోమ చరు పునోడాశ సాన్నా-
 న్యమితౌదిహవిస్సాత్ప్రదాపకమస్తమయత్వేన పరమా-
 భక్తభూతనిజవిభూతిప్రశంసనైవ చ సురాణామిహి తతమః, తావ-
 నీయాద్యపనిషత్సు ప్రతిపదం తదేతద్వచాభ్యుక్తం తదేతద్వచా-
 భ్యుక్తమిత్యుచ్చైరుద్భోషణైవ, ఛాన్దోగ్యోపనిషది ఋచ్య-
 ధ్యానం సామగీయత ఇతి సామనామప్యసైవాధిష్ఠానత్వోక్త్యా
 చ పరాధ్యతమః ఋగ్వేదః, శిక్షోద్యజ్ఞేస్సహ సంహితారణ్యక-
 ం హోమోనూప మూలగ్రంథేషు చిరపరిశీలనసాధ్యేష్వప్యస్మిన్ కలి-
 యుగే జీవితోపపాదకకలాపరిశీలనవ్యగ్రతయా మన్దశ్రద్ధేర్భూ-
 న్మరైః బహుశో విస్మృష్టాభ్యయన ఇతి సావకజనీనమైవ; కిముత,
 తదవలమ్బః ధనవినియోగసహకృత్వానః శాఖాభేదా ఇతి.
 ఎతత్సర్వం విలోక్య బహ్వుచ్చైష్వరూచానకులీనః పరంపరా
 గత్త స్వకులాచారప్రసరన్యూనతానుతాపీ కరీరాపరపర్యాయ
 కళత్తై. వెంకటేశభట్టశర్మా భూసునోత్తమః, సరామకృష్ణభట్ట
 నుస్మృతః, స్వకులపరమ్పరానువర్త్యమానప్రచురప్రచారాశ్వా-
 లాయనశాఖాసమ్ప్రదాయన్యూనతాపజ్ఞానుతాపీ, స్వేనాను-
 వర్త్యమానాయామృగ్వేదశాకలసంహితా మాశ్రిత్య ప్రప-

తమానాయామాశ్వలాయనశాఖాయాం బహుధా ప్రవృ-
 త్తైషు దీపికాదిప్రయోగగ్రన్థాద్విదిమత్వేనాభ్యహితత్వాద్దీపి-
 కాకారాదిభిస్తత్రతత్రైతన్నతస్యానూదితత్వాచ్చ, నృసింహప్ర-
 యోగపారిజాతస్య సర్వోపాదేయత్వమనుసన్ధాయ గ్రన్థక్రతా-
 స్వప్రణీత ప్రయోగవాక్యాధానాం సమూలశ్రుతిస్మృతి ప్రమా-
 నాణతాం స్పష్టయితుం గంధవైపుల్యశక్త్యాం నిస్య తత్త-
 త్ప్రమాణవచనాన్యపన్యస్య విరచితం నృసింహ ప్రయోగ పారిజా-
 తాఖ్యం గ్రన్థం ప్రచికటయిషుస్తస్య గ్రన్థస్య విపులతరత్వాత్తత్పరిశీ-
 లన పరినిష్ఠితా, కాంక్షిత్సుహృదస్సహాయానుపల్యో తన్ముఖ-
 తత్ర శ్రోత్రియాధ్యుషితగ్రామాస్తరేషు తత్తచ్ఛ్రోత్రియకు-
 లైభ్యః ఖణ్డఖణ్డశ ఉపలభ్యానాం కతివయగ్రన్థభాగానాం కోశా-
 గారస్థప్రాచీన పుస్తకాని చ సమ్పాద్య మహతాధనవ్యయేన సా-
 ధితముద్రణాత్పరైః పుస్తకాని బహుాకృత్య తత్కుతుకినాం మూ-
 ల్యమాంద్యేన సుగ్రహణి విరచయ్య సాక్షోపాద్యం కాత్స్యైకన
 తద్బహుళీకరణే ప్రయతమానః సై.

అన్య నిబన్ధస్య రచయితా, పదవాక్యప్రమాణపారావార-
 పారీణః శ్రోత్రియసులూత్తంసః జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రయోనిధిపారదృశ్యా
 త్రిభిరపి కరణైః నిరన్తరానుసన్ధియమానకులదైవశ్రేష్ఠసై-
 హచరణానుగ్రహసమేధిత ప్రతిభావిశేషః శ్రీనృసింహ బహుధో-
 త్తంసోఽధీత్యపి సర్వేషు వేదేషు సర్వాస్యపి శాఖాసు స్వేనా-
 నువత్త్యమానాయామాశ్వలాయనశాఖాయాం పక్షపాతభావ-
 శ్యేన తన్నిరూపిత సంస్కారకమాణి ప్రతిపిపాదయిషు సై-
 ష్వప్యాధానాది శ్రౌతసంస్కారకమణాం సాక్షాచ్ఛ్రుతిబోధిత-
 త్వేన ప్రథమం తదనుష్ఠానావశ్యకతవ్యతా నిరూపణే ప్రస్తు-
 తేపి తదనుష్ఠానయోగ్యతా సమ్పాదకత్వేన ప్రాథమ్యాదాశ్వ-

లాయనమతానుసారేణ తత్తత్సంస్కారాణామితీకర్తవ్యతానిర్ణయం చికిషుఃస్వః సింహపారిజాతప్రకరణాఖ్యం ప్రబంధం విరచయాయచకార. అయం చ కమలాకరభట్టాత్ప్రచీనఇతి తత్కృతనిర్ణయసిన్ధావేతద్దృష్టసాధ్యదాహృతత్వాదివిజ్ఞాయతే కమలాకరభట్టస్త్వవమాశతకత్రయాత్ప్రచీనఇతి తద్దృగ్నాదేవజ్ఞాయతే.

అస్మిన్ప్రబంధే షోడశకర్మకాణ్డాచారకాణ్డ పాకయజ్ఞకాన్డాహ్నికాణ్డ శ్రాద్ధకాణ్డ శ్రౌతకాణ్డాఖ్యాని పట్కాణ్డాని నిబద్ధాని.

కాణ్డేషు నిరూప్యమాణోధః ప్రథమమనుక్రమణిః శ్రియాయం ప్రబంధః. సంక్షేపేణ సంగృహీతశ్రుతిస్మృత్యధికసారేషు స్వప్రయోగవాక్యేషు తత్రతత్ర సందిహనానాం ప్రతిభావతాం విసమ్భూయావశ్యకతత్తత్సంస్కారకమణానుష్ఠానఫలమారభ్య తత్తదజ్ఞానామితీకర్తవ్యతా ప్రతిపాదకాని శ్రుతిస్మృతికల్పమాత్రప్రమాణవచనాని ప్రతిపదమాశ్వలాయనగృహ్యసూత్రవచనాని

తత్తత్ప్రత్యవబాధకనారాయణవృత్తివచనాని పరిశిష్టకారికావచనాని తస్మాలభూతశౌనకమహాషివచనాని భగవదాశ్వలాయనస్మృతివచనాన్యనాన్యనన్యసి మహాషివచనాని ప్రమాణస్వినోదాహృతాని. ప్రతిసంస్కారనిరూపణారమ్భం స్వప్రదేవతాస్తుతిప్రతిపాదకాః విచిత్రవృత్తమనోహరాః ఆలంకారికమనోరంజకాః శ్లోకానిబద్ధాః. తత్తత్కర్మోపయుక్తవైదికమంత్రాణామథాఽపి స్ఫుటికృత్య ప్రదశికతాః. ప్రసజ్గసజ్గత్యా జ్యోతిశ్శాస్త్ర వైద్యశాస్త్ర మర్హాప్రదశికతమ్. సామంద్రీకశాస్త్రసారాపి నిరూపితః. పశ్చాత్ స్వప్రణీతప్రయోగపరిపాటీ నిరూపితా. ఎతత్సవం పరిశీల్యవగన్తుమక్షమాణామల్పమైధసాం సుఖేన తత్వార్థావగమాయ సజ్గ్రహీతసవసారైః

సంక్షిప్తవాక్యైర్వరనుషజ్ఞతాచార్యవత్సనా పరమకారుణి కేన
నిబద్ధకారేణ ప్రదశికేతాం ప్రయోగపరిపాటిం కించిత్కించదభ్య-
స్యేదానీంతనాయథాస్వం వ్యవహరన్తి.

ఏవం గ్రన్థన్యతివై పుశ్యాచ్చుద్ధాళుభిః పురాణశ్రోత్రియైః
కథంచదతిసాహసేన తాళపత్రేషు దేవనాగరసజాతీయైర్నాగర
వక్షైలిఖితాని పుస్తకాన్యపలభాని; తెవ్యపి క్వచిదేకం కాణ్డం
క్వచిద్వై, క్వచిత్త్రీణి. క్వచిత్ పుస్తకాన్తరం ఏకైకశో వా కృత్స్న
గ్రన్థో నోపలభః తదన్విష్యన్నైవౌపలభ్యగ్రన్థముద్రణవ్యవసాయ
మవిజహదేవాస్తై ప్రచారధురన్ధరః. పుస్తకైర్వివిధైరశ్లోకై-
త్రియైలిఖితేషు తాళపత్రపుస్తకైషు ప్రతిపత్ర మైకైకపక్షి-
వామభాగే ప్రథమం సప్తాష్టవణాన్విలిఖ్య దక్షిణచరమభాగే
సప్తాష్టవణాని విలిఖితాని, మధ్యభాగే వణా లేఖనస్థానం ప్రద-
శికేతమాస్తై. ఏవం పాకయజ్ఞ కాణ్డ ఆకృత్స్నగ్రన్థసమాప్తైః
ప్రతిపత్రం ప్రతిపృష్ఠం ప్రతిపంక్త్యవమేవ దృశ్యతే. పుస్తకాన్తరం
నిపుణమన్విష్యమాణమపి జడజనవశగత త్వద్దౌలభ్యపదవీం
న జహాతి.

ఏవ ముపలభ్యేషు పుస్తకేషు యథామతి సంశోధ్య షోడ-
శకమకాణ్డం ముద్రణాహమకావమ్. అత్రాపి మదీయ-
భ్రమప్రమాదాదికృతాదోషాహృదయాళుభిః క్షున్తవ్యాఞ్జిత్య-
భ్యథేయతే భ్యవగత శోధకాధికారః శ్రీమద్యదుకుల పరమ్ప-
రాపయఃపారావారరాకాశశాఙ్కు శ్రీమత్తురీయ కృష్ణరాజ మహా-
రాజాస్థాన ధర్మాధికారీ చామరాజనగరీయః,

శ్రీకణ్ఠశాస్త్రి.

శ్రీః

శుభమస్తు

శ్రీమన్నృసింహప్రయోగపారిజాతప్రకరణ షాడశకర్మకాండే

ప్రజ్ఞాపత్రమ్ .

పుటసంఖ్యా

పుటసంఖ్యా

మంగళాచరణం	౧	ఆభ్యుదయప్రకరణం	౩౮
స్మృతికత్తనామాని	౨	మాత్రాదిపూజా	౪౧
ధర్మప్రశంసా	౪	విశ్వేదేవనిర్ణయః	౪౬
ధర్మనిరూపణం	,,	ఆభ్యుదయశ్రాద్ధప్రకారః	౪౮
ధర్మప్రమాణాని	,,	విశేషస్మృతిః	౫౨
స్మృత్యధ్యయనం	౫	సంకల్పశ్రాద్ధనిర్ణయః	౫౬
శ్రుత్యాదిప్రమాణం	,,	జీవత్పితృవిషయః	౫౮
శ్రుత్యాదిబలాబలం	౭	ఆభ్యుదయప్రయోగః	౬౦
సంస్కారనిరూపణం	౮	కౌతుకబంధనవిధిః	౬౩
అనుక్రమణికా	౧౧	ప్రయోగః	౬౪
గృహ్యపరిశిష్టకారికా	౧౨	అగ్నిముఖప్రకరణం	౯౧
స్వస్తివాచనవిధిః	౧౭	సంకల్పనిర్ణయః	౯౨
కలశస్థాపనవిశేషః	౧౯	సంజీలకరణం	౯౬
కలశలక్షణం	,,	అగ్నినిర్ణయః	,,
స్వస్తివాచనప్రయోగః	౨౦	అగ్నిప్రతిష్ఠాపనం	,,
అఙ్కురార్పణవిధిః	౩౩	అస్తరాగమనం	౧౦౦
అఙ్కురార్పణప్రయోగః	౩౫	అగ్నిధ్యానం	,,

అన్వాధానం	౧౦౨	ఆజ్యభౌగః	౧౪౨
బహిఃస్సంసహనాదిః	౧౦౩	ఆవదానధర్మః	౧౪౩
కుశప్రశంసా	౧౦౬	ఆహుతిప్రమాణం	౧౪౫
దర్భాహరణం	౧౦౭	ప్రధానహోమః	,,
పవిత్రవిధిః	,,	స్విష్టకృద్ధోమః	౧౪౮
హేమపవిత్రప్రశంసా	౧౦౮	రజ్జప్రహరణం	౧౫౦
కూచలక్షణం	౧౧౪	ప్రాయశ్చిత్తహోమః	౧౫౧
దభకవ్యయః	౧౧౫	నైమిత్తికప్రాయశ్చిత్తం	,,
ఇథ్థాయోగ్యవృత్తయః	౧౧౬	పూర్ణాహుతిః	౧౫౫
వజ్రకసమిధః	౧౧౭	తండులకణాదిః	,,
పరిసమూహనాదిః	,,	పూర్ణాపాత్రనిసయనాదిః	౧౫౮
పాత్రాసాదనాదిః	౧౨౦	సకలహోమకర్మపరిభాషా	౧౬౦
పవిత్రలక్షణం	,,	మంత్రార్థః	౧౭౩
పాత్రప్రకృతివృత్తయః	౧౨౧	అగ్నిముఖప్రయోగః	౧౮౧
పాత్రప్రమాణం	౧౨౨	గ్రహయజ్ఞప్రకరణం	౧౮౭
పాత్రశుద్ధిః	౧౨౪	మంటపలక్షణం	౨౦౧
బ్రహ్మవరణం	౧౨౫	కుండలక్షణం	౨౦౨
పూర్వపాత్రప్రణయనం	౧౨౬	గ్రహవణాః	౨౦౩
నిర్వాపాదిః	౧౨౭	ప్రతిమాద్రవ్యాణి	,,
ఆజ్యసంస్కారః	౧౩౦	గ్రహమూర్తయః	,,
ఆజ్యప్రతినిధిః	౧౩౫	అధిదేవతాపత్యధిదేవతా	
చరుసంస్కారః	౧౩౮	లక్షణం	౨౦౪
ఇథ్థాధానం	౧౪౦	సాధుణ్యదేవతాః	౨౦౬
ఆఘారహోమః	౧౪౧	ఆచార్యవరణం	౨౦౮

గ్రహస్థాపనం	,,	యోగఫలం	౨౯౬
దిక్పాలకపూజా	౨౧౦	రాశిఫలం	౨౯౭
కలశస్థాపనం	౨౧౧	రజస్వలానియమః	౨౯౯
హోమద్రవ్యాణి	౨౧౨	అన్యోన్యస్పృష్టిః	౩౦౧
ఆచారసంఖ్యాః	౨౧౩	ఆతఃపశుద్ధికాలః	౩౦౩
మంత్రాః	,,	శుద్ధిప్రకారః	౩౦౪
బలిదానవిధిః	౨౧౪	స్నానానంతరంకృత్యం	౩౦౭
అచక్షాన్	౨౧౫	రజస్వలాశాంతిః	,,
ఆవాహనమంత్రాః	౨౧౬	ఆధానెదివసనినయః	౩౧౨
అభిషేకాః	౨౧౭	తిథివారసక్షత్రరాశినినయః	,,
అభిషేకాదా విశేషః	౨౧౮	స్నానవిశేషః	౩౧౩
గ్రహాణాముద్వాసనవిధిః	౨౧౯	మంత్రాధిః	౩౧౬
స్థాలీపాకవిధిః	౨౨౦	గర్భాధానప్రయోగః	౩౨౭
నవాగ్నినవాధ్వరపక్షః	౨౨౧	పుంసవనప్రకరణం	౩౩౪
దానమంత్రాః	౨౨౨	సక్షత్రరాశితిథినినయః	౩౩౬
భూచక్రగ్రహయజ్ఞః	౨౨౩	అష్టమశుద్ధిః	౩౩౭
శివగ్రహయజ్ఞవిధిః	౨౨౪	వారాంశాః	,,
శివగ్రహయజ్ఞప్రయోగః	౨౨౫	మంత్రాధిః	౩౪౪
వాస్తుహోమవిధిః	౨౨౬	పుంసవనప్రయోగః	౩౪౬
వాస్తుమూర్తి లక్షణం	౨౨౭	సీమంస్తప్రకరణం	౩౪౯
వాస్తుహోమప్రయోగః	౨౨౮	సక్షత్రవిధిః	౩౫౨
గర్భాధానప్రకరణం	౨౨౯	తిథినినయః	౩౫౪
ప్రథమాతఃపఫలం	౨౩౦	రాశయః వారాః	౩౫౫
సక్షత్రఫలం	౨౩౧	అష్టమశుద్ధిః	౩౫౬

సీమన్తగృహేభోక్తృప్రాయ-		మూలానక్షత్రఫలం	౪౧౪
శ్చిత్తం	3౬౧	చంద్రులగ్నయుక్తనక్షత్రదోషః	౪౧౫
మంత్రాధికః	,,	రాశిదోషః	౪౧౬
సీమన్తప్రయోగః	3౬౩	విష్ణాదిషాడశదోషాః	,,
విష్ణుబలిప్రకరణం	3౬౭	గుళికం	౪౧౮
విష్ణుబలిప్రయోగః	3౭౦	గణాన్తఫలం	౪౧౯
గభీణీధర్మాః	3౭౮	విషఘటికాదోషః	,,
అష్టమంగళం	3౮౦	జననలగ్నఫలం	౪౨౦
గర్భిణీవతిధర్మాః	3౮౧	తాత్పర్యగ్నయోగాః	౪౨౧
నూతికాగృహనిర్మాణవిధిః	3౮౨	చంద్రయోగాః	౪౩౩
గర్భోత్పత్తిప్రసవప్రకరణం	3౮౪	చంద్రేణభుక్తకాలారిష్టం	౪౩౬
జాతకమక్షప్రకరణం	3౯౦	లగ్నచంద్రయోగాః	౪౩౭
అగ్నినిర్ణయం	3౯౮	ఆదిత్యయోగాః	౪౩౮
తిథిఫలం	౪౦౦	సౌమ్యయోగాః	౪౪౦
వారఫలం	౪౦౨	శుక్రయోగాః	,,
నక్షత్రఫలం	౪౦౩	శనైశ్వరయోగాః	,,
యోగఫలం	౪౦౫	సర్వగ్రహాణామరిష్టకాలః	౪౪౧
కరణఫలం	౪౦౮	స్త్రీజాతకఫలం	,,
రాశిఫలం	౪౦౯	లగ్నారిష్టభంగాః	౪౪౬
లగ్నఫలం	౪౧౦	చంద్రారిష్టభంగాః	౪౪౮
నవాంశఫలం	౪౧౧	అనభాదియోగాః	౪౫౧
గండాంతః	౪౧౨	చంద్రాధియోగాః	౪౫౨
ఏకనక్షత్రదోషః	,,	వశ్యాదియోగాః	౪౫౩
జ్యేష్ఠానక్షత్రఫలం	౪౧౩	లగ్నాధియోగాః	,,

రుచకాదియోగాః	,,	నక్షత్రాదినిర్ణయః	౪౯౦
గజకేసరియోగాః	౪౫౪	తిథినిర్ణయః	౪౯౧
రాజయోగః	,,	లగ్నగోచరః	౪౯౨
గ్రహాణాంబలాబలం	౪౫౫	వారాంశవిధిః	,,
రాశిబలం	,,	మాసనామాని	,,
నై సగ్గికబలం	౪౫౬	నామకరణప్రయోగః	౪౯౩
స్థానబలం	౪౫౭	గోముఖజననశాంతిః	౪౯౪
ఉచ్చస్థానబలం	౪౫౮	కృష్ణచతుర్దశీజననశాంతిః	౫౦౧
ఈశ్వరబలం	౪౬౧	సినీవాల్మీకిప్రమాతశాంతిః	౫౦౪
ఓజయుగ్మరాశిబలం	,,	దశజననశాంతిః	౫౦౫
పుంగ్రహాదిలక్షణం	,,	మూలానక్షత్రజననశాంతిః	౫౦౭
కాలబలం	,,	ఆశ్లేషానక్షత్రజననశాంతిః	౫౧౬
అయనబలం	,,	జ్యేష్ఠాజననశాంతిః	౫౧౯
కేంద్రబలం	౪౬౩	ఎకనక్షత్రజననశాంతిః	౫౨౨
మన్తాధికాః	౪౬౬	నక్షత్రగణాంతజననశాంతిః	౫౨౪
జాతకమప్రయోగః	౪౬౮	తిథిగణాంతజననశాంతిః	౫౨౫
జన్మతిథికతవ్యవిధిః	౪౭౦	దినక్షయాదిగణాంతశాంతిః	౫౨౬
పంచాయుధాభరణధారణం	౪౭౧	వైధృత్యవ్యతీపాతసక్రాంతి	
సూరికానాం కర్మనిర్ణయః	౪౭౨	జననశాంతిః	౫౨౮
సూరికానాంశుద్ధికాలః	౪౭౫	విషఘటికాజననశాంతిః	౫౩౧
సూరికాయాంఆశౌచనివృత్తి	౪౭౯	గ్రహణజననశాంతిః	౫౩౨
పుత్రకామెష్టిః	,,	యమశజననశాంతిః	౫౩౪
పుత్రపరిగ్రహః	౪౮౪	ప్రసవవైకృతశాంతిః	౫౩౫
నామకరణక్రరణం	౪౮౭	సదస్త్రజననశాంతిః	౫౩౬

పంచమూర్తిష్టశాంతిః	౫౩౭	వషణ్మద్ధిప్రయోగః	౫౪౫
పుష్కపూర్వాపాదయోః		మాకణ్డేయపూజా	౫౪౬
జననశాంతిః	౫౩౮	జన్మనక్షత్రకర్తవ్యవిధిః	౬౦౩
చిత్తానక్షత్రజననశాంతిః	౫౪౪	జన్మనక్షత్రప్రయోగః	౬౦౪
ఠోహణినక్షత్రజననశాంతిః	౫౪౫	చౌలకర్మప్రకరణం	౬౦౮
నాశవెష్టనశాంతిః	„	అయనమాసనిర్ణయః	౬౦౯
ఖట్వారోహణం	౫౪౬	గురుశుక్రమాధ్యం	౬
దుగ్ధపానం	౫౪౭	పక్షనక్షత్రనిర్ణయః	౬౧౦
యోగినీలక్షణం	౫౪౮	తిథివారరాశినిర్ణయః	౬౧౧
కణ్వవేదః	౫౪౯	లగ్నగోచరాప్తమశుద్ధిః	౬౧౨
నిష్క్రమణం	౫౫౦	అపవాదః	౬౧౩
నిష్క్రమణప్రయోగః	౫౫౧	చౌలయోగానాహ	„
బాలాపవేశనం	౫౬౦	మాతరిగర్భిణ్యానిర్ణయః	౬౧౪
అన్నపాశనం	౫౬౩	క్షురవిశేషః	౬౧౫
నక్షత్రతిథివారనిర్ణయః	౫౬౪	చౌలాగ్నినిర్ణయః	౬౩౪
జీవికాపరీక్షా	౫౭౦	చౌలాన్నభోక్తృ	
అన్నపాశనప్రయోగః	౫౭౧	ప్రాయశ్చిత్తం	౬౩౫
శిశురక్షా	౫౭౨	మంత్రార్థః	„
దంతసంఘర్షణదోష		చౌలప్రయోగః	౬౩౬
పరిహారః	౫౭౪	అక్షరాభ్యాసవిధిః	౬౪౧
అబద్ధపూర్తిశాంతిః	„	అనుపనీతధర్మాః	౬౪౩
ఆయుష్యహోమః	౫౭౮	ఉపనయనప్రకరణం	౬౪౬
వషణ్మద్ధిః	౫౭౯	పతితసావిత్రికప్రాయశ్చిత్తం	౬౫౦
కుముదాదిపూజా	౫౮౪	గురుబలవిచారః	౬౫౧
		అయననిర్ణయః	౬౫౫

ముతునిణయః	„	ఉపవీతలక్షణం	౬౨౫
శ్రేష్ఠపుత్రోపనయనం	౬౫౬	స్మృతిరూపేణాహ	౬౯౦
సక్షునినయః	„	అంజలితొరణాదాకారణం	౬౯౨
స్మచంద్రబలవిషయః	„	అజనదండధారణకారణం	౬౯౩
రాశ్యానుకూలః	౬౬౮	బ్రహ్మచారిధర్మః	౬౯౪
నినయః	౬౬౯	జహ్వలక్షణం	౬౯౮
తిథిః	„	భిక్షాచరణం	౭౦౦
గ్రహతిథిః	౬౬౦	మాధ్యాహ్నికం	౭౦౧
రనినయః	„	అనుప్రవచనీయం	౭౦౨
క్షత్రనినయః	౬౬౨	మంత్రాణామధః	౭౦౬
వ్యవసాయత్రాణి	„	ఉపనయనప్రయోగః	౭౧౧
కరణనినయః	„	గర్భాధానాద్యతీతకర్మ	
లగ్నఫలం	౬౬౩	ప్రాయశ్చిత్తం	౭౨౨
లగ్నాదిద్వాదశశ్చాసఫలం	౬౬౪	మేధాజననప్రకరణం	౭౨౪
అరిష్టయోగః	౬౬౬	మేధాజననప్రయోగః	౭౨౭
శుభయోగః	౬౬౭	పునరుపనయనవిధిః	౭౨౯
ఆచార్యలక్షణం	౬౬౮	పునరుపనయనస్యనిమిత్తం	౭౩౧
ఉపనయాః	౬౬౯	బ్రహ్మచారిధర్మః	౭౩౩
ద్వాదశపుత్రాః	„	భిక్షాచరణం	౭౩౮
మత్తోన్నతముఖోపనయనం	౬౭౧	అగ్నికార్యం	౭౪౦
ఏకోదరోపనయనం	౬౭౨	అభివాదనం	౭౪౨
సంస్కారాపక్తోప్రాయశ్చిత్తం	„	బ్రహ్మచర్యకాలః	౭౪౩
ప్రజాపత్యకృతస్వయాం	౬౭౩	వైష్ణవధర్మాః	„
సంభారసంభరణం	౬౭౪	బ్రహ్మచారివ్రతలోప	
పరిధానాదిలక్షణం	౬౭౫	ప్రాయశ్చిత్తం	౭౪౫
మేఖలాలక్షణం	౬౭౭	ఉపనయనప్రతిబంధః	౭౫౧
దండలక్షణం	„		

శ్రీ.

సంభ. సుస్మ.

శ్రీమన్నాసింహప్రయోగపరిజాత ప్రకరణ పాడశక మకాణ్డం
ప్రజ్ఞాపత్ర ప్రారంభః.

—o—

౧ స్మృతికర్తృనామాని.	౧౫	విశేషస్మృతి
ధర్మప్రశంసా.	౧౬	జీవత్ప్రవిషయః
ధర్మనిరూపణం	౧౭	ఆభ్యుదయప్రయోగః
౨ ధర్మప్రమాణాని	౧౮	కౌతుకబంధనవిధిః
౩ స్మృత్యధ్యయనమ్		ప్రయోగః
శ్మృత్యాదిప్రమాణమ్	౧౯	అగ్నిముఖప్రకరణం
౪ శ్మృత్యాదిబలాబలమ్	౨౦	సంకల్పనిణాయః
౫ సంస్కారనిరూపణమ్	౨౧	స్థంజిలకరణం
౬ అనుక్రమణికా.		అగ్నినిణాయః
స్వస్తివాచనవిధిః	౨౨	అగ్నిప్రతిష్ఠాసనం
కారికా	౨౩	అంతరాగమనం
౭ గృహ్యపరిశిష్టస్మృతిః		అగ్నిధ్యానం
౮ కలశస్థాపనేవిశేషః	౨౪	అన్వాధానం
కలశలక్షణమ్		బహిఃసన్నహనాదిః
౯ స్వస్తివాచనప్రయోగః	౨౫	కుశప్రశంసా
౧౦ అంకురాపణవిధిః	౨౬	దర్భాహరణం, పవిత్రవి
౧౧ అంకురాపణప్రయోగః		హేమ పవిత్ర ప్రశంసా
౧౨ ఆభ్యుదయశ్రాద్ధకారికా	౨౭	కూర్చలక్షణమ్
మాతృదిపూజా		దభవ్యయః
౧౩ విశ్వేదేవనిణాయః	౨౮	ఇద్దయోగ్యవృత్తయః
౧౪ ఆభ్యుదయశ్రాద్ధప్రకారః		నభ్యసమిధః ।

	శరీరసమూహనాదిరి	౪౪	సకలహోమకర్త పరిభాషా
౨౪	పాత్రాసాదనాదిః	౪౫	పాకయజ్ఞస్వరూపం
	పవిత్రలక్షణమ్	౪౬	మంత్రార్థజ్ఞానఫలం
౩౦	పాత్రకృతివృత్తాః		మంత్రార్థః
	సాత్రప్రమాణం	౪౭	అగ్నిముఖప్రయోగః
౩౧	సాత్రశుద్ధిః	౪౮	గ్రహయజ్ఞప్రకరణం
౩౨	బ్రహ్మనరణమ్	౪౯	మంటపలక్షణం
	పూర్ణసాత్రస్రణయనం		కుండలక్షణం
౩౩	ఆజ్యసంస్కారః.	౫౦	గ్రహనాళిక
౩౪	ఆజ్యప్రతినిధిః		ప్రతిమాద్రవ్యాణి
౩౫	చరుసంస్కారః	౫౧	గ్రహమూర్తయః
౩౬	హవిశ్శుద్ధిః	౫౨	అధిదేవతా ప్రత్యధిదేవ
	ఇథ్థాధానం		తా లక్షణం సాధుణ్యాధి
౩౭	ఆఘారహోమః		దేవతాః
	ఆజ్యభాగః	౫౩	ఆచార్యనరణం
౩౮	అనదానధమః		గ్రహస్థాపనం
	ఆహుతిప్రమాణం	౫౪	దిక్పాలకపూజా, కలశ
౩౯	ప్రధాన హోమః		స్థాపనం
౪౦	స్విష్టకృద్దోమః	౫౫	హోమద్రవ్యాణి
	రజ్జప్రహరణం, ప్రియ		ఆహుతిసంఖ్యా
	శ్చిత్త హోమః	౫౬	మంత్రాః
౪౧	స్తేమిత్తి కప్రాయశ్చిత్తం	౫౭	అభిషేకాః
౪౨	పూణామయః	౫౮	అభిషేకాదావిశేషః
	తండులకణాదిః		గ్రహాణామద్యాసనవిధి
౪౩	పూర్ణపాత్రనినయనాదిః		స్థాలీపాకవిధి

౫౯	నవాగ్నినవాధ్వర పక్షః దానమంత్రాః । భూచ	అష్టమశుద్ధిః । వారాంశాః కారికాః.
	కృగ్రహయజ్ఞః	౭౬ ప్రయోజనం । మంత్రార్థః
౬౦	శివగ్రహయజ్ఞ విధిః	౭౭ పుంసవనప్రయోగః
౬౧	శివగ్రహయజ్ఞప్రయోగః	౭౮ సీమంతప్రకరణం
౬౨	వాస్తు హోమవిధిః	౭౯ నక్షత్రవిధిః తిథినిర్ణయః
౬౩	వాస్తుమూర్తికలక్షణం వాస్తుసంకల్పః	౮౦ రాశయః - వారాః - అష్టమశుద్ధిః
౬౪	గర్భాధానప్రకరణం	౮౧ సీమంతగృహేభాక్తు
౬౫	ప్రథమాత్యవ ఫలం నక్షత్రఫలం	ప్రాయశ్చిత్తం ౮౨ మంత్రార్థః
౬౬	యోగఫలం రాశిఫలం	౮౩ సీమంతప్రయోగః
౬౭	రజస్వలనియమః అన్యోన్యస్పృష్టిః	౮౪ విష్ణుబలిప్రకరణం ౮౫ విష్ణుబలిప్రయోగః
౬౮	ఆత్మవశుద్ధికాలః	౮౬ గర్భిణీధర్మాః । అష్టమశుద్ధిః
౬౯	శుద్ధిప్రకారః స్నానానంతరం కృత్యం భువనేశ్వరీశాంతిః	౮౭ గర్భిణీపతిధర్మః ౮౮ సూతికాగృహ నిర్మాణవిధిః
౭౦	ఆధానేదివసనిర్ణయః	౮౯ గర్భోత్పత్తి ప్రవర్ధన ప్ర
౭౧	తిథి వార నక్షత్ర రా శినిర్ణయః స్నానవిశేషః	సవ ప్రకరణం ౯౦ జాతక ర్తప్రకరణం
౭౨	మంత్రార్థః	౯౧ తిథిఫలం - వారఫలం
౭౩	గర్భాధాన ప్రయోగః	నక్షత్రఫలం యోగఫలం
౭౪	పుంసవనప్రకరణం	౯౨ కరణఫలం - రాశిఫలం
౭౫	నక్షత్ర - రాశి - తిథి -	లగ్నఫలం

౯౩	నవాంశ ఫలం - గండాం	౧౦౧	రుజాదియోగాః
	తః - ఎకనక్షత్రదోషః -		గజకేసరియోగః
	జ్యేష్ఠానక్షత్రఫలం॥నూ	౧౦౨	రాజయోగః - గ్రహ
	లానక్షత్రఫలం		ణాంబలాబలం -
౯౪	చంద్రలగ్నయుక్తి	౧౦౩	రాశిబలం - నైసర్గికబలం
	నక్షత్రదోషః	౧౦౪	స్థానబలం - ఉచ్చ
౯౫	రాశిదోషః ॥ విష్ట్యాది		నీచబలం
	షోడశదోషః - గుళికం	౧౦౫	ఈశ్వరబలం - ఓజ
	గండాంతఫలం		యుగ్యరాశిబలం
౯౬	విషఫలకాదోషః॥ జనన	౧౦౬	కాలబలం - పుంగ
	లగ్నఫలం		హాదిలక్షణం -
౯౭	చంద్రేభుక్తకాలారిష్టం		అయనబలం
	లగ్నచంద్రదోషః -	౧౦౭	కేంద్రబలం -
	ఉదిత్యయోగః		మంత్రార్థాః
౯౮	సామ్యయోగః - శుక్ర	౧౦౮	జాతికర్తృవ్యయోగః
	యోగః - శస్త్రేశ్వర		జన్మతిథికర్తృవ్యవిధిః
	యోగః సర్వగ్రహ	౧౦౯	పంచాయుధాభరణధా
	రామురిష్టకాలః॥ స్త్రీ		రణం - సూతికానాం
	చాతకఫలం		కిర్త్యనిర్ణయః
౯౯	లగ్నారిష్టభంగాః	౧౧౦	సూతికానాం శుద్ధి
	చంద్రారిష్టభంగాః		కాలకి - పుత్రకామేష్టికి
౧౦౦	అనభాదియోగాః	౧౧౧	పుత్రపరిగ్రహః
	చంద్రాదియోగాః		నామకరణప్రకరణం
	వశ్యాదియోగాః	౧౧౨	నక్షత్రాదినిర్ణయః
	లగ్నాదియోగాః		శిఖినిర్ణయః

౧౧౩	అగ్నగోచరః, నూన నామాసి	౧౨౭	పుష్యపూర్వాషాఢ యోర్జననశాన్తిః
౧౧౦	గోమఖజనశాన్తిః	౧౨౮	చిత్తానక్షత్రజనశాన్తిః
౧౧౫	కృష్ణచతుర్థీ జననశాన్తిః.	౧౨౯	నామకరణప్రయోగః
౧౧౬	సివీవాల్మీకసూతశాన్తిః	౧౩౦	ఖట్వాహోహణం
౧౧౭	మూలానక్షత్ర జననశాన్తిః	౧౩౧	దుగ్ధపానం
౧౧౮	ఆశ్లేషాశాన్తిః జ్యేష్ఠాజననశాన్తిః	౧౩౨	యోగినీలక్షణం
౧౧౯	ఎకనక్షత్రజననశాన్తిః	౧౩౩	నిష్క్రమణం
౧౨౦	నక్షత్రగండాంత జననశాన్తిః	౧౩౪	నిష్క్రమణప్రయోగః
౧౨౧	తిథిగండాంత జననశాన్తిః	౧౩౫	సక్షత్రతిథివారినిర్ణయః
౧౨౨	దినక్షయాదిగండాంత శాన్తిః	౧౩౬	జీవికాఫరీతా
౧౨౩	ప్రేథ్యవృత్తిసాతసం కృత్తిజననశాన్తిః	౧౩౭	అన్నప్రాశనప్రయోగః
౧౨౪	విషఘటికాజననశాన్తిః	౧౩౮	శిశురక్షా-దంతసంఘ
౧౨౫	గృహణజననశాన్తిః	౧౩౯	మృణదోషపరిహారిః
౧౨౬	యమశజననశాన్తిః	౧౪౦	అబ్ధపూర్తిః
౧౨౭	పృథ్వీకృత్తిశాన్తిః	౧౪౧	ఆయుష్యహోమః
౧౨౮	సదంతజననశాన్తిః	౧౪౨	వర్షవృద్ధిః
౧౨౯	పంచమారిష్టశాన్తిః	౧౪౩	కుముదాదిపూజా
		౧౪౪	వర్షవృద్ధిప్రయోగః
		౧౪౫	మార్కండేయపూజా
		౧౪౬	కుముదాదిపూజా -
		౧౪౭	జన్మనక్షత్రకర్తవ్యవిధిః
		౧౪౮	జన్మనక్షత్రప్రయోగః
		౧౪౯	చౌలకర్తవ్యవిధిః

- ౧౮౫ అయనమాసనిర్ణయః గలగ్రహతిథిః|వారనిర్ణయః
 గురుశుక్రమాధ్యం, ౧౮౬ నక్షత్రనిర్ణయః, వర్జ్య-
 పక్షసక్షత్రనిర్ణయః. నక్షత్రాణి,
 ౧౮౭ తిథివారరాశినిర్ణయః ౧౮౮ కరణలగ్ననిర్ణయః, -
 ౧౮౯ లగ్నగోచరాష్ట్రమశుద్ధిః లగ్నాదిఫలం|లగ్నాదిద్వా
 అపవాదః,చౌలం దశస్థానఫలం,
 ౧౮౮ యోగాశిమాతరిగర్భి- ౧౮౯ అరిష్టయోగః,శుభయోగః
 ణ్యానిర్ణయః, కారికా, ఆచార్యలక్షణం, ఉపనే-
 యురవిశేషః, యాః,
 ౧౮౯ చౌలాగ్నినిర్ణయః,చౌ- ౧౯౦ ద్వాదశపుత్రాః,మత్తో
 లాన్మభోక్తృప్రాయశ్చి- న్మత్తమూకోపనయనం,
 త్తం, మంత్రార్థః ఏకోదరోపనయనం,
 ౧౯౦ చౌలప్రయోగః ౧౯౧ సంస్కారాపత్తిప్రాయ -
 ౧౯౧ అక్షరాభ్యాసవిధిః, అనుప శ్చిత్తం,ప్రాజాపత్యకృ -
 నీతధర్మాః, చ్ఛ్రస్వరూపం,
 ౧౯౨ ఉపనయనప్రకరణం ౧౯౩ సంభారసంభరణం,
 ౧౯౩ ఉపనయనకాలగ, పతిత- ౧౯౪ మేఖలాలక్షణం, దంశల
 సావిత్రికస్యప్రాయశ్చిత్తం ఊణం, ఉపవీతలక్షణం,
 ౧౯౪ గురుబలవిచారగ, అయ ౧౯౫ కారికా,
 ననిర్ణయః, ౧౯౬ స్మృతిరూపేణాహా,అంజలి
 ౧౯౫ ఋతునిర్ణయః,జ్యేష్ఠపు - తురణాదాకారణం,
 త్రోపనయనం, పక్ష ని ౧౯౭ అజినదండధారణకారణం
 ర్ణయః, జన్మచంద్రవిష- బ్రహ్మచారిధర్మ
 యః ౧౯౮ జహ్వలక్షణం,భిక్షుచరణం
 ౧౯౯ శిశునిర్ణయః, వర్జ్యతిథిః ౧౯౯ మాఘాష్టమీకం,

- అనుప్రవచనీయం, ౧౮౫ నక్షత్రనిర్ణయః, లగ్నని
 ౧౬౯ మంత్రాణామర్థః ర్ణయః,
 ౧౭౦ ఉపనయనప్రయోగః ౧౮౬ సారస్వతయోగః, విద్యా
 ౧౭౧ గర్భాధానాద్యతీతకర్మ - రంభప్రకారః, అధ్యయన
 ప్రాయశ్చిత్తం, నియమః,
 ౧౭౨ మేధాజననప్రకరణం, ౧౮౭ వేదార్థజ్ఞానవిధిః,
 ౧౭౩ మేధాజననప్రయోగః, పు ౧౮౮ వాక్సిద్ధికరజపః
 నరుపనయనవిధిః, ౧౮౯ గురుకులనృత్తిప్రకారః,
 ౧౭౪ పునరుపనయనప్రయోగమిత్తం అధ్యాపకధర్మః, శిష్యుః
 బ్రహ్మచారిధర్మః ౧౯౦ అనధ్యాయాః,
 ౧౭౫ భిక్షుచరణం, అగ్నికార్యం ౧౯౧ ప్రసాదాన్నియః, స్తేమి-
 ౧౭౬ అభివాదనం, బ్రహ్మచర్య త్తికాధ్యయనం,
 కాలః, నైమిత్తికధర్మాః, ౧౯౨ అనధ్యాయాపవాదః,
 ౧౭౭ బ్రహ్మచారివ్రతలోపనా - ౧౯౩ ఉత్సర్జనప్రకరణం,
 యశ్చిత్తం, ౧౯౪ ఉత్సర్జనప్రయోగః,
 ౧౭౮ ఉపాశ్చర్యప్రకరణం, ౧౯౫ మహానామ్నాన్యదిన్రత్ర
 ౧౭౯ ప్రాశమోపాకరణై గురుశా యప్రకరణం,
 క్రాస్తవిషయః, ౧౯౬ మహానామ్నాన్యదిన్రత్ర -
 ౧౮౦ ఋషిపూజాక్రమః, య- విధిః,
 జ్యోతిషతహోమవిషయః ౧౯౭ మంత్రార్థాః,
 ౧౮౧ మంత్రాణామర్థాః, ౧౯౮ మహానామ్నాన్రయోగః
 ౧౮౨ ఉపాశ్చర్యప్రయోగః, ౧౯౯ మహానతప్రయోగః,
 ౧౮౩ అధ్యయనవిధిః, ౨౦౦ ఉపనిషద్వ్యతప్రయోగః,
 ౧౮౪ తిథ్యాదినిర్ణయః అథ - ౨౦౧ గౌదానిక ప్రకరణం,
 వారాః, ౨౦౨ గౌదానికప్రయోగః,

- ౨౦౩ సమావర్తనప్రకరణం, ౨౨౧ అజ్ఞానఖజ్ఞాబాహు
 ౨౦౪ తిథ్యాదినిర్ణయః, లక్షణాని
 ౨౦౫ మహానామ్నోద్భి నత- ౨౨౨ కన్యాశుక్లప్రాయశ్చిత్తం
 లోప్తప్రాయశ్చిత్తం, పరివేతాదినిర్ణయః
 ౨౦౬ బ్రహ్మచారినితలోప్త- ౨౨౩ వివాహకాలప్రమాణం
 యశ్చిత్తం, నగ్నికాలక్షణం - వివా
 ౨౦౭ మంత్రార్థాః, హనిర్ణయః
 ౨౦౮ సమావర్తనప్రయోగః, ౨౨౪ ప్రత్యుద్వాహనిషేధః
 ౨౦౯ గురుకులనివృత్తిప్రకారః, ౨౨౫ ఏకోదరవివాహాః
 ౨౧౦ స్నాతకధర్మశిశుల నయనం
 మంత్రాః, ౨౨౬ వివాహకాలే గురుసూర్య
 ౨౧౧ స్నాతకవైశ్యజేవం, బలం
 ౨౧౨ వివాహార్థజపగీమంత్రాః, ౨౨౭ సింహస్థగురుదోషః
 ౨౧౩ వివాహప్రకరణం, ౨౨౮ గురుశక్రాస్తమయకాల
 ౨౧౪ కులవిచారః, నిషేధః
 ౨౧౫ కన్యాలక్షణం, ౨౨౯ సమస్తకదోషః
 ౨౧౬ అజ్ఞలక్షణమ్, సద్విద్యాది ౨౩౦ బాలస్మృద్ధత్వనిషేధః
 లక్షణం, దినసంఖ్య
 ౨౧౭ విశాఖాజ్యేష్ఠాజననకన్యా ౨౩౧ గోచగళం - బృహస్ప
 సాహిడ్యనిర్ణయః, తిశాంతిః
 ౨౧౮ మాతులకన్యావిచారః, ౨౩౨ ఆదిత్యశాంతిః - అష్టాదశ
 ౨౧౯ గోత్రనిర్ణయః, అష్టాదశ కూటనిర్ణయః
 గణాః ౨౩౩ నిచకూటః - ఎకచక్షుః ౨
 ౨౨౦ వరలక్షణం, సామూద్రికా రాశినిర్ణయః
 లక్షణం, ౨౩౪ నధవేనాసికతారాః

- ౨౩౫ నాడీకూటః, లగ్నప్రమాణం, ఉద-
 ౨౩౬ గణకూటః, మాపేంద్ర- ౨౩౭ యాస్తశుద్ధిః.
 కూటః, స్త్రీస్థిరకూటః. సంక్రాంతిదోషః,
 యోనికూటః, గ్రహమై- పడవర్ణశుద్ధిః, పుష్కల-
 త్రకూటః, ౨౪౦ భాగాః.
 నశ్యకూటః, రజ్జుకూటః, భృగుపట్కదోషః, కు-
 వేధాకూటః, భూతకూటః ౨౪౨ జాప్తమదోషః.
 లిఙ్గకూటః, జాతికూటః, గణాన్తదోషః, కర్త-
 నర్ణకూటః. ౨౪౪ రీదోషః.
 గ్రాత్రకూటః, పక్షికూటః ౨౪౫ రిప్పుషడప్టేన్ద్రదోషః.
 యోగినీకూటః, సగ్రహదోషః, అప్తమ-
 ౨౫౨ ఆయకూటః, దైవకూటః ౨౪౭ ల్నదోషః.
 శకునవిధిః, గృహ్యోక్త- ౨౪౮ విషఫుటికాదోషః
 ౨౫౪ శకునాని. దుర్ముహూర్తదోషః,
 ౨౫౫ పురాణార్చనమ్. ౨౫౦ ఛారదోషః.
 ౨౫౭ ఆద్యగర్భజ్యేష్ఠమాస- ౨౫౧ ఏకాగ్రలదోషః.
 నిషేధః, చంద్రబలమ్. గ్రహణోత్పాతః, క్రూ-
 ౨౫౯ తారాబలం, ఏకవింశన్త- ౨౫౩ రవిధనక్షత్రదోషః.
 హదోష్పకరణమ్. లతా, కునవాంశః, న-
 పశ్చాజ్జలక్షణం, తిథిస- ౨౫౬ గోల్తమాంశః.
 ౨౬౦ క్షత్రవిధిః. ౨౫౭ మహాపాతవైధృతిదోషః
 జన్మనక్షత్రవిచారః, వా- ౨౫౮ మహాదోషాపవాదః.
 ౨౬౩ రయోగకరణాంశాః. దుర్లగ్నాదిదోషః, లగ్న-
 విషయోగాః, శుభయో- ౨౬౦ చంద్రాపవాదః.
 ౨౬౫ గాః, కర్తారీదోషభజ్జః,

- ౨౯౨ విష్టిదోషభజ్ఞః. ౩౧౮ ఆశోచవిధిః.
- వారదోష, కులిక, య ౩౧౯ కన్యాపరిగ్రహవిచారః.
- ౨౯౩ మకటకభజ్ఞాని ౩౨౦ వివాహవేదికా లక్షణమ్
- దుర్ముహూర్తా అబ్దాది ౩౨౧ కన్యాగృహగమనవిధిః.
- ౨౯౪ దోష, సర్వదోషభజ్ఞాని ౩౨౨ వధూవరయోగిభోజనవిధిః
- ౨౯౫ స్వల్పదోషనామాని. ౩౨౩ మధుపర్కవిధిః.
- అంధకాణాపవాదగి, చరి ౩౨౪ విష్టరలక్షణం, నిరీక్షణం
- వేషదోషభజ్ఞః, గృహార ౩౨౫ కన్యాదానం, అనుదా
- ౩౦౨ శ్చిదోషభజ్ఞః. ౩౨౬ తిలకమ్.
- వర్ణయోగ మృత్యుయో ౩౨౭ కన్యాదానం, అనుదా
- గ దోషభజ్ఞః, భూకమ్ప ౩౩౦ కన్యాదానం, అనుదా
- పశ్చిమామకటకస్థానా ౩౩౧ కన్యాదానం, అనుదా
- ౩౦౩ దిదోషభజ్ఞః. ౩౩౨ నవరసంసా.
- ౩౦౪ ఇంద్రదాచాపదోషభజ్ఞః ౩౩౩ దమ్పతిభ్యాంకేతకస్య
- మా సదగ్ధదుస్థానదోష ౩౩౪ పూజావిధిః.
- ౩౦౫ భజ్ఞః ౩౩౫ వివాహహోమః.
- ౩౦౬ ఉత్పాతసర్వదోషభంజా ౩౩౬ శౌనసోక్తహోమగి.
- లగ్నాదిద్వాదశ భావ ౩౩౭ లాజప్రమాణం, హో
- ౩౦౭ ఫలమ్. ౩౩౮ మగ్ధానాని.
- ౩౦౮ వివాహయోగి. ౩౩౯ కన్యాదోషదర్శనే.
- జలయంత్రవిధిః, లగ్న ౩౪౦ వివాహకాలే కన్యా ఋ
- ౩౦౯ ప్రదాతృలక్షణమ్. ౩౪౧ తుదర్శనేదోషగి
- ౩౧౦ కన్యాదాతృనిర్ణయః ౩౪౨ గృహప్రవేశహోమవిధిః
- ౩౧౧ కన్యావరణ ఏకారః. ౩౪౩ గృహప్రవేశేస్థానవిచారః
- వివాహకాలమధ్యే ౩౪౪ చతుర్థాదిచమధ్యే

కతకస్యపూజా, అంతరా	హోమద్యవ్యసంస్కార-
3౪౩ మృతసూతకే.	3౬౨ రాదిరి
3౪౪ మధుపర్క మంత్రార్థః	ద్వివ్యవితేషః, హవిర్ణ-
3౪౫ వివాహ మంత్రార్థః	3౬౪ క్షణమ్.
గృహప్రవేశ హోమ	3౬౫ ఆహుతి ప్రమాణమ్,
3౪౬ మంత్రార్థా	3౬౬ సమిల్లక్షణమ్.
3౪౭ వివాహ ప్రయోగః.	హోమే అవదానస్థాన -
3౪౮ వివాహ ప్రధాన హోమః	3౬౭ విధిః
3౪౯ ఔపాసనమ్.	హవనప్రకారః, హోమ
3౫౦ పునర్వివాహ విషయాణి	3౬౯ కాలేధ్యానవిశేషః.
ద్వితీయ వివాహ	ప్రాతరుపస్థానం, సాయ
3౫౧ నిర్ణయః.	ముపస్థానం, సమస్య -
ద్వితీయ వివాహే అగ్ని	3౭౨ హోమే ఉపస్థానమ్.
3౫౨ నిర్ణయః.	కామ్యోపస్థానం, సజ్జి-
ద్వితీయ వివాహే జీవత్పి	లక్షణం, అగ్ని సంరక్ష
3౫౩ తృతీయ నాందీ.	3౭౫ నివిధిః.
3౫౪ తృతీయ వివాహ నిషేధః.	హోమప్రశంసా, అక -
3౫౫ అర్క వివాహ విధిః.	3౭౭ రణేదోషః.
శౌనసోక్త అర్క వివాహ	సూతకే హోమయః, అతి -
3౫౬ హోమయః.	సన్న హోమ విధిః, సమ
3౫౭ అర్క వివాహ ప్రయోగః	3౮౦ స్య హోమ విధిః
3౫౮ ఔపాసన విధిః.	3౮౨ పక్ష హోమ విధిః, పక్ష -
3౫౯ ప్రాదుష్కరణ కాలః.	హోమే కారణమ్.
హోమ కాలః, గౌణకా	3౮౪ సీమోల్లంఘన దోషః,
3౬౦ లాతీత ప్రాయశ్చిత్తమ్.	సమారోపణ విధిః.

- ౩౮౬ తీర్థయాత్రాద్యకరణై- ౪౦౨ భార్యాప్రవాసప్రయోగః.
 కారణం, ప్రవాసాదా- ౪౦౩ పురుషప్రవాసప్రయోగః.
 గతస్యకృత్యమ్. ౪౦౪ అగ్నిసంసర్గాదిప్రాయ-
 ౩౮౭ ఔపాసనాగ్నేస్సంసర్గా- శ్చిత్తప్రయోగః.
 ద్విప్రాయశ్చిత్తమ్. ౪౦౫ ప్రమాదాదగ్నినాశేపున-
 ౩౮౮ అగ్నిద్వయసంసర్గా- స్సన్ధానప్రయోగః.
 విషయః, పునస్సంధానం, ౪౦౬ నాస్తిక్యాద్విస్మయోగైః-
 ౩౯౦ హోమకాలైగ్నినాశే. పునస్సంధానప్రయోగః,
 ౩౯౧ అగ్నిత్యాగే. ౪౦౭ ద్విభార్యాగ్నిసంసర్గా-
 ౩౯౨ వివాహచతుర్థీమధ్యే- ప్రయోగః.
 అగ్నినష్టప్రాయశ్చిత్తం. ౪౦౮ గృహప్రవేశహోమా-
 ౩౯౩ విస్మయోత్సృష్టాగ్నేః- నంతరం కర్తవ్యప్రతి-
 ప్రాయశ్చిత్తం. పదిష్టివిధిః, అధిమాస-
 ౩౯౪ నాస్తిక్యాగ్నేఃప్రాయ- ప్రాప్తౌ.
 శ్చిత్తమ్. ౪౧౦ కాలనిర్ణయః.
 ౩౯౫ అపత్నీకౌపాసనవిధిః. ౪౧౧ ప్రతిపత్సర్వసన్నికాల-
 ౩౯౬ ద్విభార్యాగ్నిసంసర్గాః. నిణాయః,
 ౩౯౭ ఔపాసనకర్మాణి విని- ౪౧౨ పర్వసన్నినిణాయః.
 యుక్తమన్తార్థకః. ౪౧౩ సద్యస్కాలవిధిః.
 ౩౯౮ సాయంమహాసానప్ర- ౪౧౪ వికృతీష్టికాలః.
 యోగః. ౪౧౫ పునరిష్టికాలః,
 ౩౯౯ ప్రాతరౌపాసనమ్. ౪౧౬ అన్వాధానకాలః.
 ౪౦౦ ఆపత్కాలకర్తవ్య- ౪౧౭ తత్రకర్తవ్యప్రతిమ్.
 నమస్యహోమః. ౪౧౮ పరేద్యుకర్తవ్యం,
 ౪౦౧ పక్షహోమప్రయోగః. ౪౧౯ సూతకాదా ఇషిః,

- ౪౨౦ అతిపన్నహామకాలః, విధిః,
 ౪౨౧ అతిపన్నైష్టేనిసిద్ధతిథయః ౪౩౦ గృహప్రవేశేశ్వక-
 ౪౨౨ అన్వాహానైష్ఠిమధ్యే- విచారః,
 గ్రహణప్రాయశ్చిత్తం. ౪౩౧ గృహప్రవేశే నక్షత్ర-
 ౪౨౩ అకరణేదోషః, విచారః,
 ౪౨౪ స్థాలీపాకప్రయోగః, ౪౩౨ గృహప్రవేశవిధిః,
 ౪౨౫ అతిపన్నహామప్రయోగః ౪౩౪ కారికా, గృహప్రవేశ-
 ౪౨౬ గ్రహణేష్ఠిప్రయోగః, మంత్రాధికః
 ౪౨౭ సూర్యగ్రహణేష్ఠిప్ర- ౪౩౫ నాకబలిప్రయోగః,
 యోగః, ౪౩౬ స్తంభబలివిధిః,
 ౪౨౮ గృహప్రవేశ, ౪౩౭ స్తంభబలిప్రయోగః,

ఇతి నృసింహప్రయోగపారిజాతీయ షోడశకమకాండ
 విషయానుక్రమణికా.

శ్రీరస్తు.

నృసింహప్రయోగపారిజాతే

షాడశకమఁకాండః.

వాగీశాద్యాస్సుమనసస్సర్వార్థానాముషక్రమే ।
 యం నత్వా కృతకృత్యాస్యస్తం నమామి గజాననమ్ ।
 శుక్లామ్బరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజమ్ ।
 ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నాపశాంతయే ॥
 అగజాఽననపద్మార్కం గజాననమహర్నిశమ్ ।
 అనెకదం తం భక్తానామేకదంతముపాస్తహే ॥

ఫలముదధిసుతాతపస్త్రయాణాం పరిమళమాగమమశాళిమాలికానాం
 అమృతరసముపాసకామరాణామతిజగదాకృతిమాశ్రయేన్మసింహం॥

ఓజ్జ్వలకిష్కిణీనాదమధురశ్రుతిబృంహితమ్ ।
 చిత్రే శృంజలితం భక్త్యా చింతయే చింతయం గజమ్ ॥
 కలయె హృది కల్యాణీం కలాం కామపి వాఙ్మయామ్ ।
 కవితాకలశామ్భాధికల్లోలోల్లాసకాముదీమ్ ॥
 యదేకవశవత్కినీ విపరివత్కిలౌకత్రయా
 యదాస్తవచసాం ఫలం విధితదధేవాదాత్మనామ్ ।
 యతః పరమవాప్యతే సుఖమయం పదం తత్పరైః ।
 ఇదం విజయతేతరాం కిమపి వస్తు కర్మాభిధమ్ ॥

భగవంతమువైమి శౌనకం మునిమాచార్యమధాశ్వలాయనమ్ ।
 బహిరన్తరపాస్య యశా తమో భజతః పుష్పనతోరీషక్రియమ్ ॥

విద్యస్తే వివిధా గ్రంథాః శ్రౌతస్తాతప్రబోధకాః ।
 సూత్రం తద్వృత్తిభాష్యే చ తద్వాక్యఖ్యాకారికాదయః ॥
 తదథకృతత్త్వనిష్కషప్రయాసాలసచేతసామ్ ।
 బహ్వృచానాం క్రియాతత్త్వనుఖసంవిదమిచ్ఛతామ్ ॥
 ప్రమోదాయ సమాదాయ సారమేకత్ర సర్వతః ।
 ప్రయోగస్య ప్రకారోఽయమిహ సజ్జలహ్య కథ్యతే ॥
 స్వభావస్వచ్ఛానాం శ్రుతిమునిగిరాం సజ్జహవిధౌ ।
 లభిజ్ఞా మాఽవజ్ఞాం కలయత కియత్కౌశలమితి ॥
 కిమేషా సర్వేషాముచితఘటనాపాటవకలా ।
 కలాపే ముక్తానాం కథయత భవేద్రతి సులభా ॥
 అహం నిబన్ధనస్యాస్య సాభాగ్యం కిము వర్ణ్యతే ।
 యతశ్శ్రీనరసింహోఽయమస్య కారయితా స్వయమ్ ॥
 ఫలమత్ర పరత్రాప పశ్యతాం ప్రతిపాదయత్ ।
 ప్రయోగపారిజాతోఽయం ప్రథతే పృథివీతలే ॥
 ఆమూలమనపేక్ష్యం వా న చ కిచ్ఛిదిహోచ్యతే ।
 యావదాకాక్షీలం యూపచుషయుక్తిం విలిఖ్యతే ॥

అతి తావచ్చృతిన్మాత్రేన క్తానాం ప్రతిపాదయుషుయోః
 శ్రౌతస్య ప్రత్యక్షశ్రుతిమూలత్వేనాభ్యహితత్వాత్ప్రథమభావి-
 త్వేనైవ తదనుష్ఠానస్య స్థాతకగర్భాధానాదినంస్కరానుష్ఠానా-
 నస్తరిభావిత్వాత్ప్రథమతిః స్థాతకకర్మ నిరూప్యతే— తస్య చ
 కర్మణో ధర్మశాస్త్రప్రమాణకత్వాత్ తత్కర్తారోఽభిధీయన్తే

సునుబృహహస్వత్పిత్త్యై గౌరమోఽథ యమోఽక్షరాయ ।
 యోగీశ్వరః ప్రచేతాశ్చ శాంతాతపపరాశరా ॥

సంవర్తకనసౌ శఙ్ఖలిఖితావత్రిగేన చ ।
 విష్ణావృష్టస్తమ్భహారీతా ధర్మశాస్త్రప్రవర్తకాః ॥
 ఏతే హ్యష్టాదశ ప్రాక్తా మునయో నియతవ్రతాః ।
 జాబాలిర్నాచికేతశ్చ స్కందో లోకాక్షికాశ్వపౌ ॥
 వ్యాసస్సనత్కుమారశ్చ శన్తనుర్జనకస్తథా ।
 వ్యాఘ్రః కాత్యాయనశ్చేన జాతూకర్ణవ్యః కపిజ్ఞః ॥
 బోధాయనశ్చ కాణాదో విశ్వామిత్రస్తథైవ చ ।
 ప్రేతీనసిగోకభిలశ్చేత్యుపస్మృతివిధాయకాః ॥
 నసిష్ఠౌ నారదశ్చేన సుమన్తుశ్చ పితామహాః ।
 బ్రథుః కాష్ఠాజనిస్సత్యవ్రతో గార్గ్యశ్చ దేవలః ॥
 జమదగ్నిర్భరద్వాజః పులస్త్యః పులహః క్రతుః ।
 ఆత్రేయశ్చ గవేయశ్చ మరీచిర్వత్స ఏవ చ ॥
 సారస్కరౌ ఋష్యశృంజో బ్రేజావాపస్తథైవ చ ।
 ఇత్యన్యే స్మృతికర్తార ఏకవింశతిరీతాః ।
 ఏతేర్యాని వ్రణీతాని ధర్మశాస్త్రాణి వేపురా ॥ ఇతి॥

ఎతదనాశ్వాసే దోష ఉచ్యతే —

తాన్యేతాని ప్రవీణేస్తు న హస్తవ్యాని హేతుభిః ।
 యస్తాని హేతుభిహాన్యాత్సోఽన్ధే తమసి మజ్జతి ॥
 విష్ణుశ్చ — పురాణం మానవౌ ధమః సాక్షో వేదశ్చిత్సితమ్ ।
 ఆజ్ఞాసిద్ధాని చత్వారి న హస్తవ్యాని హేతుభిః ॥
 నసిష్ఠః — అప్రామాణ్యం చ వేదానామార్హాణాం చాపి కుత్సనమ్ ।
 అవ్యవస్థాపి సంప్రత ఎతన్నాశనమాత్మనః ॥
 మనుశ్చ — యోఽవమన్యేత తే తూభే హేతుశాస్త్రాశ్రయోనరః ।
 స సాధుభిః హిమ్మార్యో నాస్తికో వేదనిర్దేశకః ॥

— అథ ధర్మప్రశంసా —

తత్రాచార్యాశ్వలాయనః. —

ధర్మస్సంసేవితశ్శుద్ధస్తాఽయతే మహతో భయాత్ ।
 శ్రుత్వాఽపి సస్తన్తుష్యన్తి దూరాద్ధర్మకపరం వనమ్ ॥
 ధర్మః కృతశ్శ్రుతో దృష్టః కథితశ్చిన్తితోఽపి వా ।
 తథాఽనుమోదితోఽపీహ పుష్టాతి పరమం శుభమ్ ॥
 తస్మాద్ధరో యథాశక్తి యత్నా తేనైవై నృభిర్బుధైః । ఇతి ॥

—: అథ ధర్మస్వరూపనిరూపణమ్. :—

మనుః — విద్వద్భిస్సేవితస్సద్భిః నిత్యమద్వేషరాగిభిః ।
 హృదయేనాభ్యనుజ్ఞాతో యో ధర్మస్తం న్యవస్యతి ॥
 అనామ్నాతేషు వేదేషు కథం న్యాదితి చెద్భవేత్ ।
 యం శిష్టా బ్రాహ్మణా బ్రూయుః స ధర్మస్సాన్విదశక్కితః॥
 విశ్వామిత్రః— యమార్యాః క్రియమాణం హి శంసన్త్యాగమవేదినః ।
 స ధర్మో యం విగహాన్తి తమధర్మం ప్రచక్షతే ॥
 వెదోక్తః ప్రథమో ధర్మో ధర్మశాస్త్రేషు చాసరికి ।
 శిష్టాచారస్తృతీయస్తు త్రివిధం ధర్మలక్షణమ్ ॥

—: అథ ధర్మప్రమాణాని :— తత్ర యాజ్ఞనల్కయః—

శ్రుతిస్సత్ప్రతిస్సదాచారాః స్వస్య చ ప్రియమాత్మనః ।
 సమ్యక్సంకల్పజగి కామో ధర్మమూలమిదం స్మృతమ్ ॥
 ధృతిః క్షమా దమోఽస్తైయం శౌచమిన్ద్రియనిగ్రహాః ।
 హ్రీవిద్యా సత్యమక్రోధో దశకం ధర్మలక్షణమ్ ॥

మనుః— వెదోఽఖిలౌ ధర్మములం శ్రుతిశీలే చ తద్విదామ్ ॥

అచారశ్చైవ సాధూనామాత్మనస్తుష్టిరేన చ ॥

హారీతః — అనుష్ఠితం తు యద్దేవేః మునిభిర్యదనుష్ఠితమ్ ।
 నానుష్ఠేయం మనుష్యైస్తు తదుక్తం కర్తృ చాచరేత్ ॥
 — అథ స్మృత్యధ్యయనమ్. —

చన్దికాయాం, యథాఽపి వేదాధ్యయనం ధర్మశాస్త్రమిదంతథా ।
 అధ్యేతవ్యం బ్రాహ్మణేన నితరాం స్వర్గమిచ్ఛతా ॥
 మనుః — ధర్మశాస్త్రమధీయానో బ్రాహ్మణః క్షత్రియోఽపి నా ॥
 పునాతి హి పితౄణాం పూర్వాణాం సప్త సప్తావరాంస్తథా ॥
 ధర్మశాస్త్రమధీయానో బ్రాహ్మణస్సంశితవ్రతః ।
 మనోవాగ్దేహజైర్నిత్యం కర్మదోషేర్న లిప్యతే ॥
 శఙ్ఖలిఖితౌ — రాగద్వేషాగ్నిదగ్ధానామజ్ఞానవిషపాయినామ్ ।
 చికిత్సా ధర్మశాస్త్రాగ్నిః ప్యాధీనామివ భేషజమ్ ॥

స్మృతిరత్నావళ్యామ్ —

స్మృతిం వినా న హి జ్ఞానం ధర్మస్య భవతి క్వచిత్ ।
 న జాతు జ్ఞాయతే రూపమాలాకేన వినా యథా ॥
 బృహస్పతిరపి — అధీత్య చతురో వేదాన్ సహజైస్సపదక్రమాన్ ॥

స్మృతిహీనా న శోభన్తే చన్ద్రహీనేన శర్వరీ ॥ ఇతి ॥
 ఎతదధ్యయనాకరణే దోషమాహ —

బృహస్పతిః — శ్రుతిస్మృతీ హి విప్రాణాం చక్షుషీ పరమే మతే ।
 కాణస్తత్తేకయా హీనో ద్వాభ్యామన్ధః ప్రకీర్తితః ॥

అస్యచ్ఛ —

శ్రుతిస్మృతీ చక్షుషీ ద్వే ద్విజానాం న్యాయవత్కనామ్ ।
 మాగముత్కాన్తమాక్రమ్య వ్రతతన్తి పథశ్చ్యుతాః ॥ ఇతి.

— అథ శ్రుత్యాదిప్రమాణమ్. —

మనుః — శ్రుతిం పశ్యన్తి మునయః స్మరన్తి చ యథాశ్రుతి ।

అస్తాత్ప్రమాణముభయం ప్రమాణైః ప్రమితం భవి ॥

స్త్రుత్యణవై—వేదాద్విజ్ఞాయతే ధమస్తస్మిన్నేన న్యసస్థితః ।

ప్రాప్యతే చ తనభ్యాసాత్ స్త్రుతిశీలాచ్చ తద్విదామ్ ॥

అర్థశాస్త్రైష్వసక్తానాం ధమజ్ఞానాం విధీయతే ।

ధమం జిజ్ఞాసమానానాం ప్రమాణం సరమం స్త్రుతిః ॥

వ్యాసః—ధమమూలం వేదమాహురి ధర్మశాస్త్రమకృత్రినున్ ।

తద్విదాం స్త్రుతిశీలే చ సాధ్యాచారిం మనఃప్రియమ్ ॥

అశ్లేరాః—ప్రత్యక్షమనుమానం చ శబ్దశ్చ వివిధాగమః ।

త్రయం సువిదితం కార్యం ధమసిద్ధిమధీషుతా ॥

ధమద్యోతే—అవిర్భూతప్రకాశానామనుష్యనచేరిసాన్ ।

అతీతానాగతజ్ఞానాం ప్రత్యక్షం న విశిష్యతే ॥

అతీంద్రియాననంవేద్యాః పశ్యన్త్యాహేణ చక్షుషా ।

యే భావాన్వచనం తేషాం నానుమానేన గాధ్యతే ॥

హరీతిః—వేదాః ప్రమాణం స్త్రుతయః ప్రమాణం

ధమాధకయుక్తంనచనం ప్రమాణమ్ ॥

యస్య ప్రమాణం న భవేత్ప్రమాణం

కస్తస్య కుర్యాద్వచనం ప్రమాణమ్ ॥

న యస్య వేదా న చ ధమశాస్త్రం

న వృద్ధవాక్యం చ భవేత్ప్రమాణమ్ ।

సోఽధమకృద్విష్టహతో దురాత్మా

నాత్మాపి తస్యేహ భవేత్ప్రమాణమ్ ॥

అశ్లేరాః—ప్రమాణాని ప్రమాణజ్ఞైః సరివాల్యాని యత్నైః ।

సీదంతి హి ప్రమాణాని ప్రమాణైరన్యసస్థితైః ॥

ప్రమాణసహితం యత్స్యాత్తత్సర్వం గమ్యతే సుఖాత్ ।

అప్రమాణప్రమేయస్య దుఃఖేనాధిగమా భవేత్ ॥

ఇతి శ్రుత్యాదిప్రమాణమ్.

— అథ శ్రుత్యాదిబలాబలమ్ —

లొకాక్షిః—శ్రుతి స్మృతివిరోధే తు శ్రుతిరేవ గరియసి ।

అవిరోధే సదా కార్యం స్థాతం వైదికవత్తథా ॥

సజ్జహే—శ్రుతి స్మృతిపురాణేషు విరుద్ధేషు పరస్పరమ్ ।

పూర్వంపూర్వం బలీయస్సాన్యదిత్యాయవిదో విదుః ॥

చతుర్వింశతిమతే—స్మృతేర్వైదికవిరోధేతు పరిత్యాగోయథాభవేత్ ।

తథైవ లొకికం వాక్యం స్మృతిబాధే పరిత్యజేత్ ॥

వ్యాసశ్చ—ధర్మం యో బాధతే ధర్మో న స ధర్మః కదాచన ।

అవిరోధే తు యో ధర్మః స ధర్మః సద్భిరుచ్యతే ॥

తస్మాద్విరోధే ధర్మస్య నిశ్చిత్త్య గురులాఘవమ్ ।

తయోర్భూయస్తమం విద్వాక్ కుర్యాద్ధర్మవినిర్ణయమ్ ॥

మనుః—స్మృతిద్వైధంతు యత్ర స్యాత్తత్ర ధర్మాప్రభౌ స్మృతౌ ।

ఉభావపి హి తౌ ధర్మా సమ్యగుక్తౌ మనీషిభిః ॥

— మనుస్మృతేస్తు విశేషమాహ అజ్ఞిరాః —

యత్పూర్వం మనునా ప్రాక్తం ధర్మశాస్త్రమనుత్తిమమ్ ।

న హి తత్సమతిక్రమ్య నచనం హితమాత్మనః ॥

వేదాదుపనిబద్ధత్వాత్ప్రాధాన్యం తు మనుస్మృతేః ।

మన్వధర్మవిపరీతా తు యా స్మృతిస్సా వినశ్యతి ॥

శ్రుతిశ్చ—“యద్వైకిం చ మనురవదత్తద్భేషజమ్” ఇతి.

అత్ర కల్పసూత్రస్మృతివిరోధే ప్రత్యక్షశ్రుతిమూలత్వేన కల్ప-
సూత్రం ప్రబలమిత్యాహ — హేమాద్రా ఫులస్త్యః—

శ్రౌతానాం కర్మణాం క్లృప్తిః కల్పసూత్రం తదుచ్యతే ।
తథైవ గృహ్యకల్పానాం స్మార్తానాముపసంఖ్యాహః ॥
శాఖానాం విప్రకీర్ణత్వాత్ పురుషాణాం ప్రమాదతః ।
నానాప్రకరణస్థత్వాత్ స్మృతైర్ములం న లక్ష్యతే ॥ ఇతి.
యాజ్ఞవల్క్యసి-ఉత్పన్న శాఖాయాః కాశ్చిత్తానాంవేదాంతరాణిచ
అన్తర్ధానం గతాసీహ స్మృత్వా తాస్మృతయఃకృతాః ॥

—ఇతి శ్రుత్యాదిబలాబలమ్.—

అనుభూతిం ప్రభూతింకే చనాన్యే పౌరుషాతికామ్ ।
వయం తు సంస్కృతిం విద్మో నృసింహపదసంస్కృతిమ్ ॥

—అథ సంస్కార నిరూపణమ్—

అత్రాచార్యః—అతః పరం ద్విజాతీనాం సంస్కృతిర్నియతోచ్యతే ।
సంస్కారరహితా యే తు తేషాం జన్త నిరర్థకమ్ ॥ ఇతి.

నియతానిత్యా । నిరర్థకత్వం బ్రాహ్మణ్యనభివ్యక్తేః ।

అతపవాణ్గిరాః—చిత్రకమఁ యథానేకైర్జైదై స్తీల్యతే శనైః ।

బ్రాహ్మణ్యమపి తద్వత్సాత్ సంస్కారైర్విధిపూర్వకైః ॥

స్వేస్వే గృహ్యేయధాప్రాక్తాస్తథా సంస్కృతయోఽఖిలాః

కతతవ్యా భూతికామస నాశ్యధా సిద్ధిమృచ్ఛతి ॥

పశ్యవింశతిసంస్కారైః సంస్కృతా యే ద్విజాతయః ।

తే పవిత్రాశ్చ యోగ్యాస్సయః శ్రాద్ధాదిషు నుయన్త్రితాః ॥

అత్రాదిశబ్దాద్యజనానాః పరిగ్రహాః ॥

గర్భాధానం పుంసవనం సీమన్తోబలిరేన చ ।

బలిర్విష్ణుబలిః ।

జాతకృత్యం నామకర్మ నిష్కృమోఽన్నాశనం పరమ్ ॥

చౌలకర్తోపనయనం తద్వృతానాం చతుష్టయమ్ ।

అత్రతద్వృతానామితి తచ్ఛబ్దేన ప్రసిద్ధవాచినా వేదో వివక్షితః ।

స్నానోద్వాహా చాగ్రయణమప్తకా చ యథాతథమ్ ॥

శ్రావణ్యామాశ్వయుజ్యాం చ మార్గశీర్ష్యాంచ పార్వణమ్ ।

ఉత్సర్గశ్చాప్యుపాకర్త మహాయజ్ఞాశ్చ నిత్యశః ॥

శ్రావణ్యాం కతకన్యం శ్రవణాకర్మ । ఎవమాశ్వయుజ్యామాశ్వ-
యుశీకర్మ । మార్గశీర్ష్యాం ప్రత్యవరోహణమ్ । పర్వణిక్రియ-
మాణం పార్వణమ్ ॥

సంస్కారా నియంతా స్యాత్ బ్రాహ్మణస్య విశేషతః ॥ ఇతి.

గౌతమస్తు - గర్భాధానం, పుంసవనం, సీమన్తోన్నయనం, జాత-
కర్మ, నామకర్మాన్నప్రాశన, చౌలోపనయన, చత్వారి వేదప్రతాని,
స్నానం, సహధర్మిణీసంయోగః, పశ్చానాం యజ్ఞానామచుష్ఠా-
నమ్ ॥ అప్తకా, పార్వణశ్రాద్ధమ్, శ్రావణ్యాగ్రహాయణీ, చేత్ర్యా-
శ్వయుజ్యాగ్రయణమితి సప్తపాకయజ్ఞసంస్థాః, అగ్న్యధేయాగ్ని-
హోత్రదర్శపూర్ణమాసచాతుర్తాస్య గ్రయణేష్టినిరూఢపశుబద్ధా-
స్సాత్రామణీతీ సప్తహవిర్యజ్ఞసంస్థాః, అగ్నిష్టమోఽత్యగ్నిష్టమ
ఉక్త్యష్టోడశీవాజపేయోఽతిరాత్రోఽహోర్యామ ఇతి సప్తసోమయ-
జ్ఞసంస్థా ఇత్యేతే చత్వారింశత్సంస్కారాః । అష్టోవాత్సగుణాః-ద-
యా సర్వభూతేషు యోన్తిరసూయాశౌచమనాయాసో మాణ్డల్య-
మకార్యణ్యమృస్పృహేతి । యస్యైతే చత్వారింశత్సంస్కారా
అష్టావాత్సగుణాశ్చ స బ్రహ్మణస్సాయుజ్యమాప్నోతీత్యాహ ॥

మనుః-సంస్కారే సంస్కృతః పూజే రుత్తరే రపి సంస్కృతః ।

నిత్యమప్యగుణై ర్యుక్తో బ్రాహ్మణో బ్రహ్మతాకికః ॥

బ్రాహ్మం పపమవాప్నోతి యస్మాన్న చ్యవతే పునః ॥ ఇతి ॥

గర్భాధానాదయః పూర్వపంస్కారాః । ఉత్తరేపాకయజ్ఞాదయః ।

తిథాచహరీతః—ద్వివిధోఽపి సంస్కారో బ్రాహ్మణ్యే వశ్యగర్భా-

ధానాది స్సాత్తో బ్రాహ్మ్యః । పాకయజ్ఞా హవిర్యజ్ఞాస్పృహ్యశ్చ

దేవః । బ్రాహ్మణసంస్కృతః ఋషీణాం సమానతాం సాయుజ్యం

గచ్ఛతి । దేవేనోత్తిరేణ సంస్కృతో దేవానాం సమానతాంసా-

యుజ్యంగచ్ఛతీతి । ప్రాగుక్తానాం సంస్కారాణాం నైమిత్తిక-

వాషికమాసికనిత్యభేదేన చాతుర్విధ్యమాహాశ్వలాయన ఆ-

చార్యః —

నైమిత్తికాష్టోడశోక్తాః సముద్వాహావసానకాః ।

తథైవాగ్రయణాద్యాశ్చ సంస్కారా వాషికా మతాః ॥

మాసికంపాన్వణం ప్రాక్తం అశక్తానాంతువాషికమ్ ।

మహాయజ్ఞాస్తు నిత్యాస్మ్యః సన్ధ్యావచ్చాగ్నిహోత్రవత్ ॥

సంస్కారాణామథైతేషాం యథావదిహనిర్ణయః ।

దేశకాలానురూపేణ శాస్త్రతశ్చప్రవర్తతే ॥ ఇతి.

అత్ర గర్భాధానాద్యుపనయసంస్కారా నియతాః

సవేషామ్, స తు స్నానాదయః, అన్యథా బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రస-

జేదిత్యాది విరుధ్యేత ఏతే సంస్కారాద్విజాతీనామేవ । యథా--

హయాజ్ఞవల్క్యైః—

విప్రతుత్రియవిత్ శూద్రవర్ణాస్త్యాద్యాస్త్రయోద్విజాః ।

నిషేకాదిశ్చ శానాంతాః తేషాం వై మన్తప్రక్రియాః ॥ ఇతి.

నిషేకా గర్భాధానమ్ । అత్ర మన్తప్రక్రియా ఇతి నదతా శూద్ర-

స్వామస్త్రస్సంస్కార ఇతి సూచితమ్, అతపవ సంస్కారాధికారే
యమః - శూద్రోవ్యేపం విధత్యావ్యో వినామస్త్రేణాసంస్కృతః॥
ఇతిశ్రీ సృసింహప్రయోగపారిజాతప్రకరణే షోడశకమకాణ్డే—
సంస్కారనిరూపణమ్.

— అథ అనుక్రమణికా —

కర్మణాం వత్సమాణానామయంతానదనుక్రమః ।
పుణ్యాహవాచనవిధిరఙ్కురాపణమేన చ ॥
అథోపిత్పభ్యోభ్యుభ్యుదయశ్రాద్ధంకౌతుకబద్ధనమ్ ।
విధిరగ్నిముఖస్వాపి విధిగ్రహముఖస్యచ ॥
గర్భాధానంపుంసవనం తతశ్చాననలోభనమ్ ।
సీమంతోన్నయనంవిష్ణుబలిజననకర్మచ ॥
నామకర్మతథాఖట్వాఽఽరొహణం దుగ్ధపానకమ్ ।
కణవేధోనిష్కృమణం నవాన్నప్రాశనంతథా ॥
చౌలకమాక్షురాభ్యాసో ధమోఽనుపనయస్యచ ।
అథోపనయనంమెథాజననంబ్రహ్మచారిణి ॥
ధర్మాస్తేష్టికధర్మాశ్చ తథోపాకరణక్రమః ।
స్వాధ్యాయవిధిగ్రతాపి తథైవ్రౌతస్సజనక్రియా ॥
మహానామ్నిచాథమహావ్రతంచోపనిషద్వ్యతమ్ ।
గౌదానికం సమావృత్తిః నియతస్నాతకస్యతు ॥
పాణిగ్రహవిధిశ్చైవ హ్యగ్నేశ్చైసానసస్యచ ।
గృహప్రవేశస్యవిధిః ప్రతిపద్ధౌమనిణాయః ॥
శ్రవణాకర్మసంపాణాం బలిరాశ్వయుజీవిధిః ।
విధిరగ్రయణస్వాపి తథాపత్యవరోహణమ్ ॥
పార్వణం చాష్టకాశ్రాద్ధం ఆహ్నికాచారనిణాయః ।

తిథ్యాదివిణయశ్చైవ తత్రదానవ్రతాదిచ ||
 న్యవహరవిధిశ్చైవ ప్రాయశ్చిత్తనిరూపణమ్ |
 అగ్న్యధానంచాగ్నిహోత్రం పూణమాసేష్టినిణాయం ||
 తథాచస్తే శ్వదేవస్య ప్రభూసస్యచనిర్ణయః |
 సాకమేధశ్శునాసీర్యం విధిర్ఆగ్రయణస్యచ ||
 పశుబధస్యచవిధిః సాత్రామణ్యావిధిస్తథా |
 అగ్నిష్టోమస్య చాత్యగ్నిష్టోమస్యచవిధిస్తథా ||
 ఉక్త్యపొడశినోశ్చైవ వాజపేయవిధిస్తథా |
 అతిరాత్రస్యచవిధిరస్తోర్యామస్యచైవహి |
 దయాద్యాత్మగుణానాంచ హ్యష్టానాంచైవలక్షణమ్ |
 వానప్రస్థస్యచాచారః సంన్యాసస్యవిధిస్తథా ||
 తేషాంచాచారనియమాః సంస్కారా విధిపూర్వకాః |
 రాజధర్మావేశ్యధర్మాః శూద్రధర్మాస్తథైవచ ||
 లక్ష్మీనృసింహస్తోత్రంచ నక్ష్యతే చాత్రతత్త్వితః ||

ఇత్యనుక్రమణికా.

భగవానస్తు ప్రా భూత్యై యదావిర్భావవైభవే |
 భవనేషు బలారాతేః బభూనస్వస్తివాచనమ్ ||
 అథానన్తరకర్తవ్యగర్భాధానాదిసంస్కారాణాం ప్రా -
 యేణ స్వస్తివాచనాంజురాపణాభ్యుదయశ్శాద్ధకాతుకబద్ధాగ్ని -
 ముఖగ్రహయజ్ఞపూర్వకత్వేన తత్సాపేక్షత్వాత్ ప్రథమంతాన -
 దుద్దేశక్రమప్రాప్తః స్వస్తివాచనవిధిరభిధీయతే —

తత్ర త్రికాండేః —

గర్భాధానాది సంస్కారైష్విష్టాపూరైః క్రతువ్యపి |
 సృష్టిశాద్ధం పురాకార్యం కర్మాదా స్వస్తివాచనమితి ||

వ్యాసః-సమూజ్యగర్భపుష్పాద్యైః బ్రాహ్మణాః స్వస్తివాచయేత్ ।

ధర్మకర్మణి మాజ్ఞల్యై సజ్జామేద్భుతదర్శనే ॥

కారికా-స్వస్తివాచనమత్రేప్యం గృహ్యకర్మసు కేషుచిత్ ।

ఆచార్యేణాపిశాస్త్రై స్త్రిక్ మజ్జలార్థముదీరితమ్ ॥

అర్చితా బ్రాహ్మణాస్సమ్యక్ గర్భమాల్యైస్సదక్షిణైః ।

తిష్ఠేయైః ప్రాజ్ఞుభిర్యుక్తా వక్తారౌ దర్శనాణ్యుః ।

తిష్ఠేద్వాచయితా తేషాం దక్షిణస్సౌదుదజ్ఞుభిః ॥

బిభ్రతుఃస్థుమపాంపూర్ణం పిహితాననమర్చితమ్ ।

అథవాచయితుర్బాహుం దక్షిణంతు సమాశ్రితాః ॥

తిష్ఠన్తుదజ్ఞుభిర్యుక్తాన్సాన్యైస్తత్ర తత్రతు ।

మనఃకథ్యాదికంమన్త్రమేకాగ్రమతిరాదిశేత్ ।

మనసస్సగతిబ్రూయుః తేసమాహితపూర్వకమ్ ॥

ప్రసీదన్తుభవన్త ఇత్యధవాచయితా వదేత్ ।

ప్రసన్నాస్సగతిస్పష్టమాచక్షీరంస్తథాన్వితాః ॥

శాన్తిఃపుష్టిరవిఘ్నాద్యాః శబ్దాఃపఞ్చదశేనతు ।

అస్తుశబ్దాన్తముచ్యేరన్వాచయితాతతఃపరమ్ ॥

ప్రస్తుత్యదేవతానాంతు హోమంకుర్యాద్విచక్షణః ।

తస్యానామగ్రహీత్వాధప్రియతామితిభాషితే ॥

పుణ్యాహంస్వస్తిమృద్ధించ భనత్పూర్వంబ్రువన్త్వతి ।

ప్రణవాద్యం త్రిరాచప్తే భవదాదివినిపరే ॥

పుణ్యాహదేస్త్రిరభ్యాసే మన్తమధ్యోచ్చనిస్వనమ్ ।

ఆశ్రయేరన్నిమేనర్వే యథాగమపరమృతమ్ ॥

ప్రతుక్తివిషయేభేదస్తోత్రయస్తవోద్ధ్యతామితి ।

ఆవకత్యాదిభిశ్శాన్తిం తతిఃకుర్యుస్సమాహితాః ॥

స్వస్తివాచనమత్రేష్టం సర్వేషామృద్ధికమణామ్!

ఆదావస్తేప్రయోక్తవ్యమిత్యుజ్జవిదోమతమ్ ||

జయస్తస్వామినాప్రాక్తమిదంతస్వస్తివాచనమ్ || ఇతి.

ఇదమత్రగృహ్యమ్ - అథ స్వస్త్వయనం వాచయీతేతి || అస్యా-
 థకమాహ - నారాయణః - భుక్తాస్త్విప్రాః ఓమ్. స్వస్తితి
 ప్రత్యూచకి || హరదత్తు - అథ తేః భుక్తనద్భిః స్వస్త్వయనం
 నాచయేత్ || స్వస్త్వయనమస్త్వితి వాచయేదిత్యథా ఇతి | కేచి -
 త్పుణ్యాహవాచనోపలక్షణమితి | గృహ్యపరిశిష్టేతు - అథ స్వస్తి -
 వాచనమృద్ధిపూతేషు కమణసు స్వస్త్వయనం వాచయీతే -
 త్యాచార్యగిః ఋద్ధిర్వాహాంతా అపత్యసంస్కారాః | ప్రతిష్ఠోద్ధావన
 పూర్తమ్ | తత్కమణశ్చాద్యస్తయోగికుర్యాచ్ఛుచిగిన్వలంకృతో
 వాచయితా తథాభూతైసద్దనిమజ్జశసమ్భరం సమృద్ధిత్యయగ్గా-
 న్బ్రాహ్మణాన్ప్రశస్తాచారలక్షణసమ్మన్నాన్ గర్ధాదిభిరభ్యర్చ్య
 దక్షిణయాతోషయేదథ తేప్రాజ్ఞుఖాకిన్సన్నాదభావాణయస్తిష్ఠే-
 యుస్తద్దక్షిణతోవాచయితోదజ్ఞుఖః సంస్కార్యావాచయితుర్దక్షి-
 ణాసార్వసుధితిష్ఠేయురథవాచయితాదర్భపాణిరపాంపుఃకముద-
 కుమ్భం స్వర్చితం సపల్లవముఖం ధృత్వా తిషక్ సమాహితోమన-
 స్సమాధీయతామితి బ్రాహ్మణాన్బ్రూయాత్ సమాహితమసస్వ-
 ఇతి తేప్రతిబ్రూయకి, ప్రసీదన్తుభవన్త ఇతి వాచయితాప్రసన్నాస్వ-
 ఇతీతరే | అథ సర్వే సంహత్యశాన్తికి, పుష్టిస్తుష్టిర్వృద్ధిరవిఘ్నమా-
 యుష్యమారోగ్యం, శివంకర్త, కర్తసిద్ధిర్ధర్మసమృద్ధిః, పుత్రసమృ-
 ద్ధిః, వెదసమృద్ధిః, శాస్త్రసమృద్ధిః, ధనధాన్యసమృద్ధిర్వసమృది -
 త్యేతాని పశ్చదశాస్త్రవైవాన్యక్త్యా తన్నామ్నా కర్మదేవతా
 ప్రీయతామితి బ్రూయకి. అథ వాచయితా, పూర్వం తత్త్వలి-

జమన్తా^౧ పఠిత్వా త్రిస్త్రీర్నంద్ర మధ్యోచ్చస్వరైః ఓం పుణ్యాహం
భవన్తోబ్రువన్తు, ఓంస్వస్తిభవన్తోబ్రువన్తు, ఓం ఋద్ధింభవన్తోబ్రువన్-
న్విత్తిబ్రూయాత్, తేఽపి తథాప్రత్యేకం ప్రతిబ్రూయి. ఓ -
మృధ్యతామిత్య త్థాయబ్రూయురథ ప్రాజ్ఞుఖమాసీనంసామాత్యః
కర్తారం బ్రాహ్మణాః సప్లవసరభపాణయః శాన్తిపవిత్రలిక్ష్ణాభిః
గృహభిషేష్యైః పురస్థోన్య సీరాజనాది మజ్జలంకుర్యురితి ॥

అథ స్మృతిరూపేణాప్యహాచార్యః.—

నేదికే తాన్త్రికేచాదా తతఃపుణ్యాహ ఇవ్యతే ।

పుణ్యాహవాచనెవిప్రా యుగ్ధావేదవిదశ్శుభాః ॥

యజ్ఞోపవీతినశ్చస్తాః ప్రాజ్ఞుఖాస్సన్యసిపవిత్రిణి ।

గస్తపుష్పార్చితాశ్శుద్ధాః సోత్తరీయాః కుళాయుధాః ॥

ఆసీనాఃపశ్చిమేభాగే పూణాకుమ్భస్య సత్తమాః ।

గురోర్దక్షిణభాగేతు కర్తాఽఽసీత తదాజ్ఞయా ॥

సూత్రేణవేష్టితం కుమ్భమపాం పూర్ణం సుధూపితమ్ ।

మృత్తామాదిమయంభూమౌ రత్నగర్భంసమర్చితమ్ ॥

సితతణ్డలపూర్ణేన పాత్రేణపిహితాననమ్ ।

పల్లవాద్యైశ్చ సక్లృప్త్యా గురుస్తిష్ఠేదుదక్షుఖః ॥

వక్తారశ్చాపి తిష్ఠేయుః విప్రాస్తాన్వాచయేద్గురుః ।

మనస్సమాధీయతామిత్యక్తాస్తే గురుణాద్విజాః ॥

సమాహితమనసస్స ఇతిబ్రూయస్తతస్సితాః ।

ప్రసీదన్తుభవన్తశ్చైత్యుక్తేతేచానుమన్త్రణమ్ ॥

కుర్యుఃప్రసన్నాస్స ఇతి తతోగురుముఖాద్విజాః ।

శాన్తిఃపుష్పిస్తుష్టివృద్ధిః అవిఘ్నోరగ్యమిత్యపి ॥

శివంకర్మచక్రమాన్తే సిద్ధిరస్తిత్వదాహరేత్ ॥

ప్రత్యక్షైతేషాం పుణ్యాహంకాలకృత్యైశ్చ మేనతు ॥
 వాచ్యతామిత రేబ్రూయురాచార్యశ్చ తతోవదేత్ ।
 ఓం పుణ్యాహం భవంత్యుబ్రువంతి తివచోద్విజాః ॥
 ఓం పుణ్యాహమితి బ్రూయోం స్వస్తీతి తతో గురుః ।
 పూజనం చ బ్రువంత్యంతం తే చర్ధిం చ తథా నరాః ॥
 పూర్వపత్తే సమాసీనా గుర్వాద్యాః కలశం గురుః ।
 శ్రావ్యపాత్రైశ్చ భేత స్థిక్ నితేతాన్వాచయేత్తతః ॥
 సావిత్రాద్విద్యగృహం వ్యక్తమస్తే గ్రీపుణ్యాహవిద్యతే ।
 బహుప్రచోపీతరేతద్వదాపో హిష్ఠాదిభిస్తథా ॥
 సవభివేషశ్వదేవేన సూక్తేనాన ఇతిద్విజః ।
 అష్టాభిశ్చ పన ఇతి త్రిభిరేతోఽన్వితీరయేత్ ।
 స్వాదిష్ఠయేతి సవభిరేకయర్చనైకచద్విజః ॥
 తరతస్సమస్తసూక్తేన శుచీవ ఇతిచేకయా ।
 యదస్తీతి ద్వాదశభిః అగ్నిశ్శుచిరితిద్వ్యవచా ॥
 ఖలర్చనానైకతస్యాః ప్రాగేవం పుణ్యాహమీరితమ్ ।
 కుశ్లామ్బుభిశ్చైకతార్కరం ప్రోక్షయేయమిద్విజాః ॥
 పతన్త్యప్రచోవిశుద్ధ్యర్థం బహుప్రచాస్సగృహేతథా ।
 పుణ్యాహం దివదేత్పూర్వం మన్ద్రమధ్యోత్తమస్వరేః ।
 పుణ్యాహం స్తేఽచరయేద్విప్రాదక్షిణాద్యే సస్వశక్తితిః ॥
 యత్కించిత్ శ్రాద్ధకం భక్తాన్వప్రతిగృహ్యచనాఽశుచిః ।
 అబ్రాహ్మణశ్చ పుణ్యాహం నానూస్సాగ్నిదితి మేమతిః ॥
 పుణ్యాహవాచనం శస్తమాదాస్యాత్సరస్వకర్తృసు ।
 తత్కృత్వైస్సమిధాగ్నికరూపైః సర్వకర్తాగ్నిమానసః ॥ ఇతి.

— అతి భగవాన్ శౌనకః —

పుణ్యాహవాచనవిధిం వక్ష్యేమోఽథ యథావిధి |
 ప్రయోక్తుం కర్మణా హ్యేదావస్తే చోదయసిద్ధయే ||
 అచింతాబ్రహ్మణాః పూర్వం గన్ధమాస్త్రేస్సదక్షిణైః |
 తిష్ఠేయుః ప్రాజ్ఞుఖా యుక్తా వక్తారౌ దర్భపాణయః ||
 ఉదజ్ఞుఖౌ వాచయితౌ తిష్ఠేత్తేభ్యస్తు దక్షిణే |
 బిభ్రత్కుమ్భమపాంపూర్ణం పిహితాననమచితమ్ ||
 తత్రాదావాప ఇత్యేవం వదేద్వాచయితౌ తతః |
 వక్తారౌపి శివా ఆపస్సన్ద్విత్యేవం బ్రువన్త్యథ ||
 గన్ధా ఇతి వదెత్కర్తా సుగన్ధాః పాన్ద్వితీతరే |
 వదేత్పూర్వం సుమనసః ఇత్యేవమవరేఽపి చ ||
 సామనస్యమితి బ్రూయురస్తుశబ్దాన్తమత్వరాః |
 పశ్యాదక్షత ఇత్యేవం బ్రూయాద్వాచయితౌ తతః ||
 అన్యేఽక్షతం చారిష్టంచాన్ద్విత్యేవం బ్రూయురర్చితాః |
 తతో వాచయితౌ విప్రా దక్షిణా ఇత్సుషీమయేత్ ||
 స్వస్తిశబ్దాన్యముచ్చార్య దక్షిణాః పాన్ద్వితీతరే |
 బహుదేయమితి బ్రూయు రస్తుశబ్దాన్తమత్వరాః ||
 కర్తాఽథ దక్షిణం జానుం పాతయిత్వా మహీలతే |
 ఉదజ్ఞుఖౌ జపెత్సూక్తం శ్రద్ధయేత్యేవమాదికమ్ ||
 జపిత్సూక్తాయ తం కుమ్భం బిభ్రత్ప్రేక్షేదుదజ్ఞుఖః |
 మనస్సమాధీయతామిత్యేవం వాచయితౌ వదేత్ ||
 సమాహితమనసస్స ఇత్యేవం చ బ్రువన్త్యథ |
 సుసన్నాస్స ఇతి ప్రత్యాగిష్ఠిబ్రూయురర్చితాః ||

శాస్త్రీ పుష్టిస్తథా తుష్టివృద్ధ్యవిఘ్నాన్యనుక్రమాత్ ।
 ఆయుష్యమారోగ్యమితి శివం కమేత్సథాపి చ ॥
 అస్తుశబ్దాస్తముచ్యైరన్ వాచయిత్వా తథాఽపరై ।
 ప్రజాపతిః ప్రీయతామిత్వథ వాచయిత్వా వదేత్ ॥
 పరై ప్రథమముచ్చార్య ప్రీయతాం భగవానితి ।
 పశ్చాత్ప్రజాపతిరితి బ్రూయుకిప్రయతమానసాః ॥
 పుణ్యాహం వాచయిష్యేహమితి వాచయిత్వా వదేత్ ।
 వాచ్యతామితి భాషన్తే వక్తారశ్చ సుచేతసః ॥
 అథోక్తాతేవ శకున సామ గాయసిపూర్వికామ్ ।
 ఋచం సర్వేసహ బ్రూయుస్తతో వాచయిత్వా ద్విజః ॥
 ఓముక్తిపూర్వం పుణ్యాహం భవంత్యితి భాషితాత్ ।
 సరం బ్రువన్తితి బ్రూయాదోం పుణ్యాహమితీతరై ॥
 పునరప్యేవమేవ ద్విజ కృత్వా పుణ్యాహవాచనమ్ ।
 శతస్సస్తి చ ఇద్దైతీ ఋచం బ్రూయుస్సహాభయో ॥
 తతో వాచయిత్వా పూర్వమోం స్వస్తీత్యభిధాయ తు ।
 పశ్చాద్భవంత ఇతి చ బ్రువన్తితి చ భాషతై ॥
 ఓం స్వస్తీతి తథైవాన్యై ప్రతిబ్రూయరతిః సరమ్ ।
 ప్రారసిసౌం చతుర్థోక్త్యావకమన్ వాచయిత్వాతతిః ॥
 స్వస్తీత్యాద్యం బ్రువన్తస్వన్తం పూర్వవత్సముదీయేత్ ।
 వక్తారశ్చ చతుర్థ్యన్తం తత్తత్కమోక్తిపూర్వకమ్ ॥
 స్వస్తీతి చ ప్రతిబ్రూయరథ సర్వేఽపి తై ద్విజాః ।
 ఋధ్యామస్తోమమిత్యాదిమృచం బ్రూయుస్సహాచ్ఛక్తేః ॥
 తతో వాచయిత్వా ఋద్ధిం భవంత ఇతి పూర్వికమ్ ।
 బ్రువన్తితి వదేదన్యే బ్రూయతోమృన్ధ్యతామితి ॥

ఎవమేవౌధయైపి ద్విరభ్యస్యేయరిదం పునః ।
 తతో వాచయితా కుమభజలం సంస్కార్యమూర్ధనాని ॥
 కింభితిన్విశ్చేత్సహైవాన్యే (బూయుశ్చ) వివిధాశిషః ।
 పుణ్యాహాదేస్త్రరభ్యాసే మద్యమధ్యోచ్చనిచ్ఛనమ్ ॥
 ఆశ్రయేరన్నిమే సర్వే యథాఽగమపరంపరమ్ ।
 స్వస్తివాచనమేతత్తు సర్వేషాన్ముద్ధికమణామ్ ॥
 ఆదానన్తే చ కర్తవ్యమితి యజ్ఞవిదో మతమ్ ॥ ఇతి ॥
 --అత్ర కలశస్థాపన విశేషమాహ - హారితః -
 గౌమయేహోపలిప్యార్ద్రం రజ్జవల్లికయాఽచయేత్ ।
 ప్రస్థాన్యోపరి స్థాప్యం పూజాం హి కలశద్వయమ్ ॥
 దక్షిణే వొత్తరే చైవ హ్యుత్తరేతు నిధాపయేత్ ।
 పాత్రమక్షతపూజాంతు ఫలపుష్పసమన్వితమ్ ॥ ఇతి ॥
 - అత్ర కలశలక్షణముక్తమ్ - విష్ణుధర్మోత్తరే :-
 హేమరాజతతామ్రా వా మృత్కయా లక్షణాన్వితాః ।
 యాత్రోద్వాహప్రతిష్ఠాదా కుమ్భాసున్వీరభిషేచనే ॥
 పశ్చిమాంశులివేపుల్యుడత్యేధాత్పాడశాంశుః ।
 ద్వాదశాంశులికం మూలంముఖమష్టాంశులగ తథా ॥ ఇతి ॥
 --క్షత్రియాదీనాం విశేషమాహ--యమః -
 పుణ్యాహవాచనం వైవ బ్రాహ్మణస్య విధీయతే ।
 తదేన చ నిరొక్తార్థం కుర్యాత్ క్షత్రియవైశ్యయోః॥ఇతి॥
 అత్ర కర్మదేనత్రాగహణే బోధాయనీయ -

ప్రయోగనచనమ్. —

ప్రధానదేవతా యా తు స్వచికిషితకర్మణః ।
 అసావీతి చ తాం బ్రూయాత్సన్దేహే చ ప్రజాపతిమ్॥ఇతి॥

—: అథ ప్రయోగః :—

అథ యజమానః కృతాభ్యజ్ఞోద్విక్రియః స్వలక్ష్మితో
 దగ్ధపాణిః శుచిభూః త్వా మజ్జశసన్భూరాసన్భుత్యస్వలక్ష్మి
 తే గృహే సోత్తరచ్ఛదే భద్రపీతాననే ఉపజ్ఞుఖి ఉపవిశ్య రజ్జవ
 ల్లికయానురజ్జతే భూతలే స్రస్థపరిమితధాన్యస్యాపరి దక్షిణోత్తర
 యోః సౌనాకగజతామ్రమృత్తయాద్యవ్యతమకలశద్వయముక్తి
 లక్షణమనూనమనోహరం సుకుంధంపుణ్యజ్వలైరాపూరితం సప్లవం
 నిఘాయ తత్ర సూత్రవేష్టితోత్తిరకలశేషశ్చరత్సాని విశిష్య సిత
 తణ్డలపూరితం సఫలం పాత్రం నిధాయ, తత్పశ్చిమభాగే స్రశస్తా
 స్పృశివచనసమథాక తద్గివసే శ్రాద్ధాదిష్వభక్తసోయత్రకు
 త్రాప్యప్రతిగృహీతౄణాం శుచీం సోత్తరీయాం దర్భపవిత్రపాణీం
 యుక్త్యాన్బృహ్మణాం ప్రాజ్ఞుఖానుపవేశ్య తాం గర్భపుష్పాక్షతా
 దిభిరభ్యర్చ్య దక్షిణాభిరుపతోష్య యథాఽఽచారంసుకుఖశ్చ
 ఇత్యాదినా గణాధిపం పోడశోపచారైరభ్యర్చ్యతి ॥

సుముఖశ్చైకదస్తశ్చ కపిలో గజకణాకకః ।

లమ్బోదరశ్చ వికటో విఘ్నరాజో గణాధిపః ॥

ధూమకేతుగణాధ్యక్షః ఫాలచన్ద్రో గణాననః ।

ద్యాదక్షై తాని నానూని యః శరేచ్ఛ్రమయాదపః ॥

విశ్వాగమేభివివాసౌ చ ప్రవేశే నిగమైతిధా ।

సంగ్రామే నర్వకార్యేషు విఘ్నస్తస్య నజాయతే ॥

శక్లామృగధిరం - గణాధిపతయే నమః ॥

గౌసతియే నమః భ్యానావానాదీపోడశోపచారపూ -

జాస్సమర్పయ్యామి - ఉత్తరకలశే దేవతామనాహయేత్ ॥

తత్రతాయంకముః —.

కలశస్య ముఖే విష్ణుః కణ్ఠేరుద్రస్సమాశ్రితః ।
 మూలే తత్ర స్థితో బ్రహ్మ మధ్యేమాత్మగణాస్సమైతాః ॥
 కుక్షౌ తు సాగరాస్సర్వే సప్తద్వీపా వసున్ధరా ।
 ఋగ్వేదోఽథ యజుర్వేదస్సామవేదో హ్యథర్వణః ॥
 అగ్నేశ్చ సహితాస్సర్వే కలశామ్బు నమోఽశ్రితాః ।
 గాయత్రీ చా త్ర సావిత్రీశాన్తిః పుష్టికరీ లభా ॥
 గణై చ యమునై చైవ గోదానది సరస్వతి ।
 సమేదే సిన్ధుకావేరి జలేన్ద్రిక్ సన్నిధిం కురు ॥
 సర్వే సముద్రాస్సరితస్తీథాః ని జలథా నదాః ।
 ఆయాన్తు మమ దేహస్య దురితక్షయకారకాః ॥
 ఏవమేతాస్సమావాహ్య కలశే దేశతాస్తథా ।
 ఎతన్మన్తస్థితానైవాన్ సమ్పూజ్యప్రార్థయేత్క్రమాత్ ॥
 విష్ణోద్విభ్యో దేవేభ్యో నమః ధ్యానావాహనాదిషాడశోప-
 చార పూజాస్సమర్పయామి ॥

సర్వేషు కాలేషు సమస్తదేశేషు కేశికార్యేషు తథేశ్వరేశ్వర-
 సర్వస్వగుప్తీభగవాననాదిమాన్తమాన్తుమాంజల్యవిస్తృద్ధయే హరికి ॥
 యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్రపాశోఽథనుధారకః ।
 తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిః ధ్రువాసీతి మతిమేకమ ॥
 అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
 తేషాంనిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం సహస్యహమ్ ॥
 సర్వేష్వారమృతకార్యేషు త్రయస్త్రీభువనేశ్వరాః ।
 దేవా దితన్తు సత్కుద్ధిం బ్రహ్మేశానజనార్దనాః ॥
 స్తుతే సకలకల్యాణభాజనం యత్రజాయతే ।
 పురుషస్తనుజం నిత్యం వ్రజామి శరణం హరిమ్ ॥

సర్వమజ్జతమాజ్జత్యై శివే సర్వార్థసాధికే ।

శరణ్యై త్ర్యమ్బకే దేవి నారాయణి నమోఽస్తుతే ॥

తదేవ లగ్నం సుదినం తదేన తారాబలం చంద్రబలం తదేన ।
విద్యాబలం దైవబలం తదేన లక్ష్మీసతే శైశ్చియ్యుగం స్మరామి ॥

కలశయోగి లక్ష్మీనారాయణాభ్యాం నమః, ఉమామహేశ్వరాభ్యాం నమః, వాణీహిరణ్యగర్భాభ్యాం నమః, శచీపుంగవాభ్యాం నమః, అరుణతీవసిష్ఠాభ్యాం నమః, సీతారామాభ్యాం నమః, దుర్గాయై నమః, గణపతయే నమః, క్షేత్రపాలాయ నమః, వాస్తుపురుషాయ నమః, మాతృభ్యో నమః, పితృభ్యో నమః, గురుభ్యో నమః, ఆచార్యేభ్యో నమః, ఇష్టదేవతాభ్యో నమః, కులదేవతాభ్యో నమః, గ్రామాధిదేవతాభ్యో నమః, సర్వేభ్యో దేవేభ్యో నమః, సర్వేభ్యో మహాదేవేభ్యో నమః, ఇతి సర్వాస్త్వ త్యేకం నమస్కృత్య.

ప్రాణానాయమ్య, దేశకాలా సజ్జీర్ణ్య అముకకమకర్తమాదా శుద్ధివృద్ధ్యభ్యుదయసిద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం బ్రాహ్మణై స్సహ స్వస్తి పుణ్యాహవాచనం కరిష్యే ఇతి సజ్జల్ప్య ॥

తతస్సర్వే బ్రాహ్మణాః ప్రాజ్ఞుఖాస్తిప్తేయః తద్దక్షిణతః కర్తృత్తగకుమ్భం బిభ్రదుదజ్జుఖస్తిప్తేత్ । కర్తుం దక్షిణపార్శ్వే సంస్కారయశ్చిదజ్జుఖస్తిప్తేత్ । అథ కర్తా ఆప ఇత్యుక్త్వా, శివా ఆపస్సన్తు ఇతి బ్రాహ్మణాన్వాచయిత్వా, గన్ధా ఇత్యుక్త్వా ॥ సుగన్ధాః పాన్తివీతి వాచయిత్వా, సుమనస ఇత్యుక్త్వా, సౌమనస్యమస్తివీతి వాచయిత్వా, అక్షతా ఇత్యుక్త్వా, అక్షతంచారిష్టం చాస్తివీతి వాచయిత్వా, దక్షిణా ఇత్యుక్త్వా, స్వస్తి దక్షిణాః పాన్తు బహుదేయం చాస్తివీతి వాచయిత్వా, తం కలశం

పూర్వవన్నిధాయ దక్షిణం జానుం భూమశా పాతయిత్వా ఉదజ్ఞు-
ఖిః, శ్రద్ధయా ఇత్యాది సూక్తం పఠత్వా,

“ శ్రద్ధయాఽగ్నిస్సమిధ్యతే శ్రద్ధయా హూయతే హవిః ।

శ్రద్ధాం భగస్య మూర్ధ్నాని వచసా వేదయామసి । ప్రియం శ్రద్ధే
దక్షిణం ప్రియం శ్రద్ధేదిదానతః । ప్రియం భోజేషు యజ్వస్విదం
మ ఉదితం కృధి । యథా దైవా అసురేషు శ్రద్ధాముగ్రేషు చక్రిరె ।
ఏవం భోజేషు యజ్వస్వస్థాకముదితం కృధి । శ్రద్ధాం దైవా య-
జమానా వాయుగోపాఉపాసతే । శ్రద్ధాం హృదయ్యాఽగ్నియా-
ఽఽకూత్యా శ్రద్ధయా విద్వతేనసు । శ్రద్ధాం ప్రాతహవామహే
శ్రద్ధాం మధ్యన్తినం సరి । శ్రద్ధాం సూర్యస్య నిముచి శ్రద్ధేశ్రద్ధా
పయేహ సః ”

పునస్తం కలశం గృహీత్వా త్రాయ ఉదజ్ఞుఖిః స్వామిచరి
మనస్సమాధీయతామ్ ఇత్యుక్త్వా సమాహితమనసస్స ఇతి తే-
రుక్తే ప్రసీదస్తు భవంతః ఇత్యుక్త్వా ప్రసన్నాస్స ఇతి తేరుక్తే
సవైశ్చహ శాన్తిరస్తు పుష్టిరస్తు తుష్టిరస్తు సృద్ధిరస్తు అవిఘ్న-
మస్తు ఆయుష్యమస్తు ఆరోగ్యమస్తు స్వస్థ్యస్తు శివం కర్మాస్తు
కర్మసమృద్ధిరస్తు ధర్మసమృద్ధిరస్తు పుత్రసమృద్ధిరస్తు వేదసమృ-
ద్ధిరస్తు ధనధాన్యసమృద్ధిరస్తు ఇష్టసమృద్ధిరస్తు ఇతి పంచదశవాక్యై-
శ్చక్త్వా స్వయం కర్మదేవతాత్మకౌ భగవాన్ ప్రజాపతిః ప్రీ-
యతామిత్యుక్త్వా, ప్రీయతాం భగవాన్ కర్మదేవతాత్మకః

ప్రజాపతిరితి తైర్వాచయిత్వా పుణ్యం పుణ్యాహం వాచయిష్య
ఇత్యుక్త్వావాచ్యతామితి తైరుక్తే ॥

“ఉద్ధాతేవ శకునై సామ గాయసి బ్రహ్మపుత్ర ఇవ ససేషు శం-
ససి । పృషేవ చాజ శిశుమతీరపీత్యా సవకతో నశ్యకునభద్రమా
నద విశ్వతో నశ్యకునై పుణ్యమావద ”

ఇత్యాదికామృచం సవైకస్సహ పఠత్వా ॥

ఓం పుణ్యాహం భవంతో బ్రువన్తివీతి స్వయం మన్వ ౧ స్వ-
రణోక్త్వాతిథా బ్రాహ్మణై ర్ం పుణ్యాహమితి ప్రత్యుక్తే పున రేనా
మధ్యస్వరణోక్త్వా తథైవ తేరుక్తే పునరెనముచ్చస్వరణోక్త్వా
తథైవ తేరుక్తే స్వస్తి య ఇంద్రో వృద్ధశ్రవా ఇత్యాదికామృచం
సవైకస్సహపఠత్వా ॥

“ స్వస్తి య ఇన్ద్రో ౧ వృద్ధశ్రవాస్వస్తి నః పూషావిశ్వోదేహః ।
స్వస్తి సస్తాక్షీక ఆరిష్టనేమిస్వస్తి నో బృహస్పతిర్దేధాతు ” ॥
ఓం స్వస్తిభవంతో బ్రువన్తివీతి పూర్వవదుక్త్వా స్వస్తితి తేరుక్తే
స్వస్త్వముకకమకాణ భవంతో బ్రువన్తివీతి కరిష్యమాణకమకా-
నాను పూనకవదుక్త్వా, అముకక ర్కణస్వస్తితి తేరుక్తే.

ఋభ్యామ స్తామమిత్యాదికామృచం సవైకస్సహ పఠత్వా ॥

“ఋభ్యామ స్తోమం సమయామ వాజమానో మన్వ ౧ స్వ-
రథే హోషయాతమ్ । యశో న సక్వం మధు గోష్వన్తరా
భూతాంశో బ్రహ్మనో ౪ వానురుచాగి ”

ఓం ఋద్ధిం భవంతో బ్రువన్తిత్విహావనమక్వా ఓమ్మ-
ద్భ్యతామితి తేరుక్తే సామాశ్యం ప్రజ్ఞుః ఉపవిశేష్ ।

తతో బ్రాహ్మణాః ప్రత్యక్షా ఉపవిశ్య తద్వృద్ధికలశో-
దశం విశాలతామచత్రే నిసీయ యజమానం సామాశ్యం మన్తే
గభిషిష్ఠాయుః తత్ర మన్తాః —

తత్సవితురిత్యస్య విశ్వామిత్రం సవితా గాయత్రీ ॥ తత్స-
వితుర్వరేణ్యం భగోదేవస్య ధీమహి । ధియో యోనః ప్ర-
చోదయాత్ ॥

ఆపొ హిష్మతి నవచక్రస్య మాక్తస్య ఆమ్బగీషిస్థిస్థాస్థిః
ఆపొ గాయత్రీ ॥ పశ్చిమీ నధక్రమానా, సప్తమీ స్రతిష్ఠా, అస్త్యే
ద్వే అనుష్టుభా ॥

ఆపొ హిష్ఠా మయోభవన్తా స ఊజేః దధాతనమసౌ-
రణాయ చక్షుసే । యోవశ్చినమో రసస్త్వస్య భాజయతేహ నః ।
ఉశతీరీన మాతరం । తస్మా అగం గమామ ప్రౌ యస్య క్షయా-
య జివద్ధ । ఆపొ జనయథా చ నః ॥ శం నో దేవీరభిష్టయ-
ఆపొ భవన్తు పీతయే । శం యోరభి స్రవన్తు నః । ఈశానా వా-
ర్యాణాం క్షయన్తి శ్చక్షుణీనామ్ । ఆపొ సూచామి భేషజమ్ ।
అఘ్నమై సామో అబ్రవీదస్తవిశ్వాని భేషజా । అగ్నిం చ వి-
శ్వశమ్భునమ్ ॥ ఆపరి పృణీత భేషజం నరూథం తన్వై కే మమ ।
శ్చోక్త సూర్యం దృశే । ఇదమాహః స్రవహతయత్కిం చ దురితం

మయద్యాహమభి ద్దుదోహ యద్యా శైవ ఉతాన్యతమ్ ।
ఆపా అద్యాన్వచారిషం రసేన సమగస్తహి । పయన్వానగ్న ఆ -
గహి తం మః సంస్మజ నచకసా ॥

ఆ నో భద్రదా ఇతి దశర్చస్య సూక్తస్య రాహుగణో విశ్వే-
దేవా స్త్రిష్టుప్ । పశ్చాద్యాన్వస్తమి చ జగత్యశి, వష్టి నిరాత్, శిష్టా స్త్రిష్టుభః ॥

ఆ నో భద్రదాగి శ్రిశపౌ యన్తు విశ్వతోఽపభాసో అసరో-
తాస ఉద్భిదః । దేవా నో యథా సదమిద్వృధే అస్మిన్నప్రాయుషౌ
రక్షితారో దివేదివే । దేవానాం భద్రదా సుమతిర్ముఖాయతాం
దేవానాం రాతిరభి నో నిరతతామ్ । దేవానాం స్తఖ్యముపసేది-
మా వయం దేవా న ఆయుగి ప్రతిరన్తు జీవసే । తాన్పూర్వయా
నివిదా హూమహే వయం భగం మిత్రమదితిం దక్షమస్త్రిధమ్ ।
అయమణం నిరుణం సామమశ్వినా సగన్వతీ సస్సుభగా మయ-
స్కరత్ । తన్నో వాశో మయోభువా తు భేషజం తన్మాతా
పృథివీ తత్ప్రితా ద్యాః । తద్ద్రావాణస్సమసుతో మయోభువ-
స్తదశ్వినా శృణుతం ధిష్ణ్యా యునమ్ । తమిశానం జగతస్తస్థు-
షస్పతిం ధియం జిన్వమనసే హూమహే వయమ్ । పూషా నో
యథా వేషి సాను సద్వృధే రక్షితా సాయురదభస్సన్వస్తయే ।

స్వస్తి న ఇన్ద్రో వృద్ధశ్రవాన్ స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః ।
 స్వస్తి సస్తాత్మ్యో అరిష్టనేమిన్ స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు ।
 పృషదశ్వా మరుతః పృశ్నిమాతరశ్శుభం యావానో విదధేషుజ-
 గ్మయః । అగ్నిజహ్వో మనవస్సూరచక్షుసా విశ్వేనోదేవా అవసా-
 గమన్నిహ । భద్రం కణే భిశ్శుశ్రణుయామ దేవా భద్రం పశ్యే-
 నూక్షభిర్యజతాః । సిరై రజైస్తుష్టువాం సస్తనూభిర్యశేమ
 దేవహితిం యదాయుః । శతమిన్న శరదో అన్తి దేవా యత్ర
 నశ్చక్రా జరసం తిసూనామ్ । పుత్రానో యత్ర పితరౌ భవన్తి-
 మా నో మధ్యా రీరిషతాయుగన్తోః । అదితిర్యాకరదితిరన్తరి-
 త్తమదితిరూతా స పితా స పుత్రః । విశ్వే దేవా అదితిః ప-
 శ్చాజనా అదితిజాతమదితిజానితవమ్ ॥

అప సశ్యోశుచదఘమిత్యష్టచక్రస్య సూక్తిస్య కథన్తగ్ని-
 గాయత్రీ ॥

అప సశ్యోశుచదఘమగ్నే శుశుద్ధ్యా రయిమ్ । అప
 సశ్యోశుచదఘమ్ ॥ సుతై త్రియా సుగాతుయా వసూయా చ
 యజామహే । అప సశ్యోశుచదఘమ్ ॥ ప్రయద్భన్దిష్ట ఏహం
 ప్రాస్తాకాశ్చ సూరయః । అప సశ్యోశుచదఘమ్ ॥ ప్రయత్యై
 అగ్న్య సూరయో జాయేమహి । ప్రత్యై పయమ్ । అప సశ్యోశు -

చద॒ఘమ్ ॥ ప్ర॒యద॒గ్నో స॒హస్వ॑తో వి॒శ్వ॑తో య॒న్తి భా॑నవః ।
అ॒ప న॒శ్శ్యోశు॑చద॒ఘమ్ ॥ త్వం॑ హి వి॒శ్వ॑తోముఖ వి॒శ్వ॑తః పరి॒భూ॑రసి ।
అ॒ప న॒శ్శ్యోశు॑చద॒ఘమ్ ॥ ద్వి॒షో నో॑వి॒శ్వ॑తోముఖా॒తి నా॒వేవ
పా॒రయ॑ । అ॒ప న॒శ్శ్యోశు॑చద॒ఘమ్ ॥ స స॒స్పిన్ధ॑మివ నా॒వయా॑తి-
ప॒మాక॑ స్వ॒స్తయే॑ । అ॒ప న॒శ్శ్యోశు॑చద॒ఘమ్ ॥

సతో నిస్పిన్ధమితి ఋక్త్రయస్య ఆఙ్గీస స్తిరిశ్చిరిన్ద్రోఽనుష్టప్ ॥

ఏ॒తో ని॒స్పిన్ధో స్త॒వామ॑ శు॒ద్ధం శు॒ద్ధేన॑ సా॒హ్నా । శు॒ద్ధేరు॒ క్త-
ర్వా॑ స్పృ॒థావం॑సం శు॒ద్ధ ఆశీ॑ర్వాన్తమత్తు । ఇ॒న్ద్ర శు॒ద్ధో న ఆ॒గ-
హి॑ శు॒ద్ధశ్శు॒ద్ధాభి॑రూతిభిః । శు॒ద్ధో ర॒యిం ని॒ధార॑య శు॒ద్ధో మ॒మధి॑
సో॒మ్యః । ఇ॒న్ద్ర శు॒ద్ధో హి నో॑ ర॒యిం శు॒ద్ధో రత్నా॑ని దా॒శుషే॑ ।
శు॒ద్ధో న॒త్ర తా॑ణి జి॒ఘ్న సే శు॒ద్ధో వా॒జం సి॒హస॑సి ॥

స్వాదిష్ఠయేతి దశచకస్య సూక్తిస్య మధుచ్ఛన్దాః ఏవ-
మానసోమా గాయత్రీ ॥

స్వా॑దిష్ఠ॒యా మ॑దిష్ఠ॒యా ఏ॒వస్వ॑ సామ॒ధారి॑యా ।
ఇ॒న్ద్రాయ॑ పాత॒వే సు॒తిః । రత్న॑హ వి॒శ్వచ॑క్షణి॒భి
యో॒నిమ॑యోహతిమ్ । ద్రు॒ణో స॒భస్థ॑మానదత్ । వ॒రివ్రా॑ ధాత॒మో
భి॒ష్టమ॑హిష్టో పృ॒త్రహ॑స్తమః । ప॒క్ష రా॑థో మ॒ఘనా॑మ్ ।
అ॒భ్యక్ష॑ మహానాం దే॒వానాం॑ వీ॒తిమ॑స్థసా । అ॒భి వా॑జమృత

శ్రవః । త్వామచ్ఛ చరామసి తదిదభం దివేదివే । ఇన్ద్రో త్వేన-
 ఆశసః ॥ పునాతి తే పరిసుతం సామం సూయశ్య దుహితా ।
 వారేణ శశ్వతాతనా । తమిమణీస్సమన్య ఆగ్రభస్తి యోష-
 ణో దశ । స్వసారః పార్యే దివి । తమిం హిన్వన్యగుహై ధ-
 మన్తి బాకురం ద్రుతిమ్ । త్రిధాతు వారణం మధు । అభికిమ-
 మఘ్నై ఉత శ్రీణన్తి ధేనవశ్శిశుమ్ । సామమిన్ద్రాయ పాతవే ।
 అస్యేదిన్ద్రో మదేష్వా విశ్వ వ్రతాణి జఘ్నతే । శూరౌ మఘా
 చ మంహతే ॥

తరత్సమన్దీతి ఋక్సతుష్కశ్య సూక్తశ్య అవత్సారః పవ-
 మానసోమో గాయత్రీ ॥

తరత్సమన్దీ ధావతి ధారా సుతస్యాస్థసః । తరత్సమన్దీ
 ధావతి । ఉప్రా వేది వసూనాం మతశ్య దేవ్యవసః ।
 తరత్సమన్దీ ధావతి । ధ్వస్యయోః పురుషన్ద్రౌరా సహస్రాణి ద-
 ద్దహే । తరత్సమన్దీ ధావతి । ఆయయోస్త్రింశతం తనా సహ-
 స్రాణి చ దద్దహే । తరత్సమన్దీ ధావతి ॥

శుచీ పూ హవ్యేణ మన్తశ్య వసిష్ఠౌ మరుత స్త్రిష్ఠౌ—
 శుచీ పూ హవ్యా మరుతశ్శుచినాం శుచి హిసోమ్యధ్వరం శు-
 చిభ్యః । ఋతేన సత్య మృతిసాఽ ఆయశ్శుచిజన్తానశ్శుచయః
 పాటకాః ॥

యదన్తి యచ్చైతి వగఽద్యయస్య ఆద్యాయా వసిష్ఠ ఋషిః,
శిష్టానామేకాదశానాం పవిత్రపసిష్ఠాపృషీ, పవమానసామో
గాయత్రీ—

యదన్తి యచ్చ దూరకే భయం విన్దతి మామిహా ।
పవమాన వి తజ్జహి । పవమానస్స అద్య నః పవిత్రేణ విచక్షణే ।
యః పోతా స పునాతు నః । యత్తే పవిత్రమచిక్ష్యగ్నే వితత-
మన్తరా । బ్రహ్మ తేన పునీహి నః । యత్తే పవిత్రమచిక్షవదగ్నే
తేన పునీహి నః । బ్రహ్మనవైః పునీహి నః ॥ ఉభాభ్యాం దేవ
నవితః పవిత్రేణ సనెన చ । మాం పునీహి విశ్వతః । త్రిభిష్టం
దేవ నవితవః పిన్దస్మాస్మిన్ ధామభిః । అగ్నే దత్తుః పునీహి నః ।
పునన్తు మాం దేవజనాః పునన్తు వసవౌ ధియా । విశ్వే దేవాః
పునీతమా జాతవేదః పునీహి మా । ప్రహ్యాయస్వ ప్రస్యస్త్వ
సామ విశ్వేభిర్నిశుభిః । దేవేభ్య ఉత్తిమం హవిః । ఉపప్రాయం
పనిష్వతం యువాననూహుతీ వృధిమ్ । అగస్త్య బిభ్రతో నమః ।
అలాయ్యస్య పరశునకా నాశతమా పవస్వ దేవ సోమ । ఆఖుంచి-
త్వన దేమ సామ । యః పావమాసర్థ్యైత్యప్రసీభిస్సంభృతం రసమ్ ।
స్థితం స పూతమశ్నాతి స్వర్గం మాతరీశ్వరా । ప్రావమాసేయోక-

అధ్యేత్యపిభిస్సంభృతం రసమ్ । తస్మై సోస్వతే నమః పునః పునః
సహి-మ-ధూదకమ్ ॥

అగ్నిశ్శుచినితతను ఇత్యస్య విరూపాక్షగౌరవార్చన-
అగ్నిశ్శుచినితతనుశ్శుచివిప్రశ్శుచిః కవిః శుచీ గోచత ఆహుతః ।
సముద్రజ్యేష్ఠ ఇతి ఋక్పతుష్క-స్య సూక్త-స్య నసిష్ఠ ఆవ-
ప్రిప్తమ్ ॥

సముద్రజ్యేష్ఠాస్సలిలస్య మధ్యాత్పనానా యస్య
సిహమానాః । ఇన్ద్రో యా నజ్రే పృషభో రరాజ తా ఆపో దేవీ-
రిహ మామనన్తు । యా ఆపో దివ్యాక్షత వా స్రవన్తి ఖనిత్రీమా
క్షత వా యాస్సయంజాః । సముద్రాథా యాశ్శుచయః సా-
నకాస్తా ఆపో దేవీరిహ మామనన్తు । గానాం రాజా నరుణా-
యాతి మధ్యేసత్యావ్రతే అవ పశ్యత్ జనానామ్ । మధుశ్చత-
శ్శుచయో యాః సానకాస్తా ఆపో దేవీరిహ మామనన్తు । యా-
సు రాజా నరుణో యాసు సామో విశ్వే దేవా యాసూజం మ-
దన్తి । వైశ్వానరో యాస్సగ్నిః ప్రవిష్టస్తా ఆపో దేవీరిహ మా-
మనన్తు ॥

(తాయంతామితి ఋక్త్రయస్య సస్తమః యో విశ్వే దేవా
అనృష్టమ్ ॥ (తాయంతామిహ దేవాస్త్రాయతాం మరుతాంగ-
ణః । (తాయంతా విశ్వా భూతాని యథాయమరసా అసత్ ।

ఆపదదాస్య ఉ భేషజానా అమీచనాతసేతి ఆపస్సనకస్య భేషజేస్తే-
 స్తే కృణ్వన్తు భేషజమ్ । హస్తాభ్యాం దశశాఖాభ్యాం జహ్వ వా-
 చః పురోగనీ । అనామయిత్నుభ్యాం త్వా తాభ్యాం త్వోపస్పల-
 శామసి । ఇమా ఆపశ్శివతమా ఇమాస్సవకస్య భేషజః ।
 ఇమా రాష్ట్రస్య వధకసీరిమా రాష్ట్రభృత్రోఽమృతాః ।
 యాభిరిన్ద్రమభ్యషిజ్ఞత్ప్రజాపతిస్సమం రాజానం వరుణం య-
 మం మనుమ్ । తాభిరద్భిరభిషిజ్ఞామి త్వామహం రాజ్ఞాం-
 త్వమధిరాజోభవేహ । మహాన్తం త్వా మహీనాం స్తనూజం
 చమణీనామ్ । దేవీ జనిత్యశీజనద్భద్రా జనిత్యశీజనత్ ॥

దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసనేఽశ్వినోబాహుభ్యాం పూ-
 ణ్ణో హస్తాభ్యామగ్నేస్తేజసా సూర్యస్య వచకసెన్ద్రస్యేన్ద్రయేణై
 భిషిజ్ఞామి బలాయ శ్రీయై యశసేన్నాద్యాయ భూభువనస్సు-
 వరోమ్ । అమృతాభిషేతోఽస్తు ॥

కాశాగై స్సపల్లవైరభిషిజ్ఞేయః—

ప్రచ్యాం దిశి దేవాః ఋత్విజామాజకయన్తాం దక్షిణ-
 న్యాం దిశి మాసాః పితరో మాజకయన్తాం ప్రతీచ్యాం దిశి-
 గృహాః పత్రవౌ మాజకయన్తాముదీచ్యాం దిశ్యాప ఓషధయౌ -
 వసన్తతయౌ మాజకయన్తామూర్ధ్వాకయాం దిశి యజ్ఞస్సంసత్సరో
 యజ్ఞపతిర్మాజకయతామ్ ॥

ఎతేభ్యః బ్రాహ్మణేభ్యస్సస్వస్తిపుణ్యాహవాచనమస్త్రజప-
దక్షిణాం తెభ్యస్తేభ్యస్సంప్రదదే న మమ ॥ — ॥ తతస్సువా-
సిసీభిరాచర్యమాణసీరాజనవిధేనస్తరం వివిధా బ్రాహ్మణాశిష-
స్సీవ్యకుర్వీత ॥ పునరేషం కర్తా నే కుర్యాత్ ॥

ఇతి శ్రీనృసింహీయే ప్రయోగపారిజాతే
షాడశకమకాణ్డే స్వస్తివాచనప్రకరణమ్.

❧ అథాఙ్కురాపణవిధిః ❧

శర్వరీరమణమణ్డలవక్త్రం పుణ్డరీకదళసన్నిభనేత్రమ్ ।
అఙ్కురాపణవిధామభిధాస్యే శ్రీవతిం నరహరిం ప్రణివత్స ॥
అథాఙ్కురాపణవిధిరభిధీయతే ॥ — ॥

తత్ర భగవాన్ శౌనకః —

అథాఙ్కురాపణవిధిం ప్రవక్ష్యామి విశేషతః ।
శౌనకోఽహం ద్విజాతీనాం మజ్జళాథకముదీరితమ్ ॥
శుభే ముహూర్తే కల్యాణే గౌమయేనోపలిప్య చ ।
సితాక్షతైస్సంప్రకీర్య పాలికాస్సాపయేద్ద్విజః ॥
మధ్యే చతుర్ముఖం విద్యాత్ పూర్వైవజ్జణమేవ చ ।
దక్షిణే తు యమం విద్యాత్పశ్చిమే వరుణం తథా ॥
ఉత్తరే శచినం విద్యాత్ పాలికాస్థాధిదేవతాః ।
వాల్మీకీం మృత్తికాం హ్రదీం శుష్కగోమయమేవ చ ॥
ఎతాని ప్రక్షిప్తాను పాలికాను యథావిధి ।
సూర్యాశ్చాశ్చక్రే పణం చ శిరీషం బిల్వఫల్కరమ్ ॥

తాసాం మూలెషు విన్యస్యేత్ శ్వేతస్మాత్రేణ చుణ్ణితమ్ |
మధ్యే బ్రహ్మణమావాహ్య గన్ధాద్యైర్పయేత్క్రమాత్ ||
విద్వాదిక్రమ ఏవం స్యాదముష్టే నమ ఏవ చ |

తిష్ఠన్మర్తా జపెన్నన్త్రం పశ్చాత్పాఞ్శు ఏవ చ ||
దిశాం పతీన్నమస్యామి సర్వకామఫలప్రదాన్ |
కుర్వన్తు సఫలం కమన్ కుర్వన్తు సతతం శుభమ్ ||
ప్రేషియవమాపతిలముద్గమిశ్రితసప్తపాన్ |

తాన్పృథ్వాశ్చ చ తోయేషు వాపయేదఙ్కురార్పణమ్ ||
రాత్రౌ ముహూర్తే కల్యాణే కారయేదఙ్కురార్పణమ్ |
బ్రహ్మజజ్ఞానమితి తు మధ్యే బ్రహ్మణమర్చయేత్ ||
యత ఇంద్రైతి మనైరణ ప్రాచ్యాం ప్రత్యేపయేద్భుభిః |
నాకే సువణణమితి చ తతో దక్షిణ ఏవ తు ||

తత్త్వా యామి బ్రహ్మణేతి ప్రతీచ్యాం వాపయేద్భుభిః |
సోమో ధేనుముదీచ్యాం చ హ్యోషధీర్వాపయేత్క్రమాత్ ||

శుద్ధాభస్మికతాభిశ్చ ప్రచ్ఛాద్యాపః ప్రసేచయేత్ |
పిథాయ గుప్తయేత్సర్వమాత్మానమితి మన్యతే ||
ఆసప్తమాత్ప్రజాతా వా ఆపస్తాత్పుత్రనాశనమ్ |
పశ్చిమాద్భక్తిమాన్విష్టోః సర్వకామఫలప్రదే ||
చతుర్థే చాఙ్కురం వింద్యాత్పాతీయాన్ జాయతే సుతిః |
త్రియహే సర్వకామానామఙ్కురాహని చోద్యతే ||
ఆయుష్కురం శ్రీప్రదం చ శుభేష్వన్యేషు సర్వశః |
తస్మాత్సర్వేషు కాశ్యేషు వాపయేదఙ్కురాపణమ్ ||
యద్యఙ్కురాణాం రహితం లోకనకమశుభం భవేత్ |

సద్యోఽజ్ఞురాపణం. వాఽపి సద్యః కర్తుం సమాహితః ॥
 అశక్తౌ తణ్డులే శ్శుద్ధైః సద్య ఏవ శుభాజ్ఞురే ।
 సాలికాశ్చ ప్రపూర్ణైవ పశ్య త్త్రీణ్యకమేవ. వా ॥
 అలక్ష్మ్యత్య చ పద్మాభైః పుష్పైరాపూర్యతేఽపి చ ।
 అజ్ఞురొక్తక్రియాస్సర్వాస్తేస్తే దేన సమాచరేత్ ॥
 ఓషధీనా తు సర్వాసాం చన్ద్రః ప్రాక్తోఽధిదేవతమ్ ।
 తస్మాత్సర్వప్రయత్నైన తేన రాత్ర్యజ్ఞురాపణమ్ ॥
 ఆధానం గర్భానంస్కారం జాతకమే చ నామ చ ।
 హిత్యాఽజ్ఞురాపణం విద్యాదన్యత్ర శుభకర్తృసు ॥ ఇతి ॥

అథ ప్రయోగః.

అథ లొకాకాసానిత్యాననుకల్పసత్ప్రాశయణైస్తేన ప్రయో-
 గః కథ్యతే ॥ —

గర్భాధానాదినామకమావృతకమాణి ముక్త్యాఽన్న -
 ప్రాశనాదివివాహాన్తసంస్కారేష్వన్యేషు నవాగారప్రవేశాదిశుభ-
 కమేసు పూర్వదినే రాత్రౌ అజ్ఞురాపణం మర్యాత్ప్రతాయం
 క్రమః. — తిథ్యాదికం సజ్జీత్య, అముకకమే కతుమానౌ క-
 మేసాఫల్యనిరన్తరశుభత్వసిద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం
 అజ్ఞురార్పణం కరిష్య ఇతి సజ్జల్ప్య । శుద్ధస్థలం గౌమయే -
 నౌపలిష్య, రజనల్లాదిభిరలక్ష్మ్యత్య, తత్రసితాక్షతైస్సంప్రకీర్య,
 శ్వేతసూత్రవేష్టితాః సాలికాస్సంస్థాప్య, వల్లీకమ్మత్తికాం హ-

దపజ్కుం శుక్కుగోమయం చ ప్రక్షిప్య, పాలికామూలై దూ -
వా అశ్వత్థపరాకం శిరీషం బిల్వపత్రంచ నిశామ, మథ్యాదిప-
చ్చస్థానేషు బ్రహ్మవిపక్షాదేవతాపూజాం కుర్యాత్ । తత్రాయం
క్రమః —

బ్రహ్మజ్ఞానమిత్యస్య నకులో బ్రహ్మ త్రిష్టుప్ ॥

బ్రహ్మజ్ఞానం స్రుతమం పురస్తాద్విసేమతస్సుదివా పేన ఆనః ।

స బుధ్న్య ఉపమా అస్య విష్ణాస్సత్తశ్చ యోనిమసత్తశ్చ విచః ॥
అనేన పాలికామధ్యే బ్రహ్మణమ్ ॥

ఇంద్రం పౌ మధుచ్ఛంద ఇంద్రో గాయత్రీ ॥

ఇంద్రం పౌ విశ్వతస్పరి హవామహే జనభ్యః । అస్మా -
కమస్తు కేరళః ॥ అనేన ప్రాచ్యామింద్రమ్ ॥

యమాయ సోమం యమో యమోఽనుష్టుప్ ॥

యమాయ సోమం సునుత యమాయ జుహుతా హవిః ।

యమం హ యజ్ఞో గచ్ఛత స్త్రిదూహో అగజ్ఞృతః ॥

అనేన దక్షిణస్యాం యమమ్ ॥

తత్త్వా యామి శున శ్శేభానరుణస్త్రిష్టుప్ ॥

తత్త్వా యామి బ్రహ్మణా నందమానస్తదాశాస్తై యజమా

నో హవిభిః । అహేళమానా నరుణేహ బౌధ్యరుశంసమా ॥

ఆయుః ప్రమాషీః ॥ అనేన ప్రతీచ్ఛ్యాం నరుణమ్ ॥

సామో ధేనుమిత్యస్య గౌతమస్సామస్త్రిష్టుప్ ॥

సామో ధైనుం సామో అనన్తమాశుం సామో నీరం
కమణ్యం దదాతి । సాదన్యం విదధ్యం సభేయం పితృశవణం
యో నదాశదస్యై ॥ ఇత్యుదీచ్యాం పోమమ్ ॥

ఏనమావాహనాద్యుపచారై స్సమ్యగభ్యచ్యక్, సాలికా -
సశ్చాద్భాగై ప్రాజ్ఞుభిస్తిష్ఠక్ ఉపస్థానంకుర్యాత్ తత్ర మన్త్రః.
నిశాం పతీన్న మస్యామి సనక్ కామఫలప్రదాక్ ।

కునన్తు సఫలం కమక్ కునన్తు సతతం శుభమ్ ॥ ఇతి
మన్త్రం జపిత్వా ॥ శ్వేతతల్లలాంస్తాయేషు ప్రత్యక్ష్య
ప్రాచ్యాదిచతుర్దిక్కు బీజప్రతినిధిత్యేన తాన్ సమన్త్రం వాప-
యేత్ ॥ తత్ర మన్తాః—

యత ఇంద్రోత్యస్య ప్రగాశ ఇన్ద్రో భూహతీ—

యత ఇన్ద్ర భూమహై తతో నో అభయం కృధి ।

మఘనశ్చచ్ఛి తవ తన్న ఉతిభిర్విద్విషో విమృధో జహి ॥

అనేన సాలికాయాం ప్రాచ్యమ్ ॥

నాకే సుపణామిత్యస్య భాగవౌ వేనో యమస్త్రిష్టప్ ॥

నాకే సుపణానుస యత్పతన్తం హృదా వెనన్తొ అభ్యచ
క్షత త్వా । హుణ్యవక్షం నరుణస్యదూతం యమస్య యోసా -
శకునం భురణ్యమ్ ॥ అనేన దక్షిణస్యామ్ ॥

తత్త్వా యామి శునశ్శేషో నరుణస్త్రిష్టప్—

తత్త్వా యామి బ్రహ్మణా వస్తమానస్తదాశాస్యై యజమానోహ -

విభిక్తిః । అపేక్షమానో వరుణేహ బాధ్యురుశంస మాన ఆయుః

ప్రమోషీః ॥ అనేన ప్రతీచ్యామ్ ॥

సోమో ధేనుం గౌతమస్సమస్త్రీప్తుమ్ ॥

సోమో ధేనుం సోమో అర్విస్తమాశుం సోమో వీచిం
కమక్త్యం దదాతి సాదన్యం విదధన్యం సభయం పితృశవణం యో
దదాశదస్తే ॥ అననోదీచ్యామ్ ॥

ఎనం చతుర్విత్వావాప్య , సద్భాభేః పుష్పైరలంకుర్యాత్ ॥

ఇతి శ్రీనృసింహాయ ప్రయోగచారిణితే.

పోషక మకాణ్డే అఙ్కురాపకప్రయోగః .

నృసింహాయ నమః .

అథ నాస్తిప్రకరణమ్.

—0—

ప్రసరన్తు నృసింహస్య ప్రసన్నా నః కృపాదృశః ।

దయాళీనా విభాన్త్యేతే తే లోక్యాభ్యుదయా భృశమ్ ॥

అథేదానీమాభ్యుదయికవిధిరభిధీయతే — తత్ర కారికా —

స్వాదాభ్యుదయికం శ్రాద్ధం వృద్ధిపూర్తేషు కర్తవ్యమ్ ॥ ఇతి ।

వృద్ధిపూతశబ్దార్థం స్వయమేవ వివృణోతి —

పుంసస్సననసీమన్తచౌలోపవయనెష్విహ ।

వివాసా చాపలాధానప్రభృతి శ్రౌతకమను ॥

ఇదం శ్రాద్ధం ప్రకుర్వంతి ద్విజా వృద్ధినిమిత్తకమ్ ।
 అన్తే యోజితకమసంస్కారా శావక్యాదిష్వపీష్యతే ॥
 వాప్యద్యుద్యాపనాదా తు కుర్యః పూర్తనిమిత్తకమ్॥ఇతి॥
 ఇదమత్ర గృహ్యమ్— యుగ్మాన్వృద్ధిపూర్తేష్వయుగ్మానిత రేష్యతి ॥
 అన్యోధకమాహ, నారాయణః—

పుంసవనసీమన్తన్నయనచౌలకర్తోపనయనవివాహాఇతి పశ్య
 అగ్న్యధేయాదీని చ శ్రౌతాని వృద్ధిశ్రాద్ధస్య విషయ ఇత్యేకే ॥
 అన్యో యోజితకమసంస్కారాః శ్రవణాకర్తాదయశ్చ శ్రౌతాని
 చేత్యాహుః ॥

అనిష్టా తు పితౄణాంచ్చాద్ధే వేదికం కర్తృ నాచరేత్ ॥ఇతి స్మృతేః॥
 వాపీకూపతటాకారామాద్యుద్యాపనాదీని పూర్తశ్రాద్ధవిషయః ॥
 ఉభయత్ర యుగ్మాన్భోజయేదితి ॥
 అత్రాశ్వలాయనాచార్యస్సన్నితిరూపేణాహ —

కార్యమాభ్యుదయశ్రాద్ధం శ్రౌతే స్మారే చ కర్తృణి॥ఇతి ॥
 భగవాన్ శౌనకోపి —

తథా౭౭భ్యుదయకం శ్రాద్ధమహం ఎత్యౌమి శౌనకః ।
 భవేదభ్యుదయశ్రాద్ధం వృద్ధిపూతేషు కమసు ॥ ఇతి ॥
 ఎతదావశ్యకమిత్యుక్తమ్ - చంద్రికాయాం విష్ణుపురాణే —
 కన్యాపుత్రవివాహేషు ప్రవేశే ససవేశ్శనః ।
 నామకమణి బాలానాం చూడాకమాదికే తథా ॥
 సీమన్తన్నయనై చైవ పుత్ర్యాదిముఖదశేనై ।
 నాస్తిముఖాన్పితౄనాదా తపయెత్ప్రియతో గృహీ ॥
 నానిష్టాన్వృద్ధియజ్ఞేన వైదికం కిన్హిదాచరేదితి ॥

బ్రహ్మపురాణేఽపి—జన్తస్యభోషనయనే వివాహే పుత్రకస్య చ ।

పితౄన్నాస్తీముఖాన్నామ తర్పయేద్విధిపూర్వకమ్ ॥

వేదప్రతేషు చాధానయజ్ఞపుంసవనెషు చ ।

నవాన్నభోజనే స్నాన చోఢాయాః ప్రథమార్తకవే ॥

దేవారామతిటాకాదిప్రతిష్ఠాద్యుత్సవేషు చ ।

రాజాభిషేకే బాలాన్నభోజనే వృద్ధిసంజ్ఞకాః ॥

నాస్తీముఖాన్పూజ్యతమాన్ తథా మాతృగణానపి ।

వనస్థాద్యాశ్రమం గచ్ఛన్ పూర్వేద్యుస్సద్య ఏవ వా ॥

పితౄన్పూర్వోక్తవిధినా తర్పయత్కమఽసిద్ధయే । ఇతి.

అత్ర , చూడాకమాదికే' ఇత్యాదిశబ్దాత్, “సర్వ-

వృద్ధికర్తృసు నాస్తీముఖాన్పితౄనాదా తర్పయేత్” ఇత్యాదివచ-

నోక్తనాస్తీముఖశ్రాద్ధస్యానుష్ఠానం కస్తింశ్చిద్విషయే తస్మై

కార్యం నావృత్త్యైత్యాహ స ఏవ—

గణశః క్రియమాణానాం మాతృభ్యః పూజనం సకృత్ ॥

సకృదేవ భవేచ్ఛాద్ధమాదా స పృథగాదిషు ॥ ఇతి.

అన్యార్థః—దేశాన్తరగతస్య చిరకాలాశ్రమాయమాణసద్భావస్య

మృత ఇతి బుద్ధ్యా పుత్రాదినా కృతమృతకార్యస్య కాలాన్తరే

ఆగతస్య యాని జాతకమాదీని సంస్కారకర్తాణి పునః క్రియంతే

తిథోపనయనాత్పాకస్సకాలే కథంచిదకృతచౌలకమకపర్యన్త-

సంస్కారకస్య యాని జాతకర్తాదీని ఉపనయనకాలే సమూహయ

క్రియంతే తేషు గణశః సమూహయ క్రియమాణేషు జాతకర్తాదీ-

సంస్కారేషు మాత్రాదిపూజాయాః నాస్తీశ్రాద్ధస్య చ సకృత్త-

స్మైణ ప్రథమం క్రియమాణస్య సంస్కారకర్తా ఆదావనుష్ఠానం

స పృథగాదిషు నావృత్త్యై సంస్కారకమకాణామూదిష్వితి ॥

అత్ర పూర్వం మాతృకాపూజా కార్యేత్యుక్తం విష్ణుపురాణే—

తత్రాపి మాతరః పూర్వం పూజనీయాః ప్రయత్నతః ।

అకృత్వా మాతృయాగం తు వై దికం యస్సమాచరేత్ ॥

తస్య క్రోధసమావిప్లవః హింసామిచ్ఛంతి మాతరః ॥ ఇతి॥

సుహరపి — కర్తాదిషు తు సర్వేషు మాతరస్సగణాధిపాః ।

పూజనీయాః ప్రయత్నేన పూజితాః పూజయంతి తాః॥ ఇతి॥

మాతరౌ ద్విప్రకారాః — మానుష్యా, దేవ్యశ్చ ।

మానుష్యా మాత్రాదయః, దేవ్యా బ్రాహ్మణ్యదయః ।

తథా చ చంద్రికాయామ్, చతుర్వింశతినుతే—

శ్రాద్ధే హ్యభ్యుదయే ప్రాప్తే దేవతాస్థాపనం స్మృతమ్ ।

జాతిధమకరుల్రేణీహికానాం సృద్ధికారకమ్ ॥

తిసరి పూజ్యాః పితుః పతే తిస్తో మాతామహే తథా ।

ఇత్యైతా మాతరః ప్రాక్తాః పితుః + ర్మాతుస్సస్సాప్తమీ ॥

బ్రాహ్మిత్యాద్యాస్తథా సప్త దుర్గాతేత్రగణాధిపాః ।

వృద్ధ్యాదౌ పూజయిత్వా తు పశ్చాన్నాస్తీముఖాశితృణాః॥

*అభ్యుదయే అభ్యుదయనిమిత్తే వృద్ధినిమిత్తే శ్రాద్ధే ప్రాప్తే
కర్తవ్యతయా ప్రస్తుతే తతః ప్రాగేవ మాత్రాదిపూజనార్థం దే-
వతాస్థాపనం స్థణ్ణిలాదౌ మాత్రాదిగణాధిపాస్తదేవతారాధనం
స్మృతమితి సకమాంశసాధకః ॥-॥

+ పితుః — ఇతి షష్ఠ్యంతంపదం స్వసేవీపదేనానుషజ్యతే ।

తథాచ- సప్తమీతిపదమధాదుపసితం సదన్వేతి । ఏవంచ—

పితుస్సస్సాప్తమీ । మాతుస్సస్సాప్తమీత్యధకః ॥

పితృపక్షే పితృచగ్నే తిస్రా మాతృపితామహీనపితామ-
హ్యగి పూజ్యాగి, తథా మాతామసా మాతామహనగ్నే చ
మాతామహీ. మాతృపితామహీచూతృప్రపితామహ్యః పూజ్యాః ॥
పితృమాతృష్వసాఽష్టమీని ॥ పితృష్వసా సష్టమీ చూతృష్వ-
సాఽష్టమీ ॥ పూజ్యా ఇత్యష్టే మానుష్యా మాతరః ప్రాక్తా ఇతి
ద్వితీయశ్లోకస్యాథాః ॥

[బాహ్యేత్యాద్యాస్తథా సప్త-బ్రాహ్మీ వైష్ణవీ మాహేశ్వ-
రీ కామారీ మాహెంద్రీ వారాహీ చాముణ్డేశ్వేతాః సప్త దేవ-
మాతరః, దుర్గాశ్చేత్రగణాధిపాః - దుర్గాం శేత్రాధిపం గణా-
ధిపంచ సృద్ధ్యానా సృద్ధిశ్రాద్ధాత్పూర్వ మడశభిరుపచారైః పూజ-
యిత్వా నాస్తీముఖాః పితృశ్రాద్ధేన ‡ పూజయేదితి తృతీయ-
శ్లోకస్యాథాః ॥ శేషం స్యక్తమ్ ॥*

కూమరపురాణే వ్యాసగీతాయామ్ . —

పూర్వం తు మాతరః పూజ్యాః భక్తైశ్చ సగణైశ్చరాః ।

సఙ్గలేషు పవిత్రేషు ప్రతిమాసు ద్విజాతిషు ॥

పుష్పధూపై స్సనై వేద్యైర్గంధాద్యైర్భూషణై రపి ।

పూజయిత్వా మాతృగణం కుర్యాచ్చాద్ధిత్రయం బుధః ॥

*అథ కాత్యాయనేనాక్తా దేవతాః స్మృతాః సమా-
లిఖ్యపూజయేత్* ॥

తథా చ తదీయచనమ్—

గౌర్యాద్యాసువిలేఖ్యాసు సజ్జధారా ఘృతేనతు ।

సారయత్సప్త ధారా వా నాతినీచా న చోచ్ఛ్రితాః ॥

‡ శ్రాద్ధేనతి తృతీయాస్తంపనమ్ ॥—

గౌరీ పద్మా శచీ మేఘా సావిత్రి విజయా జయా |

దేవసేనా స్వధా స్వాహా మాతరౌ లోకమాతరః ||

ధృతిః పుష్టిస్తథా తుష్టిరాత్మ దేవతయా సహ |

ఆవాహ్య గన్ధపుష్పాణి ధూపదీపం నివేదయేత్ ||

ఆయుష్మాణి చ శాస్త్ర్యధికం జపిత్వాత్ర సమాహితః |

షడ్భ్యః పితృభ్యస్తదను శ్రాద్ధదానముపక్రమేదితి ||

* ఆత్మసేవతా ఆత్మనోఽభీష్టసేవతాః ఆయుష్మాణి, ఆనో భద్రాః క్రతవః ఇత్యాదీని సూక్తాని క్రమాదేషు నాస్తిశ్రాద్ధప్రయోజకకర్మాపక్రమేషు షట్పితృభ్యకి పితృదిభ్యో మాతామహాదిభ్యశ్చ మాతృశ్రాద్ధపూజకం శ్రాద్ధదానముపక్రమేదిత్యధికః ||* హేమాద్రా మత్స్యరాణే—

ఉత్సవానన్దసంతానే యజ్ఞోద్వాహాదికమణు |

మాతరః ప్రథమం పూజ్యాః పితరస్తదనస్తరమ్ ||

తతో మాతామహః పూజ్యా విశ్వేదేవాస్తథైవ చ |

* మాతరౌ మాత్రతాద్భాస్తిస్రః ఏవం పితరౌ మాతామహాశ్చైతి ద్రష్టవ్యమ్ ||*

తత్ర ఆశ్వలాయనాచార్యస్తు—

మాతా పితామహీ చైవ సమూహ్యా ప్రపితామహీ |

పితృదయస్త్రయశ్చైవ మాతూః పితృదయస్త్రయః ||

ఏతే చ వాచకాని మూన్యుః స్వ పితరోఽభ్యుదయే ద్విజైః || ఇతి

యత్తు పృథివిస్థివచనమ్—

నాస్తిముఖే వివాహే చ ప్రపితామహపూజకమ్ |

నామ సక్కింతయేద్విద్వానన్యత్ర పితృపూజకమ్ || ఇతి.

§ ఏతేనవ, నవసంఖ్యా కావించి, ఆచార్య యా ఇత్యధికః.—

స్మృత్యథానారేపి—

వృద్ధముఖ్యాస్తు సితౌ పృద్ధశ్రాద్ధేషు భుజ్జతే || ఇతి.

అదృతచాక్షాన్తరవిషయమ్ | బహ్వృచానాంతు— తస్మా
భాప్రపంచకాశ్వలాయనాచార్యేణానులొమ్యన మాత్రాదిక్ర -
మస్త్యైపూక్తత్వాదయమన పక్షః స్వకార్యః ||

అస్య కాలవిశేషమాహ హేమాద్రాచ నసిమః—

పూర్వేద్వ్యుర్కృతృకం శ్రాద్ధం కర్తృహే పైతృకం తథా |

ఉత్తిరేద్వ్యః ప్రకుర్వీత మాతామహగణస్య చ ||

అస్యానుకల్పకాలమాహ వృద్ధశాతాతపః —

పూర్వాష్టా మాతృకం శ్రాద్ధం మధ్యాష్టా పైతృకం తథా ||

తతో మాతామహానాం తు వృద్ధా శ్రాద్ధత్రయం స్మృతం || ఇతి |

ఎనంవిధస్య కాలభేదస్య అసమ్భవే ఆహ వృద్ధమనుః —

అలాభే శ్రాద్ధకాలానాం నాస్తీశ్రాద్ధత్రయం బుధః |

పూర్వేద్వ్యురెన కుర్వీత పూర్వాష్టా మాతృపూర్వకమ్ || ఇతి ||

కాత్యాయనోపి , ఆభ్యుదయికే ప్రదక్షిణముపచారః పూ-

ర్వాష్టా ' ఇతి | వృద్ధశాతాతపః—

పృథగ్వివేష్యశక్తశ్చేదేకస్త్రిన్పూర్వనాసరే |

శ్రాద్ధత్రయం ప్రకుర్వీత వైశ్వదేవం తు తాన్త్రికిమితి ||

అత్ర క్రమమాహ ప్రచేతాః —

మాతృశ్రాద్ధం తు పూర్వం స్యాత్పితృణాం తదనన్తరమ్ |

తతో మాతామహానాం తు వృద్ధా శ్రాద్ధత్రయం స్మృతం || ఇతి ||

ఎతచ్చ పూర్వేద్వ్యనాన్తీశ్రాద్ధం మహత్సు కమఃసు, అల్పేషు తు
తదహరేవ | తథా చ గృహ్యపరిశిష్టే—, మహత్సు పూర్వేద్వ్య-
స్తదహరల్పేషు ' ఇతి. ||

అత్రిరపి-పూర్వాహేతు భవేద్వృద్ధిర్వి నా జన్మమితి కమ్ ।

పుత్రజన్మని కుర్యత శ్రాద్ధంతాత్కాలికం ఋషః ॥ ఇతి.

*అత్ర పూర్వోక్తమాత్రాదిమనుష్యపితౄణా నాస్తిముఖపిశేషణ-
కాణ కృత్వా అచయేదితి హేమాద్రిణా ప్రపశ్చిత్తమ్ ॥ *

తథా చ తత్రత్యవచనమ్ —

ఉద్ధృవక్త్యాస్తు యే తత్ర తే నాస్తిముఖసంజ్ఞతాః॥ఇతి॥
*ఎతే దివ్యపితరః మాత్రాదయశ్చ మనుష్యపితరః ప్రాధాన్యేనో-
ద్దేశ్యాః । నాస్తిముఖాశ్చ తదభేదదృష్టివిధయా ఉద్దేశ్యస్వరూపే-
ఽన్తర్భావనీయా ఇతి ॥ అత్రోక్తనాస్తిముఖానాం పితౄణామిద-
మాసనమ్ ॥ ,నాస్తిముఖాన్పితౄణానావాహయిష్యే ఇత్యేవమాదిభి-
వాక్తైః ప్రయోగో విధేయః*॥ ఎవమేవ చ కార్యాయసీయం
ప్రయోగవచనమ్ — నాస్తిముఖాన్పితౄణానావాహయ ఇతి పృచ్ఛ-
తి ॥ నాస్తిముఖాః పితరఃప్రీయంతామితి అక్షయస్థాననాస్తిముఖాః పి-
తరః పితామహాః ప్రపితామహాశ్చ ప్రీయంతామితి ॥ కర్మాజ్ఞాభ్యు-
దయికేఽప్యేత ఎవ పితరో దేవతాః ॥

నిషేకకాలే సామే చ సేమస్తోష్ణయనై తథా ।

జ్ఞేయం పుంససనై శ్రాద్ధం కర్తాగ్ధం పృథ్విమత్కృతమ్ ॥

ఇతివచనై వృద్ధిశ్రాద్ధకర్తృతిదేశాత్ తదేవమత్ర మాతృపితామహీ-
ప్రపితామహీనాం, పితృపితామహప్రపితామహీనాం, మాతామ-
హా, ప్రమాతామహా, వృద్ధప్రమాతామహీనాం చ వృద్ధిశ్రాద్ధే దేవ-
తాత్వేస్థితే, ,వృద్ధౌ నాస్తిముఖాన్ పితౄణాం యజేత” ఇత్యాదిషు
త ఎవ నాస్తిముఖశబ్దాభిధేయత్వేన వివక్షితాః ॥ *

యె తు బ్రహ్మపురాణైభిహితాః —

యె స్యుః పితామహాదూధ్వం తె స్యుర్నాస్తీముఖాన్వితా

ప్రసన్నముఖసంజ్ఞాస్య్యుః మజ్జలీయా యతస్తు తే ॥

పితా పితామహశ్చైవ తథైవ ప్రపితామహాః ।

త్రయోఽప్యసముఖా హ్యేతే పితరస్సమ్మృతేతా ॥

తేభ్యః పూర్వే త్రయో యె తు తే తు నాస్తీముఖాన్వృతాః॥ఇతి

తే ప్రాప్తపదపాణామాసినిమిత్త ఏవ శ్రాద్ధే దేవతాః, న
పుత్రజన్మాదికాలికే, తత్ర మహాలయప్రకరణే పఠితత్వాత్ ॥ ఇహ
తావదేతావత్సిద్ధమ్ ॥ యః నానుకరణచోలోపసయనవివాహాదిషు
కర్తా స నాస్తీముఖవిశేషణవద్భ్యో మనుష్యసిత్తుభ్యః శ్రాద్ధం కు -
ర్యాదితి ॥ *

—: అథ విశ్వేదవనిణాయః :—

అస్మిశ్రాద్ధకావిశ్వేదవావిత్యైతే నిణాయః, సృద్ధి-
శ్రాద్ధకమాంజ్ఞశ్రాద్ధయోస్తత్కారణే విషయవిశేషోఽప్యత్యై—
చన్ద్రికాయామ్, తత్ర శబ్దః —

ఇష్టిశ్రాద్ధే క్రతుర్దిక్షుః సక్ష్మత్యై నైశ్వసంకా ।

నాస్తీముఖే సత్యవసూ కామ్యే చ ధుసీలొచనా ॥

పురూరవాప్రకౌ పైవ సర్వేణ సవందాహృతో ।

నైమిత్తికే కాలకామకా ఏనం సనకత్ర కీర్తయేదితి ॥

ఇష్టిశ్రాద్ధం యాగాదికమశ్రాద్ధం శ్రౌతిస్మృతికమణా-
మాధానసాఘయాగసీమన్తపుంసననానామాదౌ తదజ్ఞ త్వేనాను -
స్థితానామశ్రాద్ధమితి గ్రహణం ॥

నిషేకకాలే సోమే చ సీమన్తస్నయన సాధా |

జ్ఞేయం పుంసనన శ్రాద్ధం కర్మాజ్ఞం సృద్ధిమత్కృతిమితి ||

కర్మాజ్ఞలక్షణశ్రాద్ధమభిదధతా సారస్కరైః సమేవాగి-
ధానాత్, సృద్ధిమత్కృతిమితిగదా కర్మాజ్ఞం సృద్ధిశ్రాద్ధాద-
స్యదితి దశాతమ్ || సృద్ధిశ్రాద్ధమితి యానాత్ || “ఎనం ప్రకృ-
ణానృత్కౌ సృద్ధౌ నాస్తిముఖాః పితౄః యజేత ” ఇతి. యా-
జ్ఞనల్యైశ సృద్ధిశ్రాద్ధే నాస్తిముఖసింజ కానాః పితౄణాం దేవతా-
త్వేన విధానాత్ || సృద్ధిశ్రాద్ధంచ సృద్ధనసింజన నిరూపితమ్—

పుత్రజన్మవివాహాదా సృద్ధిశ్రాద్ధముదాహృతమ్ || ఇతి.

* పుత్రజన్మవివాహాదా క్రియమాణమాభ్యుదయికశ్రాద్ధం
సృద్ధిశ్రాద్ధమితి స్వసదిత్యేతి ఇత్యర్థః || అత్ర ఆదిత్యున గర్భా-
ధానపుంసనన సీమన్తస్నతిరిక్తానామన్నప్రాశనచూడాకరణాదిసం-
స్కారకర్మణాం గ్రహణమ్ || గర్భాధానపుంసనసీమన్తేషు క్రి-
యమాణాభ్యుదయశ్రాద్ధస్య కర్మాజ్ఞశ్రాద్ధకోటిత్వాదితి ||
కామ్యాదివచనశేషస్తు పాకయజ్ఞకాష్ఠే నైశ్వదేనప్రకరణే వ్యా-
ఖ్యాస్యతే || నాస్తిముఖ సత్యనసూ విశ్వేదేవా, కర్మాజ్ఞశ్రాద్ధే
తుక్రతుదత్తామితి సిద్ధమ్ || అత్రేనగ విచార్యతే కిం నిషేకాది-
షాడశకర్మణు ఆధానాదిశౌతకర్మణు చ గృహ్యదిగ్రన్థజా-
తోక్తప్రకారేణాభ్యుదయికశ్రాద్ధం కర్తవ్యమ్ ? ఉత సారస్కర-
వచనోక్తప్రకారేణ నిషేకాదిషుచతుషక కర్మసు కర్తాజ్ఞశ్రాద్ధం
వా కర్తవ్యమ్ ? ఆహాస్విదుభయం వా కర్తవ్యమితి సందేహా
ప్రాప్తే బ్రూమః— వచనద్వయప్రామాణ్యాదుభయమపి కర్తవ్యమ్ ||
తన్న-ఏక కార్యత్వాచేక కాలత్వాదన్యతిరక్తైవా లమితి గృహ్య-
పరిశిష్టోక్తే రేకమేవ కర్తవ్యమ్ || నను పితౄదేవతై క్షేపి విశ్వే-

దేవ దేవతాభేదాదేకకార్యం న భవతి, సత్యమ్॥ పితౄణానుపజీవ్యా-
గతానాం విశ్వేదేవానామజ్జదేవతాత్వం, పితౄణాం ప్రధానదేవ-
తాత్వం, తస్మాత్ప్రధానదేవతైశ్చైవైకకార్యత్వం సిద్ధమ్ ॥ అస్తు-
నామైకకార్యత్వం తత్ర నిషేధాదికాలేషు పానస్కరనచనస్య వి-
శేషపరత్వేన తదుక్తమేవ కతకవ్యమితి చెన్న ॥

బహ్వల్పం వా స్వగృహ్యోక్తం యస్య కర్తృప్రచోదితమ్ ।

తస్య తావతి శాస్త్రార్థః కృతే సర్వః కృతో భవేత్ ॥

ఇతి సరిభాషాసచనాత్సర్వత్ర గృహ్యోక్తృపృథ్విశ్రాద్ధమేవ
కతకవ్యమ్ ॥ తస్మాదపారస్కరవచనస్య కా గతిరితి చెత్ ॥ యే-
షాం గృహ్యో సర్వత్రపృథ్విశ్రాద్ధోక్త్యభావసైషామితి మన్తస్యమితి॥

— అథ ఆభ్యుదయశ్రాద్ధప్రకారః —

తత్ర ఆభ్యుదయశ్రాద్ధప్రకారమాహ శాంకరాకారః —

ప్రాజ్ఞుభోజిత్రోచవీతి స్యాదుపచారః ప్రసక్షిణమ్ ।

తిలకార్యం యవైః కుర్యాద్యుగ్ధనత్ర నిమన్త్రయేత్ ॥

ఋజుస్థభాఃస్సమూలాంస్తు దత్వైషామాసనేషు తు ।

ప్రాకోసంస్థేష్వప ఆసిచ్య పూర్వవచ్ఛనుమన్త్ర్య తా ॥

పూర్వవత్పితౄయజ్ఞవత్ —

తిలాసీతి పదస్థానే యవ్రాసీతి పదం వదేత్ ।

స్వధయేతి పదస్థానే పుష్ట్యాశబ్దం వదేదిహ ॥

పితౄణితి పదాత్పూర్వం వదెన్నాస్తీముఖానితి ।

స్వధానమఃపదస్థానే వదేత్ స్వాహానమఃపదమ్ ॥

అథాన్యత్తు యథాపాఠముక్త్యాఽఘ్నేష్యాసపేద్యవాక్ ।

నాస్తీముఖాస్తు పితరః ప్రీయన్తామితి మన్త్యతః ॥

సమృద్ధినామరూపాణి వజ్రయేద్రత కమణి ।
 పితృధణముపవిష్టేభ్యః సకృదభ్యుక్తం నివేదయేత్ ॥
 ఇమమెవదెన్తన్త్రం పితామహపదాన్వితమ్ ।
 తదధణముపవిష్టేభ్యస్తకృదర్ఘ్యం నివేదయేత్ ॥
 ప్రపితామహసంయుక్తం మన్త్రముక్త్వా తమేవ తు ।
 తదధణముపవిష్టేభ్యస్త్రతీయం సకృదేవ తు ॥
 నాస్తిముఖాస్తు పితరః ఇదం పౌ అభ్యుక్తమితిభ ।
 దత్వాభ్యుక్తస్త్రేకదేశం న్యాదభ్యుక్తదానం ప్రతిద్విజమ్ ॥
 ఆవృత్తిరపి మన్త్రస్య ప్రతిభాష్టామిష్యతే ।
 ప్రతిద్విజం పృథక్కుర్యాన్నివీత్యభ్యానుమన్త్రణమ్ ॥
 యపౌసీత్యుక్తమస్త్రస్సాదభ్యుక్త ఇత్యపరే విదుః ।
 ద్విద్విగ్గన్ధాది దాతవ్యం పాణిహోమో భవేదిహ ॥
 అగ్నేయే కవ్యవాహేతి మన్త్రేణ ప్రథమాహుతిః ।
 సామాయేతి ద్వితీయా స్యాదధాన్యేషాం చ పాణిషు ॥
 ఆభ్యామేవ తు మన్త్రాభ్యాం ద్వేద్వే హుత్వాహుతీ ఇహ ।
 ఎకే కానూహుతిం కేచిద్విగృహ్యైవ స్రజహ్వతి ॥
 స్వధానమఃపదిస్థానే న్యహాకారో భవేదిహ ।
 అథ త్రిప్తిపరిజ్ఞానపర్యంతం పూర్వవద్భవేత్ ॥
 మధువాతాస్త్రచస్థానే ఉపాస్తే గాయతా నమః ।
 సుశ్చచం శ్రావయిత్వాత్మన్నితి చ శ్రావయేద్భుజమ్ ॥
 సమృన్నవచనాది న్యాదాచాస్తేషు ద్విజస్తమః ।
 స్నజభుక్తాయం సమ్యగ్గోనుయోనోనోనోయేన్ ॥

అత్ర ప్రాగ్గ్రాకాన్దవైకానాస్త్రిణాతి త్రితః పరమ్ ।

పుషదాజ్యం చ కువీతి సధ్యాయతి సవిశమ్ ॥

పుషదాజ్యేన సంమిశ్రం భుక్త కేమద్భిత్తం భవేత్ ।

ఏకేకస్యాక్తిమస్త్రేణ ద్వాద్వా ప్జ్ఞోతు స్వివేత్ ॥

అథానుమస్త్రణాది న్యాత్రిత్తు నేచ్ఛన్తి కనచ ।

అథ సమృన్నవచిసం విప్రాశాం పు విసజ్జామితి ॥

ఇదన్వత్రిగృహ్యమ్ । : ప్రాగ్గ్రాకాన్దమున దా గా మనై స్త్రిణాతి

ఇతి ॥ అన్యార్థః —

ఆభ్యుదయికే యుక్తాబిహ్వానాః । ఆమూలాదిభావః । ప్రాజ్ఞుభో-

యజ్ఞోపవీతి స్యాత్ ॥ ప్రదక్షిణముపచారి । యనై స్త్రిణాతి ॥

గర్భాదిదానం ద్విద్వికః । ఋజుదిర్భానాసం దద్యాత్ ॥ యప్రాసి-

సానుదేవత్యః ప్రత్నిః పుష్ట్యా నాస్తిముఖాస్పితౌకా ఎమాకా లా-

కాకా ప్రీణయాహుః చ న్యాహతి మవాపవనమ్ ॥ నాస్తిముఖా-

పతి ఇదం ప్రా అఘ్నమ్ । ఇత్యఘ్నప్రదానమన్త్రో యథాలిక్ష్ణమ్ ।

యథాలిక్ష్ణమ్ సాశా హోమః ॥ అగ్నయే కప్యవాహోనాయ స్వా-

హా సామాయ పత్రమతే స్వాహతి మన్త్రే ॥ మధువాతా ఋ-

తాయతే ఇతి త్రిచక్రానే , ఉపాస్తై గాయతే' ఇతి పంచమధు-

మతీః శ్రావయేత్ ॥ , అతున్నమీ మదిస్త ' ఇతి షష్ఠీం భుక్తా-

సభ్యనుజ్ఞాప్య , ఆచాస్తేషు భుక్తాశయాకా గౌమయోనోపలిప్య ,

ప్రాచీనాగ్రాన్దభాకాసంస్తీర్య తేషుపుషదాజ్యమిశ్రేణ భుక్త శేష-

ైకైకస్యద్వాద్వా ప్జ్ఞో దద్యాత్ ॥ తనై స మస్త్రేణ మన్త్రావృత్తి-

రుక్తా అన్యే తు, నాస్తిముఖేభ్యః పత్రభ్యః న్యాహా ఇత్యేవం యథా-

లిక్ష్ణం ప్జ్ఞోకా నిర్వాసయన్తి సవిశమ్ సధ్యాయతి ఎతాదేవపుషదా

జ్యమే ॥ అనుమన్త్రశాది పూర్వసత్ ॥ అన్యే త్తనుమన్త్రశా-
నేచ్ఛన్తి ॥ , ఓమ్ స్వభోచ్యతామ్ , ఇత్థస్యస్థానే , ఓమ్ సమ-
న్నమ్ , ఇతి । శేషం పూర్వణనదితి ॥

అత్ర గృహ్యపరిశిప్తమ్ —

అథాభ్యుదయకే నాస్తిముఖాః పితరః పితృకస్య యుగ్మ-
గ్రాహ్మణా ఆమూలా దభాః ప్రదక్షిణముపచారో యవై స్తిలా-
భాః ప్రాజ్ఞుభౌ యజ్ఞోపవీతీ కుర్యాదృజదర్భాసనం దక్షిణతో నద్యా
సమ్యుపాత్రాణి ప్రాకంధాని న్యుః యప్రాసి సామదేవత్యోగోన
వే దేవనిమిత్తః ॥ ప్రత్నవద్భిః ప్రత్నః పుష్ట్యా నాస్తిముఖాన్తి -
త్యోనిమాన్లోకాన్స్పృణయాహి నః స్వాహేతి యవాసనమ్ ॥
నాస్తిముఖాః పితరః ఇదం ప్రా అభ్యుమితి ప్రత్యేకం విగ్రహ్య
దత్వానుమన్త్రం ద్విద్వికగళాద్ధాది దద్యాదగ్నయే కన్యవాహ
నాయ స్వాహా సోమాయ పితృమతే స్వాహేతి పాణిషాత్పద్ధో-
చస్తప్తస్తేషూపాస్తే నాగుతా నః ఇతి సజ్జన్ మధుధుమతీరక్ష-
న్నమీ మదస్తేతి చ గ్రానయేదాచా నైషు భుక్తాశయానుపలిప్య
ప్రాగ్రాస్తభానాస్తిగ్య తేషు పుషదాజ్యమిశ్రేణ భుక్తశేషైశ్చై-
కైకస్య ద్వాద్వా పిణ్డో దద్యాత్ । పూర్వేణ మస్త్రేణ నాస్తిము-
ఖేభ్యఃపితృభ్యఃస్వాహేతి వా యధాలిజ్జమన్యత్ । ఏకేనానుమన్త్ర-
శాదీచ్ఛన్తి నేహ పిణ్డో ఇత్యన్యోసర్పిషి దధ్యానయతి ఏవమేతత్పు-
షదాజ్యమిశ్రణమోంసమన్నమితి విసృజేత్ । తదేతత్పుంసనా-
నిష్కృపత్యసంస్కారేషు అగ్న్యధేయానిషు శ్రౌతేషు చ సృజే-
షు చ పూతేషుచ క్రియంతే మహత్సుపూర్వేద్యుస్తదహరల్పేషు ।
ఇదివమేకే మాతృశాం పృథక్కుర్వన్త్యథ పితృశాం తతో

మాతామహానామిత్రితయమిచ్చన్తి తస్మాజ్జీవత్ప్రకఃసుతసంస్కారేషు మాతృమాతామహయోః కుర్యాత్ప్రస్యాం చ జీవన్తాన్తం మాతామహస్య కుర్యాదితి ॥

ఇత్యాశ్వలాయనగృహ్యపరిశిష్టే ద్వితీయోఽధ్యాయః ॥

తత్రాచార్యః స్మృతిరూపేణాప్యహ —

తత్కతుమిచ్చపూర్వేద్యుః నాస్తీశ్రద్ధం యథావిధి ।

కుర్వన్పర్వణమాగౌణ క్రియాః కుర్యాత్ప్రదక్షిణాః ॥

ద్వాద్వా నిమన్త్ర్యచైకే కే సమ్భాజ్యాబ్రాహ్మణాశ్శుభాః ।

ప్రాజ్ఞుభాశ్చోపవేశ్యాస్సుయః విస్త్రా దేవాదికాస్తతః ॥

క్రియా యజ్ఞోపవీతీ చ కుర్యాద్దాతా తదీరితాః ।

ద్వాద్వైవైకేకశః పిశ్చో దద్వాదప్తదశాపి చెతి ॥

అథ భగవాన్ —

శుచిర్భూత్వాన్తికం గత్వా పూర్వేద్యుశ్చగ్రజస్థనామ్ ।

స్వయమేవ ద్విజాగ్ర్యాణాం తేషాం కుర్యాన్నిమన్త్రణమ్ ॥

నిమన్త్రయేత పూర్వం ద్వా విశ్వేదేవాథకమాహితః ।

సౌత్తిభ్యస్తు యథాశక్తి యుగ్మన్యణచతో ద్విజాన్ ॥

అపరేద్యుస్సమాసీయ బ్రాహ్మణాంస్తాన్నిమన్త్రితాన్ ।

స్నానద్రవ్యైః కృతస్నానానక్రోధాన్ వెదనూతికాన్ ॥

తై తరభ్యక్తసవాణ్శ్చన్ముర్యాదైవపురస్సరమ్ ।

తతస్సన్త్వా సమాయాతానుపనెశ్య యథాపురమ్ ॥

సాదాస్పృతౌశ్య సర్వేషాం ప్రాజ్ఞుభానుపవేశ్య చ ।

తేభ్యోఽపి దద్వాత్తత్సర్వమాసనాథకమృజున్ముశాన్ ॥

తేషు తేషూదగ్రేషు నిషీదెయుగళౌ పునః ।

తేషాం హస్తైర్వహ దద్వాదభాఘ్యముపకల్పయేత్ ॥

దైవభోజి పృథగ్దద్యాదిహాఘ్నం స్మృతిహోదనాత్ ।
 పురో నిశాయ సాత్రే వై విశ్వేదేవాధావి సయోః ॥
 అస్తథాఽయ తతో దధాన్నిషీచ్య చ జలం తయోః ।
 యప్రాఽసీత్యాదియుక్తేన మస్త్రేణ ప్రతిభాజనమ్ ॥
 యవాన్వికీర్య వివేభ్యః స్వాహాశబ్దవివేదయేత్ ।
 విశ్వే దేవా ఇదం ప్రాఽఘ్నమితి మస్త్రముదీరయేత్ ॥
 దత్వాఽఘ్నమూభ్యాం పితృథమథార్ఘ్యముపకల్పయేత్ ।
 త్రిషు పితృదిపాత్రేషు కుశానస్తనిధాయ తు ॥
 క్రమేణైవ తు సాత్రేషు నిషిచ్ఛాపౌఽథ తాలపః ।
 మస్త్రేణ శన్నాదేరిత్యాద్యయచాఽనుమస్త్ర్య చ ॥
 యప్రాఽసీత్యాదియుక్తేన మస్త్రేణ ప్రతిభాజనమ్ ।
 యవాన్ ఋస్తాఽపౌఽథ పితృథం ద్విజన్తభ్యో నివేదయేత్ ॥
 అపః ప్రథమపాత్రస్థాః స్వాహార్ఘ్యమితి మస్త్రతః ।
 తేషానూద్యస్య విసస్య హస్తైశ్చజ్వలనూహితః ॥
 సిక్త్వాఽథాఘ్నం సమూదాయ జలం దక్షిణపాణి నా ।
 ద్వితీయపాత్రతః కిచ్ఛిజ్వలమాదాయ పూర్వవత్ ॥
 తత్రేదం తేఽఘ్నమిత్యేష పితృనామపదాదికమ్ ।
 మస్త్రో విభజ్య తైత్రాన్యత్తస్త్రం పూర్వనదాచరేత్ ॥
 ఏనం పితృథావివేభ్యః ప్రదాయాఘ్నం యథావిధి ।
 పితామహాధావివేభ్యో దత్వాఽఘ్నం చ యథాపురా ॥
 ప్రసితామహాశబ్దాదిమిదం తేఽఘ్నమితీరయేత్ ।
 మస్త్రమత్ర యథాపూర్వం తస్త్రమన్యత్సమాచరేత్ ॥

పిత్రాదిత్రితయస్యాథేఽ యథావత్కరణాద్విజౌ ।
 ద్యౌ నృణాం తదా తస్మిం యో రేవాఘ్న్యేకల్పనమ్ ॥
 భోజనం చైతి విద్వాంసో తనన్తి బహుచెదినః ।
 ఆసిత్సృష్టృథమే సాత్రే జలముత్తరయోద్వేయోః ॥
 తాభిర్యుఃఖం సమంజీః పుత్రం యద్యభివాఞ్చతి ।
 సాత్రం తచ్చ తృతీయేన సాత్రేణైవ పిథాయ తు ॥
 యథావస్థితమాశ్రాద్ధసమాప్తేస్తత్తు నోద్ధరేత్ ।
 అత్ర గాథాద్వయంగీతమాచార్యేణాపి తద్యథా ॥
 నోద్ధరేత్సృగళమం సాత్రం పితౄణామఘ్న్యేసాత్రితమ్ ।
 ఆమృతాస్తృత తిషన్తి పితరశ్చౌనకోఽబ్రవీత్ ॥
 యదాదుద్భవతం సాత్రం వివృతం వా యదాభవేత్ ।
 ఆభోజ్యం తద్భిసేచ్ఛాశ్రద్ధం క్రుద్ధైః కిత్తుగ్జైఃగైః ॥
 ఎతస్మిన్నేన కాలే న గన్ధమాల్బ్యాదిభిర్ద్విజాన్ ।
 అభ్యచ్యక్తం సర్వం శ్రాద్ధాత్తం వసనాభరణాదికమ్ ॥
 శేభ్యః ప్రదద్యాత్సశ్రద్ధః విశ్వేదేనపురస్సరమ్ ।
 భోజనాశ్చమథానీతాదాదాయాదాయ కిన్చన ॥
 సపిఠావక్త్రావైవదాయాశ మేక్షణేన యథావిధి ॥
 విధితీ అనదానధమేకైత్యథః ॥
 తనంగీకృత్య చున్త్రాభ్యాం జహుర్యాద్విజపాణిషు ।
 అత్ర స్వధానమశ్శబ్దస్థానే స్వాహేత్యుదీరయేత్ ॥
 హుత్వా ప్రాగగ్నయే కవ్యవాహనాయేతి మన్త్రతిః ।
 సోమాయేత్యాదినా పశ్చాత్తన్త్రేణ జహుర్యాదిహ ॥
 తచ్చ భుక్తవతో విప్రా యథేష్టంభాజయేత్తతః ।
 శ్రుత్వైకం ద్విజాన్ జాత్యా మధువాతా ఋతాయ ॥

ఇత్యాదకం తృచమథా ఉవాస్తే గాయతా చరికి ।

పశ్చిచ్ఛమక్షన్నిత్యాద్యామేకాం చచక్ం యథాక్రమమ్ ॥

శ్రావయిత్వాపి సమృన్నమితి పృచ్ఛేద్ద్విజానథ ।

తేపి సమృన్నమేవేతి బ్రూయుస్తప్తీసమన్వితాః ॥

అన్నశేపణ కం కార్యమితి పృచ్ఛేద్ద్విజాంస్తప్తిః ।

తి ఇష్టేస్సహ భూక్తవ్యమితి ప్రత్యుక్తిప్రార్థకమ్ ॥

ప్రదుశ్యస్సకలం తిస్తే స్వికరోతి యథావిధి ।

నోద్వాసయచ్చ విప్రాణాముచ్ఛిష్టాన్యాదినక్షయాత్ ॥

ప్రకీర్యాన్నం చ తేష్వగ్రే విప్రానాచమయేత్తితిః ।

ఆచమ్యాసనసంస్థభ్యః ప్రదద్యాద్భక్తిదక్షిణామ్ ॥

సర్వాంశ్చభ్యచ్యక్ గన్ధాద్యైః పిత్తపూర్వం ఖిసర్జయేత్ ।

తేషాం విసజ్జనారమ్భే పాత్రం వివృణుయాత్పితుః ॥

బ్రాహ్మణాంస్తాంస్తుపిణ్డాస్తే గమయేదోం స్వధోచ్యతామ్ ।

ఇత్యుచ్చార్యతితిస్తేతు స్వధేత్యుక్త్యా గృహాద్భిహిః ॥

గచ్ఛేయరథ వా తాంస్తు ప్రత్యుచ్చార్య స్వధోచ్యతామ్ ।

ఇత్యేనం గమయేత్తేపి తిథే పౌక్త్యా వ్రజన్త్యథ ॥

విశ్వేదేవా ఇతి వచః పూర్వముక్త్యా తితిః పరమ్ ।

ప్రీయంతామితి నిదిశ్య విశ్వేదేవా సముత్స్రిజేత్ ॥

నాస్తిపిఠరః ప్రథమం ప్రీయంతామితి పశ్చిమమ్ ॥

విశ్వేదేవాఇత్యుదీర్య నిగ్రచ్ఛేయగృహాద్భిహిః ।

ఎవమిచ్ఛన్తి పూర్వేద్యుః పూతేషూదయకముకసు ॥

నాస్తిశ్రాద్ధాభిధానం తు నిత్యం శుభినిబద్ధమ్ ॥ ఇతి ॥

—: అథ సజ్కుల్పవిషయః :—

అత్ర సజ్కుల్పవిషయే విశేషాదశకతస్సజ్జగహే —

శుభాధీకప్రథమాస్తేన వృద్ధౌ సజ్కుల్పమాచరత్ ।

న పత్యాయది వా కుర్యాత్తహదోషోఽభిజాయతే ॥

అనస్తద్వృద్ధశబ్దానామరూపాణాం సగోత్రినామ్ ।

అనామ్నాచాతిలాభైశ్చ నాస్తీశ్రాద్ధం చ సవ్యవత్ ॥

అత్ర సవ్యజానునిపాతనం పితృవ్యఘ్నం న కర్తవ్యమిత్యాహ

కాత్యాయనః—

నిపాతో న హి సవ్యస్య జానునో విద్యతే క్వచిత్ ॥ ఇతి.

పరివేషణాదా విశేషా భవిష్యత్పురాణే దశికతః—

మధురం భోజనం దద్యాన్న చాప్లం పరివేషయేత్ ।

రక్తపుష్పం తిలాంశైశ్చవమపసవ్యం చ వజయేదితి ॥

సూక్తజపవిషయే విశేషః స్మృత్యధికసారే దశికలిగి —

రాక్షోఘ్నానైస్త్రమన్త్రాంశ్చ శ్రావయేదితి ॥

భోజనస్థాననిర్తాజనవిషయే ఆహ చన్ద్రికాయాం ప్రచేతాః —

న జపేత్పైతృకం జప్యం న మాంసం తత్ర దాపయేత్ ।

ప్రాజ్ఞుభో దేవతీథేన క్షిప్తం దేశనిమాజనమితి ॥

పిణ్డదానె విశేషమాహ పసిష్ఠః —

తృప్తిపక్షే తు సమృన్నం దేవై రుచితమిత్యపి ।

దధికర్కస్థానం మిశ్రాః పిణ్డాః కార్యా యథాక్రమమ్ ॥

కర్కస్థబద్ధరీఫలమ్ ॥ -- ॥

ప్రాజ్ఞుభో దేవతీథేన ప్రాక్కులెషు కుశేషు చ ।

నర్కాన్ పిణ్డాన్ కుర్వీత్ పిణ్డసాన్త్రమధోగుభమితి ॥

ప్రాక్కులెషు ప్రాగ్రేషు ॥

పిణ్డదానముచ్చిష్టసమీపే భోజనశాలాయాః బహిః కార్య-
మిత్యాహ వృద్ధశాతాతపః —

ప్రదద్యాత్ప్రజ్ఞుభిః పిణ్డం వృద్ధౌ నామ్నా స బాహ్యతః ఇతి॥
చతుర్వింశతిమతే తు —

ఎకం నామ్నా పరం తూష్టీం దద్యాత్పిణ్డం పృథక్పృథగితి ॥

అత్ర ప్రథమం నామగోత్రసహితం దద్యాత్ ॥ ద్వితీయం-
తూష్టీం దద్యాదిత్యర్థః ॥ అత్ర వరయాచనే మన్త్రవిశేషశౌచ-
క్తశ్చద్వికాయామ్ —

మాతా పితామహీ చైవ తత్రైవ ప్రపితామహీ ।

ఏతా భవన్తు మే ప్రీతాః ప్రయచ్ఛన్తు చ మङ్గళమ్ ॥ ఇతి॥
అత్ర పిణ్డనివాహపాక్షిక ఇతి గృహ్యపరిశిష్టేఽభిహితం సేవాపిణ్డ-
ఇత్యన్యే, భవిష్యత్పురాణేషి —

పిణ్డనివాహం కుర్యాన్న వా కుర్యాన్న రాధిప ।

వృద్ధిశ్రాద్ధేమహాబాహూ కులధర్మననెత్సృతు ॥ ఇతి ॥
ఇత్థం పక్షుద్వయం ప్రదశికేతమ్ । తత్ర విస్తృతపార్వణ విధిరుక్తః॥
యథా కథంచితృర్వణరూపసఙ్ఖల్పశ్రాద్ధవిధిన్తు చద్వికాకారో-
క్తప్రకారేణలిఖ్యతే ॥ తత్ర వ్యాసః —

సఙ్ఖల్పంతుయదా కుర్యాన్న కుర్యాత్ప్రపూరణమ్ ।

నావాహనాగ్నోకరణం పిణ్డాంశ్చైవ స నిఘాపెత్ ॥ ఇతి॥

పాత్రపూరణమఘృతదానం ॥ ఆవాహనస్య సమస్త్రాకస్య-
నిషేధో న త్వావాహనస్వరూపస్య । తదభావే దేవతాసాన్నిధ్యా
భావప్రసక్తాత్ ॥ తతశ్శాన్తవాహనమస్త్రమనుక్తైవ సత్యవసు -
సంజ్ఞకా విశ్వాన్తేవానావాహయామిత్యేతానదుక్త్యా దేవావా-

హనంకార్యమ్-పితృద్యావాహనమప్యేవమేన । పిణ్డాంత్యైశ్చైవైశ్చ-
 ౧౮ చశబ్దేనాచ్చిష్టపిణ్డాన్యాపి నిషేధః ॥ అతఏవ స్మృత్యన్తరమ్ —
 సజ్కుల్పం తు యదాకుర్యా న్నకుర్యాత్స్వతఃపూరిణమ్ ।
 వికిరశ్చ స దాతవ్యః పిణ్డాంత్యైశ్చ స నిర్వివేదితీ ॥
 స్మృత్యన్తరేపి —

అక్లాని పితృయజ్ఞస్య యదా కతుం స శక్నుయాత్ ।
 స తదా వాచయేద్విప్రాన్ సకలా సిద్ధిరస్తితి ॥
 ఏషమనుష్ఠానే శార్వాభావే సతి ముఖ్యకల్పానుష్ఠానఫలం భవతి
 తథా చ స్మృత్యన్తరమ్ —
 శ్రాద్ధానుకల్పం యః కుర్యాజ్ఞాత్యవస్థాద్యనెక్షయా ।
 శ్రాద్ధాంతేనాప్యవాప్నోతి ముఖ్యశ్రాద్ధఫలం నరః ॥ ఇతి ॥
 —: ఇతి సజ్కుల్పశ్రాద్ధనిణాయః :—

అథ జీవత్పితృకవిషయమ్ ॥ -- ॥

అథాభ్యుదయకే కమణి జీవత్పితృకవిషయనిణాయ ఉచ్యతే॥
 సాయణీయే—

నాన్దీశ్రాద్ధం పితౄ కుర్యాద్దాద్య పాణిగ్రహే ఘనః ।
 అత ఊర్ధ్వం ప్రకువీత స్వయమేన తు నాన్దికమ్ ॥
 చంద్రికాయాంకాత్యాయనస్తు ॥
 స్వపితృభ్యః పితౄ దద్యాత్సుతసంస్కారకమను ।
 పిణ్డానాద్వాహనాత్తేషాం తస్యాభావే తు తత్క్రమాదితి॥
 అస్యాధః— సుతసంస్కారకమను జాతకమాదిషు
 తేషాం సుతానామదాహనాద్వివాహపర్యంతం పితౄ స్వపితృభ్యః
 సజ్జాన్తద్యాత్—సృద్ధిశ్రాద్ధం కుర్యాత్ ॥ తస్యాభావే తు—పితరు-
 భావ తు తేషాం సంస్కారాణాం జాతకర్మాదిషు సంస్కారా- -

కమఁసు “ అసంస్కృతాస్తు సంస్కార్యాభ్రాత్పభిః పూర్వసం-
స్కృతే ” రిత్యాదివచనాద్యో గమ్యమానః కత్వక్రమః షేష
క్రమేణ జ్యేష్ఠభ్రాత్యాదిః స్వపితృభ్యో దద్యాదితి ॥ సమానతఃస-
న్యాపి వివాహాత్పూచీనసుతసంస్కారత్యాజ్జీవత్పితృకసమానతఃసే-
పితా స్వపితృభ్యో దద్యాత్ ॥ అజీవత్పితృకస్తు పూర్వసంస్కృత-
భ్రాత్రసమ్భవే స్వయమేవ స్వపితృభ్యో దద్యాత్ ॥ ఉపనయన
మాధికారస్య జాతత్వాత్ వివాహౌవ్యవమేవ ద్రష్టవ్యమితి॥
తీ స్యాభావే తు తత్కృమాదిత్యంశస్య హేమాద్రికృతవ్యాఖ్యా-
ఖ్యతే ॥ పిత్రభావే అన్యాయః కశ్చిత్సంస్కారం కుర్యాత్ ॥
తత్కృమాత్ పితరమారభ్య యః సంస్కార్యస్యపితృణాం క్రమః
తేన క్రమేణ దద్యాత్ ॥ న తు స్వకీయేభ్యః పితృభ్య ఇత్యర్థం
స్థాపయిత్వా నిగమనవాక్యేన సిద్ధాంతః ప్రదశితః । తస్మాత్పితృ-
వ్యాచార్యనూతుళాదయః సంస్కార్యస్యాపనేయాదేరేన పితృభ్యః
శ్రాద్ధం దద్యుః ; న స్వపితృభ్య ఇత్యత్ర పారమాధికః పక్షో
విధీయత ఇతి.

అత్ర సంస్కృతాః జీవత్పితృకశ్చేత్తదా విశేష ఉక్తోగృ-
హ్యపరిశిష్టే, జీవత్పితృకస్సుతసంస్కారేషు మాతృమాతామహ-
యోః కుర్యాత్సన్యాం చ జీవన్త్యాం మాతామహస్త్యేవ కుర్యాదితి॥
తథా చ కార్యాయనః—

స పితుః పితృకృత్యేషు అధికారో న విద్యతే ।

న జీవన్తమతిక్రమ్య కిచ్చిద్దద్యాదితి శ్రుతిః ॥ ఇతి.

పితృకృత్యేషు శ్రాద్ధేషు పితామహాదినమ్బుద్ధిస్త్విత్యర్థః ॥

అత్ర కేషుచిదపవాదోమైత్రాయణీయపరిశిష్టే దశితః

ఉద్వాహేపుత్రజననే పితృవ్యప్త్యాం సామికే నుభా ।

తీర్థే బ్రాహ్మణ ఆయాతే పడేతే జీవతః పితురితి ॥

పుత్రస్య పడేతే శ్రాద్ధకాలాగత్యధః ॥ పిత్ర్యప్త్యా
చాతుమాన్యేషు సామికే మఖే సామాదా పురీడాశాన్పిణ్ణ-
దానే చ ॥ ఎతత్సాగ్నికాభిప్రాయం అత ఎవ సుమన్తుః —

న జీవతః పితుః కుర్యాచ్చాద్ధమగ్నిమృతే ద్విజః ।

యేభ్య ఎవ పితాదద్యాత్తేభ్యః కువీతసాగ్నికః ॥ ఇతి.

పితామహే వ్యేవమేవ కుర్యాజ్జీవతి సాగ్నికః ।

సాగ్నికోఽపి న కువీత జీవతి ప్రపితామహే ॥ ఇతి.

ప్రపితామహగ్రహణమ్ । సితృపితామహోపేతప్రపితామహప్రద-
శకనాథకమ్ ॥ అత ఎవ విష్ణుః —

పితరి పితామహే ప్రపితామహే చ జీవత్తినేన దద్యాదితి
పితరి పితామహే చ జీవతి కథం కార్యమిత్యపేక్షితేన ఎవాహ—

పితరి జీవతి యః శ్రాద్ధం కుర్యాత్సయేషాం పితా కుర్యా-
త్తేషాం కుర్యాత్ ॥ పితరి పితామహే చ యేషాం పితామహ ఇతి॥

ఇతి జీవత్పితృకశ్రాద్ధాధికారనిణాయః ॥

ఎతద్వృద్ధిశ్రాద్ధాకరణే ప్రత్యవాయమాహ ॥ నృద్ధశాతాతపః —

నృద్ధా న తపితా యేన పితృభ్య గృహమేధిసః ।

తద్దానమఫలంసనకమాసురో విధిరెవసః ॥ ఇతి ॥

—: అథ ప్రయోగః :—

అథాత్ర ప్రచురాచారపరిప్రతయౌ గృహ్యపరిశిష్టభ -
విశ్వాత్తరపురాణోక్తసక్షే చ సజ్జల్పవిధానప్రయోగః ప్రదశ్య
తే ఉపనయనాదిషు మహత్సు కమకుసు పూర్వేద్యురేవ జాతక-
మాద్యల్పకమకుసు తదహరేన నాస్తీశ్రాద్ధం కుర్యాత్ప్రతాయం
క్రమః —

శుద్ధస్థలం గొమయెనోపలిప్య రజ్జవల్ల్యాదిభిరలఙ్కృత్య స్థ-
 ణ్ణీలె ప్రతిమాను ద్విజాతిషు వా యథాచారమచయెత్ । తత్ర
 మాత్మపితామహీ ప్రపితామహ్యః ॥ మాతామహీ మాతూఃపితా-
 మహీ మాతూఃప్రపితామహీ పితృష్వస్వచూత్మష్వసారా ఇత్యష్టే
 మానుషమాతరః । బ్రాహ్మీమాహేశ్వరీ కామారీ వైష్ణవీ వారా-
 హీ మాహెంద్రీ చాముణ్డాఖ్యాః సప్త ద్వేనమాతరః । దుర్గాం
 గణాధిపం తేత్రాధిపతిం చ మాత్రే నమ ఇత్యాదిభినామమన్తై
 ర్యథాక్రమం ఊడశోపచారై రభ్యచయెత్ । ఎవం యథాఽధి-
 కారం మాతృపూజాం కృత్వా నాస్తిశ్రాద్ధస్య సఙ్కల్పం కుర్యాత్ ॥
 తత్ర తిథ్యాదికం సక్షీత్య ఉపవీతీ నాస్తిముఖాః మాత్మపితా -
 మహీప్రపితామహ్యః అముకగోత్రాః నాస్తిముఖాః పితృపితామహ
 ప్రపితామహః ఆముకగోత్రాః నాస్తిముఖాః మాతామహమాతూః
 పితామహమాతూఃప్రపితామహః స ప త్నీ కాః సత్యననుసంజ్ఞాకా
 విశ్వేదేవాశ్చ । ఎతానుద్దిశ్య సఙ్కల్పవిధానేన నాస్తిశ్రాద్ధం కరి-
 ష్య ఇత్యుక్త్వా లక్షణలక్షితాన్పాస్తాని స్వంతిసంఖ్యాకానష్ట
 సంఖ్యాకాన్వా పూర్వైద్యుః సద్య ఎన వా వైవహర్యకం నిమ-
 న్త్య ॥ కృతాభ్యజ్ఞాదిస్నానాత్ తాన్పుర్వాష్టే పరిచారకై-
 రాకార్య సమ్బుద్ధ్యోక్త్వా తెషాం పాదాన్పుత్రౌశ్య ప్రాజ్ఞుఖము-
 పవేశ్య షష్ఠీవిభక్త్యోక్త్వా ఋజూని దధేయగ్ధాన్యాససం ప్రదా-
 య అపః ప్రదాయ క్షణం దత్వా - ద్వితీయావిభక్త్యోచ్చార్య -
 తెషు యుగ్దేషు అనుస్త్రకమావాహ్య గన్ధశుక్ల మాల్యధూపదీపా
 చ్ఛాదనాభరణాని ప్రథమాన్తముచ్చార్య - ద్విద్విదృడత్యా -
 మధురద్రవ్యసహిత మామలరహితమన్నం పరిపిచ్య- పృథివీ తే పా
 త్రాదికముచ్చార్య - చతుర్థీవిభక్త్యోక్త్వా స్వాహా హవ్యం స

మమేతి సర్వత్ర త్యక్త్వా - తృప్తైషు తైషు ఉచాస్తే గాయతా
నర ఇతి పంచాచార్య సూక్తిస్య కశ్యప సనిష్ఠ ఋషిః ॥ ౧౭ ॥
మానసామో దేవతా గాయత్రీ చ్యుతం ---

ఉచాస్తే గాయతా నరః పనమానాయేస్ససేత్సా దైవాః ॥
ఇయక్షతే ॥ అభి తే మధునా పయోధవాణా అశ్రయం ।
దైవం దైవాయ దేవయ ॥ సనః సనస్త్వ శంకసే శం జనాయ శ-
మనతాశం రాజన్సోపధీభ్యః ॥ బ్రథమేన స్వతనసేతు శాయ
దివిస్త్వశేసోమాయ గాధమచార ॥ హస్తచ్యుతేభిరద్రిభిస్తుతం
సోమం పునీతన । మథావాధానతా మధు ॥ ఎతాః చ్యుతయి-
త్వా, తైః ఉత్తరాసాశనాదా కృతే హస్తశుద్ధాదికం కృత్వా ---

మాతా పితామహీ చైవ తథైవ ప్రపితామహీ ।

ఎతా భవన్తు మే ప్రీతాః ప్రయచ్ఛన్తు చ మణ్ణశమ్ ॥

పితా పితామహశ్చైవ తథైవ ప్రపితామహః ।

మాతామహస్తత్ప్రీతా చ ప్రమాతామహకాదయః ॥

ఎతే భవన్తు సుప్రీతాః ప్రయచ్ఛన్తు చ మణ్ణశమ్ ॥

ఇత్యుత్వాకృతాంజ్ఞలిః సమప్రభ్యక్ ప్రణివత్య బ్రాహ్మణా-

న్విసృజ్య ఆచామేత్ ॥

ఇతి శ్రీసంహితా ప్రయోగపారిజాతే షోడశకమకాశాస్త్రే

ఆభ్యుదయకప్రయోగః సమాప్తః.

— అథ కాతుక బంధనవిధిః —

శ్రుత్యంత కాంతారచరన్తయూరం
పురాణవెద్యం పురుషూతనన్ద్యమ్,
నత్వా నృసింహం జగదీశమేనం
నిగద్యతే కాతుక బంధ ఎవః, —

అథ కాతుక బంధస్య విధిరభిధీయతే — తత్ర భగవాన్ —

అథ కాతుక బంధస్య ప్రయోగోఽత్ర నిగద్యతే ।
వివాహానాశుభే కార్యే రాత్ర్యాం వాఽహ్ని కృతే తథా ।
సాంజ్ఞురే పాలికాయుక్తే స్థలే దున్దుభిపూరితే ॥
సహాయతే న కాంస్యేన సాదకుమ్భం నిధాయ చ ।
కార్పాసోద్భవసూత్రం తు త్రిగుణీకృత్య పశ్చ వా ॥
నిధాయ తిడ్డులొన్నాత్రే కూచే కుమ్భం నిధాయ చ ।
కుశైః కుమోద్భవకైః మన్వైః ప్రొక్ష్య విప్రే సుఖాసనైః ॥
ఓం భూభువస్స్వస్సావిత్ర్య ఋగిభివేదాదిభిస్సహ ।
అపొహిష్ఠాదికాల్లజ్జే శుద్ధమిత్యఘమమక్షణైః ॥
శ్రద్ధావత్యా న్వస్తిమత్యా పావమానేస్తథైవ చ ।
రక్షోహణం చ రాత్రిం చ కృణుష్వేతి తథైవ చ ॥
తరత్సమస్తీ పురుషం విష్ణుసూక్తం తథైవ చ ।
అత్రో దేవా అవన్త్వీతి హోమాత్రా తథైవ చ ॥
శ్రీసూక్తం శివసంకల్పం వాయుసూక్తం తథైవ చ ।
ముంచామి త్వేతి సూక్తం చ స్యానాపృథ్వీ భవేతి చ ॥
ద్రవిణోదాస్పవితేతి నమ్రా విద్యున్నయేతి చ ।
ఉలూకయా పిశ్చణ్డేతి ఋగ్భిరేతాభిరన్వితైః ॥
జాలవేదన ఇత్యృచా సూక్తానూదాయ యోగేత్ ।

గన్ధన దక్షిణే హస్తే బధ్వా పుంసస్తు తన్తునా ॥
 విశ్వేతాతే సపనేతి స్త్రీణాం సవ్యకరే తథా ।
 శ్రియే జాతఋచైకయా ౭వ్యధ్వర్యుశ్చ సమాహితః ॥
 శతం జ్వేతి ద్వాభ్యాం చ బృహత్సమేత్యుచైకయా ।
 యే యజ్ఞేనేతి చాష్టాభిః త్రియమ్భకమ్పైకయా ॥
 భన్తునావా౭క్షతే వా౭పి రక్షాంకృత్వా సమాపయేత్ ।
 దద్యాదాచార్యహేమాది ఋత్విగ్భ్యః పూజ్యశక్తితః ॥
 *హరితే ప్రస్తుతే నిత్యం కమ౯ పూర్వాపరై౭పి వా ।
 విద్వాన్సర్వప్రయత్నైస్ కుర్యాత్కృతుకబన్ధనమ్ ॥ ఇతి ॥
 అత్రాపేక్షితకూచ౯లక్షణము క్తం భరద్వాజేన ౭
 సవభిస్సప్తభిద౯భే౯ః పంచభిః క్రమశః క్రమాత్ ।
 కూచ౯శ్శృష్టో మధ్యమశ్చ కసీయా౯ స ఇతీరితః ॥
 తద్గ్రానిద్వ్యజ్ఞులా జ్ఞేయా తదూధ్వం చ తురజ్ఞుశమ్ ।
 పోడశాజ్ఞులమాయామమధస్తాచ్చ నియోజయేత్ ॥
 సవితే ప్రాగ్యథా ప్రాక్తా గ్రన్థితేన క్రమేణ తు ।
 గ్రన్థిం దద్యాద్విజః కూచ౯ తద్విధాన్యాత్ప్రవివ్రవత్ ॥ఇతి॥

—: అథ ప్రయోగః:—

వివాహాదిశుభకమ౯ణి పూర్వదిన్ ౨౪త్రో సాంక్కురేసా-
 లికాయుక్తే స్థలే మజ్జలతూర్యనాద కృతే కాతులబన్ధనమ్ కుర్యా-
 త్ ॥ అత్రాయం క్రమః —

ఆచార్యస్తిధ్యాదికం సజ్జీత్య ఆముకకమ౯ కర్తు మాదా

* ఇదమధ౯ం క్వచిత్పుస్త కే౭స్తి । చిన్త్యమానమప్యధ౯ం
 స స్ఫూరయతి ॥

శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం కాతుక బంధనం క రి ష్యా మీ తి సజ్జల్ప్య,
 నవనవ్త పశ్చన్వనృతమసంఖ్యాకాః కుశశలాకా గృహీత్వా చతు-
 రంజులాగ్రం ద్వ్యర్జులగ్రం పోడశాంజులమూలం యథా భవతి
 తథా పవిత్రవద్భద్రై వ్యవంకృతం - కూచం ప్రాగ్రగం నిధాయ-
 తత్ర కుమ్భం సంస్థాప్య - సాక్షతకాంస్యసాత్రై పశ్చగుణీకృతం
 కార్పాససూత్రం నిధాయ - తత్సమీపేయజమానముపవేశ్య -
 కుశహస్తైః ఋత్విగ్భిస్తహ కుమ్భోద్ధతేన తత్సూత్రం సమస్త్రమభి-
 షిశ్చేత్ ॥ తత్ర మంత్రాః —

తత్సవితురిత్యస్య నిశ్వామిత్రస్సవితా గాయత్రీ—

తత్సవితుర్వరేణ్యం భగో దేవస్య ధీమహి । ధయో యో
 నః ప్రచోదయాత్ ॥

అగ్నిమిత్రే నమఃశ్చంద్రా అగ్నిగాయత్రీ—

అగ్నిమిత్రే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవర్యుత్విజమ్ । హా-
 తారం రత్నిధాతమమ్ ॥

ఇషే త్వోజే త్వ వాయవస్థోషాయవస్థః దేవౌ వస్స-
 వితా ప్రాపయతు శ్రేష్ఠతమాయ కమణే ॥ అగ్న ఆయాహి
 వీతయే గృణానా హవ్యదాతయే । నిహంతానత్సి బహిషి ॥
 శంనా దేవీరభిష్టయ ఆపా భవన్తువీతయే । శం యోరభి స్రవన్తు నః ॥

ఆపా హిష్ఠేతి నవచక్రస్య సూక్తస్య ఆమృరీషస్సిన్ధుదీప్త
 ఆపా గాయత్రీ ॥ పశ్చమీ వధకమానా సప్తమీ ప్రతిష్ఠా అనైవీ
 ద్నై అనుష్టుభా—

ఆపో హిష్ఠా మయోభవన్తా న ఊజే దధాతన । మహే
 రణాయ చక్షుసే ॥ యో నశ్శివతమో రసస్త్వస్య భాజయతేహ నః ।
 ఉశతీరవ చూతరః ॥ తస్మా అరం గమామహౌ యస్య క్షయాయ
 జన్వథ । ఆపో జనయథా చ నః ॥ శంసో దేవీరభిష్టయే ఆపో భవ-
 న్తు పితయే । శం యోరభి స్రవన్తు నః ॥ ఈశానాం వార్యాణాం
 క్షయస్తీశ్చక్షుషణీనామ్ । అపో యాచామి భేషజమ్ । అప్పు మే
 సామో అబ్రవీదన్తవిశ్వాని భేషజా । అగ్నిం చ విశ్వశంభవమ్ ।
 ఆపః పృణీత భేషజం వరూథం తన్వేతి మమ । జ్యోతిః సూర్యం
 స్త్రశే । ఇదిమాపః ప్రవహత యత్కిం చ దురితం మయి ।
 యద్వాహమభిద్రుదోహ యద్వా శేష ఉతాస్మతిమ్ । ఆపో అ-
 ద్యాన్వచారిషం రసేన సమగస్తహి । పయస్వానగ్నో ఈగహ తం
 మా సంసృజ వచనా ॥

ఎతో నిన్ద్యమితి ఋక్త్రయస్య ఆజ్ఞేరసస్తిరశ్చిరిన్ద్యోనుష్టమ్ —

ఎతో నిన్ద్యం స్తవామ శుద్ధం శుద్ధేన సామ్నా । శుద్ధే-
 రుక్త్రాన్వపుధ్యాంసం శుద్ధ ఆశేవా వృమత్తు । ఇన్ద్రో శ్చిద్ధో న ఆగ-
 హ శుద్ధిశ్చిద్ధాభిరూతిభః । శ్చిద్ధో రయిం సిద్ధాయ శ్చిద్ధో మమ
 ధ్ధి స్రమ్యః । ఇన్ద్రో శ్చిద్ధో హ నో రయిం శ్చిద్ధో రత్నాసి హాశుశే
 శ్చిద్ధో స్త్రతాణి యస్మ సే శ్చిద్ధో నాజం సిహససి ॥

ఋతం చ సత్యం ఛత్వృచస్య అఘమమణౌ భావవృ -
త్తోఽసుష్టుప్ —

ఋతం చ సత్యం చాభీధాత్తపసాధ్యజాయత । శ్శో -
రాత్యజాయత తతస్సముద్రా అణానః ॥ సముద్రాదణావాదిధి
సంవత్సరో అజాయత । అహోరాత్రాణి విదధద్విశ్వస్య మిషతో
వశీ । సూర్యాచస్త్రచుసౌతా యథాప్రచాచుగ్భువన్ ॥
దివం చ పృథివీం చాంతరిక్షమథో స్వః ॥

ప్రశథాకయేతి మత్స్యస్య ఆత్రెయశ్శాస్త్రవాశోవో మరు -
తో డగతీ —

ప్రశథాకయ మాగుతాయ స్వభానన ఇమాం వాచమ -
చజా పనతచ్యుతే । ఘమస్తు భే దిన ఆపుష్ట యజ్వనే ద్యుమ్న
శ్రవసే మహిన్త్రమ్మమచత ॥

స్వస్తి నోఽమిమితామితి మత్స్యస్య స్వస్త్యాత్రెయో విశ్వే -
దేవాస్త్రీప్తుప్ —

స్వస్తి నోఽమిమితామిశ్వినా భగస్స్వస్తి దేవ్యదిత్తిరవ -
నకణః । స్వస్తిపూషా అసురో దధాతు నస్స్వస్తి ద్యావాపృథివీ
సుచేతనా ॥

స్వాదిష్ఠయేతి దశచక్రస్య సూక్తప్య మధుచ్ఛన్తాః పనమా
న సామో గాయత్రీ —

స్వాదిష్ఠయా మదిష్ఠయా పవస్వ సోమ ధారయా । ఇన్ద్రాయ
 పాతనైస్తుతః ॥ రక్షోహో విశ్వచక్షుశిరభియోనినుయోహతమ్ ।
 ద్రుణానధస్థమానదత్ ॥ పరిపూఢాతమో భన మంహిషో వృత్త
 హస్తమః । పక్షి రాహో మఘోనామ్ ॥ అభ్యుషా మహానాం
 దేవానాం వీతిమస్థసా । అభి వాజముత శ్రవః ॥ త్వమచ్ఛ చ-
 రానుసి తదిదధాం గినెదినె । ఇన్దో త్వేన ఆశనః ॥ పునాతి తై
 పరిస్రుతం సోమం సూర్యస్య దుహితా । వారేణ శశ్వతాతనా ।
 తమీ మణ్వీస్సమర్య ఆగ్రభన్తి యోషణో దశ । స్వసారః పార్యే
 దివి ॥ తమీం హిన్వన్త్యగుమౌ ధనున్తి బాకురం దృతిమ్ । త్రి-
 థాతు వారణం మధు । అభీకిమఘ్నూ ఉత శ్రీణన్తి ధేనశ్శిశుమ్ ॥
 సోమమిన్ద్రాయ పాతనై ॥ అస్యేదిన్ద్రో మదేష్వావిశ్వన్త్రతాణి
 జిఘ్నతై । శూరో మఘా చ మంహతై ॥

రక్షోహాణమితి పఞ్చవింశ చక్షుశ్య పూక్షస్య భరద్వాజః
 పాయూ రక్షోహోఽగ్నిస్త్రీప్తువ్ ॥ అన్త్యాశ్చత్రోఽనుష్టుభః —

రక్షోహాణం వాజినమాజిఘమిక్ మిత్రం వ్రధిష్ఠ ముపయా
 మి శమః । శిశానో అగ్నిః క్రతుభిస్సమిద్ధస్సనో దివా స రిషః
 పాతునక్తమ్ ॥ అయో దంష్ట్రో అచిహ యాతుథానానుపస్పృశ

జాత వెదస్సమిధః । అజహ్వయామూరదేవానభస్వ క్రవ్యాదోస్తు
 త్వస్త్రిపిథత్స్విసః ॥ ఉభాభయావిర్ముప ధేహి దంష్ట్రాహింస
 శ్శిశానోఽనంతం పరం చ । ఉతాన్తరిక్షే పరియాహి రాజసమై
 స్సంధేహ్యభి యాతుథానా ॥ యజ్ఞేరిషూస్సంవమనూనో అగ్నే
 వాచా శల్యాఽప్రశనిభిదిహహః । తాభివిధ్యమృదయే యాతు
 థానాన్సృతీ నా బాహూన్సృతిభక్త్యేషామ్ ॥ అగ్నే త్వచం యాతు
 థానస్య శిన్ధి హింసాశనిహారసాహస్త్వేనమ్ ॥ ప్రపవాణిజా-
 తవేద శ్శృణోహి క్రవ్యాత్కృవిష్ణువిచిరోతు వృక్షమ్ ॥ యత్రే-
 దానీం పశ్యసి జాతవేదస్తిష్ఠంతమగ్న ఉత వా చరంతమ్ ॥ య-
 ద్వాఽన్తరిక్షే పతిభిః పతంతం తమంతావిధ్యశవా శిశానః । ఉతా-
 లబ్ధంస్పృఃఖసా జాతవేద ఆలేభానాదృష్టిభిర్యాతుథానాత్ ॥ అగ్నే
 సూమ్రాణిజహి శోశుచాన ఆమాదః క్షీణాస్తమదస్తేన్వినీః ।
 ఇహ ప్రబ్రూహియతమహీ అగ్నే యో యాతుథానో య ఇదం
 కృణోతి ॥ తమారభస్వ సమిథా యవిష్ఠ స్త్రచక్షుశ్చక్షుషే రథ-
 యేనమ్ । తీక్ష్ణేనాగ్నే చక్షుషా రక్ష యజ్ఞం ప్రాశ్చింససుభ్యః ప్ర-
 ణమ ప్రచేతః ॥ హింసం రక్షాంస్యభి శోశుచానం మా త్వా
 దభన్యాతుథానా స్త్రచక్షుః । స్త్రచక్షౌ రక్షః పరిపశ్య విక్షు తస్య

ప్రాణి ప్రాణి శృణోహ్యగా ॥ శాస్త్రాగ్నే పృష్టిహాసా శృణోహి తే-
 ధా మూలం యాతుధాపన్య వృశ్చ । త్రిర్యాతుధానః ప్రసీతిం త
 ఎత్వృతం యో అగ్నే అన్యతేన హన్తి ॥ సమచిహా సూర్యజ-
 యజ్ఞాశవెగన్యనుక్షమేనం గృణతే నివృజ్ఞధి । తదగ్నేచక్షుః ప్రతి-
 ధాహి రేభే శఫా రుజం యేన పశ్యసి యాతుధానమ్ ॥ అథవ-
 వజ్ఞోతిమా దే వ్యేన సత్యం ధూనన్తమచితం నోష ॥ యదగ్నే
 అన్యమిథునా శపాతో యద్వాచస్తృప్తం జనయన్త రేభాః ।
 మన్యోనుకనసశ్శరన్యా కి జాయతే యా తయా విధ్య హృదయే
 యాతుధానాన్ ॥ పరాశృణోహి తపసా యాతుధానాన్పరాగ్నే రశ్మి-
 హరసా శృణోహి । పరాచిహా మూరదేవాన్చృణోహి సరాసుత్ప-
 చా అభి శోకుచానః ॥ పరాద్య దేవా నృజనం శృణన్తు ప్రత్యగేనం
 శపథా యన్తు త్రిప్తాః । నాచా స్తేనం శరన ఋచ్చన్తు మమక-
 నిశ్వస్త్వైతు ప్రసీతిం యాతుధానః ॥ యఃపారుషేయేణ్డ క్రివిహా
 సమజ్ఞే యో అశ్వేన పశునా యాతుధానః । యో అఘ్నాన్య-
 యా భరతి క్షీరమగ్నే తేమాం శీమాణి హరసాపివృశ్చ ॥ సం-
 నత్సరీణం పయ ఉప్రిహూయాన్తస్య మాశీద్యాతుధానో వృచక్షు-
 క్షీయాసమగ్నే యతేమస్తిత్రిసన్తం ప్రత్యగ్చమచిహా విధ్య

మమకన్ ॥ విషంగవాం యాతుధానాః పిబన్వాన్పుశ్చన్వన్తామచి-
తయై దురేవాః । పరేనాం దేవస్సవితా దదాతు పరా భాగమో
షధీనాం జయంతామ్ ॥ సనాదగ్నే మృణసి యాతుధానాన్సత్వా
రక్షాంసి పృతనాసు జిగ్మః । అను వహ సహ మూరాన్స్రవ్యా-
దో మాతే హేత్యాముక్షతి దైవ్యాయాః ॥ త్వం నో అగ్నే అ-
ధరాదుదక్తా త్వం శ్చాద్దుత రక్షా పురస్తాత్ । ప్రతి తే తే
అజరాన్స్తపిష్ఠా అనుశంసం శోశుచతో దహన్తు । శ్చాద్దురస్తా-
దధరాదుదక్తాత్కవిః కావ్యేన పరిచాహి రాజ క్ । నవే సఖాయ-
మజరో జరిష్ఠైఃగ్నే మతాః । అమత్యస్తస్త్వం నః ॥ పరి త్వా-
ఽగ్నే పురం నయం విషం సహస్య ధీమహి । ధృషద్వణం దివే-
దివే హన్తారం భజ్గురానతామ్ ॥ విషేణ భజ్గురావతః ప్రతిష్ఠ
రక్షసో దహ । అగ్నే తిగ్నేన శోచిమా తపురగ్రాభిర్ముష్టిభిః ॥
ప్రత్యగ్నే మిథునాదహ యాతుధానా కిమీదినా । సంత్యా శిశామి
జాగ్రహ్యదబ్ధం విశ్ర మన్తభిః ॥ ప్రత్యగ్నే హరస్తా హరశ్శ్రణేహ
విశ్వతః ప్రతి । యాతుధానస్య రక్షసో బలం విరుజ పీర్యమ్ ॥

రాత్రి పృథ్వీదత్త్యప్తచక్షస్య సూక్తస్య సౌభరిః కుశికా
రాత్రిర్వా భరద్వాజః రాత్రిస్తవం గాయత్రమ్—

రాత్రిః పృథ్వీదాయతీ పరుతా దివ్య రక్షభిః । విశ్వా

అధి శ్రియో ధితః || ఓవకప్రా అమర్యా నివతో దేవ్యుః ద్వితః |
 జ్యోతిషా బాధతే తమః || నిరున్వసారమస్మత్తోషసం దేవ్యా-
 యతీ || అపేదుహాసతే తమః || సా నో అద్య యస్యా వైయం ని
 తై యామం న విత్కుహి | వైత్తైన వసతిం వయః || నిగ్రామాసా
 అవిత్తత నిపద్వన్త నిపక్షీణః | నిశ్చైనానశ్చిదధిః | యావయా
 వృక్యం ద్వివృకం యవయస్తైన మూమ్యే | అధానస్సుతరాభవ||
 ఉప మా పేషితత్తమః కృష్ణం వ్యక్తిమస్థిత | ఉపయుణేవ యా-
 తయ | ఉప తే గా ఇవాకరం వృణిష్వ దుహితదికవః | రాత్రి-
 స్తామన్న జిగ్యుషే ||

కృణుష్యేతి పశ్చిదశర్చస్య సూక్తస్య వామదేవౌ రిక్షో-
 హోగ్నిస్త్రైష్టవే ||

కృణుష్వ పాజః ప్రసీతిం న ప్రధ్వం యాహి రాజైవామ-
 వాఽఽభేన || తృప్తీమను ప్రసీతిం ద్రూణానోఽస్తాసి విధ్య రక్ష-
 సస్తపిష్టైః || తవ భ్రామాస ఆశు యా పతన్త్యనుస్పృశధృషతా
 శోశుచానః | తపూంప్యగ్న జహ్వ పతక్షా న సన్దితో విస్మజవి-
 వ్యగుల్మాః || ప్రతిస్పశో విస్మజ తూణికతమో భవా పాయు-
 విశో అస్యా అదభ్య | యో నో దూరే అఘశంసో యోఅన్య-
 గ్న నూకృష్టే ప్యధిరాదధమీత్ || ఉదగ్న తిష్ఠ ప్రత్యాతినుష్వ-

న్య ౧ మిత్రా ఽ ఓషతాత్తి గ్గ హేతే । యో నా అరాతిం సమిధాన
 చక్రేనీచా తం ధక్ష్యతనం న శుష్కమ్ । ఊర్ధ్వో భవ ప్రతివి-
 ధ్యాధ్యస్త దావిష్కృణుష్వ దైవ్యాన్యగ్నే । అవస్థిరా తనుహి
 యాతుజానాం జామిమజామిం ప్రమృణీహి శత్రూన్ ॥ స తే
 జానాతి సుమతిం యవిష్త య ఈనతే బ్రహ్మణే గాతుమైరత్ ।
 విశ్వన్యస్తై సుదినాని రాయో ద్యుమ్నాన్యర్యో విదురో అభి
 ద్యోత్ ॥ సేవగ్నే అస్తు సుభగస్తుదానుర్యస్తా నిత్యేన హవిషా
 య ఉక్తైః । షిప్రీషతి స్వ ఆయుషి దురోణే విశ్వేదస్తై సుదినా
 సానదిష్టిః । అచామితే సుమతిం ఘోష్యవాక్ సం తే వా-
 వాతా జరతామియం గీః ॥ స్వశ్వాస్తాస్వసురథా మజయేమాస్తై
 క్షత్రాణి ధారయేరను ద్యూన్ ॥ ఇహ త్వా భూర్యాచరేదుష్క-
 న్దోషావస్తదీదివాంసమను ద్యూన్ ॥ క్రిశన్తస్తాస్వసుమనసస్సవే-
 మాభి ద్యుమ్నా తస్థివాంసో జనానామ్ । యస్తాస్వస్వశ్వస్సుహి-
 రణ్యో అగ్న ఉపయాతి వసుమతా రథేన ॥ తస్య త్రాతా భవసి
 తస్య సఖా యస్త ఆతిథ్యమానుషక్ జజౌషత్ । మహారుజామి
 బధ్నుతా వచోభిస్తన్తా పితుగౌతమాదన్వియాయ ॥ త్వంనో అ
 న్య వచసశ్చిక్తిద్ధి హోతర్యవిష్ట సుక్రతో దమూనాః । అన్వష్వజ-

స్తరణయస్సు శేవా అతద్దాసో వృకా అశ్రమిష్ఠాః ॥ తే పాయవ-
 సస్యభృంశా నిషద్యాగ్నే తవ నః పాన్తవ్యమూర । యే పాయపౌ
 మానుతేయంతే అగ్నే పశ్యంతో అన్ధం దురితాదరక్షా ॥ రరక్ష
 తాన్ధునకృతో విశ్వవేదా దిఫ్నంత ఇద్రిపమౌ నాహ దేభుః । త్వ-
 యా వయం సధన్యస్తోవితాస్తవ ప్రణీత్యశ్యామ వాజాః । ఉ-
 భా శంసా సూదయ సత్యతా తేఽనుష్ఠయా కృణుహ్యహ్రయాణా ॥
 అయా తే అగ్నే సమిధా విధేమ ప్రతిస్తోమం శస్యమానం గృ-
 భాయ ॥ దహశసో రక్షసః సాహ్యగ్న్యాన్ద్రుహా నిదో మిత్రమ-
 హా అవద్యాత్ ॥

తరత్సమస్తీతి చతుష్కుస్య సూక్తస్య-అవత్సారః పనమా
 ససోమో గాయత్రీ —

తరత్సమస్తీ ధావతి ధారాసు తస్యాస్థసః । తరత్సమస్తీ ధా-
 వతి ॥ ఉప్రావేద వసూనాం మతక్స్య దేవ్యవసః । తరత్సమస్తీ
 ధావతి ॥ ధ్వస్యోః పురుషన్త్యోరా సహస్రాణి దద్మహే ॥ త-
 రత్సమస్తీ ధావతి ॥ ఆయయో స్త్రింశత్తం తనా సహస్రాణి చ ౬ -
 ద్మహే ॥ తరత్సమస్తీ ధావతి ॥

సహస్రశీపేతిషాడశచక్స్య సూక్తస్య నారాయణః పురు-
 షోఽనుష్ఠాః అన్త్యా । త్రిష్ఠా —

సహస్ర శీషాః పురుషస్సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ । స
భూమిం విశ్వతో వృత్వాత్ప్రతివద్ధశాంబులమ్ ॥ పురుష ఎవెదం
సవ్తం యద్భూతం యచ్ఛ భవ్యమ్ । ఉతామృతత్వస్యైశాన్
యదన్నే నాతిరోహతి ॥ ఎతావానస్యమహిమాత్తో జ్యాయాంశ్చ
పూరుషః । పాదోఽస్య విశ్వాభూతాని త్రిపాదస్యామృతం దివి ॥
త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః పాదోఽస్యైహాభవత్పునః । తతో
విష్వజ్ వ్యక్రామత్సాకనాన శనే అభి ॥ తస్మాద్విరాళజాయత వి-
రాజో అధి పూరుషః । స జాతో అత్యరిచ్యత పశ్చాద్భూమిను-
భౌ పురః ॥ యత్పురుషేణ హవిషా దేవా యజ్ఞమతన్వత । వ-
సంతో అస్యాస్తీదాజ్యం గీష్మ ఇధ్మశ్శరద్ధవిః ॥ తం యజ్ఞం బహిః-
షి ప్రాక్షన్పురుషం జాతనుగ్రతః । తేన దేవా అయజన్త సాధ్యా
ఋషయశ్చయే ॥ తస్మాద్వజ్ఞాత్సవ్తహుతస్సమృతంప్రషదాజ్యమ్ ।
ప్రశూంతాంశ్చక్రే వాయవ్యానారణ్యాన్గ్రామ్యాశ్చ యే ॥ తస్మా-
ద్వజ్ఞాత్సవ్తహుత ఋషస్సామాని జజ్ఞరే । ఛన్దాంసి జజ్ఞరే త-
స్మాద్వజ్ఞాత్సవ్తహుత ॥ తస్మాద్వశ్వా అజాయన్త యేకేహభ-
యాదతః ॥ గావో హ జజ్ఞరే తస్మాత్సాజాతా అజావయః । య-
త్పురుషం వ్యదధుః కత్తిఘా వ్యకల్పయన్ । ముఖం కిమస్య కౌ

బాహూ కాండీరూపాదాఉచ్యతే || బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమా-
 నీద్బాహూ రాజస్యః కృతః | డ్దరూ తదస్య యద్వేద్యత్యః ప -
 ద్భ్యం శూద్రో అజాయత || చంద్రమా మనసా జాతశ్చక్షో -
 స్సూర్యో అజాయత | ముఖాదిన్ద్రశాచ్ఛిశ్చ పాణాద్వాయురజాయ
 త || నాభ్యో ఆసీదన్తరిక్షం శీర్షోఽన్యస్సమవతత | పద్భ్యంభూ -
 మిదిశశ్శిశ్చైత్రాత్తథా లోకాః | అకల్పయన్ || సన్తాస్యస -
 స్పరిధయస్త్రీస్సప్తసమిధః కృతాః | దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానా అ -
 బధ్నన్సురుషం పశుమ్ || యజ్ఞేన యజ్ఞమయజన్త దేవాన్తాని ధ -
 మాణి ప్రధమాన్యాసన్ | తేహనాకం మహిమావస్సచన్త య -
 త్ర పూవే సాధ్యాస్సన్తి దేవాః ||

విష్ణోనుకమితి పశచకస్యసూక్తస్య ఔచభ్యో గీఘ్వాణ -
 మా విష్ణుస్త్రీప్తమ్ —

విష్ణోనుకం వీర్యాణి ప్రపౌచం యః పాథివాని వి -
 మమే రజాంసి | యో అస్కభాయదుత్తరం సధన్ధంవిచక్రమాణ -
 స్తైర్ధోరుగాయః || ప్రతద్విష్ణుస్తవతే వీర్యేణ మృగౌ న భీమః
 కుచరో గిరిప్తాః | యస్యోరుష త్రిషు విక్రమశ్చేష్యధి క్షీయన్తి
 భువనాని విశ్వా || పృవిష్ణవే శూషమేతుమన్త గిరిక్షిత ఉరుగా -

యా॒య వృ॑ష్ణే । య ఇ॒దం దీ॑ఘం ప్ర॒యతం స॒ధస్థమే॑కా వి॒మ-
మే త్రి॒భిరి॒త్పదే॑భిః ॥ యస్య॑ త్రీ పూ॒ణాన్ మధు॑నా ప॒దాన్యతీ॑-
యమా॒ణా స్వ॒ధయా మద॑న్తి । య ఉ॒త్రిధా॑తు పృ॒థివీ॑ముత -
ద్యామే॑కో దా॒ధార భు॑వనాని వి॒శ్వా ॥ తస్య॑ ప్రి॒యమ॒భిసా॑సా
అ॒శ్యాం స॒ర్వో యత్ర॑ దే॒వయ॑త్రా మద॑న్తి । ఉ॒రుక్ర॑మస్య॑ స హి
బ॒ద్ధురి॒తా వి॒ష్ణోః ప॒దే ప॒రమే॑ మధ్వ ఉ॒త్సః ॥ తా॒వాం వాస్తూ॑న్య-
శ్శ॒సి గమ॑ద్ధ్యే॒యత్ర॑గావ్రా భూరి॑శృ॒జ్గా అ॒యాసః॑ । అ॒త్రాహా॑
తదు॒రుగా॒యస్య॑ వృ॒ష్ణః ప॒రమం॑ ప॒దమ॑నభాతి భూరి॑ ॥

అతో దే॒వా ఇతి॑ ప॒శచ॑స్య సూ॒క్తస్య॑ కా॒ణ్వి మే॒ధాతి॑ధి-
వి॒ష్ణుగా॑యత్రీ —

అతో దే॒వా అ॒వన్తు॑ నా యతో॑ వి॒ష్ణువి॑చక్రమే । ప్ర -
ధి॒వ్యాస్సప్త॑ ధా॒మభిః॑ ॥ ఇ॒దం వి॒ష్ణువి॑చక్రమే త్రే॒ధా ని॒దధే॑
ప॒దమ్ । స॒మూ॒ర్ణమ॑స్య పాం॒సురే॑ ॥ త్రీ॒ణి ప॒దా వి॑చక్రమే వి॒ష్ణు -
గో॒పా అ॒దాభ్యః॑ । అతో॑ ధ॒మాణి॑ ధా॒రయ॑న్ ॥ వి॒ష్ణోః క -
మా॒ణి ప॒శ్యత॑ యతో॑ వ్ర॒తాని॑ ప॒స్పశే॑ । ఇ॒న్ద్రస్య॑ యు॒జ్యస్స -
ఖా ॥ తద్వి॒ష్ణోః ప॒రమం॑ ప॒దం స॒దా ప॒శ్యన్తి॑ సూ॒రయః॑ । ది॒వీవ॑
చక్షు॒రాత॑తమ్ ॥ తద్వి॒ప్రాసా॑ వి॒ప్రస్య॑ ప్రా॒జాగ్ర॒వాంస్సమి॑ద్ధతే ।
వి॒ష్ణోయ॑త్ప॒రమం॑ ప॒దమ్ ॥

పరం మాత్రయేతి సప్తచక్రస్య సూక్తస్య మైత్రావరుణో
నసిష్ఠా విష్ణుస్త్రిష్ఠుః —

సరో మాత్రయా తన్వావృధాన స తే మహిత్వమన్వశ్ను-
వన్తి । ఉభ తె విద్మ రజసీ పృథివ్యా విష్ణోదేన త్వం పరమస్య
విత్సే । స తే విష్ణో జాయమానా న జాతౌ దేన మహిమ్నః ప-
రమస్తమాప । ఉదస్తభ్యా నాకమృష్యం బృహస్తందాధధన్-
ప్రాచీం కకుభం పృథివ్యాః । ఇరావతీ ధేనుమతీ హి భూతం సూ-
యవసిసీ మచుషే దశస్యా । వ్యస్తభ్యా రోదసీ విష్ణవేతే దాధరథ
పృథినీమభితో మయాతైః । ఉరుం యజ్ఞాయ చక్రధరు లోకం
జనయంతా సూర్యముపాసమగ్నిమ్ । దాసస్య చిద్వృష శివస్య
నూయా జఘ్నుధునకరా పృతనాజ్యేషు । ఇన్ద్రావిష్ణూ దృంహీ-
తాశ్చమృరస్య నవపునో నవతిం చ శ్నధిష్ఠమ్ । శతం వచిసస్స-
హస్రం చ సాకం హాణౌ అప్రత్యసురస్య వీరాక । ఇయం మనీ-
షా బృహతీ బృహన్తరుక్రమా తవసా వధాయన్తి । రరేనాం
స్తోమం విదధేషు విష్ణో పిన్వతమిషో నృజనేష్విన్ద ॥ నషత్తు విష్ణ-
వాస ఆకృణోమి తన్నే జుషస్వ శివివిష్ట హవ్యమ్ । వధకన్తు త్వా
సుప్తృతయో గిరోమే యూయం పాత స్వస్తిభిస్సదా నః ॥

హిరణ్యవణామితి పశ్చిదశచక్రస్య సూక్తస్య ఆనందక-
దకమశ్వికీ తెద్దిరాసుతా ఋషయః శ్రీరగ్నిదేవతా అన్త్యాస్త్రీ-
స్రాఽనుష్టుభః । కాంసోస్తితామితి బృహతీ ఉత్తరయోస్త్రిష్టుప్
అష్టావనుష్టుభః అన్త్యా ప్రస్తారపక్షిః॥

హిరణ్యవణాం హరిణీం సువణరజత్రజామ్ । చన్ద్రాం
హిరణ్యాయాం లక్ష్మీం జాతవేదో మతపహా ॥ తాం మతపహా
జాతవేదో లక్ష్మీమనపగ్రామిసీమ్ । యస్యాం హిరణ్యం విద్దేయం
గామశ్వుం పురుషానహమ్ ॥ అశ్వపూర్వాం రథమధ్యాం హ-
స్తినాద ప్రభోధిసీమ్ । శ్రియం దేవీముపహ్వయై శ్రీర్థా దేవీ జ-
పతామ్ ॥ కాంసోస్తి తాం హిరణ్యప్రాకారామూద్రాం జ్వల-
న్తీం త్రిప్తాం తర్పయన్తీమ్ । పద్మే స్థితాం పద్మవణాం తామి-
హోపహ్వయై శ్రియమ్ ॥ చన్ద్రాం ప్రభాసాం యశసా జ్వలన్తీం
శ్రియం లోకే దేవజష్టానుదారామ్ । తాం పద్మనేమీం శరణ-
మహం ప్రపద్యేలక్ష్మీమే నశ్యతాం త్వాం వృణే ॥ ఆదిత్యవర్ణై
తప్తసోఽధి జాతౌ వసన్పతిస్తవ వృక్షోఽథ చిల్వః । తస్య ఫలాని
తప్తసా నుదన్తు నూయాన్తరాయాశ్చ బాహ్యలక్ష్మీః ॥ ఉపేతు
మాం దేవసఖః కీర్తిశ్చ మణినా సహ । ప్రాదుర్భూతోసుతా-
ప్యైఽస్త్రిన్మిత్రీం సృద్ధిం దదాతు మే ॥ ధ్నుత్విప్తాసామలాంజ్యే-

మౌమలక్ష్మీర్వా శయామ్యహమ్ । అభూతిమసమృద్ధిం చ సర్వాం
 నిణుణదమై గృహాత్ । గన్ధద్వారాం దురాధమాం నిత్యపుష్టాం
 కరీషిణీమ్ ॥ ఈశ్వరీం సర్వభూతానాం తామిహాపహ్వయై శ్రీ-
 యమ్ । మనసః కానుమాకూతిం వాచస్పత్యమశీమహి॥ పశూ-
 నాం రూపమన్నస్య మయి శ్రీశ్చయతాం యశః । కదమేన
 ప్రజా భూతామయి సమృద్ధ కర్తమా ॥ శ్రియం వాసయ మే కుతే
 మాతరం పద్మమాలినీమ్ । ఆపస్సజన్తు స్త్రిగ్ధాని చిక్షిత వస మే
 గృహే । నిచదేవీం నూతరం శ్రియం వాసయ మే కుతే ॥ ఆ-
 ద్ధ్యాయః కరణీయస్తీం సువణాం హేమమాలినీమ్ । సూ-
 ర్యాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మ ఆవహా ॥ ఆద్యాయం
 పుష్కరణీం పుష్టిం పిఙ్గళాం పద్మమాలినీమ్ । చంద్ర్యాం హిరణ్మ-
 యీం లక్ష్మీం జాతవేదో మ ఆవహా ॥ తాం మ ఆవహా జాత -
 వెదో లక్ష్మీమనపగామినీమ్ । యస్యాం హిరణ్యం ప్రభూతిం గా-
 మ్రా దాస్యైశ్వాన్విగ్దేయం పురుషానహమ్ ॥ యశ్శుచిః ప్రయతౌ
 భూత్వా జహుయాదాజ్యమన్వహమ్ । శ్రియః పశ్చిదశర్చం చ
 గ్రీకామస్సత్రం జపేత్ ॥

— అథ శివసంకల్పః —

యేనేదం భూతం భవనం భవిష్యత్పరిగృహీతమమృతేన
 సర్వమ్ । యేన యజ్ఞస్థాయితే సప్తహూతా తన్నే మనశ్శివ-
 సంకల్పమస్తు ॥ యేన కర్మాణి ప్రచరంతి ధీరా యతో వాచా
 మనసా చాక్షుర్యం । యత్ప్రమీతం మనసంయంతి ప్రాణీనస్త-
 న్నే మనశ్శివసంకల్పమస్తు ॥ యేన కర్మాణ్యపసా మసీషిణో య-
 జ్ఞై కృణ్వంతి విడిశేషు ధీరాః । యదపూర్వం యతో త్సుమస్తః
 ప్రజానాం తన్నే మనశ్శివసంకల్పమస్తు ॥ యత్ప్రజ్ఞానముత తేజో
 ధృతిశ్చ యజ్ఞ్యతిరన్తరమృతం ప్రజాసు । యస్తాన్న ఋతే కించ
 చ కమః క్రియతే తన్నే మనశ్శివసంకల్పమస్తు ॥ సుషారథిరశ్వా-
 నివ యం మనుష్యాగ్నానీయతే | ధీతిభిర్వాజసీవ హృత్ప్రతిష్ఠం య-
 దచరం యవిష్ఠం తన్నే మనశ్శివసంకల్పమస్తు ॥ యస్తిన్నచసాన్-
 మ యజాంషి యస్తిన్నప్రతిష్ఠా రశనా విభారాః । యస్తింశ్చిత్తం
 సర్వమోదం ప్రజానాం తన్నే మనః ॥ యదత్ర పథం త్రిశతగ్ం
 శరీరం యజ్ఞస్య గుహ్యం సవనావమాయమ్ | దశపంచత్రింశతం
 యత్పరం చ తన్నే మనః ॥ యజ్జాగ్రతో దూరముదైతు దైవం
 తదుషు పస్తథై వెతి । దూరంగమం జ్యోతిషాం జ్యోతిరేకం తన్నే
 మనః ॥ యేనేదం విశ్వం జగతో బభూవ యే దేవాషి మహతో
 జాతవేదాః । తదేవాగ్నిస్తమసో జ్యోతిరేకం తన్నే మనః ॥ యేన
 ద్యాః పృథివీ చాన్తరిక్షం చ యే ఘర్వతాః ప్రదిశో దిశశ్చ । యే
 నేదం జగద్వ్యోమం ప్రజానాం తన్నే మనః ॥ యే మనోహృద-
 యం యే చ దేవా యే దివ్యా ఆహోయే సూర్యరశ్మిః । తే శ్రోత్రే
 చక్షుషీ సంచరంత తన్నే మనః ॥ అచింత్యం చాప్రమేయం చ
 స్యద్గుప్తం వ్యక్తమరం చ యతో । సూక్ష్మాత్కూట్యత్కలిరం జ్ఞేయం తన్నే

మనః ॥ ఏకా చ దశ చ శతం చ సహస్రం చాయతం చ నియు-
 తం చ ప్రయుతం చ అబుదం చ న్యబుదం చ । సముద్రశ్చ
 మధ్యశ్చస్తశ్చ పరాధశ్చ తన్నే మనః ॥ యే పశ్యపశ్యాదశశ-
 తగ్ సహస్రమయుతం న్యబుదంచ । తె అగ్నిచిత్రేష్టకాస్తగ్-
 శరీరం తన్నే మనః ॥ నెదాహమేతం పురుషం మహాంతమ్ । ఆది-
 త్యవణాం తమనః పరస్తాత్ ॥ తస్య యోనిం పరిపశ్యన్తి ధీరా-
 స్తన్నే మనః ॥ యస్యైదం ధీరాః పునన్తి కవయోబ్రహ్మణమేతం
 త్వా వృణుతమిద్దమ్ । స్థావరం జజ్ఞమంద్యారాకాశం తన్నే మనః ।
 పరాత్పరతరం చైవ యత్పరాత్పరతో హరిః । తత్పరాత్పరతో
 జ్ఞేయం తన్నే మనః ॥ యా వేదాదిషు గాయత్రీ సర్వవ్యాపి మ-
 హేశ్వరీ । ఋగ్యజుస్సామాధవైశ్చ తన్నే మనః ॥ యో వై
 దేవం మహాదేవం ప్రణవం పురుషోత్తమమ్ । యస్స వే సర్వత-
 శ్చైవ తన్నే మనః ॥ ప్రయతః ప్రణపౌశ్కారం ప్రణవం పురు-
 షోత్తమమ్ । యస్స ర్వే సర్వతశ్చైవ తన్నే మనః ॥ యోసా స-
 ర్వేషు వేదేషు ప్యతే హ్యజ ఈశ్వరః । అకాయో నిగుణో
 హ్యతా తన్నే మనః ॥ గోభిజుష్టం ధనేన హ్యయుషా చ బలేనచ ।
 ప్రజయా పశుభిః పుష్కరాక్షం తన్నే మనః ॥ త్ర్యమ్బకం యజా-
 మహే సుగంధింపుష్పివధానమ్ । ఉర్వారుకమివ బద్ధనా స్త్వత్స్యో-
 ర్ముక్షయ మామృతాత్తన్నే మనః ॥ కైలాసశిఖరే రమ్య శక్తి-
 స్య శివాలయే । దేవతాస్తత్ర మోదన్తి తన్నే మనః ॥ విశ్వత-
 శ్చక్షురుత విశ్వగోముఖా విశ్వతోహస్త ఉత విశ్వతస్పాత్ । సు

బాహుభ్యాం నమతి సంపతత్రైర్ద్యావాపృథివీ జనయన్దేవ ఏక -
 స్తన్మై మనః ॥ చతురౌ వేదానధీయత సవశాస్త్రమయంవిదుః ।
 ఇతిహాసపురాణానాం తన్మై మనః ॥ మా నో మహాస్తముత మా
 నో అర్చకం మా న ఉక్తుస్తముత మా న ఉక్తితమ్ । మా నో
 వధీః పితరం మోత మాతరం ప్రియా మా నస్తనుషౌ రుద్ర
 రీరిషస్తన్మై మనః ॥ మా న స్తోకే తనయే మా న ఆయుషి మా నో
 గోషు మా నో అశ్వేషు రీరిషః । నీరాన్తా నో రుద్ర భామితో
 వధీహావిష్మన్తా నమసా విధేసు తే తన్మై మనః శివ-స్తు ॥ ఋత-
 గ్ం సత్యం పరం బ్రహ్మ పురుషం కృష్ణవిజ్ఞశమ్ । ఊర్ధ్వరేతం
 విరూపాక్షం విశ్వరూపాయ నై నమో నమస్తన్మై మనః ॥ కద్రు-
 ద్రాయ ప్రచేత సెమిధుష్టనూయ తన్మై సె । ప్రాచేసు శంతమ-
 గ్ం హృదే తన్మై మనః ॥ బ్రహ్మజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసే-
 మతస్సురౌ వేవ ఆనః । స బుద్ధియా ఉపమా అస్య విష్ణా -
 స్సతశ్చ యోనిమసతశ్చ వివస్తన్మై మనః ॥ యః ప్రాణతో నిమి-
 షతో మహితై వ్విక ఇద్రాజా జగతో బభూవ । య ఈశే అస్య
 ద్విపదశ్చతుష్పదః కస్తేదేవాయ హవిషావిధేసు తన్మై మనః ॥

య అత్తదా బలదా యస్య విశ్వ ఉపాసతేప్రశిషం యస్య దేవాః ।
 యస్య ఛాయామృతం యస్య మృత్యుః కస్తే దేనాయ హవిషా
 విధేమ తన్మైమనః ॥ గన్ధద్వారాం దురాధమాం నిత్యపుష్కం
 కరీషిణీమ్ । ఈశ్వరీగ్ సవభూతానాం తామిహాపహ్వయై
 శ్రియం తన్మైమనః ॥ యో రుద్రో అగ్నో యో అఘ్నయ ఓ-
 పధీషు యో రుద్రో విశ్వా భుననావివేశ తస్మై రుద్రాయ నమో
 అస్తు తన్మైమనః శివసంకల్పమస్తు ॥

య ఇదన్ శివసంకల్పన్ సదాధ్యాయన్తి బ్రాహ్మణాః ।
 తె పరం మోక్షం గమిష్యన్తి తన్మైమనః శివసంకల్పమస్తు ॥

విహి హోత్రా ఇతి పశ్చచ్ఛవస్య సూక్తస్య వామదేవై
 గౌతమో వాయురనుష్టుప్ —

విహి హోత్రా అవీతా విప్రోసరాయో అగ్ర్యః । వాయవా
 చంద్రేణ రథేన యాహి సుతస్య పీతయే ॥ నిర్భువాణో ఆశస్తీర్ని-
 యుత్వా ఽ ఇన్ద్రసారథిః । వాయవా చంద్రేణ రథేన యాహి
 సుతస్య పీతయే ॥ అనుకృష్టైః వసుధితీయైః మాతే విశ్వపేశసా ।
 వాయవా చంద్రేణ రథేన యాహి సుతస్య పీతయే ॥ నహన్తు త్వా
 మనో యుజో యుక్తాసో వవతి నవ । వాయవా చంద్రేణ రథేన
 యాహి సుతస్య పీతయే । వాయో శతం హరీణా యువస్వ హి —

మ్యాణామ్ ॥ ఉత వా తె సహస్రిణో రథ ఆయాతు పాజసా ॥

ముఖ్యామి త్వేతి సజ్జచక్రస్య సూక్తస్య ప్రాణాసత్యో
యక్ష్మనాశన ఇన్ద్రస్త్రిప్తవ ॥ అన్యైః సుప్తవః —

ముఖ్యామి త్వ హవిషా జీవనాయ కమజ్ఞాతయత్కైదు-
తరాజయత్కైత్ ॥ గ్రాహి జగ్రాహ యది వేతదేనం తస్య -
ఇన్ద్రాగ్ని ప్రముముక్తమేనమ్ ॥ యది క్షితాయు యది వా పరే
తొ యది మృత్యోరన్తికం సీత ఎవ ॥ తమాహరామి నిర్ముతై-
రుపస్థాదస్పాషమేనం శతశారదాయ ॥ సహస్రాక్షైః శతశార -
దేన శతాయుషా హవిషా హాషమేనమ్ ॥ శతం యథేనం శ -
రదా న యాతీన్ద్రా విశ్వస్య దురితస్య సారమ్ ॥ శతం జీవ శర -
దో నధమానశ్శతం హేమన్తాః చ్ఛతము నసన్తాః ॥ శతమి -
న్ద్రాగ్ని సవితా భృహస్పతిశ్శతాయుషా హవిషేమం పునరుకః ॥
ఆహాషన్తాన్వావిదన్తాన్వాపునరాగాః పుననకన ॥ సవాఙ్ఘ్ర సవకం తై
చక్షుస్సన్తమాయుశ్చ తే విదమ్ ॥

స్యానా మేధాతిథిభూకమిగాకయత్రీ —

స్యానా పృథివి భవాన్మక్షరా నివేశనీ ॥ యచ్ఛాన్తశ్శమక

సప్రధః ॥

ద్రవిణోదా ఇతి మన్తస్య ఆజ్ఞీరసః కుత్సో ద్రవిణోదా
అగ్నిస్త్రీష్టుప్ —

ద॒గ్వి॒ణో॒దా ద్రవి॑ణసన్తు॒రస్య ద్రవి॑ణోదాస్స॒సరస్య ప్ర॑యం
సత్ । ద॒గ్వి॒ణో॒దా నీర॑న॒తీమి॑షంనా ద్రవి॑ణోదా గా॒సతే నీ॒-
ఘ॒క॒మాయుః ॥

సవితా పశ్చాత్తాదితి మన్తస్య లుకో ధానాకా విశ్వే-
దేనా స్త్రీష్టుప్ —

స॒వి॒తా ప॒శ్చాత్తా॑త్స॒వి॒తా పు॒రస్తా॑త్స॒వి॒తో త్త॒రతా॑త్స॒వి॒తా
ఽధ॒రాత్తా॑త్ । స॒వి॒తా స॒స్సున॑తు స॒నతా॑తిం స॒వి॒తా నో రా॒స-
తాం దీ॒ఘ॒క॒మాయుః ॥

సప్రానప్రా భవతీతి మన్తస్య సూర్యాసావిత్రీ చంద్ర॒గ-
మాస్త్రీష్టుప్ —

స॒ప్రా॒నప్రా భ॒వతి॑ జాయ॒మానో॑ఽన్తాం కెతు॒రుష॑సామై -
త్యగ్రమ్ । భా॒గం దే॒వేభ్యో వి॑ద॒ధాత్రా॑యస్స చంద్ర॒గమా॑స్తి -
రతే దీ॒ఘ॒క॒మాయుః ॥

విద్యున్నయా పతన్తీతి పురూరవా ఊర్వాశీ త్రిష్టుప్ —

వి॒ద్యున్న॑యా ప॒తన్తి॑ ద॒విద్యో॑ద్భ॒రన్తి॑మై అ॒ప్యై కా॑మ్యాని ।

జ॒నిష్టో అ॒పా సర్వ॑స్స॒జాతః॑ ప్రూర్వాశీ తిరత దీ॒ఘ॒క॒మాయుః ॥

ఉ॒లూ॒కయా॑తుమితి ససిష్ఠ ఇంద్ర॒స్త్రిష్టుప్ —

ఉ॒లూ॒కయా॑తుం శు॒శు॒లూ॒కయా॑తుం జ॒హి శ్వ॑యా॒తుము॑త
కొ॒కయా॑తుమ్ । సు॒ప॒ణ॒కయా॑తుముత గృ॒ధ్రయా॑తుం దృ॒షదే॑వ
ప్ర॒మృ॒ణ రక్ష॑ ఇ॒ంద్ర ॥

పిశ॑జ్జభ ప్రి॒ష్టిమి॑త్యస్య మ॒న్త్రస్య॑ దై॒త్రాదా॑సిః ప॒రుచ్ఛా॑ప
ఇ॒న్ద్రోగా॑యత్రీ —

పి॒శ॒జ్జభ॑ప్రి॒ష్టిమం॑భృణం ప॒శాచి॑మి॒న్ద్ర సం॑మృ॒ణ । స॒వ॒ణం
రక్షో॑ ని॒బహ॑య ॥ ఎ॒తైమ॑న్త్రేః సూ॒త్రమ॑భి॒షిచ్య॑ ॥

జాత॑ వెదన ఇత్యస్య మరీచిః కశ్యపా॑జాత॑వేదాల్నిస్త్రీ॒ష్టవ॑—
జాత॑ వెద॒సే సు॑నవామ॒ సామ॑మరాతీ॒యతో నిద॑హతి॒ వెదః॑ ।
స నః॑ ప॒ష॒డతి॑ దు॒గాణి॑ వి॒శ్వా నా॒వేమ॑ సి॒న్ధుం దురి॑తాత॒త్యగ్నిః॑ ॥
అన॑న మ॒న్త్రేణ॑ గ॒ర్ధనే॑ సూ॒త్రం లె॑పయి॒త్వా ॥

విశ్వే॑తా తెతి॑ మ॒న్త్రస్య॑ భా॒గపూ॑నేమ ఇ॒న్ద్రో జగ॑తి—
విశ్వే॑తా తె స॒వనె॑షు ప॒రవా॑చ్యా యా చ॒ కథ॑ మ॒ఖు—
వన్ని॑న్ద్ర సు॒వృ॒తే । పా॑రావ॒తం య॑త్ప॒రుసం॑భృతం వ॒స్త్వపా॑వృ—
ణోశ్శ॒రభా॑య॒ ఋ॒షిబ॑న్ధవే ॥

అన॑న ము॒త్రేణ॑ పు॒సా దక్షి॑ణహస్తే బధ్ని॒యాత్ ॥

శ్రియే॑ జాత॑ ఇత్యస్య కణ్వః పవమా॑నస్సామ॒స్త్రిష్టవ॑ —
శ్రియే॑ జాత॑శ్శ్రియ॑ ఆనిరియా॒య శ్రియం॑ వయో జరీ —
తృ॒భ్యో ద॒ధాణి॑ । శ్రియం॑ వసా॒నా అమృ॑త॒త్వమాయ॑స్ఫవ॒న్తి స—

త్యా సమిధా మిత్రదా ॥

అనెన మంత్రేణ స్త్రియో వామహస్తే బద్ధీయాత్ ॥

తతో ఋశ్వీజో అక్షతైర్యజమానస్య సమస్త్రం రతుం
కుర్యః ॥ తత్ర మన్తాః —

శతం జీవతి మన్త్యద్యయస్య ప్రాజాపత్యో యక్షానాశన
ఇన్ద్రస్త్రిష్టమ్ ॥ అన్త్యానుష్టమ్ —

శతం జీవ శరదౌ వధమానశ్శతం హేమన్తాన్చ తిము వ-
సంతాన్ ॥ శతమిన్ద్రాగ్నీ సవితా బృహస్పతిశ్శతాయుషా హవిషే-
మంపునదుః ॥ ఆహవన్త్యావిదన్త్యా పునరాగాః పుననవ ॥

సర్వాజ్ఞ సర్వం తె చక్షుస్సర్వమాయుశ్చ తె విదమ్ ॥

బృహత్సమేత్యస్య నకుల ఇన్ద్రస్త్రిష్టమ్ ॥

బృహత్సమ తుత్రభృద్విదవృష్ణం త్రిష్టభాజశ్శుభి-
తముగ్రవీరమ్ ॥ ఇన్ద్ర స్తోమేన పశ్చదశేన మధ్యమిదం వాతేన
సగరేణ రతు ॥

యే యజ్ఞేనేత్యప్తచక్రస్య సూక్తస్య మానవౌ నాభానెద-
ష్ఠో విశ్వేదేవా ఆద్యాశ్చ తస్రో జగత్యః ॥ పశ్చమ్యనుష్టమ్ ॥ షష్ఠీ
బృహతీ ॥ సప్తమీసతోబృహతీ ॥ అప్తమ్యనుష్టమ్ ॥

యే యజ్ఞేన దక్షిణయా సమక్తా ఇన్ద్రస్య సఖ్యమమృ-
తత్వమానశ ॥ శేభ్యో భద్రమగ్నిరసా ప్రాణిన్సు ప్రతిగృభీత మా-

న॒వం సు॑మేధ॒సః ॥ య ఉ॑దా॒జన్పి॑త॒రౌ గో॑మ॒యం న॒స్త్వితే॑నాభి-
 న్దన్పరి॑వత్ స॒రేవ॑లమ్ ॥ దీ॒ర్ఘా॒యుత్వ॑మ॒గ్గిరి॑సా పౌ అస్తు ప్ర॒తిగృ-
 భ్ణీత॑ మా॒నవం॑ సు॑మేధ॒సః ॥ య ఋ॑తేన సూ॒ర్యమా॑రోహయన్ది-
 వ్యప్ర॑ళయస్పృధి॒వీం మా॑త॒రంవి॑ । సుప్ర॑జా న్ద॒వమ॑గ్గిరిసా పౌ అ-
 యు ప్ర॒తిగృభ్ణీ॑త మా॒నవం॑ సు॑మేధ॒సః ॥ అ॒యం నా॑భా వదతి వల్లు
 పౌ గృ॒హే దే॒వపు॑త్రా ఋష॒యస్త॑చ్ఛృణోతన । సు॒బ్ర॒హ్మణ్య-
 మగ్గి॑రిసా పౌ అస్తు ప్ర॒తిగృభ్ణీ॑త మా॒నవం॑ సు॑మేధ॒సః ॥ విరూ॑పా-
 న ఇ॒దృష॑యస్త ఇ॒ద్గమ్భీర॑వేప॒సః । తె అ॑గ్గిరసస్సూ॒నవ॑స్తై అ॒గ్నేః
 పరి॑జజ్ఞ॒రే ॥ యే అ॒గ్నేః పరి॑జజ్ఞ॒రే విరూ॑పాసా ది॒వస్పరి॑నవగ్నోఽ-
 ను దశ॑గ్వో అ॒గ్గిరస్త॑మస్స॒చా దే॒వేషు॑ మంహ॒తే ॥ ఇ॒న్ద్రేణ॑ యు -
 జాని॑స్సృజన్త॒వాఘ॑తో వ్ర॒జం గో॑మస్త॒మశ్వి॑నమ్ । స॒హస్రం॑ మై
 దద॑తో అ॒ష్టక॑ణ్యః ౧ః శ్ర॒వౌ దే॒వేష్వ॑క్రత ॥ ప్ర॒సూనం॑ జాయ-
 తామ॒యం మ॒చస్తో॑క్తే॒వ రో॑హతు । యస్స॒హస్రం॑ శ॒తాశ్చ॑స్యం స-
 ద్యో దా॒నాయ॑ మంహ॒తే ॥

త్ర్యమ్భకమిత్యస్య వసిష్ఠో రుద్రోఽనుష్టుప్ -

త్ర్యమ్భకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివధానమ్ । ఉర్వా-

రుకమివ బస్సనాన్మృత్యోముక్షీయ మామృతాత్ ॥

ఎత్తే మ=స్తే ౧ రక్షాం కుర్యుః ॥

తతో యజమానః కమ=సాధుణ్యాధం ఆచార్యాదిభ్యో యథా-
శక్తి దక్షిణాం దద్యాత్ ॥ - ॥

ఇతి శ్రీనృసింహీయ ప్రయోగపారిజాతే షోడశకర్కకాణ్డె

కాతుకబస్తనప్రకరణమ్.

0

శ్రీలక్ష్మీనృసింహాయ నమః.

శుభమస్తు.

అమరారికులాధీశహవిరగ్నిముఖాయితమ్ ।

అవ్యాజమిత్రమాతానామాశ్రయే శ్రీసఖం నమః ॥

అధాగ్నిముఖవిధిరభిధీయతే —

తత్ర పణిలకరణమ్ ॥ కారికా —

ఆశ్వలాయనమాచార్యం నత్వా తద్గృహ్య కమ=ణామ్ ।

ప్రయోగం వచ్చి కెషాంచిద్వృత్తికారాదిభాషితమ్ ॥

ప్రాణానాయమ్య సజ్జల్ప్య పరితస్సణ్డెలం శుచిః ।

అధికం వెషుమాత్రం వా గోమయేనోపలిప్య చ ॥

యజ్ఞయం శకలం కిశ్చిదాదదీత తతః పరమ్ ।

అగ్నిస్థాపనదేశస్య పశ్చాత్పాదేశసమ్మితమ్ ॥

ఉల్లిఖేదుదగాయామాం తస్యా ఉభయతోఽపరే ।

పూర్వాయతే ఉదకస్సంస్థే అనంస్సృష్టే చ పూర్వయా ॥

మధ్యే తిస్ర ఉదకస్సంస్థాః పూర్వాయామా అనంహతాః ।

లిఖతా యేన శకలం యజ్ఞయం తన్నిధాయ చ ॥

అద్భిరభ్యుత్య శకలం నిరస్యాప ఉపస్సృశేత్ ॥ ఇతి ॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్—అథ ఖలు యత్ర క్వచ హోవ్యక్తస్యా-
 దిషుమాత్రావరం సర్వతస్థణ్ణిలముపలిప్యాలిఖ్య పల్లెఖా ఉదగాయ-
 తాం పశ్చాత్ప్రగాయతే నానాఽస్తయోః తిస్రా మధ్యే తదభ్యు-
 త్యేతి ॥ అస్యాథవామా నారాయణః — అథశబ్దోఽధికారా-
 ధః । ఇత ఉత్తరం యాని వక్ష్యంతే తేషామేవాం హోమ-
 విధిధావతీతి । తేన వై శ్వదేవః క్వచగ్రహణేన ప్రాప్య మాణో
 హోవ్యక్తధర్మా న భవతి ఖలుశబ్దోఽపాధఃకః । మితాక్షరేష్వ-
 నథాక ఇతి వచనాత్ । యత్ర క్వచగ్రహణమహరహః క్రియా -
 న్తరవిధ్యాశక్త్యా నివృత్త్యధః । యత్ర క్వచ హోవ్యక్తస్యాదితి
 హోమమునాద్య ధర్మవిధిః । తేహి యత్రైత్యేవాస్తు క్వచగ్ర-
 హణమనధాకమ్ । న తస్య ప్రతిషేధవిషయేఽప్యోపసనాగ్ని -
 పరిచరణేతత్కుత్రవిహితపరిసమూహనపరి స్తరణ పర్యక్షణా-
 నాం ప్రాప్త్యధాం క్వచగ్రహణమ్ । లేఖాదయస్తు సేతీ వత్సా-
 మః । ఇషామాత్రేవ మాత్రా యస్య స్థణ్ణిలస్య తదిషుమాత్రమ్ ।
 ఎకస్య మాత్రాశబ్దస్య లోపః । ఉష్ప్రముఖవత్ । తచ్చ తదవరం చ
 ఇషుమాత్రావరం అవరం నికృష్టమిత్యధః । సవతః స-
 వాసు దిక్షు చతస్త్విత్యధః । చతస్త్వపి దిక్షు ఇషుమాత్ర-
 ప్రమాణం తతోఽధికం వా చతురశ్రం స్థణ్ణిలం గోమయేనోపలిప్య
 పల్లెఖా లీఖత్ । పద్మహణం పట్నప్తి లేఖాసు అగ్నేః ప్రతిష్ఠాపనం
 యథా స్యాదితి । కేనచిద్యజ్ఞయేన శకలేన స్థణ్ణిలమధ్యే ఉద్గర్ధీభూం
 ప్రాదేశమాత్రాం న్యూనాం వా లేఖామగ్నిప్రతిష్ఠాపనదేశస్య ప-
 శ్చాల్లిఖేత్ । నానేత్యసంసగాధాం తస్యా అస్తయోః నానా అ-
 సంస్పృష్టే ప్రాగాయతే ద్వరేఖ లీఖత్ । తతస్తిస్రా మధ్యే అసం-
 స్పృష్టాః ప్రాగాయతా లేఖా లీఖత్ । శకలం తత్రేవ నిధాయ స్థణ్ణి-
 లమభ్యుత్య శకలం నిరస్య అప ఉపస్పృశేదితి ॥

గృహ్యపరిశిష్టే తు—

అథ హోవ్యక్ ధమే= కిచ్చిదుచ్చితా సమాఽకృత్రి-
మాభూమిః స్థణిలముచ్యతే ॥ తదిషుమాత్రావరం సవణో గా-
మయేన ప్రదక్షిణముపలిప్య యజ్ఞయశకలమూలేనోల్లిఖ్య శకలం
ప్రాగగ్రం నిధాయ స్థణిలమభ్యుత్య శకలమాగ్నేయ్యాం నిరస్యాప
ఉపస్పృశేదేష ఆయతనసంస్కార ఇతి ॥

భగవానపి-అథ శుద్ధే సమే దేశేస్వాసీనః ప్రాజ్ఞుఖిశ్శుచిః ।

ఇషు మాత్రం చతుర్దిక్షు గౌమయేన సవారిణా ॥

ఉపలిప్య స్థణిలం తు చతురశ్రం తు సవతః ।

త స్త్రింస్తయోయజ్ఞయస్య శకలేన షడుల్లిఖేత్ ॥

ఉదకస్సంస్థాం లిఖేత్పశ్చాత్ లెఖాం ప్రాదేశమాత్రికామ్ ।

తదస్తయోరసంస్పృష్టే ద్వే చ ప్రాగాయతే లిఖేత్ ॥

తిస్రా మధ్యే తథోల్లిఖ్య లేఖాః ప్రాగాయతా అపి ।

నిధాయ శకలం త స్త్రిన్మభ్యుత్య స్థణిలం జలైః ॥

నిరస్య శకలం ప్రాచ్యాం పాణిం ప్రత్యౌశ్య వాగ్గత ఇతి ॥

అత్ర మానవిషయే స్మృత్యస్తరమ్ —

స్నాస్యతోవరుణః కాన్తిం జుహ్వతోఽగ్నిశ్శ్రియం హరేత్ ।

భుజ్జతోమృత్యురాయుష్యం తస్మాన్మౌనం త్రిషు స్మృతమితి॥

అథ సజ్కుల్పనిణయః —

అత్ర కమప్రారమ్భకాలసజ్కుల్పే విశేషఉచ్యతే —

తత్ర తావత్సజ్కుల్ప ఆవశ్యక ఇత్యోహ మాకణ్డేయః—

సజ్కుల్పేవ *యథా కుర్యాత్సేనదానవ్రతాదికమ్ ।

అన్యథా పుణ్యకమాణి నిష్ఫలాని భవన్తి హీతి ॥

* యథాశబ్దస్య తత్తత్కమయోగ్యతానుసారేణేత్యధః.

యథా యథావదిత్యథః । స చ సజ్కుల్పవిశేషః సర్వ-
 షామనుతిష్ఠానూనామనుష్ఠానసౌకర్యాయ సంక్షిప్త నిరూప్యతే ।
 సజ్కుల్పభేదో హి కమభేదనిబద్ధః । కమతావన్నైమిత్తిక-
 కామ్యభేదేన ద్వివిధమ్ । తత్ర నైమిత్తికమపి నియతనిమిత్తమ-
 నియతనిమిత్తంచేతి ద్వివిధమ్ । తత్ర నియతనిమిత్తమేవ నిత్యమి-
 త్యుచ్యతే । తథాచ నిత్యనేమిత్తికకామ్యభేదేన సజ్కుల్పస్త్రి-
 ధా భిద్యతే । తత్ర నిత్యేతావత్ , అహరహస్సన్ధ్యాముపాసీత । వస-
 న్నేవసన్తే జ్యోతిషా యజేత ' ఇత్యాదౌ వీష్పయాహరాదీనాం
 నిమిత్తత్వప్రతీతేః । 'యావజ్జీవమగ్నిహోత్రం జుహోతి' ఇత్యా-
 దౌ యావచ్ఛబ్దాపనిబద్ధం హి జీవనం ధాతుసమ్బంధేప్రత్యయా ఇతి
 ధాతుసమ్బంధేవిహితేన , యావతి విధజీవైః ' ఇతి ణముల్ప్రత్య-
 యేన సమ్బంధాన్తరాసంభవాత్ । నిమిత్తనేమిత్తికభానసమ్బంధ-
 స్యాప్రతీతేర్నిమిత్తస్య చ స్వస్తి సత్యవశ్యం కతన్యమిత్యేవం-
 రూపత్వాచ్చ కించిదజ్గలోపేషి యావచ్ఛక్తిప్రసంహృతాజ్ఞ-
 యుక్తప్రధానానుష్ఠానేనైవాపూర్వసిద్ధిః । అతఏవావశ్యకత్వా-
 న్ముఖ్యాజ్ఞాసమ్భవేషి ప్రతినిధాయానుష్ఠానేషి నాపూర్వసిద్ధి-
 వైగుణ్యమ్ । కామ్యేతు కామనాయానిమిత్తత్వాభావాదావ-
 శ్యకత్వస్యాసిద్ధత్వా దజ్గబాధా నయుక్త ఇతి సర్వాజ్ఞోపసంహార-
 సమర్థస్యైవాధికార ఇతి । సర్వాజ్ఞయుక్తప్రధానానుష్ఠానేనైవా-
 పూర్వసిద్ధిః । అతఏవ శ్రుతాజ్ఞత్యాగాసమ్భవాన్న కామ్యప్రతినిధిః ।
 గురుమతేతు-కామ్యాభిసంజ్ఞితే ఫలకరణత్వస్యైవ విషయత్వా-
 త్సేతికతన్యతాకస్యైవ కరణత్వాత్కించీదజ్గత్యాగ కరణత్వా-
 భావాద్విషయవిలయాన్నాపూర్వకాయ=సిద్ధిః । నిత్యేతు కేవల-
 స్యైవ విషయత్వాద్యావచ్ఛక్తిప్రసంహృతాజ్ఞయుక్తప్రధానా-
 నుష్ఠానేనైవాపూర్వకాయ=సిద్ధిరితి ॥

తత్రతాయం సజ్కుల్పప్రకారః — నిత్యై కామూరిలమతే
తావదధికారవాక్యే చోదితఫలాభావైపి మన్తలిక్ష్ణార్థవాదాది-
బహువాక్యపర్యాలోచనయా ఉపాత్తదురితక్షయఎవ ఫలత్వేన పరి-
కల్పిత ఇతి తదనురోధాదుపాత్తదురితక్షయార్థం ప్రాతస్సన్ధ్యా-
ముపాసిష్యే జ్యోతిష్టోమేన యక్ష్యితి సర్వత్రనిత్యనూత్రైసజ్కుల్పః॥

గురుమతే తు- విధిసిద్ధిరేవ విధేః ఫలమితి చోదితఫలాభావై-
పి విధిసిద్ధ్యర్థం ప్రాతస్సన్ధ్యాముపాసిష్యే । జ్యోతిష్టోమేన యక్ష్య-
ితి సజ్కుల్పః ॥

నైమిత్తికైపి యత్ర జాతేష్ట్యాదా ఫలశ్రవణం భవతి
తత్ర నిమిత్తఫలసంవలితాధికారాత్పుత్రజన్మనిమిత్తం పుత్రగత -
పూతత్వాదికామోజాతేష్ట్యా యక్ష్య ఇత్యాదిసజ్కుల్పః । యత్ర
తూపరాగే స్నాయాదిత్యాదా నిమిత్తమాత్ర శ్రవణం తత్రోపరా-
గ నిమిత్తం స్నానం కరిష్యితి సజ్కుల్పః ॥

కామ్యై త్వధికారవాక్యప్రతిపాదితఫలోద్దేశేన నృప్తికామః
కారీర్యా యక్ష్య ఇత్యాదిసజ్కుల్ప ఇతి సంక్షేపః ॥

విస్తరస్తు-నుతద్వయై సవశక్త్యధికరణై తిర్యగధికరణై
చ ద్రష్టవ్యః ॥

అథ శారీరకభాష్యప్రతిపాదితయా యథానువృత్త్యాపి
సజ్కుల్పప్రకారః కథ్యతే — ‘జన్మాద్యన్య’ ఇతి సూత్రే, ‘యతోవా’
ఇత్యాదివిషయవాక్యవ్యాఖ్యానై, ‘బ్రహ్మణస్స కాశాదేన ప్రపచ్ఛజా-
తముత్పన్నమ్ । యథా మృదస్స కాశాదుత్పన్నోఽఘటః స్వోపాదానం
మృదమత్యక్త్వా జీవతి, ప్రలీయమానోపి మృద్యైవ ప్రలీయతే । ఎవం
బ్రహ్మణీజాతం జగదపి బ్రహ్మత్యక్త్వా జీవతి, ప్రలీయమానం చ
బ్రహ్మణైవ ప్రలీయత ఇత్యుక్త్వా త్రైత్యసందర్భేణ బ్రహ్మణీ

సమన్వయాదికం ప్రతిపాద్య బ్రహ్మర్పణబుద్ధ్యైవ కర్మాణి కర్తవ్యాని ” ఇత్యుక్తమ్ ॥

శ్రుత్యంతరమపి— ఎష ఎవాసాధు కర్మ కారయతి తం యమధోనినీషతే । ఎష పరమాత్మా సాధు కర్మ కారయతి తం యమెభ్యో లోకేభ్య ఉన్నినీషత ఇతి ॥

భణితం చ భగవతా భగవద్గీతాయామ్ —

యత్కరోషి యదక్షాసి యజ్ఞహోషి దదాసి యత్ ।

యత్ప్రసస్యసి శాస్త్రేయ తత్కురుష్వ మదపఁణమితి ॥

ఉక్తం చ కూమారపురాణే —

బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి నిస్సజ్గః కామవజితః ।

ప్రసన్నేనైవ మనసా కువాణో యాతి తత్పదమ్ ॥

బ్రహ్మణా దీయతే దేయం బ్రహ్మణా సన్పుదీయతే ।

బ్రహ్మైవ దీయతే చేతి బ్రహ్మపఁణమిదం పరమ్ ॥

నాహం కర్తా సర్వమేతత్ బ్రహ్మైవ కరుతే తథా ।

ఏతద్బ్రహ్మపఁణం ప్రోక్తమృషిభిస్తత్పదశిఃభిః ॥

ప్రీణాతు భగవానీశః కర్మణానైవ శాశ్వతః ।

ఇతి యత్కురుతే బుద్ధ్యా బ్రహ్మపఁణమిదం పరమ్ ॥

యద్వా ఫలాసాం సంన్యాసం ప్రకుర్యాత్పరమేశ్వరే ।

కర్మణామేతదప్యాహుర్బ్రహ్మపఁణమిదం పరమ్ ॥

కాయమిత్యేవ యత్కమ నియతం సజ్గవజితమ్ ।

క్రియతే విదుషా కార్యం తద్భవేదపి మోక్షదమ్ ॥

అథ వా యది కర్మాణి కుర్యాన్నిత్యాన్యపి ద్విజః ।

అకృత్వా ఫలసంన్యాసం బధ్యతే తత్ఫలేన తు ॥

తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన త్యక్త్వా కర్మాణి తత్ఫలమ్ ।

అవిద్యానపి కుర్వీత కర్మణాఽఽప్నోతి తత్ఫలమ్ ॥ ఇతి.

అపిచ బ్రహ్మర్పణబుద్ధ్యా కర్మకరణే ఫలబాహుళ్యమపి భవతి ।
తదుక్తం వ్యాసేన—

వాసుదేవే మనో యస్య జపహోమాచక్షాదాదిషు ।

తస్యాన్తరాయో మైత్రేయ దేవేన్ద్రత్వాదికం ఫలమితి ॥

తస్మాచ్ఛతువిధపురుషార్థసాధోఽపి పరమేశ్వరప్రీత్యైవ
భవతి । తతశ్చ పరమేశ్వరప్రీత్యర్థం ప్రాతస్సన్ధ్యాముపాసిత్యే,
జ్యోతిష్టోమేన యత్యై, ఇతి స్వాభీష్టదేవతాప్రీత్యుద్దేశేన సజ్కుల్పః
కార్య ఇత్యులమతి విస్తరేణ । ప్రకృతేఽప్యేవమాత్మాధికారసదృశం
కర్మాదౌ సజ్కుల్పం కుర్యాత్ ॥ ఇతి సజ్కుల్పనిణయః ॥

అథ స్థణికరణమ్.

గృహ్యై, ఇషుమాత్రావరమ్ ' ఇత్యుక్తమ్ ॥ తస్యార్థ-
ఉచ్యతే । ఇషునామామరత్నిత్రయమ్ । , త్రియరత్నిరిషుస్సృతః ,
ఇత్యభిధానాత్ । అరత్నిస్తు కూపకరమారభ్య కనిష్ఠికాపర్యన్త
ఆయామః ॥ తదుక్తమ్—

ప్రకోఽపే విస్తృతకరే హస్తో ముప్త్యా తు బద్ధయా ।

సరత్నిస్సాదరత్నిస్తు నిమ్ననిష్ఠేన ముష్టినా ॥ ఇతి.

ఆపస్తమ్బస్తు.—చతుర్వింశతిరజ్జులయోఽరత్నిః । తద-
ర్థం ప్రాదేశక్లృప్తిరితి ॥

ఇతి స్థణికరణమ్.

అథ అగ్నిప్రతిష్ఠాపనమ్.

తత్ర తావదగ్నినిణాయమాహ భగవాన్ :—

స్తోతోఽగ్నిద్వీవిధో జ్ఞయో గృహ్యః పౌరుష ఇత్యపి ।
యస్త్రిన్వివాహం కురుతే సోఽగ్నిగృహ్య ఇతి స్మృతః ॥

జాతకమాణిసద్ధ్యధఃం యో వ్యాహృతిభిరాహృతః ।

సోఽగ్నిః పౌరుష ఇత్యుక్తః శాగ్నితాంకిక స్తథా ॥

గృహ్యే గాహ్యేణి కమాణి చేతరాణ్యేవ పౌరుష ఇతి॥

గృహశబ్దాంత్ర గృహిణీవచనః । తన్నిమిత్రోఽగ్నిగృహ్యః ।

తస్మిన్ గృహ్యగ్నౌ తన్నిమిత్రాని కార్యాణి కుర్యాదిత్యధః ॥

విష్ణురసి—

స్తౌత్రమాహాసనై కుర్యాచ్ఛ్రావం వై తానికై గృహ్యే ।

తాంకికైఃపీతరేషాం తు విధిరేష సనాతన ఇతి ॥

తథా చ, కాచన గాథా కధ్యతై కారికాయామ్ —

చౌలకమణ్యపనయై వివాహప్రథమాహుతౌ ।

వ్రతేషు స్నాతకస్యాపి తాంకికాగ్నిరితి స్థితిరితి ॥

ఆచార్యస్తు-గభాపుంసవసీమస్తబలిచౌలం చ నిమ్మతీః ।

కామ్యాంశ్చ కుర్యాత్సర్వాగ్నావృత్తిగోపాకృతీ చ వా ॥

నిమ్మతీష్ఠీ చ కామ్యాంశ్చ కుర్యాచ్ఛ్రావేఽపి మానవ ఇతి

తదథామగ్నివిశేషైః కర్తవ్యశేషకల్యణ్యతామవగమ్యా-

గ్నిః ప్రతిష్ఠాపనీయః ॥ తత్ర కారికా—

ప్రతిష్ఠాప్యాసు లేఖాసు హోమాయాలం హవిర్భుజమ్ ।

ఎతదంతం ప్రకువీత హోష్యన్ సంస్థాపితైవలే ॥

హోమాయాలం షర్యాప్తం, యోగ్యమితి యావత్ +

యోగ్యత్వం చ ద్వైధా, అరణ్యాదిజత్వమ్, ప్రదీప్తబహుశాజ్ఞా-

రమయత్వం చ ॥ తత్రాగ్నౌ విశేషమాహ భగవాన్ —

నిమన్త్య యాజ్ఞికాత్కాష్ఠాదానీతం వా ద్విజాలయాదితి॥

సిద్ధాంతశేఖరేఽపి —

ఉత్తమాఽరణిజన్మాఽగ్నిరుత్తమస్సూర్యకాంతజః ।

ఉత్తమశ్శ్రోత్రియాగారాన్తథ్యమస్సవ్యగృహాదిజ ఇతి ॥

తత్రాగ్నిపరిమాణమాహ జయంతః —

ఉక్తే షట్త్వే పునష్ఠత్త్వం ప్రతిష్ఠాఽగ్నేర్యథాభవేత్ ।

షణ్ణాముపరి లెఖానామితి సూత్రవిదో విదురితి ॥

ఈదృశమగ్నిం సావణరాజతత్రామపాత్రాదినా ప్రణయేత్ ॥

తదుక్తమత్రిణా —

పాత్రాన్తరేణాపిహితే త్రామపాత్రాదికే శుభే ।

అగ్నిప్రణయనం కుర్యాచ్ఛరావే తాదృశేఽపి వా ॥ ఇతి ।

యత్తు స్మృతీసారే—

శరావే భిన్నపాత్రే వా కపాలే పౌల్తుకేఽపి వా ।

నాగ్నిప్రణయనం కుర్యాద్వా్యధిహానిభయావహామితి ॥

అస్య ముఖ్యపాత్రసమ్భవే శరాపౌఽగ్రాహ్య ఇతి తాత్పర్యమ్, న తు సవణా శరాపౌఽగ్రాహ్య ఇతి, 'శరావే తాదృశేఽపి వా' ఇత్యత్రిస్తరణాత్ ॥ ఏవమాసీతం హవిభుజం సమస్తవ్యాహృత్యుచ్చరణపూర్వకం షట్స్వపి రేఖాస్వభ్యాత్త్వం ప్రతిష్ఠాప్య ప్రబోధయేదితి శేషః ॥ తథాచ గ్రహ్యపరిశిష్టమ్ — 'స్థణ్ణిలేఽగ్నిం వ్యాహృతిభిరభ్యాత్త్వం ప్రతిష్ఠాప్య' ఇతి ॥ అత్ర వ్యాహృతిభిరిత్యుపలక్షణమ్, 'ఏహ్యగ్నే, జప్తో దమూనాః' ఇత్యేతి యోర్తన్యయోహారదత్తేన మన్తభాష్యేఽగ్నిప్రతిష్ఠాపనపరత్వేన వ్యాఖ్యాతత్వాత్ ॥

తత్రాగ్నిప్రబోధన సాధనాన్తరనిషేధమాహ దేవలః—

వస్త్రేణ వాఽథ పణేన పాణిశూర్పాన్యదారుభిః ।

స కుర్యాద్గ్నిధమనం స కుర్యాద్వ్యజనాదినేతి ॥

అత్ర సజ్జహకారః —

పణేనేన భవద్వ్యాధిః శూపణం ధననాశనమ్ ।
 పాణినా మృత్యుమాప్నోతి ఆయుః క్షీణం ముఖే ధమే ॥
 ధమనీమంత్రం కృత్వా తృణం వా కాష్ఠమేవ వా ।
 ముఖేనాగ్నిం సమిధీత ముఖాదగ్నిరజాయత ॥
 వెణోరగ్నిప్రసూతిత్వాద్వేణురగ్నైశ్చ పాననః ।
 తస్మాద్వేణుధమన్త్యేవ ధమేదగ్నిం విచక్షణ ఇతి ॥

శ్రూయతే చాత్ర-,, వెణునా కరోతి । తేజో వై వెణుః ।

తేజః ప్రసగ్యః । తేజస్సైవ తేజస్సమధ్యయతి” ॥ ఇతి

అత్రవిశేషమాహ దేవలః —

అగ్నా న ప్రక్షిపేదగ్నిమగ్నినాశమియాత్త దెతి ॥

ఎవం సంస్థాపితే సమ్యగ్విధినా స్థాపితేఽగ్నా హోమ్యో
 హోమం కరిష్యే ఎతదంతమిదానీముక్తప్రకారప్రతిష్ఠాపనాంతం
 కమం కుర్వీత । కిమథమిదముచ్యతే హోమ్యో సంస్థాపితేనల
 ఇతి ? యత్ర క్వ చ హోమ్యన్త్యాదితి ? గృహ్యకటాక్షాకా-
 రేణాగ్నిప్రతిష్ఠాపనవిధేవిషయతాప్రదేశనాథమితి బ్రూమః ।
 అత్ర ప్రతిష్ఠావిధినాఽగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య హోమః కరిష్యతే తత్రో-
 పలెపనాదిరుక్తా విధివిధేయ ఇతి తాత్పర్యాధః ॥

ధార్యాగ్నికతావ్యకమవ్యతిరిక్తేషు సవత్ర కమంసు
 ధార్యాగ్నికతావ్యకమంస్వపి గృహప్రవేశవాస్తు హోమశూలగ-
 వాన్వప్తకృతప్రభృతిషు చ విధివదగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య హోతవ్యమితి
 సంక్షేపః ॥ అత్ర ప్రతిష్ఠాపనానంతరం ప్రోక్షితేరిధినేః ప్రబోధ-
 యోః ॥ తత్రాపస్తమ్భః, నాప్రోక్షితమిధనమగ్నావాదధ్యాత్ ఇతి.

అథ అస్తరాగమనమ్—అత్రాగ్నియజమానయోమధ్యే
కేనాప్యస్తరాగమన కృతే తస్య ప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే,
పరాశరప్రాయశ్చిత్త కాణ్డె—

ద్వా విప్రౌ బ్రాహ్మణాగ్ని చ దమ్పతీ గోద్విజోత్తమా ।

అస్తరేణ యదా గచ్ఛేత్కృచ్ఛం సాస్తపనం చరేదితి ॥
ఎతదకమకాలవిషయమ్ । కమకాలే తు విశేష ఉచ్యతే—
తత్యైవ-- హోమకాలే తథా దోహ స్వాధ్యాయే దారసజ్గ్రహే ।

అస్తరేణ యదా గచ్ఛేత్ ద్విజశ్చాన్ద్రాయణం చరేదితి ॥

- ఇత్యగ్నిప్రతిష్ఠాపనం సమాప్తమ్. -

—అథ అగ్నిధ్యానమ్—

ఆచార్యః--హోష్యన్న గ్నే ర్విజానీయాత్స్వరూపం శ్రుతిచోదితమ్ ।

అజానతా కృతం కమ తదల్పఫలమిష్యతే ॥

శ్రుతివోదితమితి చత్వారి శృక్లేత్యాదిశ్రుతిభిశ్చోదితమిత్యధః ॥

వివృతం చేతదాచార్యేణ —

స్తరేదగ్నిం ద్విజా హోష్యన్యక్తం గోపృషరూపిణమ్ ।

వివృతోధ్వాననం మధ్యే చలత్కణం సులోచనమ్ ॥

చతుశ్శృంగం త్రిపాదం చ ద్విశీషం సప్తహస్తకమ్ ।

ద్విపుచ్ఛం చ త్రిధా బద్ధం చతుర్నేత్రం త్రయీమయమ్ ॥

శృక్లేత్యత్వార ఉద్దిష్టా యా ఉధ్వసమిధశ్చతే ।

వైదికం తాన్త్రికం వక్త్రే పాదాః పరిధయస్త్రయః ॥

ఋగాద్యాస్తే త్రయో వెదాః పురుషాధాన్తదీక్షణాః ।

ఛందాసి సప్త హస్తాని పుచ్ఛే పక్షౌ సితాసితౌ ॥

రోమాణ్యూరూణి తస్యామృతాత్పరమాన్యత్రిబద్ధమ్ ।

సంవత్సరోనుయాజ్యాఖ్యః సమిత్కమసు గద్యతే ॥

తదా పశ్చాదినాన్యేవ సమిధః ప్రాహురుత్తమాః ।

తచ్చ సర్వాత్మనో వహ్నేరాత్మత్వేన నిగద్యత ఇతి ॥

అన్యేఽప్యాహుః —

పాదా పశ్చిమతో వహ్నేః పూర్వతశ్చిర ఉచ్యతే ।

దక్షిణోత్తరబాహుభ్యామూర్ధ్వవక్త్రస్త్రిబద్ధయోః ॥

అథోముఖస్తూర్ధ్వబాహుః ప్రాఙ్ముఖో హవ్యవాహనః ।

తిష్ఠత్యనేన భావేన ఆహుతిః కుత్ర దీయతే ॥

తా ఉభా ప్రాఙ్ముఖా జ్ఞాయావాహుతీః కుత్ర జహ్వతి ।

కరేణ తోయమాదాయ నహ్నిం కృత్వా ప్రదక్షిణమ్ ॥

ఎహి హి దేవమన్త్రేణ పవిత్రోదకహస్తకృత్ ।

హవ్యవాట్సులిలం దృష్ట్వా భీతః ప్రత్యఙ్ముఖో భవేత్ ॥

అథాగ్నిమూర్తిం నత్యౌమి సర్వాభీష్టప్రదాయకమ్ ।

ఎక దేహం ద్వికీర్షకస్కం జటామకుటమణ్డతమ్ ॥

సుదీప్తం స్వణకవపుషం శశాంశశకలాన్వితమ్ ।

చతుశ్శ్రోత్రం ద్విదాసం చ షడక్షం పిఙ్గళప్రభమ్ ॥

ఆస్యద్వయం సుతామ్రోష్ణం సప్తజిహ్వసమన్వితమ్ ॥

దక్షిణాస్య చతుర్జిహ్వః తిస్రా వై వామవక్త్రకే ॥

ప్రసన్నం సుస్థితం శాన్తం సప్తహస్తసమన్వితమ్ ।

దక్షిణై చ చతుర్హస్తం వామభాగే త్రిహస్తకమ్ ॥

సుక్ష్మస్రవా శక్తిమిధం చ దధానం దక్షిణైః భుజేః ।

దధానం తోమరం వామైర్వ్యజనం ఘృతపాత్రకమ్ ॥

త్రిమేఖలం త్రిపాదం చ మేషారూఢం వరప్రదమ్ ।

యజ్ఞసూత్రధరం సౌమ్యం సర్వాభరణభూషితమ్ ॥

రక్తామృతధరం దేవం రక్తమాలావిభూషితమ్ ।

రక్తచందనలిప్తాజ్ఞం జ్వాలాకొటిసమప్రభమ్ ॥

స్వాహం చ దక్షిణే పాశ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా ।

ఎవం సంచిస్త్యమనసా వహ్నిమధ్యే తమావహేత్ ॥

అన్యేఽప్యాహుః —

సప్తహస్తశ్చతుశ్శ్రుజః సప్తజహ్వో ద్విశీషకః ।

త్రిపాత్ప్రసన్నవదనః సుఖాసీనశ్శుచిస్త్రితః ॥

స్వాహంతు దక్షిణే పాశ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా ।

బిభ్రద్దక్షిణహస్తైస్తు శక్తిమన్నం స్రుచం స్రువమ్ ॥

తోమరం వ్యజనం వామే ఘృతపాత్రం చ ధారయత్ ।

మేషారాధం జటాబద్ధం గౌరవణం మహాజనమ్ ॥

ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తాచికస్సవక కామదమ్ ।

ఆత్మాభిముఖమాసీనమేనం ధ్యాయేద్ధృతాశన మితి ॥

సజ్జహేఽపి—అగ్నిమూర్తిమవిజ్ఞాయ హోమోభవతి నిష్ఫలః ।

ఇత్యగ్నిధ్యానమ్.

అథాన్వాధానమ్.

తత్రకారికా—ప్రాతరౌపాసనం హుత్వా సమిధౌ ద్వే నిధాయ చ ।

అథ వా తిస్ర ఆదధ్యాత్కృతుసంకల్పపూర్వకమితి ॥

దేశకాలకథనపూర్వకమహనుస్త్రిన్కమణి దేవతాపరి-

గ్రహాంశమన్వాధానాఖ్యం కమకరిష్యే । అస్త్రిన్నన్వాహి-

తైగ్నావిమాం దేవతామనేన ద్రవ్యేణ యత్య ఇతి క్రమేణ

యాజ్యదేవతాద్రవ్యాణి సముచ్చార్యాజ్ఞదేవతాః ప్రధానదేవతా-

స్సర్వాస్సంనిహితాస్సన్త్రివితిసంకల్పాన్ ॥ సమిద్ధ్వయంత్రయం వా

పాణినాఽదాయ వ్యాహృత్యాఽగ్నవాదధ్యాత్ ॥ అనేనా-

న్వాధానాఖ్యేన కమణా యత్యమాణదేవతాపరిగ్రహాః క్రియతే

ఇదమత్ర గృహ్యమ్ - అగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్యాన్వాధాయేతి ||
 అస్యాథః || తతః పాకయజ్ఞానామేతత్తన్త్రమిత్యతిదేశప్రాప్తం
 బహిఃప ఇధ్యస్య చ సంసహనం కరోతి || అన్వాధానం నామ
 కర్మాజ్ఞతేన ద్వయోస్తిసృణాం వా సమిధామభ్యాధానమితి ||
 భగవానపి-ప్రదీప్తమగ్నిం సంమృజ్య సంప్రోక్ష్య పరితో జలైః |

ఐశాసీం దిశమారభ్య అన్వాదధ్యాత్సమిద్వయమ్ ||
 కాష్ఠత్రయం వా సజ్కుల్ప్య అముంయత్యై ఇతి బ్రువన్ |
 అనేన యత్యమాణాయా దేవతాయాః పరిగ్రహాః ||
 అన్వాధానమిదం కార్యం అగ్నిధ్యానాదనంతరమ్ || ఇతి.
 అత్ర సమిద్ధోమప్రకార ఉచ్యతే- సజ్గృహే -
 మూలతః కర్మానాశస్సాన్తధ్యతః పుత్రనాశనమ్ |
 అగ్రేణ ముచ్చితో వ్యాధిరేకపాణిధానక్షయః ||
 మూలమధ్యమమధ్యేన సమిద్ధోమస్య లక్షణమితి |
 అత్యైకపాణిహోమనిషేధేన సవ్యపాణినాన్వారబ్ధదక్షిణ-
 పాణిహోమవిధిగమ్యతే || ఇత్యన్వాధానమ్ ||

అథ బహిఃసంసహనానాదిః || తత్ర కారికా-
 అథ రజ్జం ప్రకుర్వీత త్రిసన్ధిం త్రివృతాం కుశైః |
 స్యాద్రజ్జకరణే పూర్వం సవ్యః పాణీరిహోత్తరః ||
 పశ్చాద్దక్షిణ ఇత్యాహ జయంతస్తన్నిబధనైః |
 అన్య దభాసంఖ్యామాహాచార్యః-
 రజ్జద్వాదశభిదరైః ఖ్యాతా సన్ధిత్రయైః పృథక్ |
 ఏకైకా చెద్భవేత్తాభిః త్రివృతా యజ్ఞకర్మసు ||
 నిదధ్యాదుదగ్రాంతాం రజ్జమగ్రత ఆత్మనః |
 కుశముష్టిం చ్ఛన త్త్యస్త్యాం ప్రాగగ్రం తం నిధాయ చ ||

తయా బహిఃద్విరావేష్ట్య రజ్జమూలం చ వేష్టయేత్ ।
 పూవం యా వేష్టితా తస్యా అధస్తాంతాం నయేదథ ॥
 నిధాయోపరి చాన్యాంశ్చ పరిస్తృత్యాదిసిద్ధయే ।
 కృత్వాన్యాం పూర్వవద్రజ్జం నిదధ్యాంతాం చ పూర్వవత్
 ద్విః ప్రాదేశో భవేదిధః ఏకవింశతిదారుకః ।
 పాలాశః ఖాదిరో వా స్యాత్తం ప్రాగగ్రం నిధాయ చ ॥
 శమీవటాదికం గ్రాహ్య మనయోయద్యసమ్భవే ।
 వేష్టయేత్సకృదేవేద్ధం బధ్నోపరి నిధాయ చ ॥
 జయస్తమతమత్రోక్తం వత్సే వృత్తికృతో మతమ్ ॥
 ఇష్టివద్బద్ధనం కార్యం మస్త్రస్యాత్రోహ ఇవ్యతే ।
 అరత్స్యాయామ ఇధ్నస్సాన్యతాన్యత్పద్మదశదారుకః ॥
 ఏతచ్చ వృత్తికారేణ శాన్తికమణీ సాధితమ్ ।
 విష్ణోదయస్తు నేచ్ఛన్తి మస్త్రసంసహనై తయోః ॥
 ఇచ్ఛత్యేవ జయస్తస్తు మస్త్రమూహం తు నేచ్ఛతి ॥
 ఇదమత్ర గృహ్యమ్-ఇథాబహిఃపాశ్చ సంసహనమ్ ఇతి.

అస్యాథః-అన్వయోశ్చసంసహనం తాభ్యామేవ వ్యాఖ్యాతమ్ ।
 ఇధ్నః పద్మదశదారుక ఇతి । శాన్తికమణీ సాధయిష్యామ ఇతి
 హరదత్తస్తు-సంసహనం బద్ధనం, తచ్చ దర్శపూణమాసాభ్యాం
 వ్యాఖ్యాతమ్ । సమస్త్రకమమస్త్రకం వా శాస్త్రాన్తరే ద్రష్ట-
 వ్యమ్ ” ఇతి. తత్ర దశపూణమాసాభ్యాం వ్యాఖ్యాతమిత్యతి-
 దిష్టత్వాత్ ॥

ఆపస్తమ్బాక్తిః ప్రదశ్యతే-అదిత్యై రాస్నాన్సీతి,
 త్రిధాతు పంచధాతు వా శుల్బం కరోత్యాలుభితా యోనిరితి
 ప్రతీనిదధాతి । , అదిత్యై రాస్నాన్సీతి ఇత్యుదగ్రం వితత్య

‘నుసంభృతా త్వా సంభరామి’ ఇతి తస్మిన్నిధనాని సంభృత్యా-
 లుభితా యోనిరిత్యుత్తమే నిధనే ప్రస్తరమత్యాధాయ , ఇన్ద్రా-
 జైవ్య సంనహనమ్’ ఇతి సంనహ్యతి , పూషాతే గ్రన్థిం గ్రథ్నాతు’
 ఇతి గ్రన్థిం కరోతి । , స తే మాస్థాత్’ ఇతి పురస్తాత్ప్రత్యిశ్చం
 గ్రన్థిముపగూహతి, పశ్చాత్ప్రశ్చం వా’ ఇతి అస్యాథకమాహ-
 రుద్రక్షత్తః—ధాతుః సద్ధిః । శుల్బం ఏకాకారారజ్జుః । యాని
 శుల్బాని సమాసం గచ్ఛన్తీతి లిజ్ఞాదితి ॥

గృహ్యపరిశిష్టే తు—, తథేద్ధాబహిష్మీ సంనహ్యదైర్భః
 ప్రాదేశమాత్మైస్త్రిసన్ధిం త్రివృతాం రజ్జం కుర్యాత్, పాణిభ్యాం
 సప్ర్యోత్తరాభ్యాం పూర్వమావతయేత్తతో దక్షిణోత్తరాభ్యాం
 పాణిభ్యామస్తే ప్రదక్షిణావృత్తం గ్రన్థిం కుర్యాదేతద్రజ్జకరణమ్ ॥
 ప్రథమాం రజ్జముదగ్రామా స్తీర్య ప్రాదేశమాత్రాం దర్శముష్టిం
 చిత్వా ప్రాగగ్రాం తస్యాం నిధాయ తయా బహిష్విరావేప్యస్య
 తన్మూలం చ సకృదావేప్య తాం ప్రథమాం వేప్తితస్యాధస్తాదు-
 న్నయేదేవం ద్వితీయయెత్తం సకృదావేప్య సంనహ్యదరత్నా-
 యామ ఇద్ధః పశ్చాదశదారుకస్తా ఉపరి నిదధ్యాదేతదిద్ధాబహిష్-
 షోన్మంసహమ్’ ఇతి ॥

భగవాంస్తు—అథేద్ధస్య సంనహనం బహిష్వశ్చ విధీయతే ।

బహిష్ రజ్జ్వా ద్విరావేప్య ఇద్ధం తు సకృదేవ తు ॥

రజ్జమూలం ద్విరావేప్య తదగ్రేణ ప్రదక్షిణమ్ ।

తదగ్రశేషం రజ్జ్వాఽథో ద్వానపున్యసరి ధాపయేత్ ॥

ఆయమేనేద్ధసమిధః ప్రాదేశద్వయముచ్యతే ।

విత స్తిమాత్రమథవా సంఖ్యయాచైకవింశతిః ॥

త్రయః పరిధయోఽత్ర ద్వై చాఘారసమిధావపి ।

అనుయాజసమిచ్చైకా ఆధానే దశ పశ్చ చ ॥

ఏకవింశతినంభైవమిధ్యస్య పరిగణ్యతే । ఇతి.

అత్రోపరినిధానమాయతనాత్పశ్చద్భాగే కుర్యాత్ ॥

అథ చాథత ఆహవస్తమ్యః—, దేవంగమమసీత్యనధో
నిదధాతి యథా ప్రాగుపసాదయేత్ ' ఇతి । ఉపరినిధానే శ్రుతిః—

, అనధస్సాదయతి । గర్భాణాం ధృత్యా అప్రసాదాయ ।

తస్మాద్గర్భాః ప్రజానామప్రసాదుకాః । ఉపరివ నిదధాతి । ఉప-

రివహి సువగ్నో లోకః । సువగ్నస్య లోకస్య సమష్ట్యై ' ఇతి॥

ఇతి బహిస్సంసహనాదిః ॥

అథ కుశప్రశంసా ॥ తత్రకారికాయాం , బహిరథంకు-
శముష్టిం ఛినత్తి ' ఇత్యుక్తం ॥

తత్కుశప్రశంసామాహ—గోభిలః ॥

కుశమూలై స్థితో బ్రహ్మ కుశమధ్యే జనాదనః ।

కుశాగ్రే శక్కురం విద్వాత్ త్రయో దేవా వ్యవస్థితాః ॥

వసిష్ఠస్తు—కుశస్తురాద్రో విజ్ఞేయః కాశం బ్రాహ్మం తథా స్మృతమ్ ।

ఆర్షం దౌర్వం సమాఖ్యాతం వైశ్వామిత్రంచ వైష్ణవమ్ ॥

కుశాభావే దభాన్తరాణ్యుక్తాని స్మృత్యథాసారే —

బహిః కాశమయం గ్రాహ్యం స లభ్యస్తే కుశా యది ।

దారుశీరముచధ్యాశ్వవాలముజ్ఞాజ్ఞానైశ్చవః ॥

సుగంధయోజ్జానా దారుదూవాక్షీరద్రుమా అపి ।

యద్వాసరవృత్తభ్యోఽపి గ్రాహ్యం బహిర్యథేషితమ్ ॥

శుష్కమూలం కృష్ణమూలం దుర్గన్ధితృణవజ్జితమితి ।

ఎతద్దభావహరణం స్వయమేవ కుర్యాత్ ॥ తథా చోక్తమ్ —

సమిత్సుప్తకుశాదీని శ్రోత్రియస్వయమాహరేత్ ।

శూద్రాహృతైః క్రయక్రీతైః కర్త కుర్వన్వతత్వధః ॥ ఇతి.

కుశోత్పాటనవిధిమాహ కాశికః —

శుచౌ దేశే శుచిభూత్వా స్థిత్యా పూర్వోత్తరాముఖః ।

ఓజ్జ్వలైవ మస్త్రేణ కుశాంతృప్తిప్యో ద్విజోత్తమః ॥

విరజ్ఞినా సహోత్పన్న పరమెష్టినినగజ ।

నుద పాపాని సర్వాణి దభన్ స్వస్తికరో మమ ॥

ఇమం మస్త్రం సముచ్చార్య తతఃపూర్వోత్తరాముఖః ।

హుంఘట్యైవ దర్శంస్తు సకృచ్ఛిత్వా సముద్ధరేత్ ॥ ఇతి.

కుశోత్పాటనకాలమాహ — అశ్మిరాః —

అహన్యహని కర్మాధం కుశోత్పాటః ప్రశస్యతే ।

న పూర్వేషాద్ధృతకుశా యోగ్యాశ్చైపూర్త రేషు చ ॥ ఇతి.

జాబాలిరపి —

కుశాన్ కాశం చ పుష్పాణి గవార్థం చ తృణాదికమ్ ॥

నిషిద్ధే చాపి గృహ్ణీయాదమావాస్యాహని ద్విజః ॥ ఇతి.

స్మృతిచింతామణౌ తు మాసమయాతయామత్వముక్తమ్ —

మాసిమాన్యుద్ధృతకుశా మాసిమాస్యేవ చోదితాః ।

నోత్తరోత్తరమాసేషు ధర్మవిద్భిరసమ్మతా ॥ ఇతి.

విష్ణుస్తు — దేశే శ్రావణమాసస్య సమన్వృత్పాటితాస్తు యే ।

అయాతయామాస్తే దభాన్ నియోజ్యాస్సయః పునఃపునః ॥

అచ్ఛిన్నాగ్రాన్వవిత్రాంశ్చ సమూలాన్కోమలాన్ శుభాన్ ।

పితృదేవజపాధం తు సమాదద్యాత్కుశాన్ ద్విజ ॥ ఇతి.

అత్ర పవిత్రవిధిమాహ హేమాద్రా హరితః —

జపహామహరా హ్యేతే అనురా దివ్యరూపిణః ।

పవిత్రకృతహస్తస్య విద్రవన్తి దిశో దశ ॥

గోభిలః—వజ్రో యథా సురేంద్రస్య శూలం హస్తే హరస్య చ ।

చక్రాయుధం యథా విష్ణో రేవం విప్రకరే కుశ ॥ ఇతి.

శాతాతపస్తు—సన్యాసనవ్యో కువీత సపవిత్రౌ కరౌ బుధః ।

అత్రిరపి—ఉభాభ్యామేవ పాణిభ్యాం విప్రైరదభాపవిత్రకై ॥

ధారణీయే ప్రయత్నేన బ్రహ్మగ్రన్థిసమన్వితే ।

బ్రహ్మగ్రన్థిలక్షణము క్తం గారుడపురాణే :—

అస్త్యన్యో వైష్ణవౌ మాగోఽబ్రహ్మమాగఽవినిమిత్తః ।

సకృత్ప్రదక్షిణీకృత్య పవిత్రమభిధీయతే ॥

తద్బ్రహ్మగ్రన్థిమత్ప్రోక్తం పవిత్రం వేదవేదిభిః ।

పవిత్రకతుఃరభిముఖౌ ముఖప్రదేశౌ బ్రహ్మమాగః ॥

అన్యస్తు— అజ్ఞుషం ఘృషయేదూర్ధ్వం తజఃన్యాం తు పునఃపునః

జ్ఞానముద్రామధః కృత్వా కూచవద్గ్రన్థిరివ్యతే ॥

పవిత్రదభాసంఖ్యా తత్త్రైపౌక్తా :—

సప్తభిః కుశపిష్ఠాలైః కుర్యాద్బ్రహ్మపవిత్రకమ్ ।

పంచభిః క్షత్రియస్యైవ చతుర్భిస్తు తథా విశః ॥

ద్వాభ్యాం శూద్రస్య విహిత మాస్తరాణాం తథైవ చ ।

మాకణ్డేయస్తు—చతుర్భిర్దర్భపిష్ఠాలైః బ్రాహ్మణస్య పవిత్రకమ్ ॥

ఏకైకన్యూనముద్దిష్టం వణేవణే యథాక్రమమ్ ।

సర్వేషాం వా భవేద్ద్వాభ్యాం పవిత్రం గ్రన్థితం న వా ॥

త్రిభిస్తు శాన్తికం కార్యం పౌష్టికం పంచభిస్తథా ।

చతుర్భిరాభిచారాఖ్యం కువన్కుర్యాత్పవిత్రక మితి ॥

అత్ర హేమపవిత్రప్రశంసా హేమాద్రా:—

అన్యాని చ పవిత్రాణి కుశదూర్వాత్కాని చ ।

హేమాత్మకపవిత్రస్య హ్యేకాం నాహం ని వై కలామితి
భరద్వాజస్తు-నదీతీరాభితిరాదా తీర్థే తే చ కానన ।

జాతః కుశస్సమస్తాసు క్రియాసు శ్రేష్ఠ ఉచ్యతే ॥

పాణ్డూరారుణపీతాస్సృవిప్రరాడే వ్యశ్యభూమయః ।

కృష్ణా వృషలభూరన్య భూమయస్సజ్జరాస్సృతాః ॥

ద్విజా వైశ్యో నృపశ్శూద్ర ఇత్యయం స్యాచ్చతువిధః ।

గౌరపీతారుణశ్యామసుమనోభియథాక్రమమ్ ॥

పుమాన్స్త్రీ క్షీబమిత్యేవం తత్రాపి త్రివిధస్సృతః ।

తస్మాజ్జాతిక్రియాసేవ ప్రయోక్తవ్యాః ఫలాధిభిః ॥

క్షీబో న హి ప్రయోక్తవ్యః స్త్రీపుంకమసు జాతుచిత్ ।

స్త్రీపుంసావేవ సవత్ర ప్రయోక్తవ్యౌ చ లాభతః ॥

సమస్తాద్ధూసో గాఢః పురుషశ్చస్తనః కుశః ।

సమస్తకమసు శ్రేష్ఠః సుమాన్యోఽసౌ ఫలప్రదః ॥

సమస్తతో హరిస్సిగ్ధః కుశః కోమలపత్రకః ।

కుశస్స యోషిదిత్యుక్తస్తత్కమసు శుభప్రదః ॥

హ్రస్వాఽసౌమ్యస్తు మలినః కుశో యస్తస్సృకాకృతిః ।

స నపుంసక ఇత్యుక్తః సవకమసు చోదితః ॥

వల్గీకసశ్శశానస్థః ఊషరస్థస్తరూఢ్యవః ।

అస్త్యజాత్యాలయాస్తస్థః కుశః కమస్వశోభనః ॥

సదా ఘనరసాస్తస్థః సదాఛాయాప్రవధితః ।

ఆనీయ ధామ్ని చోస్తశ్చ కుశః కమస్వశోభనః ॥

హీనాగ్రకస్వయంశుమ్ముః శుమ్మాగ్రః క్రిమిదుష్టకః ।
 భిన్నాగ్రకస్పకుసుమః కుశః కమన్వశోభనః ॥
 పలాశాశ్వత్థఖదిరవటప్లక్షసమీపగః ॥
 బిల్వవైకఙ్కతాన్తస్థస్తచ్చాయాస్థః కుశస్సృతః ॥
 అనోకహానామన్యేషాం సమయాభూసముద్భవః ।
 ఛాయాస్థితోఽపి హి కుశో మధ్యమస్సవకమను ॥
 స్నాత్వా సన్ధ్యోపాసనాది నిత్యకమన్ సమాప్యచ ।
 నిత్యహోమం తతః కృత్వా తస్మిన్ సప్తాచిషి ద్విజః ॥
 దాత్రం ప్రణవసంయుక్తం వ్యాహృత్యా చ సమస్తయా ।
 నిష్ప్రప్య భవనాత్ప్రాచీముదీచీమపి వా దిశమ్ ॥
 నిష్క్రామేదుక్తదేశేషు యత్రాస్తి కుశసంశ్చయః ।
 తత్ర గత్వా స చరణౌ హస్తా ప్రక్షాళ్య వాగ్యతః ॥
 ఆచమ్య సుమనాస్సమ్యక్ప్రాణాయామం సమాచరేత్ ।
 తతోఽనలమినం వాయుం యమం వరుణమశ్వినౌ ॥
 ఓషధీశం శచీనాథం విశ్వాదేవాన్సరస్వతీమ్ ।
 దేవాన్విత్వానృషీన్సున్ద్రం గురూన్దణపతిం తథా ॥
 వసూన్రుద్రాంస్తథాఽఽదిత్యాన్ బ్రహ్మణంవిష్ణుమిశ్వరం
 వేదాంశ్చ హృదయే ధ్యాయన్నే తాదేవాన్ప్రథకప్రథక్ ॥
 తతో దాత్రేణ పూర్వాస్య ఉదగాస్యోఽథ వా కుశాన్ ।
 ముష్టిమాత్రోపరిహృత్తు ఛిన్ద్యాత్ప్రణవముచ్చరన్ ॥
 ప్రేతక్రియాథకం పితృథకమభిచారాథకం తథా ।
 దక్షిణాభిముఖశ్చిన్ద్యాత్ ప్రాచీనావీతకౌ ద్విజః ॥
 హీనాగ్రపూర్వకాంస్త్యక్త్వా కుశాన్ప్రాగ్విజసత్తమః ।
 అన్యాన్సలక్షణకుశాన్సంగృహ్ణీయాత్ప్రయత్నతః ॥

త్రివృచ్ఛల్పం కుశైః కృత్వా ప్రాగగ్రం పౌడగగ్రకమ్ ।
 వితత్య చ కుశానేతాః క్షుపేత్తస్మిన్యథా పురా ॥
 పశ్యాచ్ఛుల్బేన తేనైవ కుశాన్యథా దృఢం యథా ।
 ప్రాగగ్రముదగగ్రం వా శుచౌ దేశే షీవేద్దృహే ॥
 షిత్రథఃమేకవచ్ఛల్పం విపరీతం వితత్య చ ।
 షీప్తా కుశాన్స్తథా బధ్వా స్థాపయేత్తాన్ప్రథగ్బుధః ॥
 తతోఽనుపహతై రేతైః కుశైః కర్మాణి బుద్ధిమాన్ ।
 శ్రౌతస్తాతాని కర్మాణి కువీత ఫలభాగ్భవేత్ ॥
 శునాశుద్ధవరాహేణ మాజ్ఞానై కచక్షుమా ।
 ఖరేణ కుక్కుటైస్తేవ స్పృష్టః కమరిపుః కుశః ॥
 కపినా కృకలాసేన పతితేనాన్యజన్తనా ।
 భిషజా రోగిణా స్పృష్టః కుశః కమన్వశోభనః ॥
 దేవలేన చ షణ్డేన వ్రాత్యేనాజ్ఞాతజన్తనా ।
 వజ్ర్యాస్సూతకినా స్పృష్టః కుశోఽనుష్ఠేయకమను ॥
 రక్తశేష్టాదిభిస్పృష్టః క్రియాయుక్తః పురాధృతః ।
 ఉచ్ఛిష్టజనసంస్పృష్టః కుశః కమవినాశకః ॥
 సూతికాఽఽత్రేయికావేశ్యాఽజ్ఞాతపూర్వాఽభిసారికా ।
 అన్యస్సదోషా యాస్తాభిః కుశస్పృష్టః క్రియారిపుః ॥
 అత్రేయికా గభీణీ ॥
 దోషై రేవంవిధై రన్తే రిరపి స్పృష్టః ప్రమాదతః ।
 కుశః కమన్వయోగ్యస్సాన్యదాఘాతః పశుభిః స్తథా ॥
 పిణ్డకమణి యే యుక్తాః కుశా యే పితృతపణే ।
 ఉచ్ఛిష్టేఽపి చ యే యుక్తాస్తే యోగ్యా నహి కర్తసు ॥
 దోషదుష్టాన్కుశాన్స్త్యక్త్వా గుణయుక్తైః కుశై బుధః ।

శ్రుతి స్మృత్యుక్తకర్మాణి కారయేత్కమసిద్ధయే ॥
 ఆర్జు శ్చేష్ఠతమః కమస్వస్య శ్చేష్ఠోఽపి వా కుశః ।
 విశ్వామిత్రాశ్వవతా ద్వా తథాఽఽర్ధ్రావితరా స్మృతౌ ॥
 విధినా స్వీకృతాస్తర్భా ద్విజన్తాన్యద్విజన్తనా ।
 అనుష్ఠానాయ చౌర్యేణ నాహ రేజ్ఞాతుచిద్భుధః ॥
 తదనుజ్ఞాం వినా విప్రః కుశానాహృత్య త్రేయది ।
 కుర్యాత్సర్వాకర్మానుష్ఠానం తత్సర్వమఫలం భవేత్ ॥
 కుర్యాత్కుశై స్త్రీభిస్సద్భిః పవిత్రం వాఽథ పశ్చభిః ।
 ద్వాభ్యాం వా శాన్తికామ్యేషు సర్వకమసు శస్యతే ॥
 కుశై శ్చతుర్భిరంజుల్యైః పవిత్రే ధారయేదుభే ।
 భుక్తికమణి నాన్యేషు ద్విజన్తాఽఖిలకమసు ॥
 చతుర్భిరాభిచారేషు పితృకమణి చైకతః ।
 తత్తత్కమానుసారేణ కృత్వా సర్వాః క్రియాశ్చరేత్ ॥
 అత్రోక్తసంఖ్యాన్విజ్ఞులౌ నేకీకృత్య సమం యథా ।
 మూలాని దక్షిణే హస్తే ధృత్వాఽగ్రాణ్యన్యపాణినా ॥
 దక్షిణాస్తేన తద్వామమనువత్య యథాదృఢమ్ ।
 ఏకీకృత్యాథ మూలాగ్రాణ్యనువత్య ప్రదక్షిణమ్ ॥
 తథైవాగ్రేణ చావేప్త్య కుర్యాద్గంధిం యథా దృఢమ్ ।
 పవిత్రకరణం త్వేవముదితం సర్వవేదినామ్ ॥
 వలయం స్వాఙ్గులీమానం గ్రన్థిరేకాఙ్గులిప్రమః ।
 చతురంజులమగ్రం స్యాదస్య స్థానమనామికా ॥
 వలయగ్రన్థికాగ్రాణం బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః ।
 పవిత్రస్య భవన్త్యేతే క్రమేణైవాధిదేవతాః ॥

అన్యత్ బ్రాహ్మం యథాపూర్వమనువర్త్యైకబహిషా |
 కుర్యాత్పవిత్రం పితౄన్ స్యాద్ధ్యన్ధిబ్రహ్మపవిత్రవత్ ||
 మస్త్రేణ ధారయేద్విప్రః పవిత్రం సర్వకర్మసు |
 మస్త్రం వినా ధృతం యత్తత్పవిత్రమఫలం భవేత్ ||
 తస్మాత్పవిత్రం మన్తాభ్యాం ధారయేదభిమన్త్యై చ |
 పవిత్రవస్త్ర ఇత్యాదిమస్త్రద్వితయమన్య తు ||
 ఋషిబ్రహ్మనయోశ్శన్దో జగతీ చ భృహస్పతిః |
 దేవతా బ్రహ్మవిష్ణ్వశా అధిదేవా ఇతిస్త్రోతాః ||
 ప్రణవస్తస్య మస్త్రస్సాన్యత్ సమస్తవ్యాహృతిస్తు వా |
 దధ్యాత్పవిత్రమనయోరేకేన శ్రుతివజ్జితః ||

శ్రుతివజ్జితః శూద్రః.

పవిత్రోక్తప్రకారేణ హేమ్నా కుర్యాత్పవిత్రకమ్ |
 తద్ధారయమమరైర్భూవైశ్శుచయే మజ్జలాయ చ ||

అమరైర్భూసురైః.

శ్రౌతస్తాతాని కర్మాణి యావన్తిహోదితాని నై |
 తాని సర్వాణి కుర్వీత సపవిత్రకరో ద్విజః ||
 నిత్యే నైమిత్తికే వాఽపి కర్మాప్రకమణే ద్విజః |
 ధృతం పవిత్రం కర్తాస్తే గ్రన్థిం ముక్త్యాఽథ తత్త్యజేత్ ||
 కుశహస్తః పితేత్తోయం కుశహస్తస్సమాచరేత్ |
 సగ్రన్థికుశహస్తేన న కదాచిదుపస్పృశేత్ ||
 భుక్త్వా గ్రన్థిం విముచ్యాథ తేన పీత్వా జలం సహ |
 తత్పవిత్రం త్యజేద్భూమౌ తత్రామత్రే న జాతుచిత్ ||
 విస్తృత్య యది పాత్రే తు పవిత్రం విస్మజేదధిః |
 ప్రాజాపత్యం చరేత్క్రచ్చం తత్క్రిల్బిషవిశుద్ధయే ||

శమలప్రసవైత్సమై చణ్డాలాన్త్యజభావణే ।
 పవిత్రం కరశాఖాన్ధం దక్షిణశ్రవణే న్యసేత్ ॥
 గోపుచ్చురోమఖిః కృత్వా పూర్వాభిహితలక్షణమ్ ।
 పవిత్రం ధారయేద్విప్రః కమోఽప్రకమణే సదా ॥
 రోహ్ణం పవిత్రకరణే నియమేన కుశేషీవ ।
 కుశరజ్జ్యోయకా స్థూలం ప్రమాణం కారయేత్తథా ॥
 కర్తానే పునరాదాయ పవిత్రద్వితయం ద్విజః ।
 శుచౌ దేశే వినిక్షిప్య దధ్యాదేతత్పునఃపునః ॥
 యద్యుచ్చిష్టాద్యుపహతం పవిత్రం చేదిదం యదా ।
 తదైవ గ్రన్థిముత్సృజ్య త్యజేదితరథా న హి ॥
 రోమాణి మధ్యమే బధ్వా సుదృఢం చ కుశైస్సహ ।
 హేమాంశ్శులీయకేనాపి మాజకనం సవకాపహమ్ ॥
 రోమసజ్జహణే విప్రప్రముఖానాం ద్విజన్తనామ్ ।
 ధవలారుణపీతాస్సృగ్గావస్తత్ర యథాక్రమమ్ ॥
 ఏతాసామపి సవాసాం ప్రశస్తా కపిలా గవామ్ ।
 సర్వేషాం విప్రముఖ్యానాం రోమసజ్జహణే భృశమ్ ॥
 లఙ్ఘనాభా విజీణా గౌర్వాన్ధ్యజాతిరకణకా ।
 నవప్రసూతా సరుజా చిత్రా కృష్ణా న శోభనా ॥
 స్వస్వోక్తవణా యువతిః సవత్సా శాన్తవిగ్రహా ।
 సమ్పూర్ణావయవా యా గౌః సోత్తమా రోమసజ్జహే
 స్నాత్వా శుచిర్ద్విజౌ దాత్రం స్వాగ్నౌ నిష్ఠప్య పూర్వవత్
 గాం తు ప్రదక్షిణీకృత్య మన్త్రేణ ప్రణమేదథ ॥
 రుద్రమాతర్వసుసతే ఆదిత్యానాం స్వసన్తథా ।
 సవకదేవాత్మికై గౌస్తాన్వం సౌమ్యహం త్వం ప్రసీద మే ॥

మస్త్రేణానేన నత్వా గాం పుచ్చరోమాణి దాత్రః ।
 భవ్యాని ఛేదయేద్విషః పవిత్రాథం శుభాని చ ॥
 గోపుచ్చరోమకై దక్షభైః పవిత్రకరణక్రమః ।
 ఆఖ్యాతోఽనన్తరం వచ్చి కూచకస్య కరణక్రమమ్ ॥
 నవభీస్సప్తభిదక్షైః పశ్చభిః క్రమశః కృతః ।
 కూచకశ్శ్రేష్ఠో మధ్యమశ్చ కసియాంత్స ఇతీరితః ॥
 తద్గన్ధిర్ద్వ్యజ్జులా జ్ఞేయా తదూధ్వం చతురజ్జులమ్ ।
 షోడశాజ్జులమాయామమధస్తాచ్చ నియోజయేత్ ॥
 పవిత్రే ప్రాగ్యథా ప్రోక్తా గ్రన్థిస్తేన క్రమేణ తు ।
 గ్రన్థిం దద్వాద్విజః కూర్చ తద్విథా స్యాత్పవిత్రవత్ ॥
 ఆసనే దేవతాదీనామపి చ స్నానవారిణి ।
 పశ్చగవ్యప్రయోగే చ ద్విజః కూచకం ప్రయోజయేత్ ॥
 అమృతేషు చ గవ్యేషు పశ్చసు స్నానకర్మాణి ।
 పుణ్యాహుమృతోయేషు ద్విజః కూర్చం ప్రయోజయేత్ ॥
 ప్రాగగ్రముదగగ్రం వా స్థాపయేత్కూచమాసనమ్ ।
 ఋష్యథం దేవతాథం చ పిత్రథం దక్షిణాగ్రకమితి ॥

అథ దభవ్యయ ఉక్తస్సంగ్రహే—

దభాణాం వ్యయమాచప్తే దేవకర్మాణి సర్వదా ।
 హస్తయోరుభయోద్వాద్వావాసనే చ తథైవ చ ॥
 అగ్నేశ్చతస్సృభిదిక్షు స్తరణే షోడశ స్మృతాః ।
 ద్వా చాప్టే చ తథా బహిః ప్రస్తరాథం తథైవ చ
 ఇద్ధసంసహనే కుర్యాచ్చతుదక్షైః క్రమాత్తతః ।
 సమే ద్వై స్థాల్యదైః పుణ్యాభ్యాం పవిత్రే చ తథా భవేత్
 ప్రణీతాసన ఆచ్ఛాదే త్రయస్త్రయ ఉదీరితాః ।

అష్టావింశతిదర్భైస్తు బ్రహ్మధం బ్రాహ్మణాయ చ ॥

పర్యగ్నికరణే చైవ కుర్యాత్పశ్చ శ్లోకికాః ।

చతుభిశ్చ చతుభిశ్చ స్రుక్స్రువౌ ప్రతిపాదయేదితి ॥

అత్ర బహిర్దర్శనసంఖ్యా ఇద్ధసంసహనదభాసంఖ్యా చాశ్వ-
లాయనగ్రస్థవిరోధిత్యాచ్ఛాంతరవిషయా ॥ ఆశ్వలాయనకారి-
కాప్రకారేణ తు బహిరథం ముష్టిప్రమాణదభా ఉక్తాః ॥
ఇద్ధసంసహనరజ్జుకరణే త్యాశ్వలాయనాచార్యేణ , రజ్జుద్వాద-
శభిదైభిః ' ఇత్యాదినా షట్త్రింశద్దర్భా ఉక్తాః ॥ తస్మాత్తైస్త-
థైవ కతేవ్యైతి ॥ ఇతి కుశప్రశంసా ॥

— అథ ఇద్ధయోగ్యవృత్తౌనాహ —

మరీచిః-పలాశః ఖదిరోశ్వత్థశ్శమీ వట ఉదుమ్బరః ।

అపామాగాకకదూర్వాశ్చ కుశాశ్చైత్యపరే విదుః ॥

దశద్వాదశకాఙ్గుళ్యాః సమాః పశ్చిదశ స్త్రుతాః ।

నాత్యఙ్గుష్ఠాస్సత్వచశ్చసాద్రాణ్యఇద్ధఇహాత్తమాః ॥ ఇతి.

బ్రహ్మపురాణే-శమీపలాశన్యగ్రోధప్లక్షవైకఙ్గుతోద్భవాః ॥

అశ్వత్థోదుమ్బరా బిల్వశ్చన్దనస్సరశస్తథా ।

సాలశ్చ దేవదారుశ్చ ఖదిరశ్చైవ యాజ్ఞికాః ॥ ఇతి.

స్త్రుత్యర్థసారైపి—

సత్వచస్సమిధః కార్యా ఋజుశ్చ త్స్సమాస్తథా ।

శస్తా దశాఙ్గులాస్తాస్తు ద్వాదశాఙ్గులికాస్తథా ॥

ఆద్రాణ్యపక్వాస్సమాశ్చైవ తజన్యఙ్గులివతులాః ।

అపాటితా అద్విశాఖాః క్రిమిదోషవివజితాః ॥

ఈదృశో హోమయేత్ప్రాజ్ఞః ప్రాప్నోతి విఫులాంశ్రియమ్ ।

సమిత్పవిత్రం వేదిశ్చ త్రయః ప్రాదేశసమ్మితాః ॥

ఇథస్తు ద్విగుణః కార్యస్త్రిగుణః పరిధిస్సృతః ।

స్తాతే ప్రాదేశ ఇథౌ వా ద్విగుణః పరిధిస్సృతః ॥

—అత్ర వజ్రసమిధః—

వనస్పతీనాం సర్వేషామిధః కార్యో విశేషతః ।

తత్రైవ వజ్రయేద్విద్వాక్ కోవిదారవిభీతకా ॥

కపిత్థామలకా రాజా వృక్షం శాకద్రుమం తథా ।

నీపం నిమ్బం కరజ్జం చ తిలకం శాల్మలీమపి ॥

దగ్ధాః కృశాస్తథా స్థూలా హ్రాస్వా వీర్వాశ్చ వర్జయేత్ ।

వ్యాసః-విశీర్ణాఽయఃక్షయం కుర్యాత్ ద్విశాఖా వ్యాధిసంభవమ్ ॥

హ్రస్వయా మృత్యుమాప్నోతి వక్రకా విఘ్నకరీ తథా ।

పాటితా హృతే లక్ష్మీం కృశా బాన్ధవహానిదా ॥

ద్విశాఖా మైత్ర్యహానిశ్చ కీటదుష్టాఽథానాశినీ ।

ద్వేషప్రపకరు తెదీఘాప్రాణఘ్నైవిత్వచస్సృతాః ॥ ఇతి

కాత్యాయనస్తు-నసర్పణాసమిత్యైర్వాహోమక ర్తసుజానతేతి ।

ఇతి ఇథ్యయోగ్యవృక్షాః ॥

—అథ పరిసమూహనాదిః—

తత్ర కారికా-పాణినా సోదకేనాగ్నేస్సమంతాత్పరిమాజకనమ్ ।

తత్సమూహనమత్రేప్తం జయంతవచనం యథా ॥

ఉదకస్సంస్థాస్సర్వదిక్షు ప్రాచ్యాదిషు పరిస్తృతీః ।

కాంశ్చిదుత్తరతో దభానాస్తీయక పరిషిచ్ఛతి ॥

పర్యూహపరిషేకా స్తః సవత్ర త్రిస్త్రీరమృశేతి ॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్— “పరిసమూహ్య పరిస్తీర్య పురస్తాద్ద-

క్షిణతః పశ్చాదుత్తరత ఇత్యుదకస్సంస్థం తూష్ణీం పర్యక్షణమ్”

ఇతి || అస్యాథః— పరిసమూహనం నామ అగ్నేస్సమంతాత్పరి-
 మాజనమ్ || తత్రాగ్నిహోత్రవదితి | తతః పరిస్తీయక పుర-
 స్తద్దక్షిణతః పశ్చాదుత్తరత ఇత్యుదకస్సంస్థమ్ | ఉదకస్సంస్థవచన-
 మేకైకస్యాం దిశ్యుదకస్సంస్థాప్రాప్త్యథమ్ | తతః తూష్ణీం
 పయక్షణం కరోతి | తూష్ణీంగ్రహణం మన్త్యనజకమన్యే ధ-
 మా అగ్నిహోత్రే దృష్టా భవస్తీత్యేవమథమ్ | త్రిస్త్రీశే-
 కైకం పునఃపునరుదకమాదాయాదానన్తే చ కమణః పర్యక్ష-
 ణమ్-ఉభయత్ర పరిసమూహనపూర్వకత్వమితి | అత్ర పునఃపునః
 పరిసమూహనవిధానం మధ్యే పరిస్తరణవిధ్యర్థమ్ | ఏత స్త్రిన్కాలే
 ఉత్తరతోఽగ్నేరపఃప్రణయతి, చమసేన, కాంస్యేన, మృన్మయేన
 వా ఉత్తరత్ర నిసయనదశనాదితి || గృహ్యపరిశిష్టేఽపి—

„అథ సోదకేన పాణినా ప్రాగువీచీమారభ్యప్రదక్షిణమ-
 గ్నిం త్రిఃపరిసమూహ్య ప్రాదేశమాత్రైర్దైర్భిః ప్రదక్షిణం ప్రా-
 చ్యాదిప్రతిదిశముదకస్సంస్థం పరిస్త్రణీయాద్దక్షిణోత్తరయోస్సన్ధిషు
 మూలన్యగైరాచచ్చదయేద్ద్రాఘిషాన్వా దర్శంస్తథా స్త్రాణు-
 యాదుత్తరతః పాత్రాసాదనాయ దక్షిణతో బ్రహ్మసనాయ కాం-
 శ్చిద్దభానాస్తీర్యాగ్నింపర్యక్షేదేహోఽగ్నిసంస్కారః” ఇతి||

భగవాంస్తు-ఉచ్యతే సుసమిధస్య సోదకేనైవ పాణినా |

ప్రదక్షిణం త్రిస్సంమాప్టికైర్దైర్భిః పరిస్త్రణీయాద్దక్షిణోత్తరయోస్సన్ధిషు

ప్రాదేశమాత్రైర్దైర్భిః గైర్దక్షిణోత్తరయోస్సన్ధిషు

పరితోఽగ్నేర్యత్ స్తరణం పరిస్తరణముచ్యతే ||

యది ప్రాదేశమాత్రాస్సన్ధిశ్చతుర్భిః స్త్రాణుముష్టిభిః |

పరిస్త్రణీయాత్పాగైర్దక్షిణోత్తరయోస్సన్ధిషు యథాక్రమమ్ ||

పురస్తాద్దక్షిణస్యాం చ పశ్చాదుత్తరతః క్రమాత్ ।
 ఉదక్సంస్థం దిశి దిశి దక్షిణోత్తరయోస్తప్తైః ॥
 తైరగ్రైస్తీర్వమాణానాం నూలాన్యాచ్ఛాద్య బర్హిషామ్
 అథ దీప్తైః స్తప్తణీయాచ్ఛ దక్షిణోత్తరయోదిశోః ॥

ప్రాదేశమాత్రాస్తే న్యాయాత్సవే ప్రాగగ్రతాం గతాః ।
 చతుదిక్ష్వథ వా దీప్తైః పూర్వపశ్చిమయోదిశోః ॥
 ఉదగగ్రైరితి తయోః ప్రాగగ్రైర్వజ్ఞయైస్తప్తైః ।
 తృణేభ్యస్తీర్వమాణేభ్యః పూర్వపశ్చిమయోదిశోః ॥

దక్షిణాన్యత్తరాణి స్యురథస్తాదుత్తరాణి తు ।
 ఋత్విగ్భృహ్మ పుతశ్చిత్సాన్యదగ్నేదక్షిణతస్తప్తైః ॥
 తదాసనాథం ప్రాక్కులైస్తప్తానాం ముష్టిసంమితైః ।
 ప్రణీతాసాదనాథం చ పాత్రాణాం సాదనాయ చ ॥
 సంస్తీర్వోత్తరతా వహ్నీః పర్యుత్తేత్తం హుతాశనమ్ ।
 పాణినోదకమాదాయ ప్రాగుదక్రిః ప్రదక్షిణమ్ ॥
 ఆరభ్యోక్షత్యపస్తూష్టిమాహుః పర్యుక్షణం బుధాః । ఇతి.

అత్ర పరిషే.కాదేః ప్రదేశక్రమమాహ-కాశ్యపః —

అష్టాంశులిమితే దేశే పరిషే.చనమాచరేత్ ।
 నవాంశులిప్రమాణే తు విధినా పరిధీన్నయేత్ ॥
 దశాంశులిప్రమాణే తు పరిస్తీర్వ కుశాన్కమాత్ ।
 ఎకాదశాంశులై దేశే గన్ధపుష్పాక్షతాదిభిః ॥ ఇతి.

ఇతి పరిసమూహనాదిః.

— అథ పాత్రాసనాదిః —

తత్ర కారికా—

దర్శేషూత్తరతో ద్వేద్వే పాత్రాణి న్యజ్ఞే సాదయేత్ ।
తత్కృమం భగవానాహ జ్ఞాన్తేన కేన వృత్తికృత్ ॥

స్థాలీం చరోః ప్రోక్షణభాజనం చ దవీ=స్రువౌ సాదయ దర్శి-
హోమే । పాత్రం ప్రణీతాథ=మథాజ్యపాత్రమిధ్యం క్రమేణ క్ర-
మవిత్కు-శాంశ్చ ॥ దర్వాక్రియమాణో హోమో దర్శిహోమః ।
సాదయేదితి ప్రాప్తకాలే లోక్-ఆసాదనకాలోఽయం ప్రాప్త
ఇత్యధః ॥ అథవా హే క్రమవిద్యజమాన ! ఏవం క్రమేణ
పాత్రాణ్యసాదయేతి యోజనీయమ్—

— అథ పవిత్రలక్షణమాహ —

అనన్తస్తరుణౌ యా తు కుశౌ ప్రాదేశసమ్మితౌ ।
అనఖచ్ఛేదితౌ సాగ్రా తౌ పవిత్రాభిధాయకౌ ॥
ఈషచ్ఛిన్నాగ్రయోనై=వ త్యాగస్సూత్రే ప్రశబ్దత ఇతి.

— అత్ర విశేషమాహాపస్తమ్భః —

సమావప్రచ్ఛన్నాగ్రౌ దర్భౌ ప్రాదేశమాత్రే పవిత్రే కురుత
ఇతి । సమా స్థాత్యేన సమావితి రుద్రదత్తః ॥

ఉత్తానే ప్రోక్షణాథే=పా నినయేత్సపవిత్రకే ।

పవిత్రాన్యం త్రిరుత్పూతైః త్రిః ప్రోక్ష్యేధ్వ=బిలానిత్వితి

అత్ర గృహ్యపరిశిష్టమ్— అథ తేషు దర్భేషు పాత్రాణి న్యజ్ఞి-
లాని ద్వంద్వన్యదగపవగం ప్రయునక్తి ప్రోక్షణపాత్రస్రువౌ
చమసాజ్యపాత్రే ఇక్తాబహి=షీ చేతి ఆజ్యహోమేషు । తథా
చరుస్థాలీప్రోక్షణపాత్రే దర్శిస్రువౌ చమసాజ్యపాత్రే ఇక్తాబర్హి-

పీ చేతి । దవిహోమేషు ప్రోక్షణపాత్రముద్భృత్య పవిత్రే అస్త-
థాయాప ఆసిచ్య తూష్ణీం తాః పవిత్రాభ్యాం త్రిరుత్పయ
పాత్రాణ్యుత్తానాని కృత్వా ఇద్ధం విసస్య పాత్రాణి తాభిరద్భి-
స్త్రీః ప్రోక్షేదతత్పాత్రాసాదనమితి ॥ ఆహ భగవాన్—

తృణేష్వధాముఖాన్యేషు యజ్ఞపాత్రాణి సాదయేత్ ।
అనై శ్చ సాధనై స్సాధకం ప్రాకస్సంస్థాని యథాక్రమమ్ ॥
సువేణ ప్రోక్షణీపాత్రం ప్రణీతాపాత్రమేతయా ।
ఆజ్యస్థాల్యా సహేద్ధం చ బహిఃషో ద్వంద్వసాదనమ్ ॥
చరుప్రోక్షణయోః పాత్రే సునం జహ్వ తథైవ చ ।
ప్రణీతపాత్రమాజ్యస్య పాత్రేణైద్ధం చ బహిఃషా ॥
త్రిరద్భిః ప్రోక్ష్య పాత్రాణి తృణైః ప్రచ్ఛాద్య యాజ్ఞకైః ।
కృత్వా పవిత్రే ఆసిచ్య వారిప్రోక్షణభాజనే ॥
ఉత్పసీయాత్పవిత్రాభ్యామపస్తూష్ణీం త్రిరేవ తు ।
అఙ్గష్ఠానామికాభ్యాం తు పాణ్యోరుత్తానయోః పృథక్ ॥
గృహీత్వా మూలతూలాభ్యామిత్పుత్పవనముచ్యతే ।
కృత్వోత్తానాని పాత్రాణి విసస్యేద్ధం చ బన్ధనాత్ ॥
అద్భిరాభిస్సహ ప్రోక్షేత్త్రిరనేయైశ్చ సాధనైః ॥ ఇతి ।
— అత్రోపయుక్తపాత్రప్రకృతిపుత్రో ఉచ్యతే —

స్త్రుత్యథాసారే —

జహూః పాలాశ్యుసభృదాశ్వత్థీ వైకబ్జతీ ధ్రువా ।
యద్వా సవఃస్రుచః కార్యా ఎతేషామన్యపుక్షతః ॥
శమీమయ్యస్సృచః కార్యాస్సర్వాసాం భూజవృక్షజాః ।
తదభావే యథాలాభమన్యయాజ్ఞకవృక్షజాః ॥
ఖాదిరసు స్రునః కార్యః శమ్యా ప్రాశిత్రవేక్షణమ్ ।

ఖాదిరౌ ముసలః కార్యః పాలాశస్సాదులూఖలః ॥

ముఖ్యాభావే తు సదృశం ద్రవ్యం ప్రతినిధీయతే ॥ ఇతి.

సజ్జహే తు —

మృన్తయాని చ పాత్రాణి తైజసాశ్శమయాని వా ॥

సవేషామేవ పాత్రాణాం శబ్దశ్శక్తిశ్చ శస్యతే ॥

తయోశ్చ శబ్ద ఉత్కృష్టో గృహీయాద్యజ్ఞకర్మాణి ।

దారవాణి చ కార్యాణి యథాశక్త్యనురూపతః ॥

పూర్ణాపాత్రాదయో గ్రాహ్యః శస్తాయజ్ఞద్రుమోద్భవాః ।

ప్రశస్తౌ పూర్ణాపాత్రాథే దారుకాన్యమయకౌ మథే ॥

ఖాదిరేణ స్రువః కార్యః పలాశేన జహూభావేత్ ।

త్వక్ప్రదేశే బిళాస్యాతామనైర్వా యజ్ఞయైద్రుమైః

తదలాభే పలాశస్య పర్ణాభ్యాం హూయతే హవిః ॥

పలాశపర్ణాభావే తు పర్ణైర్వా పిప్పలోద్భవైః ।

పలాశస్య పర్ణాభ్యామిత్యత్ర మధ్యమపర్ణేనేతి వేదితవ్యమ్—

“మధ్యమేన పర్ణేన జహూతి” ఇతి శ్రుతేః ॥

చనుసం వా ప్రణీతాయాః కాన్యపాత్రమథాపి వెతి ॥

—అథ పాత్రప్రమాణమ్—

పాత్రప్రమాణమత్రిరాహ—

అఙ్గుష్ఠపరిమాణాథ్యం దణ్డం కుమ్భకభూషితమ్ ।

పుష్కరః పుష్కరాగ్రే తు మధ్యేఽఖోచ్చితాఙ్గితమ్ ॥

సుక్తీసుప్రాథ్వకరా కార్యో దణ్డవృత్తసుశోభనః ।

అఙ్గుష్ఠపరిమాణాథ్యం శ్రుతిమస్త్రవినిమిత్తమ్ ॥

అఙ్గులం మూలదేశే తు కుమ్భపుష్కరమూలకమ్ ।

గణ్డకాం తద్విజానీయాద్విభాగేన తు పుష్కరమ్ ॥

వేదీ సప్తాజ్ఞులా కార్యాసంశ్చవృత్తం ప్రకల్పయేత్ ।
 ప్రణీతం సమం కాయమగ్రం కుర్యాత్ పడజ్ఞులమ్ ॥
 గోకణాకృతిశోభాధ్యం కనిష్ఠాజ్ఞులిపశ్చకమ్ ।
 శ్శుతనిష్క్రమణం కార్యం యవత్రయసురేఖతమ్ ॥
 ఏవం స్రుచం స్రువం కృత్వా తాభ్యాం హోమస్సుఖావహాః

సజ్గృహేపి—

ఆయామం పశ్చాథా కృత్వా ద్విభాగం పాత్రముచ్యతే ।
 త్రిభాగం దణ్డమిత్యాహురేతదాయామలక్షణమ్ ॥
 సాత్రాయామాధతః పాత్రం విస్తారశ్చేత్తదధతః ।
 గ్రీవా విస్తారకస్యాథా బిలస్యాచ్ఛాయ ఇష్యతే ॥
 విస్తారద్విగుణం పాత్రం గ్రీవావిస్తారమధతః ॥ ఇతి.

అన్యచ్చ—స్రుచస్సృవః ప్రమాణం చ లక్షణం సమ్యగుచ్యతే ।
 అరత్నిమాత్రమాయామస్తయోమధ్యే స్రువస్య తు ॥
 బిలమజ్ఞులమానేన అస్తద్వ్యజ్ఞులమానతః ।
 మూలే ద్వ్యజ్ఞులమాత్రే తు ద్వై రేఖే విలిఖేత్తతః ॥
 దవ్యా విశేషతశ్చైవ దణ్డస్తవ్యజ్ఞులో భవేత్ ।
 చతురజ్ఞులమానేన గ్రీవాం కుర్యాత్తతః పరమ్ ॥
 పశ్చాజ్ఞులప్రమాణేన బిలం కుర్యాత్తు సవతః ।
 బిలాచ్చ పూర్వభాగే తు పుచ్చస్సప్తాజ్ఞులో భవేత్ ॥
 సవతో బిలఖాతం తు కుర్యాత్త్వ్యజ్ఞులమానతః ।
 స్రుతియన్త్రం పుచ్చభాగే కారయేద్యవమానతః ॥
 కాకపక్షాకృతిం చాగ్రం కుర్యాద్ధంసముఖాకృతిమ్ ।
 గ్రీవావిస్తారకం కుర్యాత్సాధాద్వ్యజ్ఞులమానతః ॥
 గ్రీవ్రాపరి సమంతాచ్చ దృఢరేఖాస్తు కారయేత్ ।

దణ్డస్థాల్యం తూభయోశ్చ కుర్యాదజ్ఞులమానతః ॥ ఇతి.

—ఇతి సాత్రాసాదనమ్—

—అథ సాత్రశుద్ధిః—

అథేదాసీం కనుకాణి ప్రయుజ్యమానానాం సాత్రాదీనా-
ముచ్చిష్టపహతౌ కా గతిరిత్యపేక్షాయామాచార్యాదినిరూపితరీ-
త్యా యావదుపయుక్తా శుద్ధిరుచ్యతే—

ఆహుశ్వలాయనాచార్యః—

శరావాదిష్వశుద్ధేషు యద్వా సంస్పృశ=నాదిభిః ।

శుద్ధిభకవతి తాపేన మృన్మయానాం తథాఽగ్నినా ॥

అగ్నేన శుద్ధిస్తామస్య కాంస్యానాం భస్మనా భవేత్ ।

అశ్వసంస్పృశ=నాం*శుద్ధిరాయసానాం తు త్షాశనాత్ ॥

స్త్రీశూద్రభుక్తసాత్రాణి కాంస్యాదీన్యపి వజ=యేత్ ।

సౌవణికరాజతాదీనాం దోహుత్వత్క్షాశనాచ్ఛుచిః ॥ ఇతి.

విజ్ఞానేశ్వరీయేఽపి- సౌవణికరాజతాత్రమశభ్రశుక్తిదృషదా-
ములూఖలముసలచమసప్రోక్షణసాత్రప్రభృతీనాం దారుమయా-
నాం చ శూపాజినాదీనాం చ వినా లేపముచ్చిష్టస్పృశ=న వా-
రిప్రక్షాశనాచ్ఛుద్ధిః । స్థాలీప్రభృతీనాం సస్నేహదారుసాత్రాణాం
వినా లేపముచ్చిష్టస్పృశ=న ఉష్ణోదకేన ప్రక్షాశనాచ్ఛుద్ధిః । తథా
సుక్త్రసువాదీనామలేపే వారిభిః ప్రక్షాశ్య యథావిధి పునఃపునః

* అశ్వసంస్పృశ=నాం శునకస్పృశ=రహితానామిత్యర్థః ।

శ్వసంస్పృశ=నాం మృన్మయవ్యతిరిక్తానాం దాహాదేవ శుద్ధిః । మృ-
న్మయసాత్రాణాం తు తాదృశానాం పరిత్యాగ ఏవేత్యర్థాత్పి-
త్యతి ॥

సంమాజనాచ్ఛుద్ధిః ॥ ఏ తేషాం కాకాదికృష్ణశకునిముఖావమశే-
నిలేపనాచ్ఛుద్ధిః । మాజాలవ్యతిరిక్తశ్వాపదముఖావమశే-
పరిత్యాగః । సలేపనానాం తు తైజసమృత్తయాశ్చమయానాం
సర్వేషామపి భస్మనా మృదావా సంఘృష్య జలైః ప్రతౌళనా-
చ్ఛుద్ధిరితి ॥

ఇతి పాత్రాసాదనపాత్రశుద్ధిః ॥

అథ బ్రహ్మపరణమ్—తత్ర గృహ్యపరిశిష్టమ్.

అథ బ్రహ్మ చేత్త్రియేత స ప్రాక్ ప్రణేతాప్రణయనా-
త్సమస్తపాణ్యజ్ఞుష్టో భూత్వాఽగ్రేణాగ్నిం పరీత్య దక్షిణత ఆస్తీ-
ణేషు దభేషు , నిరస్తః పరావసుః ' ఇతి తృణమజ్ఞుష్టోపకనిష్ఠి-
కాభ్యాం నైర్వృత్యాం నిరస్యాప ఉపస్పృశ్యేదమహమర్వాన-
సోన్నదనే సీదామీత్యుదఙ్ముఖ ఉపవిశ్య ,, బృహస్పతిబ్రహ్మ బ్ర-
హ్మసదన ఆసిష్యతే బృహస్పతే యజ్ఞం గోపాయ స యజ్ఞం పాహి
స యజ్ఞపతిం పాహి స మాం పాహి ” ఇతి మన్త్యం బ్రహ్మజపం
జపేదపాం ప్రణయనే బ్రహ్మన్నపః ప్రణేష్యామీత్యతిసృష్టో , భూ-
భువస్స్వబృహహస్పతిః ప్రసూతః ' ఇత్యుక్తోఽపి ప్రణయేతి ప్ర-
త్యతిసృజేత్సర్వదా చ యజ్ఞమనా భవేదేకే నైతదిచ్ఛన్తి - నిర-
సనముపవేశనం బ్రహ్మజపః ప్రాయశ్చిత్తహోమస్సంస్థాపనోప-
స్థానం చేతి పఞ్చ కర్మాణి బ్రహ్మణ ఇతి ॥

భగవాంస్తు-అథత్విజం వరణీయం కులీనం బ్రాహ్మణోత్తమమ్ ।

తత్పాణిం పాణినా గృహ్య బ్రహ్మణం వృణుయాత్సుధిః ॥

ద్వితీయయా విభక్త్యా తన్నామోద్దిశ్య వృణే ఇతి ।

ఉక్తో వృతోఽస్తీతి వదన్నగ్రేణాగ్నిం పరీత్య చ ॥

తస్మిన్నుదఙ్ముఖస్థిత్యా దక్షిణే చాసనే తృణమ్ ।

అజ్ఞానామికాభ్యాం తు సమాదాయ నిరస్య చ ॥

నిరస్త ఇత్యనేనైవ తత్ప్రత్యగ్దక్షిణాం దిశమ్ ।

అపస్సప్రప్తేదమహమిత్యపవిత్య తృణేషు సః ॥

సమస్తపాణ్యజ్ఞుషశ్చ దక్షిణే పర్యవస్థితః ।

అత్ర వామాయాపర్యవస్థితదక్షిణాపాద ఇతి వ్యాఖ్యేయమ్ ।

అత్రోపవేశనానంతరం సమస్తపాణ్యజ్ఞుషత్వం బ్రహ్మణ ఇతి భగవన్స్తతే విశేషః ॥ తస్య కమాణ్యుచ్యంతే సజ్జహకారేణ—

నిరసశ్చోపవేశశ్చ తథా బ్రహ్మజపౌఽపి చ ।

ప్రాయశ్చిత్తాహుతిస్సంస్థా బ్రహ్మణః పశ్చ కమఃసు ॥ ఇతి.

తథా చ నారాయణః—నిరసనోపవేశనే బ్రహ్మజపస్సవప్రాయశ్చిత్తాని సంస్థాజప ఇతి బ్రహ్మణః పశ్చ భవస్తీత్యుక్తమితి । తతో యజమానో యథాఽఽచారం బ్రహ్మణం గర్థపుష్పాద్వైరభ్యచక్యేత్ ॥ ఇతి బ్రహ్మవరణమ్.

— అథ పూణాసాత్రప్రణయనమ్ —

తత్ర కారికా—

విస్రస్యేత్తం చ చమసం సపవిత్రమతః పరమ్ ।

పూరయిత్వా జలైస్తత్ర గర్థపుష్పాణి చావపేత్ ॥

విస్రస్యేత్తం చెతి పూర్వేణ సమ్బంధః ।

సీత్యా తం నాసికాదఘ్నముదగగ్నేనిధాయ చ ।

దక్షైః ప్రచ్ఛాదయేత్పాత్రం పూర్ణసాత్రం తదుచ్యతే ॥ ఇతి అత్ర గృహ్యపరిశిష్టమ్ — “అథ చమసం ప్రత్యగగ్నేనిధాయా-
ద్భిః పూరయిత్వా గర్థాది ప్రక్షిప్య దక్షిణోత్తరాభ్యాం పాణిభ్యాం నాసికాస్తముద్ధృత్యోత్తరతోఽగ్నేదక్షైః నిధాయ దక్షైః ప్రచ్ఛాదయేదేతత్ప్రణితాప్రణయనమ్ ” ఇతి.

భగవాంస్తు --

ప్రణీతాపాత్రమాసీయ పశ్చాదగ్నేస్తృణేషు తు ।

అన్తథాన్య పవిత్రే తే సమ్పూర్వోత్పాతవారిణా ॥

తృణచ్ఛన్నం సముద్భతోఽధృతపాణిశ్చిరస్సమమ్ ।

అగ్నేరుత్తరత స్తీర్ణణేఽప్సేతేఽప్సేవ నిధీయతే ॥ ఇతి.

అత్రాపాం ప్రణయనే కారణం శూయతే --

అపః ప్రణయతి । ఆపౌ వై రత్నోఽఘ్నీః । రక్షసామపహత్యే ॥ ఇతి.

ఇతి పూర్ణాపాత్రప్రణయనమ్ ॥

-- అథ నిర్వాపాదిః --

తత్ర కారికా --

పవిత్రాన్తహిన్తే శూరేః ప్రహిముష్టిచతుష్టయమ్ ।

నిర్వాపేదగ్నయే త్వాదిమన్త్రేణావతేయైత్తతః ॥

నిర్వాపేదపరం చాగ్నిషామాభ్యాం త్వేతి మన్తతః ।

పవిత్రాన్తహిన్తాన్ ప్రహిన్వోక్షేన్నిర్వాపసంఖ్యయా ॥

పవిత్రాభ్యామన్తహిన్తాన్ ఉపరినిహితపవిత్రకానిత్యధః ।

జయన్తోఽపి--నిర్వాపస్య క్రమేణైవ ప్రోక్షణస్య క్రమో భవేత్ ॥

ఆస్తీర్ణే చోధ్వలోమ్ని స్యాత్కృష్ణాజిన ఉలూఖలమ్ ।

ప్రహిన్వత్ప్రహనాన్యాత్తాన్ ప్రీశ్యకీకృతతణ్డూలాన్ ॥

త్రిః ప్రక్షాళ్య పచేదితి ॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్--

.. తస్యైతస్యై దేవతాయై చతురశ్చతురో ముష్టిన్నిర్వాపతి ।

పవిత్రే అన్తథాన్యముష్టే త్వా జప్తం నిర్వాపామిత్యథైనా-

న్వోక్షతి యథా నిరుప్తమముష్టే త్వా జప్తం ప్రోక్షామిత్యవ-

హతాన్ త్రిష్ఫలీకృతాన్ నానా శ్రవయేత్సమోష్య వా యది

నానా శ్రపయెద్విభజ్య తణ్ణలానభిమృశేదిదమముమ్మా ఇదమముమ్మా
 ఇతి ” ఇతి॥ అన్యథాః--ప్రణీతాప్రణయనోత్తరకాలం శూపే-
 పవిత్రే అన్తథాఃయ ఏహీన్యవాన్వా అసమ్భవే అన్యాన్వా హా-
 మ్యానేకైకస్యై దేవతాయై చతురశ్చతురో ముష్టిన్నివపత్య-
 ముష్టై త్వా జప్తం నివపామితి అముష్టైశ్చబ్ధసానే చతుర్థాః
 విభక్త్యా దేవతాం నిదిశేత్ । చతురశ్చతుర ఇతి విస్సావచన-
 మేకైకస్యై దేవతాయై చతుర్ముష్టిప్రాప్త్యథమ్ । పవిత్రే
 వ్యాఖ్యాతే తథైనాన్వోక్షతి యథా నిరుప్తమముష్టై త్వా జ-
 ప్తం ప్రోక్షామితి । అథశబ్దః కథం సవాసామేవ దేవతానాం
 నిరుప్తేషు ప్రోక్షణం స్యాదిత్యేవమథమ్ । ఎతానితి బహువచనం
 సంశ్లిష్టానేవ ప్రోక్షేన్న విభజ్యేత్యేవమథమ్ । యథా నిరుప్త-
 మితి తస్యైతస్యై దేవతాయై చత్వారిచత్వారి ప్రోక్షణాని సమ-
 న్త్రకేషు నివాపేషు సమన్త్రకాణి, అమన్త్రకేషుసమన్త్రకాణి,
 పవిత్రే అన్తథాఃయ కుర్యాదిత్యేవమథమ్ । నివాపప్రోక్షణే
 ఎకస్తిన్నేవ వాత్రే భవతః, ఉత్తరత్ర విభాగవిధానాత్ । అవహ-
 తాన్ త్రిః ఫలికృతాన్ నానా శ్రపయేదితి । కృష్ణాజనే ఉలూ-
 ఖిలం కృత్వా పత్న్యవహన్యాత్త్రిః ఫలికృతాన్ త్రిశ్శుక్లికృతాని-
 త్యథాః । పిణ్డపితృయజ్ఞే చ సకృత్ప్రోక్షేతి సకృద్గ్రహణాదత్ర
 త్రిః ప్రక్షాళయేత్ । నానా శ్రపయెత్సమోష్య వా ఎకత్ర వా
 శ్రపయేత్ । యది నానా శ్రపయెద్విభజ్య తణ్ణలానభిమృశేదిద-
 మముమ్మా ఇదమముమ్మా ఇతీతి । యది పృథక్ శ్రపయెత్తథా సతి
 తణ్ణలాన్విభజ్యేదమముమ్మా ఇదమముమ్మా ఇతి అముష్టైశ్చబ్దః పూ-
 వవదితి ॥ గృహ్యపరిశిష్టే తు --, అపః ప్రణీయ శూపే ప్ర-
 హీన్నిరుప్య ప్రోక్ష్య ప్రాగ్గీవముత్తరలోమ కృష్ణాజినమాస్తీర్య

తత్రోలూఖలం నిధాయ తానవహత్య తణ్డూలాన్ త్రిః ఫలీకృతాన్
త్రిః ప్రతూశ్య పచెత్ ” ఇతి.

అత్ర భగవాన్ --

తస్మిన్కాలే తు నివాపః కతవ్యశ్చ యథావిధి ।

తస్మిన్నగ్నావధిత్య పచెత్కాష్ఠేహావిశ్వనేః ॥ ఇతి.

అత్ర ప్రోక్షణాదీనాం లక్షణమాహ--సజ్జహకారః--

ఉత్తానేన తు హస్తేన కతవ్యం ప్రోక్షణం భవేత్ ।

అవాచీనేన హస్తేన కతవ్యం స్యాదప్రోక్షణమ్ ॥

ముష్టికరొతి యత్తోయమభ్యుక్షణమితి త్రిధేతి ।

అత్ర పచననియమమాహ--బౌధాయనః--

నాశృతం న విదగ్ధం వాఽప్యబహిర్గతకణ్డకమ్ ॥ ఇతి.

అత్ర నివాపకాలే హవిర్గ్రహణమగ్నేః పశ్చిమదేశే
కుర్యాత్, తథా చాపస్తమ్భః, అపరేణ గాహాపత్వం ప్రాగీష-
ముదగీషం వా నద్ధయుగం శకటమవస్థితం భవతి ' ఇతి నివాపా-
ధామితి శేషః॥ అవహననే స్థానవిశేషమాహ స ఎవ-- ఉత్తరేణ
గాహాపత్వ ముత్తరదేశే వా ప్రతీచీనగ్రీవముత్తరలోమోపస్త్ర-
ణాతి' ఇతి అవహననాధామితి శేషః॥ కృష్ణాజినమవహననే కారణం
శ్రూయతే-- యజ్ఞో దేవేభ్యో నిలాయత । కృష్ణో రూపం కృత్వా
యత్కృష్ణాజినే హవిరధ్యవహన్తి । యజ్ఞాదేవ తద్వజ్జం ప్రయజ్ఞే
ఇతి ॥ అథ వ్రీహ్యాభావే ప్రతినిధిద్రవ్యం నిషిద్ధద్రవ్యం చోక్తం.

స్మృత్యధాసారే --

వ్రీహిర్యవౌ వా శ్యామాకౌ నీహారౌ వా హవిర్భవేత్ ।

ప్రియజ్ఞవైణవం ధాన్యం కన్దమూలఫలం జలమ్ ॥

సత్యం వా హవిరైతేషు యథాసమ్భవమాహరైత్ ।
 ప్రతినిధ్యస్తరం సత్యం విజ్ఞేయం హవిరత్యయే ॥
 ప్రధానదేవతోద్దేశాత్సంత్యజెత్సత్యమాత్మనః ।
 అతోఽన్యదపి వా కిచ్ఛేత్సదృశం ధాన్యమాత్రకమ్ ॥
 స గ్రాహ్యం సవదా మాషకుళుతం కొద్రవం తథా॥ ఇతి.
 ఇతి నివాపాదిద్రవ్యప్రతినిధిః.

— అథాజ్యసంస్కారాదిః —

తత్ర కారికా —

త్రిః ప్రత్యూశ్య పచేదాజ్యమాసిచ్య సపవిత్రికే ।
 అపాహూత్యత్తరతోఽక్లారాన్ తేష్వగ్నిశిత్య తద్భృతమ్ ॥
 అగ్నిశితమవజ్వల్య దభాగ్రద్వయమన్యతి ।
 తేనేవ జ్వలతాఽఽజ్యం చ త్రిః పర్యగ్ని కరోత్యథ ॥
 కర్షన్ని ప్రౌదగుద్వాన్య త్వక్లారానతిసృజ్య చ ।
 అజ్ఞప్తోపకనిష్ఠాభ్యాం పవిత్రే తే అసంహతే ॥
 గృహీత్వాత్తానపాణిభ్యాం త్రిః ప్రాగుత్పాయ తద్భృతమ్ ।
 సవితుష్టేతి మన్తేణ సకృత్తూష్ణీం ద్వీరివ్యతే ॥
 కృతాజ్యోత్పవన ప్రోత్య పవిత్రే అనలే షీవేత్ ।
 అనలాత్ప్రత్యగాస్తీణైః బహిఃప్యాజ్యం నిధాయ చ ॥
 ప్రతాప్య సకుశౌ దవీఃస్రువౌ దవీః నిధాయ చ ।
 స్రువన్య బిలమగ్రైస్తు పృష్ఠమభ్యాత్మమగ్రతః ॥
 ఆరభ్య పృష్ఠతో యావదుపరిష్టాద్బిలం భవేత్ ।
 కుశానాం మూలతో దణ్డమేకైకం త్రిమృజీత వై ॥
 ప్రోత్య ప్రతాప్య చాసాద్య బహిఃప్యత్తరతో ఘృతాత్ ।
 సంమృజ్య తైః కుశైర్దవీమాసాద్యోత్తరతస్సువాత్ ।
 తాన్కుశాన్మృతసంమార్గాన్ప్రత్యోక్త్యాగ్నా ప్రహరేదథతి

ఇదమత్ర గృహ్యమ్--: పవిత్రాభ్యామాజ్యసౌత్వవనమ్ ' ఇతి।
 కాయమితి శేషః । అథ కింలక్షణే పవిత్రే ? కథం పూత్వవనమ్ ?
 ఇత్యేతద్ద్యయం నిర్ణేతుమాహ- ,, అప్రచ్ఛిన్నాగ్రావనస్తర్గభా-
 ప్రాదేశమాత్రో కుశౌనానాస్తయోగృహీత్వా అజ్ఞుష్ఠోపకని-
 స్థికాభ్యాముత్తానాభ్యాం పాణిభ్యాం , సవితృష్ట్యా ప్రసవ ఉత్పనా-
 మ్యచ్ఛిదేణ పవిత్రేణ వసోస్సూర్యస్య రశ్మిభిః ' ఇతి- ప్రాగు-
 త్పనాతి సకృన్నస్త్రైణ ద్విస్తూషీమ్ " ఇతి । అస్యాథః - ప్ర-
 శబ్దః సూక్ష్మచ్ఛిన్నాగ్రయోరనివృత్త్యథః । న విద్యతే అస్త-
 మధ్యే గర్భో యయోస్తా తథాక్తా ప్రాదేశప్రమాణౌ కుశౌ
 ఎవంలక్షణయుక్తౌ కుశౌ పవిత్రసంజ్ఞకౌ నానేత్యసంసర్గాథమ్ ।
 పవిత్రే అస్తయోరసంస్పృష్టే అజ్ఞుష్ఠోపకనిస్థికాభ్యాం ఉత్తానాభ్యాం
 పాణిభ్యాం గృహీత్వా ప్రాగుత్పనాతి, సకృన్నస్త్రైణ ద్విస్తూషీమ్
 ప్రాగితి పాఠః కార్యః । పుల్లిజ్ఞపాతే కతుః ప్రాజ్ఞుఖత్వం స్యా-
 త్తచ్చ పరిభాషాసిద్ధమ్ । నను కర్తృణశ్చ ప్రాక్త్వసిద్ధమ్, తత ఎవం
 సత్యమ్ । తత్తు శాస్త్రాస్తరదృష్టపునరాహారనివృత్త్యథమ్ । తేన
 జ్ఞాయతే శాస్త్రాస్తరదృష్టానాం పాత్రాసాదనాదీనాం న విరోధి-
 నామిచ్ఛాతః క్రియేతి । ఇత్థం హి శాస్త్రాస్తరై దృష్టమ్ పరిస్త-
 రణకాలే ఉత్తరతోఽగ్నేః కాంశ్చిద్దభానాస్తీయః బ్రహ్మవత్సు
 తు కమసు దక్షిణతోఽప్యగ్నేః కాంశ్చిద్దభానాస్తీయః త-
 తోఽగ్నిం పర్యుత్య ఉదగగ్నేదభేషు ద్వంద్వం స్యశ్చ పా-
 త్రాణ్యాసాదయదుభాభ్యాం పాణిభ్యామయం పాత్రాసాదనక్రమః ।
 ప్రోక్షణపాత్రమథ సువయుక్తం ॥

పాత్రమపాం ప్రణయేన విశిష్టమ్ । భాజనమాజ్యహవిగ్ర-
 హణాథమ్ ।

త్విద్ధమఖోపరి సాదయ దర్భాన్ ॥ ఇత్యాజ్యహోమేషు ।
దవీకమత్సు తు కమస్వయం క్రమః—

సాలీం చరోః ప్రోక్షణ భాజనం చ ।

దవీనువౌ సాదయ దవీహోమే ॥

పాత్రం ప్రణీతార్థమథాజ్యపాత్రమ్ ।

ఇద్ధం క్రమేణక్రమవిత్కుశైశ్చేతి ॥

తతోఽప్రచ్ఛిన్నాగ్రావిత్కుశైశ్చ పవిత్రే గృహీత్వా ప్రోక్ష-
ణపాత్రే నిధాయ అప ఆసిచ్య తాభ్యాం తిరుత్పాయోత్తానాని
పాత్రాణి కృత్వా విసస్యేద్ధం సర్వాణి పాత్రాణి త్రిః ప్రోక్షతి ।
తతః ప్రణీతాపాత్రం ప్రత్యగ్గే నిధాయ తస్మిన్నేతే పవిత్రే అ-
స్తథాయాద్భిః పూరయిత్వా గన్ధాది ప్రక్షిప్య పాణిభ్యాం పాత్రం
నాసికాస్తముద్ధృత్య ఉత్తరతోఽగ్నేదర్శేషు నిధాయ ద-
భైః ప్రచ్ఛాదయేత్ ఇతి ॥ ఆచార్యస్య మతే —
పూణాపాత్రం కాయమ్ । అన్యస్య తు మతే కరణేభ్యద-
యో నాకరణే ప్రత్యవాయ ఇత్యాశయః ఇత్థం చాన్యత్ శాస్త్రే
దృష్టం । పూణాపాత్రనిధానాంతరం తతస్త్వే గృహీత్వా-
ఽఽజ్యసాల్యాం నిధాయ ఆజ్యమాసిచ్య ఉదగక్లారానపోహ్య తే-
ష్వధిశ్చిత్వాజ్యమవజ్వల్య దభాగ్రే ప్రచ్ఛిద్య ప్రత్యుశ్యాజ్యే ప్ర-
త్యస్య పునర్జ్వలతా తేనైవౌక్త్యైకేన త్రిః పరిహరేత్ నాత్ర
జ్వలనం కృతమ్ । తతశ్శనైశ్శనై రుదగుద్వాస్యాక్లారానతిస్పృజ్య
తత్రస్థమేవాజ్యముత్పాయ పవిత్రే అద్భిః ప్రోక్ష్య అగ్నా ప్రక్షిపే-
దితి । ఆచార్యస్య తూత్పవనం నిత్యమ్ । అన్యస్య తు పాక్షికమ్ ।
పూర్వానదిత్యుదాహృతమ్ । సుక్తసువసంమాజానమప్యన్యశా-
స్త్రే దృష్టమ్ । తస్యాపీచ్ఛాతః క్రియా అనయోస్సమ్మంగ ఉ-

చ్యుతే దక్షిణహస్తేనోభా గృహీత్వా సవ్యేన కాంశ్చిద్దభానా-
దాయ సహైవాగ్నో ప్రతాప్య జహూం నిధాయ దక్షిణేన పా-
ణినా స్రువస్య బిలం దర్శయైః ప్రాగాది ప్రాగపపగం త్రిస్సం-
మృజ్య అధస్తాద్దభాన్త్రేణైవాభ్యాత్తం త్రిస్సంమాప్తి తతో
దర్శణం మూలైర్దణ్డస్యాధస్తాద్బలపుష్పాదారభ్య యావదుప-
రిష్టాద్బిలం తావత్త్రిస్సంమాప్త్యద్భిః ప్రోక్ష్య స్రువం నిష్టప్యాజ్య-
స్థాల్యా ఉత్తరతో నిధాయాదకం స్పృష్ట్యా తైరేవ దర్శభజా-
హూం చైవమేవ సంమృజ్య తతో దభాన్తద్భిః ప్రక్షాళ్యాగ్నా-
వను ప్రహరేదేవం సంమాగః[†] స్విష్టకృదస్తే చేద్ధసంసహన్యా
అగ్నో ప్రహరణం దృష్టమ్ । యదన్యదస్తచ్చాస్త్రామిద్ధాపర-
శాస్త్రే దృష్టం తదపీచ్ఛాతః కార్యమితి జ్ఞాపయితుం ప్రాగుత్పు-
నాతీతి పునరాహారప్రతిషేధః । కిన్తు ఉత్పన్నాతి త్రిరిత్యేవ వాచ్యం
లాఘవాథామ్ । తథా సతి సర్వత్రైవం కర్మావృత్తావిత్యనేన
సకృన్నస్త్రేణ ద్విః తూష్ణీం సిధ్యతి । ఏవం సిద్ధే, ఇదం వచనం
గృహ్యై కర్తావృత్తై మన్తావృత్తిభావతీత్యేవమర్థమ్ । పూర్వ-
యోగః కిమర్థః ? ఆజ్యాధికారార్థమితి చేత్తహి ప్రాగు-
త్పన్నాత్యాజ్యమిత్యత్రైవ వాచ్యమ్ । అథ పవిత్రసంజ్ఞాథం
తహి కుశౌః పవిత్రై ఇత్యత్రైవ వాచ్యమ్ । ఉచ్యతే పూర్వేణా-
మన్తకముత్పవనం విధీయతే । అనేన తు సమన్త్రకమ్, తత్ర
వై తానికై అమన్త్రకమ్, అత్ర గృహ్యకమణి సమన్త్రకమిత్యే-
వం వినివేశః ॥ గృహ్యపరిశిష్టే తు—

అథ తే పవిత్రై ఆజ్యప్రాత్రే నైవధాన్యాజ్యమాసిచ్యా-
క్లారానుదగపాహ్య తేష్వాజ్యమధిశిత్వోల్లుకేనావజ్వల్య దర్శయై
ప్రచ్ఛిద్య ప్రక్షాళ్యాజ్యై ప్రాప్త్య జ్వలతా తేనైవోల్లుకేనాజ్యం

త్రిః పరిహృతోఽల్పకం నిరస్యాప ఉపస్పృశ్యాజ్యం కషణ్ముద-
 గుద్వాస్యాజ్ఞారానతిస్పృశ్యాజ్యముత్పన్నయ పవిత్రే ప్రత్యుత్థ్యాగ్నా
 ప్రాస్యాప ఉపస్పృశేదేష ఆజ్యసంస్కారోఽథ బహిరార్తానో-
 ఽగ్రే ప్రాగగ్రమాస్తీయే తత్రాజ్యమాసాద్య సదభౌ దవే-
 స్రువావాదాయాగ్నా ప్రతాప్య దర్శ్యం నిధాయ స్రువం సవ్యేనా-
 దాయ దక్షిణేన పాణినా దర్భాగ్రైర్విలంప్రాగారభ్య ప్రాదక్షి-
 ణ్యేన ప్రాగవపగం త్రిసంమృజ్య తైరేవ బిలపుష్పమభ్యాత్తం
 త్రిసంమృజ్యాథ పృష్ఠాదారభ్య యావదుపరిబిలం దణ్డం దర్భ-
 మాలై స్త్రిసంమృజ్య స్రువం ప్రోక్ష్య ప్రతాప్యోదగాజ్యాదృష్టి-
 యాసాద్యోదకస్పృష్టైస్తైరేవ దభేరేవం దర్శ్యం చ సంస్కృత్య
 స్రువాదుదక్షిణాయ దర్భానోఽప్యైర్వాగ్నా ప్రహరేదేష స్రుక్ స్రువ-
 సంమార్గే ఇతి ॥ భగవాంస్తు—

అథాజ్యసాలీమాదాయ ఆజ్యం తస్యాం నిషిచ్య చ ।

ఉదగగ్నే నిరూఢేషు త్వజ్ఞా నేషు సభ స్తను ॥

అధిశిత్య విలాపై ర్వితవజ్వల్య జ్వల త్త్రణైః ।

ఆజ్యం ప్రత్యస్య దర్భాగ్రై త్వజ్జుష్టపవమాత్రకై ॥

అత్రోక్తనిరూఢశబ్దస్యాథాః । స్మృతిదీపికాయాముదీరితః—

నిరూఢస్యాదివిభక్తోఽగ్నిర్యః పరిస్తరణాదృహిః ।

అనిరూఢస్స వై వహ్నిః యః పరిస్త్రతిమధ్యగః ॥ ఇతి.

యత్తు కై శ్చిదుచ్యతే—

అగ్నేరు త్తరతోఽజ్ఞారాన్నిరూహ్యాజ్యస్య సంస్క్రియామ్ ।

కుర్యాత్పరిస్త్రతేరర్వాజ్ఞ పరిస్తరణాదృహిః ॥ ఇతి.

తదేతచ్చిన్త్యమ్—

పునర్జ్వలద్భిరేతై స్త్రిః తృణైః పరిహరేత్సహ ।

ఓదనాదిహవిభిఃస్తు సన్ని చేదితరై రితి ॥

అద్భిరేతాని సమౌర్జ్య ప్రహృత్యాగ్నానుదక్ష్మపన్నితి |
అత్ర పయగ్నికరణతృణనిరసన విశేషమాహ సజ్గహకారః -

పయగ్నికరణాయాగ్ని మనిరూఢాద్యదాహరేత్ |

బహిర్నిరస్య తచ్ఛేషం నిరూఢాద్యది యోజయేత్ ॥

ఉద్వాన్యాజ్యమయాజ్ఞారాః ప్రత్యూహ్యప ఉపస్పృశేత్ |

తాభ్యామాజ్యం త్రిరుత్పాయ పవిత్రాభ్యాం యథావిధి ॥

సకృన్తస్త్రేణ ద్విస్తూషీమగ్నై తే సమ్ప్రహృత్య చ |

సపరిస్తరణాదగ్నేః పశ్చాత్సమ్ప్రశీతస్థలై ॥

బహిఃస్సంసహసీం రజ్జముదగ్రగాం నిధా యతామ్ |

తస్యాం బహిఃపి సంస్తీణే ప్రాగ్రై నిహితం భవేత్ ॥

అథాదాయ స్రువం దర్శ్యం దక్షిణేన కరేణ తౌ |

సవ్యేన దర్శాంశ్చదాయ సహైవాగ్నై ప్రతాపయేత్ ॥

సంమృజ్య త్రివిలం మూలై ర్దణ్డం మధ్యై స్సృజన్యతు |

మూలం మూలైశ్చ దర్శాణాం తథా జహ్వ విధీయతే ॥

సహ దర్భైస్సృజన్యం జహ్వ ప్రతాప్య ప్రోక్ష్య తాన్ముశాన్

ప్రహృత్యాప ఉపస్పృశ్య హవిస్తేనాభిఘారయేత్ ॥ ఇతి.

అథ సంమృష్టపాత్రమసంమృష్టపాత్రేణ న సంస్పృశయేత్ -

తథా చాపస్తమ్భః— , న సంస్పృష్టాన్యసంస్పృష్టైస్సంస్పృశ్య-
యతి' ఇతి - అత్రాజ్యస్థాల్వామాజ్యనిషేచనమగ్నేః పశ్చిమతః
కుర్యాదిత్యాహ సపవ - , అపరేణాగ్నిం పవిత్రాస్తహితాయా-
మాజ్యస్థాల్వామాజ్యం నిరూప్య' ఇతి | అథాజ్యాభావే ప్రతినిధి-
రుక్తస్సాయణీయే—

హవ్యాభేగోఘృతం గ్రాహ్యం తదభావే తు మాహిషమ్ |

ఆజం వా తదభావే తు సాక్షాత్తైలం గ్రహీమ్యతే ॥
 తదభావే తస్మిన్ హః కాసుమ్భస్సర్పపోద్భవః ।
 వృక్షస్నేహాఽథ వా గ్రాహ్యః పూర్వాభావే పరఃపరః ॥
 తదభావే యవప్రహిశ్యామాకాన్యతమోద్భవమ్ ।
 విష్టమాలోఽద్య తోయేన పృథాభే యోజయేత్సుధీః ॥
 విష్టాభావే తు తత్తుల్యం ద్రవ్యం ప్రతినిధీయతే । ఇతి.

వాస్కరేణాపి—

కన్దేః పుష్పైః ఫలైః క్షీరైః యావై సదృశమివ్యతే ॥
 నాత్రాపి ప్రతిధాతవ్యం నిషిద్ధం వస్తు కుత్రచిత్ ।
 శ్రోత్రియాణామభోజ్యం యద్యవ్యం హి తదశేషతః ॥
 గ్రాహ్యం ప్రతినిధితేన హామకార్యేషు న క్వచిత్ ।
 కామ్యే ప్రతినిధిర్నాస్తి నిత్యే నైమిత్తికే హి సః ॥
 కామ్యేఽప్యవక్రమాదూర్ధ్వమన్యే ప్రతినిధిం విదుః ।
 న చ ప్రతినిధిదేశకాలయోరన్యథాపరః ॥
 ద్రవ్యం వై కల్పికం కించిద్యత్ర సంకల్పితం భవేత్ ।
 తదభావే సతి గ్రాహ్యం న తు వైకల్పికాన్తరమ్ ॥
 ఉపాత్తే తు ప్రతినిధౌ ముఖ్యం వై లభ్యతే యది ।
 తత్ర ముఖ్యమనాదృత్య గాణేనైవ సమాప్యతే ॥ ఇతి.

తత్ర పృథక్కృతాగ్నవాజ్యాధిశ్రయణే కారణం శ్రూయతే,
 అగ్నిహోత్రపకరణే—“రుద్రో వా ఏషః । యదగ్నిః ।

పత్నీ స్థానీ । యన్తథ్యేఽగ్నేరధిశ్రయేత్ । రుద్రాయ పత్నీ-
 మపి దధ్యాత్ । ప్రమాయుకా స్యాత్ । ఉదీచోఽక్లేరాన్ని-
 రూహ్యాధిశ్రయతి । పత్నీయై గోపీథాయ । వ్యన్తాన్కరోతి । తథా

పత్న్యప్రమాయకా భవతి" వ్యస్తాస్పృశగ్గాథా (గ్గతా) న్ ।
 పర్యగ్ని కరణే ఫలవిశేషః శ్రూయతే—, పర్యగ్ని కరోతి । రక్షసా-
 మపహత్యై । త్రిః పర్యగ్ని కరోతి । త్ర్యావృద్ధి యజ్ఞః । అథో
 మేధ్యత్వాయ' ఇతి । ఉదగుద్వాసనే కారణం శ్రూయతే , య-
 త్ప్రచీనముద్వాసయేత్ । యజమానగంశుచాఽపయేత్ ।
 యద్దక్షిణా । పితృదేవత్యగ్ం స్యాత్ । యత్ప్రత్యక్ । పత్నీగం
 శుచాఽపయేత్ । ఉదీచీనముద్వాసయతి । ఎషా వై దేవమ-
 సుమ్యాణాగం శాంతా దిక్ । తామేవైనదనూద్వాసయతి శాన్త్యే'
 ఇతి । ఆజ్యసాత్రస్య కర్షణ్ని ప్రాదగుద్వాసనే కారణం శ్రూయతే-
 , వత్త్వ కరోతి । యజ్ఞస్య సస్త్యై' ఇతి । బర్హిస్సరణే విశేష-
 శ్శూయతే—, బర్హిస్సృణాతి । ప్రజా వై బర్హిః । పృథివీ
 వెదిః । ప్రజా ఎవ పృథివ్యాం ప్రతిష్ఠాపయతి । అనతిదృశ్మగ్ం
 స్తృణాతి । ప్రజయైవైనం పశుభిరనతివృశ్ం కరోతి' ఇతి ।
 సువబిలాదెదభా=గ్రాదిభిస్సంమాజ=నేఫలవిశేషశ్శూయతే—
 ప్రాచీనుభ్యాకారమ్ । అగ్రైరన్తరతః । ఎవమివ హ్యన్నమద్యతే ।
 అథో అగ్రాద్వా ఓషధీనామూజం ప్రజా ఉప జీవన్తి । ఉజ్జ-
 ఎవాన్నాద్యస్యావరుధ్యై । అధస్తాత్ప్రతీచీమ్ । దణ్ణముత్తమతః ।
 నూలెన మూలం ప్రతిష్ఠిత్యై । ఇతి ॥ అత్రాపేక్షితహవిరన్త-
 రసంస్కారవిధిస్తు ఆచార్యేణాపాసనప్రకరణ ఉక్తప్రదృశ్యతే-

తత్రగృహ్యపరిశిష్టమ్—, హశామ్య పక్వముల్లుకెనావజ్వల్య ప్రోత్య-
తేనేవ త్రిః పర్యగ్నికృత్వా ఉల్లూకం నిరస్యేత్పక్వముదగజ్జారే-
ష్వధిశిత్యప్రోత్యోదగుద్వాస్య తానజ్జారానతిస్థ జేదేష హశామ్య-
సంస్కారః' ఇతి —

— ఇత్యాజ్యసంస్కారాదిః —

— అథ చరుసంస్కారాదిః —

తత్ర కారికా—

అభిఘార్య చరుం చోదగుదగుద్వాస్య తత్పరమ్ ।

అన్తరేణాగ్నిమాజ్యం చ నీత్వాఽథాసాద్య బహిఃపి ॥

ఆజ్యాద్దక్షిణతో దేశే జయస్తవచనం యథా ।

కేచిత్ప్రత్యభిఘార్యేతి సూత్రమన్యదధీయతే ॥ ఇతి.

ఇదమత్రగృహ్యమ్—, శృతాని హవీంస్యభిఘార్యోదగుద్వాస్య
బర్హిష్యాసాద్య ప్రత్యభిఘార్య' ఇతి । అన్యార్థః—ఉత్తర-
తోఽగ్నేః ఆజ్యముత్పూయ్యాగ్నేః పశ్చిద్భహిఃరాస్తీర్యాజ్య-
మాసాద్య తతశ్చృతాని హవీంస్యభిఘార్యోదగుద్వాస్య తతో
బర్హిష్యాసాద్య పునరభిఘార్యేతి కేచిత్పఠఃని । ఇతి.

భగవాంస్తు—

గృహీత్వాఽఽజ్యంస్రువేణైవ పక్వే హవిషి సేచనమ్ ।

అభిఘారణమిత్యాహుఃతథాఽన్యేషు హవిష్సు చ ॥

ఉదగుద్వాసితం తస్మాత్ పునరప్యభిఘారయేత్ ।

ఆజ్యస్య దక్షిణే పాశ్వే బహిఃప్యాసాదయేత్పృథక్ ॥ ఇతి

ఎవం పృథక్ శ్రవణపక్షే తన్త్రముక్తమ్, తత్ర కారికా—

సహశ్రపణపక్షే తు పృథగుద్ధరణాయ వై ।

నిదధ్యాత్పత్రమితరత్ మధ్యే చవాఽజ్యయోస్తతః ॥

ఉద్భృత్య చ చరారథమభిమృశ్యేదమగ్నయే ॥ ఇతి.
అత్రాగ్నయ ఇత్యేతత్ప్రధానదేవతానాముపలక్షణార్థమ్ ।

ఇదమత్ర గృహ్యమ్—, యద్యు వై సమోష్య వ్యుద్ధారం
జహుయాత్' ఇతి.

అన్యార్థః—యది సమోష్య శ్రవయేయేత్తథా సతి చరుం
వ్యుద్భృత్యేవాభిమృశ్య తతో జహుయాత్ । వ్యుద్ధారమితి వ్యు-
ద్భృత్యేత్యర్థః । వ్యుద్ధరణం నామ పాత్రాస్తరే పృథక్కరణమ్
జహుయాదితి వచనం హోమకాలే వ్యుద్ధరేదిత్యేవమర్థమితి ॥
గృహ్యపరిశిష్టే౭పి—, యది సహశ్రపయేచ్ఛరుముద్భృత్యేదమము-
ష్టా ఇదమముష్టా ఇత్యభిమృశేత్' ఇతి.

హవిరాదీనామస్పృశ్యస్పృశనోపహతో సత్యామిహ యోగ్యా-
యోగ్యవిభాగమాహాచార్యః—

వ్రీహితణ్డలధాన్యాని సవాణ్యామాని త్రైరిహ ।

స్పృష్టాన్యధ్వివిశుధ్యన్తి నవాన్యేనామ్బరాణి చ ॥

త్రైశ్చణ్డాలాదిభిః ॥

పక్వాన్నాని చ ధానాశ్చ లాజాని పృథుకాని చ ।

అపూరాదీని శుద్ధాదైర్యః స్పృష్టాన్యేతాని నజయేత్ ॥

ఆపత్సేవితాని పక్వాని శ్వకాకాద్యైరపి ద్విజః ।

సంస్పృష్టాన్యకదేశే తు తన్నాతం పరినజయేత్ ॥

తచ్ఛేషమగ్నో నిక్షిప్య కించిత్సమ్ప్రాప్త్య వారిణా ।

విప్రాజ్ఞయా తు గృహీయాత్ ధాన్యాదీనాం తు రాశితః॥

అల్పం తు సంత్యజేద్దుష్టం పక్వాన్నాద్యం విచక్షణః ।

రసానాం క్వథనాచ్ఛుద్ధిరాజ్యాదీనాం భవేదిహ ।

చణ్డాలాద్యధమైస్సంస్పృష్టాన్ దధిక్షీరఘృతాదికాన్ ।

వజయేన్దతిమాన్విప్రః శూద్రాద్యైరపి వా జలమ్ ॥

సరిత్సరోజలంశుద్ధం సవైస్సప్తప్రమిహావ్యుతః ।

వజయేచ్ఛ తటాకోతం కూపం చణ్డాలజాతిభిః ॥ ఇతి.

స్వప్రమితి శేషః ॥ ఇతి చరుసంస్కారాదిః ॥

అథేథాధానమ్,—తత్రకారికా —

అలఙ్కృత్యాభిఘాత్యేధ్ధమాధాయాయం త ఇత్యథేతి —

ఇదమత్ర గృహ్యమ్—ఇధ్ధమభిఘార్య, “అయం త ఇధ్ధ
ఆత్మా జాతవేదస్తేనేధ్యస్వ వధస్వ చేధ్ధ నధయ చాస్తాన్ ।
ప్రజయా పశుభిర్బహునచ సేనాన్నాద్యైన సమేధయ స్వాహా”
ఇతి. అస్యాథో గతః ॥

భగవాంస్తు —

అగ్నిం పరిసమూహ్యథ గర్ధపుష్పైరలఙ్కృతమ్ ।

ఆత్మానం చాప్యలంకృత్య ఇధ్ధమాదాయ పాణినా ॥

ఇధ్ధసంనహసీం రజ్జుమనూయాజే నిధాయతామ్ ।

ఆదాయాజ్యం స్రువేణైవ త్రిరిధ్ధమభిఘారయేత్ ॥

అయం త ఇతి మస్త్రేణ త్వగ్నావిధ్ధం నిధాయకమ్ ॥ ఇతి.

అనూయాజేనిధాయ తామిత్యత్ర అనూయాజాభావపక్షే తత్రై-
వ దధేషు నిదధ్యాదితి బోధవ్యమ్ ॥ అగ్న్యలంకరణే మస్త్ర
ఉచ్యతే, ఋగ్వీధానే-

విశ్వాని న ఇతి ద్వ్యాభ్యామృగ్భ్యాం యోవహ్నిమచేతి ।

స తరత్యాపదం సవాం తథాప్రాప్నోతి చాక్షయమ్ ॥ ఇతి ॥

॥ ఇతిథాధానమ్ ॥

— అథాఘారహోమః —

తత్ర కారికా —

స్రువేణాజ్యం గృహీత్వాఽగ్నేః ప్రత్యగుత్తరదేశతః ।
ఆరభ్య దిశమాగ్నేయీమాజ్యధారామృజం హరేత్ ॥
నేరృతీం దిశమారభ్య త్వేశాసీం పూర్వవధరేత్ ।
ఉభయత్ర చతుర్థ్యస్తం ప్రజాపతిపదం స్మరేత్ ॥
స్వాహేత్యాఘోరయేదేతావాఘోరావితి భాషితావితి ॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్—, తూష్ణీమాఘోరావాఘోర్య' ఇతి ॥
అస్యాధః—తూష్ణీర్గహణం మస్త్రవజమ్ ॥ అన్యే ధర్మా-
శ్చాస్త్రాస్త్రదృష్టాః కథంప్రవర్తేరన్నితి । ఉత్తరపశ్చిమాయా
ఆరభ్య దక్షిణపూర్వాం ప్రత్యవిచ్ఛిన్నామాజ్యధారాం హరేత్ ।
తథా దక్షిణపశ్చిమాయా ఆరభ్యోత్తరపూర్వాం ప్రత్యాఘోర-
యేత్ । స్రువేణోభా జహుయాత్ ॥ కుతః? యత్రాజ్యహో-
మే సాధనాస్తరామపదేశః, తత్ర స్రువేణ హోమ ఇతి సాధితమ్ ।
ఎవంభూతో న్యక్తహోమేత్యస్మిన్సూత్రేవ్యాఖ్యాతృభిర్యావ-
న్మాత్రం స్వశాస్త్రానుక్తమపేక్షితం తావన్నాత్రం గ్రాహ్యమ్, న తు
స్వశాస్త్రోక్తమపితి ॥

తత్ర భగవాన్ —

ఆఘోరయేత్తావాజ్యేన త్యాఘోరా ద్వా స్రువేణవై ।

పశ్చిమోత్తరమారభ్య ఘృతధారామృజం తథా ॥

ఆమధ్యత స్త్వవిచ్ఛిన్నాం నయేదాపూర్వదక్షిణమ్ ।

ప్రత్యగ్దక్షిణమారభ్య చైవం పూర్వోత్తరాం నయేత్ ॥ ఇతి

అత్ర జ్యోతిష్కర్తృగ్నా వేవాఘోరయేదిత్యాహోపస్తంభః—

„ ఆసీనమత్తరం పరిధిసన్నిమన్వవహృత్య ప్రజాపతిం మనసా
ధ్యాయన్ దక్షిణాప్రాశ్చమృజాగ్ం సస్త్రతం జ్యోతిష్కర్త్యాఘోర-

మాఘురయన్ సవాణీర్థ కాష్ఠాని సగ్ంస్పశయతి" ఇతి || అత్ర
విశేషః శ్రూయతే—, ఆఘురమాఘురయతి తిర ఇన్ వై సు-
నగోలోకస్సునగమెవాస్తి లోకం ప్రరొచయత్యృజుమాఘు-
రయత్యృజురిన్ హి ప్రాణస్సన్తమాఘురయతి ప్రాణానామన్నా-
ద్యస్య సన్తత్యా అథో రక్షసామపహత్యై" ఇతి.

|| ఇత్యాఘురహోమః ||

అథాజ్యభాగహోమః || తత్ర కారికా —

జహుయాదగ్నయే స్వాహేత్సుదగాజ్యం స్రువేణ తు ।

తేనేన జహుయాదాజ్యం సామాయేతి తు దక్షిణే || ఇతి.

ఇదమత్ర గృహ్యమ్—, ఆజ్యభాగౌ హుత్వా౭౭జ్యాహుతీ-
జహుయాదగ్నయే స్వాహా సామాయ స్వాహేత్సుత్తరమా-
గ్నయం దక్షిణం సామ్యం, విజ్ఞాయతే—, చక్షుషీ వా ఏతే
యజ్ఞస్య యదాజ్యభాగౌ' ఇతి తస్మాత్పురుషస్య ప్రత్యజ్ఞుఖస్యా-
సీనస్య దక్షిణమత్యుత్తరం భవత్యుత్తరం దక్షిణమ్" ఇతి || అస్యా-
థః—ఆజ్యం సామ్యమ్ । తత ఆజ్యభాగౌ జహుయాదగ్నయే
స్వాహా సామాయ స్వాహేతి । ఆజ్యభాగావిత్యేతయోయాగ-
యోస్సంజ్ఞా । అగ్నేరుత్తరపాశ్వే ఆగ్నేయమాజ్యభాగం జహు-
యాత్ । దక్షిణపాశ్వే తు సామ్యం స్రువేణౌభౌ జహుయాత్ ।
విజ్ఞాయతే—ఆజ్యభాగౌ యజ్ఞపురుషస్య చక్షుషీ ఇత్యేవం శ్రూ-
యత ఇత్యథః । తతః కిమిత్యాహ—తస్మాద్దక్షిణం యజ్ఞపురుషస్య
హి ప్రత్యజ్ఞుఖస్యాసీనస్య దక్షిణమత్యుత్తరం భవతి, ఉత్తరం
దక్షిణమ్ తస్మాద్దక్షిణసంసేవ శక్యా కతుమ్ । నోత్తరసంసేవ్య-

ధఃః | శ్రుత్యాకపోఽన్యత్ర క్వచిదుదకస్సంస్థాఽపి యథా స్యాదితి
తేన బలిహరణే ప్రధానానాముత్తరతః పురుషేభ్యో బలిహరణం
సిద్ధమితి ||

అత్ర భగవాన్ —

అథాజ్యభాగా జహుయాత్వాశ్వేఽగ్నేరుత్తరేఽగ్నేయే
స్వాహేతి దక్షిణే సోమాయ స్వాహేతి యథాక్రమమితి ||

అథాజ్యభాగావగ్నేః పూర్వాజ్యసమతయా జహుయాత్ |

తథా చాపస్తమ్యగృహ్యమ్—, తథాఽజ్యభాగా జహోత్య-
గ్నేయే స్వాహేత్యుత్తరాధా పూర్వాధే సోమాయస్వాహేతి
దక్షిణాధాపూర్వాధే సమం పూర్వేణ” ఇతి ||

|| ఇత్యాజ్యభాగహోమః ||

|| అథావదానధమః || తత్ర కారికా —

దవ్యాఃముపస్తృణాత్యాజ్యమాగ్నేయచరుమధ్యతః |

అవద్య హవిరజ్ఞుష్ఠపవమాత్రం తదోవ్య చ ||

అస్మైవ పూర్వతస్తద్వదనద్యాస్యాం తదావపేత్ |

పాత్రస్థమభిఘోర్యం స్యాద్దవీస్థం చాభిఘోరయేదితి ||

ఇదమత్ర గృహ్యమ్—, మధ్యాత్పూర్వాధాఽచ్చ హవిషో-
ఽవద్యతి” ఇతి.—అస్యాధః—హవిషో మధ్యాత్పూర్వాధాః-
చ్చాజ్ఞుష్ఠపవమాత్రం హవిరవద్యతీతి దేశో నియన్యత ఇతి |
అత్రాపేక్షితావదానధమవిశేషం తు వివాహప్రకరణోక్తంద-
శేయిష్యామః—వధ్వజ్జలాపుపస్తీర్య భ్రాతాభ్రాతృస్థానో వా ద్వి-
లాంజానావపతి త్రిజామదగ్న్యానాం ప్రత్యభిఘోర్య హవిరవ-
త్తం చైషోఽవదానధమ ఇతి ||

అత్ర భగవాన్ —

జహం సవ్యే సమాదాయోపస్తీర్య ద్విరవద్యతి ।
మధ్యాత్తద్ధవిషోఽవద్యేత్పువాధాఽచ్చాపి పాణినా ॥
జహ్య బిలేఽథ నిక్షీప్య హవిః ప్రత్యభిఘోరయేత్ ।

అభిఘోర్య ద్విరవత్తమిత్యయమవదానధమశ్చతురవత్తినామ్ ॥
పఞ్చవత్తినాం తు - కారికా —

పఞ్చవత్తీ తు పశ్చాధాఽదప్యవద్యతి వై తతః ॥ ఇతి.
షడ్గురుశిష్యోపి —

మధ్యాత్పువాధాఽతః పశ్చాధాఽత్పఞ్చవత్తినాం తథా
సిద్ధా హి జామదగ్న్యనాం ప్రాక్ప్రత్యత్సంస్థితాఽపి చేతి ॥
ఇదమత్ర గృహ్యమ్—, మధ్యాత్పువాధాఽత్పశ్చాధాఽదితి
పఞ్చవత్తినామ్' ఇతి ॥ అస్యాథః— పఞ్చవత్తినాం తు-మ-
ధ్యాత్పువాధాఽత్పశ్చాధాఽదిత్యేవమవదానం భవతి- పశ్చా-
ధాఽదిత్యేతావత్తేవ సిద్ధే । మధ్యాత్పువాధాఽనితి పునవ-
చనం ప్రత్యక్సంస్థతా యథా స్యాత్, ప్రాక్సంస్థతా మాభూది-
త్యేవమథామితి ॥ పఞ్చవత్తినస్తు భగవాన్ పర్యజీగణత్ ॥

జామదగ్న్యవత్సవిదా ఆప్టికేషేణాస్తథైవ చ ॥

భాగవచ్యవనా ఔవాః పఞ్చవత్తిన ఈరితాః ॥

ఏతేభ్యోఽన్యేద్విజాస్సవే జ్ఞేయాశ్చతురవత్తినః ॥ ఇతి.

అత్రావదానకాలే నఖస్పశనమకృత్వా ప్రథమావదానం తిరీ-
చీనాభిరఙ్గులీభిద్వితీయావదానమనూచీనాభిరఙ్గులీభి రేవం సవ-
త్రావద్యేత్ ॥ తథా చాపస్తమ్భః -

మధ్యాదఙ్గుష్ఠపవనమాత్రమవదానం తిరీచీనమవద్యతి । పూ-
వాధాఽద్వితీయమనూచీనం చతురవత్తినః పశ్చాధాఽత్ప్రే-

యం పఞ్చావత్తినోఽసంభిన్దంతసహతాభ్యామజ్ఞులీభ్యామజ్ఞుఘ్నేన
చ పురోడాశస్యావద్యతీతి ॥

— అత్ర హోమద్రవ్యేణాహుతిప్రమాణ ఉక్తః —

సిద్ధాంతశేఖరే --

కషప్రమాణమాజ్యం స్యాన్నధు క్షీరం చ తత్సమమ్ |
తణ్డూలానాం శుక్తిమాత్రం పాయసం ప్రసృతేస్సమమ్ ॥
కషమాత్రాణి భక్ష్యేణి లాజా ముష్టిమితామతాః |
అన్నం గ్రాసనమం గ్రాహ్యం శాకం గ్రాసార్థమాత్రకమ్
మూలానాం తత్త్రిభాగం స్యాత్కన్దానామష్టమాంశతః |
ఇక్షు పవప్రమాణం స్యాదజ్ఞులిద్వితయం లతా ॥
ప్రాదేశమాత్రాస్సమిధో వీహీణామజ్ఞులేస్సమా |
తిలసక్తుకణాదీనాం మృగీముద్రాప్రమాణతః ॥
షతపుష్పలతానాం తు స్వమానాహుతిరిష్యతే |
చంద్రశ్రీఖణ్డకస్తూరీకుంజుమాగరుకడమాః ॥
హరిమన్థసమాః ప్రోక్తా గుగ్గులుబ్ధదరీసమా |
ఆహుతీనామిదం మానం కథితం వెదవేదిభిరితి ॥

హరిమన్థాశ్చణకాః | మృగీముద్రాలక్షణము క్తమ్—

స్యాత్త్రిముద్రామృగీముద్రాహోమే సవస్థలప్రదేతి ॥

॥ ఇత్యవదానధర్మవిధిః ॥

-- అథ ప్రధానహోమః -- తత్ర కారికా--

జహుయాదగ్నయే స్యాహో దవ్యా మధ్యే హవిభుజః |

ప్రత్యక్తరో వా దేశోఽయమాజ్యభాగావపేక్ష్య చ ॥

జహూత్యపి దధదివ దవ్యాః పాశ్వేన యాజ్ఞకః ॥ ఇతి.

ఇదమత్ర గృహ్యమ్—, మధ్యే హవింషి ప్రత్యక్తరం వా

త్ర
తే
మ
స

ప్రాకస్సంస్థాన్యదకస్సంస్థాని వా' ఇతి ॥ అస్యాథాః—అగ్నేమః ధ్యే
హవీంషి జుహోతి ప్రత్యక్తరం వా దేశే హవీంషి జుహోతి ।
ప్రత్యక్తరమితి ద్వితీయా సప్తమ్యథే । తత్రాపి దేశే ప్రాకస్సం-
స్థాని వా జుహోత్యుదకస్సంస్థాని వా । నను-ప్రాకస్సంస్థానీత్యస్మిన్న-
సత్యపుదకస్సంస్థాని వేతి వాశబ్దప్రాప్తయా ప్రాకస్సంస్థాయా సహ
వికల్పే సతి పక్షే ప్రాకస్సంస్థత్వమపి సిద్ధ్యతి । కిమథాం ప్రాకస్సం-
స్థవచనమ్ ? ఉచ్యతే-దేశద్వయస్య సంస్థాద్వయస్య చానస్త-
ర్యయోగో మాభూదిత్యేవమథామ్ । తేనదేశద్వయేఽపి సంస్థా-
ద్వయస్య యథాసంఖ్యతా నాస్తీతి సిద్ధమితి ॥

అత్ర భగవాన్—జుహ్వోః సాశ్వేన హూయతే ।

అవదాయావదాయైవం సైవైవైవమన్త్రైర్జుహోత్యథ ।

స్థాలీసాకస్య చాభావ ఆజ్యేనైవ హునేత్తతః ॥ ఇతి.

అత్ర హోమసాధనముక్తం స్మృత్యథాసారే.—

ద్రవత్ స్రువేణ హోతవ్యం పాణినా కఠిణం హవిరితి ॥

తత్ర యజ్ఞపురుషస్య జిహ్వస్థానాని విజ్ఞాయ హోతవ్యమ్,

అజ్ఞాత్వా హోమే దోషస్తరణాత్ ॥ తదాహ సజ్జహాకారః—

యత్ర కాష్ఠస్తత్ర కణ్ఠో హునేచ్ఛేద్వాప్యధిక్రన్నరః ।

ధూమస్థానై శిరః ప్రోక్తం మనోదుఃఖం భవేదిహ ॥

యత్రాల్పజ్వలనం నేత్రం యజమానస్య నాశనమ్ ।

భస్మస్థానే తు కేశస్సాన్యత్ స్థాననాశో ధనక్షయః ॥

అజ్ఞారే నాసికాం విద్యాత్ మనోదుఃఖం విదుర్బుధాః ।

యత్ర ప్రజ్వలనం తత్ర జిహ్వాయైవ ప్రకీర్తితా ॥

గజవాజప్రనాదే తు వహ్నిశ్శుభ ఫలప్రద ఇతి ॥

అన్యచ్ఛ—యత్ర కాష్ఠమిదం కర్ణౌ యత్ర ధూమస్తు నాసికా

కాష్ఠమల్పం జ్వలన్మేత్రం జ్వలనం మూర్ధ్ని విన్యసేత్ ॥
 ప్రజ్వాలావప్త్వా జహ్వయామేతద్ధోమస్య లక్షణమ్ ॥
 అగ్నౌ కణాఃపూతిః కుర్యాద్ధృభిక్షం వ్యాధిపీడనమ్ ।
 నాసికాయాం మనోదుఃఖం చక్షుషీ గ్రామనాశనమ్ ॥
 మూర్ధ్నిస్థానైశుభం కుర్యాద్రాజా రాష్ట్రే వినశ్యతి ।
 తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన జహ్వయాం హోమమాచరేత్ ॥
 జహ్వస్థానం తు న జ్ఞాత్వా హోమం యః కురుతే ద్విజః ।
 న హోమో నిష్ఫలం యాతి యది హోమస్య దుర్గతిరితి॥

జహ్వనామాన్యాహ స ఏవ—

కాళీకరాళీ చ మనోజవా చ సులోహినీ యా చ సుధూమవర్ణా ।
 స్ఫులిగ్గినీ విశ్వరుచిశ్చ దేవీ నీలాయనానా ఇతి సప్త జహ్వః ॥
 గ్రన్థాన్తరైః సువర్ణాః కనకా రక్తా కృష్ణా చైవ తు సుప్రభా ।
 బహురూపాఽతిరక్తా చ సప్త జహ్వః ప్రకీర్తితాః ॥
 సువర్ణా వారుణీ జహ్వ మధ్యమా కనకా స్తృతా ।
 రక్తా చైవ్రాత్తరా జహ్వ కృష్ణా యామ్యుదిశి స్థితా ॥
 సుప్రభా పూర్వాజహ్వ స్యాద్ధ్యతిరక్తాఽగ్నిగోచరే ।
 ఐశానే బహురూపా చ జహ్వస్థానాన్యసుక్రమాత్ ॥
 వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలిః కాశ్యపస్తథా ।
 కణ్వో బృహస్పతిశ్చైవ రోమపాదోఽగ్గిరా యథా ॥
 వివాహే వారుణీ జహ్వ మధ్యమా యజ్ఞకర్మసు ।
 ఉత్తరా చోపనయనే దక్షిణా పితృకర్మసు ॥
 ప్రాచీనా సర్వాకామ్యేషు హ్యగ్నేయీ శాన్తికర్మసు ।
 ఐశానీ చోగ్రకార్యేషు హ్యేతద్ధోమస్య లక్షణమితి ॥
 స్మృత్యథాసారైః-బహుశుష్కైః సేవాగ్నౌ సుసమిద్ధే విధూమకే

వి
|
ప్ర
||
౧౬
||

అక్షార లేలిహనే చ హోతవ్యం నాన్యథా క్వచిత్ ॥
 అగ్నిః ప్రదక్షిణాపుత్తిః శమదశ్చ శుభావహ ఇతి ।
 హిరణ్యవర్ణా జిహ్వ చ పశ్చిమే దిశి తిష్ఠతి ॥
 ససిష్ఠోఽస్యా ఋషిః ప్రోక్తో వివాహాదిషు కమను ।
 కనకా మధ్యమా చైవ వామదేవస్య జాతకే ॥
 రక్తోత్తరా చ జాబాలరాపనాయనకమణి ।
 కృష్ణా, చ దక్షిణా జిహ్వ కాశ్యపీ పితృకమణి ।
 కణ్వస్య సుప్రభా పూర్వా సర్వకమను శస్యతే ॥
 అతిరక్తాఽగ్నిదిగ్భాగై గురోశ్చాన్తికకమణి ।
 ఐశానే బహురూపాఽస్యా రోమపాదోఽక్షిరోఽథ వా ॥
 ఏవం జిహ్వవిధిం జ్ఞాత్వా జహుయాదక్షయం భవేత్ ।
 ఆపస్తమ్బోపి, యదా వీతాచిలీలాయతీవాగ్నిరథాహు-
 తీజహూతి ' ఇతి ॥ అత్ర ఖలు శ్రూయతే-అగ్నిహోత్రప్రకరణే
 „ అక్షారా భవన్తి । తేభ్యోఽక్షారేభ్యోఽచిరుదేతి ।
 ప్రజాపతిస్తహ్యగ్నిః । తస్మిన్ యస్య తథావిధే జహ్వతి ।
 ప్రజాపతావైవాస్యాగ్నిహోత్రగ్ం హుతం భవతి । శరోఽక్షారా
 అధ్యూహన్తే । బ్రహ్మ తహ్యగ్నిః । తస్మిన్ యస్య తథావిధే
 జహ్వతి । బ్రహ్మన్తేవాస్యాగ్నిహోత్రగ్ం హుతం భవతి ” ఇతి ॥
 ॥ ఇతి ప్రధానహోమః ॥
 తదేతత్సకలహోమసాధారణం పూర్వం తస్మై ॥
 —అథ స్విష్టకృద్ధోమః—
 అథేదానీం కమనమృద్ధిసమ్పాదకం స్విష్టకృదాదికము-

పరితనత స్త్రముపపాద్యతే—కారికా—

ఉపస్తీర్యాథ హవిషోద్వయోరపుత్ర రాధతః ।

పూర్వావదానతో భూయః సకృత్సకృదవద్యతి ॥

ఓప్య ద్వీరభిఘాత్యాత్ర పాత్రస్థం నాభిఘారయేత్ ।

అత్ర స్విష్టకృదవదానైః చతురవత్తినాం తద్ధర్మేణ భవితవ్యమ్ ॥ తత్రాయం క్రమః—, దవ్యాముపస్తీయః సర్వేభ్యః ప్రధానచరుభ్యః పూర్వావదానాదభ్యధికం సకృత్సకృదవద్యతా దవ్యామోప్య ద్వీరభిఘార్యా పాత్రస్థితం నాభిఘారయేత్ ' ఇతి । నను— సర్వేభ్యశ్చరుభ్యస్సకృత్సకృదవదానే చతురవత్తినాం సస్యాదితి చేన్నైష దోషః । ప్రధానదేవతానైకత్వవత్సు కమఃసుదేవతాభేదేన హవిఃపుత్ర క్వేపి స్విష్టకృదర్థత్వాకారేణైకత్వాత్సర్వేభ్యోహవిభ్యః పుత్రకృతగవత్తమప్యేకమేవేతి న చతురవత్త్యవదానర్థభజ్ఞః । పఞ్చావత్తినాంతు—కారికా—

స్విష్టకృత్యుత్తరాధాన్య పురస్తాదప్యవద్యతి ॥ ఇతి.

హవిష ఉత్తరాధాన్యకృత్సకృదవద్యతా పురస్తాదధాన్య-దప్యవద్యతీత్యథః । ఇతరత్తు సమానమ్ । ఇదమత్ర గృహ్యమ్—, ఉత్తరాధాన్యోవిష్టకృతంనాత్ర హవీంషి ప్రత్యభిఘారయతి ' ఇతి ॥ అన్యథః—సర్వేషాం హవిషాముత్తరాధాన్యస్విష్టకృదధాన్యమవదానం ప్రధానావదానాద్భూయః సకృత్సకృదవద్యత్యతి ॥ పఞ్చావత్తీ త్వేవం సకృద్గృహీత్వా పునరపి పూర్వావదానదేశస్య పురస్తాత్సకృదవద్యత్రా దృష్టత్వాత్ । తతో ద్వీరుపరిష్టాదభిఘారయతి, పఞ్చావత్తీ చతురవత్తీ చేతి । స్విష్టకృతి హవిశ్శేషం న ప్రత్యభిఘారయతి, అత్రగ్రహణమత్రైవ నాభిఘారయతి, న ప్రధానహవిష్విత్వేనమథః ॥ హవిశ్శబ్దశ్చేష వతఃతే, యద్య-

౧౩౮

—
తత్ర
తే
ష్వ
న

వత్తై వతేత తచ్చతురవత్తతాహనిస్స్యత్ న చేవ్యత ఇతి ॥

గృహ్యపరిశిష్టేఽపి—స్విష్టకృతి ద్విరుపరిష్టాదభిఘారయే-
త్పజ్ఞావత్తీహవత్తాత్పురస్తాచ్చావద్యేదితి ॥ భగవానపి —

అవద్యంతేస్విష్టకృతం హవిభ్యస్సకృదేవ తు ।

అవదాయోత్తరాధాత్తన్నాభిఘార్యం హవిః పునః ॥

అజ్ఞావదాన్తే శ్వేషాణి త్వదానాని పూరయేదితి ।

కారికా—యదస్యైత్యాదినా హుత్వా ప్రాగుదక్తు హవిర్భుజ ఇతి

ఇదనుత్ర గృహ్యమ్—“యదస్య కమణోఽత్యరీరిచం యద్వా

న్యూనమిహాకరమ్ । అగ్నిష్టత్స్విష్టకృద్విద్వాంత్సర్వం స్విష్టం సు-

హుతం కరోతు మే । అగ్నయే స్విష్టకృతే సుహుతహుతే సన-

ప్రాయశ్చిత్తాహుతీనాం కామానాం సమధాన్యతే సర్వాన్నః

కామాంత్సమధాయ స్వాహా” ఇతి ॥ అన్యార్థః—అనేన మన్తేణ

స్విష్టకృతం జహుయాత్ । అత్ర హోమస్థానముక్తం తత్రైవ

ఉత్తరపురస్తాత్స్విష్టకృతమితి । అగ్నేరుత్తరపూర్వదేశే సావిష్ట-

కృతం హవిజాహోతీతి ॥ అత్ర భగవాన్—

యదస్య కమణ ఇతి హుత్వా స్విష్టకృదాహుతిమితి ॥

॥ ఇతిస్విష్టకృద్ధోమః ॥

॥ అథ రజ్జప్రహరణమ్ ॥

తత్రకారికా—

తామిధ్మబద్ధనీం రజ్జం విసస్య ప్రాప్య చానల ఇతి ॥

గృహ్యపరిశిష్టేఽపి—ఇద్ధరజ్జం విసస్య అగ్నౌ ప్రాప్యేతి ॥

భగవానపి—ఇద్ధబద్ధనయోక్త్యం చ విసస్యాగ్నౌ ప్రహృత్య చేతి॥

॥ ఇతి రజ్జప్రహరణమ్ ॥

అథ ప్రాయశ్చిత్తహోమః ॥

తత్ర కారికా—

అయాశ్చేత్యాదిభిమన్త్రైః హుత్వాఽఽజ్యాహుతీసప్తకమితి ॥
గృహ్యపరిశిష్టేఽపి—అయాశ్చాగ్నేఽస్యతో దేవా ఇదం విష్ణు-
రిత్యేతాభిః వ్యాహృతిభిశ్చ తస్మభిజాహుయాదేతాస్సప్త సర్వప్రా-
యశ్చిత్తాహుతయః, ఏతా బ్రహ్మ చ కతారం పరీత్య ప్రత్య-
గుదీచ్యామవస్థాయ జహుయాదితి ॥ అత్ర భగవాన్—

ఆసీనో వా స్థితో వా సన్ అగ్నేరుత్తరపశ్చిమే ।

అయాశ్చేత్యేకయచా తు అతో దేవా అవన్తు సః ॥

ఇతిద్వాభ్యాం వ్యాహృతిభిహుత్వా చ తస్మభిఘ్నతమితి ॥

తతో బ్రహ్మమన్త్రవిపర్యాసాదినియతనిమిత్తై ప్రాప్తే కారికో-
క్తయద్వో దేవా ఇతి మన్త్రేణ యథాఽఽచారమాపస్తమ్బ-
కల్పక్తేనానాజ్ఞాతత్రయేణ చాజ్యాహుతీజాహుయాత్ ॥

తత్ర కారికా—

వ్యుత్క్రమా దేవతానాం తు సఙ్కల్పాదౌ భవేద్యది ।

ద్రవ్యాణాం వ్యుత్క్రమస్యాచ్యైత్తథా నిర్వపణాదిషు ॥

మథ్యాత్పూర్వాధాతశ్చేతి వ్యుత్క్రమా వా భవేద్యది ।

యద్వోదేవాఋచాబ్రహ్మ జహుయాచ్ఛ్రువాహుతిమితి ॥

ఆపస్తమ్బస్తు—అనాజ్ఞాతమితి తిస్రాఽనాజ్ఞాతే జహుయాదితి ॥

—ఇత్యేతన్నిత్యప్రాయశ్చిత్తవిషయమ్—

—అథ నేమిత్తికప్రాయశ్చిత్తమ్—

తత్ర కారికా—

స్వయం జ్వలం శ్చేదుద్దీప్యస్వేతిద్వాభ్యాం సమిద్వయమ్ ।

ఆధేయముపఘాతే తు పునస్త్యేత్యనయా సమిత్ ॥

అర్వాకృమ్యాపరాసాత్తు బహిరాయతనాద్గతమ్ ।

శ్రుతిః-- భూమిర్భూమిమగాంతా నూతనమప్యగాత్ ।

భూయాన్ పుత్రైః పశుభిర్యో నో ద్వేష్టి స భిద్యతామ్ ॥

—ప్రాయశ్చిత్తానంతరం కృత్యమాహ-స ఏవ—

ప్రాయశ్చిత్తే కృతే పశ్యాదతీతమపి కమం వై ।

కార్యమిత్యేక ఆచార్యా నేత్యన్యే తు వివశ్చితః ॥

ప్రాయశ్చిత్తవిశేషస్య యత్ర నోక్తో భవేద్విధిః ।

హోతవ్యాఽఽజ్యాహుతిస్తత్ర భూర్భువస్సర్వరితీతి చ ఇతి.

అత్ర స్మృతిచన్ద్రికాయాం ప్రజాపతిస్సర్వోత్కృష్టం ప్రాయ-
శ్చిత్తమాహ—

ప్రమాదాత్కుర్వతాం కమం ప్రచ్యవత్యధ్వరేషు యత్ ।

స్థరణాదేవ తద్విష్ణోః సంపూణం స్యాదితి శ్రుతిః ॥

అధ్వరేషు యజ్ఞేషు । ఏతత్ప్రాయశ్చిత్తజపహోమం బ్రహ్మైవ
కుర్యాత్—

‘జహోతి జపతీతి ప్రాయశ్చిత్తే బ్రాహ్మణమ్’ ఇతి సూత్రాత్

ప్రాయశ్చిత్తవిశేషకతేఽబ్రహ్మణ దక్షిణావిశేషమాహ—

కారికాకారః—

యన్ముఖ్యం స్వగృహే ద్రవ్యం హోమకత్రే దదాతి హీతి

బ్రహ్మభావే యజమాన ఏవైతాః జహుయాత్, తథా చ
కారికా—

యజమానస్తు జహుయాద్బ్రహ్మభావే స్రువాహుతిమ్ ।

కస్తేచిద్బ్రాహ్మణాయాస్మిన్పత్యై ద్రవ్యం దదాతి చేతి ॥

— ఇతి ప్రాయశ్చిత్తహోమః —

—అథ పూర్ణాహుతిః— తత్ర కారికా—

అజ్యం ద్వాదశకృత్వస్తు గృహీత్వా పూరయేత్సుచమ్ ।
తయా చాజ్యాహుతిః కార్యా సా పూణాహుతిరిష్యతే ॥
సువపూణాహుతిర్వా స్యాదిత్యేకే యాజ్ఞికా విదురితి ॥

అత్ర భగవాంస్తు —

అయాశ్చేత్యాదిభిర్హుత్వా సముద్రాదూమిసూక్తతః ।
సంతతామాజ్యధారాం తాం పూణాహుతిమథాచరేదితి
సముద్రాదూమిసూక్తేన విజ్యోతిషేత్ప్రచా చ హోమం
కుర్యాదిత్యుక్తమగ్నిధానై —

సముద్రాదూమిసూక్తేన సంయతాత్తా జితేన్ద్రియః ।
విజ్యోతిషేతి జ్వలయేద్యత్రేచ్ఛేజ్జాతవేదసమ్ ॥
తమగ్నిస్సూక్తసన్పాతభద్రేణ ద్రవిణేన వేతి ।
అతేతికథ్యతామాహ సజ్గహకారః —

ఏవం యథాచితం శక్త్యా హుత్వా పూర్ణాహుతిం చరేత్ ।
ఘృతేనాపూర్య సుగంధమూర్ధ్వవక్త్రం సుచిస్రుతమ్
నిధాయాధోముఖం న్యస్య సువాగ్రే కుసుమాక్షతమ్ ।
పశ్చాద్వామపురోదక్షకరాభ్యాం శబ్దముద్రయా ॥
గృహీత్వా సుమ్రువౌ మస్త్రీ సువాగ్రన్యస్తలోచనః ।
ఋజుకాయః ప్రసన్నాత్తా సమసాదస్సముత్థితః ॥
స్థిరధీజ్ఞాహుత్యాచగ్నో యవసంమితధారయా ।
పూణాహుతిరియం ప్రోక్తా సప్రకమప్రపూరణీ ॥ ఇతి

—ఇతి పూణాహుతిహోమః—

అథ తణ్డూలకణాదిప్రహరణమాహ భగవాన్ —

తుమాకణాసమిచ్ఛిష్టా సమ్ప్రొత్పాగ్నోప్రహృత్య చేతి

- అథ పూణాహుత్రనినయనాది -

తత్ర కారికా-నినయేత్పూర్ణాపాత్రం తన్నిహితం త్వథ బర్హిషి ।

ఆపా అస్తానయం మన్త ఇదమాప ఇతీతరః ॥

సుమిత్రా న ఇతి త్వన్య ఏభిమాంజనమాచరేత్ ।

ఏతత్తన్త్రం హుతానాం స్యాన్నోపవాసాదిష్యతే ।

దేవతాస్తత్రతతోక్తాః సద్యః కాలస్తథేష్యతే ॥

కార్యం పుంసవనాదా తు పత్న్య అపి చ మాంజనమ్ ।

కేచిదన్యే నేతి చాహుయపథాయోం చ మే స్వరః ॥

పర్యుహ్య పరిషిచ్యాగ్నిం హుతశిష్టం ఘృతం చ యత్ ।

బ్రహ్మణే తదభావే తు బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రదీయత ఇతి ॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్- ,బహిఃపి పూర్ణాపాత్రం నినయేదేహి-
వభృథః । పాకయజ్ఞానామేతత్తన్త్రం హవిరుచ్చిష్టం దక్షిణా 'ఇతి
అస్యాథః- యత్పూర్వం నిహితం పూర్ణాపాత్రం తదధునా
బహిఃపి నినయేత్, నిసించేత్ । యదిదం పూర్ణాపాత్రనినయ-
నమేహోన్య కమణోన్యవభృథో భవతి । అవభృథవచనమవ-
భృథధమప్రాప్త్యథం, తేన కాలేభ్యక్షణం చ భవతి ।
కాలస్తు సర్వప్రాయశ్చిత్రేభ్య ఊర్ధ్వం ప్రాక్సంస్థాపితాత్ । అనే-
నై వాభ్యుపాయేన సర్వప్రాయశ్చిత్తాని చ సంస్థాపయత్ కర్తా-
కార్యాణీత్యుక్తం భవతి । నిరసనోపవేశనై బ్రహ్మజపసర్వప్రాయ-
శ్చిత్తాని సంస్థాపయ ఇతి బ్రహ్మణః పశ్చ భవనీత్యుక్తమ్ ॥ త-
త్రేవం క్రమః- పూర్వం కర్తా సర్వప్రాయశ్చిత్తాని జుహోతి ।
తతో బ్రహ్మ జుహోతి । తతః కర్తా పూర్ణాపాత్రం నినయతి ।
తతస్సంస్థాపయేనోపతిష్ఠతే । తతః కర్తాః పర్యుహనపర్యుక్షణే
ఇతి । అభ్యుక్షణం తు-ఆపా అస్తాన్నాతరః, ఇదమాపః, సుమిత్రానః

ఇత్యేతేమన్తైరితి । ఏతత్తన్మం సర్వేషాం పాకయజ్ఞానాం
 భవతీతి । పాకయజ్ఞగ్రహణం స్థాలీపాకసదృశానాం హుతానా-
 మేవైతత్తన్మం యథా స్యాత్ప్రహుతే బ్రహ్మణా హుతానాం
 మా భూదిత్యేవమథమ్ । అజ్ఞసంహతిస్తన్మమ్, విధానమిత్యర్థః ।
 తథాఽపి సర్వముచ్యేత , తథాఽపి ప్రధానదేవతాగమే నిత్యా-
 నామపాయః ' ఇతి బాధదశనాత్ । ఉచ్చిష్టం హవిడక్షిణాం
 దదాతి బ్రహ్మణే యద్యస్తి బ్రహ్మ తదభావే బ్రాహ్మణేభ్యః కర్తా-
 జ్ఞత్వాద్దక్షిణాదానమితి ॥ గృహ్యపరిశిష్టేఽపి - బహిష్పి పూ-
 ణాపాత్రం నినీయ తాభిరద్భిరాపో అస్తాన్తాతరశ్శుద్ధయన్త్విద-
 మాపః ప్రవహత ఇత్యేతాభ్యాం సుమిత్ర్యా న ఆప ఓషధయస్స-
 న్త్విత్యనేన చాత్మానం శిరసి మాజయేత్సంస్కార్యానపి సం-
 స్కారకమన్వహాగ్నిమోం చ మ ఇతి సంస్థాపనోపతిష్ఠతే ।
 తతో బ్రహ్మ చ । అథ కతాఽగ్నేః పరిసమూహనపయక్షణే
 కుయాదేతదేవ తన్మమన్యేషు స్థాలీపాకవత్సు తన్మమితి ॥

పూణాపాత్రవిషయే స్మృతిరూపేణాహాచార్యః—

గజ్ఞాద్యాస్పరితస్సర్వాః పూణాపాత్రే తు సంస్థితాః ।

తాభిరభ్యుక్షితో యస్తు స పునీతో భవెదహైః ॥

కర్మాస్తే పూణాపాత్రం తదాకృష్యైవావనిం స్పృశేత్
 బహిష్పి స్థాప్య సంతప్యః శ్రావయేద్వారుణీం దిశమ్ ॥

వామం తత్పశ్చిమే న్యస్య కరం దక్షిణ గృహ్య చ ।

న్యస్త్వం కుర్యాత్తతః పాత్రం పశ్చిమాభిముఖం ద్విజః ॥

తాస్సృత్వా విశమానాస్తు సముద్రం ప్రతి పావనీః ॥

ఆత్మానం ప్రోక్షయేద్విద్వా అద్భిస్తాభిశ్శుభాప్తయే । ఇతి.

సంతస్యేతి సంతపణము తేచనమ్ । అయమిహ క్రమః-
ప్రాచ్యాం దిశి దేవా ఋత్విజో మాజయంతామిత్యాదిపశ్చమ-
స్త్రేః ప్రాగాదిపశ్చదిక్షు యథాలిజ్ఞముత్సిక్ష్వాదితి । అత్ర పూత్రమ్-

“ ప్రాచ్యాం దిశి దేవా ఋత్విజో మాజయంతామ్,
దక్షిణన్యాం దిశి మాసాః సితరో మాజయంతామ్, ప్రతీచ్యాం దిశి
గృహః పశశ్రా మాజయంతామ్, ఉదీచ్యాం దిశ్యాప ఓషధయో
వనస్పతయో మాజయంతామ్, ఊర్ధ్వాయాం దిశి యజ్ఞస్సం-
వత్సరః ప్రజాపతిర్దాజయతామ్ ” ఇతి.

భగవాంస్తు- ఆదాయ పూర్ణపాత్రం తు బర్హిష్యాధాయ పాణినా ।

స్పృష్ట్యా దక్షిణహస్తేన తత్పూణఁమసిమన్త్రతః ॥

ప్రాచ్యాం దిశ్యాదిభిర్న్యస్త్రేః కుశైః ప్రాగాదిషు క్రమాత్ ।

ఉదకం తు ప్రతిదిశం ప్రోక్ష్యాధస్తాన్నిధాయ తత్ ॥

ఆపౌ అస్తానిత్యనయా ఇదమాప ఇతి త్వథ ।

సుమిత్ర్యా న ఇత్యేతేన మన్త్రాస్తే మాజనం తతః ॥

దుమిత్ర్యా ఇతి మన్త్రేణ ప్రత్యగ్దక్షిణదేశకే ।

తం హస్తీ త్యేవ మన్త్రేణ కుశాగ్రైః ప్రక్షిప్తపః ॥

వామపాశ్వై తథాఽఽసీనాం పత్నీం ప్రత్యఘ్నవిర్భుజః ।

ఆసిచ్య పాశౌ తత్తోయం మాఽహం ప్రజామనేన తు ॥

తత్పాణిభ్యాం గృహీత్వా తు పాపమాత్మకృతం స్మరః ।

ఆత్మానం యజమానం చ హోతాత్రిః ప్రోక్ష్య తజ్జలైః ॥

అత్రోక్తమన్త్రవిశేషశ్చైతస్యావిరోధిత్యాత్సన్వేరనుష్ఠేయః

అత్రాన్యస్య హోతురభావాద్ధోతృశబ్దేన బ్రహ్మపూచ్యత ఇతి ॥

ఓం చ మ ఇత్యుపతిష్ఠేతాగ్నేః ప్రత్యగుదక్ స్థితః ।

శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాంబుద్ధిం శ్రియంబలమ్ ॥

ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహనమ్ ।
 అగ్నిమేతేన మన్తేణ ప్రాథమ్యేత ద్విజోత్తమః ॥
 తతః పర్యుహ్య పయంత్య దద్యాద్విప్రాయ దక్షిణామ్ ।
 స్వేషుస్వేషూక్తకల్పేషు యథోక్తా సైవ దక్షిణా ॥
 హోమోపయోగి యద్ద్యవ్యం హోత్రే దద్యాత్సదక్షిణామ్
 యథోక్తదక్షిణాలాభే హిరణ్యం వా స్వశక్తితః ॥
 యద్యస్తి హుతశేషం తు దేయం విప్రాయ తద్ధవిః ।
 ప్రత్యుశ్య యజ్ఞపాత్రాణి గృహీయాద్వ్యంద్యశః క్రమాత్
 యజ్ఞతన్త్రమిదం ప్రోక్తమేకాగ్నేర్యజ్ఞకమణిః ।
 ప్రయోక్తృణాం ప్రయోగార్థం శౌనకేనయథాక్రమమితి
 అత్ర పూణ్యపాత్రపతనాదా విశేషమాహంపస్తమ్భః- “యది
 ప్రణీతాన్సు-ద్దేయరుపవస్యేయర్వాఽపా హిష్ఠా మయోభువ ఇతి
 తిస్యభిః పునర్గుహీత్వా తతం మ ఆప ఇత్యనయా స్రువాహుతీ-
 జాహోతి ” ఇతి । పునరుపస్థాన విశేషమాహగ్విధానకార-
 శ్చౌనకః-

హుత్వా నహ్నిముపస్థాయ ప్రాణాథే హవ్యవాహనమ్ ।
 అగ్నే త్వమితి సూక్తేన ఆయుష్యం వాఙ్మితం లభేదితి ॥
 అత్ర హవిశ్శేషం వివేభ్య ఏవ దద్యాదిత్యాశ్వలాయనాచా-
 యస్సృతిరూపేణాహ -

స్థాలీపాకస్య శిష్టాన్నం స్తాతాగ్నేః పర్వణోరపి ।
 దమ్పతీ తు న భుజ్జీత దద్యాద్విప్రేభ్య ఏవ తదితి ॥
 దక్షిణాదాన విశేష ఉచ్యతే హేమాద్రా, తత్ర మహాభారతం
 వేదోపనిషదే చైవ సర్వకమసు దక్షిణా ।
 సర్వక్రతుషు చోద్దిష్టా భూమిగాఢాఽథ కాఙ్చనమ్ ॥

తత్ర శ్రుతిస్తు - పరమా సువణం దక్షిణా వెతి ।
 రజతస్య దక్షిణా త్వేన నిషేధ ఉచ్యతే - బైజావావన-
 శివనేతోద్భవం యస్తాత్తస్తాత్ప్రతిత్వవల్లభమ్ ।
 అమజ్జలం తద్యత్వేన దేవకార్యేషు వజ్జితమితి ॥
 శ్రుతిరపి - “ యదశ్వశీయత తద్రజతగ్ం హిరణ్యమభవత్తస్తాద్రజ-
 తగ్ం హిరణ్యమదక్షిణ్యమశ్రుజగ్ం హి యో బర్హిషి దదాతి
 పురాన్య సంవత్సరాద్ధృహే దదన్తి తస్తాద్బర్హిషి స దేయ-
 మ్ ” ఇతి । బహిషి దైవిక కర్తవ్యే । ఇతి దక్షిణాదానే విశేషః॥

— ఇతి పూర్ణాపాత్రనినయనాదిః —

- అథ సకలహోమకర్మసాధారణపరిభాషా ఉచ్యతే -
 తత్ర కారికా - ఆజ్యైకద్రవ్యకే హోమే స్యాచ్ఛేదాజ్యపరిగ్రహః ।
 స్యాత్పరిస్తరణం తత్ర కృతాకృతమితి స్థితిః ॥
 నోచ్చరయతి యత్రాజ్యపదం కర్మసు సూత్రకృత్ ।
 అనాదిష్టాజ్యహోమేషు తత్ర నిత్యా పరిస్తృతిః ॥
 సర్వస్త్రిన్నాకయజ్ఞే స్త ఆజ్యభాగా కృతాకృతౌ ।
 సర్వేషు పాకయజ్ఞేషు భవేద్భిక్షా కృతాకృతః ॥
 ధన్వంతరిమఖే బ్రహ్మ నిత్యశ్శూలగవే తథా ।
 ఊచేహోమం క్వచిన్నామ్నా క్వచిన్తన్త్రేణ సూత్రకృత్
 నోభయం యత్ర తత్రేష్టం హవనం నామధేయతః ।
 నై కేషాం చన పక్షోఽయం చాలాదావాశ్రితో యదా ॥
 తదాగ్నిరిన్ద్ర ఇత్యాద్యా హోతవ్యా ఇతి వృత్తికృత్ ।
 అనేకే పాకయజ్ఞాన్యురేక స్త్రిన్కాల ఏవ చేత్ ॥
 సమానతన్త్రతా కార్యా న తన్త్రావృత్తిరివ్యతే ।

పాత్రాసాదనమిచ్ఛాత ఆజ్యాధిశ్రయణాది చ ॥
 స్రుగాదిమాజనం చేర్ధరజ్జప్రహరణం తథా ।
 పూణాపాత్రం భవెన్నిత్యమాజ్యస్యోత్పవనం తథా ॥
 ద్రవ్యానాదేశ ఆజ్యం స్యాదనుకై సాధనై శ్రువః ।
 జపానుమన్త్రణే మన్త్ర ఉపస్థానాభిమన్త్రణే ।
 మన్త్రో యః కర్మకరణే గృహ్యకర్మణ్యుపాంశు పటే ॥
 ఇదం కార్యమననేతి న క్వచిద్దృశ్యతే విధిః ।
 లిక్ష్ణాదేవేదమథత్వమేమాం తె మన్త్రసంజ్ఞకాః ॥
 మన్త్రాస్తే కర్మ కర్తవ్యం సర్వత్రకరణత్వతః ।
 కర్మావృత్తౌ తు మన్త్రస్యాప్యావృత్తిగృహ్యకర్మణి ॥
 మన్త్రోక్త దేవతానాం చ తూష్టిమేవాథ నిర్వపెత్ ।
 చతురశ్చతురో ముష్టిన్ ప్రోక్షణం చ తథా భవెత్ ॥
 సహైవ శ్రవయేత్తత్ర నాస్తి వ్యధరణం తథా ।
 ఆదిష్టమన్త్రహోమేషు సర్వత్రైవం ప్రతీయతామితి ॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్—కృతాకృతమాజ్యహోమేషూపన్తరణం
 తథా౭౭ జ్యభాగా పాకయజ్ఞేషు బ్రహ్మ చ ధన్వన్తరియజ్ఞశూల-
 గవవజ్జమముష్టై స్వాహేతి జపహయాదగ్నిరిన్ద్రః ప్రజాపతిర్వి-
 శ్వేదేవా బ్రహ్మేత్యనాదేశే ఎకబహిరిచ్ఛాజ్యస్విష్టకృతస్సున్ద-
 మానకాలాన్తదేషా౭భి యజ్ఞగాథా గీయతే —

పాకయజ్ఞాన్ సమాసాద్యత్వైకాజ్యానైకబహిఃపః ।

ఎకస్విష్టకృతః కుర్యాన్నానా౭పి సతి దైవతే ॥ ఇతి ॥

అస్యాథః —

కృతిరెవ కృతం కృతం చాకృతం చ యస్య తత్తథాక్తమ్ ।
 మత్వథీయో౭చప్రత్యయః । ఆజ్యం హోమో హవిరస్త్వి న

ఆజ్యహోమః అన్యథా ఆజ్యగ్రహణస్య నైయథ్యం స్యాత్ ।
 సవత్ర హ్యేషారాదయస్సన్యైవ ఆజ్యహోమేషు పరిస్తరణం
 కార్యం వా న వెత్యథః । అయం చ పరిస్తరణవికల్పో యత్రా-
 జ్యగ్రహణమస్త్యాహుతీజాహూతీతి తత్రైవ భవతి ॥ న పునరనా-
 దిష్టాజ్యహోమేషు యద్యనాదిష్టాజ్యహోమేష్వయం వికల్పస్యా-
 త్తత్రాజ్యగ్రహణమనథకం స్యాత్ ॥ తథాఽఽజ్యభాగౌ పాకయ-
 జ్ఞేష్యితి । తథా కృతాకృతావిత్యథః । పాకయజ్ఞేషు సవేష్యాజ్య-
 భాగౌ కాయశా వా న వెత్యథః ॥ పాకయజ్ఞగ్రహణమామా-
 జ్యాధికారనివృత్త్యథమ్ । బ్రహ్మ చ ధన్వంతరియజ్ఞశూలగవ-
 జ్జమితి । తథేతి వతేతే- పాకయజ్ఞేష్యితి చ బ్రహ్మ చ సవే-
 షు పాకయజ్ఞేషు కృతాకృతో భవతి । ధన్వంతరిమఖం శూలగ-
 వం వజయిత్వా అథ తయోనితో భవతి ఉత నైవ భవతి ।
 నిత్యో భవతీతి బ్రూమః । కుతః ? తయోబ్రహ్మగోపదేశాత్ ।
 బ్రహ్మణమగ్నిం చాస్తరా వెద్యాం చరిత్రవన్తం బ్రహ్మణముపనె-
 త్యేతి చ తహి, తస్మాదేవ నిత్యోఽస్తు కిమనేన చేతి శక్నో న
 కార్యా । అస్మిన్వికల్పే ప్రతిషేధే అసతి ఉపదేశస్య పక్షే కృతా-
 థత్యాత్మయోరపి బ్రహ్మ చౌలవత్కృతాకృతస్యాత్ । బ్రహ్మ-
 స్తి చేత్ప్రణీతాప్రణయనాత్పూర్వం సమస్తపాణ్యజ్ఞుషౌ భూత్వా
 అగ్రేణాగ్నిం పరీత్య దక్షిణతః కుశేషు నిరన్తః పరావసురితి నిర-
 స్యేదమహమవావసారితి మన్త్యణిపవిశేత్ తతోబృహస్పతి-
 బ్రహ్మై త్యేవం బ్రహ్మజపం జపేత్ । కర్మాన్తే సవేప్రాయ-
 శ్చిత్తాని సంస్థాజపం చ కుర్యాత్ । సవేదా చ యజ్ఞమనా భ-
 వెదుదజ్ఞుఖశ్చ అముష్టైస్వాహేతి జహుయాదితి । క్వచిన్నామ-
 థయేన హోమ ఉక్తః-సావిత్ర్యై బ్రహ్మణ ఇత్యాది । క్వచిన్త-

నైఋణ హోమ ఉక్తః - అగ్నే నయ సుపథారాయేలస్తా ఇతి
 చతస్పభిరితి యత్ర తు నోభయథా తత్ర నామధేయేన హోమ-
 స్సాదిత్యేన సూత్రమ్ । ప్రాజాపత్యస్య స్థలీపాకస్య హుత్వా
 కామాశ్చరవత్యాదా అగ్నిరింద్రః ప్రజాపతివిశ్వే దేవా బ్రహ్మ-
 త్యనాదేశ ఇతి యత్ర హోమస్యానాదేశః కమణశ్చానాదేశః,
 తత్రైతా దేవతా హోతవ్యాః । జాతకమాదా - తహి-
 రథారోహణైఽపి స్యాత్ ॥ ఎవం తహ్యన్యథా వ్యాఖ్యాస్యా-
 మః-తత్ర హోమశ్చోద్యతే । న మన్తశ్చైలకమాదా నైకే
 కాంచనైఽపి పక్షే తత్రైతాభ్యో దేవతాభ్యో జహోతి మన్తా-
 నాదేశే ఇతీయమేవ వ్యాఖ్యా సాధ్యే, మన్తప్రకరణత్వాత్ ।
 తేన జాతకమాదా హోమోఽస్తి ॥ అన్యే తు పూర్వాక్ష-
 దోషపరిహారేణ వణయన్తి । తత్ర పరాశరశాస్త్రే హోమశ్చో-
 ద్యతే-స్వశాస్త్రే తు కమమూత్రం తత్రైతా దేవతా భవన్తితి ॥
 క్వ జాతకమాదా । ఎకబహిరాదయస్సుస్తుల్యకాల ఇతి ।
 ఎకం బహిరాదిశ్యేషాం పాకయజ్ఞానాం తే తథోక్తాః తుల్య-
 కాల ఎకకాలః । ఎకకాలే యద్యనేకే పాకయజ్ఞాః కార్యత్వేన
 ప్రాప్తాః, తదా తే సమానతన్త్రాః కార్యా ఇత్యర్థః ॥ కిముదా-
 హరణమ్ ? యదా పవణి రాకాదా పుత్రకామనోత్పద్యతే
 తదా కామ్యపానణయోరేకకాలత్వమ్ । యదా చాగ్రయ-
 ణాశ్వయుజీ కమణీ ఆశ్వయుజ్యాం క్రియేతే తదా తయోరేక-
 కాలత్వమ్ । బహిరాదిగ్రహణస్య తన్త్రోపలక్షణార్థతాం స్ప-
 ష్టయితుం యజ్ఞగాథాముదాహరతి - తదేషేతి । తస్మిన్నర్థే-
 యథా యజ్ఞగాథా గీయతే పత్యతే । బహూనాం పాకయజ్ఞా-
 నామేక స్మిన్ కాలే సమాసాద్యత్వే ప్రాప్యత్వే ఎకాజ్యానేకబ-

హిమః ఏకస్విప్తకృతః కుర్యాన్నానాపి సతి దైవత ఇతి । సప్ర-
తిదైవతం తన్త్రమావతయితవ్యమిత్యర్థః ఇతి ॥

గృహ్యపరిశిష్టే తు-అథాస్మిన్నాశ్వలాయనగృహ్యే యాని
కానిచిదన్యత్రోక్తానీహేచ్ఛతాఽఽచార్యేణానుమతాని జ్ఞాపితాని
యాని చోక్తప్రదర్శితక్రియాణి తాని సర్వాణ్యవబోధాయ య-
థావదభిధాన్యామః - కర్తా స్నాతో ధాతానాద్రవాసా
యజ్ఞోపవీత్యాచాంతః ప్రాజ్ఞుఖ ఆసీనో దక్షిణాజ్ఞాకారీ సమాహితో
మన్త్రాన్తై కర్మ కువీత ప్రత్యవౌక్తిష్వ్యగ నైష్వనాదేశ ఆ-
జ్యం ద్రవ్యం స్రువః కరణేష్వనదాననత్సు దవీ పాణిః కఠిణేషు
కర్మావృత్తే మన్త్రోప్యావతతే కమఽణోఽన్త ఆచమనం చేతి
సామాన్యమితి ॥ ఇదమత్ర సూత్రమ్-సవత్ర జపానుమన్త్రణా-
ప్రాయనోపస్థానాన్యపాంశు మన్త్రాశ్చ కర్మకరణా ఇతి ॥ అ-
స్యాధః-సవతశ్శబ్దోఽత్రాపి సమృద్ధ్యతే । మధ్యగతస్య విశే-
షగ్రహణాత్, ప్రయోజనవత్త్వాచ్చ అస్మిన్ శాస్త్రే యాని జపా-
దీని తాన్యపాంశు ప్రయోక్తవ్యాని । చశబ్దేనాత్ర సవత్రత్యేత్యు-
పాంశ్విత్యాకృప్యతే । మన్త్రాః కర్మకరణాశ్చ సవత్రోపాంశు
ప్రయోక్తవ్యాః । ఉపాంశుత్వస్యేదం లక్షణమ్--“కరణవదశబ్ద-
మమనఃప్రయోగ ఉపాంశు” ఇతి ॥

జపాదీనాం షణ్ణాం లక్షణముచ్యతే--

జపముచ్చారణం విద్యాత్క్రత్వర్థమపి తద్భవేత్ ।
అథతః కార్యలాభశ్చేదర్థ ఏవ క్రతౌ భవేత్ ॥
మన్త్రముచ్చారయన్నేన మన్త్రార్థతేన సంస్తరేత్ ।
శేషిణం తన్మనా భూత్వా స్యాదేతదనుమన్త్రణమ్ ॥
ఎతదేవాభిమన్త్రస్య లక్షణం చేక్షణాదికమ్ ।

అద్భిస్సంమశానాధిక్యాత్ తదేవాప్యాయనం స్మృతమ్ ॥

ఉపస్థానం తదేవ స్యాత్ప్రణతిస్థానసంయుతమ్ ।

బాహ్యం కమయదేతేషు మన్తకాలే క్రియత తత్ ॥

కమణః కరణం తస్య విహితార్థప్రశంసనమ్ ।

మన్త్రైణ కృత్వా మన్త్రాస్తే క్రియతే కమ యేషు తు॥

ఇదం కార్యమనేనేతి న క్వచిద్దృశ్యతే విధిః ।

లిజ్ఞాదేవేదమథత్వమేషాం తే మన్త్రసంజ్ఞతాః ॥ ఇతి.

అనుమన్త్రణగ్రహణేనాభిమన్త్రణమపి గృహ్యతే । అనుమ-
న్త్రణాప్యాయనోపస్థానానాం కమకరణత్వావిశేషేషి య-
త్ప్రధగ్గ్రహణం తత్ర మన్త్రాస్తే కమకరన్ము ఇతి కమకరణ-
ధమో యస్య తేషు న భవతీత్యేవమథమ్ । తేన మన్త్రోచ్చా-
రణసమకాలమేవ తేషు క్రియా భవతీతి ॥

అత్ర భగవాన్—

యత్తోపదిశ్యతే కమ కతుకరజ్ఞం న తూచ్యతే ।

దక్షిణస్తత్ర విజ్ఞేయః కమణాం పారగః కరః ॥

యత్ర దిక్షియమో నోక్తా జపహామాదికమే సు ।

శిసస్తత్ర దిశశ్శస్తా ఐన్ద్రీ సామ్యా పరాజితా ॥

రాద్రమన్త్రజపే చైవ హ్యసురైఃపాభిచారకై ।

రాక్షసే తు జపే చైవ కమ కువన్మపస్సృశేత్ ॥

ఆసీన ఉద్ధ్వః ప్రహ్వో వా నియమో యత్ర నోచ్యతే ।

తదాఽఽసీనేన కతవ్యం న ప్రహ్వేన న తిష్ఠతా ।

నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యం కర్తాహుస్త్రీవిధం బుధాః ॥

ఏతేషాం కమణాం హాతా తన్త్రం కల్పశ్చ వక్ష్యతే ।

అథా పితృభ్యోఽభ్యుదయశ్రాద్ధం కృత్వా పరేహని ॥

హవిష్యాన్నం సకృద్భుక్త్వా బ్రహ్మచారి స్వలంకృతః ।
 ప్రకోష్ఠం తస్తుభిమన్వైః సంసహ్యాద్గుప్తయే ద్విజః ॥
 పుణ్యాహం వాచయేద్వివ్రేరితరై ర్ద్వేదపారగైః ।
 మనఃప్రసాదాత్సత్వోక్త్యా తపసా స్నానకమణా ॥
 ఆచమ్య చాత్మసశ్శుద్ధిం కృత్వా కమః సమారభేత్ ।
 అనాదేశే స్వయం కర్తా సభ్యా ఋత్విక్పురోహితాః ॥
 ప్రాక్కులతాసాధనానాం ప్రాకస్సంస్థత్వం తు కర్తవ్యమ్ ।
 కరుః ప్రాజ్ఞుభితానుకై క్రియాయాం ప్రాకస్సమూహనమ్
 అజ్ఞద్వయే సత్యేకేన నాజ్ఞేన వచనోదితే ।
 దక్షిణేనైవ కర్తవ్యం తథానుక్తాజ్ఞకమణి ॥
 ఆసీనేనైవ కర్తవ్యం యత్ర స్థానమచోదితమ్ ।
 హవిష్యం చోదితం తద్వదాజ్యం తత్ర హవిధః పేత్ ॥
 కర్తోపవీతినా కార్యం నివీతేనాపి చోదితే ।
 అవిజ్ఞాతస్వరా మన్త్రాః ప్రయోక్తవ్యాః ప్రయోక్తృభిః ॥
 ఏకశ్రుత్యైవ హోమేషు విజ్ఞాతాశ్చ వికల్పతః ।
 యస్మిన్మన్తేన పఠితః స్వాహాకారో భవేద్దది ॥
 స్వాహాస్తేన ప్రయోక్తప్రయో హోమేషు ప్రణవాదికః ।
 యత్ర స్యాత్ప్రత్యుచంశబ్దస్తత్రైవం హోమ ఇవ్యతే ॥
 ఋగన్తై తత్ర హోతవ్యం స్వాహాకారం పఠేత్తతః ।
 జానీయాత్ప్రత్యుచం మన్త్రం తదన్యానుపదేశతః ॥
 ఏతద్గ్రహ్యేపి జ్ఞాపితమ్-తథాపి—

“ఆ నః ప్రజాం జనయతు ప్రజాపతిః ఇతి చతస్రభిః ప్ర-
 త్యుచం హుత్వా” ఇతి । అస్యాథకమాహ నారాయణః—
 ప్రత్యుచగ్రహణం కథమగస్తేన హోమస్సాత్ స

స్వాహాకారాస్తేనేత్యేవమథమ్ ॥ స్వాహాకారం పఠన్ జహు-
యాదిత్యథః । తేన యత్ర ప్రత్యృచగ్రహణం నాస్తి తత్ర
స్వాహాకారముక్త్యా పశ్యాద్ధోమః కార్య ఇతి ॥

హరదత్తస్తు- ఆహ- ఆ సః ప్రజామితి చతస్పభిః ప్రత్యృ-
చం జహోతి । యత్రాపి ప్రత్యృచగ్రహణం నాస్తి తత్ర ప్ర-
త్యృచమేవ హోమో భవతి । ధాతా దదాతు దాశుషే । ఇ-
త్యాదౌ ఏకస్య కర్తృణో బహుమన్త్రత్వమన్యాయ్యమితి కృత్వా
యథా౭౭హాపస్తమ్భః--వచనాదేకం కర్మ బహుమన్త్ర-
మితి । ఇహ ప్రత్యృచగ్రహణమృగస్తే హోమో యథా స్యా-
త్స్వాహాకారో మాభూదితి । కేచిద్భగస్తే హుత్వా పశ్యాత్సాన్వి-
హాకారం కుర్యాదితి వదంతితి ॥

ఓం భూభువస్సువశ్చేతి తిస్రా వ్యాహృతయో జపేత్ ॥

ఆభిశ్చ హోమే తిస్పభిశ్చతుర్థే స్యాత్సమాసత ఇతి ॥

అథ పూర్ణపాత్రనినయనగృహ్యే ఏషా౭వభృథః పాకయ-
జ్ఞానామిత్యక్తమ్, తత్పాకయజ్ఞస్వరూపాణ్యాహ-గృహ్యకారః--
“ఉక్తాని వై తానికాని గృహ్యణి వత్సోమస్త్రయః పాకయజ్ఞాః
హుతా అగ్నోహూయమానా అనగ్నౌ ప్రహుతా బ్రాహ్మణభో-
జనె బ్రహ్మణి హుతాః । అథాప్యృచ ఉదాహరన్తి యస్సమిథా
య ఆహుతీ యో వెదేనేతి సమిథమేవాపి శ్రద్ధధాన ఆదధన్తన్యేత,
యజ ఇదమితి, నమస్తస్మై య ఆహుత్యా యో వెదెనెతి । విద్య-
యైవాప్యస్తి ప్రీతిస్తదేతత్పశ్యన్నపిరువాచ-అగోరుధాయ గవిషే
ద్యుతాయ దస్త్యం వచః । ఘృతాత్సాన్విదీయో మధునశ్చ
పూచతేతి । వచ ఏవ మ ఇదం ఘృతాచ్ఛ మధునశ్చ సాన్వి-
యో౭స్తి ప్రీతిః సాన్విదీయో౭స్త్విత్యేవ తదాహ-ఆ తే ఆ౭గ్న

ఋచా హవిహ్వాదా తప్తం భరామసి । తె తె భవన్తూక్షణ
ఋషభాసో వశా ఉతేతి ఎత ఎవ మ ఉత్తాణశ్చ ఋషభాశ్చ వ-
శాశ్చ భవన్తి । య ఇమం స్వాధ్యాయమధీయత ఇతి । యో
నమసా స్వధ్వర ఇతి నమస్కారేణ వై ఖల్వపి న వై దేవా న-
మస్కారమతి యజ్ఞో వై నమ ఇతి హి బ్రాహ్మణం భవతి" ॥

అస్యాథః—ఉక్తాని । వత్సయమః । వై తానికాన్యక్తాని ।
అతః పరం గృహ్యణి వత్సయమః । వితానోఽగ్ని నాం విస్తారః । తత్ర
భవాని వై తానికాని । బహ్వగ్నిసాధ్యాని కర్మాణీత్యథః ।
గృహమిమిత్రోఽగ్నిగృహ్యః । తత్ర భవాని కర్మాణ్యపి లక్ష-
ణయా గృహ్యణీత్యుచ్యన్తే । గృహశబ్దో భార్యాయాం శాలా-
యాం చ వత్తతే యథా స గృహా గృహమాగత ఇత్యత్ర హి
తత్ర పూర్వా గృహశబ్దో భార్యవచనః । ఉత్తరస్తు శాలావ-
చనః యేషాం భార్యసంయోగాదుత్పన్నాగ్నివిమాని కర్మాణి
ప్రవత్తన్తే, తేషామయం గృహశబ్దో భార్యవచనః । యేషాం
తు దాయవిభాగకాలేఽగ్నిరుత్పద్యతే, తేషాం శాలావచనః । భా-
ర్యదిరగ్నిదాయాదివా తస్మిన్గృహ్యణీతి గౌతమః । ఉక్తా-
నుకీర్తనం సమృద్ధకరణాథమ్ । సమృద్ధకరణే ప్రయోజనం కథం
సౌత్ర్యః పరిభాషాః ప్రాప్నుయితి ? కథం వా న ప్రాప్నుయః
శాస్త్రాన్తరత్వాత్ । కథం శాస్త్రాన్తరత్వమ్ ? సూత్రసమాప్తా-
వాచార్యసమస్కారాత్ । శాస్త్రాన్తర ఎవాచార్యసమస్కార
ఉపపద్యతే । ఇదం ప్రతిజ్ఞాసూత్రమ్ । పాకయజ్ఞాస్త్రయః । త్రి-
విధా ఇత్యథః । కుతః ? మూతాః ప్రమూతా బ్రహ్మణి మూతా
ఇత్యేకైకస్మిన్మూలవచననిర్దేశాత్ । యది హి త్రివిధత్వం న
స్యాత్ । ఎకవచనన నిర్దేశం కుర్యాత్ తస్మాత్త్రివిధత్వమితి ।

పాకయజ్ఞా అల్పయజ్ఞాః ప్రశస్తయజ్ఞా వా దృష్టశ్చోభయత్ర పాక-
 శబ్దః । యోఽస్తత్పాకతరః ' ఇత్యత్రాల్పత్వే పాకశబ్దః । తం
 పాకేన మనసాఽపశ్యమితి । యో మా పాకేన మనసా చరన్త-
 మితి ప్రశంసాయామ్ । తెనాజ్యహోమేష్యపి పాకయజ్ఞతన్త్రం
 సిద్ధం భవతి । యది హి పాకశబ్దః పక్షా వతః తే । తహి-ఆ-
 జ్యహోమేషు తన్త్రం స స్యాత్ । ఇవ్యతే చ తస్మాన్న తత్ర
 వతః తే । ప్రశస్తయజ్ఞా ఇత్యుక్తమ్, కథం ప్రశస్తత్వం ? ఉచ్య-
 తె-యస్మాదేతేషు సంస్కారా ఆమ్నాతాః, త్రేశ్చ బ్రహ్మణ్యమవా-
 ప్యతే । కే పునస్తి సంస్కారాః ? గర్భాధానాదయః । తస్మాత్స-
 వేషాం పాకయజ్ఞత్వమితి యదుక్తం తత్సమ్యక్ । కథం త్రివిధ-
 త్వమిత్యత ఆహ । అగ్నౌ హూయమానా హవిష్యస్య జహుయా-
 దిత్యేవమాదయో హుతాః । అనగ్నౌ క్రియయాణాః అథ బలి-
 హరణమిత్యేవమాదయః ప్రహుతాః । బ్రాహ్మణభోజనం యత్రా-
 స్తి బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వేతి తే బ్రహ్మణి హుతాః । అగ్నౌ వితి
 వచనమనగ్నౌ హూయమానస్య సపఃబలేః ప్రహుతత్వాథమ్ ।
 సోఽపి హి జహూతిశబ్దచోదితః । హుతాదిసంజ్ఞావిధానం కృ-
 త్సౌ పదేశాథమ్ । శబ్దతత్సాధకతశ్చ మృగతీథకసంజ్ఞావత్ ।
 అథవా త్రైవిధ్యోపదేశాథమ్ । పాకయజ్ఞానామేతత్తన్త్రమితి
 వక్ష్యతి । అత్ర త్రైవిధ్యోపదేశే సతి తత్ పాకయజ్ఞగ్రహణమ-
 పాథకమ్ । తత్సమానజాతీయానామేవ హుతానాం పాకయ-
 జ్ఞానాం తన్త్రం యథా స్యాదిత్యేవమథం త్రైవిధ్యోపదేశః ।
 ప్రహుతబ్రహ్మణిహుతానాం మాభూత్తన్త్రమితి । తేన సపఃబ-
 ల్యాదాపవదానధర్మో నివృత్తః । బ్రాహ్మణభోజనే చ నివాపాది
 నివృత్తమ్ । అధికపాదగ్రహణమృచోఽధికస్య ద్వ్యైవచస్య గ్రహ-

ణార్థమ్ । న తృచస్యతృతీయస్యామప్యర్థవిరోధాత్ । బహువచనం
 తు-అగోరుధాయ ఆ తే అగ్నేయస్సమిధేతి ద్వ్యైచావభివేత్యో-
 పపన్నమ్ । ఋచాముదాహరణం కథమ్ ? ఎతాన్యపి కర్తాణివిత్వాని
 శ్రౌతైస్తుల్యాన్యాహితాగ్నేరపి స్మరిత్యేవమర్థమ్ । సమిధమేవాపి
 శ్రద్ధధాన ఆదధదిత్యారభ్య యజ్ఞో వై నమ ఇత్యేవమన్తం బ్రా-
 హ్మణం భవతి । తత్ర సమిధేత్యస్య తాత్పర్యకథనం బ్రాహ్మణమ్ ।
 సమిధమేవాపీతి సమిధమేవాపి శ్రద్ధధాన ఆదధద్యజ ఇదం దైవ-
 మితి మన్యతేవ । కుతః ? నమన్తస్మై । అత్ర నమశ్శబ్దేనాన్నము-
 చ్యతే । నిఘట్టుషు నమశ్శబ్దోఽన్ననామసు పఠితః । సమిదపి త-
 స్మై దైవతాయ నమో భవతి, అన్నం భవతి ప్రీతిహేతుభావతీ-
 త్యర్థః । శ్రద్ధధాన ఇత్యనేన శ్రద్ధాయుక్తస్యైవ పాకయజ్ఞేష్వ-
 ధికార ఇతి జ్ఞాప్యతే । య ఆహుతీత్యస్య వివరణం బ్రాహ్మణమ్ ।
 య ఆహుత్యా యో వేదేనేతి , తత్ర సుపాం సుబుక్ ఇత్యాదినా
 తృతీయైకవచనస్య పూర్వసంవర్ణన ఆదేశః । యో వెదనేత్యస్య
 తాత్పర్యకథనపరం బ్రాహ్మణమ్ యో వెదేనేతి । విద్యయైవేత్యాది
 విద్యయాఽపి ప్రీతిర్దేవతస్యాస్యైవైత్యర్థః । ద్రవ్యత్యాగాభావే-
 ఽపివేదస్యాధ్యయనమాత్రేణాపి ప్రీతిరస్తీత్యర్థః । విద్యయాప్రీతిర-
 స్తీత్యేతద్ద్యభయితుం తస్మిన్నర్థే మన్తాన్తరంసాక్షిత్వేన శ్రుతిర్దర్శ-
 యతి తదేతదిత్యాది । తదేతదర్థరూపం పశ్యన్నుపిర్తన్నద్ర-
 ఘ్టోవాచ-అగోరుధాయేత్యాది । అస్మిన్ చూతే స్తోతారః ప్రత్య-
 షీకృతాః । ఎవంభూతాయెద్దాయహే సఖాయః నచోఽవ్రాచతి ।
 ఘృతాత్సాద్విదీయో మధునశ్చైతి కృత్యేతి । వచ ఎవేత్యనేన తు
 తాత్పర్యకథనపరేణ బ్రాహ్మణేన దేవతాః ప్రత్యషీకృతాస్తూయ-
 న్తై । హే ఇన్ద్ర ఇదం మే మమ వచ ఎవ ఘృతాచ్చ మధునశ్చ

స్వాదీయః । అసిద్ధత్వాత్స్వాదీయస్తస్త్వప్రార్థనేయమితి దర్శయతి
 స్వాదీయోఽస్త్విత్యాదినా । స్వాదీయోఽస్త్విత్వేవాసా సాక్షిత్వేన
 ఋషిరాహేత్యర్థః । అతోఽస్త్రిప్రీతిః । ఎవమధ్యయనం రసాత్సా-
 దుతరమిత్యుక్తమ్ । మాంసాదపి స్వాదుతరమితి మన్తాన్తరం
 దశయతి । ఆ తే అగ్న ఇత్యాది । అస్య మన్తస్య తాత్పర్యక-
 థనపరం బ్రాహ్మణమ్ ఎత ఎవేత్యాది । హే అగ్నే ! ఎత ఎవ మే
 మత్సమృద్ధినః । అత ఎవ తే తవ ఉత్పాదశ్చ ఋషభాశ్చ వశా-
 శ్చ భవన్తి । భవన్తిత్వార్థః । భవన్తీతి లోడథే లట్ । కే
 మత్సమృద్ధిన ఇతి చేత్ య ఇమం స్వాధ్యాయమధీయత ఇతి ।
 అస్య మన్తస్య తాత్పర్యమ్ । ఉత్పాదిమాంసేన తవ యావతీ
 ప్రీతిస్తావతీ విద్యయాఽపి భవత్స్విత్యర్థః । ఉత్తరాధాచాస్య
 తాత్పర్యకథనపరం బ్రాహ్మణమ్ యో నమసాస్వధ్వర ఇతి నమ-
 స్కారేణాత్మాది । నమస్కారేణాపి యోఽగ్నిమచయతి సా-
 పి స్వధ్వరః శోభనయజ్ఞః । తస్యైదవన్తో రంహాయస్త ఇత్యాది
 పాకయజ్ఞానామధావాదః । నమస్కారేణాపి ఖలు ప్రీతిరస్తి । కు-
 తః ? న వై దేవా నమస్కారమతి । అతిరతికమ్రణే । దేవా హి
 నమస్కారం నాతిక్రామన్తి । తమస్యాద్రియస్త ఇత్యర్థః । కిమి-
 తి నాతిక్రామన్తి ? యజ్ఞో వై నమః । నమస్కారోఽపి యజ్ఞ ఇ-
 త్యర్థః । ఇతి హి బ్రాహ్మణం భవతి । ఇతిశబ్దో నిదిష్టపరామ-
 శీః । సమిధమెవేత్యాది । ఎవమన్తం బ్రాహ్మణం భవతీత్యర్థః ॥

స్త్రుత్యర్థసారే—

శ్రౌతే తు సర్వశాస్త్రోక్తం సర్వస్యైవ యథాచితమ్ ।

స్త్రుతం సాధారణం తేషు గ్రాహ్యం శ్రౌతేషు కర్మణుః॥

సామయాచారికా ధర్మా జాతిదేశసముద్భవాః ।

గ్రామాచారాః పరిగ్రాహ్యే యే చ విధ్యవిరోధినః ।
యుగధర్తాః పరిగ్రాహ్యః సర్వత్రేన యథాచితమితి ॥
చతుర్వింశతిమతే—

హతం జ్ఞానం క్రియాహీనం హతా చాజ్ఞానినాం క్రియా ।
అపశ్యన్నన్ధకౌ దగ్ధః పశ్యన్నపి చ పజుకః ॥
మనుః—విధిదృష్టం తు యత్కర్మ కరోత్యవిధినా తు యః ।
ఫలం న కించిదాప్నోతి క్లేశమాత్రం హి తస్య తు ॥ ఇతి.
తస్మాత్ప్రయత్నతో జ్ఞానమాసాద్యైవానుష్ఠేయమ్ ॥
అత్ర ముఖ్యకాలాసమ్మవే గౌణకాలానుష్ఠానం ప్రాయశ్చిత్తం
చోక్తం— స్మృత్యర్థసారే—

ఏవమాగామికార్యస్య ముఖ్యకాలాదధస్తతః ।
స్వకాలాదుత్తరో గౌణః కాలః పూర్వస్య కర్మణః ॥
సర్వత్ర గౌణకాలేషు కర్మ చోదితమాచరణ ।
ప్రాయశ్చిత్తం వ్యాహృతిభిర్ముక్త్యా కర్తవ్యమాచరేదితి ॥
స్మృతిరత్నానశ్యామ్—

ప్రమాదాత్ కుర్వతాం కర్త ప్రచ్యవత్యధ్వరేషు యత్ ।
స్మరణాదేవ తద్విష్ణోః సమ్మూఢాం స్యాదితి శ్రుతిః ॥
తత్ర స్మరణం మస్త్రేణ కర్తవ్యమ్ । తథా౭౭హ—
యాజ్ఞవల్క్యః—

తద్విష్ణోరితి మస్త్రేణ స్మరణవ్యసర్వకర్మసు ।
గాయత్రీ వైష్ణవీ హృషీకా విష్ణుసంస్మరణాయ వై ॥ ఇతి.
కృతం సమస్తం కర్మ విష్ణ్వపితం కుర్యాదిత్యుక్తం—
బృహన్నారదీయే—

విష్ణ్వపితాని కర్మాణి సఫలాని భవన్తి హి ।

అనపితాని కర్తాణి భస్మని స్యస్తహవ్యవత్ ॥
 నిత్యం నేమిత్తికం కాన్యం యచ్చాన్యన్మోక్షసాధనమ్ ।
 విష్ణోస్సమపితం సర్వం సాక్షికం సఫలం భవేదితి ॥

—ఇతి పరిభాషా—

అథేదానీమగ్నిముఖమన్తాణామధః కథ్యతే—

తత్ర తావదథఃజ్ఞానస్య ఫలమాహ- యాజ్ఞవల్క్యః—

యశ్చ జానాతి తత్త్వేన ఆచక్షుః ఛందశ్చ దైవతమ్ ।

వినియోగం బ్రాహ్మణం చ మన్తస్యాథం తథైవ చ ॥

ఏకైకస్య ఋషేస్సోపి వన్ద్యో హ్యతిథివద్భవేత్ ।

దేవతానాం చ సాయుజ్యం గచ్ఛత్యేవ న సంశయ ఇతి ॥

వ్యాసస్తు- అథఃపరిజ్ఞానే ఫలం తదపరిజ్ఞానే దోషం చాహ -

మన్తార్థజ్ఞో జపక జప్యం తథైవాధ్యయనం ద్విజః ।

స్వగఃలోకమవాప్నోతి నరకం తు విపర్యయ ఇతి ॥

అగ్నిప్రతిష్ఠాపన- జప్తో దమూనా ఇతి । హే అగ్నే ! జప్తః
 సవైశ్చేవితః । దమూనాః దానమనాః దాంతమనా వా । అతిథిః
 అతిథినత్పూజ్యః । విద్వాన్ జ్ఞానవాన్ । ఏవంభూతస్త్వం నః
 అస్తాకం దురోణే దురోణ ఇతి గృహనామ గృహే । ఇమం యజ్ఞం
 ఉపయాహి ఉపగచ్ఛ । విశ్వాన్ అభియుజః అభియోక్తౄన్
 ద్వేష్ట్యానిత్యథః । విహత్య శత్రూయతాం శత్రుత్వమిచ్ఛతాం
 తేషాం భోజనాని భోగయోగ్యాని । ఆధర ఆహర ॥ ఏహ్యగ్న్ ఇతి
 హే అగ్నే । ఏహి ఆగచ్ఛ । ఇహ స్త్రియజ్ఞే । హోతా దేవా-
 నాం ఆహ్వతా నన్ నిషీద । అదభ్యః రక్షసాదిభిరహింస్యః పుర-
 ఏతా నోఽస్తాకం పురోగన్తా త్వం సు సుష్టు భవ । ఏవంవిధంత్యా
 త్వాంవిశ్వమిన్వే విశ్వవ్యాప్తై । రోదసీ ద్యావాపృథివ్యౌ । అనతాం

రక్షతామ్ । మహా మహతే । సామనసాయ సుమనస్తాయ ।
దేవాన్యజ అస్తాభిదత్తం పురూడాశాదికం దేవేభ్యో దదన్య ॥

చత్వారి శృణ్వేతి-అన్య యజ్ఞమూర్తేరగ్నేశ్చత్వారి శృ-
క్లాణి చత్వారో వేదాశ్శృజ్ఞస్థానీయాః । త్రయోఽన్య పాదాః త్రిణి
సవనాని పాదస్థానీయాని । ద్వే శీషే ప్రాయణీయోదయనీయే ।
సప్తహస్తాసః సప్తచ్ఛన్దాంసి అన్య యజ్ఞేశ్వరస్య హస్తస్థానీయాని ।
హస్తాఽనుష్ఠానస్య ముఖ్యస్థానమ్ ॥ తద్వచ్ఛన్దాన్యపి దేవతాప్రీ-
ణానస్య ముఖ్యస్థానమితి ముఖ్యవ్యవహారః ॥ వృషభః పృషభరూపీ
యస్త్రిధా బద్ధః । మన్త్రబ్రాహ్మణకల్పైస్త్రైధా బద్ధస్త్ । రోర-
వీతి భృశం శబ్దాయ తే । సవనక్రమేణ ఏష మహో దేవః-మహాన్
దేవః । మర్త్యై మర్త్యైయజమానైర్నిష్పాద్యత్వాత్ । ఆవి-
వేశ ఆవిశతి ॥ ప్రత్యవరోహేతి-హే జాతవేదః ! త్వం పునః ।
ప్రత్యవరోహ తాకికాగ్నా పునరవతర । ప్రజానన్ విద్వాంస్తస్త్విం
నోఽస్తాకం హన్యం దేవేభ్యో నహ ప్రాపయ । ప్రజాం పుష్టిం
రయిమస్తాసు ధేహి । అథానన్తరం యజమానాయ మహ్యం శం
సుఖంకరో భవ । యోః యు మిశ్రణామిశ్రణయోరితి ధాతుః ।
అత్రామిశ్రణే దుఃఖస్యామిశ్రణౌ భవ ॥ విశ్వాని న ఇతి-హే
జాతవేదః నః అస్తాకం దుఃగహా దుఃఖేన గ్రాహ్యణి దుఃఖేనభో-
గ్యాని । విశ్వాని దురితా దురితాని । సిన్ధుం న సిన్ధుమివ యథా
నావానావికః సిన్ధుం తారయతి తథా త్వమపి । దురితా దురితా-
న్యతిపషి అతిపారయ । కిచ్చ-హే అగ్నే ! అత్రివత్ అత్రేరి-
వాస్తాకమ్ । నమసా స్తోత్రేణగృణానః స్తూయమానః । తనూనాం
శరీరాణాం అవితా త్వం బోధి । అస్తాన్వనుగ్రహాత్క్రికాం బుద్ధిం
కురు ॥ యస్త్యా వృదేతి యో మత్యః మరణధర్మాహం అమ-

త్వం త్వం కీరిణా స్తుతియు కైన । హృదా హృదయేన । మ-
 న్యమానఃస్తువన్ । జోహవీమి ఆహ్వయామి । హే జాతవేదః!
 యశో అస్తాసు ధేహి! హే అగ్నే! ప్రజాభిః త్వద్దత్తాభిః । అమృత-
 త్వం సస్తత్యవిచ్ఛేదలక్షణమవినాశిత్వం అస్యాం ప్రాప్నుయామ్ ।
 „ప్రజామను ప్రజాయసే । తదు తె మత్యైమృతమ్” ఇతి
 శ్రుతేః ॥ యస్తే త్వమితి-హే జాతవేదః! త్వం యస్తే । సుకృతే
 సుకృతకర్మాణి । యజమానాయ లోకం, సోమనం సుఖకరం కృ-
 ణవః అకరోః । హే అగ్నే! స యజమానః । అశ్వినం బహ్వశ్వా-
 వేతం, పుత్రిణం బహుపుత్రోవేతం, వీరవన్తం వీరై ర్వీర్యేణ చా-
 వేతం, గోమన్తం గోయుక్తం, రయిం ధనం, సశతే ప్రాప్నోతి ।
 స్వస్తీత్యవినాశినామ । స యజమానః । కదాచిదపి స సశ్యతి ।
 ఉ ఇతి పూర్వాధికః ॥ అగ్నయే త్వా జప్తం నిర్వపామితి-హే
 ప్రీహే! అగ్నయే అగ్న్యధం జప్తమభివ్రేతం త్వా త్వాం నిర్వ-
 పామి శూర్వే నిదధామి । ప్రోక్షణమస్త్రే ప్రోక్షయామితి
 విశేషః ॥ సవితృష్ట్యతి—సవితృరాదిత్యస్య । ప్రసవే అనుజ్ఞాయాం
 సత్యాం, హే ఆజ్య! త్వా త్వాముత్పనామి । అదృష్టరూపా వా,
 కేశకీటాద్యపనయనదృష్టరూపా వా సంస్కార ఉత్పనమ్ । తత్క-
 రామి । అచ్చిద్రేణ పవిత్రేణ । అచ్చిద్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం,
 వసోః ప్రశస్యవాసహేతోః, సూర్యస్య మణ్డలాత్కనః ॥ రశ్మిభి-
 జగతాం శుద్ధిహేతుభిరుత్పనామిత్యన్వయః । అయం త ఇథ
 ఇతి-హే జాతవేదః ! తె అయమిథ్యః । ఆత్మా ఆత్మభూతః, స్వ-
 రూపద్యోతకత్వేన తేనేద్యై ఇథ్యన్వ దీప్తో భవ । వధన్వప్ర-
 బలో భవ । అస్తాంశ్చ ఇథ దీపయ । వధన్య చ ప్రబలా-
 కురు । కిం—ప్రజయా, పశుభిః, బ్రహ్మవచనసేన వృత్తాధ్యయ-

ససమ్మత్త్యై, అన్నా ద్యేన చ సమేధయ సమ్మధాన్మురు ॥ యద-
 స్యేతి—అస్య ప్రకాస్తస్య కమణస్సమ్బుద్ధి యదత్యరీరిచం వి-
 హితాదతిరిక్తమకరవమ్ । యద్వా—ఇహ స్థిస్కమణి । న్యూ-
 నమకరమకరవమ్ తత్ సర్వం విద్వాన్ స్విష్టకృత్, దురిష్టమపి
 సుష్ట ఇష్టం కరోతీతి స్విష్టకృత్ । ఏవంవిశిష్టోఽగ్నిః, మే మమ
 సమ్బుద్ధి, యత్ స్విష్టం తత్సుహుతం సాధు హుతం కరోతు ।
 స్విష్టకృతే స్విష్టకృత్త్వగుణయుక్తాయ । సుహుతహుతే సుహుతం
 హవిజహోతి దేవేభ్యో దదాతీతి సుహుతహుతత్వై సర్వప్రా-
 యశ్చిత్తాహుతీనాం సమధయైతే సమ్మద్ధిం కునన్తే । తథా
 కామానాం సమధయైతే అగ్నయ ఇదం స్విష్టకృదాఖ్యం హ-
 విర్జహోమి । హే అగ్నే, నః సర్వాన్కామాంత్సమర్థయ స్వాహా
 స్వాహాశబ్దౌ హవిప్రదానార్థః ॥ స్వాహాకారోత్పత్తిఘృతోత్ప-
 త్తిశ్చ శ్రూయతే—,, ప్రజాపతిరగ్నిమసృజత । తం ప్రజా అ-
 న్వసృజ్యంత । తమభాగ ఉపాస్త । సోఽస్య ప్రజాభిరపాక్రామ-
 త్ । తమవరురుత్సమానోఽనైవ్విత్ । తమవరుధం నాశక్నోత్ ।
 స తపోఽతవ్యత । సోఽగ్నిరుపారమతాతాపి వైస్య ప్రజాపతిరితి ।
 స రరాటాదుదమృష్ట । తద్భుతమభవత్ । తస్మాద్యస్య దక్షిణతః
 కేశా ఉన్నప్తాః । తాం జ్యేష్ఠలక్ష్మీప్రాజాపత్యైత్యాహుః । య-
 ద్రరాటాదుదమృష్ట । తస్మాద్రరాటై కేశా స సన్తి । తదగ్నా
 ప్రాగృహ్లాత్ । తద్వ్యచికిఢత్ । జహవానీ (3) మా హవా (3)
 మితి । తద్విచికిఢాయై జన్త । య ఏవం విద్వాన్ విచికిఢతి ।

వసీయ ఏవ చేతయతే । తం వాగభ్యవదజ్జహుధీతి । సోఽబ్ర-
 వీత్ । క స్త్వమసీతి । సై వైవ తే వాగిత్యబ్రవీత్ । సోఽజహహ-
 థ్వాహేతి । తథ్వాహకారస్య జన్మ । య ఎవగ్ం స్వాహా-
 కారస్య జన్మ వేద । కరోతి స్వాహాకారేణ వీర్యమ్ । యస్యైవం వి-
 దుషస్వాహకారేణ జహ్వతి । భాగాయైవాస్య హుతం భవతి ”

ఇతి ॥ నిత్యప్రాయశ్చిత్తే-అయాశ్చేతి-హే అగ్నే త్వం అయా-
 శ్చసి భక్తా ప్రత్యేతాఽసి । అనభిశ స్తీశ్చ అనిస్తతశ్చసి । హే
 అగ్నే ! అయా అసీతి యత్తత్సత్యమిత్సత్యమేవ । అయాసా ఛా-
 న్దసా దీఘః । అయాసా త్వం ప్రతిగంతాఽసి । పయాసా ఆజ్యరూపే-
 ణాన్నేన కృతః అస్తాభిస్సంవధితః । ఏవంభూత స్త్వం అయా సన్
 ఛాన్దసస్సలోపః । భ క్తైర్గమ్య ఏవ సన్ హవ్యం అస్తాభిదత్త-
 మాజ్యాదికం, ఊహిషే వహస్వ । తథా అయా ఏవ సన్ నః అ-
 స్తభ్యం భేషజం శరీరాదిపుష్టిహేతుం, ధేహి దేహి ॥ అతో దేవా
 ఇతి-యతః కారణాద్విష్ణుస్త్రివిక్రమః । సప్తధామభిగోయ-
 త్రాదినస్తచ్చంద్రిభిః సాధనభూతైః పృథివ్యాః పృథివీపదేశే స్థి-
 త్వా తదాసీముపరి స్థితా లోకాన్విచక్రమే వివిధేన పదక్రమేణ
 స్వీకృతవాక్ “విష్ణుముఖా వై దేవాశ్చంద్రిభిర్మాన్దోకాననపజ-
 య్యమభ్యజయన్ ” ఇతి శ్రుతేః । అతః కారణాద్విష్ణుముఖా వై
 దేవాః కమన్వై గుణ్యాత్ నః అస్మాన్ అవన్తు రక్షన్తు ॥ ఇదం
 విష్ణురితి-విష్ణు స్త్రివిక్రమావతారః ఇదం త్రైలోక్యముద్దిశ్య విచ-
 క్రమేవిక్రమణం కృతవాక్ । విక్రమమాణశ్చ త్రేధా త్రిషు

స్థానేషు పదం నిదధే నిహితవాన్ । అస్య విష్ణోస్తత్ర పాంసురె
 ధూలియుక్తై పదస్థానే సమూహ్యమిదం జగత్ । సమ్యగస్తర్శ్వా-
 తమ్ । యథా పాంసురై ప్రదేశై నిహితం పదం స్పష్టీభవతి తద్వత్ ।
 భూః భవన్త్యస్యాం భూతాసీతి భూః అధికరణై క్విప్ । అత్ర పర-
 మాత్మేవ స్థావరజఙ్గమాత్మకస్య జగతోఽధికరణభూతస్య భూ-
 తశబ్దోచ్యతే ॥ భువః-భావయతి విశ్వమనకాశప్రదానేన స్థితిప్ర-
 దానేనేతి వా భువః । అన్తర్భావితణ్యధః । తత్రాపి పరమా-
 త్మేవ సర్వేషాం భావరూపాణాం పదార్థానామనకాశప్రదానే-
 నోచ్యతే ॥ స్వః-సుష్టు వరణీయం సుఖమస్తిక్ ప్రాప్యత ఇతి స్వః
 అత్ర సుఖస్వరూప ఎవాత్తోక్తః ॥ భూభువస్స్వస్సాహేతి —
 ఏవంభూతాయ సర్వాత్మకాయ ప్రజాపతయే స్వాహా । ఇదం హవిః
 ప్రదీయతే ॥ యద్యో దేవా ఇతి—హే దేవాః ! మరుతః ! అహం
 ప్రయుతీప్రయుతం మిశ్రణం అస్యాస్తీతి ప్రయుతి మనః సుపాం
 సులుగిత్యాదినా పూర్వసవణః ఈకారస్తృతీయాయాః ప్రయుతి-
 నా మనసా వాచా చ, ప్రా యుష్మాకం దేవహేళనం దేవానాం
 క్రోధనిమిత్తం యత్కించదిపాతయాని అత్యయం కృతవాన్
 అరాయః అదానశీలః । అస్మా అన్తదీయం సర్వమ్ । అభిదుచ్ఛ-
 నాయతే నో దాపయితుమిచ్ఛతి । తచ్ఛత్రుదశితం సర్వమతిక్ర-
 మణదోషమస్తతోఽన్యత్ర నిధేతన స్థాపయత ॥ పూణఃమసీతి-
 హే పూణఃవ్రతాధిష్ఠాతృదేవతే ? త్వం పూణం పర్యాప్తం
 సవకసమృద్ధిభిరప్యాయితమసి । పూణం మే భూయాః । మ-
 మాపి త్వం సర్వసమృద్ధిభిః పర్యాప్తం భూయాః । సుపూణమసి
 సుపూణం మే భూయా ఇత్యత్ర సుష్టు ఇయానేవ విశేషః । త్వం
 సదసి సత్తావిశిష్టం యత్కించిత్రత్వమసి మమాపి త్వం సదృశ-

యాః । సర్వమసి సర్వాత్కమసి త్వత్తోఽన్యన్న కించిదస్తి । త-
 స్మాత్సర్వమిష్టం మమ భూయాః । అక్షితిరసి అనుపక్షిణమసి ।
 తస్మాన్నే మమ విషయే మా తేష్ఠాః క్షయం మా గాః ॥ ప్రాచ్యం
 దిశీత్యాది మాజనై-ప్రాచ్యం దిశి వ్యవస్థితా యే దేవాః, ఋ-
 త్విజశ్చ తే మాజనయన్తామ్ । ఏతేన దక్షిణస్యామిత్యాదయో వ్యా-
 ఖ్యాతాః ॥ ఆపా అస్తానితి—మాతరః జగతో మాతృస్థానీయా
 ఆపః అస్తాన్ శున్ధయన్తు ప్రోక్షణేన శోధయన్తు । ఘృతవ్యః ఘృతం
 గవ్యం తేన పునస్తీతి ఘృతవ్యః । ఘృతేన ప్రోక్షణోదకేన సః
 అస్తాన్ పునన్తు । హి యస్తాత్కారణాత్, దేవీః దేవ్యః దేవనశీలా
 ఆపః విశ్వం సర్వం రిప్రం పాపం పరపా రిప్రమితి పాపనామనీ
 భవతః । ప్రవహన్తి అపనయన్తు । అనన్తరం ఆభ్యః, అత ఏవ
 శుచిః శుద్ధః పూతశ్చ సన్ ఉదేమి ఆభిముఖ్యేనోద్గచ్ఛామి॥ ఇదమాప
 ఇతి—హే ఆపః ! మయి యజమానే యత్కించిద్దురితం అజ్ఞా-
 నాన్నిష్పన్నం, అథ వా—అహమభిదుద్రోహ బుద్ధిపూర్వకం
 ద్రోహం కృతవానస్మి, అథ వా—అహం శేవే సాధూన్ శప్త-
 వానస్మి, ఉత అపి చ—అన్యత్రముక్తవానస్మి, ఇతి యదస్మి తదిదం
 సర్వం మే మమ అపరాధజాతం, ప్రవహత మత్తోఽన్యత్ర ప్రవా-
 హేణ నయత ॥ సుమిత్ర్యా న ఇతి—ఆపః, ఓషధయశ్చ సుమి-
 త్ర్యాః శోభనమిత్ర్యాః ఇహాముత్ర శుభావహాః సన్తు । కిచ్చ తా
 ఏవాపః, ఓషధయశ్చ తస్మై దుమిత్ర్యాః ఇహాముత్ర దుఃఖకారి-
 ణ్యః సన్తు । యోఽస్తాన్దేవీష్టి యశ్చ అస్తాకమప్రియో భవతి;
 యం చ వయం ద్విష్ట్యః అప్రియాస్యః ॥ మాఽహం ప్రజామితి—
 హే ఆపః ! అహం ప్రజాం ఇవేత్యధ్యాహారః । ప్రజామివ యుష్మా-
 న్నా పరాసిచం పృథక్సేచనం కరోమి । యా యూయం సః అ-

స్తాకం సయావరీః సయావర్యః సహగస్తస్వభావాః । స్థననభవథ
తావః యుష్మాక్, సముద్రై అత్ర సముద్రశబ్దేనాజ్ఞలిరుచ్యతే ।
తత్ర నినయామి ప్రాపయామి । పాథ ఇత్యన్తరిక్షనామ । స్వం
పాథః స్వకీయం స్థానమన్తరిక్షం అపీథ అస్తాభిర్నాడన్వీకృతే
స్వస్థానం గచ్ఛథ ॥ అగ్నే త్వం న ఇతి—హే అగ్నే! న-
యాభ్యః మూర్ధ్నాః పరిధిభిర్వృతః । త్వం నః అస్తాకం అస్తమః
అధికతమో భవ । ఉత అపిచ—తాతా రక్షకః శివః సుఖకరశ్చ
వనుః వసనీయః సర్వేషామగ్రణీః, వసుశ్రవాః నసనీయకీర్తిణః, అగ్నిః
ఏవంభూతస్త్వం అచ్చ-ఆగచ్ఛ । నక్షీ-ఆభిముఖ్యేనాస్తాక్ ప్రా-
ప్నుహి । గత్వా చ, అస్తాకం ద్యుమత్తమం దీప్తిమత్తమం రయిం
ధనం దాః దేహి ॥ స నో బాధీతి—హే అగ్నే స త్వం నః అస్తాక్,
బాధి బుద్ధ్యస్వ । స త్వం హవం అస్తదీయమాహవ్యనం శ్రుధిశ్యణు ।
అఘాయతః అఘమిచ్ఛతః । సమస్తాత్ సర్వస్తాజ్ఞనాత్ నః అస్తాక్
ఉరువ్య రక్ష । హే శోచిష్ఠ అతిశోచిష్ఠ దీదివః స్వతేజోభిషిక్తా-
గ్నే తం త్వా త్వాం సుహ్నాయ సుఖాయ, సుహ్నమితి సుఖనామ ।
తదధణం, సఖభ్యః సమాసఖ్యాతిభ్యః పుత్రేభ్యః తదధణం చ,
నూనం ఈమహే యాచామహే ॥ ఓం చ మ ఇతి ॥ హేయ-
జ్ఞపురుషాగ్నే ఓం చ ప్రణవశ్చ మే, స్వరశ్చ మే ఉదాత్తాదిస్వ-
రశ్చ, యన్తదీయం ఉపచ ఉపస్థానం, సమశ్చ సమస్కారశ్చ య-
దస్తి, తదేవ తే తవ సమ్బంధి ఏతదుక్తం భవతి ప్రణవేన ఉదా-
త్తాదిస్వరేణ చ యద్వైగుణ్యం, తత్సర్వం త ప్రాపస్థానైవ సమ-
స్కారేణ చ పరిహియత ఇతి । తత్ర విషయవిభాగః—యత్తే న్యూ-
నం తస్మై తత్సాధుణ్యాయ తే ఉపయత్ ఉపస్థానమ్, యత్తు తే
అతిరిక్తం తస్మై తత్సాధుణ్యథణం తే నమః—నమస్కారః, అతః
కారణాత్తస్మై తే నమ ఇతి ॥

ఇతి మంత్రార్థస్సమాప్తః—

— అథాగ్నిముఖప్రయోగః —

అథ యజమానః కృతనిత్యక్రియశ్శుచిభూత్వా ధౌతవా-
 సా విధివదాచమ్య ప్రాజ్ఞుభో దభేద్యయేష్వాసీనః పవిత్రే సమ-
 న్నం ధారయేత్ । పవిత్రవస్త్ర ఇత్యనయోబ్రహ్మ బృహస్పతిజ-
 గతీ । “పవిత్రవస్త్రః పరి వాచమాసతే పితైషాం ప్రతోష్ణి అభి-
 రక్షతి నృతమ్ । మహస్సముద్రం వరుణస్త్రిరోదధేధీరా ఇచ్ఛేకు-
 ధరుణేష్వారభమ్ ॥ సహస్రథా రెవతే సమస్వరన్దిపూ నాకై-
 మధు జహ్వ అనశ్చతః । అస్య స్పృశో న నిమిషన్తి భూర్ణయః పదే-
 పదే పాశినస్సన్తి సేతవః ॥” ఆభ్యాం పవిత్రే ధృత్వా, ప్రాణానా-
 యమ్య, దేశకాలా సక్కిత్య, శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థమముకకమ-
 కరిష్య ఇతి సజ్కల్ప్య, తదజ్ఞహోమం కతుముపలేపనాది క-
 మక కరిష్య ఇత్యుక్త్వా, శుద్ధదేశే కింబిదుచ్ఛృక్వతాం సమీకృ-
 తాం చతుర్దిక్షు ఇమప్రమాణాం తదధికపరిమాణాం వా భూ-
 మిం గోమయేన ప్రదక్షిణముపలిప్య, మజ్జశాఢం రజ్వల్ల్యాదిభిర-
 లక్ష్మ్యత్య, తన్మధ్యదేశాపేక్షయా పశ్చిమభాగే యజ్ఞీయశకల-
 మూలేనోదగాయతాం ప్రాదేశమాత్రామేకాం రేఖామాలిఖ్య,
 తస్యా దక్షిణోత్తరయోరన్తరయోః ప్రాగాయతే పూర్వరేఖ-
 యానంస్పృష్టే ప్రాదేశసంమితే ద్వై రెఖేలిఖత్వా, తయో రేఖ-
 యోమధ్యే దక్షిణత ఆరభ్య పరస్పరమసంస్పృష్టాః ప్రాగాయతాః
 ప్రాదేశసంమితాస్త్రిసో రేఖా లిఖత్వా, తత్ర తచ్ఛకలముదగ్గరం
 నిధాయ స్థణ్డిమద్భిరభ్యక్ష్య శకలనూగ్నేయ్యాం నిరస్య పాణిం

ప్రత్యక్ష వాగ్యమనం కుర్యాత్ । తత ఉక్తప్రకారేణ కమ-
విశేషమవగమ్య అగ్నివిశేషః ప్రతిష్ఠాపనీయః । తత్రాయం క్రమః-
సావణరాజతతానుధాతా వదిలెపితనవశరావాద్యనృతమపాత్రై
శ్రోత్రియాగారస్వగృహ్యన్యతరస్థం ప్రదీప్తబహుళాజ్ఞారమయం
హవిభజం నిషీవ్య తథావిధపాత్రాన్త రేణాపిధాయానీతం, సమ-
స్తవ్యాహృతేః ప్రజాపతిః ప్రజాపతిబృహతీ । ఓం భూభు-
వస్సవ్యః ॥ ఇత్యనెనా*త్తాభిముఖం పాణిభ్యాం ఘట్టు రేఖాసు ప్రతి-
ష్ఠాప్య సమస్త్రమావాహయేత్ —తత్ర మన్తై—

ఎహ్యగ్న ఇత్యస్య మన్తస్య రమంగణపుత్రో గౌతమో-
ఽగ్నిప్రిష్ఠుప్—

“ఎహ్యగ్న ఇహ హూతా నిషీదాదభస్మపురవతా భవానః ।

అవతాం త్వా రోదసీ విశ్వమిన్వే యజామహే సామనసాయ
దేవాన్ ॥ ”

జుష్టో దమూనా ఇత్యస్య వసుశ్రుతోఽగ్నిప్రిష్ఠుప్—

“జుష్టో దమూనా అతిథిదురోణ ఇమం నో యజ్ఞము-
పయాహి విద్వాన్ । విశ్వా అగ్నే అభియుజ్ఞా విహత్యా శత్రూ-
యతామాభరా భాజనాని ” ॥ ఆభ్యాం మన్తాభ్యామస్తిన్నగ్నో
యజ్ఞేశ్వరమావాహయామిత్యావాహ్య ॥

అగ్నే ఆచ్ఛావదేత్యస్య మన్తస్య అగ్నిస్తాపసాఽగ్నిరను-
ష్ఠుప్, అగ్నే స్సాన్విభిముఖీకరణే వినియోగః ॥

* అనేనతి సమస్తవ్యాహృతిరూపేణ మన్తైరేత్యర్థః.

“అగ్నే అచ్ఛా వదేహా నః ప్రత్యజ్ఞస్సుమనా భవ । ప్ర
నాయచ్ఛ విశస్పతే ధనదా అసి సప్తవమ్ ” ॥

అనేన మస్త్రేణ స్వాభిముఖం కృత్వా ప్రోక్షి తేన్ధనానినిషీ-
ప్య వెణుధమన్యా ప్రబాధ్య తతః ప్రజ్వలితాగ్ని మేవం ధ్యాయేత్ -
తత్ర మస్త్రః—చత్వారి శృక్లా వామదేవౌ జాతవేదాగ్ని-
స్త్రీష్టువ్—

“చత్వారి శృక్లా త్రయో అస్య పాదా ద్వైశీషే సప్త
హస్తాసో అస్య । త్రిభాబద్ధౌ వృషభో రోరవీతి మహా దేవౌ
మత్త్యాః ఆవివేశ ” ॥ స్మృతిశ్చ—

సప్తహస్తశ్చతుశ్శృక్లాః సప్తజహ్వా ద్విశీషకః ।

త్రిపాత్ప్రసన్నవదనస్సుఖాసీనశ్శుచిస్త్రితః ॥

స్వాహం తు దక్షిణే పాశ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా ।

బిభ్రద్దక్షిణహస్తైస్తు శక్తిమన్నం స్రుచం స్రువమ్ ॥

తోమరం వ్యజనం వామే ఘృతపాత్రం చ ధారయన్ ।

మేషారూఢం జటాబద్ధం గౌరవణం మహాజనమ్ ॥

ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తాచిక్సర్వకామదమ్ ।

ఆత్మాభిముఖమాసీనమేవం ధ్యాయేద్ధుతాశనమ్ ॥

ఎవం ధ్యాత్వా న్వాధానం కుర్యాత్ , తత్రాయం క్రమః—
సమిద్వయమాదాయ దేశకాలా కథయిత్వా , అద్య కరిష్యమాణే
అస్తిన్కమణి దేవతాపరిగ్రహార్థమన్వాధానం కరిష్యే అస్తి-
న్నన్వాహితైర్గ్నావగ్నిం జాతవేదసమిధైః ప్రజాపతిం ప్రజాపతి-
మాఘారావాజ్యేనాగ్నిషోమా చక్షుషీ ఆజ్యేన యథోక్తాః ప్ర-

ధానదేవతా యథోక్తద్రవ్యేణ శేషేణ స్విప్తకృతమిధ్యసంసహనేన
 రుద్రమయసమగ్నిం దేవాన్ విష్ణుమగ్నిం వాయుం సూర్యం ప్ర-
 జాపతిం చైతాః ప్రాయశ్చిత్తదేవతా ఆజ్యేన విశ్వాదేవాన్సంప్రా-
 వెణాజ్ఞదేవతాః ప్రధానదేవతాస్సవాన్సంనిహితాస్సన్తు ఎవం సా-
 జ్యేన కర్మణా సద్యో యత్య ఇతి సజ్కుల్ప్య-భూర్భువస్స్వాస్వి-
 హ ఇతి మంత్రా, ప్రజాపతయ ఇదం న మమేత్యుద్దిశ్య త్యజేత్ ||
 తత ఉక్తప్రకారేణాహృతేషు పుండభేషు ప్రాదేశమాత్రాన్
 షట్త్రింశద్దభాన్ రజ్జకరణాథం గృహీత్వా తత్ర ద్వాదశద-
 భైస్సన్నితయవతీం రజ్జం ప్రాదక్షిణ్యేన కృత్వా పునరన్యాం రజ్జ-
 మేవం కృత్వా ఉభయమప్రాదక్షిణ్యేన సమస్య, పునరన్యాం కృ-
 త్వా ప్రాదక్షిణ్యేన త్రివృతం సమస్యాన్తే ప్రదక్షిణగ్రన్థిం కృత్వా
 తాం త్రివృతాం రజ్జముదగ్రగాం వితత్య తత్ర ప్రాదేశమాత్రాన్తు-
 ప్తిపరిమితాన్దభాన్నిధాయ తయా బహిర్ద్విరావేప్త్య రజ్జవ-
 గ్రేణ రజ్జమూలం సకృదావెప్త్య తదగ్రశేషం పూర్వమావెప్తి-
 తరజ్జవధస్తాన్నిసీయ పరిస్తరణాద్యథం దభైస్సహాయతనాత్ప-
 శ్చాద్భాగ ఉపరి నిదధ్యాత్ | తతః పూర్వవద్రజ్జం కృత్వోదగ-
 గ్రాంవితత్య పలాశఖాదిరాద్యన్యతమయజ్ఞయవృక్షసమృభవం ప్రాదే-
 శప్రమాణం పశ్చాదశసమిదాత్త కేధం ప్రాగగ్రం నిధాయ తయా
 సకృదావెప్త్య బద్ధోపరి నిధాయ పరిసమూహనాదికం కుర్యాత్ ||
 తత్రాయం క్రమః—అగ్నేస్సకాశాదష్టాజ్ఞలిపరిమితే దేశే ఐశా-
 నీం దిశమారభ్య ప్రదక్షిణం సమంతాత్సోదకేన పాణినా త్రిః పరి-
 మృజ్య పూర్వముపరి నిహితాన్ దిఘాన్ షోడశ దభానా-
 దాయ దశాజ్ఞలిపరిమితే దేశే సమసంఖ్యయా ప్రాచ్యాముదగ-
 గ్రైర్దక్షిణస్యాం ప్రాగగ్రైః ప్రతీచ్యాముదగగ్రైరుత్తరస్యాం ప్రా-

గగైర్దైః పరిస్త్రాణీయాత్ । పూర్వపశ్చాత్పరిస్త్రాణముల-
యోరుపరి దక్షిణపరిస్త్రాణముత్తరపరిస్త్రాణముదగ్గరయోరధస్తా-
భ్యవతిఎవం పరిస్త్ర్య, బ్రహ్మసనార్థమగ్నైర్దక్షిణతోఽప్తావించతిద-
భాః, పాత్రాసాదనాథం చోత్తరతః కాంశ్చిద్దభాః ప్రా-
గగ్రానాస్త్ర్య అగ్నేరపరాజితాం దిశమారభ్య త్రిరమ్భసా పరి-
షిచ్య పాత్రాసాదనం కుర్యాత్ ॥—తత్రాయం క్రమః —

అగ్నేరుత్తరభాగే పూర్వమాస్త్రీణేషు దభేషు చరుస్థా-
లీప్రోక్షణపాత్రే దర్శినువౌ ప్రణీతాపాత్రమాజ్యపాత్రమిద్ధం బ-
హిశ్చ శూపకృష్ణాజినే ఉలూఖలముసలాద్యం చేత్యేతాని
పాత్రాణి ద్వంద్వశ ఉదగపవగం ప్రాక్సంస్థం న్యగ్బలమాసా-
దయేత్ ॥

ఆజ్యహోమే తు - ప్రోక్షణపాత్రం సువం ప్రణీతాపా-
త్రమాజ్యపాత్రమిద్ధం బహిశ్చ ఇత్యేతాన్యాసాద్య ప్రోక్షణ-
పాత్రముత్తాసీకృత్య ప్రాదేశమాత్రే స్థాలేన చ సమే పవిత్రే
కృత్వా తత్పాత్రస్యాపరి నిధాయ శుద్ధాభిరద్భిః పూరయిత్వా హ-
స్తయోరజ్ఞుష్టోపకనిషి కాభ్యాముదగ్గరే పవిత్రే గృహీత్వా త్రిరు-
త్పాయ పాత్రాణ్యుత్పాతాభిరద్భిః ప్రోక్షయేత్ ॥

తతో యథా క్తలక్షణమైశానదిశి స్థితం బ్రాహ్మణమస్మిన్-
మణి బ్రహ్మణం త్వాం వృణ ఇతి తత్పాత్రం పాణినా గృహీత్వా
వృణయాత్ । తతో బ్రహ్మ వృతోఽస్త్యేత్కృత్వా ప్రాజ్ఞుభో యజ్ఞ-
పవిత్యాచమ్య సమస్తపాణ్యజ్ఞుష్టో భూత్వాఽగ్రేణాగ్నిం పరీత్య
దక్షిణత ఉదజ్ఞుభిస్సిత్యా ఆసనాథదభేషేకం దభేషమజ్ఞుష్టా-
నామికాభ్యాం గృహీత్వా నిరస్తః పరావసురితి నైర్మత్యాం నిర-

స్యాపస్సప్రప్తేదమహమవావసాసదన నీదానిః తుద్యుఖ
ఏవ వామోరోరుపరి దక్షిణపాదం సంస్థాప్యపవిత్ర్య గడ్డాక్షతాది-
భిరభ్యచితస్త్వ ఓం బృహస్పతిరబ్రహ్మ బ్రహ్మసదన ఆసిష్యతే
బృహస్పతే యజ్ఞం గోపాయ న యజ్ఞం పాహి, న యజ్ఞపతిం పా-
హి, న మాం పాహీతి జపిత్యా నవదా యజ్ఞమనా ఏవ వతేతః॥

తతో యజమానః ప్రణీతాపాత్రమగ్నేః ప్రత్యక్షి ధాయ
తత్ర పవిత్రే నిధాయ ఉత్పాతాభిరద్భిః పూరయిత్వా గర్భపు-
ష్పాక్షతాన్నిక్షీప్య ధృతప్రాణో ముఖసమముద్భృత్య బ్రహ్మన్నపః
ప్రణేష్యామిత్యక్త్వా తతో బ్రహ్మణా ఓం భూభువనస్స్వభూ-
హస్పతిప్రసూత ఇతి జపిత్యా ఓమ్ ప్రణయేత్సుచ్చైరుచ్చారితే
అగ్నేరుత్తరతస్త్రిషు దధేషు నిధాయ పవిత్రే గృహీత్వా అన్వై-
స్త్రీభిదభేరచ్చాదయేత్ ॥

తతః ప్రత్యగగ్నే శ్శూపణం నిధాయ తత్ర పవిత్రే ని-
ధాయ నామమన్త్రకహోమే యథా ప్రధానదేవతం ప్రత్యేకం
చతురశ్చతురో వ్రీహిముష్టీనముష్టే త్వా జప్తం నిర్వపామితి మ-
న్త్రావృత్త్యా నిరుప్యవ్రీహీణాముపరి తే పవిత్రే నిధాయ అముష్టే
త్వా జప్తం ప్రోక్షామితి నిర్వాపసంఖ్యయా ఉత్పాతాభిరద్భిః
ప్రోక్షయేత్ ॥

సమన్త్రకహోమే తు - శ్రవణాకమాగ్రయణాష్టకా-
శ్రాద్ధాదా తూష్ణీం చతురశ్చతురో ముష్టీన్నిరుప్య తథైవ ప్రో-
క్షయేత్ ॥

తతః పాత్రాణాముత్తరభాగప్రాగ్గ్రివమా స్తీణం ఊర్ధ్వం-
లోమ్ని కృష్ణాజన ఉలూఖలం నిదధ్యాత్ । తత్ర వ్రీహీన్తుసలేన
పత్న్యవహన్తి । త్రిశ్శుక్లీకృతా తద్బలూ త్రిః ప్రత్యౌశ్య పృథ-

కాన్తై ఏకపాత్రై వా న విదగ్ధమబహిర్గతకణ్డకం శస్తే శ్వస్తే -
స్సుశృతం పచేత్ ॥

తతస్తే పవిత్రై ఆజ్యపాత్రై నిధాయ తత్పాత్రం పురత-
స్సంస్థాప్యాజ్యమాసిచ్యాగ్నేరుత్తరతస్థితానక్షాఞ్కా భస్మనా
సహాగ్నేరుదక్పరిస్తరణాద్భహిర్నిరుహ్యా ఆజ్యస్థాలీం తేష్వగ్నిశిత్య
జ్వలతా దరోభ్యిల్లుకేనావజ్వల్య అజ్ఞువృషర్షమాత్రం ప్రత్యేళితద-
ర్భాగ్రద్వయమాజ్యై ప్రత్యస్య పునర్జ్వలతా తేనై వ దరోభ్యిల్లుకేన
చర్వాదినా సహాజ్యం త్రిః పయఃగ్నికరణం కృత్వా తదుల్కుక-
మపాస్య అపస్సంప్రప్త్యా స్థాలీం భువి కషాన్ని పౌదగుద్వాస్యా-
క్షారాన్పుత్యుహ్యా అపస్సంప్రప్త్యా తత్ర స్థితమేవాజ్యం,

నవితుష్టేతి హిరణ్యస్తూపస్సవితా పురఉష్ణిక్ —

“నవితుష్ట్యా ప్రసవ ఉత్పన్నామ్యచ్ఛిదేణ పవిత్రేణ వ-

సోస్సూర్యస్య రశ్మిభిః ॥ ఇతి మస్త్రేణైకశ్రుత్యోచ్చారితేనైక-
వారం ద్విస్తూష్ణీముత్తానపాణిద్వయాఙ్ఘ్రోప కనిష్ఠికాభ్యామస్తర-
యోరసంస్పృష్టై గృహీతాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం ప్రాగుత్సూయ
తే పవిత్రై ప్రోక్ష్యాగ్నా ప్రహృత్యాగ్నేః పశ్చాత్పరిస్తరణాద్భహి-
రాత్మనోఽగ్రతో భువం సంప్రోత్య తత్ర బహిఃస్సంసహసీం ర-
జ్జముదగ్రగాం వితత్య తత్ర బహిఃః ప్రాగ్రగముదగపవగ్మమవి-
రళమాస్తీర్య తత్రాజ్యపాత్రం నిధాయ స్రువాదిసంమాజనం
కుర్యాత్ ॥

తత్రాయం క్రమః—దక్షిణహస్తేన స్రుక్ స్రువౌ గృహీ-
త్వా సవ్యేనాష్టదర్భానాదాయ సహైవాగ్నా ప్రతాప్య స్రుచం
నిధాయ దక్షిణై న పాణినా స్రువస్య బిలం దభాన్మైః ప్రాగాది-

ప్రాగవవగళం త్రిస్సంమృజ్య అధస్తాద్ధర్మగ్రేణైవాభ్యాత్తం బిల-
పుష్టం త్రిస్సంమృజ్య తతో దభాణాం మూలై దణ్ణస్యాధస్తా-
ద్బిలపుష్టాదారభ్య యావదుపరిష్టాద్బిలం తావత్త్రిస్సంమృజ్య అ-
ద్భిః ప్రాత్య స్రువం నిష్టప్యాజ్యస్థాల్యా ఉత్తరతస్సుచాఽస్పృష్టం
నిధాయోదకం స్పృష్ట్యా తై రేవ దర్భైర్జూహూం చేవమేవ సం-
మృజ్య స్రువాదుత్తరతో నిధాయ దభాణాద్భిః ప్రాత్యగ్నానను
ప్రహరేత్ ॥

తతశ్శ్రుతం చరుం స్రువగృహీతేనాజ్యేనాభిఘోర్యదగు-
ద్వాస్య అగ్న్యజ్యయోమధ్యే నీత్వాఽఽజ్యాద్దక్షిణతో బ-
హిఃషి సాంతరమాసాద్య పునరప్యభిఘోర్య హవిఃపుథక్కరణా-
య పాత్రాంతరం చర్వాజ్యయోమధ్యే నిధాయ ఏకాదశాఙ్గు-
లిమితే దేశే గడ్ధాతుతపుష్పైరగ్నిం సమస్త్రమభ్యచయేత్ ॥
తత్ర మన్త్యై—

విశ్వాని న ఇతి మన్త్రద్వయస్య వసుశ్రుగోఽగ్నిప్రిష్టుప్-
,, విశ్వాని నా దుగళహ జాతవేదస్సిన్ధుం న నావా దురితాతి
పషిమ్ । అగ్నే అత్రివన్నమసా గృణానోఽస్తాకం బాధ్యవితా
తనూనామ్ ॥ యస్త్యా హృదా కీరిణా మన్యమానోఽమత్యం
మత్యోజోహవీమి । జాతవేదో యశో అస్తాసు ధేహి ప్రజా-
భిరగ్నే అమృతత్వమశ్యామ్ ॥ యస్తై త్వం సుకృతే జాతవేద
ఉ లోకమగ్నే కృణవస్సానమ్ । అశ్వినం సపుత్రిణం వీరవన్తం
గోమన్తం రయిం సశతే స్వస్తి ॥

తత ఆత్మానం చాలంకృత్య హస్తం ప్రత్యక్ష్య ఇద్ధబద్ధన-
 రజ్జం తత్తైవ నిధాయ పాణినెద్ధమాదాయ త్రిరిద్ధమభిఘాయ-
 మూలమధ్యమయోమధ్యభాగం గృహీత్వా, అయం త ఇద్ధ
 ఇత్యస్య వామదేవౌ జాతవేదా అగ్నిస్త్రీప్తుష్, ఇద్ధమలఙ్కృత్య
 స్వయమలఙ్కృత్య బ్రహ్మణమలఙ్కృత్య, “అయం త ఇద్ధ ఆత్మా
 జాతవేదస్తే నేద్ధ్యస్వ వధక్స్వ చేద్ధ వద్ధయచ్చాస్తాన్వజయా ప-
 శుభిబ్రహ్మపచసేనాన్నాద్యేన సమేధయ స్వాహా” ఇత్యేకశ్రు-
 త్యోచ్చార్యేద్ధమగ్నావాధాయాగ్నయే జాతవేదస ఇదం న మ-
 మేత్కుద్దిశ్య త్యజేత్ ॥

అథ స్రువేణాజ్యం గృహీత్వా ఉత్తరపరిస్తరణనస్థితో
 నీత్వాఽగ్నేర్వాయవ్యకోణమారభ్యగ్నేయీపర్యంతం ప్ర-
 జాపతిపదం చతుర్థ్యంతం మనసా స్తరక్ స్వాహేత్యుచ్చా-
 ర్య నైరస్తర్యేణాజ్వలనాజ్యధారాం జ్యోతిష్త్యగ్నావిధ్వా-
 దహణి పరిష్టావయక్ హుత్వా, పునరాజ్యం గృహీత్వా దక్షిణప-
 రిస్తరణనస్థితో నీత్వా నే ఋతీమారభ్యశాసీపయన్తం తథైవ
 హుత్వా, ఉభయత్ర ప్రజాపతయ ఇదం న మమేత్కుద్దిశ్య త్యక్త్వా
 స్రువేణాజ్యమాదాయాగ్నయే స్వాహేత్యగ్నేరుత్తరపాశ్వే పూ-
 ర్వభాగే హుత్వా, పునరాజ్యం గృహీత్వా సోమాయ స్వాహేతి
 దక్షిణపాశ్వే తత్సమదేశే హుత్వాఽనస్తరం నామమన్త్రక-
 హోమే పూర్వనిహితపాత్రే ప్రధానదేవతాసంఖ్యయా చరుం పు-
 థకృత్యేదమముష్టా ఇదమముష్టా ఇతి యథాదేవతం ప్రత్యేక-
 మభిమృశేత్ ॥

సమస్తకహోమే త్వవిభజ్యావదానధమేణ జహు-
యాత్, తత్రాయం క్రమః — సువేణ దవ్యాముపస్తీర్య
ప్రథమప్రధానదేవతాచరోమధ్యాజ్ఞుష్ఠపర్వమాత్రం తిరీచీనాభి-
రజ్ఞుష్ఠమధ్యమానామికాభిరుదగ్రాభినఖస్పశ్శమకృత్వాన-
దాయ దర్వామోష్య తతః పూర్వభాగే ప్రాగ్రాభిస్తాభిస్తథై-
వానదాయ దవ్యామోష్య పాత్రస్థం హవిరభిఘాయ పశ్చా-
ద్దవీస్థితమిభిఘార్య అముష్టై స్వాహేతి ప్రధానదేవతానామో-
చ్చాయ అగ్నేమధ్యే ఆజ్య భాగాపేక్షయా ప్రత్యక్తరదేశే
వా ఆచ్చాదయన్నివ దవ్యాః పాశ్వేణ జహుయాత్ ఏవం
ప్రధానహోమా తత్తదుద్దిష్ట హవిషానవదాయ హు-
త్వా దవ్యాముపస్తీర్య సర్వేభ్యో హవిభ్యోస్సకృత్సకృదుత్త-
రాధాదనూచీనాభిః పూర్వావదానతోఽధికమవదాయ దవ్యాం
నిధాయ పాత్రస్థమిభిఘాయ అవత్తం తు ద్విరభిఘాయ,

యదస్యేత్యస్య హిరణ్యగర్భోఽగ్నిస్త్రీష్టమ్ — యదస్య
కమణోఽత్యరీరిచం యద్వా న్యూనమిహాకరమ్ । అగ్నిష్టత్
స్విష్టకృద్విద్వాన్ సర్వం స్విష్టం సుమతం కరోతు మే ॥ అగ్న-
యే స్విష్టకృతే సుమతమతే సర్వప్రాయశ్చిత్తామతీనాం
కామానాం సమర్థయితే సర్వాన్మః కామాన్ సమర్థయ
స్వాహా” ఇత్యేకశ్రుతోఽచ్చార్య అగ్నేరై శానదేశే జహుయాత్ ॥

పశ్చావత్తీ తు ప్రధానహోమే పశ్చాన్తధ్యాత్పూర్వా-
ధాచ్చ త్రివారమవద్యతి స్విష్టకృత్యుత్తరాధాత్పూర్వాధాచ్చ
ద్వివారమవద్యతీతరత్తు సమానమ్ ॥

అనన్తరమగ్నేరుత్తరతస్మిన్తామిధ్యబధనరజ్జుం విసస్య ప్రో-
క్ష్య పశుపతయే రుద్రదాయ స్వాహేతి హుత్వా, రుద్రదాయ
పశుపతయ ఇదం స మమేత్యుద్దిశ్య త్యక్తావైప ఉపస్పృశ్య,
సువేణాజ్యమాదాయ ప్రాయశ్చిత్తాహుతీస్సప్త జహుయాత్ ॥
తత్ర మన్తాః—

అయాశ్చాగ్నేత్యస్య మన్తస్య విమదోఽయాశ్నిః పక్షిః—

“అయాశ్చాగ్నేఽస్యనభిశస్తీశ్చ సత్యమిత్తవమయా అసి |
అయాసా నయసా కృతోఽయా సన్ హవ్యమోహిషైఽయా నో
ధేహి ధేషజం స్వాహా” ఇత్యేకశ్రుతోఽచార్య జహుయాత్,
అగ్నయే అయస ఇదం నమమ ॥

అతో దేవా మేధాతిథిదేవా గాయత్రీ —

“అతో దేవా అవన్తు నో యతో విష్ణువి చక్రమే ।

పృథివ్యా స్సప్తధామభిస్సాహా” ॥ దేవేభ్య ఇదం స మమ ॥

ఇదం విష్ణుమేధాతిథివిష్ణుగాయత్రీ—

“ఇదం విష్ణువి చక్రమే త్రేధా నిదధే పదమ్ । సమూ-

త్తమస్య సాంసురే స్వాహా” ॥ విష్ణవ ఇదం స మమ ॥ ఎతాభ్యా-
మృగ్భ్యాం జహుయాత్ ॥

వ్యాహృతీనాం వ్యస్తానాం విశ్వామిత్రో జమదగ్నిభృ-
రద్వాజ రృషయః । అగ్నివాఽయుస్సూర్యో దేవతాః । గాయ-
త్ర్యుష్ణిగనుష్టుభశ్చన్దాసి ॥ సమన్తవ్యాహృతేః ప్రజాపతిః ప్రజా-
పతిర్బృహతీ ॥ భూస్సాహా అగ్నయ ఇదం స మమ ॥ భువ-

స్వాహా వాయవ ఇదం న మమ ॥ స్వగస్వాహా సూర్యాయే-
దం న మమ ॥ భూభువస్స్వగస్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం న
మమ ॥ చతస్ర ఆజ్యాహుతీహుత్యా ప్రత్యేకముద్దేశత్యాగం
కుర్యాత్ ॥

అనంతరం బ్రహ్మ కర్తారం పరీత్య వాయవ్యదేశస్థిత్యా
అయాశ్చేత్యాదిసప్తాహుతీజహుయాత్ । తతో మస్త్రవిప-
ర్యాసాదినియతనిమిత్తే ప్రాప్తే—

యద్యో దేవా ఇత్యస్య అభితసా మరుత స్త్రిష్టుప్—

న్యూనాతిరిక్తపరిపూర్ణాథమాజ్యహోమే వినియోగః—

“యద్యో దేవా అతి పాతయాని వాచా చ ప్రయుః దే-
వహేళనమ్ । అరాయో అస్తాఅభి దుచ్ఛనాయతైః స్యత్యాస్మిన్
మరుతస్తన్నిధేతస స్వాహా” మరుద్భ్యో దేవేభ్య ఇదం న మమ॥

అనేన మస్త్రేణాజ్యం హుత్వా, అనాజ్ఞాతమితి మస్త్ర-
ద్వయస్య హిరణ్యగర్భోఽగ్నిరనుష్టుప్—, అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం
యజ్ఞస్య క్రియతై మిథు । అగ్నే తదస్య కల్పయ త్వం హి వేత్థి
యథాతథం స్వాహా-అగ్నయ ఇదం న మమ ॥ పురుషసంమితో
యజ్ఞో యజ్ఞః పురుషసంమితః । అగ్నే తదస్య కల్పయ త్వం హి
వేత్థి యథాతథం స్వాహా-అగ్నయ ఇదం న మమ ॥ ఇత్యేకశ్రు-
త్యోక్తాభ్యామాభ్యాం, యత్పాకతేత్యస్య త్రితోఽగ్నిస్త్రిష్టుప్—
“యత్పాకతా మనసా దీనదక్షాన యజ్ఞస్య మన్వతే మత్యా-

సః । అగ్నిష్టధోతా క్రతువిద్విజానన్యజ్ఞో దేవాల ఋతుశోయ-
జాతి స్వాహా ” అగ్నయ ఇదం న మమ ॥ అనేన చ జహుయాత్ ॥
యజమానస్తస్యై తస్యై దేవతా యా ఉద్దిశ్య త్యజేత్ ॥

బ్రహ్మభావే యజమాన ఏవై తాన్ప్రాయశ్చిత్తజపహా-
మాంశ్చ కుర్యాదన్యస్యై వరం దద్యాత్ । స్కన్నభిన్నాద్యనియతని-
మిత్రేప్రాప్తే పూర్వాక్షప్రకారేణ తత్తత్ప్రతిపదోక్తజపహా-
మాంశ్చ కుర్యాత్ ॥ సజ్జల్పవిపర్యాసదేవతానిపర్యాసమధ్య-
పూర్వాధికవిపర్యాసద్రవ్యవిపర్యాసనివాపణవిపర్యాసకాలవిప-
ర్యాసకమవిపర్యాసస్వరాక్షరవణలోపదోషప్రాయశ్చిత్తార్థం
యదోద్వ దేవా ఇతి ముహుర్ముహుజహుయాత్ ॥

తతో యజమానస్సవకమప్రపూరిణీం భద్రద్రవ్యదాం
పూర్ణాహుతిం జహుయాత్, తత్రతాయం క్రమః-స్రువేణాజ్యం
గృహీత్వాస్రుచం సమబిలం పూరయిత్వా తత్ర స్రువమూర్ధ్వ-
బిలం నిధాయ పునరథాబిలం నిక్షిప్య స్రువాగ్రే కుసుమాక్షతా-
న్నిధాయ, సవ్యపాణినా స్రుక్స్రువమూలే దక్షిణపాణినా స్రుగ్గీవాం
శఙ్ఖముద్రయా గృహీత్వా తిష్ఠ సమపాద ఋజుకాయస్సువా-
గ్రన్యస్తలోచనః ప్రసన్నాత్మా సన్, సముద్రాదూమిరిత్యేకాద-
శచన్య సూక్తస్య వామదేవ ఆపస్త్రీష్టుప్, అన్త్యా జగతీ, పూ-
ర్ణాహుతిహోమే వినియోగః-సముద్రాదూమిరిత్యాదిమధు-
మస్తమూమిం స్వాహేత్యస్తం పఠన్, యథపరిమితధారాం స-
స్తతాం స్రువాగ్రేణ సావశేషం హుత్వా, అద్య ఇదం న మమే-
త్యుద్దిశ్యత్యక్వా ॥ విజ్యోతిషేత్యస్య జానోవిశోఽగ్నిస్త్రీష్టుప్-అనేన
చ తథైవావశిష్టం సవేర హుత్వా, అగ్నయ ఇదం నమమేత్యు-

ద్విశ్య త్యజేత్ । తతో విశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్సాహితీ సంప్రాపం
 హుత్వా, విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం సమమేత్యుద్విశ్య త్యక్త్వా ।
 తణ్డూలకణాన్ సమిద్ధభాశకలానద్భిః ప్రాత్య అగ్నౌ ప్రహృత్య,
 అవభృథరూపం పాపక్షయకరం పూర్ణాపాత్రజలమాజాసం కు-
 ర్యాత్, తత్రాయం క్రమః - పూర్వాసాదితపూర్ణాపాత్రమా-
 స్తీర్ణాబహిషి దక్షిణపాణినా నిధాయ తస్మా గజ్జాదిపుణ్యనదీః
 స్పృత్యా దక్షిణపాణినా స్పృశన్ —

“పూర్ణామసి పూర్ణాం మే భూయాః, సుపూర్ణామసి సు-
 పూర్ణాం మే భూయాః, సదసి సన్తే భూయాః, సర్వమసి సర్వం
 మే భూయాః, అక్షీతిరసి మా మే ష్మిష్టాః” ఇతి జపిత్వా, కుశా-
 గ్రైః ప్రాగాదిపశ్చదిక్షు జలమాసిక్ష్మేత్ ॥

తత్ర మన్తాః—ప్రాచ్యాం దిశి దేవాఋత్విజౌ మాజా-
 యంతాం దక్షిణస్యాం దిశి మాసాః పితరో మాజాయంతాం ప్రతి-
 చ్యాం దిశి గృహాః పశవౌ మాజాయంతాముదీచ్యాం దిశ్యాప
 ఓషధయోవనస్పతయౌ మాజాయంతామూర్ధ్వాయాం దిశి య-
 జ్ఞస్సంవత్సరః పృజాపతిర్నాజాయంతామ్ । ఇత్యేతానేకశ్రుత్యా ప-
 తన్ ప్రతిదిశం సిక్త్వా స్వశిరసి కుశాగ్రైర్నాజాయేత్ ॥

తత్ర మన్తాః—ఆపా అస్తానిత్యస్య దేవశ్రవా ఆపస్త్రీష్టప్
 “ఆపా అస్తాన్తాతరశ్శుద్ధయన్తు ఘృతేన నా ఘృతప్వః పునన్తు ।
 విశ్వంహి రిప్రం ప్రవహన్తి దేవీరుదిదాభ్యశ్శుచిరాపూత ఏమి॥”
 ఇదమాప ఇత్యస్య సిన్ధుద్వీప ఆపానుష్టుప్ —

“ఇదమాపః ప్రవహత యత్కించ దురితం మయి | య-
ద్వాహమభిదుద్రోహ యద్వా శైవ ఉతానృతమ్ ” ||

సుమిత్రా న ఆప ఓషధయస్సన్వితీ చ | ఏతైర్మ-
న్త్రైర్మన్త్రాన్తేమాజనం కృత్వా దుమిత్రాన్తస్త్వే శన్తు-
యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి యం చ నయం ద్విష్త్వంతం హన్తీతి నిఘ్నితి-
దేశే కుశాగ్రరపస్సిశ్చైత్ || తతో బ్రహ్మ యజమానస్య వామ-
పాశ్వశ్చిత్తపత్న్యజ్జ్ఞా పూణాపాత్రస్థలం,

“మాహం పృజాం పరాశించం యా నస్సయావరీష్ఠ న |
సముద్రే పౌ నినయాని స్వం పాథా అపీథేత్యేకశ్రుతోక్త్యా
ప్రాజ్ఞుఖం నిషిచ్య, తదజ్ఞలినజలైః పాపనిరసనాథం ఆత్మానం
యజమానం పత్నీం చ ప్రోక్షయేత్ || పత్నీ తు తజ్జలంబహిషి
నిషిశ్చేదథవా మాజనానంతరం యజమానస్సవ్వామపాణిము-
త్తానీకృత్య బహిషి నిధాయ దక్షిణపాణినా పూణాపాత్రం
గృహీత్వా తత్ర మాహం ప్రజామిత్యనేన తజ్జలం ప్రాజ్ఞుఖం
నిషిచ్య తా ఆపస్సముద్రం గచ్ఛన్తీతి ధ్యాత్వా పాణిస్థజలై రేవా-
త్మానం పత్నీం చ ప్రోక్షయేత్ || తతః కర్తాగ్నేః ప్రత్యగుదక్ష్మి-
తస్సంస్థాజవేనోపతిష్ఠేత్ || తత్ర మన్త్రాః—అగ్నే త్వం గోపా-
యనా లోపాయనా వా బధుస్సుబధుశ్శృతబధువిప్రబధుగో-
పాయనాదయో యే ఋషయః అగ్నిదేవతా విరాట్ ఛందః
అగ్న్యపస్థానెవినియోగః —

“అగ్నే త్వం నో అస్తమ ఉత త్రాతా శివో భవ వ-

రూఢ్యః । వసురగ్నిర్వసుశ్రవా అచ్చా నషీ ద్యుమత్తమం రయి-
దాః ॥ స నో బోధి శుధీ హవమురుష్యాణో అఘాయతస్సమ-
స్తాత్ । తం త్వ శోచిష దీవివస్సుమ్నాయ నూనమీమహే స-
ఖభ్యః ॥ ”

ఓం చ మె స్వరశ్చ మె యజ్ఞోపచ తై నమశ్చ య త్తే
న్యూనం తస్మై తై ఉపయత్తే అతిరిక్తం తస్మై తై నమః ॥
స్వస్తి శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలం
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మె హవ్యవాహన ॥ శ్రియం
దేహి మె హవ్యవాహనోం నమ ఇతి ॥ అగ్నే త్వం స ఇతి ద్వా-
భ్యాం ఓం చ మ ఇత్యేతే శోపస్థానం కుర్యాత్ ॥ తతో బ్రహ్మ
ఏతే రేవౌపతిష్ఠేత । తతః కర్తా పరిస్తరణం విసృజ్యాగ్నిం
పర్యుక్ష్య పరిషిచ్య పుష్పాక్షతాదిభిరలబ్ధౌత్సవై కేవ్యతామ్బూలై
నివేద్య బ్రహ్మణే యథోక్తదక్షిణాం దత్వాదక్షిణా భావే హుత-
శిష్టం ఘృతాదికం సహిరణ్యం దక్షిణాత్వేన దత్వా పాత్రాణి
ప్రక్షాళ్య ద్వంద్వశ ఉత్సృజ్య యస్య స్తృత్యేత్యాదినా శ్రీపర-
మేశ్వరే నమస్కా ఆచమ్య ధృతపవిత్రగర్భిం విసస్వ శుద్ధదేశే
ప్రక్షిపేత్ ॥

ఇతి శ్రీనృసింహాయ ప్రయోగపారిజాతే షోడశకర్మకాండే
సకలహోమసాధారణాగ్నిముఖప్రకరణమ్ ॥

—: శ్రీలక్ష్మీనృసింహాయ నమః :—

— అథ గ్రహయజ్ఞప్రకరణమ్ —

మన్తహే తన్తహః పద్మాకుచకుంభమపక్ష్మిలమ్ ।

యత్స్వరూపతయా యజ్ఞాః శ్రూయంతే శ్రుతిసీమని ॥

అశ్లేదానీం గ్రహయజ్ఞవిధిరభిధీయతే-స తావన్ని త్యనేమిత్తిక-
కామ్యభేదేన త్రేధా విభిద్యతే-శుభవారవిశేషజన్తనక్షత్రత్రయా-
యనవిషువ్రాపరాగాదికాలవిశేషేషు నిత్యః, తదుక్తం భగవతా-

గ్రహశాంతిం ప్రవక్ష్యామి శౌనకౌహం ద్విజన్తనామ్ ।

పుణ్యైహని శుభే వారే జన్తాద్యుత్తేషు చ త్రిషు ॥

అయన విషువే చైవ సామసూర్యోపరాగయోః ।

గ్రహాణాముగ్రచేష్టానాం నిత్యం శాంతిం సమాచరెత్ ॥

ఆచార్యేణాపి—

శరీరేష్యాసతే దేవా గ్రహాన్సూర్యాదయో నవ ।

తస్మాత్తేషు ప్రశాన్తేషు దేహశాంతిభవేన్నృణామ్ ॥

భౌమోఽగ్నేస్సామజోభూమేర్వ్యోమమూర్తిర్బృహస్పతిః

భాగః ప్రాచాం సమీరస్య సౌరిస్సామశ్చ చేతనః ॥

రవిరాత్కారయష్టతు సహాఖ్యా రాహుకేతవః ।

ఎతే వసన్తి భూతేషు చరెషు స్థావరేషు చ ॥

గ్రహాదిమూర్తయస్త్యైతే గ్రహాన్సూర్యాదయోఽఖిలాః ।

ఇతి యస్మాత్త ఎవాస్మాద్వికువన్తి శరీరిషు ॥

ఎతేఽష్టమాదిస్థానస్థాః వీడయన్తి శరీరిణః ।

స్వాన్ స్వాధాత్మాసమాశ్రిత్యత్రిదోషాంశ్చ తదాతదా॥

పూజయా జపహోమైశ్చ పూజితాశ్చాన్తిమిచ్ఛుభిః ।

శాంతాస్త్రపాః ప్రదాస్యన్తి హ్యేతేషామభివాఞ్ఘితాః ॥
 గ్రహా గామౌ నృపా విప్రో నార్యస్సస్వపతిప్రియాః ।
 పూజితాఃపూజయిష్యన్తి నిదాహన్త్యవమానితాః ॥
 సర్వాపదోభ్యో విముక్త్యర్థం నిత్యం పూజ్యా నవ గ్రహాః॥ఇతి
 స్మృతిచన్ద్రికాయామ్ —

గ్రహాధీనా నరేంద్రాణాముచ్చయాః పతనాని చ ।
 భావాభావా చ జగతస్తస్మాత్పూజ్యతమా గ్రహాః ॥ ఇతి.
 గర్భాధానాదిగృహ్యకమప్రారమ్భగృహప్రవేశప్రతిష్ఠారోగ్యాభి-
 షేకాభిచారప్రశస్తాఖిలకమప్రారమ్భేషు నైమిత్తికః,

తదుక్తముత్పలపరిమలే —

కార్యారమ్భేషు సర్వేషు ప్రతిష్ఠాస్వధ్వరేషు చ ।
 నవవేత్తప్రవేశే చ గర్భాధానాదికమేషు ॥
 ఆరోగ్యస్నానసమయే సజ్జాన్తై రొగసమ్భవే ।
 ఆభిచారే చ యః కుర్యాద్ద్రహపూజాం విధానతః ॥
 సోఽభీష్టఫలమాప్నోతి నిర్విఘ్నేన స సంశయః ॥ ఇతి.
 అత్ర కార్యారమ్భేష్విత్యాదౌ సర్వత్ర నిమిత్తసప్తమీ ॥
 సకలవిపదపగమసమ్పదాగమవృష్ట్యాఽయుఃపుష్ట్యాదిఫలకా-
 మనాసు కామ్యుః ।

తదుక్తమాచార్యేణ —

క్షీయన్తే విపదః క్షీప్రం వధన్తే సమ్పదోఽఖిలాః ।
 తథాఽరయశ్చ నశ్యన్తి సర్వకార్యాః ప్రదక్షిణాః ॥
 భవన్త్యఘాని నశ్యన్తి గ్రహయజ్ఞకృతాం నృణామ్ ।
 కామానాం చాయురాద్యానాం లబ్ధయో చ విధానతః॥ ఇతి.

కుర్యాదితి శేషః । యాజ్ఞవల్క్యేపి —

శ్రీకామశ్శాన్తి కామో వా గ్రహపూజాం సమాచరెత్ ।

పుష్ట్యాయుఃపుష్టి కామో వా తథైవాభిచరన్నపి ॥ ఇతి.

బ్రహ్మయామలేపి —

దుష్టారిష్టే సమాయాతే కర్తవ్యం గ్రహశాన్తికమ్ ।

పుష్టిపుష్ట్యాయురారోగ్య సప్తరాజ్యాజ్ఞవృద్ధయే ॥ ఇతి.

అత్ర యద్యపి సర్వత్ర ఫలశ్రవణకామత్వమేవ తథాపి నిత్య-
పదగ్రహణాన్నిమిత్త సప్తమిశ్రవణాచ్చ నిత్యనేమిత్తికత్వే చ
స్యాత్కామిత్వక్తమిత్యవిరోధః । అత్రాకరణే ప్రత్యవాయశ్రవణా-
జ్ఞస్త్రయ్యాదిషు గ్రహయజ్ఞస్య కథం నిత్యనేమిత్తికత్వమితిచేత్
నిత్యపదశ్రవణాచ్చేతి బ్రూమః, నిత్యత్వసాధకేన నిత్యపదేన పరి-
గణనాత్, తదుక్తం కాలవిధానై.

నిత్యం సదా యావదాయుశ్చకదాచిదతిక్రమేత్ ॥

తద్యుక్తాతిక్రమేదోషశుతైరత్యాగచోదనాత్ ॥

ఫలశుతైర్విప్రయా చ తన్నిత్యమితి కీర్తితమితి ॥

సచై కాగ్నిరనేకాధ్వరః, ఏకాగ్నిరేకాధ్వరః, అనేకాగ్నిరేకా-
ధ్వరశ్చేతి త్రైధా భవతీతి వణాయన్తి ॥

తత్రాద్యః పక్షస్తావదాచార్యవచనవ్యాకోపాదనాదరణీ-
యః, తదుక్తమ్ —

కుణ్డే వా స్థణ్డేలె వైకః కుర్యాత్కుర్వన్నృభకృష్ణభక్ ।

ఏకస్తు బహుకుణ్డేషు కుర్యాద్ద్రహమఖై గురుః ॥

బహుష్వహస్సు వైకస్తిన్నహి వా తద్విధానవిత్ ।

ఏకకుణ్డే తు నవభిర్నైవ హోమః ప్రశస్యతే ॥

శ్రౌతాదన్యత్ర సర్వత్ర ప్రాయస్తస్త్యేషు వా క్వచిత్ ।

కవచిత్రస్త్రేషు తద్దృష్ట్యా కేచిద్బ్రహ్మమభేష్యసి ॥
 తథా కుర్వన్తి తత్త్రేవ తన్న కుర్యాద్భుగ్గో గురుః ।
 యత్ర యద్యద్యథా ప్రాక్తం తత్తత్ కుర్యాద్యథోదితమ్
 నాన్యథా స్వానుమానేన కుర్యాత్ప్రజ్ఞోఽపి మానవః ।
 యత్రానుక్తం తు తత్త్రేవ కుర్యాద్వా స్వానుమానతః ॥
 వివిచ్య న్యాయమాలోచ్య దృష్ట్యాఽన్యత్ర బలాబలమ్ ।
 శ్రౌతం వాఽప్యథ పౌరాణం స్మృతం వాఽస్తి వినిర్ణయే
 గీర్వణా తత్ర న చలత్ న్యాయాద్వా స్వానుమానతః ।
 యత్ర గీర్వణ దృఢా తత్ర కుర్యాన్నాన్యాయానుమానతః ॥
 న చ యత్ర చ తత్త్రేవ సా గీరితి మతిమేమ ।
 తస్మాన్న చేకకుణ్డ స్యుః పాతారో బహుప్రా ద్విజాః ॥
 అనుక్తత్వాద్బ్రహ్మమథ తథాఽన్యత్రాప్యనూదితే ।

ఎకస్త్వైకే బహుదినం హునెత్ కుణ్డే గురుద్విజః ॥ ఇతి.

అతిః ప్రథమపక్షమువెత్త్య ద్వితీయమేకాగ్నైకాధ్వరమా-
 దావభిధాస్యామః ప్రచురాచారపరిగృహీతత్వాచ్చేతస్య ॥ నన్వే-
 వరవిధమాచారమేవ నపశ్యామః, ఎకస్త్విన్నేవాగ్నో గ్రహసంఖ్య-
 యా హోతుర్దర్శనాదితి చెత్, సత్యమ్ ? కిన్తు-ఆచార్యపతిహ-
 స్తతయా నవ హోతారో జహ్వతి-న త్వాచార్యతయా-అత
 ఎవ్రాపక్రమోపసంహారావేక ఎవాచార్యః కరోతీతి ॥

ఇహ కుణ్డమణ్డపగ్రహరూపవణాదీన్యవగమ్య గ్రహయజ్ఞః
 కార్యః । అనవగమ్య యత్నేనాపి కరణే వైఫల్యస్య శ్రవణాత్ ।
 తదాహాచార్యః —

రూపవణాయుధస్థానమణ్డలాసనవాహనమ్ ।

। సమిత్కుణ్డోపహారాంశ్చ పుష్పరత్నాకృతీరిసి ॥

గాయత్రీమూలమన్త్రాంశ్చ నామమన్త్రాంశ్చ కెవలాన్ ॥
 అధిప్త్యధిదేవానాం మన్త్రాంశ్చష్యాదిసంయుతాన్ ।
 తత్తన్మూర్తీశ్చ జానీయాద్ధోష్యన్న చన్యహాన్బుధః ॥
 అజ్ఞాత్వేవ పుమానిష్ట్యా తత్ఫలం నేవ విస్తతి ।
 దుఃఖం ప్రాప్నోతి సుమహద్యత్నాదప్త్యాప్యవిత్సుమాన్ ॥
 ఎతాన్పుథకృథక్ సమ్యగ్జానీయాద్గ్రహయజ్ఞకృత్ ।
 ప్రీణయేదఖిలానెవ పూజాద్వైశ్చ నవ గ్రహాన్ ॥
 ఆత్మనా విషమస్థం చ గ్రహం ప్రీణతి దుగతః ।
 తదుక్తవిధినా సమ్యక్ శక్త్యా గుర్వనుమోదితః ॥ ఇతి.

అత్ర గాయత్రీ గ్రహగాయత్రీ ప్రణవవ్యాహృతిపూర్వకం చతు-
 థ్యంతం సమోఽంతం గ్రహనామ గ్రహగాయత్రీ,
 తథా చోక్తం వామనగ్రన్థే—

ప్రణవం త్వాదితః కృత్వా భూర్భువస్స్వస్తతః పరమ్ ।
 చతుర్థ్యా నామసంయుక్తం సమస్కారాంతయోజితమ్ ॥
 ఏష మన్తస్సమాఖ్యాతో గ్రహపూజావిధాయకః ।
 అనేనావాహనం కుర్యాదనేనేవ విసజ్జయేత్ ॥ ఇతి.

— అథ మణ్డపాదిలక్షణముచ్యతే —

హేమాద్రా మత్స్యపురాణే—

గ్రహస్యాత్తరపూర్వేణ మణ్డపం కారయేద్బుధః ।
 రుద్రాయ నవభూమౌ వా చతురశ్రముదక్ష్వవమ్ ॥
 దశహస్తానథాష్టౌ వా హస్తాన్కుర్యాద్విధానతః ।
 తస్య ద్వారాణి చత్వారి కతవ్యాని విచక్షణైః ॥
 ఏతన్మణ్డపకరణం కామ్యే నిత్యమ్ । నిత్యనైమిత్తికయోస్త్య-

నిత్యమ్ ॥ నిత్యస్తేమిత్రికం హిత్యా సర్వమన్యత్రమన్యపమితి మ-
త్సేనాభిధానాత్ ॥

అథ కుణ్డలక్షణమ్.

స్కన్దపురాణే-సవగ్రహమఖే కుణ్డం హస్తమాత్రం సమస్తతః ।

చతురశ్రమథాహస్తం యోనినక్త్రం సమేఖలమ్ ॥

చతురజ్జులవిస్తారా మేఖలా తద్వదుచ్ఛ్రితా ।

వితస్తిమాత్రయోనిస్స్యాత్ పట్నస్తాజ్జులివిస్తృతా ॥

కూమప్యప్థోన్నతా మధ్యే సార్వయోశ్చజ్జులోచ్ఛ్రితా

గజాష్టసదృశీ తద్వదాయతా చిద్రసంయుతా ॥

మేఖలోపరి సర్వత్రాప్యశ్వత్థదశసన్నిభా । ఇతి.

సా చ యోనిః పశ్చిమతః కాయా ॥ తథా చ గగః—

పశ్చిమే మధ్యభాగే తు యోనిం కుర్యాద్విధానతః ।

మానహీనాధికం కుణ్డమనేకభయదం భవేత్ ॥

తస్య చోత్తరపూర్వే తు స్థణిలం హస్తమాత్రకమ్ ।

త్రివ్రపం చతురశ్రం చ వితస్త్వచ్ఛ్రియసంమితమ్ ॥

ద్విరజ్జులోచ్ఛ్రితో వ్రహః ప్రథమస్సముదాహృతః ।

త్ర్యజ్జులోచ్ఛ్రియసంయుక్తం వ్రహద్వయమథోపరి ॥

ద్వ్యజ్జులస్తత్ర విస్తారః సర్వేషాం కథితో బుధైః । ఇతి.

అత్ర స్థణిలం వెదిః వ్రహా మేఖలాః ॥

ఇత్థముక్తలక్షణం మన్యపం కుణ్డం వెదిం చ నిర్తాయ గ్ర-

హయజ్ఞఃకతవ్యః । కుణ్డే వా స్థణిలె వెత్యాచార్యవచనాత్ ॥

తత్ర గ్రహానాహ యాజ్ఞవల్క్యః—

సూర్యస్సోమో మహీపుత్రః సోమపుత్రో బృహస్పతిః ।

శుక్రశ్శనైశ్చరౌ రాహుః కేతుశ్చేతి గ్రహాస్సృతాః ॥ ఇతి.

అథ గ్రహవర్ణాః—

ఆదిత్యాక్షారకా రక్తా బుధజీవా చ పీతకా ।
సోమశుక్రా విదుశ్శ్వేతౌ కృష్ణౌ రాహుశస్తే శ్చరా ॥
ధూమ్రః కేతుగణశ్చైషాం వస్త్రాణ్యాభరణాని చ ।
గ్రహవర్ణాని గృహీయాత్ గంధం పుష్పం తథైవ చేతి ॥

అథ ప్రతిమాద్రవ్యాణ్యాహ యాజ్ఞవల్క్యః—

తామ్రకాత్ స్ఫటికాద్రక్తచందనాత్స్వణకాదుభా ।
రజతాదాయసాత్సినాత్కంస్యాత్కార్యా గ్రహఃక్రమాత్
స్వవర్ణైర్వా పటే లేఖ్యా గన్ధేర్ముణ్డలకేషు వెతి ॥

బ్రహ్మయామశే తు—

తామ్రేణ కారయేద్భానుం రజతేన నిశాకరమ్ ।
కుజజ్జీవరూపాణి సువర్ణేన ప్రకల్పయేత్ ॥
రజతేన తతశ్శుక్రం కృష్ణలోహేన సూర్యజమ్ ।
నాగేన కారయేద్దాహుం కేతుం కాంస్యేన కారయేత్ ।
స్వాంజులోనోచ్ఛ్రితాస్సవే గ్రహః కార్యా విధానతః ।
అథ వా స్వణమూత్రేణ కారయేత్ప్రతిమాకృతీః ॥
తదధేన తదధేన యథావత్తానుసారతః ।
అథవా వర్ణకైః కార్యా గ్రహస్వర్ణాదిధాతుభిరితి ॥
నాగం సీసమ్ ॥

—అథ గ్రహమూర్తయః—

పద్మాసనః పద్మకరః పద్మగర్భాసమద్యుతిః ।
సప్తశ్వస్సప్తరజ్జశ్చ ద్విభుజస్సాత్యత్సదా రవిః ॥
శ్వేతశ్వేతామ్బరధరౌ దశాశ్వశ్వేతభూషణః ।
గదాపాణిద్విబాహుశ్చ కతకైః పైర్వా వరదశ్శశీ ॥

రక్తమాల్యామృతధరః శక్తిశూలగదాధరః ।
 చతుర్భుజో మేషగతో వరదస్సాన్యధరాసుతః ॥
 పీతమాల్యామృతధరః కణికారసమద్యుతిః ।
 ఖడ్గచమకగదాపాణిః సింహస్థో వరదో బుధః ॥
 దేవదైత్యగురూ తద్వత్ పీతశ్వేతో చతుర్భుజౌ ।
 దణ్డినౌ వరదౌ కార్యో సాక్షసూత్రకమణ్ణులూ ॥
 ఇంద్రనీలద్యుతిశ్శూలీ వరదో గృధ్రవాహనః ।
 బాణబాణాసనధరః కతకప్ర్యాఽకసుతస్తథా ॥
 కరాళవదనః ఖడ్గచమకధారీ వరప్రదః ।
 నీలసింహాసనస్థశ్చ రాహురత్ర ప్రశస్యతే ॥
 ధూమ్రా ద్విబాహవస్సర్వే గదినో వికృతాననాః ।
 గృధ్రాసనగతా నిత్యం కైతవస్సృగ్వరప్రదాః ॥
 సర్వే కిరీటినః కార్యా గ్రహా లోకహితావహః । ఇతి.

— అథ అధిదేవతాః —

తత్ర భగవాన్ —

రవిగన్ధ్యధిదేవస్సాన్యత్ సామస్యాపోఽధిదేవతాః ।
 భూమిరక్షారకస్య స్యాత్ బుధో విష్ణ్వధిదేవతః ॥
 గురొరింద్రస్తథేంద్రాణీ శుక్రస్య త్వధిదేవతా ।
 ప్రజాపతిశ్చ నే రాహుకేతోఽస్సర్పచతుర్ముఖౌ ॥

— అథ ప్రత్యధిదేవతాః —

భాస్కరస్యేశ్వరో దేవో గౌరీ సోమస్య దేవతా ।
 గుహస్త్యక్షారకస్య స్యాద్విష్ణుదేవో బుధస్య చ ॥
 బ్రహ్మ దేవస్సరగురొరింద్రశ్శుక్రస్య దేవతా ।
 కేతోశ్చ చిత్రగుప్తస్సాన్యద్రాహోర్మృత్యుశ్చ నేర్యమః ॥

అథాధిదేవతాలక్షణాన్యుక్తాని-విష్ణుధర్మోత్తరే—

పిఙ్గభూశ్చశ్రుకేశాక్షః, పిఙ్గాక్షత్రితయోఽరుణః ।

ఛాగస్థస్సాక్షసూత్రశ్చ సప్తాచిశ్చక్తిధారకః ॥

వహ్నితం వరదేనాస్య కరమన్యం తు కారయేత్ ॥

ఆపస్తీన్ద్రరూపధారిణ్యః శ్వేతా మకరవాహనాః ।

దధానాః పాశకలశౌ ముక్తాభరణభూషితాః ॥

శుక్లవర్ణా మహీ కార్యా దివ్యాభరణభూషితాః ।

చతుర్భుజా సౌమ్యవపుశ్చక్ష్ణాంశుసదృశామ్బరా ॥

రత్నపాత్రం సన్యపాత్రం పాత్రహావధనంయుతమ్ ।

పద్మం కరే చ కర్తవ్యం భువౌ యాదవనస్తన ॥

దిక్షాగానాం చతుర్ణాం సా కార్యా పృష్ఠగతా తథా ।

ప్రదక్షిణం దక్షిణాధఃకరాదారభ్య నిత్యశః ॥

విష్ణుః కామోదకీపద్మశబ్దచక్రధరః క్రమాత్ ।

చతుర్దశస్త్రగజారూఢో వజ్రాఙ్ముశలసత్కరః ॥

ప్రాచీపతిః ప్రకర్తవ్యో నానాభరణభూషితః ।

వామే శచ్యాః కరే కార్యా సమ్యక్ సన్తానమజ్ఞరీ ॥

వరదా మణ్డితా కార్యా ద్విభుజా చ తథా శచీ ।

యజ్ఞోపవీతీ హంసస్థశ్చతుర్వక్త్రశ్చతుర్భుజః ॥

అక్షసూత్రం స్రుచం బిభ్రత్కుణ్డికాం చ ప్రజాపతిః ।

అక్షసూత్రధరాస్సర్వాః కుణ్డికాపుచ్ఛసంయుతాః ॥

ఏకభాగాస్త్రీభోగా వా సపాః కార్యాశ్చ భీషణాః ।

పద్మాసనస్థో జటిలో బ్రహ్మ కార్యశ్చతుర్ముఖః ॥

అక్షమాలాం స్రువం బిభ్రత్ పుస్తకం చ కమణ్డులుమ్ ।

వాసః కృష్ణాజనం తస్య పాశ్వైః హంసస్తథైవ చ ॥

— అథ ప్రత్యధిదేవతాలక్షణాని —

పశ్చివక్త్రో వృషారూఢః ప్రతివక్త్రం త్రిలోచనః ।
 కపాలశూలఖట్వాజీ చంద్రమాశిన్సదాశివః ॥
 లక్షసూత్రం చ కమలం దపణం చ కమణ్డలుమ్ ।
 ఉమా విభృతి హస్తేషు పూజితా త్రిదశై రపి ॥
 కుమారష్టణ్ముఖః కార్యః శిఖణ్డకవిభూషణః ।
 రక్తామృతధరః కార్యో మయూరవరవాహనః ।
 కుక్కుటశ్చ తథా ఘణ్టా తస్య దక్షిణహస్తయోః ॥
 పతాకా వై జయన్త్యాఖ్యా శక్తిః కార్యా చ వామయోః ।
 ఈషత్ప్రీనో యమః కార్యో దణ్డహస్తో విజానతా ।
 రక్తదృక్పాశభృత్కృష్ణో మహిషస్థో విభూషితః ॥
 కాలః కరాశవదనో నిత్యగశ్చ విభీషణః ।
 పాశహస్తో దణ్డహస్తస్సపకృశ్చికోమవాన్ ॥
 ఉదీచ్యవేపం స్వాకారం ద్విభుజం సామ్యదశకనమ్ ।
 దక్షిణే లేఖనీం తస్య వామే పాత్రం తు కారయేత్ ॥ ఇతి.

విష్ణుబ్రహ్మశక్రలక్షణాన్యధిదేవతాసూక్తాని ॥

— ఇత్యధిప్రత్యధిదేవతా లక్షణమ్ —

— అథ కమకసాద్ధ్యదేవతాః —

చతుర్భుజస్త్రినేత్రశ్చ కర్తవ్యైత్ర గజాననః ।
 నాగయజ్ఞోపవీతశ్చ శశాంశ్చకృతశైఖరః ॥
 దంతం దక్షకరే దద్యాద్ద్వితీయే చాక్షసూత్రకమ్ ।
 తృతీయే పరశుం దద్యాచ్ఛతుర్థే మోదకం తథా ॥
 శక్తిం బాణం తథా శూలం ఖడ్గం చక్రం చ దక్షిణే ।
 చంద్రబిమ్బమథా వామే ఖేటమూర్ధ్వే కపాలకమ్ ॥

శుకం టక్మం చ బిభ్రాణా సింహారూఢా చతుర్భుజా ।
 ఏషా దేవీ సముద్దిష్టా దుర్గా దుష్టాసుహరిణీ ॥
 త్రేతపాలం తతో ధ్యాయేచ్ఛాన్యమవణం త్రిలోచనమ్ ।
 ఊర్ధ్వకేశం సుదంష్ట్రం చ భ్రుకుటీకుటిలాననమ్ ॥
 నూపురాలక్ష్మితాఞ్శ్రిం చ సర్పమేఖలయా యుతమ్ ।
 సర్పాజ్ఞకమతిక్రద్ధం క్షుద్రఘట్టామయం తథా ॥
 కరోటికామయీం చాపి మాలాం గుల్ఫావలమ్బినీమ్ ।
 దధానమురగాబద్ధపుష్టుద్రం చన్ద్రరేఖయా ॥
 దక్షిణైశ్శూలవెతాశఖడ్గదున్దుభినంయుతైః ।
 వామైః కపాలఘట్టాసిచమఃచాపసమాయుతైః ॥
 అష్టభిశ్చ కరైర్భీమం దిగ్వాసమమితద్యుతిమ్ ।
 ధావద్ధరిణపుష్పస్థా ధ్వజధారీ సమీరణః ॥
 వరదానకరో ధూమ్రవణః కార్యో విజానతా ।
 నీలోత్పలాభం గగనం తద్వణామ్మరధారి చ ॥
 చన్ద్రాకాహస్తం కతకవ్యం ద్విభుజం సౌమ్యపణ్డవత్ ।
 ద్విభుజౌ దేవభిషజౌ కతకవ్యౌ దేవసంయుతౌ ॥
 తయోరోపధయః కార్యా దివ్యా దక్షిణహస్తయోః ।
 వామయోః పుస్తకా కాయకా దర్శనీయా తథా ద్విజాః
 ఏకస్య దక్షిణై సాశ్వేవామై చాన్యస్య యాదవ ।
 నారీయుగం ప్రకతకవ్యం సురూపం చారుదశనమ్ ॥
 రత్నభాణ్డకరే కార్యే చన్ద్రశుక్లామ్బరే తథా । ఇతి.
 క్రతునంరక్షకదిక్పాలానాం మూతకయః పూజాసమయే వ-
 త్యునే ॥

— ఇతి గ్రహమూర్తయః —

—అథాచార్యవరణమ్—ఉత్పలపరిమళే—

పూర్వాష్టా విధివత్స్నాత్వా నిత్యకర్మసమాచరేత్ ।
 పుణ్యాహవాచనం కృత్వా క్రతుసంక్కుల్పపూర్వకమ్ ॥
 ఆచార్యం వరయేత్కర్తా విధిజ్ఞం సవయత్నుకమ్ ॥ ఇతి
 తత్ర యజమానో విధిజ్ఞమాచారవస్తమాచార్యమస్త్వి గ్ర-
 హమఖే ఆచార్యం త్వాం వృణ ఇతి తత్పాణిం పాణినా సజ్జుప్త్యా
 వృణుయాత్ - అనధికారిణా కరణే దోషస్తరణాత్ । తదాహ బృ-
 హస్పతిః—

ఆధవణం ప్రతిష్ఠాం చ గ్రహయజ్ఞం క్రతుం వ్రతమ్ ।
 అసంస్కృతమనుః కుర్వత్ శీఘ్రమేతి వివర్యయమితి ॥

—ఇత్యాచార్యవరణమ్—

—అథ వెద్యాం గ్రహస్థాపనవిధిః—

బ్రహ్మయామళే- వితానం కారయేత్తత్ర ఫలపుష్పాఙ్కితం శుభమ్ ।
 గ్రహవణపతాకాదై స్తోరణాదై ర్విరాజితమ్ ॥
 గోమయేనోపలిప్త్యాథ తత స్తణ్డులకై శ్శుభేః ।
 తత్రోపరి లిఖేద్ధీమాన్ పద్మమప్తదళం శుభమ్ ॥
 క్రమేణ స్థాపయేత్తత్ర భాస్కరాదీన్నవ గ్రహాన్ । ఇతి
 అత్ర గ్రహస్థాపనక్రమో హేమాద్రావభిహితః—

మధ్యే తు భాస్కరం విద్యాచ్ఛశినం పూర్వదక్షిణే ।
 దక్షిణే లోహితం విద్యాద్భుధం పూర్వోత్తరేణ తు ॥
 ఉత్తరేణ గురుం విద్యాత్పూర్వేణైవ తు భాగవమ్ ।
 పశ్చిమే తు శనిం విద్యాద్రాహుం దక్షిణపశ్చిమే ॥
 పశ్చిమోత్తరతః కెతుః స్థాప్యతే శుక్లతణ్డులైః ॥

— అత్ర స్థాపనక్రమ ఉక్తః — ఉత్పలపరిమళే —
 గ్రహస్య దక్షిణే పాశ్వే స్థాపయేదధిదేవతామ్ ।
 గ్రహస్యాత్తరపాశ్వే తు న్యస్యేత్ప్రత్యధిదేవతామ్ ॥
 శనైశ్చరాద్వాయుదేశే స్థాపయేద్విష్ణునాయకమ్ ।
 ఆ తూ న ఇన్ద్ర త్సుమంతమిత్యుచా విధినాఽచయేత్ ॥
 తస్య యామ్యేఽచయేద్దుర్గాం జాతవేదసమన్తతః ।
 తస్య దక్షిణ తోవాయుం కాణాశిశుబుచాఽచయేత్ ॥
 ఆదిత్యత్వస్యేత్యనయా చామృతం పూజయేదథ ।
 ఏషో వృషా ఇత్యనయా తస్య యామ్యేఽశ్వినో యజేత్ ॥
 ఏవం ద్వాత్రింశద్దేవతాః స్థాపనీయాః - తథా చ మత్స్యపురాణే -
 దేవానాం తత్ర సంస్థాప్యా వింశతిద్వాదశాధికా ।
 ఆదిత్యాభిముఖాస్సవే సాధిప్రత్యధిదేవతాః ॥
 స్థాపనీయా మునిశ్రేష్ఠ నాస్తరే న పరాఙ్ముఖా ఇతి ॥
 నాస్తరే న బహిర్యోగినః - సంనిహితా ఇతి వ్యాఖ్యాయమ్ ॥
 ఏవం సూర్యాదిద్వాత్రింశద్దేవతానాం యథోక్తలక్షణాః ప్రతిమాః
 యథా స్థానముక్తమస్త్రైరేవ స్థాపయేత్ —
 అథ మన్తవిశేష ఉక్తో గృహ్యపరిశిష్టే -
 వ్యాహృతిభిరావాహనమృగ్నిశ్చనుపూర్వేణైతి ॥
 అన్యాథః — వ్యాహృతిభిః విహృతాభిః సమస్తాభిః ।
 ఆకృష్టై నత్యనయా బుచా ఆదిత్యస్యావాహనమ్ ॥
 ఏవం సోమాదీనామపి ॥ మత్స్యపురాణే —
 సర్వరూపగుణై ర్యుక్తాన్ వ్యాహృత్యైఽఽవాహయేత్తుతానితి ।
 ప్రాగుక్తప్రతిమాభావే తత్తద్గ్రహచణ్డేవణక్రైః పటే ప్రా-
 గుక్తలక్షణగ్రహముత్కైః - రాలిఖేత్ — అథ వా యథాస్థానం త్రై -

రేవ వణకై మణ్డలే స్థాపనీయాః | ఇతమేవ యథావిధిప్రతిష్ఠా-
ప్య యథాక్తగర్భపుష్పాదిభివక్ష్యమాణగృహ్యపరిశిష్టాక్తవత్స-
థానదేవతా అచయేత్ ||

— అథాజ్ఞదేవతాపూజా — ఉత్పలపరిమళే—

తతో వినాయకం దుర్గాం వాయుమహ్మరమశ్వినౌ |

ఆ తూ న ఇన్ద్ర ఇత్యాద్యైమన్త్రైః ప్రాగీరితైర్యజేత్ ||

పుష్పాణి శతప్రతాణి చన్దనం చ విలేపనమ్ |

ఎతేషాం గుగ్గులో ధూపా నైవేద్యం చ ఘృతౌదనమ్ ||

— అథ దిక్పాలపూజా —

పద్మప్రాగ్దశమారభ్య దక్షాగైషు క్రమాన్మన్త్యసేత్ |

ఇన్ద్రాదిలోకపాలాంశ్చ తత్తత్తన్త్రైః ప్రపూజయేత్ ||

సవేషాం లోకపాలానాం చన్దనం చ విలేపనమ్ |

శతప్రతాణి పుష్పాణి దద్యాద్గుగ్గులధూపకమ్ ||

దీపం గోఘృతసంయుక్తం నైవేద్యం సఘృతౌదనమ్ |

తత్తత్తన్త్రైజ్ఞాపం కుర్యాత్తతో హోమం సమాచరేత్ ||

తథైతేషాం మూతయః—బ్రహ్మయామళే—

ఇన్ద్రస్త్వైరావతారూఢౌ వజ్రపాణిశ్శచీసఖః |

స్వణావణాన్సహస్రాక్షో నాకపస్త్రవమరేశ్వరః ||

పద్మపూర్వాదశస్వాగై ఇన్ద్రమిన్ద్రం వ ఇత్యేచా |

అగ్నిస్సువణావణాజ్ఞః సప్తాచిస్సప్తహస్తకః ||

స్వాహాసఖా మేషనాహః శక్త్యన్నసుక్తసువాదిధృక్ |

అగ్నిం దూతమిత్యనయా ఋచాఽఽగ్నేయదక్షాగై ||

ఇథాప్రియో దణ్డధరో యమో మహిషనాహనః |

రక్తవణో హి లోకానాం స్వస్వకర్మఫలప్రదః ||

యామ్యేయాజ్యో దళాగ్రేతు యమామేత్యనయా ఋచా |
 ఖడ్గచమధరో నీలో నిర్మతినరవాహనః ||
 ఊర్ధ్వకేశో విరూపాక్షః కరాళః కాలికాప్రియః |
 మోషుణస్త్వితి మన్తైరణ నేర్పతే తు దళాగ్రకే ||
 నాగపాశధరో రక్తభూషణః పద్మినీప్రియః |
 సరుణోఽమృతస్త్విణవణో మకరవాహనః ||
 యాజ్యః పశ్చిమవత్రాగ్రే త్వం నో అగ్న ఋచా తథా ||
 ప్రాణరూపో హి జగతో వాయుః కృష్ణమృగాసనః ||
 హేమదండధరశ్శ్యామో వణతో మోహినీప్రియః |
 తవ వాయవ్యత ఇతి యాజ్యో వాయుమరుద్దిశి ||
 అశ్వారూఢః కుస్తపాణిః కుబేరశ్చిత్రీశీప్రియః |
 నిధీశ్వరస్త్విణవణో ధనదో రూపవాన్ప్రభుః ||
 సామో ధేనుమనేనైవ యాజ్యశ్చోదగ్దలాగ్రకే |
 శుద్ధస్ఫటికసజ్జాశో గౌరీశో వృషవాహనః ||
 సరదాభయశూలాక్షసూత్రభృత్పరమేశ్వరః |
 కద్రుద్రాయేతి మన్తైరణ యాజ్యః ప్రాగుత్తరే దళే ||

ఆచార్యః —

కొటిహోమే లక్షహోమే సహస్రే చోత్తరోత్తరే |
 మణ్డపం కారయిత్వాఽస్మిన్నైవం కుర్యాద్గ్రహార్యనమ్ || ఇతి.
 ఇతి గ్రహారాధనమ్.

— అథ కలశస్థాపనమ్ —

గ్రహాణాం శమ్భుకొణే వా సౌమ్యే వా పద్మమాలిఖితే |
 తన్మధ్యే వారుణం కుమ్భం పుణ్యతోయప్రపూరితమ్ ||
 అవ్రణం సుదృఢం రమ్యం ధాన్యస్యాపరి విన్యసేత్ |

మానవసంహితాయాం తు —

గోమయాలేపితే దేశే ధాత్వాద్యైః పరిశోభితే ।
 పశ్చజం కారయేత్తత్ర చతువింశద్దశాన్వితమ్ ॥
 తణ్డలైః కారయేద్వద్వా రక్తపీతసితాక్షతైః ।
 కణికాయాం న్యసేద్వీహీన్ స్థాపయేత్తేషు కుమ్భకమ్ ॥
 ఆకలశేష్విత్యనయా కలశస్థాపనం శుభమ్ ।
 ఇమం మె ఇతి మస్త్రేణ పూరయేత్తీర్థవారిణా ॥
 కుమ్భంచగన్ధవస్త్రాద్యైః తత్తన్మస్త్రైః ప్రపూరయేత్ ॥
 అశ్వస్థానాద్గజస్థానాద్వల్మీకాద్భగోకులాత్ ।
 మృదమానీయ యత్నేన రాజద్వారాచ్ఛతుష్పథాత్ ।
 ఉద్భృతాసేతి మస్త్రేణ తస్మిన్కుమ్భ వినిశ్చిపేత్ ॥
 న్యగ్రోధపిష్టలప్లక్షజమ్బూచూతతయాదృవాః ।
 రువతి భీమ ఇత్యుచా త్వచన్మస్త్రీన్వినిశ్చిపేత్ ॥
 గన్ధద్వారామిత్యనయా గన్ధం చైన వినిశ్చిపేత్ ।
 ప్ర పూ యజ్ఞేష్విత్యనయా తేషాం శాఖా వినిశ్చిపేత్ ॥
 విధినా పశ్చ గవ్యాని తత్తన్మస్త్రైర్వినిశ్చిపేత్ ।
 యా ఓషధీరిత్యనయా ఓషధాని శతాని చ ॥
 అభావే దశ మూలాని సువణం నా వినిశ్చిపేత్ ।
 సర్వే సముద్రా గచ్ఛా చ ఇమం మె గజ్ఞ ఇత్యుచా ॥
 ఆపోహిష్ఠాదిభిమన్త్రైరభిమన్త్ర్యాశ్చ వారుణైః । ఇతి.

—సహితేక్షత్రమిత్యాదయో వారుణాః—

—ఇతి కలశస్థాపనమ్—

అథ హోమద్రవ్యాణి- అత్రభగవాన్
 యత్తన్మస్త్రమాజ్యభాగాన్తముక్తముల్లేఖనాదికమ్ ।

అవిస్తరేణ తత్కృత్వా సర్వేషాం హోమమాచరేత్ ॥

హోమద్రవ్యాణ్యాహ- సపవ —

గుడోదనం పాయసాన్నం సంయావం క్షీరపాష్టికమ్ ।

దధ్యోదనం ఘృతాన్నం చ కృసరం మాంసచిత్రకమ్ ॥

ఇత్యేతాని హవీంసి. స్యుః సమిత్సంఖ్యాసమాఽఽహుతిః ।

సంయావౌ నామ యనాసూః । క్షీరపాష్టికం క్షీరమిశ్రవ-
స్తికాన్నమ్ ॥

అకః పలాశః ఖదిరోఽప్యపానూగోఽథ పిప్పలః ।

ఉదుమ్బరశృమీ దూర్వా కుశాశ్చ సమిధస్సృతాః ॥

ఏషామభావే శుద్ధాన్నం పాలాశే వా సమిద్భవేత్ ।

అహుతిసంఖ్యామాహాశ్వలాయనాచార్యః—

అష్టోత్తరశతం హోమమష్టావింశతిమేన వా ।

కుణ్డే వా స్రణ్డేల వైకః కుర్యాత్కమః పృథక్పృథక్ ॥

తథా చ స్కన్ధపురాణే—

అష్టోత్తరం తు సాహస్రం శతమష్టాధికం తథా ।

అష్టావింశతిమష్టే వా ఏకైకస్య తు హోమయేదితి ॥

ఏతదుద్దిష్టసంఖ్యా ప్రధానదేవతానామ్ । అధిదేవతాదీనాం తు
వక్ష్యమాణగృహ్యపరిశిష్టా కైవాసునన్ధేయా ॥ అత్ర భగవాన్—

జహుయాత్సమిదన్నాద్వైరాభిర్భగ్భిర్యథాక్రమమితి ॥

దేవతాక్రమమన్తాంశ్చ- స ఏవాహ—

తథాఽఽకృష్టేన రజసా అగ్నిం దూతం వృణీమహే ।

యేషామీశ ఇత్యేతాభిః సూర్యవహ్నిశ్వరాస్పృథక్ ॥

ఆస్యాయస్వ సమేతు తె అఘ్న మి సోమోఽబ్రవీత్ ।

గౌరీర్నిమాయైత్యేతాభిః సోమామృచాః పృథక్పృథక్ ॥

అగ్నిమూఁథాఁ దివః కకుత్స్థోనా పృథివిభవేత్తథా ।
 క్షేత్రస్య పరినేత్యాభిభామభూమిగుహాన్మృమాత్ ॥
 ఉద్బుద్ధ్యధ్వమిదం విష్ణుః సహస్రశీషాఁ పురుషః ।
 బుధం విష్ణుం పునవిష్ణుం జహుయాత్తిస్మభిఃక్రమాత్ ॥
 బృహస్పతే అతి యదర్య ఇన్ద్ర మరుత్వ ఇహేతి చ ।
 బ్రహ్మజ్ఞానమిత్యృభిః గురుశక్రచతుముఖాఁ ॥
 శుక్రం తే అన్యద్యజతమిద్ద్యాణీమాను నారిషు ।
 ఇన్ద్రం శ్రా విశ్వతస్పరి శుక్రేన్ద్యాణీశతక్రతూఁ ॥
 శమగ్నిర్గ్నిభిరితి ప్రజాపతే న త్వదితి ।
 యమాయ సామమిత్యృభిః శనిప్రజాపతియమాఁ ॥
 కయా నశ్చిత్ర ఆభువదాయం గౌః పృశ్నిరక్రమీత్ ।
 పరం మృత్యో అను పరే రాహుసర్పయమాన్మృమాత్ ।
 కేతుం కృణ్వన్న కేతవే బ్రహ్మజ్ఞానమిత్యృచా ।
 నచిత్రచిత్రమిత్యాభిః కేతుం బ్రహ్మణమేవ చ ॥
 చిత్రగుప్తం చ తిస్మభిరేషాం హోమో విధీయతే ।

అత్ర హేమాద్రా స్కన్దపురాణే నై వెద్యశేషైరెన హోమ
 ఇత్యుక్తమ్ —

నై వెద్యశేషం హుత్వా చ హోమమన్త్రైరనన్తరమ్ ।

అథ వ్యావృత్తిభిహుత్వా ఏకై కస్య యథాక్రమమితి ॥

అస్యాథః — పచనాగ్నావేన పృథక్సహ వా పక్వాప్ర-
 గుక్తగుడాదిద్రవై ర్మిశ్రీకృత్య వా తేధ్యః కించిత్కించిదాహృ-
 త్య సూర్యాదిభ్యో నివెద్య తాన్యవశిష్టాన్యన్నాని తత్తన్మన్త్రై-
 జాహుయాదితి, ఏతచ్ఛాఖాన్తరవిషయమ్ । బహ్వృచానాం తు
 స్వగృహ్యపరిశిష్టే ప్రధానహోమానన్తరం నై వెద్యసమపాణ-

స్వాక్త్యాత్ । తథైవానుష్ఠానం యుక్తమితి ॥

అత్ర ప్రధానహోమానంతరం కతఃవ్యమాహ- భగవాన్

అథ స్రువేణ జహుయాత్సుయఃపావకరుద్రకాన్ ।

సూర్యో నో పఞ్చకం సూక్తం ఉదు త్వం జాత వేదసమ్ ॥

నమో మిత్రస్య వరుణస్య చిత్రం దేవానామిత్యపి ।

ఉద్వేతి సుభగః పఞ్చ ఆభిర్వృగ్భిఃపూతాహుతీః ॥

త్వమగ్నే ప్రథమం సూక్తం యథావచ్ఛ దశచక్రమ్ ।

త్వమగ్నే ద్యుభిష్టోదశభిః పూతేన జహుయాత్తతః ॥

అథ రుద్రాయ జహుయాత్కుద్రుద్రాయ షడాహుతీః ।

ఇమా రుద్రాయ చ తథా సూక్తేన చ తతః పరమ్ ॥

ఆ తే పితమరుతామితి సూక్తేన చాహుతీః । ఇతి.

ఆశ్వలాయనాచార్యః—

పూణాహుతిం చ వస్త్యంతే హోమే గ్రహమథ గురుః ॥ ఇతి

వస్త్యంతే హోమాస్తే పూణాహుతిః । హోమప్రకారస్త్య-

గ్నిముఖప్రకరణే కథితః ॥

అథ బలిదానవిధిరుక్తః, హేమాదౌ—

హోమావసానకృతతూర్యనాదోగుర్ధృహీత్వాబలిపుష్పధూపమ్

ఆవాహయేల్లొకపతీన్క్రమేణ మస్త్రైరమిభిర్యజమానయుక్తః ॥

అగ్నేరప్టదిక్షు యజమానసహిత ఆచార్య ఇన్ద్రాదిలోక-

పాలానావాహ్య నామమస్త్రైస్సమ్నూజ్య వక్ష్యమాణమస్త్రైర్భ-

లిం దద్యాదితి ॥ అథ గృహ్యపరిశిష్టే తు—అథ గ్రహయజ్ఞ-

శ్చైత్యయజ్ఞాశ్చైతముపయాచితముచ్యతే । తద్భవాః శాన్తిపుష్టి-

దా దేవతాశ్చైత్యాః । శాన్తిం చ ఖలు పుష్టిం చ సర్వ గ్ర-

హనుపయాచంతే తేతశ్చైత్యాః । ఆదిత్య ఇంద్రజ్ఞారకస్సామ్యా

గురుభ్యర్థవశ్యనైశ్చరో రాహుః కేతురితి నవగ్రహః | తేషాం స్వగత్యా
జగదభిగృహ్లాన్తి | తానయనాదిషు పుణ్యకాలేషు యజేత | శా-
స్తయై సద్యోద్భుతేషు చాభ్యుదయికం కరిష్యమాణో గ్రహ-
యజ్ఞం కుర్యాదాభ్యుదయికం హి శాన్తికమమ్ | యది తదాను-
కూల్యకామస్స్యాత్కామం ప్రాగభ్యుదయాత్సప్తాహవ్యస్తరిత్య
కుర్యాత్తం దశావరాహుతిం స్వయమేకః కుర్యాదూర్ధ్వమాప-
శ్చాశతశ్చత్వార ఋత్విజన్యుః | శతవారాహుతానస్తో | నవమ
ఆచార్యః | స స్వయమేవ వా | యది స్వయమాచార్యస్స్యాత్త-
ద్భాగం కల్పవిదే దద్యాత్తాన్విధినద్యురయిత్యాచార్య-
ఆదిత్యాయ జహుయూదిత రేభ్య ఇతరే పూర్వోత్తరం తస్త్రిమా-
చార్యః కుర్యాత్తదితరే తమన్వాలభేరన్నితి ||

అస్యాథః- చైత్యానాం దేవతానాం సోమోద్వాత్త-
కాద్యజ్ఞాచ్చిరప్రాథితమిష్టప్రాప్త్యనిష్టపరిహారయాపం ఫలముప-
యాచితమ్ | ఏతదేన వివృణోతి-తద్భవా ఇత్యాదినా-తద్భవాః
తస్మిన్యజ్ఞే భవాః | ప్రాథకనయా ప్రాప్తా దేవతాశ్చైత్యాః |
తాః కీదృశా ఇత్యవేక్షయముక్తమ్- శాన్తిపుష్టిదా ఇతి | యత
ఏనం యాపాస్తతస్తదుపయాచనముచితమిత్యాహ-శాన్తిం ఖల్వీతి
తతస్తే గ్రహశ్చైత్యా ఇత్యుచ్యస్తే | తేషాం నామాని దశ-
యతి-ఆదిత్య ఇత్యాదినా | యతస్తే గ్రహః స్వగతివిశేషేణ
జగదభిగృహ్లాన్తి, తతస్తానయనాదిపుణ్యకాలేషు యజేత | అద్భు-
తేషూత్పాతాదిషు తచ్చాస్తయై సద్య ఏన యజేత | వివాహా-
పనయనాదిషు ఆభ్యుదయికేషు కమకాన్వాదో గ్రహయజ్ఞం కు-
ర్యాత్ | అనాభ్యుదయికశాన్తికమమ్ గ్రహానుకూల్యకామో
గ్రహయజ్ఞం కుర్యాదిత్యాహ-అనాభ్యుదయికం హితి | ఆభ్య-

దయికకమును కాలవిశేషం దశయతి - కామం ప్రాగభ్యుదయా-
దితి । అభ్యుదయాత్ప్రకృప్తదినాన్యంతరిత్య అవ్యవాయాకృత్య
గ్రహమఖం కుర్యాత్ । ఆహుతిసంఖ్యవేక్షయా హోతృసంఖ్యం
దశయతి - దశావరాహుతిమిత్యాదినా । దశాహుతిపక్షే యజ-
మాన ఏకఏవ హోమం కుర్యాత్ । పశ్చాశ్చదాహుతిపక్షే చ-
త్వార ఋత్విజః కుర్యుః । శతాహుతిపక్షే అష్టే ఋత్విజః కుర్యుః ।
నవమ ఆచార్య ఇత్యర్థః । యజమానస్యైవాచార్యపక్షే యజ-
మానః స్వాంశమన్యస్యై గ్రహయజ్ఞకల్పవిధే దద్యాదిత్యాహ-
యది స్వయమితి । ఋత్విగ్వరణం తదర్చనం చ కర్తవ్యమిత్యాహ-
తాన్విధివదితి । అనేకత్వికృత్యై కః కస్తే జహుయాదిత్యవేత్తా-
యామాహ - ఆచార్య ఆదిత్యాయేతి । ఆచార్యస్య విశేషాంతర-
మాహ - పూర్వోత్తరమితి । పూర్వోత్తరతన్త్రకరణకాలే ఇతరే
ఆచార్యమన్వాలభేరన్నిత్యాహ - తదేతర ఇతి ॥

అథాన్య సమ్భారాః - హస్తమాత్రావరం చతురశ్రం
కుణ్డం స్థణ్డిలం వా సంస్కృత్య తతః ఐశాన్యాం కుణ్డవదాయతాం
చతురశ్రాం చతుస్త్రిద్యుజ్జులోచ్ఛ్రితాం త్రిభూమికాం గ్రహ-
వేదిం కుర్యాత్ । తస్యాం చ శుక్లేవీహితణ్డలైః సకణికమ-
ష్టదశమమ్బుజముల్లిఖ్య కణికాయాం దశేషు చ యథాస్థానం
గ్రహపీఠాని స్థాపయేదుదీచ్యాం ధాన్యపీఠే త్రైజనం మృన్తయం
వా నవమనులిప్తాలజ్ఞుతం శుభమభిషేకకుమ్భం నిధాయ శం న
ఆపో ధన్వ నాగా ఇతి తృచేనాద్భిః పూరయిత్వా పశ్చ గవ్యాని
పశ్చామృతాని నవ పర్వతధాతున్నవ పవిత్రమృదో నవ రత్నాని
నిక్షిప్య దూర్వాపల్లవైముఖమవచ్ఛాద్య వస్త్రయగ్నేన వేష్ట-
యిత్వా సముద్రాదీని పుణ్యతీర్థాన్యావాహ్య కుమ్భమభిమృశ్య

తత్ర గణాదిపుణ్యనవీస్సృత్వా అబ్లిజ్ఞా వారుణీపావమానీశ్చ జవెత్
— అథాచనాజ్ఞాని —

తామ్రం స్ఫటికౌ రక్తచంద్రనం సువణం తదేవ రజతం
లోహం సీసం కాంస్యమితి నవ ప్రతిమాద్రవ్యాణి । సువణమేక-
మేవ వా సర్వేషామ్ । రక్తచంద్రనౌ మలయజౌ దేవదారుః కు-
ఙ్కుమౌ మనశ్శిలా శబ్దపిష్టం తిలపిష్టం కెతకీరజః కస్తూరీతి నవా-
నులేపనాని మలయజ ఏక ఏవ వా । రక్తపద్మం కుముదం రక్త-
కరవీరం పాటలం చమ్పకం కున్దమిందీవరం కృష్ణదుత్తూరం ఎత్రవ-
ణామితి నవ పుష్పాణి । మల్లికైక్తై వ వా । పుష్పనర్జాక్షతవ-
స్త్రయుగ్గాని చ । కున్దరుర్తయూరశిఖా దశాఙ్గస్సజ్జరసా బిల్వఫలం
శ్రీవాసః కృష్ణాగరుజ్జటానూంసా మధూకమితి నవ ధూపాః ।
గుగ్గుల ఏక ఏవ వా । సపిషా దీప స్తిలతై లేన వా । హవిష్యా-
న్నం పాయసాన్నం గుడాన్నం క్షీరౌదనం దధోదనం ఘృతోదనం
కృసరం మాషాన్నం చిత్రాన్నమితి నవైషహారాః । త్రివృదన్న-
మేకమేవ వా । మాణిక్యం మాక్తికం ప్రవాళౌ మరకతం పుష్య-
రాగో వజ్రా సీహో గోమేధికం నైడూర్యమితి నవ రత్నాన్యేకమేవ
వా మాణిక్యమ్ । అకః పాలాశః ఖాదిరౌపమాగౌశ్వత్థ
ఉదున్బురశ్శమీ దూర్వాః కుశా ఇతి నవ సమిధస్సర్వేషాం పా-
లాశ ఏక ఏవ వా ॥

— అథాచనవిధిః —

ఆచార్యః ప్రాఙ్ముఖ ఉపవిశ్య సమాహితః పుణ్యాహాదీని
వాచయిత్వా కమః సఙ్కల్ప్య—గ్రహవేదీ పద్మవీరేషు యథా-
స్థానముఖగ్రహప్రతిమాః స్థాపయిత్వా దక్షిణవామయోరధిదే-
వతాప్రత్యధిదేవతై తదభిముఖ్య స్థాపయేదభావే పుష్పాక్షతాది-

ష్వావాహయేదగ్నిరాపః పుణ్యే విష్ణురిన్ద్ర ఇద్వాణీ ప్రజాపతిస్సర్వో
 బ్రహ్మ చ క్రమేణ గ్రహాణామధిదేవతాః । రుద్రో-గౌరీ స్కన్ధః పు-
 రుషో బ్రహ్మ పురన్దరో యమః కాలశ్చిత్రగుప్తశ్చ ప్రత్యధిదేవతాః ।
 గణపతిం దుర్గాం తేత్రపతిం వాయుమాకాశమశ్వినౌ కర్మ-
 సాధుణ్యదేవతాః ఇమాః పద్మాత్ ప్రత్యక్షి వెశ్య ప్రాచ్యాదిషు
 ఇద్వాదీ లోకపాలా క్రతురక్షకానావాహయేత్ । పుష్పా-
 శ్చలిప్రయోగేణావాహనమస్త్రైరావాహ్య నమోఽస్తేనామభిః
 క్రమేణ ధూపదీపాంతానుపచారానవయేత్ ॥

— అథావాహనమన్తాః —

భగవన్నాదిత్య గ్రహాధిపతే కాశ్యపగోత్ర కలిజ్జదేశ్వర
 జపాపుష్పీపమాంజల్యుతే ద్విభుజ పద్మాభయహస్త సింధూరవణా-
 మ్బరమాల్యానులేపన జ్వలన్తాణి క్యభిచితసర్వాజ్ఞాభరణ భాస్కర
 తేజోనిధే త్రిలోకప్రకాశక త్రిదేవతామయమూర్తే నమస్తే ।
 సంనద్ధారుణధ్వజపతాకోపశోభితేన సప్తాశ్వరథవాహనేన మేరుం
 ప్రదక్షిణీకుర్వాన్నాగచ్ఛాగ్నిరుద్రాభ్యాం సహ పద్మకణికాయాం
 తామ్రప్రతిమాం ప్రాఙ్ముఖీం వతుశపీతేఽధితిష్ఠ । పూజాధేయం
 త్వమావాహయామి ॥

భగవంతోమ ద్విజాధిపతే సుధామయశరీరాత్రేయగోత్ర
 యామునదేశ్వర గోక్షీరధవళాజ్ఞకాస్తే ద్విభుజ గదావరదానా-
 క్షితకర శుక్లమాల్యానులేపన సర్వాజ్ఞముక్తావహా క్తి కాభరణర-
 మణీయ సమస్తలోకాప్యాయక దేవతాస్వాద్యమూర్తే నమస్తే ।
 సంనద్ధధవళధ్వజపతాకోపశోభితేన దశశ్వేతాశ్వరథవాహనేన మే-
 రుం ప్రదక్షిణీకుర్వాన్నాగచ్ఛాగ్నిరుమయా సహ పద్మాగ్నేయదశ-

మధ్యే స్ఫటికప్రతిమాం ప్రత్యక్షుభిం చతురశ్రపీతైః ధితిష్ఠ । పూ-
జాభం త్యామావాహయామి ॥

భగవన్నక్షరకాగ్నైకతే భారద్వాజగోత్రావన్తి దేశే-
శ్వర జ్వాలాపుష్పోపమాజ్ఞద్యుతే చతుర్భుజ శక్తిశూలగదాఖడ్గ-
ధార్మిక రక్తామ్బరమాల్యానులేపన ప్రవాళాభరణభూషితసర్వాజ్ఞ-
దురాలోకదీప్తై నమస్తే । సంనద్ధధ్వజపతాకాపశోభితేన రక్తమేష-
రథవాహనేన మేరుం ప్రదక్షిణీకుర్వాన్నాగచ్ఛ భూమిస్కన్దాభ్యాం
సహ పద్మదక్షిణదళమధ్యే రక్తచంద్రప్రతిమాం దక్షిణాముఖం
త్రికోణపీతైః ధితిష్ఠ పూజాభం త్యామావాహయామి ॥

భగవత్ సౌమ్య సౌమ్యాకృతే సర్వజ్ఞానమయాత్రేయ-
గోత్ర మగధదేశేశ్వర కుంజుమవణాజ్ఞద్యుతే చతుర్భుజ ఖడ్గ-
ఖేటగదావరదానాశ్శీత పీతామ్బరమాల్యానులేపన మరకతాభ-
రణాలజ్ఞుతసర్వాజ్ఞ వివృద్ధమతే నమస్తే । సంనద్ధపీతధ్వజపతా-
కాపశోభితేన చతుస్సింహరథవాహనేన మేరుం ప్రదక్షిణీకుర్వా-
న్నాగచ్ఛ విష్ణుపురుషాభ్యాం సహ పద్మేశానదళమధ్యే సునాభ-
ప్రతిమాముదజ్ఞుభిం బాణాకారపీతైః ధితిష్ఠ పూజాభం త్యా-
మావాహయామి ॥

భగవన్నృపహస్యతే సమస్తదేవతాచార్యాగ్నేరసగోత్ర సి-
న్ధుదేశేశ్వర తప్తసువణాసదృశాజ్ఞదీప్తై చతుర్భుజ దణ్డకమణ్డ-
ల్పక్షుసూత్రవరదానాశ్శీత పీతామ్బరమాల్యానులేపన పుష్ప-
రాగమయాభరణరమణీయ సమస్తవిద్యాధిపతే నమస్తే ।
సంనద్ధపీతధ్వజపతాకాపశోభితేన పీతాశ్వరథవాహనేన మేరుం ప్ర-
దక్షిణీకుర్వాన్నాగచ్ఛద్విబ్రహ్మాభ్యాం సహ పద్మోత్తరదళమధ్యే సు-

వణఃప్రతిమాముదజ్ఞుః దీఘఃచతుశ్రపీఠైఃధితిష్ఠ పూజాథం
త్యామావాహయామి ॥

భగవన్భాగవ సమస్తదైత్యగురౌ భాగవగోత్ర భోజ-
కటకదేశేశ్వర రజతోజ్జ్వలాంశికాస్తే చతుర్భుజ దణ్డకమణ్డల్పక్ష-
సూత్రవరదానాశ్శీత శుక్లామ్బరమాల్యానులేపన వజ్రాభరణ-
భూషితసర్వాజ్ఞ సమస్తనీతిశాస్త్రనిపుణమతే నమస్తే । సంనద్ధ-
ధవళద్వజపతాకోపశోభితేన శుక్లాశ్వరధవాహనేన మేయంప్ర-
దక్షిణీకుర్వ్యా ఆగచ్ఛేద్ద్రాణీద్ద్రాభ్యాం సహ పద్మప్రాగ్దశమధ్యే
రజతప్రతిమాం ప్రాజ్ఞుః పశ్చికోణపీఠైఃధితిష్ఠ పూజాథం
త్యామావాహయామి ॥

భగవత్ శనైశ్చర భాస్కరతనయ కాశ్యపగోత్ర సురా-
ష్ట్రదేశేశ్వర కజ్జలనీలాంశికాస్తే చతుర్భుజ చాపతూణీరకృపాణా-
భయాశ్శీత నీలామ్బరమాల్యానులేపన నీలరత్నభూషితసర్వాజ్ఞ
సమస్తభవనభీషణామక్షణమూతే నమస్తే । సంనద్ధనీలద్వజ-
పతాకోపశోభితేన నీలగ్రధరధవాహనేన మేయం ప్రదక్షిణీకుర్వ-
న్నాగచ్ఛ ప్రజాపతియమాభ్యాం సహ పద్మవశ్చిమదశమధ్యే
కాలాయనప్రతిమాం ప్రత్యజ్ఞుః చాపాకారపీఠైఃధితిష్ఠ పూ-
జాథం త్యామావాహయామి ॥

భగవన్రాహౌ రవిసామమదాన సింహికానందన పైఠీనస-
గోత్ర బర్బరదేశేశ్వర కాలమేఘద్యుతే వ్యాఘ్రవదన చతుర్భుజ
ఖడ్గచమఃశూలగదావరదానాశ్శీత కృష్ణామ్బరమాల్యానులేపన
గోమేధికాభరణభూషితసర్వాజ్ఞ శౌర్యనిధే నమస్తే । సంనద్ధకృ-
ష్ణద్వజపతాకోపశోభితేన కృష్ణమేఘరధవాహనేన మేయం (రుమ)
ప్రదక్షిణీకుర్వన్నాగచ్ఛ సర్పకాలాభ్యాం సహ పద్మనైర్వృతదశ-

మధ్య సీనప్రతిమాం దక్షిణాముఖం శూపాకారపీఠేఽధితిష్ఠ
పూజాథం త్వమావాహయామి ॥

భగవన్కేతో కామరూప జైమినిగ్రాత మధ్యదేశేశ్వర
ధూమవర్ణధ్వజాకృతే ద్విభుజ గదావరదానాక్షిత చిత్రామృత-
మాల్యానులేపన వైడూర్యమయాభరణభూషితసర్వాజ్ఞ చిత్రశక్తే
సమస్తే! సంనద్ధచిత్రధ్వజవతాకొపశోభితేన చిత్రకపోతరథవాహనేన
మేరుం (రుమ) ప్రదక్షిణీకుర్వాన్నాగచ్ఛ బ్రహ్మచిత్రగుప్తాభ్యాం సహ
పద్మ వాయవ్యదశమధ్య కాంస్యప్రతిమాం దక్షిణాముఖం ధ్వజా-
కారపీఠేఽధితిష్ఠ పూజాథం త్వమావాహయామి ॥

అథాగ్నిముపసమాధాయ సహత్విగ్భిస్సమిచ్ఛర్వాజ్యాని
ప్రత్యేకస్తైకావరాభిస్సహస్రపరాభిరాహుతిభినిమిత్తశక్త్యపే-
క్షయా జహుమాత్ప్రధానదశాంశేన పాశ్వదేవతయోస్తదధై-
నేతరేషాం స్వాహాస్తే రామభిర్హౌమస్తల్లిజమస్త్రైర్వా! సకృదవ-
దానేన చరుహోమః । పాణినాఽస్తే ప్రభూతాం స్తిలాంశ్చ వ్యా-
హృతిభిర్హౌత్వా ప్రాక్ స్విష్టకృతో గ్రహాణాం ఘణ్డాదికశబ్దైరుప-
హారానుపహృత్య సుపుష్పాణి రత్నాని నివేదయేదభావే సువర్ణా-
పుష్పాణి వా । తాన్నమస్కృత్య ప్రసీదన్తు భవన్త ఇతి ప్రసాద్య
హోమం సమాపయేత్ ॥

సయది మస్త్రైరిష్టస్తదైతే మన్తా భవన్తి—ఆకృష్టేన
రజసా వతమాన ఆప్యాయస్వ సమేతు తే అగ్నిమూర్ధా
దివః కకుదుద్బుధ్యధ్వం సమనసస్సఖాయా బృహస్పతే అతి యద-
ర్యో ఆహాఃచ్ఛక్రం తే ఆన్యద్యజతం తే అన్యచ్ఛమగ్నిరగ్నిభిః
కరత్కయానశ్చిత్ర ఆభువత్కేతుం కృణ్వన్న కేతవ ఇతి గ్రహా-
ణామ్ ॥

అగ్నిం దూతం వృణీమహేఽఘ్న మే సామో అబ్రవీ
త్యోనా పృథివి భవేదం విష్ణువి చక్రమ ఇన్ద్ర శ్రేష్ఠాని
ద్రవిణాని ధేహీన్ద్రాణీమాసు నారిషు ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్య
ఆయం గౌః పృశ్నిరక్రమిద్భృహజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాదిత్యధి-
దేవతానామ్ ॥

త్రియమృకం యజామహే గౌరీమీనూయ సలిలాని త-
క్షతీ కుమారం మాతా యువతిస్సముబ్ధం సహస్రశీషాపురుషో
బ్రహ్మణా తె బ్రహ్మయుజా యునజ్జీన్ద్రం పౌ విశ్వతస్పరి యమా-
య సోమం సునుత పరం మృత్యో అను పరేహి పథాం సచిత్ర-
చిత్రం చిత్రయన్తమస్తే ఇతి ప్రత్యధిదేవతానామ్ ॥

ఆతూ న ఇన్ద్ర త్సుమన్తం జాతవేదసే సునవామ సోమం
క్షేత్రస్య పతినా వయం క్రాణా శిశుమహీనామాదిత్పృత్సస్య
రేతసోఽశ్వినావతిరస్తదా ఇతి సాధుణ్యదేవతానామ్ ॥

ఇన్ద్రం పౌ విశ్వతస్పర్యగ్నిమీశే పురోహితం యమాయ
సోమం సునుత మోషుణః పరా పరోదుత్తమం ముముగ్ధి నస్తవ
వాయవ్యతస్పతే త్వం నస్సామ విశ్వతః కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే ఇతి
లోకపాలానామితి ॥

అత్ర చర్వాహుతిప్రమాణము క్తమ్— సిద్ధాన్తశేఖరే—
అన్నం గ్రాససమం హోమే శాకం గ్రాసాధకమాత్రకమితి ॥

— అథాభిషేకః —

అథ యజమానస్యాభిషేకో గ్రహవేదేః ప్రాగుదీచ్యాం
శుచౌదేశే సంమృష్టాలఙ్కృతే ప్రాక్ప్రవణే చతుష్పాదం దీర్ఘ-
చతురశ్రం సోత్తరచ్ఛదం భద్రపీఠం నిధాయ తత్రోదగ్రాణ్
సమూలాన్ హరితదభానాస్తీర్య ప్రాఙ్ముఖం సామాత్యం కర్తార-

ముపవేశ్య ఆచార్యస్సహత్విగ్భిరభిషేకకుమ్భమాదాయ ప్రత్య-
 జ్ఞుఖస్తిష్ఠ్ బౌదుమ్భర్యాఽఽద్రయా శాఖయా సపలాశయా
 సహిరణ్యపవిత్రయా సకుశదూవాపల్లవయాఽస్తథానయ కు-
 మ్భాదకం పుషద్భిరభిషిక్తేదల్లిక్ష్ణాభిర్వారుణీభిః పావమానీభిరన్యా-
 భిశ్చ శాన్తిపవిత్రలిక్ష్ణాభిఃగ్రహాభిషేకమస్త్రేః సురాస్తామిత్యా-
 దిమస్త్రేః శ్రీసూక్తేనేమా ఆపశ్చినతమా ఇత్యేతేన తృచేన
 దేవస్య త్వేతి చ యజుషా భూభువస్స్వరితి చ వ్యాహృతిభిః ॥

ఏవమభిషిక్తస్తేభ్యో గ్రహాక్తదక్షిణాం దద్యాద్దౌశ్యజ్ఞౌ
 రక్తోఽనద్వాహిరణ్యం పీతవాసశ్చేవతాశ్వః కృష్ణా గౌః కా-
 లాయసం హస్తీ ఛాగౌ వెతి హ్యేనా పునర్హిరణ్యేన సంమితా
 కుర్యాదభావే సర్వేషాం హిరణ్యమేవ వా తుష్టికరం దద్యాద్ద్విగు-
 ణమాచార్యాయ త్రిపుతాఽన్నేన బ్రాహ్మణాన్భజయిత్వా శాన్తిః
 పుష్టిశ్చాస్తివతి వాచయేత్సమభిజ్ఞాతిబాధవాంశ్చ తోషయేదేష
 గ్రహయజ్ఞస్సర్వారిష్టనాశనః, సవపుష్టికరః, సవాభీష్టప్రదః ।
 తస్మాదేవం విభవవాన్విశేషతః కుర్యాదవిభవశ్శాన్తిపుష్టికామో
 యథోపపత్తి కుర్యాదితి ॥

అథాభిషేకాదా విశేష ఉక్తో వాసిష్ఠే —

స్వస్తికం కల్పయేత్పశ్చాత్కుండలస్త్రే శానదేశతః ।
 యజమానాభిషేకాథం తత్ర భద్రాసనం న్యసేత్ ॥
 ప్రాజ్ఞుఖస్సోపవిష్టస్య యజమానస్య తత్ర చ ।
 అభిషేకం తతః కుర్యాదాచార్యో బ్రాహ్మణైస్సహ ॥
 వివిధే మంజుశ్చే ఘోషైః సూతమాగధజైస్సహ ।
 వక్ష్యమాణే సమస్త్రేశ్చ హ్యభిజ్ఞేర్వేదమస్త్రకైః ॥

కుమ్భాదకైః పుణ్యతమైరుక్తద్రవ్యసమన్వితైః ।

తతస్తస్యాభిషేకస్య రతుథాం బలిముత్తీవేత్ ॥

దిగ్విదిక్షు విచిత్రాన్మైదీవైసీరాజయేత్తతః ।

శుక్లమాల్యామృరధరః శుక్లగన్ధానులేపనః ॥

తతో మణ్డపమాగత్య ధ్యాయేద్గ్నిం గ్రహాన్ సురాన్ ।

ప్రత్యేకం ప్రతిమన్త్రైశ్చ దద్యాత్పూజ్యజ్జలిం తతః ॥

అథావాహితగ్రహాణాముద్వాసనవిధిరభిధీయతే—

వామనగ్రన్థే—

ప్రణవం త్వాదితః కృత్వా భూభువస్త్వస్తతః పరమ్ ।

చతుర్థ్యా నామ సంయుక్తం సమస్కారాంతయోజితమ్ ॥

ఏష మన్తస్యమాఖ్యాతో గ్రహపూజావిధాయకః ।

అనేనావాహనం కుర్యాదనేనైవ విసర్జయేత్ ॥

ఆచార్యప్రభృతిభ్యశ్చ గ్రహాచనఫలం తతః ।

సమిదాభ్యచరూణాం చ తిలహోమఫలం తతః ॥

బ్రహ్మత్వై కుమ్భపూజాయా అచనస్య ఫలం చ యత్ ।

లోకపాలగణేశాద్యాస్తత్ర యా అజ్ఞదేవతాః ॥

తాసాం జపఫలం తద్విద్యుష్ణీయాజ్జలపూర్వకమ్ ।

తత్ర తేభ్యో యథాశక్తి దాతవ్యా దక్షిణా తతః ॥

ఆచార్యధాం జాపకేభ్యో బ్రహ్మణే చాథ తుష్టయే ।

ఆజ్యం నిరీక్ష్య దత్వా చ బ్రాహ్మణాన్పూజయేత్తతః ॥ ఇతి

మత్స్యపురాణే—

ద్వాదశాహసమ(వ)స్తద్వన్నవగ్రహమఖిస్సృతః ।

తస్మాన్న దక్షిణాహీనం కర్తవ్యం భూతిమిచ్ఛతా ॥

సమూహానా దక్షిణయా యస్తాదేకోపి తుష్యతి । ఇతి ।
 ఆచార్యః-ఏతద్విధానం కృత్వా తు క్రత్వాచార్యం ప్రభూజయేత్
 యథావచ్ఛక్తితో విప్రా బుద్ధిజశ్చేతరానసి ॥
 ఏకమేకాహుతేర్విప్రం హోమే త్వన్నేన భోజయేత్ ।
 అత్యాధ్యో మధ్యమశ్చాపి విప్రమేకం శతాహుతేః ॥
 సహస్రస్యాహుతేశ్చైకం జఘన్యోపి ప్రభూజయేత్ ।
 అన్యథా దహతి ధీప్రం తద్రాష్ట్రం నాత్ర సంశయః ॥
 అనన్తః ప్రదహేద్రాష్ట్రమమస్త్రశ్చ ద్విజం గురుమ్ ।
 హోమః కారయితారం చ సుకృతోపి త్వదక్షిణః ॥
 తస్మాద్దాతుమశక్తో యో దక్షిణాం చాన్నమేవ చ ।
 జవైః ప్రణామైస్తోత్రైశ్చ తపశ్చైస్తాపయేద్గ్రహాన్ ॥
 జపాద్యైరచితాః ధీప్రం తుష్యన్త్యపి చ దేవతాః ।
 గ్రహశ్చ విషమస్థా యే తాంస్తస్మాత్తోషయేద్గురురితి ॥

అత్ర స్థాలీపాకహోమవిధిరుచ్యతే—

ఉత్పలపరిమళే—

పూర్వాణ్ణో విధివత్స్నిత్వా నిత్యకమన్ సమాచరేత్ ।
 పుణ్యాహవాచనం కృత్వా క్రతుసంకల్పపూర్వకమ్ ॥
 ఆచార్యం వరయేత్కర్తా విధిజ్ఞం చ సయత్నకమ్ । ఇతి

అత్రాగ్నిప్రణయనకాల ఉక్తో హేమాద్రా—

పుణ్యైః హి విప్రకథితై కృత్వా బ్రాహ్మణవాచనమ్ ।
 అగ్నిప్రణయనం కృత్వా వేద్యామావాహయేత్సురాన్ ॥
 చతురశ్చతురో ముష్టిన్నిర్వవేద్ద్విహితణ్డలూన్ ।
 యత్ర యా దేవతా ప్రోక్తా తదుద్దేశేన కారయేత్ ॥

నివాపప్రోక్షణ కృత్వా తమగ్నా శ్రవయేచ్ఛరుమ్ ।
 తతోఽవదానధర్మేణ స్రుచైవ జహుయాచ్ఛరుమ్ ॥
 ఘృతాక్తాకాసమిద్భిశ్చ స్రువేణాజ్యం చ హవయేత్ ।
 ఆకృష్ణేనేతి మస్త్రేణ తిలాన్వాప్యహృతిభిహుంనేత్ ॥
 చరుణా చ సమిద్భిశ్చ సపిహా చ తిలైః క్రమాత్ ।
 తత్తన్నస్త్రైశ్చ హోతవ్యాః క్రమాత్తదధిదేవతాః ॥ ఇతి.
 శేషం పూర్వవత్ ॥— ఇత్యేకాగ్నేయకాధ్వరః పక్షః ॥
 అథేదాసీమనేకాగ్న్యనేకాధ్వరపక్షో నిరూప్యతే—
 తత్ర ప్రతిగ్రహమాచార్యః స్థణ్డిలం బ్రహ్మ చ భిద్యతే ।
 పూజాదివెదిః పునరేకైవ—తదుక్తం భగవతా—
 మనోరమే శుచౌ దేశే హోమశాలామలజ్ఞుతామ్ ।
 కృత్వా తు సంవృతాం ప్రాజ్ఞో గ్రహస్థానం ప్రకల్పయేత్
 తన్నధ్య భాస్కరస్థానం భవేత్పుర్యోత్తరే బుధః ।
 పూర్వ స్థిన్భాగవస్థానం సోమో దక్షిణపూర్వకే ॥
 దక్షిణస్థానం కుజస్థానం రాహుదక్షిణపశ్చిమే ।
 పశ్చిమే తు శనిస్థానం కెతోరుత్తరపశ్చిమే ॥
 ఉత్తర స్థిన్పుర్యోస్థానమేషేవ స్థణ్డిలం భవేత్ ।
 భాస్కరస్య తు వృత్తం స్యాత్ చంద్రస్య చతురశ్రకమ్ ॥
 కుజస్య తు త్రికోణం స్యాద్భాణాకారం బుధస్య తు ।
 గురోర్దిక్షుః చతుష్కోణం పశ్చికోణం శితస్య తు ॥
 చాపాకారం శనె రాహూః శూపః కెతోధ్వజాకృతీతి ।
 వెద్యామపి పూజామణ్డలాన్యేవమేవ యథాస్థానం కర్తవ్యానీతి—
 తత్పురస్తాత్తు వెదిస్స్యాత్పురాణాం స్థాపనాయ చ ।
 ప్రాదేశాం తు చతుర్దిక్షు పశ్చాద్భులసమున్నతామ్ ॥

తస్యామావాహయేద్దేవాన్నామ్న వ్యావృత్తిభిఃక్రమాత్
అగ్నిప్రతిష్ఠాపనవిధానమాహ—స ఏవ—

నవధా విభజేదగ్నిం శ్రౌతకమవిధానతః ।

ఋత్విజశ్చ యథాయోగం కుణ్డేషు బ్రాహ్మణాః పృథక్ ॥

అతస్సృవేణ జహుయాత్సూర్యపానకరుద్రకాన్ ।

ఋత్విజౌ జహుయుస్సవే స్రువేణైవ పృథక్పృథక్ ॥

అప్టే తు స(శ)కలాన్ గృహ్య సమారోపణమగ్నిమ్ ।

ప్రధానాగ్నోవి(ని)ధాయైతాన్ నిత్యహోమంసమాచరేత్ ॥

అన్యార్థః—మధ్యకుణ్డే విధివదగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య శ్రౌత-
విహితవిరహణవిధినా ప్రధానాయతనాగ్నిం విభజ్య అప్టకుణ్డేషు
ప్రణీయ నవాప్యచార్యః అజ్యభాగాంతం కృత్వా ప్రాగుక్తార్కా-
దిసమిద్భిః గుడాన్నాదిహవిభిరాజ్యేన చ యథాక్రమం హుత్వా
వ్యావృత్తిభిస్తీలాన్ హుత్వా పూర్వోక్తనధోమశేషం సమాప్య
పూర్ణాహుతిం హుత్వా హోమపరిసమాప్త్యంత్యసమిద్భిః స-
మారోప్య ప్రధానాగ్నో విధాయాభిషేకం కుర్యాత్ - ఇతి ॥

స్థానై స్వేస్వే పృథక్కుణ్డాన్ స్వాన్వాన్విన్ కుర్యాద్ధురుర్నవ ।

గ్రహణాం ప్రాగుదగ్వేదిం సర్వలక్షణలక్షితామ్ ॥

దక్షిణే నవకుమ్భాంశ్చ పూరయేన్నవకై స్థితాన్ ॥

గవాదై ర్విరర్చయిత్వా చ హుత్వా షైవాభిషేచయేదితి ॥

— దక్షిణాదానే విశేషమాహ—

— అథ దానమన్తాః —

యాజ్ఞవల్క్యః—

ధేనుశ్శబ్దస్తథానద్వాన్ హేమ వాసా హాయః క్రమాత్

కృష్ణా గౌరాయసం ఛాగ ఏతా వై దక్షిణాస్సృతాః ॥

కపిల సర్వదేవానాం పూజనీయాఽసి రోహిణి ।
 సర్వదేవమయీ యస్తాదతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥
 త్వం పురా సాగరోత్పన్నః విష్ణునా విధృతః కరే ।
 సాశ్చజన్య ప్రదాస్యామి అతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥
 ధమః త్వం పృథరూపేణ జగదానందకారక ।
 అష్టమూతైరధిష్ఠానమతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥
 హిరణ్యగర్భః గర్భస్థం హేమ బీజం విభావసోః ।
 అనన్తపుణ్యఫలదం అతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥
 పీతవస్త్రయుగం యస్తాద్వాసుదేవస్య వల్లభమ్ ।
 ప్రదానాత్తస్య మే విష్ణురతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥
 విష్ణు స్త్వమసి రూపేణ యస్తాదమృతసమృహః ।
 చంద్రాకవాహనో నిత్యమతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥
 యేన త్వం పృథివీ సర్వా ధేనో వై కృష్ణసన్నిభే ।
 సర్వపాపహరా నిత్యమతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥
 యస్తాదాయసకర్తాణి త్వదధీనాని సర్వదా ।
 లాక్ష్మలాద్యాయుధాదీని తస్మాచ్ఛాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥
 యస్తా త్వం ఛాగ యజ్ఞానామజ్ఞత్వేన వ్యవస్థితః ।
 యానం విభావసానికత్వం అతశ్శాంతిం ప్రయచ్ఛ మే ॥

— ఇతి నవాగ్నినవాధర్వరపక్షః —

అథ భూచక్రగ్రహయజ్ఞవిధిరభిధీయతే—

తత్రాశ్వలాయనాచార్యః —

వెద్యాం లక్షణయుక్తాయాం గ్రహచక్రం సుశోభనమ్ ।
 రజాభిః పశ్చివక్షైః స్తు కృత్వాఽథాధ్యర్పయేద్గ్రహాః ॥
 రక్తం ద్వాదశప్రతాబ్జం వృత్తత్రయసమన్వితమ్ ।

రాశిద్వాదశకొపేతం వీధ్యా చాపి సమాన్వతమ్ ॥

బాహ్యశోభోపశోభాధ్యం గ్రహచక్రమితి స్మృతమ్ । ఇతి

— రాశిస్వరూపాణ్యాహ కాపిషలః —

మత్స్యే ఘటి స్మమిఘనం సగదం సవీణమ్ ।

చాపీ సరోఽశ్వజఘనా మకరో మృగాశ్యః ॥

తొలీ ససస్యదహనా ప్లవగా చ కన్యా ।

శేషాస్వనామసదృశాస్వచరాశ్చ సర్వే ॥

తస్య ధ్యేఽకాత్మకం శాంతంశివమావాహ్యపూజయేత్ ।

స్వస్వెరాశౌ గ్రహాంశ్చైవ సూర్యాదిక్రమశోఽర్చయేత్

కెత్వన్తాన్మూలమస్త్రైశ్చ నామమస్త్రైశ్చ భక్తితః ।

ఘృతైశ్చతుర్గుహితైస్తు తత్తత్సావిత్రియాహునేత్ ॥

పూర్ణాహుతిం చ వస్త్యస్తే హోమే గ్రహమఖే గురుః ।

మస్త్రైఃప్రత్యధిదేవానాంస్వచ(శ్చ)క్రెతాన్సమర్చయేత్ ॥

తానేవ తు భువశ్చక్రె తథా తదధిదేవతాః ।

స్వచ(శ్చ)క్రె చ భువశ్చక్రె సపర్యా మానసీ భవేత్ ॥

స్మృత్వా భూచక్రవచ్చక్రం తత్రతత్ర విచక్షణః ।

ఆవాహనాదికాన్ సర్వాన్ స్మృత్వా తాస్తాశ్చ దేవతాః ॥

సపర్యా నిఖిలాః కృత్వా తయోస్సంప్రీణయేద్గురుః ।

ధ్యాత్వా పూర్వం సువశ్చక్రె గ్రహప్రత్యధిదేవతాః ॥

తత్తస్మస్త్రైస్సమర్చేత మనసా స్థిరధీనరః ।

స్వశ్చక్రాస్తా(తా) స్సమావాహ్యా భువశ్చక్రే యథావిధి ॥

పూజయేత్తనసా తస్మిన్ గ్రహాణాం చాధిదేవతాః ।

తతస్తస్మాద్భువశ్చక్రే విధినా శాస్త్రమాగతః ॥

ప్రత్యక్షం గర్భపుష్పాద్వైరచయేచ్చ హునేద్గురుః ।

నవకే వాఽమృజే వెద్యాం కృతే విత్పూజయెద్ద్రహం ॥
 చతుర్రశేషు కుణ్డేషు హునేద్వాఽపి పృథక్పృథక్ ।
 అష్టోత్తరశతం హోమమష్టావింశతిమేవ వా ॥
 కుణ్డే వా స్థణ్డేలే వాఽపి కుర్యాత్కుర్వన్నృథక్పృథక్ ।
 పూణాహుతిం చ హోమా నై హునెద్ద్రహమఖే గురుః ॥
 తాన్త్రికే చ విమిశ్రే చ భువశ్చక్రైధివాసయేత్ ।
 కిశ్చిదిష్ట్యా భువశ్చక్రాత్ స్వశ్చక్రే స్థాపయెద్గురుః ॥
 తేషాం హి వసతిస్తస్మిన్నిత్యాహుశ్శాస్త్రకొవిదాః ।
 విఘ్నంనై ఘ్నేన మస్త్రేణ దుర్గాం దౌర్జణ సాధకః ॥
 పూజయెద్ద్రహయజ్ఞేఽస్మిన్నాతరశ్చాదితో బుధః ।
 కేచిద్విఘ్నం చ దుర్గాం చ గుహం శాస్తారమేవ చ ॥
 కుశ్చేష్ట్యగ్నాద్యికోణస్థేష్వచయన్తి గ్రహచక్షునే ।
 బ్రాహ్మ్యదీనాం చ మాతృణాం ప్రాగాదిదశదిత్వపి ॥
 విహితాశ్చాష్టకుమ్భాస్సుగ్రహహయజ్ఞే పురా బహిః ।
 ఎతద్విధానం కృత్వాఽఽదౌ రాజా పూజ్యం గురుం ద్విజమ్
 యథావద్భక్తితో విప్రాన్ బుద్ధిజశ్చైతరానపి ।
 అభిషిక్తౌత్తతః పశ్చాదేతై రేషాక్తవత్తనా ॥
 ఎతేన విధినా రాజా రాజ్యే విప్రానుమోదితః ।
 ఆపదా నిస్తరేద్రాజా దేవవిప్రప్రసాదతః ॥
 తాపత్రయం చ యత్నేన స్వయం చ ప్రయతస్సదా ।
 జపై హుతేస్తపఃశైశ్చ ధ్యానే దానే స్సమాహితః ॥
 సర్వాపదా విజయతే పాపాని త్రివిధాన్యపి ।
 గ్రహాన్ శాస్త్రాఽఖిలాన్ రాజా యజేదేవ ప్రయత్నతః ॥
 దివ్యాన్భూమాన్వరిష్టాంశ్చ దుర్లభానపి చాప్నుయాదితి ।

— ఇతి భూచక్రగ్రహయజ్ఞః —

— అథ శివగ్రహయజ్ఞః —

అథోదాసీమాచార్యప్రతిపాదితశివగ్రహయజ్ఞవిధిరభిధీయతే-

అథవాఽష్టదశే పద్మే సామ్బం త్ర్యమ్బకమేవ వా ।
 సమావాహ్య గ్రహాన్సవాన్ తద్దేహస్థాన్సమచయేత్ ॥
 శివస్య హృదయే సూర్యం లలాటే సామమేవ చ ।
 బాహుమూలే బుధం వామే కుజమేవ చ దక్షిణే ॥
 దక్షిణేఽశ్మేఽచయే న్నందం వామాశ్మే పూజయేద్గురుమ్
 మూర్ధ్ని శుక్రం పదే సవ్యే రాహుం కెతుం చ దక్షిణే ॥
 సామ్యోర్విష్ణుంచ దుర్గాంచ సార్వభౌమోశ్చాస్త్రపణ్డుఖౌ
 జతరే మాతృకాస్సవాః శివస్య పరమాత్మనః ॥
 సప్తవింశతిసక్షత్యా హారయాసాన్సమచయేత్ ।
 తిథీం స్తన్నకుటస్థానై రాశీనుదరబద్ధనై ॥
 కటిస్థానై ఋతుం స్తస్య మణిబద్ధనేఽయనద్వయమ్ ।
 చాతుర్మాస్యాని కెయూరే చాహారాణ్యం చ నూపురే
 సంవత్సరానవాతంసే కరణాన్యాసనే విభాః ।
 యోగాస్పృశ్యవణస్థానే శివానేపం ప్రపూజయేత్ ॥
 ఏవం వేద్యాం సమభ్యర్చ్య కలశే చ విచక్షణః ।
 తత్తత్తన్నైహుం నెద్ద్రవైః పృథగావాహ్య జానతే ॥
 ఆద్యస్తయోఘ్నే తే రేవ శివమస్త్రైహునేచ్ఛతమ్ ।
 గ్రహాణాం మూలమస్త్రైశ్చ హునేత్సర్వోక్తవత్ప్రథక్ ॥
 హుత్వాదత్వాబలించార్చ్యసిక్తాన్వైశ్చీర్ఘటామ్బుభిరితి
 అత్ర బలిదాన విశేష ఉక్తో హేమాద్రా—

హోమావసానై కృతతూర్యనాదౌ గురుర్బహీత్వా-
బలిపుష్పధూపాన్ । ఆవాహయేల్లోకపతీన్క్రమేణ
మన్తైరమిభిర్యజమానయుక్త ఇతి ॥

—ఇతి శివగ్రహయజ్ఞః—

అథ (ప్రకారాంతరేణ) శివగ్రహయజ్ఞమాహ సపవ —
గ్రహాన్ శివకు (క) చాగ్రస్థాన్ భువశ్చక్రై సముద్వహేత్ ।
శివమావాహ్య చాదౌ తు భువశ్చక్రై పురోక్తవత్ ॥
ఆవాహయేద్భువశ్చక్రై మణ్డలస్థై శివై గ్రహాన్ ।
ఆకృష్టైనేతి చారభ్య సూర్యాదీనామృచా బుధః ॥
సమిదాజ్యం చ చర్వాద్యం మూలమన్త్రేణ వా హునేత్
జవేదన్తై సమిచ్చపూజాః మన్త్రాం స్తనధిదైవికాన్ ॥
గ్రహాణాం కృతహోమాన్తై యథాప్రత్యధిదైవికాన్ ।
మహాలోగాదిశాస్త్ర్యథాం అపమృత్యోజయేఽపి చ ॥
ఆవాహ్య త్ర్యమ్బకై సర్వాన్ గ్రహాన్విప్రస్సమర్చయేత్ ।
చైతోఽభిలషితావాప్త్యై పరచక్రాద్విముక్తయై ॥
లోకాసురజ్జనాథాన్ శివే సామ్యేఽచయేద్ద్రహాన్ ।
ఎవం ప్రకువకతః పుంసా గ్రహై శాస్త్రీర్యథాతథమ్ ॥
క్షీయన్తై విపదః క్షీప్రం నధన్తై సమ్పదోఽఖిలాః ।
త్రయస్తాపాశ్చ నశ్యన్తి సవకార్యాః ప్రదక్షిణాః ॥
భవన్త్యఘాని నశ్యన్తి గ్రహయజ్ఞకృతాం సృణామ్ ।
రాజా చిరం విజిత్యారీః ప్రీతాత్మా శ్రియమశ్నతే ॥
రాష్ట్రం చ వృద్ధిసూప్నాతి ప్రజాశ్చ నిరుపద్రవాః ।
ఎవం రాజా ప్రజాపాలో నానోపాయేవికచక్షణః ॥
అష్టాజ్ఞసంయుతో రక్షత్ప్రియప్రకృతిరాత్మవాన్ ।

యజ్ఞో దానం తపా రతౌ రాజ్ఞాం చ బ్రాహ్మణాచనా॥
ఎతాని నిత్యకృత్యాని జపహోమాదయోఽపి చేతి ॥

ఎవము క్త నానావిధగ్రహయజ్ఞేషు ఆశ్వలాయనాచార్య-
స్మృత్యుక్త శివగ్రహయజ్ఞమేవ కుర్యాత్; ఇతరేషు తు-ప్రయా-
ససాధ్యత్వాత్ఫలాధిక్యాభావాద్వైగుణ్యసమ్భవాచ్చ॥ శివగ్రహయ-
జ్ఞే తు- తాదృశప్రయాసాభావాత్ఫలభూయస్తాద్వైద్యైగుణ్యశక్త్యా-
ఽభావాచ్చ॥ తథా హి— గృహ్యపరిశిష్టోత్పలపరిమళాద్యుక్త
గ్రహయజ్ఞప్రకారేషు తత్తత్ప్రతిమాతత్తత్ప్రకృతిద్రవ్యపరిమా-
ణతత్త్వద్వస్త్రగన్ధపుష్పధూపదీపనై వెద్యదక్షిణాదిసమ్పాదనే ప్ర-
యాసభూయస్తాస్త్వాన్నానాధికభావేన వైగుణ్యసమ్భవాత్సవేషా-
మనుష్ఠాతుమశక్యత్వాద్యస్యకస్యచిచ్ఛక్యత్వేఽపి ఫలాధిక్యాభా-
వాత్ ॥ శివగ్రహయజ్ఞే తు ప్రతిమాదిసమ్పాదనప్రయాసాభా-
వాత్సామ్భవివావయవ ఎవ గ్రహాధిదేవతానామన్యేషాం సక్ష-
త్రాదీనాం చావాహనాదిపూజావిధానాన్నక్షత్రాదిప్రీణనాచ్చ ॥
అత ఎవఫలాధిక్యాద్వైగుణ్యశక్త్యా అభావాత్సవేషామను-
ష్ఠాతుం శక్యత్వాచ్చ ॥

నేహాతిక్రమదోషోస్తి ప్రత్యవాయో న విద్యతే ।

స్వల్పమప్యస్య ధర్మస్య త్రాయతే మహతో భయాత్ ॥
ఇతి భగవద్వచనాచ్చ వివేకిభిః శివగ్రహయజ్ఞ ఏవ కర్తవ్యః—
అత్రేదం విచార్యతే—

కిమస్తి శివగ్రహయజ్ఞే ప్రతిపదోక్త దేవతానామేవ పూ-
జాదికం కర్తవ్యమ్? ఆహాస్విదధిదేవతానామపీతి? ప్రతిపదో-
క్తానామేవ కార్యమ్, నాధిదేవతానాం తత్త్వాపకాభావాదితి
ప్రాప్తైబ్రూమః—అధిదేవతానామపి పూజాదికంకర్తవ్యమ్, త-

దకరణే ప్రత్యవాయ స్తరణాత్ ।

తథా చ స ఏవాచార్యః పరిభాషామాహ—

రూపవర్ణాయుధస్థాన మణ్డలాసనవాహనాన్ ।

సమిత్కుణ్డోపహారంశ్చ పుష్పరత్నాకృతీరపి ॥

గాయత్రీమూర్తిమన్త్రాన్వా నామమన్త్రాంశ్చ కేవలాన్ ।

సాధిప్రత్యధిదేవానాం మన్త్రాంశ్చప్యాయాదిసంయుతాన్ ॥

తత్తన్మూర్తిశ్చ జానీయాద్ధోవ్యన్న చన్ద్రహన్బుధః ।

అజ్ఞాతేన్ద్రతాన్పుమానిష్ట్యా తత్ఫలం నైవ విన్దతే ॥

దుఃఖం చాహ్నోతి సుమహద్యత్నాదిష్ట్యాఽప్యవిత్పుమాన్ ।

అత్ర కుణ్డగహణం స్థణిలస్యాప్యపలక్షణార్థమ్ ॥

కుణ్డే వా స్థణిలే వాఽపి హోమం కుర్యాత్పృథక్పృథగీతి ॥

ఆచార్యేణోక్తత్వాత్ । అత్రాపేక్షిత హోమద్రవ్యసి-

ద్ధాన్నసంస్కారస్తూత్యజన ప్రకరణోక్తవత్కృతఃవ్యః ॥ న్యాయస్య తుల్యత్వాత్ । తథా చ తత్ర కారికా ।—

గృహపక్వం సమీపేఽగ్నేనిధాయాజ్యమధిశ్రయేత్ ।

సంస్కార్యం సక్తువచ్ఛాన్నం శాన్తికమణి చాశ్రయేత్ ॥

భగవాంస్తు—

పురస్తన్త్రం విధాయాజ్యసంస్కారాంతం యథావిధి ।

పశ్చాదన్నం గృహే పక్వం పృథక్కృత్యాన్యభాజనె ॥

తత్ర త్వగ్నావధిశిత్య తత్రత్యమభిఘార్య చ ।

ఉత్తరత్రావతీర్యాగ్నేః పునరప్యభిఘార్య చ ॥

ప్రత్యగ్గ్నేనిధాయాజ్యభాజనస్య సమీపత ఇతి ॥

— అథ శివగ్రహయజ్ఞప్రయోగః —

అథైతేషు గ్రహయజ్ఞప్రకారేషు ప్రచురాచారపరిపా-

ప్రతయా ఏకాగ్నేయకాధ్వరపక్షమనుసృత్య ప్రయోగః ప్రదర్శ్యతే
యజమానః స్నాత్వా కృతనిత్యక్రియః శుభే ముహూర్తే
సాత్తరచ్ఛదభద్రపీఠాసనె ఉపవిశ్య ప్రాణానాయమ్య సజ్కుల్పం
కుర్యాత్ —

తత్రాయం క్రమః — ప్రాణానాయమ్య దేశకాలా సజ్కీ-
త్యః పూర్వోక్తజస్త్రతయాదినిత్యకాలేషు గ్రహానుకూల్యసిద్ధి-
ద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం గ్రహయజ్ఞం కరిష్య ఇతి సజ్కు-
ల్పం కుర్యాత్ ॥

గర్భాధానాదినైమిత్తికేషు అముకకమః కతుః మాదా-
వాదిత్యాదిగ్రహానుకూల్యసిద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం గ్ర-
హయజ్ఞం కరిష్య ఇతి ॥

కామ్యే తు పూర్వమాశ్వలాయనాచార్యోక్తప్రకారేణ
అన్యతమకామనాసిద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం గ్రహయజ్ఞం
కరిష్య ఇత్యుచ్చారయేత్ ॥

ఏవం యథాఽధికారం సజ్కుల్ప్య సమ్భారాః సమ్భరేత్ ।
తత్రాయం క్రమః — నిత్యనైమిత్తికయోః ప్రతిపదోక్తప్రతిమా-
వస్త్రగంధపుష్పాభరణధూపదీపోపహారసమిద్ధక్షీణాదీని తదభావే స-
ర్వేషాం సువర్ణాదినిమిత్తప్రతిమా శ్వేతవస్త్రమలయజగంధజాతీ-
పుష్పమాణిక్యాభరణగుగ్గులధూపఘృతౌదననైవేద్యాన్యనుకల్ప-
ద్రవ్యాణి వా సమ్భరేత్ । కామ్యే తు ప్రతినిధ్యభావాత్ప్రతిప-
దోక్తద్రవ్యాణ్యేవ సమ్భరేత్ । ఏవం యథాఽధికారం సమ్భా-
రాః సమ్భృత్య హోష్యమాణాహుతిసంఖ్యాపెక్షయా ఆచా-
ర్యాదీన్పూజయేత్ । తత్రాయం క్రమః — సర్వేషాం గ్రహాణాం
ప్రత్యేకం దశాహుతిపక్షే ఆచార్యమేకం పూజయేత్ । తదా-

ధ్వం పశ్చాత్తదాహుతిపక్షే చతుర ఋత్విజః । తదూధ్వం
 శతాహుతిపర్యంతం అష్టే నవమమాచార్యం వృణుయాత్ । త-
 దూధ్వం చేద్యథాయోగం వృణుయాత్ । తత్ర విధిజ్ఞం స్వ-
 శాఖాధ్యమాచారవస్తమాచార్యమస్మిన్ గ్రహమఖే త్వమా-
 చార్యత్వం కువితి పాణినా పాణిముపస్పృశ్య వృణుయాత్ । అ-
 న్యాన్యాన్ప్రక్షాణానాత్విజ్యం కుర్వతి ప్రత్యేకం వృణుయాత్ । తథా
 కరిష్యామితి తె చోక్త్యాఽఽచామేయుః । తతో యజమాన-
 స్తాన్విధిపద్యథాశక్త్యభ్యచయేత్ । తత ఆచార్యః కమ స-
 జ్జుల్పపూర్వకం గృహదుత్తరభాగ ఏశానె వా కృతాం చతు-
 దిక్షు హస్తమాత్రావరాం చతుస్త్రీద్యజ్జులప్రమాణత్రిభూమి-
 కాం గ్రహవేదిం ప్రాప్య తస్యాం చ శుక్లైర్వీహితణ్డలైస్సక-
 ణికమష్టదశమమ్బుజముల్లిఖ్య కణికాయాం దశేషు చ ప్రాగు-
 క్తవతుఃఖాదిగ్రహపీఠాని తద్వణకాక్షతైః కుర్మాత్ । త-
 త్రాయం క్రమః—మధ్యే రక్తాక్షతే వతుఃశరీరమ్ । ఆగ్నే-
 యదళే శుక్లాక్షతే శ్చతురశరీరమ్ । దక్షిణదళే రక్తాక్షతే స్త్రికొ-
 ణశరీరమ్ । ఏశానదళే హరితాక్షతే బాణాకారశరీరమ్ । ఉత్తర-
 దళే హరితాక్షతే దీక్షుఃచతురశరీరమ్ । పూర్వదళే శుక్లాక్ష-
 తైః పంచకోణశరీరమ్ । పశ్చిమదళే కృష్ణాక్షతే శ్చాపాకారశరీరమ్ ।
 నైర్వృతదళే కృష్ణాక్షతే శ్చూపాకారశరీరమ్ । వాయవ్యదళే
 చిత్రాక్షతే ధ్వజాకారశరీరం చ కృత్వా కలశస్థాపనం కుర్యాత్
 తత్రాయం క్రమః—

ఆకలశేష్విత్యస్య మన్తస్య గాధిపుతో విశ్వామిత్రః ప-
 వమానసోమో గాయత్రీ— ఆకలశేషు ధావతి శ్వేనో వమ-

విగాహతే । అభి ద్రాణా కనికరత్ ॥

అనెనోదీచ్యాం రజ్జవల్లికయానురజ్జితపద్మోపరికృతం ధా-
న్యపీఠే నవమవ్రణం తేజసం మృన్మయం వానులిప్తాలజ్జుతం
శుభమభిషేకకుమ్భంనిధాయ,

“ఇమం మే గజ్జ ఇత్యస్య మస్త్రస్య సిన్ధుషీ త్వేయమెథో
నదీ స్తుతిజగతి—

ఇమం మే గజ్జే యమునే సరస్వతి శుతుద్రిస్తామం సచతా
పరుష్ణ్యా । అసిక్న్వామదుద్వృధే వితస్తయాజీకీమే శృణు-
హ్య స్తుషామయా” అనేన పుణ్యజలైః పూరయిత్వా, నవసూత్రేణ
వస్త్రయుగ్మేన చావెప్త్య, హయగజవల్లికప్రాసగోష్ఠరాజద్వార-
చతుష్పథస్థానమృదో నవపవతథాతూకా నవపనిశ్రమృదః,
ఉద్భృతాసి నరాహేణ కృష్ణైన శతబాహునా । మృత్తికే
హా మెశాపం యస్తయా దుమ్మతం కృతమ్ ” ఇతిమస్త్రేణ
కుమ్భే నిక్షేప్య;

రువతి భీమ ఇతి మస్త్రస్య వైశ్వామితో రణుః పవనా-
నసామో జగతి—“రువతి భీమో వృషభ స్తవిష్యయా శృక్లేశి-
శానో హరిణీ విచక్షణః । ఆ యోనిం సోమస్సుకృతం నిషీదతి గ-
వ్యాయా త్వగ్భవతి నిశిగవ్యయా ॥ ” అనేన న్యగ్రోథాశ్వత్థపక్ష-
జమ్బూచూతవృక్షత్వచో నిక్షేప్య,

ప్రశౌ యజ్ఞేష్వీతి మస్త్రస్య పసిష్ఠో విశ్వేదవాస్త్రిప్తుప్—

ప్రపా॑యజ్ఞే॑షు దే॒వయ॑న్తో అర్చ॑న్ ద్యా॒వా నమో॑భిః పు-
ధీ॒వీ ఇ॒షధ్యే॑ । యే॒షాం బ్ర॒హ్మణ్య॑సమా॒ని విప్రా॑ విష్వ॒స్వియ॑న్తి
వని॒నో న శా॑ఖాః ” ॥ అనేన తే॒షాం పల్ల॑వాని నిక్షి॒ప్య-

ఆ పా॒యస్వ సమే॑తు త ఇతి మ॒న్తస్య॑ గౌత॑మసోమో
గాయ॑త్రీ-

“ ఆపా॒యస్వ సమే॑తు తె విశ్వ॑తసోమ వృ॒ష్ణ్యమ్ । భ-
వా వాజ॑స్య సజ్గ॒థే ” ॥ అనేన గోక్షీ॑రమ్ ।-

దధి॑కాన్త ఇతి మ॒న్తస్య॑ వామదే॒వౌ దధి॑కావా॒ను-
ప్తు॑ష్- దధి॑కాన్తౌ అకారి॑షం జి॒ష్ణోరశ్వ॑స్య వాజినః । సుర॑భి నో ము-
ఖా కర॑త్ప్రణ ఆయా॑మ పి తారి॑షత్ ” ॥ అనేన దధి ॥

“ ఘృ॑తం మిమి॒క్షే ఘృ॑తమస్య యోని॑ఘ్నతే శ్రి॒తో
ఘృ॑తమ॒స్వస్య॑ ధామ । అను॑ష్వధమావహ మాదయ॑స్వ స్వాహా॑కృ-
తం వృ॒షభ వక్షి॑ హవ్యమ్ ” ॥ అనేన ఘృతమ్ ।

గన్ధ॑ద్వారేతి మ॒న్తస్య॑ ఆనన్ద కర్ద॑మశ్రీరను॒ష్టుష్- “ గన్ధ-
ద్వారాం దురాధ॑క్ షాం నిత్య॑పుష్టాం కరి॒షిణీ॑మ్ । ఈ॒శ్వ
రీం సవ॑భూతానాం తామి॒హాప॑హ్వయై శ్రి॒యమ్ ” ॥ అనేన
గోమయమ్ ॥

గాయ॑త్ర్యా విశ్వామిత్ర॑స్సవితా గాయ॑త్రీ- “ తథ॑వి-
తువ॑రేణ్యం భగో॑ దే॒వస్య॑ ధీమహి॑ ధియో॒ యోనః॑ ప్రచో-
దయా॑త్ ” ॥ అనేన గోమూ॑త్రం నిక్షి॒ప్య ॥

స హి రత్నాసీతి మన్తస్య శావాశ్వస్సవితా గాయత్రీ-
 “స హి రత్నాని దాశుషే సువాతి సవితా భగః । తం
 భాగం చిత్రమిమహే” ॥ అనేన సవ రత్నాని నిశీష్య ॥

యా ఓషధీరితి మన్తస్య అభర్యణో భిషగోషధయోఽ-
 నుష్టుప్ - “యా ఓషధీః పూర్వా జాతా దేవేభ్యస్త్రీయుగం పురా
 మనేను బ్రహ్మణామహం శతం ధామాని సప్త చ” ॥ అనేన
 శతౌషధీః తదభావే దశ మూలాని తదభావే సువణం వా
 నిశీష్య ॥ గంధద్వారామిత్యస్య ఆనన్ద కర్దమ శ్రీరనుష్టుప్ ॥
 “గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్ । ఈశ్వరీ-
 లం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయై త్రయమ్” ॥ అనేన
 గంధం నిశీష్య ॥

స నే సముద్రాస్సరిత స్తీర్థాని జలదా సదాః ।

ఆయాన్తు దేవపూజాధం దురితక్షయకారికాః ॥

గంధే చ యమునే చైవ గోదావరి సరస్వతి ।

సమదే సిన్ధు కావేరి జలేఽస్మిన్ సన్నిధిం కురు ॥

“ఇమం మే గంధే యమునే సరస్వతి శుతుద్వి స్తామం సచతా
 పరుష్ణ్యా । అసిక్న్యా మరుద్వృధే వితస్తయాఽర్జీకీయే శృణు-
 హ్య సుహృమయా” ॥ ఇత్యేతే మకన్తేః,

ఆపా హిష్ఠేతి నవర్చస్య సూక్తస్య ఆమ్బరీషసిన్ధుద్వీప ఆపా
 గాయత్రీ—పశ్చిమీ వధమానా సప్తమీ ప్రతిష్ఠా అన్త్యే
 ద్వే అనుష్టుభా ॥ “ఆప్తో హిష్ఠా మయోభువంతా స ఊజే ద-

ధాతన । మహా రణాయ చక్షుసే ॥ యో వశ్శివతమో రస్తస్త్వ
భాజయతేహ నః । ఉశతీరివ మాతరః ॥ తస్మా అరం గమామ
మో యస్య క్షయాయ జివ్యథ । ఆపో జనయథా చ నః ॥ శం నో
దేవీరభిష్టయ ఆపో భవన్తు పీతయే । శం యోరభి స్రవన్తు నః ॥
ఈశానా వార్యాణాం క్షయ స్తిశ్చక్షణీనామ్ । ఆపో యాచామి
భేషజమ్ ॥ అప్పు మే సోమో అబ్రవీదస్తర్విశ్వాని భేషజా అగ్నిం చ
విశ్వశమ్భవమ్ ॥ ఆపః పృణీత భేషజం వరూథం తన్వే ३ । మమ
జ్యోక్తసూర్యం దృశే ॥ ఇదమాపః ప్రవహత యత్కిం చదురితం
మయి । యద్వాహమభి దుద్రోహ యద్వా శేప ఉతాన్మతమ్ ॥
ఆపో అద్యాన్వచారిషం రసేన సమగ స్తహి । పయస్వానగ్న ఆగహి
తం మాసంస్థజ వచనా ॥

న హి తెక్షత్రమిత్యేకవింశత్యర్చస్య సూక్తస్య అజీగత-
శ్శునశ్శేపా వరుణ ఆద్యా దశ త్రిష్టభః, శిష్టా గాయత్రయః ।

న హి తెక్షత్రం న సహో న మన్యుం వయశ్చ నా-
మీ పతయన్త ఆపుః । నేమా ఆపో అనిమిషం చరన్తీన యే వా
తస్య ప్రమినన్త్యభవమ్ ॥ అబుధ్నై రాజా వరుణో వనస్సోధ్వం
స్తూపం దదతే పూతదక్షః । నీచీనాస్థురుపరి బుధ్న ఏషామస్తే అన్త
నిఃహితాః కైతవస్సుయః ॥ ఉరుం హి రాజా వరుణశ్చ కార సూ-

ర్థాయ పథామన్వేత వా ఉ । అపదే పాదా ప్రతిఘాతవేకరు-
 తాపవక్తా హృదయావిధశ్చిత్ ॥ శతం తే రాజన్భిషజస్సహస్ర-
 మువీగభీరా సుమతిష్టే అస్తు । భాధస్వ దూరే సిర్వతిం పరా-
 వేఃకృతం చిదెనః ప్రముముగ్ధ్యస్తత్ ॥ అమీయ ఋతౌ నిహి-
 తా సఉచ్చా న క్తం దదృశ్యే కుహచ్ఛివేయుః । అదభాని వరుణ-
 స్య ప్రతాని విచాకశచ్చంద్రమా న క్తమేతి ॥ తత్త్వా యామి బ్ర-
 హ్మణా వందమానస్తదాశాస్తే యజమానోహవిభిః । అహేశమా-
 నో వరుణేహ బోధ్యురుశంసమా న ఆయుః ప్రమోషీః ॥ తదిన్న-
 క్తం తద్దివా మహ్యమాహుస్తదయం కెతో హృద ఆ విచష్టే ।
 శునశ్చేపో యమహ్వాద్దృభీతః సా అస్తానాజ్ఞా వరుణో ముమో-
 క్తు ॥ శునశ్చేపో హ్యహ్వాద్దృభీత స్త్రిహ్వాదిత్యం ద్రుపదేషు బధః ।
 అవై నం రాజా వరుణస్ససృజ్యాద్విద్వాం అదభ్యో విముమోక్తు
 పాశాన్ ॥ అపతే హేళో వరుణ నమోభిరవ యజ్ఞేభిరీమసా హవి-
 భిః । క్షయన్నస్త్వభ్యమసుర ప్రచేతా రాజన్మేనాంసి శిశ్రః
 కృతాని ॥ ఉదు త్తమం వరుణ పాశమస్తదవాధమం విమధ్యమం
 శ్రథాయ । అథా వయమాదిత్య ప్రతే తవానాగసో అదితయే స్యా-
 ము ॥ యచ్ఛిద్ధి తే విశో యదా ప్రదేన వరుణ వ్రతమ్ । మిన్దీమసి

ద్యవిద్యవి || మా నో వథాయ హత్నవే జహీశానస్య రీరథః |
 మాహృణానస్య మన్యవే || విమృశీకాయ తే మనో రథీరశ్వం న
 సన్దితమ్ | గీర్భివకరుణ సీమహి || పరా హి మై విమన్యవః ప-
 తన్తి వస్య ఇష్టయే | వయోనవసతీరుప || కదా క్షత్రిశ్రియం సర-
 మావరుణం కరామహే | మృశీకాయోరుచక్షసమ్ || తదిత్సమాన-
 మాశాతే వేనన్తా న ప్రయుచ్చతః | ధృతప్రతాయ దాశుషే || వె-
 దా యో వీనాం పదమన్తరిత్యైణ పతతామ్ | వెద నావస్సముద్రి-
 యః || వేద మాసో ధృతవ్యతో ద్వాదశ ప్రజావతః | వేదా య
 ఉపజాయతే || వేద వా తస్య వత్కనిమురోర్మౌష్యస్య బృహ-
 తః | వెదా యే అధ్యాసతే || నివసాద ధృతవ్యతో వరుణః ప-
 స్త్యాకెస్వా | సామ్రాజ్యాయ సుకృతుః || అతౌ విశ్వాన్యద్భుతా
 చికిత్వాం అభిపశ్యతి | కృతాని యాచకత్వా ||

స్వాదిష్ఠయేతి దశచక్రస్య సూక్తస్య మధుచ్ఛన్దాః పవ-
 మాససోమో గాయత్రీ—

“ స్వాదిష్ఠయా మదిష్ఠయా పవస్వ సోమధారయా | ఇ-
 ద్ద్రాయ పాతవే సుతః || రక్షోహ విశ్వచర్షణిరభి యోనిమయో-
 హతమ్ | ద్రుణా సధస్థమాసదత్ || వరిప్రా ధాతమో భవ మం-
 హిషౌ వృత్రహన్తమః | పషి రాధో మఘానామ్ || అభ్యర్ష-

మహానాం దేవానాం వీతిమన్థసా । అభి వాజముత శ్రవః॥ త్వా-
 మచ్ఛా చరామసి తదిదధం దివేదినే । ఇన్దో త్వేన ఆశసః ॥
 పునాతి తె పరిమ్రతం సామం సూర్యస్య దుహితా । వారేణ శ-
 శ్వతా తనా ॥ తమీమఃస్వీస్సమర్య ఆగృభన్తి యోషణాదశ ।
 స్వసారః సార్యే దివి ॥ తమీం హిన్వత్య గ్రువ్రౌ ధమన్తి బాకు-
 రం దృతీమ్ । త్రిధాతు వారణం మధు ॥ అభీ ౩ మమఘ్నయ
 ఉత శ్రీణన్తి ధేనవశ్శిశుమ్ । సోమమిన్ద్రాయ నాతనె ॥ అస్యేది-
 న్ద్రౌ మదేష్వావిశ్వా వ్రతాణి జఘ్నతె । శూరౌ మఘా చ
 మంహతె ॥ అనేన సూక్తేన చ కుమ్భమభిమన్త్రయేత్ ॥ అథ
 వా కలశాభిమన్త్రణే అన్యం మన్త్రవిదం నియోజయేత్ ॥

తతః కమక సమ్మల్పన్త విధివత్స్వస్తివాచనం కృత్వా
 గ్రహనెదీపద్ధపీతేషు యథాస్థానం యథాముఖిగ్రహప్రతిమా-
 స్థాపయిత్వా దక్షిణవామపాశ్వయోరధిదేవతాప్రత్యధిదేవతే
 తదభిముఖ్యాస్థాపయేత్ । తదభావే పుష్పాక్షతాదిష్వావాహయే-
 త్రత్రాయమావాహనప్రకారః—స్వస్త్యసమస్తవ్యాహృతీనాం అ-
 త్రిభృగుభరద్వాజప్రజాపతయ ఋషయః । అగ్నివాాయుసూర్య-
 ప్రజాపతయో దేవతాః । గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్ట్యబృహత్యశ్శుద్ధాంసి
 ఓమ్ భూరాదిత్యమావాహయామి । ఓం భువ ఆదిత్యమావాహ-
 యామి । ఓం స్వరాదిత్యమావాహయామి ! ఓం భూభువస్స్వ-
 రాదిత్యమావాహయామి ॥

ఆకృష్టేన హిరణ్యస్తూపస్సవితా త్రి-ష్టుప్ ॥

ఆకృష్టేన రజసా నతమానా నివేశయన్నమృతం మ-
త్యేం చ । హిరణ్యయేన సవితా రథేనాదేవో యాతి భువనాని
పశ్యేత్ ॥

ఇమం మన్తముచ్చార్య, భగవన్నాదిత్య గ్రహాధిపతే
పూజాథం త్వమావాహయామి ॥

దక్షిణాశ్వాన్ ఓం భూరాదిత్యాధిదేవమగ్నిమావాహ-
యామి । ఓం భువ ఆదిత్యాధిదేవమగ్నిమావాహయామి । ఓం
స్వరాదిత్యాధిదేవమగ్నిమావాహయామి । ఓం భూర్భువస్స్వరా-
దిత్యాధిదేవమగ్నిమావాహయామి ॥ అగ్నిం దూతం మేధాతిథి-
రగ్నిగాయత్రీ—

“ అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదనమ్ ।

అస్య యజ్ఞస్య సుక్రతుమ్ ” ॥

ఇమం మన్తముచ్చార్య, షిజ్జభూశ్శశుకేశం షిజ్జాషీ-
త్రితయమరుణవణం చాగస్తం సాక్షసూత్రం సప్తాచిషం శక్తి-
వరదహస్తద్వయమాదిత్యాధిదేవమగ్నిమావాహయామి—

తద్వామసాశ్వాన్— ఓం భూరాదిత్యప్రత్యధిదేవం రుద్ర-
మావాహయామి । ఓం భువ ఆదిత్యప్రత్యధిదేవం రుద్రమావా-
హయామి । ఓం స్వరాదిత్యప్రత్యధిదేవం రుద్రమావాహయామి ।
ఓం భూభువస్స్వరాదిత్యప్రత్యధిదేవం రుద్రమావాహయామి ॥
త్ర్యమ్బకమిత్యస్యవసిష్ఠస్త్ర్యమ్బకోఽనుష్టుప్—

“ త్ర్యమ్బకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివధానమ్ । ఉ-

ర్వారుకమివ బద్ధనాన్యత్యోముక్షీయమామృతాత్ ”

ఇమం మన్తముచ్చార్య, త్రిలోచనోపేతం పశ్చాన్నక్త్రం
వృషారూఢం కపాలశూబ్ధిత్వాజ్ఞధారిణం చన్ద్రహాళిం సదాశివ-
మాదిత్యప్రత్యధిదేవం రుద్రమావాహయామి ॥

తద్దక్షిణపూర్వదళే- ఓం భూః సోమమావాహయామి ।
ఓం భువః సోమమావాహయామి । ఓం స్వః సోమమావాహ-
యామి । ఓం భూభువస్స్వః సోమమావాహయామి ॥ ఆప్యాయస్వ
గౌతమస్సామో గాయత్రీ -

“ ఆప్యాయస్వ సమేతు తే విశ్వతస్సాను వృష్ణ్యమ్ । భ-
వా వాజస్య సజ్జథే ” ॥

ఇమం మన్తముచ్చార్య, భగవత్ సోమ ద్విజాధిపతే
పూజాధం త్వమావాహయామి ॥

తద్దక్షిణపాశ్చ్యే - వ్యస్తసమస్తవ్యాహృత్యుచ్చారణాన-
న్తరం । అప్పు మె సిన్ధుద్వీప ఆపో గాయత్రీ -

“ అప్పు మె సామో అబ్రవీదస్తవిశ్వని భేషజా । అ-
గ్నిం చ విశ్వశమ్భవమ్ ” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, స్త్రీ-
రూపధారిణీః శ్వేతవర్ణమకరవాహనాః పాశకలశధారిణీము-
క్తాభరణభూషితాః సోమాధిదేవతా అప ఆవాహయామి ॥

తద్వామపాశ్చ్యే వ్యస్తసమస్తవ్యాహృత్యుచ్చారణాన-
న్తరం । గౌరీమిమాయైత్యస్య దీఘతమా ఉమా జగతీ -

“ గౌరీమిమాయ సలిలాని తక్షత్యేకపదీ ద్విపదీ సా చతుష్పదీ ।
అష్టాపదీ సపపదీ బభూవుషీ సహస్రాక్షరా పరమెప్యేమన్ ”

ఇమం మన్తముచ్చార్య, అక్షనుత్రకమలదపణకమ-
ణ్ణలుధారిణీం త్రిదశపూజితాం సామప్రత్యధిదేవతాముమామా-
నాహయామి ॥

అథ దక్షిణవశే పూర్వవత్ప్రణవవ్యాహృత్యుచ్చారణాన-
న్తరం ॥ అగ్నిమూర్ధా విరూపోఽక్షారకౌ గాయత్రీ—

“అగ్నిమూర్ధా దివిః కకుత్స్థతిః పృథివ్యా అయమ్ ।
అపాం రేతాంసి జన్వతి” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, భగవన్న-
క్షారకాగ్న్యకృతే పూజాధణం త్వమావాహయామి ॥

తద్దక్షిణపాశ్వే వ్యాహృత్యుచ్చారణానన్తరం, స్యానా
మేధాతిథిభూమిగాయత్రీ—

“స్యానా పృథివి భవాన్మతరా నివేశని । యచ్చా నశ్చ-
మన్తప్రథాః” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, శుక్లవణాం ది-
వ్యాభరణభూషితాం చతుర్భుజాం సామ్యవపుషం చణ్డాంశున-
దృశామ్బరాం రత్నపాత్రసస్యపాత్రోపధిపాత్రపద్మోపేతకరాం చ-
తుర్దిశ్శృంగపృష్ఠగతామక్షారకాధిదేవతాం భూమిమావాహయామి॥

తద్వామపాశ్వే—వ్యాహృత్యుచ్చారణానన్తరం

కుమారం మాతా స్కందస్కందస్త్రీష్టుప్—

“కుమారం మాతా యువతిస్సముబ్ధం గుహాః బిభర్తిన-
దదాతి పిత్రే । అనీకమస్య నమినజ్జనాసః పురః పశ్యంతి నిహిత-
మర్తతౌ” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, వణ్మఖం శిఖిణ్ణకవిభూషణం

రక్తామ్బరధరం మయూరవాహనం కుక్కుటఘట్టాపతాకాశక్తు-
వేతచతుర్భుజమక్షరకప్రత్యధిదేవతా స్కన్దమావాహయామి ॥

తతః ప్రాగుత్తరదశే- పూర్వవద్యాహృత్యుచ్చరణానన్తరం,
ఉద్బుధ్యధ్వం బుధో బుధస్త్రిష్టవ్ —

“ ఉద్బుధ్యధ్వం సమనస్సఖాయస్సమగ్నిమిధ్వం బహవ-
స్ససీతాః । దధిక్రామగ్నిముషసం చ దేవీమింద్రావతోఽవసే ని-
హ్వాయే వః ” ॥ ఇమం మన్త్రముచ్చర్య, భగవత్ సామ్య సా-
మ్యాకృతే పూజాభం త్వనూవాహయామి ॥

తద్దక్షిణోత్తరపాశ్వయోరధిదేవతాప్రత్యధిదేవతయో-
రావాహనమన్త్రే తు- ఇదం విష్ణుమేధాతిథివిష్ణుగాయత్రీ-
“ ఇదం విష్ణువిచక్రమే త్రైధా నిదధే సదమ్ । సమూహృమస్య
పాంసురే ” ॥ సహస్రశీమౌ నారాయణః పురుషోఽష్టవ్ —

“ సహస్రశీమౌ పురుషస్సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ । స
భూమిం విశ్వతో వృత్వాఽత్యతిష్ఠద్దశాంజులమ్ ” ॥ ఇహ మన్త్రాపు-
చ్చర్య,

కామోదకీప ద్దశజ్ఞచక్రొపేతచతుర్భుజం సామ్యాధిదేవ-
తాం విష్ణుమావాహయామి । ప్రత్యధిదేవతాం పురుషమావాహ-
యామి ॥

ఉత్తరదశే పూర్వవత్ వ్యాహృత్యుచ్చరణానన్తరం—

బృహస్పతే గృత్యమదో బృహస్పతిస్త్రిష్టవ్ — “ బృహ-

స్పతే అతియదయో అహద్ద్యమద్విభాతి క్రతుమజ్జనేషు ।

యద్దీదయచ్చవసరృతప్రజాత తదస్తాసు ద్రవిణం ధేహి చిత్రమ్” ॥

మస్త్రముచ్చాయః, భగవన్బ్రహ్మతే సమస్తదేవతాచాయః
పూజాథం త్వమవాహయామి ॥

తద్దక్షిణపాశ్వే వ్యాహృత్యుచ్చరణానంతరం

ఇన్ద్ర శ్రేష్ఠాని గృత్సమః ఇన్ద్రస్త్రిష్టమ్—

“ఇన్ద్ర శ్రేష్ఠాని ద్రవిణాని ధేహి చిత్తిం దక్షస్య సుభగ-
త్వమస్మై । పోషం రయూణామరిష్టిం తనూనాం స్వాద్దానం వా-
చస్సుదిన్త్యమహ్నిమ్” ఇమం మస్త్రముచ్చాయః, చతుర్దంత-
గజారూఢం వజ్రాఙ్ముఖధరం ప్రాచీపతిం నానాభరణభూషితం
బృహస్పత్యధిదేవతామిన్ద్రమావాహయామి ॥

వామపాశ్వే—వ్యాహృత్యుచ్చరణానంతరం,

బ్రహ్మణా తే విశ్వామిత్రో బ్రహ్మత్రిష్టమ్—

“బ్రహ్మణా తే బ్రహ్మయుజా యునజ్త హర్తి సఖాయా స-
ధమాద ఆశూ । స్థిరం రథం సుఖమిన్ద్రాధితిష్ఠన్వజ్రానన్విద్యౌ
ఉపయాహి సోమమ్” ॥ ఇమం మస్త్రముచ్చాయః, పద్మాసనస్థం
జటిలం చతుర్ముఖమక్షమాలామ్రవపుస్తకకమణ్డలుధారిణం కృ-
ష్ణాజినవాసనం పాశ్వేస్థితహంసం బృహస్పతిప్రత్యధిదేవతాం బ్ర-
హ్మణమావాహయామి ॥

ప్రాగ్దశే పూర్వపద్వ్యవ్యాహృత్యుచ్చరణానంతరం,

శుక్రం తే భరద్వాజశ్శుక్రస్త్రిష్టమ్—

“శుక్రం తే అన్యద్యజతం తే అన్యద్విషురూపే అహన్తి

ద్యోరివాసి । విశ్వా హి నూయా అనసి స్వభా పూ భద్రా తె
పూషన్నిహ రాతిరస్తు ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, భగవన్భా-
గవ సమస్తదైత్యగురౌ పూజాధంత్వామావాహయామి ॥

తద్దక్షిణపాశ్వే-పూర్వనద్వాన్యహృత్పుచ్చారణానన్తరం,
ఇన్ద్రాణీవృషాకపిర్న్ద్రాణీపక్షిః—

“ఇన్ద్రాణీమాసు నారిషు సుభగా మహమశ్రవమ్ । న
హ్యస్యా ౭అపరంచన జరసా మరతే పతివిశ్వస్తాదిన్ద్ర ఉత్తరః’
ఇమం మన్తముచ్చాయ, సన్తానమజ్జరీవరదానధరాం ద్విభుజాం
శుక్రాధిదేవతామిన్ద్రాణీమావాహయామి ॥

వామపాశ్వే-పూర్వనద్వాన్యహృత్పుచ్చారణానన్తరం,
ఇన్ద్రం పూ మధుచ్చన్దా ఇన్ద్రో గాయత్రీ—

“ఇన్ద్రం పూ విశ్వతస్సరి హవామసౌ జనేభ్యః । అస్తా-
కమస్తు కేవలః” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, చతుర్దశస్తగజా-
రూఢం వజ్రాఙ్ముశధరం ప్రాచీపణిం నానాభరణభూషితం భా-
గవప్రత్యధిదేవతామిన్ద్రమావాహయామి ॥

పశ్చిమదశే — పూర్వనద్వాన్యహృత్పుచ్చారణానన్తరం,
శమగ్నిరగ్నిభిరిత్యస్య ఇరింపితశ్శనైశ్చర ఉష్ణిక్—

“శమగ్నిరగ్నిభిః కరచ్ఛం నస్తపతు సూర్యః । శం వా-
తోవాత్వరపా అప్రసిధః” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, భగవన్
శనైశ్చర భాస్కరతనయ పూజాధంత్వామావాహయామి ॥

తద్దక్షిణపాశ్వే- పూర్వవద్వాప్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
ప్రజాపతే హిరణ్యగర్భః ప్రజాపతిస్త్రీప్తుష్-
-

“ప్రజాపతే న త్వదేతానన్యన్యో విశ్వా జాతాని పరితా
బభూవ । యత్కామాస్తే జహుమస్తన్నా అస్తు నయం స్యామ
పతయో రయీణామ్” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, యజ్ఞోపవీతినం
హంసస్థమేకవక్త్రమక్షమాలాస్త్రిక్సుగ్రవక మణ్డలుసహితచతుర్భుజం
శస్తే శ్చరాధిదేవతాం ప్రజాపతినూవాహయామి ॥

వామపాశ్వే- పూర్వవద్వాప్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
యమాయ సోమం యమో యమోఽనుష్టుప్-
-

“యమాయ సోమం సునుత యమాయ జహుతా మా-
విః । యమంహ యజ్ఞో గచ్ఛత్యగ్నిదూతౌ అరజ్ఞుతః” ॥ ఇ-
మం మన్తముచ్చార్య, ఈషత్పీనదణ్డహస్తం రక్తదృశం పాశధరం
కృష్ణవణం మహిషారూఢం సర్వాభరణభూషితం శస్తే శ్చరప్ర-
త్యధిదేవతాం యమనూవాహయామి ॥

ప్రత్యగ్దక్షిణదశాగ్రే- పూర్వవద్వాప్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
కయా నో వామదేవౌ రాహుగోయత్రీ-

“కయా నశ్చిత్ర ఆభవదూతీ సదావృధస్సఖా కయా శ-
చిష్టయా వృతా” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, భగవద్రాహణో
రవిసోమమదాన పూజాధం త్వమనూవాహయామి ॥

తద్దక్షిణపాశ్వే- పూర్వవద్వాప్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
ఆయక్లేరిత్యస్య సాపరాజ్ఞస్సపో గాయత్రీ-

“ఆయక్లేః పృశ్నిరక్రమీదనదన్తాతరం పురః । పితరం చ

ద్యోరివాసి । విశ్వా హి మాయా అవసి స్వధా వ్రా భద్రా తే
పూషన్నిహ రాతిరస్తు ” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, భగవన్భా-
గవ సమస్తదైత్యగురౌ పూజాధంత్వామావాహయామి ॥

తద్దక్షిణపాశ్వే-పూర్వవద్వ్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
ఇంద్రాణీమౌకపిరింద్రాణీపక్షిః—

“ ఇంద్రాణీమాసు నారిషు సుభగా మహామశ్రవమ్ । న
హ్యస్యా అపరంచన జరసా మరతే పతివిశ్వస్తాదిన్ద్ర ఉత్తరః
ఇమం మన్తముచ్చాయ, సంతానమజ్జరీవరదానధరాం ద్విభుజాం
శుక్రాధిదేవతామింద్రాణీమావాహయామి ॥

వామపాశ్వే-పూర్వవద్వ్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
ఇన్ద్రం వ్రా మధుచ్చన్దా ఇన్ద్రో గాయత్రీ—

“ ఇన్ద్రం వ్రా విశ్వతస్సరి హవామహై జనేభ్యః । అన్తా-
కమస్తు కేవలః ” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, చతుర్దశస్తగజా-
రూఢం వజ్రాఙ్ముశధరం ప్రాచీపణిం నానాభరణభూషితం భా-
గవప్రత్యధిదేవతామిన్ద్రమావాహయామి ॥

పశ్చిమదశే — పూర్వవద్వ్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
శమగ్నిరగ్నిభిరిత్యస్య ఇరింపితశ్శనైశ్చర ఉష్ణిక్—

“ శమగ్నిరగ్నిభిః కరచ్చం సస్తపతు సూర్యః । శం వా-
తోవాత్వరపా అప్రసిధః ” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, భగవన్
శనైశ్చర భాస్కరతనయ పూజాధంత్వామావాహయామి ॥

తద్దక్షిణపాశ్వే- పూర్వవద్యావ్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
ప్రజాపతే హిరణ్యగభఃః ప్రజాపతి స్త్రిష్టవ-—

“ప్రజాపతే న త్వదేతాన్త్యన్యో విశ్వా జాతాని పరి తా
బభూవ । యత్కామాస్తి జహుమస్తన్నో అస్తు నయం స్యామ
పతయో రయీణామ్ ” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, యజ్ఞోపవీతినం
హంసస్థమేకవక్త్రముక్షమాలాస్రక్ సుగ్రవక మణ్డలుసహితచతుర్భుజం
శస్తే శ్చరాధిదేవతాం ప్రజాపతినూవాహయామి ॥

వామపాశ్వే- పూర్వవద్యావ్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
యమాయ సోమం యమో యమోఽనుష్టువ-—

“యమాయ సోమం సునుత యమాయ జహుతా హ-
విః । యమంహ యజ్ఞో గచ్ఛత్యగ్నిదూతో అరజ్ఞతః ” ॥ ఇ-
మం మన్తముచ్చార్య, ఈవత్ప్రీతదణ్డహస్తం రక్తదృశం పాశధరం
కృష్ణవణం మహిషారూఢం సర్వాభరణభూషితం శస్తే శ్చరప్ర-
త్యధిదేవతాం యమనూవాహయామి ॥

ప్రత్యగ్దక్షిణదళాగ్రే- పూర్వవద్యావ్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
కయా నో వామదేవో రాహుగాయత్రీ-

“కయా నశ్చిత్ర ఆభవదూతీ సదావృథస్సఖా । కయా శ-
చిష్టయా వృతా ” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, భగవద్రాహో
రవిసామమదాన పూజాధం త్వనూవాహయామి ॥

తద్దక్షిణపాశ్వే- పూర్వవద్యావ్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
ఆయక్లేరిత్యస్య సాపరాజ్ఞస్సపో గాయత్రీ-

“ఆయక్లేః పృశ్నిరక్రమీదసదన్తాతరం పురః । పితరం చ

ప్రయంత్యైః ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, అక్షసూత్రధరా కుణ్డి-
కాకారపుచ్చయుక్తా త్రిభోగా భీషణా రాహ్వధిదేవతాం
సపానానాహయామి ॥

నామపాశ్వేపూర్వవద్యావృత్తుచ్చారణానంతరం—
పరం మృత్యో సంకుశికౌ మృత్యున్త్రిప్తప్— “పరం మృత్యో
అను పరేహి పథాం యస్మై స్వ ఇతరౌ దేవయానాత్ । చక్షుష్-
తే శృణ్వతే తే బ్రహ్మి మా సః ప్రజాం కిరిషా మోత వీరా”॥
ఇమం మన్తముచ్చార్య, కరాశచదనం నిత్యభీషణం వాశదణ్డధరం
సపావృశ్చికరొమాణం రాహుప్రత్యధిదేవతాం కాలమాహా-
యామి॥

ప్రత్యగుద్గలే- పూర్వవద్యావృత్తుచ్చారణానంతరం
కెతుం కృణ్వన్తధుచ్చందాః కెతుగాయత్రీ—

“కెతుం కృణ్వన్త కేతవే పేశో మర్యా అవేశ సః సముష-
ద్భిరజా-యథాః” ॥ ఇమం మన్తముచ్చార్య, భగవన్మతో కా-
మరూపపూజాధం త్యామావాహయామి॥

తద్దక్షిణపాశ్వే- పూర్వవద్యావృత్తుచ్చారణానంతరం
బ్రహ్మజ్ఞానమిత్యస్య నకులో బ్రహ్మ త్రిప్తప్—

“బ్రహ్మజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమతస్సురచో వైస
ఆవః । స బుధ్న్య ఉపమా అస్య విష్ణోస్తతశ్చ యోనిమసతశ్చ
వివః” ॥

ఇమం మన్తముచ్చార్య, పద్మాసనస్థం జటిలం చతుర్ము-

ఖమక్షమాలాసువమస్తకకమణ్ణుధరం కృష్ణాజనవాసనం పా-
శ్వస్థితహంసం కెత్వధిదేవతాం బ్రహ్మణమావాయామి॥

వామపాశ్వైః - పూర్వవద్వ్యాహృత్యుచ్చారణానస్తరం
సచిత్రచిత్రమిత్యస్య భరద్వాజశ్చిత్రగుప్తస్త్రిష్టమ్ -

“ సచిత్రచిత్రం చిత్రయస్తమస్య చిత్రక్షత్ర చిత్రతమం
సయోధామ్ । చన్ద్రం రయిం పురువీరం బృహస్త్తం చన్ద్ర చన్ద్రా-
భిగృణతే యువస్వ ” ॥ ఇమం మస్త్రముచ్చార్య, ఉదీచ్యవేషధ-
రం సామ్యదర్శనం లేఖనీపత్రోపేతం ద్విభుజం కెతుప్రత్యధిదేవ-
తాం చిత్రగుప్తమావాహయామి ॥

అథ కమసాద్గుణ్యకరదేవతా౨౨వాహనం శుక్లతణ్డల-
పీఠేషు కుయాత్ ॥ తత్రతాయంక్రమః - శనై వాక్యప్రదేశే
వ్యాహృత్యుచ్చారణానస్తరం,

ఆతున ఇన్ద్రేత్యస్య కాణ్వఃకుశిలో వినాయకో గాయత్రీ-

“ ఆతున ఇన్ద్ర త్సుమస్తం చిత్రం గ్రాభం సజ్జృభాయ ।
మహాహస్తీ దక్షిణేన ” ॥ ఇమం మస్త్రముచ్చార్య, చతుర్భు-
జం త్రినేత్రం గజాననం నాగయజ్ఞోపవీతం చన్ద్రధరం దన్తాక్ష-
మాలాపరశుమోదకోపేతచతుర్భుజం వినాయకమావాహయామి॥

తద్దక్షిణతో వ్యాహృత్యుచ్చారణానస్తరం,

జాతవేదన ఇత్యస్య కశ్యపౌ దుగాః త్రిష్టమ్ -

“ జాతవేదసే సుననామసామమరాతీయతో నిదహతి వే-
దః । స నః పక్షదతి దుగాణి విశ్వా నావేవ సిన్ధుం దురితా-
ఽత్యగ్నిః ” ॥ ఇమం మస్త్రముచ్చార్య, శక్తిబాణశూలఖడ్గ-

U.O.L

చక్రచన్ద్రబిమ్బభేటకపాలశుకటజ్జీ-పేతదశభుజాం సింహరూఢాం
దుదాకన్తదైత్యాసుహరిణీం దుగ్గామావాహయామి ॥

తద్దక్షిణతో వ్యాహృత్యనన్తరం,

క్షేత్రస్య పతినేత్యస్య వామదేవః క్షేత్రపతిరనుష్టుప్—

“క్షేత్రస్య పతినా వయం హితేనేవ జయామసి । గాను-

శ్వం పోషయిత్వాన్వనో మృశాతీ దృశే” ॥ ఇమం మన్త్రము-
చ్చాయా, శ్వామవణాం త్రిలోచనమూర్ధ్వకేశం సుదంష్ట్ర-
భ్రుకుటికుటిలాననం నూపురాలఙ్కృతాఙ్గిం సపమేఖలయా-
యుతం సర్వాజ్ఞదమతిక్రుద్ధం క్షుద్రఘట్టాబద్ధం గుల్ఫావలమ్బికరో-
టిమాలాధారిణమురగకౌపీనం చన్ద్రమాళిం దక్షిణహస్తైశ్శూల-
వేతాశఖద్గదున్దుభీన్దధానం వామహస్తైః కపాలఘట్టాచర్తచాపా-
న్దధానం దిగ్వాసనమమితద్యుతిం క్షేత్రపాలమాహాహయామి ॥

తద్దక్షిణతో వ్యాహృత్యుచ్చరణానన్తరం,

క్రాణాశిశురిత్యస్య త్రితో వాయుగుణ్ణిక్—

“క్రాణా శిశుమహీనాం హేన్వం నృతస్య దీధితిమ్ । వి-

శ్వా పరిప్రియాభువదధద్వితా” ॥ ఇమం మన్త్రముచ్చాయా,
ధావద్ధరిణపుష్కగతం ధ్వజవరదాసధారిణం ధూమ్రవర్ణం హాయ-
మావాహయామి ॥

తద్దక్షిణతో వ్యాహృత్యుచ్చరణానన్తరం,

ఆదిత్యైర్న స్యైత్యస్య వతోన్తరితుం గాయత్రీ-

“ఆదిత్యైర్న స్యైత్యై రేతసో జ్యోతిష్పశ్యన్తి వాసరమ్ । ప్ర-

రో యద్ది ధ్యతే ద్దివా” ॥ ఇమం మన్త్రముచ్చర్య, నీలోత్ప-

లాభం సీలామృతధారి చంద్రాకోపేతద్విభుజం పణ్డమాకాశ-
మావాహయామి ॥

తద్దక్షిణతో వ్యాహృత్యనస్తరం,
అశ్వినావతిరస్త దేత్యస్య రహుగణా గాతమోఽశ్వినాపుష్టిక్-
“అశ్వినావతిరస్త దా గోమదస్త్యా హిరణ్యవత్ । అ-
వాగ్రథం సమసస్తా నియచ్ఛతమ్” ॥ ఇమం మస్త్రముచ్చార్య,
ప్రత్యేకమాపదపుస్తకోపేతదక్షిణవామహస్తాపన్యోన్యసంయుక్త-
దేహావేకస్య దక్షిణపార్శ్వేఽపరస్య నామపార్శ్వేఽరత్నభాణ్ణకర-
శుక్లామృతధారినారీయగ్తోపేతో దేవభిషజావశ్వినావాహయామి ॥

అథ క్రతుసంరక్షకదేవతావాహనం పూర్వవత్తణ్డలపీఠేషు
కుర్యాత్ ॥ తత్రాయంక్రమః--తత్ర ప్రాగ్దశే పూర్వవద్వా-
హృత్యనస్తరం, ఇన్ద్రం శ్రా నుధుచ్ఛద్వా ఇన్ద్రో గాయత్రీ-

“ఇన్ద్రం శ్రా విశ్వతస్పరి హవామహౌ జనేభ్యః । అస్తా-
కమస్తు కేవలః” ॥ ఇమం మస్త్రముచ్చార్య, స్వణావణాం
సహస్రాక్షం వజ్రపాణిం శచీప్రియం ఇన్ద్రమావాహయామి ॥

ఆగ్నేయదశే--పూర్వవద్వాహృత్యనస్తరం,
అగ్నిందూతం మేధాతిథిరగ్నిగాయత్రీ-

“అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసమ్ ।

అస్య యజ్ఞస్య సుక్రతుమ్” ॥ ఇమం మస్త్రముచ్చార్య, స్వ-
ణావణాం సప్తాచీపం సప్తహస్తం శక్త్యన్నస్రక్స్రవతో-
నురవ్యజనఘృతవాత్రాణి దధానం స్వాహాప్రియం మేషవాహన-
మగ్నిమావాహయామి ॥

యామ్యదళే- పూర్వవద్యవ్యహృత్యనంతరం, యమాయ
సామం యమో యమోఽనుష్ఠప్-

“ యమాయ సామం సునుత యమాయ జహుతా హవిః ।
యమం హ యజ్ఞో గచ్ఛత్యగ్నిదూతౌ ఆరంకృతః ” ॥ ఇమం
మన్త్రముచ్చార్య, రక్తవణం దణ్డధరం మహిషవాహనమిశా-
ప్రియం యమమావాహయామి ॥

నైర్మత్యదళాగ్రా- పూర్వవద్యవ్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
మోక్షణ ఇత్యన్యఘోరః కణ్వో నిర్మతిగాయత్రీ-
“ మోక్షణః పరా పరా నిర్మతిదుః హణా వధీత్ ।
పద్విష్ణుతృప్తయానహ ” ॥ ఇమం మన్త్రముచ్చార్య, నీలవర్ణం ఖడ్గ-
చమరధరమూర్ధ్వకేశం శరవాహనం కాలికాప్రియం నిర్మతి-
మావాహయామి ॥

పశ్చిమదళాగ్రే- పూర్వవద్యవ్యహృత్యుచ్చారణానంతరం,
ఉదుత్తమమిత్యన్య శునశ్శేపా వరుణో గాయత్రీ-

“ ఉదుత్తమం ముముగ్ధి నో విపాశం మధ్యమం చృత ।
అవాధమానిజీవ సే ” ॥ ఇమం మన్త్రముచ్చార్య, రక్తభూషణం
నాగపాశధరం మకరవాహనం పద్మినీప్రియం వరుణమావాహయామి

వాయవ్యదళాగ్రే- పూర్వవద్యవ్యహృత్యుచ్చారణానంత-
రం, తవ వాయ ఇత్యన్య ఆజీరసా వ్యశ్వో వాయుగాయత్రీ-

“ తవ వాయవృతస్పతే తవ్యజ్ఞామాతరద్భృత । అ-
వాన్యో వృణీమహే ” ॥ ఇమం మన్త్రముచ్చార్య, శ్యామవర్ణం
హేమదణ్డధరం కృష్ణమృగవాహనం జగత్ప్రణామం మోహి-

నీప్రియం వాయుమావాహయామి ॥

ఉత్తరదశాగ్రే—పూర్వవద్వ్యాహృత్యనస్తరం,

సామోధేనుమిత్యస్య గౌతమసోనుస్త్రిప్టుప్—

“సోమో ధేనుం సోమో అర్విస్తమాశుం సోమో వీరం
కర్మణ్యం దదాతి । సాదన్యం విదన్యం సభేయం పితృశ్రవణం
యో దదాశదస్తే” ॥

ఇమం మస్త్రముచ్చాయ, స్వణవణం నిధీశ్వరం
కుస్తపాణిమశ్వవాహనం చిత్రణీప్రియం కుజేరమావాహయామి ॥

ఐశానదశేపూర్వవద్వ్యాహృత్యుచ్చారణానస్తరం,

కద్రుద్రాద్యేత్యస్య కణ్వోరుద్రో గాయత్రీ—

“కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మిహృష్టమాయ తవ్యసే ।

ప్రాచేషు శస్త్రమం హృదే” ॥

ఇమం మస్త్రముచ్చాయ, శుద్ధస్థితికవణం నరదాభయ-
శూలాక్షసూత్రధరం వృషవాహనం గౌరీప్రియమిశానమావా-
హయామి ॥

ఏవమేకచత్వారింశద్దేవతా ఆవాహ్య, కలశే చ వరుణం
పూర్వోక్తవదావాహ్య, నమో నైశ్చతుర్థ్యనైః స్వస్వనామభిః
క్రమేణ పూర్వోక్తద్రవ్యైః పుష్పసమర్పణపర్యంతం గ్రహదే-
వతాపూజాం కృత్వా, కర్మసాధుణ్యదేవతాః కృతుసంరక్షక-
దేవతా వరుణం చ మలయజగన్దశతపుష్పైస్తథైవ పూజయేత్ ॥

— అథ హోమః —

అనస్తరమాచార్యః ప్రత్యగ్గౌరాసీనః ప్రాణానాయమ్య
పూర్వత్సజ్జుల్ప్యగ్నిముఖప్రకరణోక్తప్రకారేణ ప్రాగుక్తలక్షణే

కుణ్డే సజ్జితే శ్రావణేపనాద్యగ్నిప్రతిష్ఠాపనాంతం కమకృత్యా
 ఋత్విగ్భిరన్వారభః సమిద్వయం పాణినాఽఽదాయ పునదేశ-
 కాతా నిర్దిశ్యాద్య యత్యమూణగ్రహహూమ దేవతాపరిగ్రహార్థ-
 మన్వాధానం కరిష్యే— అస్మిన్నన్వాహితేఽగ్నావిత్వాది చతుషీ-
 ఆజ్యేనేత్యస్తముక్త్యా ప్రధానదేవతామాదిత్యమధిదేవతామగ్నిం
 ప్రత్యధిదేవం రుద్రమక=సమిచ్చవాజ్యైః, ప్రధానదేవం సోమం
 అధిదేవతా అపః ప్రత్యధిదేవతాం గౌరీం పరాశసమిచ్చర్వాజ్యైః,
 ప్రధానదేవమక్షరకం అధిదేవతాం పృథివీం పృత్యధిదేవం సు-
 ఖాదిరసమిచ్చర్వాజ్యైః, ప్రధానదేవం బుధం అధిదేవం విష్ణుం ప్ర-
 త్యధిదేవం పునఃపం అపామార్గసమిచ్చర్వాజ్యైః, ప్రధానదేవం బృ-
 హస్పతిమధిదేవమింద్రం ప్రత్యధిదేవం బ్రహ్మణం అశ్వత్థసమిచ్చ-
 వాజ్యైః, ప్రధానదేవం శుక్రమధిదేవతామింద్రాణీం ప్రత్యధిదే-
 వమింద్రముదమ్బరసమిచ్చవాజ్యైః, ప్రధానదేవం శనే శ్వరమ-
 ధిదేవం ప్రజాపతిం ప్రత్యధిదేవం యమం శమీసమిచ్చవాజ్యైః,
 ప్రధానదేవం రాహుమధిదేవం సహాజ్ ప్రత్యధిదేవం కాలం దూ-
 వాచవాజ్యైః, ప్రధానదేవం కేతుమధిదేవం బ్రహ్మణం పృ-
 త్యధిదేవం చిత్రగుప్తం కుశచవాజ్యైః, వివిక్షితసంఖ్యాకైః పా-
 శ్వదేవతాః ప్రధానదశాం శేనక్రతుసాధ్యుణ్యదేవతా వినాయకం
 చుగాం క్షేత్రపాలం వాయుమాకాశమశ్వినౌక్రతుసంరక్షకదే-
 వతా ఇంద్రమగ్నిం యమం నిర్వృతిం వరుణం వాయుం కుజేరమీ-
 శానం ప్రధానవింశాం శేన అగ్నివాాయుసూర్యప్రజాపతీ తిలగ్నీ-
 హిభిః వివిక్షితసంఖ్యయా సూర్యమాజ్యేన త్రయోదశవారమగ్నిం
 చతుస్త్రీంశద్వారం రుద్రం ద్వాత్రింశద్వారం శేషేణ స్విష్టకృత-
 మిత్వాది సద్యో యత్య ఇత్యస్తముక్త్యా, ఓం భూభువస్స్వన్వా-

హృత్సగ్నావాధాయ, ప్రజాపతయ ఇదం స మమేత్యుద్దేశ్య త్యజేత్
 తతో బహిఃస్సన్నహనాద్యాజ్యే దభాగ్రద్వయనిధా-
 నాంతం కృత్వా తాకికసిద్ధాన్నతిలవ్రీహిభిస్సహజ్యం త్రిః పర్యగ్ని
 కృత్వా ఆజ్యోద్వాసనం కృత్వా బహిఃపి నిధాయ స్రువసం-
 మాజానం కృత్వా అన్నం పాత్రాంతరే పృథక్కృత్వాగ్నావధి-
 శ్రిత్య స్రువేణాభిఘోష్యదగుదావస్య ఆజ్యాద్దక్షిణతో బహిఃపి
 నిధాయ ప్రత్యభిఘోష్యగ్నైలంకరణాద్యాజ్యభాగాంతం కృత్వా
 క్రమేణాదిత్యాదీశానా నైభ్యవకచతా వరింశ ద్వేవతాభ్యస్తత్తన్న-
 నైస్సమిచ్చర్వాజైః ప్రాగుక్తసంఖ్యాకా ఆజ్యాహుతిజాహు-
 యాత్ । తత్రాయం క్రమః— సమిధం మూలతో ద్వ్యజ్జులం
 విహాయ తన్నధ్యమనామికాఙ్గపాభ్యాం గృహీత్వా జహుయాత్
 చరుం గ్రాససమం పాణినై వాజ్యం స్రువేణైవ తదభావైశ్వత్థప-
 ణైన వా తతో వ్యస్తసమస్తవ్యాహుతిభిః ప్రభూతతిలవ్రీహీన్నా-
 ణినా హుత్వా సూర్యపావకరుద్రానాజ్యేన జహుయాత్ ।—

తత్ర మన్తాః— సూర్యో న ఇతి పశ్చిచ్ఛావ్య చూక్తస్య
 సూర్యపుత్రశ్చక్షుస్సూర్యో గాయత్రీ—

“ సూర్యో నో దివస్సాతు నాతో ఆన్తరితాత్ । అగ్ని-
 నః పాథివేభ్యః ॥ జ్యోషా సవితర్యస్య తే హరశ్చతం సహు-
 అహాతి । పాహి నో దిద్యుతః పతన్త్యాః ॥ చక్షుర్నో దేవస్సవితా
 చక్షునః ఉత సనఃతః । చక్షుర్భాతా దధాతు నః ॥ చక్షునో
 ధహి చక్షుషే చక్షువిఃఖ్యే తనూభ్యః । సం చేదం వి చ ప-
 శ్యేమ ॥ సుసందృశం త్వా వయం ప్రతిపశ్యేమ సూర్య ॥ విష-
 శ్యేమ నృచక్షుః ॥ ”

ఉదుత్యమితి మన్తస్యకణ్వుపుత్రః ప్రస్కణ్వుస్సూర్యో గాయత్రీ—

“ఉదుత్యం జాతవేదనం దేవం వహన్తి కేతవః । దృశే
విశ్వాయ సూర్యమ్ ” ॥

నమో మిత్రసేత్యితి మన్తస్య సూర్యపుత్రోభితపా
సూర్యో జగతీ—

“నమో మిత్రస్య వరుణస్య చక్షుసే మహా దేవాయ
తద్భుతం సవర్యత । దూరేదృశే దేవజాతాయ కేతవేదివస్సు-
త్రాయ సూర్యాయ శంసత ” ॥

చిత్రం దేవానామిత్యస్య కుత్ససూర్యస్త్రీప్తుష్—

“చిత్రం దేవానాముదగాదసీకం చక్షుమిత్రస్య వరు-
ణస్యాగ్నేః । ఆప్తా ద్యావాపృథివీ అస్తరిక్షం సూర్య ఆత్మా జగత
స్తస్థపశ్చ ” ॥

ఉద్వేతి సుభగ ఇతి పశ్చిమస్య సూక్తస్య మైత్రావ-
రుణో వసిష్ఠసూర్యస్త్రీప్తుష్—

“ఉద్వేతి సుభగో విశ్వచక్షుస్సాధారణసూర్యో మానుషాణామ్ ।
చక్షుమిత్రస్య వరుణస్య దేవశ్చ మేవ యస్సమవివ్యక్తమాంసి ॥

ఉద్వేతి ప్రసవితా జనానాం మహాన్కేతురణవసూర్యస్య । స-
నూనం చక్రం పర్యవివృత్తస్య దేతశో వహతి ధూమృక్ యుక్తః
విభ్రాజమాన ఉషసాముపస్థాదేభైరుదేత్యనుదుద్యమానః । ఎవ
మే దేవస్సవితా చచ్ఛన్త యస్సనూనం న ప్రమినాత్తి ధామ ॥ ద్వి-

పూ రుక్మ ఉరుచతో ఉదేతి దూరే అథ స్తరశ్చోర్భాజమానః ।
 నూనం జనా సూయేణ ప్రసూతా అయన్మథాని కృణవన్మ-
 పాంసి ॥ యత్ర చక్రమృతా గాతుమస్తి శైవో నదీయంన-
 న్వేతి పాథః । ఉదుత్యద్దశతం వపుర్దివ ఏతి ప్రతిహ్వారే ॥

త్వమగ్నే ప్రథమ ఇత్యప్టాదశచన్య సూక్తస్య ఆగ్నేరసా
 హిరణ్యస్తూపాగ్నిజన్గతీ—అప్టమిషోడశ్యన్తాస్త్రిష్టపాథః ॥

“త్వమగ్నే ప్రథమో అగ్నేరాముషి దేవో పూ దేవానామ-
 భవశ్చివస్సఖా । తవ స్రుతే కవయో విద్మ నాపసా జాయన్త-
 మరుతో భ్రాజదృష్టయః ॥ త్వమగ్నే ప్రథమో అగ్నేరస్తమః కవి-
 దేవానాం పరిభూషసి వ్రతమ్ । విభువిశ్వస్యై భువనాయ మె-
 ధిరో ద్విమాతా శయ్యుః కతిథా చిద్రాయవే ॥ త్వమగ్నే ప్రథమో
 నూతరిశ్వన ఆవిధేవ సుకతూ యా వివస్వ తె । అరేజేతాం
 రోదసీ హోతృపూర్వే సఘ్నాభౌరమయజ్ఞో మహా వసో ॥
 త్వమగ్నే మనవే ద్యామవాశయః పురూరవసే సుకృతే సుకృ-
 త్తరః । శ్వాతేణ యత్ప్రోముచ్యసే పర్యాత్వా పూర్వమ-
 నయన్నాపరం పునః ॥ త్వమగ్నే వృషభః పుష్టివధేన ఉద్యత-
 స్సుచే భవసి శ్రవాన్యః । య ఆహుతిం పరివేదా వషట్కృ-
 త్తిమేకాయురగ్ర విశ ఆవివాససి ॥ త్వమగ్నే వృజివతేనం నరం

ఉదుత్యమితి మన్తస్యకణ్యపుత్రః ప్రస్కన్యస్సూన్యో గాయత్రీ—

“ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వహన్తి కేతవః । దృశే
విశ్వాయ సూర్యమ్ ” ॥

నమో మిత్రసేత్యితి మన్తస్య సూర్యపుత్రోభివృత్తపా
సూన్యో జగతీ—

“నమో మిత్రస్య వరుణస్య చక్షుసే మహా దేవాయ
తదృతం సవర్యత । దూరేదృశే దేవజాతాయ కేతవేదివస్సు-
త్రాయ సూర్యాయ శంసత ” ॥

చిత్రం దేవానామిత్యస్య కుత్సస్సూర్యస్త్రిప్తుమ్—

“చిత్రం దేవానాముదగాదసీకం చక్షుమిత్రస్య వరు-
ణస్యాగ్నేః । ఆప్రా ద్యావాపృథివీ అన్తరిక్షం సూర్య ఆత్మా జగత
స్తస్థపశ్య ” ॥

ఉద్వేతి సుభగ ఇతి పశ్చిచ్ఛకస్య సూక్తస్య మైత్రాన-
రుణో వసిష్ఠస్సూర్యస్త్రిప్తుమ్—

“ఉద్వేతి సుభగో విశ్వచక్షుసాధారణస్సూర్యో మానుషాణామ్ ।
చక్షుమిత్రస్య వరుణస్య దేవశ్చ మేవ యస్సమవిన్యక్తమాంసి ॥

ఉద్వేతి ప్రసవితా జనానాం మహాన్మృతరణావస్సూర్యస్య । స-
మానం చక్రం పర్యవివృత్తస్య దేతశో వహతి ధూమృక్ యుక్తః
విభ్రాజమాన ఉవసాముపస్థాద్రేభైరుదేత్యమమద్యమానః । ఎవ
మే దేవస్సవితా చచ్ఛన్త యస్సమానం న ప్రమినాత్తి ధామ ॥ ద్వి-

పూ రుక్మ ఉరుచతా ఉదేతి దూరే అథ స్తరణార్థాజమానః ।
 నూనం జనా సూయేణ ప్రసూతా అయన్నథాని కృణవన్న-
 పాంసి ॥ యత్ర చక్రమృతా గాతుమస్తే శైవో నదీయంన-
 న్వేతి పాథః । ఉద్దుత్యద్దశతం వపుధివ ఏతి ప్రతిహ్వరే” ॥

త్వమగ్నే ప్రథమ ఇత్యష్టాదశచక్రస్య సూక్తస్య ఆక్షరసా
 హిరణ్యస్తూపాఽగ్నిజగతి—అప్తమిషాడశ్యంతాస్త్రీష్టుభః ॥

“త్వమగ్నే ప్రథమో అక్షిరాముషిదేవో దేవానామ-
 భవశ్శివస్సఖా । తవ వ్రతే కవయో విద్మ నాపసా జాయంత-
 మరుతో భ్రాజదృష్టయః ॥ త్వమగ్నే ప్రథమో అక్షిరస్తమః కవి-
 దేవానాం పరిభూషసి వ్రతమ్ । విభువిశ్వస్యై భువనాయ మె-
 ధిరో ద్విమాతా శయ్యః కతిథా చిదాయవే ॥ త్వమగ్నే ప్రథమో
 మాతరిశ్వన ఆవిభవ సుక్రతూ యా వివస్వ తే । అరణేతాం
 రోదసి హోతృపూర్వే సఘ్నాభావమయజో మహా వసా ॥
 త్వమగ్నే మనవే ద్యామవాశయః పురూరవ సే సుకృతే సుకృ-
 త్తరః । శ్వాతేణ యత్ప్రితోముచ్య సై పర్యాత్వా పూర్వమ-
 నయన్నాపరం పునః ॥ త్వమగ్నే వృషభః పుష్టివధాన ఉద్యత-
 స్సృచే భవసి శ్రవాయ్యః । య ఆహుతిం పరివేదా వషట్కృ-
 త్రిమేకాయురగ్రా విశ ఆవివాససి ॥ త్వమగ్నే వృజినవతానిం నరం

సక్తన్విపక్షి విదగ్ధే విచక్షణే । యశ్శూరసాతా పరితక్త్యై ధనే
 ద్రభేభిశ్చిత్సమృతాహంసి భూయసః ॥ త్వం తమగ్నే అమృతత్వ
 ఉత్తమే మతఃం దధాసి శ్రవసే దివేదివే । యస్తాత్మమాణ ఉ-
 భయాయ జన్మనే మయః కృణోషి ప్రయ ఆచ సూరయే ॥ త్వం
 నో అగ్నే సనయే దనానాం యశసం కారుం కృణుహి స్తవానః
 ఋభ్యామ కర్మాపసా నవేన దైవై ద్యావాపుథివీ ప్రావతంసః ॥
 త్వం నో అగ్నే పితౌరుపస్థ ఆ దేవౌ దేవేష్వనవద్య జాగృవిః ।
 తనూకృద్భృధి ప్రమతిశ్చ కారవే త్వం కల్యాణంను విశ్వమోషి-
 షే ॥ త్వమగ్నే ప్రమతిస్త్వం పితౌసి నస్త్యం వయస్కృత్తన
 జామయో వయమ్ । సం త్వా రాయశ్శతినస్సం సహస్రిణస్సువీరం
 యన్తి నృతపామదాభ్యః ” ॥ త్వమగ్నే ప్రథమమాయు చూ-
 యవే దేవా అకృణ్వ న్నహుషస్య విశ్వతిమ్ । ఇళామ కృణ్వన్త-
 నుషస్య శాసనీం పితృర్యత్పుత్రౌ మమ కస్య జాయ తె ॥ త్వ-
 న్నో అగ్నే తవ దేవ పాయుభి మ్మహానారక్షత్వ శ్చ వంద్య ।
 త్రాతాతౌకస్య తనయే గవామస్యని మేషం రక్షచూణస్తవ నృ-
 తె ॥ త్వమగ్నే యజ్యవే పాయరన్తరొనిషజ్జాయ చతురక్ష ఇధ్య-
 సే । యోరాతహవ్రౌ వృకాయ ధాయసే కీ ర్శ్చిన్తంత్రం మ-
 నసా వనోషితం ॥ త్వమగ్నే ఉరు శంసాయ వాఘతే స్వాహాం

యదైక్యః పరమం ననాపితమ్ । ఆధ్రస్య చిత్పమతిరుచ్యసేవితా
 ప్రసాకం శాస్తిప్రదిశోవిదుష్టః ॥ త్వమగ్నే ప్రయతదక్షిణం స-
 రం వమే నస్యూతం పరిచాసి విశ్వతః । స్వాదుక్షద్దాయోవసతే
 సో న కృజ్జీనయాజం యజతే సాపమా దినః ॥ ఇమామగ్నేశర-
 ణి మిమృషా న ఇమమధ్వానం యమగామ దూరాత్ । ఆసిః
 పితా ప్రమతిః సోమ్యానాం భృమిరస్యప్తి కృన్వత్యాకానాం ॥
 మనుష్వదగ్నే అగ్నిరస్వదంగిరో యయాతి వత్సదనే పూర్వవచ్చు
 చే । అచ్చయా హవ్యహా దేవ్యం జనమాసాదయ బహిఃపి
 యషీ చ ప్రియం ॥ ఏతేనాగ్నే బ్రహ్మణావా నృధస్వశక్తే నా
 యతే చ కృమావిదావా । ఉతప్రణే వ్యభివస్యోఅస్మాన్మనస్మః
 సృజ సుమత్యా వా జవత్యా ॥

త్వమగ్నే ద్యుభిరితి హోశశచక్రస్య సూక్తస్య గృత్సమదో-
 ౭గ్నిజఃగతీ—

“ త్వమగ్నే ద్యుభిస్త్యమాశుశుక్షణేస్త్యమదభ్యన్త-
 మశ్శన్తస్పరి । త్వం వనేభ్యస్త్యమాషధీభ్యస్త్యం నృణాం శు-
 పతే జాయసై శుచిః ॥ తవాగ్నే హోత్రం తవ హోత్రమృత్వియం
 తవ నేష్ట్యం త్వమగ్నిదృతాయతః । తవ ప్రశాస్త్రం త్వమధ్వో-
 యసి బ్రహ్మ చాసి గ్రహపతిశ్చ నో దమే ॥ త్వమగ్నే ఇన్ద్రో పు-
 షభస్సతామసి త్వం విష్ణురుద్రగాయో నమస్యః । త్వం బ్రహ్మ

రయివిద్యుహ్వానృతై త్వం విధతకస్సచసై పురన్ధ్యా ॥ త్వమగ్నే
 రాజా వరుణో ధృతవృతస్తస్త్వంమితో భవసి దస్త ఈడ్యః । త్వ-
 మత్యమా సత్పత్తిర్యస్య సమ్భజం త్వమంశోవిదధే దేవభాజయః ॥
 త్వమగ్నే త్వష్టా విధతే సువీర్యం తవ గ్నా పౌ మిత్రమహస్స-
 జాత్యమ్ । త్వమాశు హేమారరిషే స్వశ్వ్యం త్వం నరాంశర్ధో
 అసి పురూషసుః ॥ త్వమగ్నే రుద్రో ఆసురో మహా దివస్త్యం
 శర్ధో మాదుతం పృక్ష ఈశిషే । త్వం వాతైరరుణైర్యాసి స-
 జ్జయస్త్యం పూషా విధతః పాసి ను త్తనా ॥ త్వమగ్నే ద్రవిణో-
 దా అరంకృతై త్వం దేవస్సవితా రత్నధా అసి । త్వం భగో నృ-
 పతే వస్వ ఈశిషే త్వం పాయదమే యస్తే విధతే ॥ త్వమ-
 గ్నే దను ఆవిశ్వతిం విశస్త్యాం రాజానం సువిదత్రమృజ్జతే । త్వ-
 విశ్వాని స్వనీకపత్యసై త్వం సహస్రాణి శతాదశ ప్రతి ॥ త్వమ-
 గ్నే పితరమిష్టిభిరన్తస్త్వాం భ్రాత్రాయ శమ్యా తనూరుచమ్ ।
 త్వం పుత్రో భవసి యస్తే విధత్త్వం సఖా సుశేవః పాస్యాధృషః ॥
 త్వమగ్నే ఋభురాకే నమస్యంస్త్యం వాజస్యక్షుమతో రాయ
 ఈశిషే । త్వం విభాస్యను దక్షిదావనై త్వం విశిక్షురసి యజ్ఞమా-
 తనిః ॥ త్వమగ్నే అదితిదేవ దాశుషే త్వం హోత్రా భారతీ వ-
 ధకసై గిరా । త్వమిళా శతహిమాసి దక్ష సై త్వం పృత్రహావసు-

పతే సరస్వతీ || త్వమగ్నే సుభృత ఉత్తమం వయస్వ స్సాహా
 వణా ఆ సంధ్యశి శ్రియః | త్వం నాజః ప్రతరణో బృహన్నసి
 త్వం రయిబహువో విశ్వతస్సృగుః || త్వమగ్నే ఆదిత్యాస
 ఆస్యంత్యాం జహ్వం శుచయశ్చక్రిరే కవే | త్వం రాతిమాహో
 అధ్వరేషు సశ్చిరే త్వే దేవా హవిరదన్త్యాహుతమ్ || త్వే అగ్నే
 విశ్వే అమృతాసా అద్రుహ ఆసా దేవా హవిరదన్త్యాహుతమ్ |
 త్వయా మతాసస్సదన్త ఆసుతిం త్వం గభా వీరుధాం జడ్జ-
 మే శుచిః || త్వం తాన్తస్మిం చ ప్రతి చాసి మజ్జనాగ్నే స్మ-
 జాత ప్రచ దేవ రిచ్యసే | పృథ్వీ యదత్ర మహినా వితే భు-
 వదను ద్యావాపృథివీ రోదసీ ఉభే || యే స్తోతృభ్యో గౌలగ్రా-
 మశ్వపేశసమగ్నే రాతిముపస్సృజన్తి సూరయః | అన్తాంశే చ
 తాంశ్చ ప్రహినేషి వస్య ఆబృహద్వదేమ విదధే సువీరాః ||

కద్రుద్రాయేతి సవచస్య సూక్తస్య అఘోరః కణ్వో
 రుద్రో గాయత్రీ—తృతీయా ఋతావరుణౌ సప్తమ్యాదిత్యచస్య
 సామో గాయత్రీ—అన్త్యానుష్టుప్—

.. కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే మిహృష్టమాయ తవ్యసే |
 వ్రాచేను శన్తమం హృదే || యథా నో అదితిః కరత్వ శ్వేస్త్రి-
 భ్యో యథా గవే | యథా తోకాయ రుద్రయథే || యథా నో

మీలో వరుణా యథా రుద్రశ్చి కెతతి । యథా విశ్వే సజోషసః ॥
 గాథపతిం మేధపతిం రుద్రం జలాపభేషజమ్ । తచ్చుంయోస్తున్న-
 మీనుహే ॥ యశ్శుక్ర ఇవ సూర్యో హిరణ్యమివ రోచతే । శ్రేష్ఠో
 దేవానాం వసుః ॥ శం సః కరత్యవ తే సుగం మేషాయ మేష్యే ।
 సృభ్యో నారభ్యో గవే ॥ అస్మై సామ శ్రియమధి నిధేహి శతస్య
 స్త్రణామ్ । మహి శ్రవస్తువి స్త్రుష్టమ్ ॥ మానసామ పరిబాధో
 మాఽరాతయో జహురన్త । ఆన ఇన్దో వాజేభజ ॥ యాస్మై ప్ర-
 జా అమృతస్య పర స్త్రిన్దామన్నతస్య । మహాథా నాభాసామ-
 వేన ఆభూష స్త్రిసామవేదః ॥

ఇమా రుద్రాయే త్యేకాదశ చక్రస్య సూక్తస్య కుతోస్మి రు-
 ద్రో జగతి అన్త్యే ద్వే త్రిష్టభా—

ఇమా రుద్రాయ తవసే కపదినే క్షయద్విరాయ ప్రభ-
 రామహే మతీః । యథా శమసద్విపదే చతుష్పదే విశ్వం పుష్టం
 గ్రామే అస్త్రిన్ద సాతురమ్ ॥ మృశా నో రుద్రోత నో మయస్కృ-
 ధి క్షయద్విరాయ సమసా విధేమతే । యచ్చం చ యోశ్చ
 మనురాయజే పితౌ తదశ్యామ తవ రుద్ర ప్రణేగిషు ॥ అశ్యామ
 తే సుమతిం దేవయజ్యయా క్షయద్విరస్య తవ రుద్ర మీధ్వః ।
 సున్నాయస్త్రిద్విశో అస్తాకమా చరాశ్విపిరా జహవామ తే హ-

విః || త్వేపం నయం రుద్రం యజ్ఞసాధం వజ్రం కవినువసేని-
హ్వయామహే | ఆరే అస్తద్వేపం హేళో అస్య శు సుమతిమి-
ద్వయమస్యా వృణీమహే || దివౌ వరాహమరుపం కపడి-
నం త్వేపం రూపం నమసా నిహ్వయామహే | హస్తే బిభృద్భే-
షజా నార్యాణి శమః పమః చ్ఛుడిరస్తభ్యం యంసత్ || ఇదం
ప్రితే సురుతాముచ్యతే వచస్సాన్వదోస్సాన్వదీయో రుద్రాయ వ-
ధానమ్ | రాస్వా చ నో అమృతమతః భోజనం త్తనేతోకాయ
తనయాయమృత || మా నో మహస్తముత మా నో అభాకం
మా న ఉక్షస్తముత మా న ఉక్షితమ్ | మా నో వధిః పితరం
మోత మాతరం మా నః శ్రియాస్తన్వో రుద్రరీరిషః || మా న-
స్తాకే తనయై మా నత్రయా మా నో గోఘ్న మా నో అశ్వేఘ్న రీ-
రిషః | వీరాన్తా నో రుద్ర భామితో వధీహావిష్మస్తస్సదమిత్యా
హవామహే || ఉప తే స్తోమాన్వశుసా ఇవాకరం రాస్వా పిత-
మరుతాం సున్నమస్తే | భద్రా హి తే సుమతిమృతయత్త-
మాథా వయమవ ఇత్యే వృణీమహే || ఆరే తే గోఘ్నముత
పూరుషఘ్నం క్షయద్విర సున్నమస్తే తే అస్తు | మృశా చ నో
అధి చ బూహి దేవాథా చ నశ్శమః యచ్చ ద్విబహాః | అ-

శ్రోచామ నమో అస్మా అవస్థవశ్యేనో నో హవం రుద్రో
మరుత్వాః । తన్నో మిత్రో నరుణో మామహంతామదితిస్సిన్ధుః
పుథివీ ఉత ద్యాః ॥

ఆ తే పితమరుతామితి పశ్చిదశచక్రస్య సూక్తస్య గు-
త్సమదో రుద్రస్త్రిష్టవ్

“ఆ తే పితమరుతాం సుమ్నమేతు మా సస్సూర్యస్య
సంద్యో యుయోధాః । అభి నో వీరో అవతి తుమేత ప్రజా-
యెమహి రుద్ర ప్రజాభిః ॥ త్వాదత్తేభీ రుద్ర శస్త్రమేభిశ్శతం హి
మా అశీయ భేషజేభిః । వ్యగ్రస్తద్వేషో వితరం వ్యంహో వ్యమి-
వాశ్చతయస్వా విషూచీః ॥ శ్రేష్ఠో జాతస్య రుద్రశ్రియాఽసి త-
నస్తమస్తనసాం వజ్రబాహో । పక్షిణః పారమంహసస్త్వస్తి
విశ్వా అభీతీరపసా యుయోధి ॥ మా త్వా రుద్ర చుక్రుధా మా
సమోభిమాన్ దప్తుతీ వృషభ మా సహూతీ । ఉన్నో వీరాం అ-
పయ భేషజేభిః పక్తమం త్వా భిషజాం శృణోమి ॥ హవీమ-
భిహావతే యో హవిభిరనస్తామేభీ రుద్రం దిషీయ । ఋదూ-
దరస్సుహృౌ మా నో ఆస్యే బ్రభుస్సుశివో రీరధన్తనాయై ॥
ఉన్తామనుష్ట వృషభో మరుత్వాన్త్వక్షీయసా వయసా నాధమా-
నమ్ । ఘృణోవచ్ఛాయామర్తసా అశ్శీయావినాసేయం రుద్రస్య సు-

మ్మమ్ ॥ క్వ ౧ స్యేతే రుద్ర మృత్యుయాకుహస్తా యో అస్తి ఖే-
 వజో జలామః । అప భతా రపసా దేవ్యస్యాభీను మా వృషభ
 మా చ తుమీధాః ॥ ప్రబ్రభవే వృషభాయ శ్వితీచే మహాః
 మహీం సుప్తతిమీరయామి । నమస్య కల్తలీకినం సమోభిర్గృ-
 ణీమసి త్వేషం రుద్రస్య నామ ॥ స్థిరేభిరశ్లేః పురురూప ఉగ్రో బ-
 భ్రుశ్శు క్రేభిః షిశై హిరణ్యేః । ఈశానాదస్య భువనస్య భూరైర్న
 వా ఉ యోషద్యుదాదసుర్యమ్ ॥ అహాన్విభషి సాయకాని
 ధన్వాహాన్విష్మం యజతం విశ్వరూపమ్ । అహాన్విదం నయ సై
 విశ్వమభ్యుం న వా ఓజేయో గుద్య త్వదస్తి ॥ స్తుహి శ్రుతం గ-
 తానదం యువానం మృగం న భీమముపహత్నుముగ్రమ్ । మృ-
 త్వా జరితే రుద్ర స్తవానోఽస్యం తే అస్థన్నివపన్తు సేనాః ॥ కుమూ-
 రశ్చిత్పితరం వస్తమానం ప్రతినానామ గుదోపయన్తమ్ । భూరే-
 దాతారం సత్పతిం గృణీషే స్తుత స్త్వం భేషజారాస్యస్యై ॥ యా
 వ్రా భేషజా మరుతశ్శుచీని యా శంతమా వృషణో యా మ-
 యోభు । యాని మనురవృణీతాపితా నస్తా శం చ యోశ్చ రు-
 ద్రస్య నశ్చి ॥ పరిణో హేతీ రుద్రస్య వృజ్ఞాః పరి త్వేషస్య దు-
 మతిమహీగాత్ । అవ స్థిరా మఘనభ్యస్తనుష్వమిభ్యస్తా-

న్దమ్ । ఇన్ద్రో ఏకం సూర్యో ఏకం జజాన వేనాదేకం స్వధయూ
 నిష్టతః ॥ ఏతా అష్టాన్తి హృద్యాత్సముద్రాచ్ఛతవ్రజా రిపు-
 జ్ఞా నానచక్షే । ఘృతస్య ధారా అభి చాకశీమి హిరణ్యయో వే-
 తసా మధ్య ఆసామ్ ॥ సమ్యక్స్వపన్తి సరిత్యో న ధేనా అన్తహృ-
 దా మనసా పూయమానాః । ఏతే అష్టాన్త్యూమయో ఘృతస్య
 మృగా ఇవ క్షిప్రణోరీషమాణాః ॥ సిన్ధోరివ ప్రాధ్వనే శూఘనా-
 సో నాతప్రమియః పతయన్తి యహ్వః । ఘృతస్య ధారా అరు-
 మా న వాజీ కాష్ఠాభిన్దన్నామిభిః పిన్వమానః ॥ అభిప్రవస్త స-
 మనేవ యోషాః కల్యాణ్యగ్రః స్తయమానాసా అగ్నిమ్ । ఘృత-
 స్య ధారాస్సమిధో న సస్తతా జుషాణో హయతిజాతవేదాః ॥
 కన్యా ఇవ వహశుమేతవా ఉ అఙ్గైశ్చైజ్ఞానా అభిచాకశీమి । యత్ర
 సోమస్సూయతే యత్ర యజ్ఞో ఘృతస్య ధారా అభి తత్పవన్తే ॥
 అభ్యవత సుష్టుతిం గవ్యమాజిమస్తాసు భద్రా ద్రవిణాని ధత్త ।
 ఇమం యజ్ఞం నయత దేవతా నా ఘృతస్య ధారా మధుమత్స-
 వన్తే ॥ ధామన్తే విశ్వం భువనమథి క్రితమస్తస్మద్యో హృద్య-
 ంస్తరాయషే । అపామనీ కేసమిథే య ఆభతస్తమశ్యామ మ-
 ధుమస్తం తఱోమిమ్ ॥

విజ్యోతిషేత్యస్య జానో విశోఽగ్నిస్త్రీప్తుప్—

“ విజ్యోతిషా బృహతా భాత్యగ్నిరావివిశ్యాని కృణుతే
మహిత్యా । ప్రాదేవీమాన్యాస్సహతే దురేవాశ్శీతే శృణ్వే ర-
క్షసో వినత్సే ” ॥

స్వాహా ॥— విశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్సంప్రావం హుత్వా ॥—

పూణావాత్రనినయనోపస్థానపరి స్తరణవిసజ్జనపరిసమూ-
హనపర్యక్షణాగ్న్యచనపాత్రోత్సజ్జనాని కృత్వా । ప్రాగాది-
దశదిక్షు ఇద్ద్రాదిభ్యస్సవః భూతేభ్యశ్చ యథాక్రమమావాహనా-
ద్యుపచారపూజకం సమస్త్రం బలీహరేత్ ॥

తత్రాయం క్రమః—

ఏహ్యేహి సర్వామరసిద్ధసాధ్యైరభిష్టుతో వజ్రధరామరేశ ।
సమూజ్యమానోఽపరసాం గణేన రక్షాధ్వరంమే భగవన్నమస్తే ।

ఇతి సమూర్ధ్యః । ఇద్ద్రాయ స్వాహేతి బలిం దత్వా
ఇద్ద్రాయేదం న మమేత్యుద్దిశ్య త్యజేదేవం సవత్ర ॥

ఏహ్యేహి యజ్ఞేశ్వర హవ్యవాహ మునిప్రవీరైరభితోఽభిజుప్తు ।
తేజోవతా లోకగణేన సాధం మమాధ్వరం వాహి కవే నమస్తే

ఇతి సమూర్ధ్యః అగ్నయే స్వాహేతి బలిం దత్వా
అగ్నయ ఇదం న మమేత్యుద్దిశ్య త్యజేత్ ॥

ఏహ్యేహి వై నస్వత ధమరాజ సర్వామరైరర్చిత ధర్మమూతే ।
శుభాశుభానస్త శుచామధీశ లోకేశ్వర స్త్వం భగవన్నమస్తే ॥

ఇతి సంప్రాథ్యః యమాయ స్వాహేతి బలిం దత్వా
యమాయేదం న మమేత్యుద్దిశ్య త్యజేత్ ॥

ఏహ్యేహి రక్షోగణనాయక త్వం విశాలవేతాలపిశాచసంఘైః ।
మమాధ్వరం పాహి శుభాని దేహి లోకేశ్వర స్త్వం భగవన్నమస్తే ॥

నిర్వృతయే స్వాహా ఇతి బలిం దత్వా నిర్వృతయ ఇదం
స మమేత్యుద్దిశ్య త్యజేత్ ॥

ఏహ్యేహి పాథానిధివాహినీనాం గణైః పజన్య సహస్పరోభిః ।
విద్యాధరేంద్రామరగీయమాన పాహి త్వమస్తాన్భగవన్నమస్తే ॥

ఇతి సమృధ్యక్ వరుణాయ స్వాహేతి బలిం దత్వా
వరుణాయేదం స మమేత్యుద్దిశ్య త్యజేత్ ॥

ఏహ్యేహి యజ్ఞం మను రక్షణాయ మృగాధిరూఢస్సహసిద్ధసంఘైః ।
ప్రాణాధిపః* కాలకవెస్సహాయ గృహాణ పూజాం భగవన్నమస్తే ॥

ఇతి సమృధ్యక్ వాయవే స్వాహేతి బలిం దత్వా
వాయవ ఇదం స మమేత్యుద్దిశ్య త్యజేత్ ॥

ఏహ్యేహి యజ్ఞేశ్వర యజ్ఞరత్నం విధత్స్వ నక్షత్రగణైః సార్థమ్ ।
సర్వాపదీభిః పితృభిస్సహేన గృహాణ పూజాం భగవన్నమస్తే ॥

ఇతి సమృధ్యక్ సోమాయ స్వాహేతి బలిం దత్వా
సోమాయేదం స మమేత్యుద్దిశ్య త్యజేత్ ॥

ఏహ్యేహి విశ్వేశ్వర సత్రిశూలకపాలఖట్వాజ్ఞ గణైః సాధకమ్ ।
లోకేశ భూతేశ్వర యజ్ఞరక్షి గృహాణ పూజాం భగవన్నమస్తే ॥

ఇతి సమృధ్యక్ ఈశానాయ స్వాహేతి బలిం దత్వా
ఈశానాయేదం స మమేత్యుద్దిశ్య త్యజేత్ ॥

ఏహ్యేహి పాతాళధరామరేంద్రనాగాజ్ఞనాకిన్నరగీయమాన ।
యక్షోరగేంద్రాదిగణైః సాధకమనన్త రత్నాధ్వరమస్తదీయమ్ ॥

ఇతి సమృధ్యక్ అధోభాగస్థితాయానన్తాయ వరుణస్య

పశ్చాద్భాగే దద్యాత్ ॥

ఏష్యేహి విశ్వాధిపతే సురేంద్ర లోకేశ సాధం పితృదేవతాభిః ।

సర్వస్య ధాతాఽన్యమితప్రభావ రక్షాధ్వరం నస్సతతం శివాయ ॥

ఇతి సమృద్ధ్యః ఊర్ధ్వభాగస్థితాయ బ్రహ్మణే ఇంద్రస్య
పూర్వభాగే దద్యాత్ ॥

త్రైలోక్యే యాని భూతాని స్థావరాణి చరాణి చ ।

మమైతాన్యధ్వరే రక్షాం ప్రకుర్వన్తు ముదా సదా ॥

సర్వేభ్యో భూతేభ్య ఇతి బ్రహ్మణః పూర్వభాగే దద్యాత్ ॥

ఏవమేకాదశబర్హి హుత్వా యజమానేనావాహితదేవే-
భ్యష్టోడశోపచారై రచయిత్వా, స్వయం గ్రహదీనుద్వాస్య ఋ-
త్విగ్భిరన్వారభ్య యజమానాభిషేకం కుర్యాత్ ॥

తత్రత్రాయం క్రమః- అథ మణ్డపస్థైశ్చానభాగై రఙ్గవల్లభ-
స్వస్తికం పరికల్ప్య । చతుష్పాదదీఘఃచతురశ్రం సాత్తరచ్ఛదం
పీఠం నిధాయ తత్రోదగ్రానామూల్యా హరితదర్శనా స్త్రీయ-
తత్ర సామాత్యం యజమానముపవేశ్య ఆచార్యః ఋత్విగ్భిస్సహ
మజ్జశవాదై ర్విరభిషేకకుమ్భమాదాయ ప్రత్యక్షుఖ స్తివ్హ ఔదు-
మ్భర్యాఽద్రయా శాఖయా సపలాశయా సహిరణ్యపవిత్రయా
సకుశదూర్వాపల్లవయా హస్తమస్తథాయ కుమ్భాదకపృషడ్వి-
రల్లిక్లాగిర్వారణీభిః సావమానీభిరన్యాభిశ్చ శాన్తిపవిత్రలిక్లాభిర్గ-
హాభిషేకమన్త్రస్మరాన్తావ్విమితి సూక్తేనమా ఆపశ్చివతమా ఇతి
తృచేన దేవస్య త్వేతి చ యజమా భూభువస్స్వరితి చ వ్యాహృ-
తిభిరభిషేక్యేత్ ॥ తత్రమన్తాః —

ఆపాహిపైతి నవచాస్య సూక్తస్య ఆమ్బరీషస్సిన్ధుద్వీప
ఆపా గాయత్రీ । పశ్చమీ వర్ధమానా సప్తమీ ప్రతిష్ఠా అన్తే

ద్యై అనుష్టుభా ॥

“ఆసో హిష్ఠా మయోభువః—వచనా” ॥

ప్రసంరాజ ఇత్యష్టచక్రస్య సూక్తస్య అత్రిర్వరుణస్త్రీష్టుప్ ॥

ప్రసప్రమాజే బృహదచా గభీరం బ్రహ్మ ప్రియం వరుణా-

య శ్శుతాయ । వి యో జఘాన శమితేవ చ మోపస్తిరే పృ-

థివీం సూర్యాయ ॥ వనేషు వ్యగ్న్తరిక్షం తతాన వాజమర్వతు

పయ ఉస్రియాసు । హృత్సు క్రతుం వరుణో అప్స్వగ్నిం దివి

సూయమదధాత్సోమమద్రా ॥ నీచీనబారం వరుణః కవన్ధం ప్ర-

ససజ్జా రోదసీ అన్తరిక్షమ్ । తేన విశ్వస్య భవనస్య రాజాయ-

వన వృష్టిప్యూనత్తి భూమ ॥ ఉనత్తి భూమిం పృథివీముత ద్యాం

యదా దుగ్ధం వరుణో వప్త్యాదిత్ । సమభేణ వసత పర్వతాన-

స్తవిషీయ స్తశ్శృభయన్త వీరాః ॥ ఇమామూష్వాసురస్య శ్శుతస్య

మహీం మాయాం వరుణస్య ప్రపూచమ్ । మానేనేవ తస్థివా-

అన్తరిక్షే వియోమమే పృథివీం సూర్యేణ ॥ ఇమామూనుకవిత-

నుస్య మాయాం మహీం దేవస్య నక్తిరాదధపః । ఏకం యదు-

ద్వాన ప్రణన్త్యేనీరా సింఘ్రీరవనయస్సముద్రమ్ ॥ అయమ్యం

వరుణమిత్ర్యం వా సఖాయం వా సదమిద్భ్రాతరం వా । వైశం

వా నిత్యం వరుణారణం వా యత్సిమాగశ్చక్రమా శిశ్రథస్తత్ ॥

కి॒త॒వా॒సో॒ య॒ద్రి॒పు॒న॒ దీ॒వి య॒ద్వా॒ఘా స॒త్య॒ము॒త య॒న్న॒వి॒ద్మ॒ ।
 స॒వా॒ తా వి॒ష్య శి॒థి॒రే॒వ దే॒వా॒థా తే స్యా॒మ వ॒రు॒ణ ప్రి॒యా॒సః॥
 స్వా॒ది॒ష్ఠయే॒తి దశ॒చ॒స్య సూ॒క్త॒స్య మ॒ధు॒చ్ఛం॒దాః ప॒వ॒-
 మా॒నసా॒మో గా॒య॒త్రీ॥—

స్వా॒ది॒ష్ఠయా మ॒ది॒ష్ఠయా—మ॒ఘా చ మ॒హా॒తే॥

శం న ఇ॒న్ద్రాగ్ని॒తి ప॒ఞ్చదశ॒చ॒స్య సూ॒క్త॒స్య న॒సి॒ష్ఠా వి॒శ్వే-
 దే॒వా స్త్రి॒ష్టప్-అ॒భి॒షే॒కే వి॒నియో॒గః—

“శం న ఇ॒న్ద్రాగ్ని॒ భవ॒తామ॒పూ॒భి॒శ్శం న ఇ॒న్ద్రావ॒రు॒ణా-
 రా॒తహ॒వ్యా । శ॒మి॒న్ద్రాసో॒మా సు॒వి॒తాయ॒ శం॒యో॒శ్శం న ఇ॒న్ద్రా-
 పూ॒షణా॒ వా॒జసా॒తే ॥ శం నో భగ॒శ్శము॒ న॒శ్శంసో అస్తు॒ శం నః
 పు॒రన్ధి॒శ్శము॒ సస్తు॒ రాయః । శం న॒స్సత్య॒స్య సు॒యమ॒స్య శం॒న-
 శ్శం నో అ॒య॒మా పు॒రు॒జాతో అస్తు॒ ॥ శం నో ధా॒తా శ॒ము
 ధ॒తానో అస్తు॒ శం న ఉ॒రూచీ॒ భవ॒తు న్వ॒థాభిః । శం రో॒ద॒సీ
 బృ॒హతీ శం నో॒స్తి అ॒ద్రి॒శ్శం నో దే॒వానాం సు॒హ॒వాని సస్తు॒ ॥ శం
 నో అ॒గ్ని॒జ్యోతి॒రసీతో అస్తు॒ శం నో మి॒త్రావ॒రు॒ణావ॒శ్వినా శమ్ ।
 శం న స్సు॒కృ॒తాం సు॒కృ॒తాని సస్తు॒ శం న ఇ॒షి॒రౌ అ॒భి॒వా॒ణు
 వా॒తః ॥ శం నో ద్యా॒వాపృ॒థివీ॒ పూ॒ర్వహూ॒తో శమ॒న్తరి॒క్షం దృ-
 శ॒యే నో అస్తు॒ । శం న ఓ॒షధీ॒వ॒నినో భవ॒న్తు శం నో ర॒జ॒న-

స్పతిరస్తు జిష్ణుః ॥ శం న ఇన్ద్రో వసుభిదేవౌ అస్తు శమాది-
 త్యైభిర్వరుణస్తుశంసః । శం నో రుద్రో రుద్రైభిజ్జలాషశ్శం న-
 స్త్వష్టా గ్నాభిరిహ శృణోతు ॥ శం నసామో భవతు బ్రహ్మశం
 నశ్శం నో గ్రావాణశ్శము సన్తయజ్ఞాః । శం నస్సర్వరూణా మి-
 తయో భవన్తు శం సః ప్రస్వగ్గ శమ్వస్తు వేదిః ॥ శం నసూర్య
 ఉరుచతో ఉదేతు శం నశ్చత్రసః ప్రదిశో భవన్తు । శం సః ప-
 వతా ధ్రువయో భవన్తు శం నస్సిన్ధవశ్శము సన్తావపః ॥ శం నో
 అదితిభవతు వ్రతేభిశ్శం నో భవన్తు మనుతస్త్వికాః । శం
 నో విష్ణుశ్శము పూషా నో అస్తు శం నో భవిత్త్రం శమ్వస్తు వా-
 యుః ॥ శం నో దేవస్సవితా త్రాయమాణశ్శం నో భవన్తూషసాః
 విభాతీః । శం సః పజన్యో భవతు ప్రజాభ్యశ్శం సః తైత్రస్య
 పతిరస్తు శమ్ముః ॥ శం నో దేవా విశ్వదేవా భవన్తు శం సరస్వతీ
 సహ ధీభిరస్తు । శమభిషాచశ్శము గాతిషాచశ్శం నో దివ్యాః పా-
 ణివాశ్శం నో అప్యాః ॥ శం నస్సత్యస్య పతయో భవన్తు శం నో
 అవన్తశ్శము సన్తు గావః । శం న ఋభవసుకృతస్సుహస్తాశ్శం నో
 భవన్తు పితరో హవేషు ॥ శం నో అజ ఏకపాద్దేవౌ అస్తు శం నో-
 ఽహిఋభాన్యగ్గ శం సముద్రః । శం నో అపాం నపాత్పైరురస్తు

శం నః పృశ్నిభవతు దేవగోపా ॥ ఆదిత్యా దుద్రదా వసమౌ జ-
పన్తేదం బ్రహ్మ క్రియమాణం నవీయః । శృణ్వన్తు నో దివ్యాః పా-
థివాస్తా గోజాతా ఉతయే యజ్ఞయానః ॥ యే దేవానాం య-
జ్ఞయా యజ్ఞయానాం మనోర్యజతా అమృతా ఋతజ్ఞాః । తే నో
రాసంతామురుగాయమద్య యూయం పాత స్వస్తిభిస్సదా నః ॥

పవిత్రం తే వితతమితి పశ్చుచక్రస్య సూక్తస్య ఆక్షరనః ప-
వమానస్సమస్త్రిష్టమ్ ॥

పవిత్రం తే వితతం బ్రహ్మణస్పతే ప్రభుగాత్రాణి పర్యేషి-
విశ్వతః । అతస్తతసూనః తదామో అశ్నుతే శృతాన ఇద్వహ-
స్తస్తత్సమాశత ॥ తపోష్పవిత్రం వితతం దినస్పదే శోచంతా అ-
స్య తస్తపౌ వ్యస్థిరః । అవస్త్యస్య పవితారమాశపౌ దివస్పృ-
ష్ఠమధిష్ఠన్తి చెతసా ॥ అరూచదుపనః పృశ్నిరగ్రియ ఉతౌ బి-
భత్తి భువనాని వాజయుః । సూయావినో మమిరే అస్య మాయ-
యా స్తృచక్షుః పితరో గభమాదధుః ॥ గన్ధవః ఇత్థా పదమ-
స్య రక్షతి పాతి దేవానాం జనిమాన్యద్భుతః । గృభ్ణాతి రిపుం ని-
ధయా నిధాపతిస్తుకృత్తమా మధునో భక్షమాశత ॥ హవిహ-
విష్టో మహీ సద్ధ దైవ్యం నభో వసానః పరియాన్యధ్వరమ్ । రా-
జా పవిత్ర రథో వాజమారుహస్సహస్రభృష్టిజయసి శృపౌ

బృహత్ ||

— అథ గ్రహమన్తాః —

గ్రహణామాదిరాదిత్యో లోకరక్షణకారకః ।
 విషమస్థానసమ్భూతాం పీడాం హరతు మే రవిః ।
 రోహిణీశస్సథామూర్తిః సుధాగ్రతస్సథాశనః ।
 విషమస్థానసమ్భూతాం పీడాం హరతు మే విధుః ॥
 భూమిపుత్రో మహాతేజా జగతాం భయకృత్సదా ।
 వృష్టికృద్వృష్టిహతాః చ పీడాం దహతు మే కుజః ॥
 ఉత్పాతరూపా జగతాం చంద్రపుత్రో మహాద్యుతిః ।
 సూర్యప్రియకరో విద్వాన్పీడాం దహతు మే బుధః ॥
 దేవమస్త్రీ విశాలాక్షః సదా లోకహితై రతః ।
 అనేకశిష్యసమ్పూర్ణః పీడాం దహతు మే గురుః ॥
 దైత్యమస్త్రీ భృగుస్తైపాం ప్రాణదశ్చ మహాద్యుతిః ।
 ప్రభుస్తారాగ్రహణాం చ పీడాం దహతు మే భృగుః ॥
 సూర్యపుత్రో దీఘదేహో విశాలాక్షశ్శివప్రియః ।
 మన్దచారః ప్రసన్నాత్మా పీడాం దహతు మేఽకజః ॥
 మహాశిరా మహావక్త్రో దీఘదంష్ట్రో మహాబలః ।
 అతనుశ్చోధ్వోకేశశ్చ పీడాం దహతు మే తమః ॥*
 అనేకరూపవణశ్చ శతశోఽథ సహస్రశః ।
 ఉత్పాతరూపా జగతః పీడాం దహతు మే శిఖి ॥

— అథ దేవమన్తాః —

సూరాస్తామభిషిచ్ఛన్తు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః ।
 వాసుదేవై జగన్నాథస్తథా సజ్జమణో విధుః ॥

* తమ ఇత్యకారాంతశ్శబ్దః పుమాన్.

ప్రద్యుమ్నశ్చానిరుద్ధశ్చ భవన్తు విజయాయ తే ।
 ఆఖిణ్డలోఽగ్నిభాగవాన్ యమో వై నిర్వృతిస్తథా॥
 వరుణః పవనశ్చైవ ధనాధ్యక్షస్సదాశివః ।
 బ్రహ్మణా సహితాస్సర్వే దిక్పాలాః పాన్తు సర్వదా ॥
 కీర్తిలక్ష్మీధృతిమేధా పుష్టిశ్శృద్ధా క్రియామతిః ।
 బుద్ధిలక్ష్ణా వపుశ్శాన్తిసుప్తిః కాన్తిశ్చ మాతరః ॥
 ఏతాస్తాన్వసుఃషిశ్చన్తు ధర్మపత్న్యస్సమాహితాః ।
 ఆదిత్యశ్చంద్రమా భౌమో బుధశీవసితాకణాః ॥
 గ్రహాస్తాన్వసుభిషిశ్చన్తు రాహుః కేతుశ్చ సర్వదా ।
 దేవదానవగన్ధర్వా యక్షరాక్షసపన్నగాః ॥
 ఋషయో మునయో గామౌ దేవమాతర ఏవ చ ।
 దేవసత్త్వోద్రుమా నాగా దైత్యాశ్చాప్సరసాం గణాః ॥
 అస్త్రాణి సర్వశస్త్రాణి రాజానాం వాహనాని చ ।
 ఔషధాని చ రత్నాని కాలస్యావయవాశ్చ యే ॥
 సరితస్సాగరాశ్చైలాస్తీధాని జలదా నదాః ।
 ఏతాస్తాన్వసుభిషిశ్చన్తు ధర్మకామాథసిద్ధయే ॥
 ఏతైరుక్తమన్త్రైః ప్రతిమన్త్రమభిషిచ్య ॥

హిరణ్యవర్ణామితి పశ్చిదశచన్య సూక్తస్య అనన్దకర్ద-
 మశ్చిక్లీ తెన్దిరాసుతా ఋషయః శ్రీరగ్నిదేవతే ఆద్యాస్త్రీ-
 నుష్టుభః కాంసాస్త్రీతామితి బృహతీ ఉత్తరయోస్త్రీష్టుప్ అష్టా-
 వనుష్టుభః అన్త్యా ప్రస్తారపక్షిః- హిరణ్యవర్ణాం హరిణీమ్—
 ఇమా ఆపశ్శివతమాః ఇతి ఋక్త్రయేణ, దేవస్య త్వా
 సవితుః— అస్తు । ఇతి యజుషా, భూభువస్స్వరితి వ్యాహృత్యా-
 ౭భిషిశ్చేత్ ॥—

ఎనమభిషిక్తో యజమానః శ్వేతాహతవస్త్రయుగ్లం గన్ధ-
 మాల్యాభరణం చ విభృయాత్ । సువాసినిభిస్సీరాజితవిగ్ర-
 హా ఆచార్యప్రభృతిభ్యో జపహోమఫలం గృహీత్వా తెభ్యో య-
 థాశక్తి దక్షిణాం దత్వా తదభావే యథాశక్తి సువణం వా ద-
 త్వా ఆజ్యావేక్షణం కృత్వా తత ఏకస్యా ఆహుతేరేకం శతస్యై-
 కం సహస్రస్యైకం వా బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా తేభ్యః శాన్తిః
 పుష్టిస్తుష్టిశ్చస్త్విత్యాద్యా ఆశిషా గృహీత్వా తాన్ సమ్ప్ర-
 థ్యే ప్రణివత్య న్యూనాతిరిక్తాచ్చిద్రత్వాథం యథాశక్తి నా-
 మత్రయం జపిత్వా గ్రహయజ్ఞఫలం విష్ణవే సమర్ప్య స్వయం
 హృష్టమనా బద్ధుభిస్సహ భుజ్జీత ॥—

ఇతి శ్రీనృసింహాయ ప్రయోగపారిజాతే షోడశకమకాణ్డే

గ్రహయజ్ఞప్రకరణమ్.

మంగళమస్తు

— 0 —

—అథ వాస్తుహోమవిధిః—

బలిమణ్డలమేతేషాం యథావదభిధీయతే ।
 దీక్షాయాగప్రతిపాను చతుష్షష్టిపదం స్మృతమ్ ॥
 ఏకాశీతిపదం ప్రోక్తం గ్రహవాస్తాస్తు మణ్డలమ్ ।
 ప్రాగగ్రాశ్చోదగగ్రాశ్చ దశ ఛేస్సమాలిఖత్ ॥
 ఏకాశీతిపదాని న్యుః సముద్భూతాని తత్ర తు ।
 బ్రహ్మణం పూజయేదాదా మధ్యే నవపదే తతః ॥
 దిక్షట్పదే చ పూర్వాది యజేదర్యమణం తతః ।
 విషన్వంతం తతో మిత్రం మహీధరమతః పరమ్ ॥

ఆగ్నేయకోష్ఠే ద్వితయే సావిత్రం పరిపూజయేత్ ।
 సవితారం యజేత్తస్యాభయపాశ్వద్వికోష్ఠకే ॥
 శక్రం శక్రజయం తద్వన్నైశాచరచతుష్టయే ।
 రుద్రం రుద్రజయం తద్వత్ప్రభజ్జనచతుష్టయే ॥
 ఆపాపవత్సకా తద్వదీశానస్థచతుష్టయే ।
 ఈశానాదిచతుర్దిక్షు చాష్టావష్టా పదేపదే ॥
 ఈశానాఖ్యశ్చ పజన్యో జయంతశ్శక్రభాస్కరా ।
 సత్యో వృషాంతరిక్షే చ దిశి ప్రాచ్యాం వ్యవస్థితాః ॥
 అగ్నిః పూషా చ వితతో యమశ్చ గ్రహరక్షకః ।
 గంధర్వో భృగ్జరాజశ్చ మృగో రక్షోదిగాశ్రితాః ॥
 నిర్మతిదౌనావికశ్చ సుగ్రీవమరుణౌ తతః ।
 పుష్పదంతసురా శేషదోషా ప్రత్యగ్దిగాశ్రితాః ॥
 వాయునాగశ్చ ముఖ్యశ్చ సామో భల్లాట ఏవ చ ।
 అగ్రశాఖ్యో దిత్వదితీ కుబేరస్య దిగాశ్రితాః ।
 బహిః ప్రాగాద్యష్టదిక్షు పూజయేదష్ట దేవతాః ।
 శవణం గుహం చార్యమణం జృమ్భకం పిలిషిచ్ఛకమ్ ॥
 చరకీం చ విదారీం చ పూతనామచయేత్కృమాత్ ।
 శవస్థానే వదన్త్యన్యై పూతనాం పాపరాక్షసిమ్ ॥
 చతుర్భుజం జటామకాలిం కమణ్డల్పక్షధారిణమ్ ॥
 సవ్యహస్తై దశే ధృతమ్ ॥
 హేమాభమబ్జజం యష్టావ్ గన్ధాదైరుపచారకైః ।
 దధ్యాజ్యగుడమిశ్రేణ శుద్ధాన్నేన బలిం హరేత్ ।
 అర్యమా శ్వేతవణస్తు వివస్వా రక్తవణకః ।
 శాతకుమ్భనిభో మిత్రః కృష్ణవణో మహీధరః ॥

సావిత్రి మధువణస్సాన్యత్సవితా నీలవణకః ।
 అరుణాభస్తథా శుక్రః శుక్లః కృష్ణ జయస్తన్మితః ॥
 ప్రవాళాభస్తథా శుక్రః పీతో రుద్రజయస్తన్మితః ।
 శ్వేతవణస్తథా ౨౨పస్తు జపాభస్తావవత్సకః ॥
 నీలవణస్తథేశానః పజన్యో జలవణకః ।
 జయస్తః కృష్ణవణస్తు శక్రస్సాన్యచాన్యమవణకః ॥
 భాస్కర శ్వేతవణస్సాన్యత్సత్సాన్యదగ్నివణకః ।
 వృషా బహుకవణస్సాన్య స్పృశాభస్తన్మితః ॥
 అగ్నిరగ్నినిభః ప్రోక్తః పూషా రక్తాబ్జసన్నిభః ।
 వితతశ్చేంద్రచాపాభా యమః కృష్ణాబ్జసప్రభః ॥
 యమరక్షస్తథా రక్తో గన్ధవః పద్మరాగభృత్ ।
 భృజరాజస్తు భృజ్భాభో ధూమ్రవణో మృగస్తథా ॥
 నిర్మతిః పావకాభస్తు సితో దావారికస్తన్మితః ।
 సుగ్రీవశ్శితికణ్ఠాభో వరుణశ్వేతవణయక్ ॥
 జాపాభః పుష్పదస్తస్తు కృష్ణవణస్సురస్తన్మితః ।
 ఉత్పలాభస్తథా సోమో రాగో హరిద్రసన్నిభః ॥
 వాయుస్సాన్యధూమ్రవణస్తు నాగశృంఖనిభస్తన్మితః ।
 ముఖ్యో ముక్తానిభః ప్రోక్తస్సోమః కనకవణయక్ ॥
 భల్లాటశ్వేతవణస్సాన్యద్దుగ్లశ్చైత్యలద్యుతిః ।
 కపిలాభా దితిః ప్రోక్తా హ్యదితిః కుముదద్యుతిః ॥
 శర్వో జలదసంకాశః ప్రవాళాభో గుహస్తన్మితః ।
 అర్యమా హేమవణస్తు జృమ్భకో హేమవణకః ॥
 సితాభః పిలిపిచ్ఛాన్యచ్చరకే శఙ్ఖవణయక్ ।
 విరీమా (దారి) పావకాభా స్యాత్పుతనా హేమసన్నిభా ॥

శర్వస్థానగతా చేత్సన్యస్మిలాభా పాపరాక్షసి ।
 చతుర్భుజయుతా హ్యేతే ఖడ్గభేటకధారిణః ॥
 కృతాజ్ఞలిపుటాస్సర్వే దేవాస్సస్వపదే స్థితాః ।
 దిక్ష్యగ్న్యాదిచతుర్ణాం తు పాయసం బలిరుచ్యతే ॥
 సవిత్రాద్యష్టదేవానాం కృసరం బలిరుచ్యతే ॥
 దక్షిణాద్యష్టదేవానాం గుడాన్నం బలిరుచ్యతే ॥
 ప్రత్యక్తు నిర్వృతాదీనాం ఘృతాన్నం బలిరుచ్యతే ॥
 ఉదగావ్యాయాదిదేవానాం దధ్యన్నం బలిరుచ్యతే ॥
 బహిశ్శవాదిదేవానాం మృష్టాన్నం బలిరుచ్యతే ।
 తత్తన్నామ చతుర్భుజైస్సాన్విహన్తైః ప్రణవాదికైః ॥
 ఉచ్చార్య గర్భపుష్పాద్యైః సంపూజ్యోక్తం బలింక్షిపేత్ ॥

—అథ వాస్తుమూర్తిలక్షణమ్—

దణ్డపాశధరం దేవం ద్విభుజం వాస్తుపూరుషమ్ ।
 మణ్డలె మధ్యగం శ్వేతం దధానం నరరూపతామ్ ॥
 మణ్డలేశానభాగే తు గణ్డమావాహయేన్నరః ।
 తత్కథాం కథయిష్యామి రాజన్మే కాగ్రమానసః ॥
 స్థాపయేచ్చతురః కుమ్భాన్ ప్రత్యేకం వస్త్రవెష్టితాన్ ।
 వీపిరాశిషు సంస్థాప్య పూరయేత్తీర్థవారిభిః ॥
 ప్రసువ ఆప ఇత్యృగ్భిజపేన్నద్యా ప్రపూరితమ్ ।
 ఎకై కస్య చతస్రషు సదూవాను శిలాస్వథ ॥
 నవరత్నం హిరణ్యం వా సహజాషధి వినిక్షిపేత్ ।
 ఆకలశెష్విత్వనయా కుశకూచం వినిక్షిపేత్ ॥
 అన్యన్యాయ్యాని సూక్తాని జపేత్కలశవారిషు ।
 ఆవాహనాద్యుపచారాన్ కారయేచ్ఛ యథావిధి ॥

కుమ్భాల్పాధే కథం కుర్వన్ ఎకకుమ్భే సమచక్షయేత్ |
 వాస్తుమణ్డలవారుణ్యై సవతోభద్రముద్ధరేత్ ||
 కుణ్డం త్రిమెఖలం కార్యం మణ్డలేశానభాగతః |
 హస్తప్రమాణవిస్తారం ఖాతేన చ శ (క) రోన్మితమ్ ||
 అథవా స్థణ్డిలం కుర్యాదుల్లెఖం తు స్వశాఖయా |
 తత్ర హోమః ప్రకర్తవ్యః సమిద్భిః క్షీరజాతిభిః ||
 పాలాశైః ఖాదిరై ర్వాఽపి కుశై ర్దూకవాకభిరేవ వా |
 నిమ్రైర్వా నిమ్బబీజై ర్వా యథాసమ్భవమాహ్వాతైః ||
 నిరూప్య వాస్తోష్పతయే తూష్ణీం ప్రోక్షేత తణ్డలాన్ |
 తస్యై ప్రాసాసనే వహ్నివధిశ్చిత్వ చదుం పచేత్ ||
 హోమకాలే చరోరన్న మవదాయ యథావిధి |
 వాస్తోష్పత ఇత్యేతాభిః ఋగ్విశ్చతస్సభిః క్రమాత్ ||
 అష్టోత్తరశతం హుత్వా యజ్ఞయేర్వా ద్విజశ్శుచిః |
 వ్యాహృతీభిశ్చ హుత్వాఽగ్నౌ ఘృతేన చ తతః పరమ్ ||
 సంజీవిన్యా తతో హుత్వా పయసా హవిషా తథా |
 గాయత్ర్యా చ తథాఽన్యైశ్చ శతమష్టోత్తరం పునః ||
 దేవతానాం పృథక్కుర్యాద్ధోమమష్టోత్తరం శతమ్ ||
 అష్టాధికాం వింశతిం వా ప్రతిదేవం సమాచరేత్ |
 హుత్వా సిష్టకృతం హోమం తతః కుర్యాద్యథావిధి |
 హోమోఽత్రప్రత్యేచమితి ప్రకారః క్వచిదత్ర చ ||
 సమావర్తక నవ స్తన్త్రం వచనాన స్తరం హవిః |
 అగ్నౌ ప్రక్షిప్య తదను స్వాహాశబ్దముదీరయేత్ ||
 నిఋతేర్వా యుదిగ్భాగే బలిం దద్యాత్తథాఽనలే |
 గేహం తు ప్రోక్షయేత్పశ్చాదమృతం కలశోదకమ్ ||

కృత్వోపరిష్టాత్తన్త్రం తు తద్గృహే పక్వమోదనమ్ ।
 విభాయ వాస్తుపూజాం చ గృహం సూత్రేణ సర్వతః ॥
 పావమానేన సూక్తేన రాక్షోఘ్నేన చ వేష్టయేత్ ।
 మాఙ్గల్యతూర్యఘోషేణ కుర్యాద్బ్రాహ్మణవాచనమ్ ॥
 బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా తైః పుణ్యాహనుభ వాచయేత్ ।
 తేభ్యశ్చ దక్షిణాం దద్యాద్ధోతృభ్యశ్చ విశేషతః ॥
 తతస్సంప్రవిశేద్దేహం గృహీ తు సమలంకృతమ్ ।
 శోభితం దధిదూర్వాభిః పూణకుమ్భస్సమన్వితమ్ ॥
 దీవైరఙ్కురప(పా)త్రైశ్చ ద్వారస్థైస్సమనోహరైః ।

వినాయకం తు సమూజ్య ఫలపుష్పగుడోదనైః ॥
 ధాత్రీఫలానాం లవణైః ప్రపూర్ణం సకాంస్యపాత్రం సితతణ్డలైశ్చ
 కుర్యాత్ప్రవేశంసహభార్యయాశులక్ష్మీం స్తర్క గేహమనిన్దితాయాం
 ప్రవిశ్య బహూక్ సమూజ్య సుఖాసీనో భవేత్తదా ।
 ఏవం ప్రవేశనం కుర్వీక్ సుఖీ భవతి సర్వదా ॥
 శివం వాస్తు శివం వాస్తు భవతు ప్రాధికతాః పురా ।
 శివం వాస్తు శివం వాస్తు ప్రతిబ్రూయుస్తు తే ద్విజాః ॥
 ఇత్యేవం నూతనాగారప్రవేశే చోదితో విధిః ।
 ధ్వస్తస్యాథ పునఃక్లృప్తగృహస్యాపి ప్రయుజ్యతామ్ ॥
 అకవాటమనాచ్ఛన్నమదత్తబలిభోజనమ్ ।
 గృహం న ప్రవిశేదేవ విపదామాకరం హి తత్ ॥

— 0 —

—అథ వాస్తు హేలూమప్రయోగః—

ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టాయాం తిథావస్య యజమానస్య

సకుటుమ్బస్య తేనుస్థైర్యాయురారోగైశ్చైవయాభివృద్ధ్యర్థం
 ఛేదన భేదనఘర్షణతాడనాదిసర్వావిరిష్టదోష పరిహారార్థం వా-
 స్తువిజ్ఞత్రిపంచాశద్దేవతాప్రీత్యర్థమేకాగ్ని బహువిధ వైరప్రకారేణ
 వాస్తుహోమం కరిష్యే । తదజ్ఞమన్వాధానం కరిష్యే—అస్తిన్న-
 న్వాహితేగ్నావిత్వాది చతుషీ ఆజ్యేనేత్యన్తముక్త్యా వాస్తోష్ప-
 తిం ప్రధానదేవతాం వాస్తోష్పత ఇత్యాదిచతస్పభిః ఋగ్భిః పలా-
 శఖాదిదాదుమ్బరదూర్వాభిః ప్రత్యేకమష్టావింశతినంభ్యయా స-
 మిచ్ఛర్వాజ్యైః అగ్నిం వాయుం సూర్యం ప్రజాపతిం చ అ-
 ష్టాష్టసంభ్యయా వ్యాహృతిభిరాజ్యేన సంజీవిన్యా యథాసమ్భవం
 పాయసేన సవితారం గాయత్ర్యా అష్టావింశతినంభ్యయా సమిచ్ఛ-
 వాజ్యైః ఇద్ధాదీనష్టే లోకపాలానేకైకసంభ్యయా సమిచ్ఛ-
 వాజ్యైః యథాసమ్భవం తిలవ్రహ్మిభిః శేషేణ సిద్ధ్యకృతమి-
 త్యాది దధ్యాజ్యగుడమిశ్రాన్తేన బ్రహ్మణే స్వాహా—బ్రహ్మణ ఇదం
 న మమ ॥

వాస్తోష్పత ఇతి ఋక్చతుష్టయస్య వసిష్ఠ ఋషిః వాస్తా-
 ష్పతిదేవతా త్రిష్టుప్ ఛందః—అన్త్యా జగతీ—

“వాస్తోష్పతే ప్రతి జానీహ్యస్తాస్తాన్వైవేశో అనమీషూ
 భవా నః । యత్తైవమహే ప్రతి తన్నో జుషస్వ శం నో భవ
 ద్విపదే శం చతుష్పదే ॥ వాస్తోష్పతే ప్రతరణో న ఏధి గయ-
 స్సానో గాభిరశ్వేభిరిన్దో । అజరాసస్తే సఖ్యే స్యామ పితేవ పు-
 త్రాన్పుత్రీ నో జుషస్వ ॥ వాస్తోష్పతే శగ్గయా సంస దా తె స-
 క్షీమహి రణ్వయా గాతుమత్యా । పాహి తేను ఉత యోగైవ-

కృత్వోపరిష్టాత్తన్యం తు తద్దృహే పక్వమోదనమ్ ।
 విధాయ వాస్తుపూజాం చ గృహం సూత్రేణ సర్వతః ॥
 పావమానేన సూక్తేన రాక్షోఘ్నేన చ వేష్టయేత్ ।
 మాఙ్గల్యతూర్యఘోషేణ కుర్యాద్బ్రాహ్మణవాచనమ్ ॥
 బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా తైః పుణ్యాహనుభ వాచయేత్ ।
 తేభ్యశ్చ దక్షిణాం దద్యాద్ధోతృభ్యశ్చ విశేషతః ॥
 తతస్సంప్రవిశేద్దేహం గృహీ తు సమలంకృతమ్ ।
 శోభితం దధిదూర్వాభిః పూణఃకుమ్భైస్సమన్వితమ్ ॥

దీపైరఙ్కురప(పా)త్రైశ్చ ద్వారస్థైస్సమనోహరైః ।

వినాయకం తు సమూజ్య ఫలపుష్పగుడౌదనైః ॥

ధాత్రీఫలానాం లవణైః ప్రపూర్ణం సకాంస్యపాత్రం సితతణ్డలైశ్చ
 కుర్యాత్ప్రవేశంసహభార్యయాశులక్ష్మీం స్తరగ్గేహమనిద్వితాయాం

ప్రవిశ్య బన్ధూన్ సమూజ్య సుఖాసీన్ భవేత్తదా ।

ఏవం ప్రవేశనం కుర్వన్ సుఖీ భవతి సర్వదా ॥

శివం వాస్తు శివం వాస్తు భవతు ప్రాధికతాః పురా ।

శివం వాస్తు శివం వాస్తు ప్రతిబ్రూయన్తు తే ద్విజాః ॥

ఇత్యేవం నూతనాగారప్రవేశే చోదితో విధిః ।

ధ్వస్తస్యాథ పునఃక్లృప్తగృహస్యాపి ప్రయుజ్యతామ్ ॥

అకవాటమనాచ్చన్నమదత్తబలిభోజనమ్ ।

గృహం న ప్రవిశేదేవ విపదామాకరం హి తత్ ॥

— 0 —

—అథ వాస్తు హేమామప్రయోగః—

ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టాయాం తిథావస్య యజమానస్య

సకుటుమ్బస్య తేనుస్థైర్యాయురాణోన్యైశ్వర్యాభివృద్ధ్యర్థం
 ఛేదన భేదనఘటనాడనాదిసర్వావిప్లవోప పరిహారాథం వా-
 స్తువిజ్ఞప్రిపజ్ఞాశద్దేవతాప్రీత్యర్థమేకాగ్నిబహుధర్వరప్రకారేణ
 వాస్తుహామం కరిష్యే । తదజ్ఞమన్వాధానం కరిష్యే—అస్మిన్న-
 న్వాహితేగ్నావిత్వాది చతుషీ ఆజ్యేనేత్యస్తముక్త్యా వాస్తోష్ప-
 తిం ప్రధానదేవతాం వాస్తోష్పత ఇత్యాదిచతస్రభిః ఋగ్భిః పలా-
 శఖాదిదౌదుమ్బరదూర్వాభిః ప్రత్యేకమష్టావింశతినంభ్యయా స-
 మిచ్ఛర్వాజ్యైః అగ్నిం వాయుం సూర్యం ప్రజాపతిం చ అ-
 ష్టాష్టసంభ్యయా వ్యాహృతిభిరాజ్యేన సంజీవిన్యా యథాసమ్భవం
 పాయసేన సవితారం గాయత్ర్యా అష్టావింశతినంభ్యయా సమిచ్ఛ-
 వాజ్యైః ఇద్ధాదీనష్టా లోకపాలానేకైకసంభ్యయా సమిచ్ఛ-
 వాజ్యైః యథాసమ్భవం తిలప్రీహిభిః శేషేణ స్విష్టకృతమి-
 త్యాది దధ్యాజ్యగుడమిశ్రాన్వేన బ్రహ్మణే స్వాహా—బ్రహ్మణ ఇదం
 న మమ ॥

వాస్తోష్పత ఇతి ఋక్పతుష్టయస్య వసిష్ఠ ఋషిః వాస్తో-
 ష్పతిదేవతా త్రిష్టప్ ఛందః—అన్త్యా జగతీ—

“వాస్తోష్పతే ప్రతి జానీహ్యస్తాన్తాన్స్వవేశో అనమిషౌ
 భవా నః । యత్త్యైమహే ప్రతి తన్నో జుషస్వ శం నో భవ
 ద్విపదే శం చతుష్పదే ॥ వాస్తోష్పతే ప్రతరణో న ఏధి గయ-
 స్సానో గాభిరశ్వేభిరిన్దో । అజరానస్తే సఖ్యే స్యామ పితేవ పు-
 త్రాన్పుత్రీ నో జుషస్వ ॥ వాస్తోష్పతే శగ్త్యూ సంత దా తే స-
 త్తీమహి రణ్వయా గాతుమత్యో । పాహి తేను ఉత యోగైవ-

రం నో యూయం పాత స్వస్తిభిస్సదా నః ॥ అమీవహం వాస్తా-
ష్పతై విశ్వా రూపాణ్యవిశ్వా । సఖా సుశేవ ఏధి నః ॥ వాస్తా-
ష్పతయ ఇదం స మమేత్యుద్దిశ్య త్యజేత్ । స్విప్తకృదాదిహోమ-
శేషం సమాపయేత్ ॥

ఇతి వాస్తు హోమవిధిస్సమాప్తః ॥

—అథ గర్భాధానప్రకరణమ్—

గర్భీకృతముపషదా దుభారముపయామి శరణమఖిలైశమ్ ।

గర్భీకృతభువనం యం గర్భేఽధతైస్త్వరిపుగృహస్థాణా ॥

అథేదాసీముద్దేశక్రమప్రాప్తో గర్భాలమ్భనవిధిరభిధీయతే-

తత్ర తావద్గృహ్యమ్—

“ఉపనిషది గర్భాలమ్భనం పుంసవనమనవలోభనం చ”

ఇతి ॥ అన్యార్థః—

ఆమ్నా తమితి శైషః । గర్భా లభ్యతే యేన కమణా నిషి-
క్తం వీర్యనుమోఘం భవతి తద్గర్భాలమ్భనమ్ । పుమాన్ లభ్యో
జాయతే యేన తత్పుంసవనమ్ । పుమాంస్తు సకా యేన నావలుప్య-
తే తదనవలోభనమ్ । వణవికారో ద్రవప్రవ్యః పృషాదరాదిత్వాత్ ।
ఏతాని కన్యాంచిదుపనిషద్యామ్నా తాని । న కేవలమేతాని । కిం
తహి । గర్భాధానాదయ ఆత్మజ్ఞానపర్యంతా ఆమ్నా తాః । అన్త-
చ్చాఖాయాం సా న విద్యతే । అత స్తత్కమక కతకవ్యమిత్యు-
పదిశ్యతే । తస్యా ఉత్సన్నత్వాద్యది తాం నాధీయాత్తత ఏవం
కుర్యాదిత్యాహ । గర్భాధానమాచార్యేణానుక్తమితి కృత్వా న
కార్యమిత్యేకే । అన్యే పునః శౌనకాద్యుక్తమాగేణ కార్యమి-
త్యాహుః ।

తదుక్తమ్— భగవతా—

గభాఃలమ్భః పుంసవనం గభాఃస్యానవలోభనమ్ ।

ఇతి కర్మత్రయమిదం యజ్ఞోపనిషదీరితమ్ ॥

తామధీతవతః కర్మత్రయం తత్త్రైవ సుగ్రహమ్ ।

అనధీతవతస్త్వైష ప్రయోగోఽత్ర నిబధ్యతే ॥

నిషిక్తో యత్ప్రయోగేణ గభాఃస్సన్ధార్యతే స్త్రియా ।

తద్గభాఃలమ్భనం నామ కర్మ ప్రోక్తం మనీషిభిః ॥

పుమాన్పుసూయతే యేన తత్పుంసవనమీరితమ్ ।

స లుభ్యన్న స్రవేద్యేన తత్కర్మానవలోభనమ్ ॥

అన్యే ద్వై కర్మాణి ప్రామాన్తయోః కల్పోఽత్ర కథ్యతే ॥

ఆచార్యస్తు—

అనతుమత్యాం భార్యాయాం స కార్యం గర్భలమ్భనమ్ ।

ఋతుమత్యాం తు తస్యాం వై తత్కార్యం బ్రహ్మచారిణా ॥

బ్రహ్మచార్యత్ర స్వదారనిరతః ।

ప్రాగ్రజౌదశకనాత్పత్నీం నేయాద్ధత్వా పతత్యధః ।

వ్యధీకారేణ శుక్లస్య బ్రహ్మహత్యామవాప్నుయాత్ ॥

రజా నామ స్త్రీషు దేవేంద్రేణ విభజ్య స్థాపితో బ్రహ్మహత్యా-
యాస్తృతీయో భాగః ।

తథా చ శూయతే యజుస్సంహితాయామ్—

„కామమన్యస్య సస్త్రీషగ్ం సాదముపాసీదద్దస్యై బ్ర-
హ్మహత్యాయై తృతీయం ప్రతిగృహ్ణీతేతి తా అబ్రువన్వరం పు-
ణామహః ఋత్వియాత్ ప్రజాంవిన్దామహై కామమావిజనితోస్సం-

భవామేతి తస్మాద్భక్తిర్వియాధ్నియః ప్రజాం విస్త్రాంతే కామమూవి-
జనితౌస్సంభవంతి వారెవృత్తగ్ం హ్యసాం తృతీయం బ్రహ్మహ-
త్యాయై ప్రత్యగృహ్లాన్ధా మలపద్వాసా అభవత్తస్మాన్మలపద్వాస-
సా న సంవదేత " ఇతి ॥

అస్యానువాకస్యాథః పురాణే స్పష్టికృతః స్మృతిమ-
జ్జర్యామ్—

దేవతానాం పురోధాస్తు త్వష్టా నామ ద్విజౌత్తమః ।
భగినీ పూర్వాదేవానాం తస్య భార్యౌ తయోస్సుతః ॥
విశ్వరూప ఇతి ఖ్యాతః శిరోభిజాయతే త్రిభిః ।
ఏకాస్యే సామపానం చ సురాపానం చ మధ్యమే ॥
వామపార్శ్వేఽన్నమశ్నంశ్చ స్యేచ్ఛయా చరతే దివి ।
దేవతాభ్యో హవిర్భాగాన్న పిథాయ దదాత్యసా ॥
అపిథాయాసురేభ్యస్తు మాతులప్రేమసంయుతః ।
ఉత్పాతా దివి జాయంతేఽప్యేతద్వ్యత్యయకమణా ॥
తస్మాత్సురపతిభీతః స్వరాష్ట్రచ్యుతిశఙ్కయా ।
అచ్ఛినత్తస్య శీఘాణి వజ్రమాదాయ సత్వరః ॥
యతోఽమపానవదనమభవత్స కపిజ్జలః ।
అభవద్యత్సురాపానం కలవిజ్కున్న శీఘకమ్ ॥
యదన్నాదనమాస్యం తు క్రమాదాసీత్స తిత్తిరిః ।
తతస్తాం బ్రహ్మహత్యాం చ వాసవౌఽజ్జలినాఽగ్రహీత్ ॥
బ్రహ్మహత్యాసమోపేతః ప్రచ్ఛన్నోఽబ్ధం చచార సః ।
స్వాస్యైర్భూతాని చాక్రోశ దేవేన్ద్రా బ్రహ్మహన్నితి ॥

స ధరిత్రీముపాస్యైతాం పృథివీమబ్రవీద్వృషా ।
 బ్రహ్మహత్యాత్మతీయాంశం త్వం గృహణేతి మత్కృతమ్ ॥
 సా తత్పరాభవౌ మాభూదితీన్ద్రం ప్రత్యువాచహ ॥
 సాబ్రవీద్వత్సరాదర్వాగ్గతః పూణో భవిష్యతి ।
 ఇన్ద్రాద్వరం ప్రతిగ్రాహ్య హమయన్త్యభవద్వరాత్ ।
 తస్మాత్సంవత్సరాదర్వాత్కృతం చ పరిపూర్యతే ॥
 సేన్ద్రస్య బ్రహ్మహత్యానూన్తృతీయం భాగమగ్రహీత్ ।
 తత్పాపమిరిణం భూమావభవత్స్వకృతం యతః ॥
 ఇరిణం స స్పృశేత్తస్మాద్భృహ్మహత్యాసవణకమ్ ।
 తతస్తరూనుపాస్యైతాం సాబ్రవీద్వన్మయా కృతమ్ ॥
 భవంతః ప్రతిగృణ్ణాన్తు బ్రహ్మహత్యాత్మతీయకమ్ ।
 వాసవం తరవౌఽపూయచురస్తాకం ఛేదనాత్పరమ్ ॥
 ప్రభవన్త్విక్షురాశ్చైతి వరౌ డేయన్త్వయాఽధునా ।
 ఇన్ద్రస్తథా కరోమితి వృతౌణామదదాద్వరమ్ ॥
 తస్మాద్వృతౌశ్చ భూయాంస ఉత్తిష్ఠన్తి లునాత్పరమ్ ।
 బ్రహ్మహత్యాత్మతీయాంశం ప్రత్యగృహ్ణన్తహీరుహః ॥
 సాభవద్వృక్షనిర్యాసా బ్రహ్మహత్యాసవణకః ।
 తస్మాల్లోహితనిర్యాసం న స్పృశేన్న చ ఖాదయేత్ ॥
 స భూయస్త్రిసభాం గత్వా హ్యుపాసీదబ్రవీదితి ।
 బ్రహ్మహత్యాత్మతీయాంశం ప్రతిగృహ్ణీత మత్కృతమ్ ॥
 తా అబ్రువన్వరం శక్రం ప్రియాద్యావత్ప్రజౌద్భవమ్ ।
 వృణీమహే కామభోగమాప్రసూతేర్యథేషితమ్ ॥
 బ్రహ్మహత్యాత్మతీయాంశం ప్రత్యగృహ్ణాన్త్రీయోఽపి చ ।
 తస్మాత్ ప్రియః ప్రజాలాభమృతౌ సురతసజ్జమాత్ ॥

ఆప్రసూతైః ప్రియైస్సాధకం సమ్మోగాంశ్చ లభన్తి హి ।
 తతశ్చ మలవద్వాసా (ద్వస్తా) అభవన్యోషితస్తదా ॥
 నాభిమూలై స్థితం పుష్పం చక్షుదశసమన్వితమ్ ।
 తస్మిన్సర్వాశ్చ దధతే గభః సమ్భవకారణమ్ ॥
 అథోముఖం స్థితం స్త్రీణాం తద్బాల్యే ముకులీకృతమ్ ।
 బాల్యాత్పరనయః ప్రాప్తైః ముకుళం వికసద్భవేత్ ॥
 ఉత్పల్లకుసుమం స్త్రీణాం స్వభావేన స్రవేద్రజః ।
 తదా ప్రభృతి సర్వాసాం మాసిమాసి ఋతుభవేదితి ॥

—ఇతి రజఃప్రాప్తివిచారః—

—అథ ప్రథమాతవఫలకాలనిర్ణయః—

తత్ర శ్రీధరీయ—గురుః—

ప్రథమాయాం పతిం హన్తి ద్వితీయాయాం సుఖం భవేత్ ।
 తృతీయాయాం శ్రీయై స్యాచ్ఛ చతుర్థ్యాం వృషణీ భవేత్ ॥
 పంచమ్యాం పుత్రలాభశ్చ షష్ఠ్యాం చారిత్రవిక్రియా ।
 సప్తమ్యాం పుత్రవృద్ధిస్సాదష్టమ్యాం సుతనాశనమ్ ॥
 నవమ్యాం రుదతీ నిత్యం దశమ్యాం ధమశాలినీ ।
 ఏకాదశ్యాం పతిస్నిధా ద్వాదశ్యాం క్రన్దతీ భవేత్ ॥
 త్రయోదశ్యాం మానధనా తత్పరా బహుదోషకృత్ ।
 పర్వణ్యస్యగృహీతా స్యాద్వన్ధ్యా దేవతిభవశాత్ ॥

స్తృతిరత్నై—

శుభం చైవ తు పూర్వాష్టే మధ్యాష్టే మధ్యమం ఫలమ్
 అపరాష్టే తు వైధవ్యం పూర్వరాత్రౌ శుభం భవేత్ ॥
 మధ్యరాత్రౌ తు మధ్యం స్యాత్ పరరాత్రౌ శుభాన్యథ ।
 తిథీనాం ఫలమేవం హి వారాణాం ఫలముచ్యతే ॥

భానువారె భవేద్వ్యాధిరిన్దువారె పతివ్రతా ।
 బహురోగా బహుక్లెశా పతిహీనా కుజే దినె ॥
 బహుపుత్రవతీ సౌమ్యే సర్వసమ్మద్గురోదినె ।
 సౌభాగ్యసుఖసమ్మత్తిః శుక్రవారే పతివ్రతా ॥
 కప్టబుద్ధిమహావ్యాధిస్సర్వయమథాస్య చోరిణీ ।
 మన్దవారె వినాశస్సౌత్పర్యమతౌ రజస్వలా ॥
 నారదీయే—రుగ్ధా పతివ్రతా దుఃఖి పుత్రిణీ భోగభాగినీ ।
 పతిప్రియా క్లేశవతీ సూర్యవారాదిషు క్రమాత్ ॥

— అథ నక్షత్రఫలమ్—

బహుసుతధనసమ్పచ్చీలసౌభాగ్యయుక్తా ।
 విగతనిఖిలదోషా ద్ద్రవభే పుష్పిణీ యా ॥
 సురగురుపతిభక్తా మానినీ బన్ధుమాన్యా ।
 బహువిధధనవస్త్రైర్భూషణైర్భూషితా స్యాత్ ॥
 పరపురుషరతిస్సౌమ్యద్వభాగా యామ్యధిష్ఠ్యై ।
 వివిధచపలభాషా భూషణాసక్తవారతా ॥
 నియతమన్మతవాక్యా సజ్జనద్యేషయుక్తా ।
 స్వపతిహితవిహీనా ఛన్నపాపా ఖలా స్యాత్ ॥
 వైశ్వానరత్నై బహుపుత్రమిత్రధనాన్వితా సత్యవతీ గుణాఢ్యా ।
 విస్తీర్ణకామాప్రియవాదినీ స్యాన్నానాసహోధాప్రవరా కలాఢ్యా ॥
 నారదస్త్యైవమాహ—

అనర్థా పుంశ్చలీ వద్ధ్యా గర్భపాతనతత్పరా ।
 ప్రేష్యా మృతప్రజా వాఽపి వహ్నిభే ప్రథమాతావతి ॥
 పితామహారై సుగుణానువృత్తా పతిప్రియా ధర్మవతీ ధనాఢ్యా ॥
 బన్ధుప్రియా మానరతా సురూపా ప్రవృత్తచిత్తా ప్రవికీర్ణకామా ॥

సదా నృగే భాగ్యవతీ సువృత్తా కలాసు రక్తా విపులార్థయుక్తా ।
 పతిప్రియా మానవతీ బహుజ్ఞా ప్రజావతీ బద్ధజనై స్సుమాన్యా ॥
 మహేశభే పుష్పవతీ విశీలా నృపానురక్తా పరకార్యయుక్తా ।
 పత్యుజ్ఞతా పుష్పవతీ గతస్వా పరప్రియా దుఃఖవతీ విపుత్రా ॥
 నూయావినీ కాపటికా విశీలాదిత్యాఖ్యధిష్ఠే కుచరిత్రయుక్తా ।
 వద్ధ్యా పునర్యాభః పరసద్గరక్తా నృపాపరా పుష్పవతీ కలాధ్యా ॥
 నారదః—పతిభక్తా పుత్రవతీ పతిసంతానమోహినీ ।

కులాచారానురక్తాధ్యాదితిభే ప్రథమాత్యవ ఇతి ॥
 సుగంధపుష్పాన్బురభూషణేషు రతా సదా గీతనిబద్ధచిత్తా ।
 పుష్పేష్వగమ్యాగమనే రతార్తా ప్రజావతీ దుష్ప్రతిభాన్వితా సా॥
 ఖలా పునర్యాభః హుదోషయుక్తా భౌజ్యభే పుష్పవతీ విశీలా ।
 మాయాపటుర్గాఢ్మటికార్థహీనాస్వచ్ఛందగావ్యాధివశాకలాధ్యా
 పతిప్రియా పుష్పవతీ మఘాయాం ప్రజావతీ సా కులటా తథాపి ।
 సింహీవ యోషిద్వరబృన్దమధ్యే ప్రభాతఖిద్యోతవదమ్బరేపి ॥

భాగ్యే భాగ్యవతీ బహువ్యయపరా పానప్రసక్తా కృతా
 సచ్చిష్యా కులటా కలాసు నిపుణాభీరుశ్చ భగ్నవ్రతా ।
 దుష్ప్రతా కులనాశినీ ఖలరతా భగ్నోద్యమా పాంసులా
 దుఃఖి పాపరతా విధిమనిరతాబద్ధప్రియా సంతతమ్ ॥

కులద్యయానందకరీ విభక్తా కార్యే కలాధ్యా వినిగృహ్యచిత్తా ।
 వికీర్ణకామానుచరా విశుద్ధా శ్లఙ్ఘ్యైర్యమత్యై విగతారివై రా
 సమ్భాగలీనా పరకార్యకర్త్రీ బద్ధవచితా సద్గుణానురక్తా ।
 గతవ్యయస్వా విగతారిపతౌ హస్తైర్జనా పుష్పవతీ హ్యలోలా॥
 త్వష్ట్రేప్రియాలుస్సురతప్రియాస్యాద్దుణై కగృహ్యత్కహి తేనియుక్తా
 నివృత్తవైరామయవీడితాక్షీ సక్లేతవిద్యానిపుణా కలాసు ॥

దృఢప్రతా సత్యరతా సువృత్తా నివృత్తరాగా పరరస్థగోష్ఠీ ।
గజానుగామిన్యనిలాహ్వయక్షే ప్రమోదినీ మజ్జశకార్యబృన్దే ॥

ద్విదైవభే పుష్పవతీ ప్రమత్తా కరోతి వైరం పరవైరినజ్ఞః ।

వివాదశీలా విపులప్రతాపా సంభోగమాప్నోతి శునీవశశ్వత్
మైత్రే విమిత్రా సగదాఽజ్ఞహీనా వివాదశీలా విపులప్రతాపా ।
ప్రవృత్తరాగా ప్రవికీర్ణకామా స్వగభాసంస్కారపరా విరక్తా ॥
నారదస్తు—స్వామిపక్షాచిత్తా స్వస్య గుణైస్సమ్యగ్విభూషితా ।

సుపుత్రా సుభగా కాంతా మైత్రభే ప్రథమాతకవ ఇతి ॥
పౌరస్తరే పుష్పవతీ త్వమక్షవినిన్దితాఽతివ్యసనా సుగూఢా ।
పరంతపా ప్రవ్రజనోద్యతాత్మా పరవ్ర(ప్ర)జాఽసూయవతీ సపాపా ॥
మూలే ప్రకామాధికహీనసక్తా వ్యసుబుభుక్షోద్ధతదోషచిత్తా ।
నిరన్తరం దూషితకమవృత్తా ప్రజ్ఞానతీ గోగజగామినీ చ ॥
పానీయభే పుష్పవతీ వివాదశీలా ఖలా కమణి దుష్టచిత్తా ।
పరానురక్తా వనశైలసక్తా ప్రచ్ఛన్నపాపాఽద్భుతకమేరక్తా ॥
వైశ్వే సతీ పుష్పవతీ సురక్తా మహాగుణైరున్నతిమాతనోతి ।
చిత్తానురక్తా స్వపతేరుదారా యుక్తా వివైరా వినివృత్తదోషా ॥

బహునుతధనధాన్యా ప్రోల్లసద్భూషణాఢ్యా

ప్రవరగుణసమూహే భాతురానందదా స్యాత్ ॥

యువతిజననతా సా విష్ణుధిష్ఠ్యే విచిత్ర

ప్రవరనటనగీతాతోద్యవాద్యాద్యభిజ్ఞా ॥

అతివసుధనభోగా మానినీ సచ్చరిత్రా

విగతభయకువృత్తా సన్నతాక్షీ గుణాఢ్యా ॥

పతిహితనిరతా స్యాద్భగ్ధనువగైకస్సుపూజ్యా

పరహితవరకమణ్యత్సుకా వాసవక్షే ॥

నిఖిలరతకలాధ్యాయ సృత గీతాద్యభిజ్ఞా
 వివిధగుణగణాధ్యాయ మానినీ భాగ్యయుక్తా ॥
 వివిధరిపువరౌఘైస్సంనియుక్తా శతత్యైః
 పతికులజనమాన్యాయ పుష్పవత్యజ్ఞానా స్యాత్ ॥
 శుభగుణగణహీనా కర్కశా భాగ్యహీనా
 త్వన్మతపరుషభాషా దుర్జనా తర్జయన్తి ॥
 విభవగుణవిహీనా దుర్భగా చాజపాదే
 జనకనదనవాసా నష్టకామానురూపా ॥
 గుణసుతసుఖసమ్పద్యుష్ణైర్భూషితాక్షీ
 త్వభిభవతి సపత్నాన్సజ్జనాన్తానయన్తి ॥
 మృదుమధురసువాచా గీతస్తతైర్మృతా స్యాత్
 ప్రవరబహుకలాధ్యాయ చోత్తరాభాద్రపాదే ॥

పాష్ట్యే విశీలా బహుదుఃఖశౌకా వివాదశీలా పితృవేశ్యసంస్థా ।
 పరాభిషక్తా పతిపుత్రదూరా నీచే రతా కాపటికా చ కన్యా ॥
 నారదీయే—దృఢప్రతా ధర్మవతీ పుత్రసాఖ్యాధనంయుతా ।
 విఖ్యాతగుణసంపన్నా పౌష్ణభే ప్రథమాతకవ ఇతి ॥
 — అథ పరిఘాదియోగఫలమాహ స ఏవ —
 పరిఘస్య తు పూర్వాధౌ వ్యతీపాతే చ వైధృతౌ ।
 సన్ధ్యసూపప్లవే విప్ర్యామశుభం ప్రథమాతకవమ్ ॥
 గ్రన్థాన్తరే—అమాసక్క్రాన్తివిప్ర్యాం చ వ్యతీపాతే చ వైధృతౌ ।
 పరిఘస్య తు పూర్వాధౌ షట్సు గణ్డాతిగణ్డాయోః ॥
 వ్యాఘాతే నవ శూలే తు నాడ్యః పంచతుదశశనైః ।
 వైధవ్యమథకహనిం చ సుతనాశం మహద్భయమ్ ॥
 వైధవ్యం శత్రువృద్ధిం చ దారిద్ర్యం క్షీణజీవనమ్ ।

తేజోహంసి సమాయాతి సదా పుష్పవతీ క్రమాచితి ॥

వృద్ధపసిష్ఠః—

ఏకార్థశే వాఽవ్యథ వైధృతౌ స్యాదుత్పాతసన్ధ్యాసు రజోవ్యనిష్ఠమ్ ।
తదేకాగ్రశలక్షణం విష్టిలక్షణం చ వివాహే వక్ష్యతే ॥

—అథ రాశిఫలమ్—

మేషే సవ్యభిచారా స్యాద్వృషభే వరభాగినీ ।
మిథునే ధనభాగాధ్యా కర్కశే వ్యభిచారిణీ ॥
పుత్రాధ్యా సింహరాశౌ తు కన్యాయాం శ్రీమతీ తథా ।
విచక్షణా తులాయాం తు వృశ్చికే తు పతివ్రతా ॥
దుశ్చారిణీ ధనుఃపూర్వే అపరే చ పతిప్రియా ।
మకరే మానహీనా చ కుంభే నిధానవన్ధ్యతా ॥
మీనే విచక్షణా లగ్నే గ్రహసంస్థా వివాహవత్ ।
సా చ వక్ష్యమాణవివాహప్రకరణే ద్రష్టవ్యా ॥
వైధవ్యమష్టమస్థైకే చన్ద్రే క్షీణరుచిభవేత్ ।
అశ్లాకై భత్కూహీనా బుధే స్యాదసపత్యతా ॥
దార్భాగ్యమిన్ద్రసచివే సాపత్న్యం భాగవేణ తు ।
ప్రవ్రజ్యా సూర్యపుత్రే తు రాహు తు కలహస్పదా ॥
అశుభం కేతురన్యే తు జామిత్రే శుభదాశ్శుభాః ।

నృసింహోఽపి—లగ్నస్య సప్తమస్థానే సూర్యో వైధవ్యకారకః ।
పుత్రహానికరస్తావ్రో బుధస్సత్పుత్రదో భవేత్ ॥
బృహస్పతిర్ధనాయుష్యం శుక్రస్సాపత్న్యమేవ చ ।
శనైశ్చరే చ వన్ధ్యా స్యాద్రాహు తు మరణం ధ్రువమ్ ॥
ఆదిత్యభామమందానాం వారవగోదయేక్షణైః ।
మరణం గభానాశశ్చ కులటాత్వం యథాక్రమమ్ ॥

సామ్యగోగవజీవానాం వారవగోదయేక్షణైః ।
 సత్పుత్రసుఖమారోగ్యం దీఘమాయుః క్రమాద్భవేత్ ॥
 చంద్రో సద్గుణసంయుక్తే దేవరాతమతాచ్ఛభమ్ ।

మనుః—

భాస్కరస్యోదయే మృత్యుః చంద్రో స్త్రీమాతృకా భవేత్ ।
 గర్భప్రాసావః కుజే చైవ బుధే పుత్రవతీ భవేత్ ॥
 ఆయుశ్యేః పీతిరాలోగ్యముదయే గురుశుక్రయోః ।
 మన్దోదయే విరోధస్సాన్యత్ క్షేశస్సాన్యతామసోదయే ॥
 భృగుః-శుభగ్రహక్షే-శుభదృష్టియుక్తే శుభాంశ క్షేవసి తెద్దువారే ।
 శుభేముహూతే-ఋశుసమ్భవశ్చేత్ సారత్నగర్భే వవిరాజతే స్త్రీ ॥
 దేవరాతః—

సంమార్జనీకాష్టతృణాగ్ని శూర్వాస్త సైదధానాకులటా తదాస్యాత్ ।
 తలోపభాగే తపసిస్థితా చెద్దృష్టం రజో భాగ్యవతీ తదాస్యాత్ ॥
 నృసింహోపి—

శుక్లాక్షతశుష్కే శూపమాజన్యాద్యశుభై ర్యుతే ।
 దేశైశుభం రజోదృష్టం తథాస్యాత్ప్రథమార్తవే ॥
 భుక్తౌ తల్పే చ యానే చ తపనీయే చ ధామికే ।
 శుభోపకరణే ర్యుక్తే శుభదేశే శుభై ర్యుతే ॥
 శుభం స్యాదనుకూలక్షై రాశౌ సత్కమఃసంయుతే ఐతి ।

వృద్ధవసిష్ఠః—

నక్షత్రవారతిథియోగదినాధికాల-
 పక్ష్యగణం కథితమిష్టమనిష్టమేతత్ ।
 జ్ఞాత్వా స్వదోషమథ భూరిగుణాంశ్చ పశ్య-
 ద్విధ్ధాజ్ఞనోక్తముచితం శుభకమకార్యమ్ ॥

కశ్యపసంహితాయామపి—

నిన్దితే దినవారక్షే నాచరేత్తత్ర మజ్జశమ్ ।

తస్మాత్సమ్యగ్విచారైశ్చ తతో మజ్జశమాచరేదితి ॥

మజ్జశాచారస్తు స్మృతిచన్ద్రికాయాముక్తః—

ప్రథమతో య పుష్పిణ్యాః పతిపుత్రయుతాః స్త్రీయః ।

అక్షతైరాసనం కుర్యః తస్మిన్స్తాముపవేశయేత్ ॥

హరిద్రాగంధపుష్పాదీన్ దద్యాత్తామ్బూలకం సృజమ్ ।

ఆశిషా వాచయేయస్తాః పతిపుత్రవతీ భవ ॥

దీప్తేనీరాజనం కుర్యాత్సదీపే వాసయేద్దృఢే ।

తాస్సవాః పూజయేత్పశ్చద్గంధపుష్పాక్షతాదిభిః ॥

భక్షణాపూపముద్గాది దద్యాత్తాభ్యః స్వశక్తిత ఇతి ॥

స్మృతిరత్నైః—

ఉద్వాహితాజ్ఞనాయాస్తు ఆతేనె ప్రథమే తదా ।

అక్షతైరాసనై క్లృప్తై సదీపే వాసయేత్తతః ॥

అపూపం లవణం ముద్గం గుడమిశ్రం తథా హవిః ।

దద్యాద్బ్రాహ్మణపత్నీభ్యః తాభ్యో దద్యాత్తు భోజనమ్ ఇతి ॥

— అథ సామాన్యతో రజస్వలానియమా నిరూప్యన్తే —

దక్షః—

ఆతేవాభిప్లుతా నారీ నై వ వెళ్ళని సంవిశేత్ ।

న సంసగం వ్రజేత్సద్భిః స్నాత్వా పాపాత్ప్రముచ్యతే ॥

అజ్ఞానాభ్యజ్ఞనే స్నానం ప్రవాసం దన్తధావనమ్ ।

న కుర్యాత్సాతేవా నారీ గ్రహణామిక్షణం తథా ॥

నఖానాం కృన్తనం రజ్జతాశపత్రాదిబద్ధనమ్ ।

దగ్ధే శరావే భుజ్జీతే పేయం చాజ్ఞాలినా పిబేత్ ॥

అత్రి:—వజ్రయేన్ద్రధుమాంసే చ సాత్రే ఖర్వే చ భోజనమ్ ।

గన్ధమాల్యం దివాస్వాపం తామ్బూలం చాస్యశోధనమ్॥

దగ్ధ శరావే భుజ్జీత పేయం చాజ్జలినా పిబేత్ ।

సాత్రేణ వాఽప్యఖర్వేణ ఖర్వం దద్రుం జగుర్బుధాః ॥

దద్రుం నీచం పణాది ॥

పాణిసాత్రజలస్పర్శపాదశౌచాది వజ్రయేత్ ।

న హ్యస్యాం చ ప్రజాదోషమన్యథా శ్రుతిచోదనాత్ ॥

శ్రుతిస్తు—తస్మాన్మలవద్వాససా న సంవదేత్ న సహాసీత్ నాస్యా

అన్నమద్యాత్ ” ఇత్యాదిః । అజ్జలినా వా పిబేదఖర్వేణ వా సా-

త్రేణ ప్రజాయే గోప్తీభాయ ” ఇత్యన్తా ॥

అస్యాశ్శ్చుతేరథః స్తృతిమజ్జర్యాం స్పష్టికృతః

తస్మాదుదక్యయా సాధకమేక గేహేన సంవసేత్ ।

ప్రతిగ్రహం చ సంవాదమస్యా అన్నం చ వజ్రయేత్ ॥

రజస్వలా పతిం గచ్ఛేచ్ఛణ్డాలో జాయతే సుతః ।

ఆతకవాభిప్లుతా స్నాతా జాత స్త్వపు మరిష్యతి ॥

తై లెనాభ్యజ్ఞానం కుర్యాత్కుష్ఠోగీ ప్రజాయతే ।

ఆతకనే నిఖనేదుభిమిమల్పాయుజాయతే ఖలః ॥

నేత్రయోరజ్ఞానం కుర్యాత్కాణో వాఽన్ధశ్చ జాయతే ।

పుష్పిణీ దన్తధావీ స్యాజ్జాయతే శ్యావదన్తకః ॥

సఖానాం కృన్తనం కుర్యాత్కునఖ జాయతే సుతః ।

ఋతౌ రజ్జ్వదికచ్ఛేదం కుర్యాత్క్లిబః ప్రజాయతే ॥

తన్తునా సృజతే రజ్జముద్బంధనమృతో భవేత్ ।

పణఁపాత్రేఽన్నమశ్నీయాదున్నాదీ జాయతే సుతః ॥
 ఖర్వే శరావే భుజ్జీయాద్వామనో వా ప్రజాయతే ।
 ఉదక్యా పలలు ట్టైద్రం గన్ధపుష్పఘృతం త్యజేత్ ॥
 ఖర్వపాత్రేణ భుజ్జీయాత్ తోయమజ్జలినా పిబేత్ ।
 ప్రవాసం సాతకవా నారి గ్రహాణామీక్షణం త్యజేత్ ॥
 దివా నిద్రాం చ తామ్బూలం తాలవృంతాదిబన్ధనమ్ ।
 శౌచాదిశోధనం జహ్యత్ప్రజాదోషకరం స్మృతమ్ ॥
 కాన్యసాత్రేఽన్నమశ్నీయాత్కృతినం కీరవజ్జితమ్ ।
 చమకాష్ఠమయే వాఽపి పాదుకే చాధిహాయేత్ ॥
 ఏవముక్తప్రకారేణ తిస్రో రాత్రీవ్రతం చరెదితి ॥

వాసిష్ఠస్తోత్రే టు—త్రిరాత్రం రజస్వలాశుద్ధిభవతి । సా
 నాజ్ఞాన్నాభ్యజ్ఞాన్నాభ్యున్నయాదధశ్శయిత న దివా స్వప్నా-
 న్నాగ్నిం స్మృజేన్న రజ్జం సృజేన్న దన్తాన్ధానయేన్న మాంసమ-
 శ్నీయాన్న గ్రహాన్నిరీక్షేత నాసత్కించిదాచరెన్న ఖర్వేణ పిబె-
 దజ్జలినా వా పిబెల్లోహేన వాఽఽయసేన వా విజ్ఞాయత ఇతి ॥

ఇతి రజస్వలనియమః

— అథ అన్యోన్యస్పృష్టివిషయో నిరీకయతే—

స్తృతిమజ్జర్యామ్—

ఉదక్యే ద్వైఽసగోత్రే వాఽసవణే నైకభర్తృకే ।
 తయోస్సాన్నినం మిథస్సృజే పశ్చగవ్యం తతః పిబేత్ ॥
 సవణయోనిసమృద్ధే సగోత్రే చ రజస్వలై ।
 మిథస్సృజేదమత్యా తు స్నానమాత్రేణ శుభ్యతి ॥
 మత్తైకరాత్రం నాశ్నీయాత్పశ్చగవ్యం పిబేత్తతః ।
 ఉదక్యయోర్యదాఽన్యోన్యమసమృద్ధసవణయోః ॥

స్పృశేదమత్యా స్నాత్యా చ తస్మిన్నాద్యాచ్ఛుచిభవేత్
 మత్యా తు నాద్యాదాశుద్ధేః భుక్త్వా చేత్ప్రతివాసరమ్ ॥
 ఉపోషణం తదా కేచిదాహుస్తద్దినసంఖ్యయా ।
 ఉపవాసే త్వశక్తా చేత్తత్సమం దానమాచరేత్ ॥
 సమ్భాషేతే స్పృశేతాం వా బ్రాహ్మణ్యో చ రజస్వతః ।
 ఆస్నానకాలం నాశ్నీత ఉభే మత్యా మిథః క్వచిత్ ॥
 స్నాతోవోపవాసం కుర్యాతాం పశ్చిగవ్యేన శుభ్యతః ।
 ఎవ(క)మభ్యాసతశ్చబ్దం ప్రియశ్చిత్తం సమాచరేత్ ॥
 మత్యా రజస్వలాఽన్యోన్యం వృషలీ బ్రాహ్మణీం స్పృశేత్
 బ్రాహ్మణ్యాః కృచ్ఛు మేకం తు శూద్రీ పాదేన శుభ్యతి ॥

కశ్యపః—

రజస్వలా సూతికా వా చణ్డాలం యది సంస్పృశేత్ ।
 ఆస్నానకాలాన్నాశ్నీయాదతికృచ్ఛ్యం సమాచరేత్ ॥
 చణ్డాలం సాతకవా నారీ సంస్పృశేద్భోజనాంతరే ।
 వాగ్యతా బహిరాసీనా స్నానకాలాదుపోషణమ్ ॥
 ప్రాజాపత్యం చరెత్పశ్చాత్ పశ్చిగవ్యం తతః పిబేత్ ।
 విప్రా ద్వాదశసంఖ్యాకా భోజయిత్వా విశుభ్యతి ॥
 పుష్పిణీ సంస్పృశేన్నోహదశుద్ధం వా నరం స్త్రియః ।
 స్నానాదవాఽఽష్ట భుజ్జీత భుక్త్వా కృచ్ఛ్యం సమాచరేత్ ॥
 స్పృష్టోద్వేద్యా పశ్చిగవ్యే ద్విశపైకశఫాన్వహూః ।
 అణ్డజాని చ సర్వాణి నాద్యాదాస్నానవాసరాత్ ॥
 — పరాశరస్రాయశ్చిత్తకాండే తు —

రజస్వలా యదా స్పృష్టా శునీజమ్ముకగాసభైః ।
 పశ్చరాత్రం నిరాహారా పశ్చిగవ్యేన శుభ్యతి ॥

ఊర్ధ్వం తద్విగుణం నాభేవక్త్రే తు త్రిగుణం తు తత్ :
చతుగుణం స్మృతం మూర్ధ్ని దంశైస్యేతావతీ భవేదితి ||

— అత్ర నైమిత్తికస్నానే ప్రాప్తే విధానముచ్యతే —

స్మృత్యర్థసారే—

స్నానే నైమిత్తికే ప్రాప్తే రజోదృష్టౌ పాత్రాన్తరితతో-
యేన స్నాత్వాఽద్భిస్సిక్తపాత్రా సాక్షోపాఙ్గవస్త్రపీడనమన్యవస్త్ర-
ధారణం చ కృత్వా వ్రతం చరేదితి ||

— ఇతి రజస్వలాధమః —

— అథేదాసీమాతృవశుద్ధికాలో నిర్ణేయతే —

తత్ర కాత్యాయనః—

రజస్వలా యదా నారీ త్రిరాత్రమశుచిభవేత్ ।

ప్రథమేహని చణ్డాలీ ద్వితీయే రజశీ స్మృతా ।

తృతీయేహని శూద్రీ స్యాచ్ఛతుర్థేహని శుభ్యతి ॥

భతుశ్శుద్ధా చతుర్థేహి స్నాతా నారీ రజస్వలా ।

దైవే కనుకాని పిత్ర్యై చ పఞ్చమేహని శుభ్యతి ॥

తథా వసిష్ఠాపి—

చణ్డాలీ పతితాసమాఽథ రజశీ శూద్రా దినాద్వికమాత్ ।

శుద్ధా పుష్పవతీ చ పఞ్చమదినే హవ్యేషు కవ్యేషు చేతి ॥

— రజశ్శుభ్యత్యర్థభేదమాహ బృహస్పతిః —

రాగజం రోగజం చైవ ద్రవ్యజం కాలజం తథా ।

యద్రాగరోగద్రవ్యాత్థం తద్రక్తం ప్రాహ భాగవతః ॥

కాలజం తు రజస్సంజ్ఞం తస్మాత్తత్త్రైవ సాఽశుచిః ।

అవాక్ప్రసూతేరుత్పన్నం మేదోవృద్ధ్యాఽఙ్గనాసు యత్ ॥

తద్రాగజమితి ప్రోక్తం పక్షోద్భేదసముద్భవమ్ ।

పితృదిదోషవై పమ్యదసకృత్సంప్రవతతే ॥

రోగజం తత్సముద్విష్టమథ ద్రవ్యజముచ్యతే ।

- అత్రాశుచిత్వం నాస్తీత్యుక్తం సజ్గహే -

రోగేణ యద్రజస్సీణామన్వహం హి ప్రవతతే ।

నాశుచిస్తు తతస్సైవ తస్య వై కారికం మలమితి ॥

ద్రవ్యజం ధాతువై పమ్యహేతుద్రవ్యాపభాగజమ్ ।

ఆరభ్య చాతవదినాచ్చైకవింశతివాసరే ॥

మాసాదూర్ధ్వం రజోయత్యస్తత్కలజముదాహృతమ్

రజస్వలా యదా నారీ పునరేవ రజస్వలా ॥

సా వింశతిదినాదూర్ధ్వం త్రిరాత్రమశుచిభవేత్ ।

అత్రిః- రజస్వలా యది స్నాతా పునరేవ రజస్వలా ।

అష్టాదశదినాదర్వాగశుచిత్వం న విద్యతే ॥

ఏకోనవింశతేరర్వాక్ ఏకాహం స్యాత్తతో ద్వ్యహమ్ ।

వింశత్పుభృత్యుత్తరేషు త్రిరాత్రమశుచిభవేత్ ॥

కశ్యపస్తు- రజస్వలా సతీ నారీ పునరేవ రజస్వలా ।

అష్టాదశాహత్యర్వాగ్వాపి హ్యుదక్యా స్యాత్త్రిరాత్రకమ్

త్రయోదశదినాదూర్ధ్వం రజోదోషవతీ యదా ।

అష్టాదశాహత్యర్వాగ్వాపి త్రిరాత్రమితి నిశ్చయః ॥

ఏకాదశాహ త్వేకాహం ద్విరాత్రం ద్వాదశేహని ।

ఊర్ధ్వం త్రిరాత్రం విజ్ఞేయమితి కుణ్డలచోదితమ్ ॥

సజ్గహేపి- త్రయోదశాహదూర్ధ్వం తు యువతీ పుష్పిణీ భవేత్

వయోగుణవిశేషేణ త్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరివ్యతే ॥

ఋతుస్నాతా తు యా ప్రాథా పునరేవ రజస్వలా ।

స్నానాత్సప్తదశాహే తు శౌచేనైవ శుచిభవేత్ ॥

అష్టాదశాహే త్వేకాహం ద్వ్యహమేకాశవిశతో ।

విశత్ప్రభృత్యుత్తరేషు త్రిరాత్రమశుచిభావేత్ ॥

రోగజరజశ్శుద్ధిమాహ ఋష్యశృజ్ఞః-

రోగజై వతమానేపి కాతే నిర్యాతి కాలజమ్ ।

తస్మాత్కాలేప్రమత్తా స్యాదన్యథా సజ్కరో భవేత్ ॥

ప్రజాపతిః-తతో దివా నా రాత్రౌ తు మలవద్వసనా భవేత్ ।

తద్దినాది త్రిరాత్రం స్యాచ్ఛర్వర్యా నాడికాపశాత్ ॥

తృతీయభాగే సమ్ప్రప్తే మలం స్యాన్నిశి చేదథ ।

ప్రభాతాదిత్రిరాత్రేణ శుద్ధిం తస్యా వినిదిశేత్ ॥

కాత్యాయనోపి-

రాత్రౌ తృతీయభాగాత్సృగ్యది నారీ రజస్వలా ।

పూర్వేణ స్నానతశ్శుద్ధ్యేదూర్ధ్వం చెదుత్తరేణ తు ॥

విద్యామాధవీయే-

రాత్రావేవ సముత్పన్నే మృతే రజసి సూతకే ।

పూర్వమేవ దినం గ్రాహ్యం యావన్నాభ్యుదితో రవిరితి॥

అత్ర వృద్ధాచారతో వ్యవస్థా ద్రష్టవ్యా ॥

రజఃప్రాప్తికాలాజ్ఞానే ప్రజాపతిరాహ-

అవిజ్ఞాతే మలె సా చ మలవద్వసనా యది ।

కృతం గేహిష్యదుష్టం స్యా చ్చుద్ధిస్తస్యాస్త్రీరాత్రతః ॥

రజఃప్రాప్తికాలసందేహే స ఎవాహ-

నిస్సందిగ్ధే పరిజ్ఞాతే ఆతావే శుద్ధికారణమ్ ।

సందేహమాత్రే స్నానం స్యాదిత్యువాచ ప్రజాపతిః ॥

- అథ శుద్ధిప్రకాశో విధీయతే -

స్త్రోతిసజ్జహే-

రజస్వలా చతుర్థేహి ప్రత్యుత్థానోద్భవం మలమ్ ।

దస్తానాం ధావనం కృత్వా సజ్జవే స్నానమాచరేత్ ॥

పరిధానాంశుకం సమ్యగపరేణ జలేన తు ।

ఘుషణం త్షోశనం కుర్యాద్యథా మలవివర్జితమ్ ॥

స్త్రుతిమజ్జర్యామ్-

పుష్పిణీ కాంస్యసాత్రైద్యత్తాపయేత్పరిలేఖయేత్ ।

ఏకవింశతివారేణ భస్తనా మాజకయేచ్ఛుచి ॥

ఉదక్యాశయనస్థానం భుక్తిదేశం చ గోమయైః ।

ఉపలిప్య గవాక్రాన్త్యా శుద్ధిభవతి నాన్యథా ॥

ఉదక్యాసీనపీఠస్య ఘుషణాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే ।

కటాదీనాం త్షోశనం చ తృణానాం త్యాగ ఏవ తు ॥

ఇత్యాదిశుద్ధిభేదేన యథాహం శోధయేద్భుధః । ఇతి

స్త్రుత్యథాసారై—రజస్వలా వష్టిమృత్తికాభిః శౌచం కృత్వా
క్షుత్రాదిస్త్రీ పాదపాదన్యూనమృత్తికాభిరిధవా ద్విగుణమృత్తి-
కాభిః శౌచం కృత్వా మలం ప్రత్యక్ష్య దస్తధావనపూర్వకం సజ్జవే
స్నాయాత్ ॥ రజస్వలాం జ్వరితామన్యా స్పృష్ట్యా చతుర్థేహని
సచేలమవగాహ్యచమ్య దశకృత్వో ద్వాదశకృత్వో వా స్నాత్వా
తాముపస్పృశేత్ । తతస్స రజస్వలా శుద్ధా శక్త్యా దానం
కృత్వా పుణ్యాపేన విశేషతః శుద్ధ్యేత్ ॥ సజ్జహే తు-

ఆతురా చేద్యతుమతీ తస్యాస్నానం కథం భవేత్ ।

స్పృష్ట్యా తు తాం పరా స్నాయాద్దశకృత్వో హ్యనాతురా ॥

వాసాభిదేశభిశ్చైవ పరిధాప్య యథాక్రమమ్ ।

బ్రాహ్మణానోభిజయిత్వాఽథ పుణ్యాపేన విశుద్ధ్యతి ॥

ఆతురాణాం తు సర్వేషామేవం శుద్ధిర్విధీయత ఇతి ॥

వాసాభిదేశభిః పరిధాప్యేత్యత్ర ణిచః ప్రయోగాత్సుతక్యాః

స్నానక్రమేణ దశవాసాభిః పరిధాపనం కతకవ్యమిత్యథః॥

॥ఇత్యాతురస్నానమ్॥

అథ ఋతుస్నానానంతరం కతకవ్యమాహ వివస్వాక్ -
ఋతుస్నాతా భవేన్నారీ ధృత్వా శుక్లాన్బరం శుభమ్ ।
అచమ్యాలజ్ఞుతా భూత్వా పుష్పదైవసూర్యమర్చయేత్ ॥
వృద్ధవసిష్ఠః- స్నాత్వా తు శుక్లవాసాంసి పరిధాయ ప్రయత్నతః ।
గన్ధపుష్పైర్లజ్ఞుత్య సమాచమ్య సువాగ్యతా ॥
చందనాక్షతపుష్పైశ్చ ఆదిత్యం పూజయేద్యమా ।
ఐన్ద్రం వరం ప్రభో మహ్యమిదానీం దాతుమహాసి ॥
ఇత్యుక్త్వా చేన్ద్రభావేన ప్రాథకయేత పతిం వధూః ।
ఋతుస్నాతా సతీ నారీ యత్సేహాద్రవిమీక్షతే ॥
తాదృశం జనయేత్పుత్రం తస్మాత్పశ్యేన్నిజం పతిమితి ॥

- ఇతి స్నానానంతరకృత్యవిధిః -

అథ గ్రహణకాలే ఋతుదశకనం చేత్ప్రతిపదోక్తశాన్తిః
కతకవ్యా, సా చ నామకరణప్రకరణే వక్ష్యతే ॥

అథ దాసహాయా ఋతుదశకనాతిక్రమే శాన్తివిశేష ఉ-
చ్యతే- మార్కండేయపురాణే-

అథ ప్రవృత్తా సా జ్ఞేయా దాసహా ఋతుహారిణీ ।
కుర్వీత తీథకేదేవాకశైచిత్యపర్వతసానుషు ॥
నదీసజ్జనుఖాతేషు స్నాపనం తత్ప్రశాన్తయే ।
మస్త్రవిద్యూతతత్త్వజ్ఞః పర్వణ్యుపసి చ ద్విజః ॥
చికిత్సాజ్ఞశ్చ తచ్ఛాస్త్రసమ్ప్రయుక్తైర్వకాషధైరితి ॥

- అథ రజస్వలాశాన్తిః -

అథ రజోదశకనకాలే ప్రభూతదోషపరిహారాయ శౌనకోక్త-

శాన్తిం కృత్వా ప్రశస్తతిథ్యాదిషు ఋతుదర్శనపర్యంతం గమనం
వజ్రయోదిత్యాహ జ్యోతిర్వసిష్ఠః—

ప్రభూతదోషే యది దృశ్యతే తత్పుష్పం తతశ్శాన్తికకర్తృకార్యమ్ |
విసర్జయేదేవ తదేశయాం యావద్రజోదశశనమిష్ట ఋత్యై ఇతి ||
జ్యోతిఃకశ్యపోఽపి—

తిథివాసరధిష్ఠ్యేషు పుష్పం దుష్టేషు దృశ్యతే |

గమనం వజ్రయోత్తత్ర పునశ్శస్తేషు దశశనాదితి ||

అత్ర రజోదశశనకాలే తిథివారసక్షత్రాదా దుష్టే శాన్తి-
కర్తృకార్యమ్ తదుక్తం శౌనకేన—

సాతకవానాం తు నారీణాం శాన్తిం వత్స్యేమి శౌనకః |

తిథివారక్షయోగేభ్యో లగ్నాత్సగ్రహసప్తమాత్ ||

గ్రహేభ్యో దుస్థితేభ్యశ్చ తత్తద్దోషక్షయాయ చ |

అత్ర పుత్రాదిలాభాయ దమృతోరభివృద్ధయే ||

పశ్చిమేషిన్నా చతుర్థే వా గ్రహాతిభ్యపురస్కరమ్ |

తస్మిన్నహని కర్తవ్యమృతుహోమం విధానతః ||

ఆచార్యం వరయేత్సౌజ్ఞం భువనేశ్వర్యమస్థితమ్ |

హోమాధకం చ జపాధకం చ వరయేద్భృత్విజౌ బహుభా ||

యజమానో ద్విజై స్సాధకం శాన్తిహోమం సమాచరేత్ |

గృహాదీశానదిగ్భాగే దేవతాపూజనాయ చ ||

ద్రోణప్రమాణధాన్యేన వ్రీహిరాశిత్రయం భవేత్ |

కుమ్భత్రయం న్యసేద్రాశౌ తన్తువస్త్రాదివేష్టితమ్ ||

పూరయేత్తీర్థశనలిలైః ప్రతికుమ్భం పృథక్పృథక్ |

సూక్తేనాథ నవచేన ప్రసూవ ఆప ఇత్యథ ||

ఋచా యాః ప్రవతస్తద్వద్దాయత్యై చ తతః క్రమాత్ |

మధ్యకుమ్మే ఊపేద్ధాన్యమాషధాని చ హేమ చ ॥
 తతశ్చ పశ్చ రత్నాని గన్ధపుష్పాక్షతాదికాః ।
 ఔషధాని చ వత్స్యంతే మునిభిశ్చాన్తికారణాత్ ॥
 ఔదుమ్బరః కుశో దూవా రాజీవం చమ్పబిల్వకాః ।
 విష్ణుకాన్తాఽథ తులసీ బహిషం శబ్దపుష్పికా ॥
 శతావర్యశ్వగన్ధీ చ నిగుణ్డీ సహపద్వయమ్ ।
 అపామార్గాః పలాశశ్చ పనసా జీరకస్తథా ॥
 ప్రియజ్ఞవశ్చ గోధూమా వ్రీహయోఽశ్వత్థ ఏవ చ ।
 ఊరం చ దధి సపిశ్చ పద్మపత్రం తథోత్పలమ్ ॥
 కురణ్ణకత్రయం గుణ్డా వచా భద్రకముస్తకే ।
 ద్వాత్రింశదౌషధానీహ యథాసమ్భవమాహరేత్ ॥
 గజాశ్వరథ్యావ ల్లికనజ్జమాద్ధృదగోకులాత్ ।
 రాజద్వారప్రదేశాచ్చ మృదమానీయ నిక్షిపేత్ ॥
 కుమ్భస్థాపనమిత్యాది తత్తన్మన్త్రైః కారయేత్ ।
 మృత్తికాం చౌషధాదీని మన్త్రైః ప్రక్షిపెత్కృమాత్ ॥
 కుమ్భోపరి న్యసెత్పాత్రం కాన్యం వా తామ్రమెవ వా ।
 మృన్మయం నవపాత్రం వా స్వస్య విత్తానుసారతః ॥
 పాతోపరి న్యసేద్వస్త్రం ప్రతిమాం భవనేశ్వరీమ్ ।
 తన్మూల్యం వా న్యసెత్తత్ర ఇన్ద్రాణీం చ పురస్తరమ్ ॥
 ఆచార్యః పూజయేద్దేవీమక్షాద్యావరణాని చ ।
 అన్యో వా పూజనం కుర్యాద్దాయత్యా మస్త్రసారయా ॥
 ఇన్ద్రాణీం పూజయేద్దేవీం ఇన్ద్రాణీమాసు నారిషు ।
 క్రమేణ పూజయేద్విన్ద్యమిన్ద్ర త్వా వృషభం వయమ్ ॥
 అనేన విధినాఽచార్యః పూజయేద్దేవతాత్రయమ్ ।

ఆవాహనాదిసకలైరుపచారైః పృథక్పృథక్ ॥
 తత్తన్మన్మం స్పృశన్మన్మం మన్మేణ భువనేశ్వరీమ్ ।
 జపేదాచార్య ఆహోమాచ్ఛీసూక్తం చ జపేత్తతః ॥
 స్పృశన్వై దక్షిణం కుమ్భం ఋత్విగ్గో జపేదథ ।
 చత్వారి రుద్రచూక్తాని చతుర్మున్ద్రోత్తరాణి చ ॥
 సంస్పృశన్మత్తరం కుమ్భం శ్రీరుద్రం రుద్రసంఖ్యయా ।
 శం న ఇన్ద్రాగ్నీసూక్తం చ తత్ర చైవం స్పృశత్ జపేత్ ॥
 కుమ్భస్య పశ్చిమే దేశే శాన్తిహోమం సమాచరేత్ ।
 అన్వాహనం తతః కుర్వాద్ధోమతన్మం సమాచరేత్ ॥
 పూర్ణపాత్రనిధానాన్తం కృత్వాఽఽచార్యో ద్విజ్ఞే సహ ।
 దూర్వాభిస్తిలగోధూమైః పాయసేన ఘృతేన చ ॥
 పాయసం శ్రవయేత్తత్ర సావిత్రం చ హవిశ్చ తత్ ।
 కృత్వాఽఽజ్యభాగపర్యన్తం హవిరుద్వాసనాదికమ్ ॥
 తిస్థభిశ్చైవ దూర్వాభిః ఎకై కామాహుతిం చరేత్ ।
 అభిమన్య్య ప్రయుక్తాభిగాయత్ర్యా జహుయాత్క్రమాత్ ॥
 అష్టోత్తరసహస్రం తు శతమష్టోత్తరం తు వా ।
 తిలమిశ్రేళ్ళ గోధూమైః ద్రవ్యేణాజ్యాహుతీహుకనేత్ ॥
 జహుయాత్పాయసేనైవ మాజ్యేన చ హునేత్క్రమాత్ ।
 హవిశ్చతుష్టయేనైవ ప్రత్యేకం సమసంఖ్యయా ॥
 గాయత్ర్యైవ తు సహోతవ్యం హవిరత్ర చతుష్టయమ్ ।
 తతస్త్విష్టకృతం హుత్వా రజ్జప్రహరణం తథా ॥
 అయాశ్చైత్యాదిభిహుత్వా సముద్రాదూర్మిసూక్తతః ।
 సన్తతామాజ్యధారాం తాం పూర్ణాహుతిమథాచరేత్
 పరిషేచనపర్యన్తం సోమశేషం సమాపయేత్ ।

సహాపథ్యితైస్తతప్రతికుమ్భస్థితోదకైః ॥

ఋతుమత్యాస్త్రియాశ్చాన్యై దమ్పతిభ్యాం సుఖాయ చ ।

అథాభిషేకమన్త్యాశ్చ పోచ్యంతే శౌనకాదిభిః ॥

ఆపో హిషేతి నవభిః సూక్తేన చ తతః పరమ్ ।

ఇన్ద్రో అజతృచేనేవ సావమాన్యైః క్రమేణ చ ॥

ఉభయం శృణవచ్చ సః స్వస్తిదా విశ ఎకయా ।

త్రియమ్భకేన మన్త్రేణ జాతవేదస ఎకయా ॥

సముద్రజ్యేష్ఠా ఇత్యాదిచతుర్భిశ్చ ప్రసిద్ధకైః ।

త్రాయంతామితి మన్త్యాశ్చ త్రిభిశ్చేభిర్యథాక్రమమ్ ॥

ఇమా ఆపస్తృచేనేవ దేవస్య త్వేతి మన్త్రతః ।

మన్త్రేణాథ తమిశానం త్వమగ్నే రుద్ర ఇత్యథ ॥

తముష్టుహీతి మన్త్రేణ భువనస్య పితరం తథా ।

యా తే రుద్రేతి మన్త్రేణ శివసంకల్పమన్త్రతః ॥

ఇన్ద్ర త్వా వృషభం పశ్చమన్త్రేశ్చేవాభిషేచయేత్ ।

సా చ వస్త్రాన్తరం ధృత్వా పునశ్చోపవసేత్సతీ ॥

ఉపవాసాంత్ర సమిపావసానమ్.

విప్రానభ్యచ్యక్ విధివద్దస్తపుష్పాక్షతాదిభిః ।

ధనుం పయస్వినిం దద్యాదాచార్యాయ చ భూషణైః ॥

సదక్షిణమసద్వాహం ప్రదద్యాదుద్రజాపినే ।

ఋత్విగ్భ్యశ్చాపథ సవేభ్యో దద్యాద్వై దక్షిణాం తతః ॥

మహాశాన్తిం ప్రజప్త్యాథ విప్రాశీర్వచనం తతః ।

బ్రాహ్మణానోభిజయేత్పశ్చద్భుజ్జోయాత్స్వజనైస్సహ ॥

ఏవం యః కురుతే శాన్తిం శౌనకోక్తప్రకారతః ।

తదనిష్ఠం తు సకలం సద్య ఏవ వివశ్యతీతి ॥

॥ ఇతి శౌనకీయే భువనేశ్వరీశా నిస్సమాప్తా ॥

- అథ గర్భాధానై దివసనిర్ణయమాహ -

బృహస్పతిః—నిశాపాడశకం నారీ సంజ్ఞతక్షుమతీ తు సా ।

తావద్యోగ్యా ప్రజాస్థానె వినాఽఽద్యాహచతుష్టయమితి
యద్యపి ఋతావేవ గమనం విహితమ్, తథాఽపి కామయ-
మానామనృతావపి గచ్ఛేదిత్యాహాచార్యః—

పత్నీమవ్యసృతౌ నేయాత్ ఇయాద్వాఽభ్యధికతస్తయా ॥

అత్ర తిథ్యాదినిర్ణయ ఉచ్యతే శ్రీధరీయే—

షష్ఠ్యష్టమీషడ్పదశీశ్చతుర్థీం చతుర్దశీమపువ్యభయత్ర హిత్వా
శేషాశ్శుభాస్సుప్తిథయోనిపేకేవారాశ్శశాంకార్యసితేనుజానాం
ఏతాస్తిథిరుభయపక్షయోహిత్వా శేషాస్తిథయో నిపేకే
శుభావహాస్సుప్త్యః ॥ తథాఽఽహ వసిష్ఠః—

అష్టమీం నవమీం చైవ చతుర్థీం చ చతుర్దశీమ్ ।

పర్వాపి వజ్రయేచ్ఛిష్టా నిపేకే తిథయశ్శుభాః ॥ ఇతి

— తిథివారనక్షత్రనిర్ణయః —

చంద్రబుధగురుశుక్రవారాశ్శుభాః, శేషాః పాపవారా వర్జ్యా
ఇత్యర్థః । తదుక్తం కాలనిర్ణయే—

రిక్తాపర్వాష్టమీషష్ఠ్యః దివా జన్మత్రయం తథా ।

పాపగ్రహాణాం వారాశ్చ త్యాజ్యాశ్చైవమృతౌ గతిః ॥ ఇతి

— ఆథ నక్షత్రనిర్ణయః —

విష్ణుప్రజేశరవిమిత్రసమీరపౌష్ణ-

మూలోత్తరావరుణభాని నిపేకకార్యే ।

పూజ్యాని పుష్యవసుశీతకరాశ్విచిత్రా-

దిత్యశ్చ మధ్యమఫలా విఫలాస్సురనాః ॥

విష్ణుః శ్రవణమ్ । ప్రజేశో లోహిణీ । రవిహస్తః ॥ మి-
త్రోఽనూరాధా । సమీరః స్వాతీ । ఉత్తరాత్రయమ్ । వారుణం
శతభిక్ । ఏతాన్యేకాదశ సక్షత్రాణి నిషేకకర్మాణి పూజ్యాని ।
వసుధానిష్ఠా । శీతకరో మృగశిరః । అదితిః పునర్వసుః । పుష్యః-
అశ్విని- చిత్రా । ఎతాని షడ్భ్యమఫలాని । భరణీకృత్తికా
ఆద్రా ఆశ్లేషా మఘా పల్లవీ విశాఖా జ్యేష్ఠా పూర్వాషాఢా
పూర్వాభాద్రపది దశ సక్షత్రాణి విఫలాని । వజ్యాని । తత్ర
జన్మత్రయమపి వజ్యమ్ ।

తదాహ బృహస్పతిః—

శ్రాద్ధం యాత్రాం చికిత్సాం చ మైథునాభ్యజ్ఞానే తథా ।
ఛాగోపనయనాదీని వజయైత్త్రిమం జన్మసు ఇతి ॥

— అథ రాశినిణయః —

వృషభమిథునకర్కసింహకన్యా-

తులధరచాపర్షుషాశ్శుభాభవన్తి ।

యది శుభబలశాలినోఽనుకూలా-

నిధనవిశుద్ధియుతా నిషేకకార్యే ॥

అయమథః । వృషభాదిమీనాంతా అష్టేరాశయః సూ-
ర్యచంద్రబుధబృహస్పతి శుక్రకాణాం క్షేత్రాణి । అతశ్చేతే శుభా
భవన్తి । నిసగపాపయోః కుజశన్యోశ్చత్వారో నిషిద్ధాః, స్వభా-
వతోఽనిష్టత్వాత్ । తదుక్తమ్-అతో నేష్టం కుజాకేభమితి ।
ఎతేషు రాశిషు శుభగ్రహయుక్తా నిరీక్షితాశ్చ అష్టమశుద్ధియు-
క్తాశ్చ రాశయో నిషేకే శుభాః ప్రజావహా ఇత్యథః ॥

— తత్ర స్నానవిశేషమాహ వృద్ధవసిష్ఠః—

ఇష్టే వాఽహ్ని నమ్రోదకుమ్భసలిలైస్సంమన్త్రితైశ్చౌషధైః ।

స్నానం పాపనుదం సపశ్చకినలైః శార్యం సమృద్ధిజకై రితి ॥
మన్త్యైత్ర సుదర్శనమన్త్యైః ॥ తత్రేతికతవ్యతామాహ—

శ్రీపతిః—

వేదాగమోక్తసమయే రుచిరైః ప్రదేశైః
వాజీకృతేన జితరోషభయేన పుంసా ॥
మన్త్యైషధప్రవరతీథజలోజ్వలేషు
కాంతాజనేష్యథ నిషేకవిధిర్విధేయ ఇతి ॥

రతిరహస్యే శు—

విలసదమలదీపే పుష్పదామప్రకీర్ణే
ప్రసృతసురభిధూపే ధామ్ని కామీ సువేషామ్ ।
సహ సహచరవర్గే నామపాశ్వే నివేశ్య
స్త్రీయముపహితభూషాం భావయెన్నమగోష్ఠీమ్ ॥

అహ మనుః—

యది హి స్త్రీ స రోచేత పుమాంసం స ప్రమోహయేత్
అప్రమోహాత్పునః పుంసః ప్రజనో స ప్రవతతే ॥
స్త్రీయాం తు రోచమానాయాం సర్వం తద్రోచతే కులమ్
అస్యాం త్వరోచమానాయాం సర్వమేవ స రోచత ఇతి ॥
అత్ర విశేషమాహ పరశురామం ప్రతి పుష్కర విష్ణుధర్మోత్తరే—
చతుర్థేహని కుర్వీత స్నాతా స్నానం యథావిధి ।
అభిషేకాదితాభిశ్చ మృద్ధిరద్భిశ్చ సారసైః ॥
ఓషధీశ్చ తతః కుమ్భే నిక్షిప్య స్నాపయేత్తథా ।
బిల్వగంధాంశ్చ రత్నాని పశ్యగవ్యం తథైవ చ ॥
కుమ్భే నిక్షిప్య కుమ్భం చ గంధమాల్యానులేపనైః ।
పూజయిత్వా తతో దేయం తత్సాన్యత త్సుతవధానమ్ ॥

మన్త్రంగ్రహభిషేకోక్తం పఠద్విప్రస్తు మన్త్రవిత్ ।
 వస్త్రం చ ధృత్వా సున్నాతా స్నాపకే చ వినిర్గతే ॥
 పశ్యేత దేవప్రతిమాం వాసుదేవస్వరూపిణీమ్ ।
 అథవా చ స్వభాతారం నాన్యం కంచన సత్వరా ॥
 తత్కాలే వదనం యన్య పశ్యత్యథ తథావిధమ్ ।
 సా ప్రసూతే సుతం రామ శుభం వాఽప్యథవాఽశుభమ్
 పూజనం వాసుదేవస్య సా కృత్వాఽఽత్తన ఏన చ ।
 మణ్డనం తు యథాన్యాయ్యం శుక్లవస్త్రోత్తరచ్ఛదా ॥
 స్నాతోఽనులిప్తా భాతారం పుష్పేభ్యంహితమేన చ ।
 యాయాద్రాత్రో తదా నారీ గన్ధపుష్పాధివాసితేతి ॥

— స్కాన్దే కపిలసంహితాయామ్ —

స్నాయాత్సవాసా యత్సేన భస్మగోమయమృజ్జలైః ।
 స్నానీయచూణాన తత ఉద్వత్యే శుభవెష్టితా ॥
 హరిద్రాచంద్రనొన్మిశ్రం జలం పీత్వా దివాకరమ్ ।
 దృష్ట్వా శుక్లామ్బరధరా పత్యుముఖమవేక్షయేత్ ॥
 తద్దినే నియతాహారా కట్వమ్లవణాని చ ।
 వజ్రయైన్ద్రధురాహారా పతిసజ్జం చ వర్జయేత్ ॥
 శాస్త్రాక్తదివసే శుద్ధకామా రాత్రౌ పతివ్రతా ।
 పతిమేవ హరిం మత్వా స్వయమేవ రమేతి చ ॥
 షోడశతుణిశాస్వేపం త స్త్రిన్యగ్నాసు సంవిశేత్ ।
 ద్వాదశాష్టచతుర్థస్థై చంద్రై వైనాశికక్షౌగై ॥
 వైధృతో చ వ్యతీపాతే మఘాయాం మూలభే తథా ।
 గణ్డాతిగణ్డపరిఘశూలయోగేషు వర్జయేత్ ॥
 ఎసం నియమమాశ్రిత్య నిషేకాత్పురుషా భువి ।

అథ తే సంతతిం యోగ్యామిహాముత్ర చ శర్మణ ఇతి ॥

కారికా-

జయంతాకై న మార్గేణ గర్భాధానమిహాచ్యతే ।
చతుర్థదివసాదూర్ధ్వం మఘామూలాది వజ్రయేత్ ॥
అలంకృతే గృహే ధూపగంధమాల్యాదిభిశ్చుభైః ।
ఋతున్నాతాం శుభైర్గంధమాల్యాదిభిరలంకృతామ్ ॥
అలంకృతస్త్వయం తద్వదానౌప్య శయనం తతః ।
పేషయిత్వాశ్వగంధాయా మూలం శుద్ధామృతే క్షిపేత్ ॥
ఋచోద్దీర్ఘావత ఇత్యస్యా దక్షిణే నాసికాబిలే ।
నిష్పీడ్య పిష్టం తన్మూలం నస్త్రసంశోధితం తతః ॥
ఎవం కృత్వాపగమనే కృతే స్యాద్గర్భలమ్భనమితి ॥

- అత్ర గృహ్యాపరిశిష్టం తు -

అథ ఋతుమత్యాః ప్రాజాపత్యమ్ ॥ ఋతే ప్రథమేను-
కూలైహని సున్నాతయానాగభ్యః ప్రాజాపత్యస్య స్థాలీపాకస్య
హుతైవతా ఆజ్యాహుతీజాహుయాత్ , విష్ణుర్వోనిమ్ , ఇతి
తిస్రా , నేజమేష , ఇతి తిస్రః , ప్రజాపతేన త్వత్ , ఇత్యేకా ।
అథ తాం మూర్ధ్ని , అప నశ్శోశుచదఘమ్ , ఇత్యభిమృశ్య
, యాః ఫలిసీర్యా అథలా అపుష్పాః , ఇతి జపిత్వా , వధేన ద-
న్యం ప్రహించాతయన్వ , ఇతి షడ్భిః , అగ్నిస్తువిశ్రవస్తవమ్ , ఇతి
ద్వాభ్యామగ్నిముపస్థాయ , సూర్యో నా దివస్పాతు , ఇతి సూ-
క్తేనాదిత్యముపతిష్ఠేత్ ॥

అథ గర్భలమ్భనమృతావనుకూలాయాం నిశి స్వలంకృతే
స్రగ్గన్ధైవాసితే వెశ్మని తథాభూతే పర్యంశయనే సున్నాతా-
మలంకృతాం శుక్లవసనాం స్వర్వోణీ భార్యాం స్వయం చ తథా-

భూతో నివేశ్య దూవాఃః పిష్టాశ్వగన్ధాం వా సూక్ష్మేణ వాస-
సా సజ్జహ్య , ఉదీప్వాఃతః పతివతీః ' ఇతి ద్వాభ్యాం స్వాహాకా-
రాంతాభ్యాముభయోర్నాసికాబిలయోనిఃపిచ్య సంవేశ్య , గన్ధర్వ-
స్య విశ్వావసోముఃఖమసి ' ఇత్యుపస్థమభిమృశ్య , విష్ణ్వోనిం క-
ల్పయతు ' ఇతి ద్వాభ్యాం విహృత్య , యో గభాఁమోషధీనామ్,
అహం గభాఁమదీధామోషధీషు ' ఇతి జపిత్యోపగచ్ఛేత్ ||
, ప్రాణై తె రెతో దధామ్యసా ' ఇత్యనుప్రాణ్యాత్ || యథా భూ-
మిరగ్నిగభాఁ యథా ద్యౌరిన్ద్రేణ గభిఃణీ | వాయుర్యథా దిశాం
గభాఁ ఎవం తె గభాఁం దధామ్యసా ' ఇతి స్త్రీహృదయమభిమృ-
శెన్నైక ఉపగమనే మస్త్రవిధిమిచ్ఛన్తి స హ్యనేన కించిత్సం-
స్క్రియత ఇతి ఓషధినిషేకం కృత్యోపగచ్ఛన్తీతి ||

అథ స్మృతిరూపేణాహాచార్యః—

స్నాతాయాస్సుకృతాయాశ్చ ఋతుమత్యాస్సమేహాని |
ప్రాతరభ్యుదయం కృత్వా పుణ్యాహం చాః వాచయేత్ |
తతస్తదీరితాం పుణ్యాం స్వయమనైర్వరపి ద్విజైః ||
అధీయాతోపనిషదమపరాహ్ణే సమాపయేత్ ||
వివ్రేస్సహేవ భుక్త్వా తు స్వస్తివాచనమేవ చ |
తతోఽస్తమయవేళాయాం కృతకృత్యో భవేన్నరః ||
ముద్రితం సంవృతం గన్ధపుష్పాక్షతసమన్వితమ్ |
ధూపితం జ్వలితం దీపైః గృహం పత్న్యా సహావిశేత్ ||
అలఙ్కృతే గృహే త స్త్రిన్వితానోపరి మణ్డితమ్ |
శయనం సుసుఖస్వశం సమ్రాఽపస్కరణాన్వితమ్ ||
ఆచమ్యారోపయిత్వా తాం పత్నీం సమ్యగలఙ్కృతామ్ ||
స్వయం చాలఙ్కృతస్తృప్తః శయనం సముపావిశేత్ |

అనయిత్వాన్వైశ్వగ్ధాయా మూలమాలోద్య సూక్ష్మవత్ ॥
వాషణ్భేణ తు మూత్రేణ చూతమూలేన వా నయేత్ ॥
కపిలాపయసా మిశ్రం కాంస్యపాత్రగతం శుభమ్ ॥
దక్షిణస్యాం నాసికాయాం సింహస్థనన్త్రేణ తత్ప్రతిః ।
సా మస్త్రబుగుదీప్యేతి సిక్తాన్వైస్త్రిన్నదరం గతే ॥
తాం పూషన్నితి మన్త్రేణ తాముపయాద్యథావిధి ।
ఏవం కృత్వాన్వైసకృద్భూతా రాగే నిత్యం సమావ్రజేత్ ॥
సకృచ్చైన్న భవేదస్యా గర్భాధానం కృతం స్త్రియా ఇతి॥
తదుపగమనై కాలవిశేషమాహ స ఏవ—

పత్నీమృతునుతీం స్నిగ్ధాం తృప్తాం దోషవివజ్జితామ్ ।
ఉపేయాన్మధ్యరాత్రాన్తే జీణేన్తే తృప్తమానసః ॥ ఇతి
అథ భగవాన్ శౌనకః—

మాడశస్వతుసంజ్ఞేషు దినేషాద్వద్యం చతుర్దిశనమ్ ।
 ఆత్రణాశౌచసంప్రకృం వజఃయత్వా పరేషు తు ॥
 దినేషు ద్వాదశస్వేతేష్యేకస్త్రిన్వతిభార్యయాః ।
 ఉభయోరపిచన్తక్ష్యైః సుగుణై తారకై ధ్రువమ్ ॥
 స్నాపయిత్వాఽథ గన్ధాద్వైభూషయిత్వా చ శోభనై ।
 ముహూర్తే త్వశ్వగన్ధాయా మూలం సంపీడ్య తత్పునః ॥
 కృత్వా నవామ్బరాచ్ఛన్నం పరిగృహ్యగ్రపాణినా ।
 ఉదీప్యతః పతివతీత్యాద్యామృచముదీర్య తు ॥
 జాయాయా దక్షిణే నాసారధ్యే సిద్ధేచ్ఛ తద్రసమ్ ।
 ఉదరస్థై రసై తస్త్రిన్నాచాన్తసలిలాం సతీమ్ ॥
 ఉపగచ్ఛేద్వధూమేవం విధిసోపగమే కృతే ।
 గభః స్థితస్సాన్యదిత్యేవం గభఃలమ్బనమూచిరై ఇతి ॥

ఋగ్వేదానే—

విష్ణుర్వ్యోనిం జపేత్సుక్తం యోనిం స్పృష్ట్వా త్రిభివ్రతీ ।
గర్భాధానం తతః కుర్యాత్సుపుత్రౌ నై ప్రజాయతే ॥ ఇతి
త్రిభిరజ్ఞులీఖిః । మనుః—

ఉత్తమామృతగర్భాదైవ్యః శుచిర్భూత్వా సమాహితః ।
విష్ణుర్వ్యోనిం సుదశం చ జపిత్వాఽఽధానమాచరేదితి ॥
అత్ర భోజనవజ్యాన్యక్తాని స్మన్దపురాణే— (?)

కపిలసంహితాయామ్—

బీజాపహరిణీ చాన్యో స్త్రీపుంసోరతిభీషణా ।
మధ్యాహ్నభోజనై స్నాన్నై స్తస్యాశోషశమో భవేదితి ॥
బీజాపహరిణీతి కాచన దుస్సహపుత్రీ ॥
ఎతద్గభాఁధానస్యాకరణే ప్రాయశ్చిత్తమాహాచార్యః—
గభాఁధానస్యాకరణాత్తస్యాం జాతస్తు దుష్యతి ।
అకృత్యా గాం ద్విజే దత్వా కుర్యాత్పుంసవనం పతిరితి ॥
అథేదానీమ స్తిన్కమణి వినియుక్తమన్తార్థః కథ్యతే—
విష్ణుర్వ్యోనిమితి । విష్ణువ్యాపకో దేవః । యోనిం గభాఁ-
ధారణస్థానమ్ । కల్పయతు కరోతు । త్వష్టా తనూకతాః, ఎత-
త్సంజ్ఞకో దేవశ్చ । దూషాణి నిరూపకాణి స్త్రీత్వపుంస్తాభివ్యజ్ఞ-
కాని చిహ్నాని । పింశతు అవయవీకరోశు । పింశ అవయవే, ము-
చాదిత్వాన్నమ్ ॥ ఎవం ప్రక్లృప్తాయాం యోన్యాం ప్రజాపతిః ।
రేత ఆసిచ్ఛిశు నిషిచ్ఛిశు విసృజత్విత్వర్థః । ధాతా ధారకో దేవః ।
హే జాయే । తె తవ గభఃం గభఃరూపేణ సరిణతం తద్రైతో
దధాతు తత్రైవ ధారయతు । గభఃపాతాప్రసనా మా భూవ-
న్నిత్వర్థః ॥ గభఃం ధేహీతి । హే సివీవాలి । ఎతత్సంజ్ఞే దేవి గ-

భం ధేహి నిషిక్తం గభం ధారయ । హే సరస్వతి । త్వం చ
నిషిక్తం గభం ధారయ । హే జాయే పుష్కరస్రజా పుష్కర-
మాలినా స్వణకమలాభరణావశ్వినా దేవౌ తవ గభం ఆధ-
త్వాంప్రక్షిపతామ్ । కురుతామిత్యర్థః ॥ హిరణ్యాయా ఇతి । హిర-
ణ్యాయా హిరణ్మయ్యా । అరణీ యం గభముద్దిశ్య అశ్వినా అ-
శ్వినా దేవౌ నిమగ్నతః నిమగ్నితవన్తా । హే జాయే తె తు-
భ్యం త్వదభం తం గభం హవామహే ఆహ్వాయామహే ।
దశమే మాసి సూతవే । ప్రసోతుమ్ । పద్మన్విత్యాదినా మాసశబ్ద-
స్య మాసభావః, సూతేః తుమథే నేసేనితి తవే ప్రత్యయః ॥

నేజమేషేతి మన్త్యతయం సీమన్తే వ్యాఖ్యాస్యతే ॥

ప్రజాపతే న త్వదిత్యయం మన్త్యశ్చైతే వ్యాఖ్యాస్యతే ॥

అప న ఇతి ॥ హే అగ్నే నోస్తాకం అఘం పాపమ్ । అ-
పశోశుచత్ అస్త్యో నిగత్య అస్తదీయం శత్రుం శోచయతు ।
యద్వా అస్తదీయం పాపం శోశుచత్ శోకగ్రస్తం నద్వినశ్యతు ।
అపిచ అస్తాకం రయిం ధనం ఆ సమన్తాత్ శుశుద్ధి ప్రకాశయ ।
ఉక్తార్థమపి వాక్యమాదరాతిశయద్యోతనాయ పునః పత్యతే ।
అవశ్యమస్తాకమఘంవినశ్యత్వితి । శోశుచత్ శుచ శౌక అస్తాద్య-
జ్జగన్తాల్లెట్యాడాగమః, అదాదివచ్చేతి వచనాచ్చపో లుక్, అభ్య-
స్తానామాదిరిత్యాద్యుదాత్తత్వమ్ । అఘం శోశుచచ్చ రయం
శుశుద్ధి చెతి చార్థప్రతీతేః । చాదిలోపే విభాషేతి నిఘాతప్రతి-
షేధః । శుశుద్ధి శుచ దీప్తా । లోటి బహుళం ఛన్దసీతి శపఙ్ముః ।
హుర్ముల్భ్యో హేధిః చోః కురితి కుత్వమ్ ॥

సుతేత్రియేతి ॥ సుతేత్రియా శోభనతేత్తేచ్ఛయా సుగా-
తుయా శోభనమాగేచ్ఛయా వసూయా చ ధనేచ్ఛయా నిమి-

త్తభూతయా చ యజామహే అగ్నిం హవిభిః పూజయామః ।
 యద్వా — సుత్రేత్రియా దేవయజనలక్షణశోభనదేశసమ్బంధినా
 హవిషా అగ్నిం యజామహే నోస్తాకనుఘం అపశోశుచత్
 విశశ్యతు ॥ సుత్రేత్రియా శోభనం త్రేత్రం సుత్రేత్రం తద్విషయా
 ఇచ్ఛా సుత్రేత్రియా । సుప ఆత్తనః క్యచ్, న ఛన్దస్యపుత్రస్యేతీ-
 త్వదీఘయోనిఃపేధః, వ్యత్యయేనేత్వమ్, క్యజన్తాదప్రత్యయా-
 దితి భావే అకారప్రత్యయః, తతప్తాప్, సుపాం సులుగితి తృతీ-
 యాయా లుక్ । ఏవముత్తరత్రాపి । యద్వా—శోభనం త్రేత్ర-
 మస్యాస్తీతి సుత్రేత్రియా । ఇయాడియాజీకారాణాముపసంఖ్యా-
 నమితి తృతీయాయా ఇయాజాదేశః ॥

ప్రయద్భిష్ట ఇతి ॥ యద్యథా ఏషాం స్తోత్రాణాం మధ్యే
 అయం కుత్సః ప్రభన్దిష్ఠః ప్రకషేణ స్తోత్రతమః ఏవమస్తాకాసః
 ఆస్తాకీనాః సూరయః స్తోతారశ్చ ప్రకషేణ స్తోత్రతమా భవన్తి
 అన్యత్సమానమ్ ॥ భన్దిష్ఠః భన్దతిః స్తుతికర్తా భది కల్యాణే సుఖే
 చేతి ధాతుః అస్తాత్తృజన్తాత్తుశ్చన్దసీతీషన్ తురిష్ఠేమయస్త్వితి
 తృలోపః । అస్తాకాసః అస్తాకం సమ్బంధిన ఆస్తాకాః, తస్మిన్నణి
 చ యుష్మాకాస్తాకావితి అస్తాకాదేశః, ఛాన్దసా నక్ప్రత్యయస్య
 లోపః, సంజ్ఞాపూర్వకస్య విధేరనిత్యత్వాద్వృద్ధ్యభావః, ఆజ్ఞసేర-
 సుక్ స్థానివదాదేశేఽపి మకారాత్పరస్యాకారస్యాదాత్తత్వమ్ ॥
 యద్వా—షష్ఠీబహువచనె అస్తాకంశబ్దస్య మధ్యోదాత్తస్య దృ-
 ష్టత్వాత్ స ఏవాచార్యేణాతిదిశ్యతే ॥

ప్రయత్తే అగ్న ఇతి ॥ హే అగ్నే ! యద్యస్తాత్తే తవ
 సూరయః స్తోతారఃప్రజాయంతే పుత్రపౌత్రాదిరూపేణ బహువిధా
 భవన్తి తతో వయం చ తే తవ స్తోతారః సంతః ప్రజాయేమహి

పుత్రపౌత్రాదిభిరుపేతా భవేమ । జాయేమహి ప్రాథనాయాం
లిజ్ శ్యని జ్ఞాపనోజ్ఞేతి జాదేశః అదుపదేశాల్లసార్వభాతుకా-
నుదాత్తత్వై శ్యనో నిత్వాదాద్యుదాత్తత్వమ్ ॥

ప్రయదగ్నే ఇతి॥ సహస్వతః సహసవతః శత్రూనభిభవతో-
ఽగ్నేర్భానపౌ దీప్తయః విశ్వతః సర్వతః సర్వస్థాదపి ప్రదేశాత్
ప్రయన్తి ప్రకషేణోద్గచ్ఛన్తి । యద్యస్థాదేవం తస్మాత్తైనాగ్ని-
తేజసా అస్తదీయం అఘం నశ్యతు ॥ యన్తి ఇణో యణితి య-
ణాదేశః ॥

శ్వం హీతి ॥ హే అగ్నే ! త్వం హి త్వం ఖలు విశ్వతో-
ముఖ ! సర్వతోజ్వాల ! తవ ముఖస్థానీయానాం జ్వాలానాం న
కుత్రాపి ప్రతిహతిరస్తి అతో హే విశ్వతోముఖాగ్నే ! విశ్వతః
సర్వతః సర్వస్థాదపి ఉపద్రవజాతాత్పరిభూరసి అస్థాకం పరిగ్రహీ-
తాఽసి పరిగ్రహీతా భవ రక్షకో భవేత్యథః । అన్యత్సమానమ్ ॥

ద్విహా న ఇతి ॥ హే విశ్వతోముఖ ! సర్వతోముఖాగ్నే !
నావేవ నావా నదీమివ ద్విషః శత్రూన్నోఽస్తానతిపారయ అతిక్ర-
మయ్య శత్రురహితం ప్రదేశం ప్రాపయ ॥ నావా ఇవ సావేకాచ
ఇతి విభక్తైరుదాత్తత్వమ్ । పారయ పార తీరకమృసమాప్తా ॥

స నస్సిన్ధుమితి ॥ పూర్వోక్త ఏవార్థః పునరపి దాధ్యాయ
ప్రాథ్యతే—హే అగ్నే ! స త్వం నోఽస్తాన్నావయా నావా
సిన్ధుమివ నదీమివ స్వస్తయే త్వేమాథం అతిపషణ శత్రూన్
అతిక్రమయ్య పారయ శత్రురహితం ప్రదేశం అస్తాన్నావయేత్యర్థః ।
త్వత్ప్రసాదాన్నోఽస్తాకం అఘం పాపం చ అపశోశుచత్ అస్త-
త్తోఽపక్రమ్య అస్తచ్ఛత్రుః శౌకయుక్తో భవతు ॥ నావయా ఆ-
జ్యాజయారాముపసంఖ్యానమితి తృతీయాయా ఆయారాదేశః, ఉ-

పోత్తమం రితీత్యకారస్యాదాత్తత్వమ్ । పక్షా పూసాలనపూరణ-
యోః లోటి బహులం ఛన్దసీతి శపః శ్లోరభావః సిబ్బహులం లెటితి
బహులవచనాత్సిప్ గుణః ద్వ్యవౌత స్తిజ ఇతి దీఘత్వమ్ ॥

యాః ఫలినీరితి ॥ యాః ఫలినీః ఫలవత్యః । యా అఫలాః
ఫలవజ్జితాః । యా అపుష్పాః । పుష్పరహితాశ్చ పుష్పిణీః
పుష్పవత్యః । బృహస్పతిర్హస్తాభిమానీ దేవః । తేన ప్రసూతా
అనుజ్ఞాతాః తానః అస్తానంహసా ముచ్చిన్తు ॥

వధేన దన్యుమితి ॥ హే అగ్నే ! వధేన ఆయుధేన । దన్యు-
ముపక్షపయితారమ్ । ప్రహిచాతయస్వ । ప్రణాశయ । హీతి
పూరణః । వయః కృత్వానః తన్వే శరీరాయ స్వామ్యై స్వకీయాయ ।
అథవా స్వామ్యై తన్వే యజమానాదిరూపాయ పుత్రాయ వయో-
ఽన్నం కుర్వాణః । యద్యస్తాత్సహసస్సుతాగ్నే ! దేవాన్విపక్షి
తర్పయసి । హే సృతమ ! నేతృతను ! అగ్నే ! స త్వం వాజే
సక్త్యామే అస్తాన్వాహి రక్ష ॥

వయం త ఇతి ॥ హే అగ్నే ! తె త్వాం వయముక్తే శస్త్రైః
విధేమ పరిచరేమ । వయం హవై వ్యహావిభిర్విధేమ । హే
పావక ! శోధక ! హే భద్రశోచే ! కల్యాణదీప్తే ! అస్తే అస్త-
భ్యం విశ్వవారం విశ్వైర్వరణీయం రయిం ధనం సమిన్వ ప్రాపయ ।
అస్తే అస్తాసు విశ్వాని ద్రవిణాని ధేహి స్థాపయ ॥

అస్తాకమగ్న ఇతి ॥ హే అగ్నే ! అస్తాకం అధ్వరం జపన్వ
సేవన్వ । హే సహసస్సూనో ! బలన్య పుత్ర ! త్రిషధన్త ! త్రిషు
క్షిత్యాదిస్థానేషు స్థిత ! హన్యం హవిజాపన్వ । యద్వా—అధ్వ-
రం హవిరితి యోజ్యమ్ । అహింసితం హవిరిత్యధః । వయం
యజమానాః దేవేషు మధ్యే సుకృతః శోభనాపూర్వకతాకర

స్వామ భవేమ త్రివరూఢేన వాచికాదిభేదేన త్రిధా వరణీయేన
శర్తానాసుఖేన త్రిచ్ఛదిష్కేణగృహేణ వా నః పాహి రక్ష ॥

అత్ర విశ్వాని న ఇతి మన్త్యద్వయం అగ్నిముఖప్రకరణే
వ్యాఖ్యాతమ్ ॥

అగ్నిస్తువిశ్రవస్తమమితి । అగ్నిస్తువిశ్రవస్తమం అతిశయేన
బహ్వాన్నం తువిబ్రహ్మణం బహుస్తోత్రం ఉత్తమం ఉత్కృష్టం
అతూతం శత్రుభిరహింసితమ్ । శ్రావయత్పతిం శ్రావయతి
విశ్రుతాన్ కనోతి పతీన్ పాలయిత్పూన్ పితౄన్ ఇతి స్వకమణా
పితౄణాం ప్రఖ్యాపక ఇతి శ్రావయత్పతిః । తథావిధం పుత్రం
దాశుషే హవీంషి దత్తవతే యజమానాయ దదాతి దదాతు ॥

అగ్నిదాదాతీతి ॥ యః పుత్రః యుధా యుద్ధేన నృభిః పరి-
జనైః ససాహ శత్రూనభిభవతి సత్పతిం సతాం పాతారం తథా-
విధం పుత్రం అగ్నిదాదాతి అస్తభ్యం దదాతు । కించ-అగ్నిః ర-
ఘుష్యదం రఘుల్ఘుః స్యద్ జప్తా యస్య తం జేతారం శ-
త్రూణామ్ । అపరాజితం శత్రుభిః । అత్యం అతతి సతతం గచ్ఛ-
తి । అత్యోశ్వః తం దదాతు ॥

సూర్యో న ఇత్యయం మన్త్యః ఔపాసనప్రకరణే వ్యాఖ్యా
స్యతే ॥

జోహ సవితరితి ॥ హే సవితః ! సర్వస్యప్రేరక ! సూర్య !
జాష అస్తత్సత్త్వాదికం సేవస్వ । యస్య తే తవ హరః రసహరణ-
శీలం తేజః శతం సవాన్ బహుయజ్ఞాన్ ప్రతి అహాతి యోగ్యం
భవతి । యద్వా-ప్రకాశనాదిద్వారా పూజయతి । స త్వం
నోఽస్తాన్ పతన్త్యాః శత్రుభిరస్తాసు క్షిప్యమాణాయా దిద్యుతః ।
వజ్రనామైతత్ । ద్యోతమానాయాః శక్తే రాయుధాత్ పాహిరక్ష ॥

చక్షుస్ ఇతి || సవితా ప్రేరకః దేవః సః అస్తాకం చక్షుః-
ప్రకాశకమిన్ద్రియం ఇన్ద్రియానుగ్రహకం తేజో వా దధాతు |
ఉత అపిచ పవతః ఇన్ద్రిసహచరః పవతాభ్యోఽపి దేవః సః
అస్తాకం చక్షుడధాతు ధాతా సవస్య విధాతా ఆదిత్యానా-
మన్యతనుశ్చ సః అస్తాకం చక్షువిధధాతు ||

చక్షుస్ ధేహీతి || నోఽస్తాకం చక్షుషే రూపోపలభికా-
రణాయెన్ద్రియాయ చక్షుఃప్రకాశకం తదనుగ్రహకం తేజః హే
సూర్య! ధేహి విధేహి కుసు | యద్వా-న ఇతి వ్యత్యయేన బహు-
వచనమ్ | చక్షుషే చక్షుస్సంజ్ఞాయ సః మహ్యం చక్షురిన్ద్రియం
వా తెజో వా | హే సూర్య! దేహి ప్రయచ్ఛ | తనూభ్యః
అస్తాకం శరీరభ్యస్త సయేభ్యో వా విభ్రే విఖ్యానాయ ప్రకాశ-
నాయ చక్షుః త్వదీయం ప్రకాశం విధేహి | యత ఏవం తస్మా-
త్కారణత్వదీయేన తెజసా వయం చ ఇదం సవకం జగత్సం-
పశ్యేమ సమ్యక్ ద్రష్టాం భవేమ | విపశ్యేమ చ వివిధం చ
సవిశేషం ద్రష్టాం భవేమ ||

సుసందృశమితి || హే సూర్య! సుసందృశం సుష్టు సంద్రష్టారం
త్వా త్వాం వయం ప్రతిపశ్యేమ ప్రత్యేకం ద్రష్టారౌ భూయాన్త |
తథా నృచక్షుసః నృభిమనుషైః అస్తాభిర్దప్తవ్యాః పదార్థా-
న్విపశ్యేమ విద్రష్టారౌ భవేమ | యద్వా-నృచక్షుసఃన్యూణాం
శత్రుమనుష్యాణాం హింసకాస్సన్తో వయం విశిష్టజ్ఞానా భవేమ ||

ఆభివృణాం వివాహస్త్నయతే — ఉదీప్యత ఇతి ||
హే విశ్వావసో! అతః స్థానాత్కన్యాసమీపాత్ ఉదీప్యత ఉ-
త్తిష్ట | హి యస్తాత్ ఏషా కన్యా పతివతీ మయా పత్యా తద్వ-
తీ సంజాతా అత ఉదీప్యేతి వా అతశ్శబ్దో యోజ్యః | విశ్వా-

వసుం ఎతన్నామానం గన్ధవం త్వాం నమసా నమస్కారేణ గీ-
భిః స్తుతిభిశ్చ ఈశే స్తామి । తహిం ఎనాం విహాయ కాం స్వీక-
రొమితి యదిబ్రూషే తహిం అన్యాం పితృషదం వ్యక్తామిచ్ఛ ।
పితృషదం పితృకులే స్థితాం వ్యక్తాం అనూధేతి పరిస్ఫుటాం విగ-
తాఞ్జనాం వా । స్తనోద్గమాదిరాహిత్యేన అప్రౌఢామిత్యథః । స
తాదృశః పదార్థో జనుషా జన్తనా తే తవ భాగః కల్పితః । త-
స్య తం భాగం విద్ధి జానీహి । లభస్వేత్యర్థః ॥

ఉదీర్వాతో విశ్వావసా ఇతి ॥ అతోఽస్తాచ్చయనాత్ ।
హే విశ్వావసా ! కన్యాస్వామి ! గన్ధవ ! ఉదీర్ష్వ ఉద్గచ్ఛ ।
ఈర గతో ఆదాదికః అనుదాత్తేత్, తస్య లోటి రూపమ్ । వి-
శ్వావసునామ గన్ధవః కన్యానామధిపతిః యతః లభామి తేన
కన్యామితి హి మన్తః । తాదృశదేవ ! త్వాం నమసా నమస్కా-
రేణ ఈశామహే స్తుమః । స త్వమన్యాం ప్రభవ్యం ప్రభవమ-
యనం (బృహన్నితమ్బామ్) కన్యామిచ్ఛ మే జాయాం పత్యా
మయా సహ పునః సంసృజ (జాయాం మాం పత్యా సహ
పునస్సంసృజ) ॥

గన్ధవస్య విశ్వావసాముఖమసీతి ॥

తాం పూషన్సితి ॥ హే పూష ! యస్యాం మనుష్యాః
బీజం వపన్తి శుక్లముత్సృజన్తి తాం మే శివతమాం అనుకూలత-
మాం కృత్వా ఏరయస్వ ప్రేరయస్వ । భార్యాం మే ప్రోత్సాహ-
యేత్యథః । భార్యాయాం హి బీజం వపన్తి, అన్యత్ర నిషేధాత్ ।
భార్యా విశేష్యతే । యా సః । అస్తదో ద్వయోశ్చేత్యేక స్త్రీ
బహువచనమ్ । మహ్యం ఊరూ విశ్రయాతే । పశ్చిమో లకారః ।
విశ్రయాతే విశ్లిష్టే కుర్యాత్ । తదా హి యోనివివృతా భవతి

యస్యాం చైవంభూతాయాం ఉశన్తః కామయమానా భూత్వా
శేపం ప్రహరామ ప్రక్షిపేమ । పూర్వవద్భహునచనమ్ ॥

యో గర్భమోషధీనామితి ॥ యో గర్భం యః పజన్య
ఓషధ్యాదీనాం గర్భం కృణోతి । అవతామిత్యత్ర పుంస్తన్విం
న వివక్షితమ్ । పురుషశబ్దః స్త్రీలింగోపి తస్యాం అశ్వాన్యం చ
పురుష్యాం చ ధేనుకే దద్యురితి ॥

అహం గర్భమితి ॥ అహం హాతా ఓషధీషు శాల్యాదిషు
శలార్థం గర్భమదధాం ధారయామి । విశ్వేషు సర్వేషు అన్యేష్యపి
భువనేషు భూతజాతేషు అస్తమధ్యే అహమేవ గర్భం ధార-
యామి । తథా పృథివ్యాం ప్రజాః సర్వాస్తనుష్యానహమజనయం
జనయామి । జనిభ్యో జాయాభ్య అపరీషు అన్యాస్యపి స్త్రీషు పు-
త్రానహమజనయం జనయామి । మత్సార్ధేన యాగేన సర్వస్యా-
త్పత్తేః ఆహం సర్వజననహేతుభవామిత్యర్థః ॥

ప్రాణై రిత ఇతి అతః కారణాత్ప్రాణై రేతో దధామి ।

యథా పృథివీతి ॥ యథా పార్థివేషు అరణ్యాదిషు అగ్న్యవ-
స్థానాత్పృథివ్యగ్నిగర్భోచ్యతే । యథా ద్యులోకే ఇన్ద్రః ప్రధాన-
భూతస్తస్య గర్భత్యేన నిరూప్యతే । యథా వాయుదిగ్భ్యో
భవతి । తేనాసావహం యథాఽఽసామేతే గర్భా ఎవం తే
గర్భం దధామితి ॥

॥ ఇతి మంత్రాధాః ॥

— అథ గర్భాధానప్రయోగః —

పతిః పూర్వోక్తతిథ్యాదిషు దమ్పత్యోరనుకూలనక్షత్రే
గర్భాధానం కుర్యాత్ । తత్రతాయం క్రమః—యజమానః ప్రా-

తరభ్యజ్ఞస్నానం కృత్వా పత్నీమపి నమోదకుమ్భసలిలైః సప్తమృ-
త్తి కాపఞ్చపల్లవపఞ్చత్వకసహితై సస్మి పయిత్వా తయా సహ మ-
జ్జశవస్త్రాభరణాదికం ధృత్వా చమ్య స్వస్తివాచనాభ్యుదయికే
కృత్వా బౌపాసనాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య గర్భాధానార్థం ప్రజాపత్య-
హూమం కరిష్యే । తత్ర దేవతాపరిగ్రహాథమిత్యాది చతుషీ
ఆజ్యేనేత్యస్తముక్త్యా, ప్రజాపతిం చరుణా విష్ణుం షడ్వారం ప్ర-
జాపతిం చాజ్యేన శేషేణ స్విష్టకృతమిత్యాది సద్యో యక్ష్య ఇత్య-
స్తముక్త్యా, సమిద్వయమగ్నావాధాయ పరిసమూహనాది పూ-
ణాపాత్రనిధానాంతం కృత్వా ప్రజాపతయే త్వా జుప్తం నిర్వపా-
మిత్యాద్యాజ్యభాగాంతం కృత్వా పత్నీన్యైర్నావరభ్యః ప్రజాప-
తయే స్వాహేతి చరుణా హుత్వా ॥

విష్ణ్వ్యానిమిత్యస్య సూక్తస్య త్వష్టా విష్ణురనుష్టుమ్ —

“విష్ణ్వ్యానిం కల్పయతు త్వష్టా రూపాణి పింశతు । ఆ-

సిన్ధుతు ప్రజాపతిర్ధాతా గర్భం దధాతు తె ॥ గర్భం ధేహి
సినీవాల్లి గర్భం ధేహి సరస్వతి । గర్భం తె అశ్వినౌ దేవావాధ-
త్తాం పుష్కరప్రజా ॥ హిరణ్యాయూ అరణీ యన్నినున్ధతో అ-
శ్వినౌ । తం తె గర్భం హవామహే దశమే మాసిసూతవే ॥ నే-
జమేష పరాపత సుపుత్రః పునరాపత । అస్యై మే పుత్రకామూ-
యై గర్భమాధేహి యః పుమామ్ ॥ యథేయం పృథివీ మహూ-
త్తానా గర్భమాదధే । ఎవం తం గర్భమాధేహి దశమే మాసి-
జాయతే ॥ విష్ణ్వశ్శ్చేషేన రూపేణాన్యాయం నార్యాం గవీన్యామ్ ।

పుమాంసం పుత్రానాధేహి దశమే సూసి సూతవే” ॥ స్వాహా-
విష్ణవ ఇదం నమమ । ఇతి ఉద్దేశత్యాగౌ కుర్యాత్ ॥—

విష్ణుశ్లోనిమిత్యాదిభిస్త్రీభిః ; నేజమేష పరాపత ఇత్యాదిత్రీభిః,
ప్రజాపతే హిరణ్యగర్భః ప్రజాపతిస్త్రీష్టవ—

“ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వో జాతాని పరితా
బభూవ । యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు నయం స్యామ
పతయో రయీణామ్” ॥ ప్రజాపతే న త్వదిత్యేతయా చ సప్తా-
జ్యాహుతీహుత్యా, తత్తద్దేవతాయా ఇదం న మమేతి ప్రత్యే-
కముద్దేశత్యాగౌ కృత్వా ॥

అప నశ్శ్లోశుచదధుమిత్యష్టచన్య సూక్తన్య కుతోన్మే-
గాయత్రీ—

“అప నశ్శ్లోశుచదధుమగ్నే శుశుగ్ధ్య రయిమ్ । అప న-
శ్శ్లోశుచదధుమ్ । సుత్యేత్రియా సుగాతుయా వసూయా చ య-
జామహే । అప నశ్శ్లోశుచదధుమ్ ॥ ప్రయద్భన్దిష్ట ఏషాం ప్రాస్తా-
కాశ్చ సూరయః । అప నశ్శ్లోశుచదధుమ్ ॥ ప్రయత్తే అగ్నే
సూరయో జాయేమహి ప్రతే నయమ్ । అప నశ్శ్లోశుచదధుమ్ ॥
ప్రయనగ్నేసహస్వతో విశ్వతో యన్తి భానవః । అప నశ్శ్లోశు-
చదధుమ్ ॥ త్వం హి విశ్వతోముఖ విశ్వతః పరిభూరసి । అప న-
శ్శ్లోశుచదధుమ్ ॥ ద్విషో నో విశ్వతోముఖాతి నావేవ పారయ ।
అప నశ్శ్లోశుచదధుమ్ ॥ న నస్సిన్ధుమివ నావయాఽతిపమాన్ స్వ-

స్తయే । అప నశ్శోశుచదఘమ్ ” ॥

అనేన మన్త్రేణ పత్న్యా మూఢానమభిమృశ్య ।

యాః ఫలిసీరిత్యస్య మన్త్రస్య అథర్వణో భిషగోషధయో-
ఽనుష్టుప్—

“ యాః ఫలిసీర్యా అఫలా అపుష్పా యాశ్చ పుష్పిణీః ।

బృహస్పతిప్రసూతాస్తా నో ముక్త్యాన్తవంహసః ” ॥

ఇమం మన్త్రం జపిత్వా ఫలప్రదానం కుర్యాత్ ॥

వధేన దస్యమితి పశచన్య సూక్తస్య వసుశ్రుతోఽగ్ని-
స్త్రీష్టుప్—

“ వధేన దస్యం ప్రహిచాతయన్స్వ వయః కృణ్వన్స్తన్వ
స్వామై । పిపషిక్ యత్సహసస్పత్ర దేవాన్సో అగ్నే పాహి
స్తతమ వాజే అస్తాక్ ॥ వయం తే అగ్న ఉక్తేవిధేమ వయం

హవైః పావక భద్రశోచె । అస్మై రయిం విశ్వవారం సమిన్వా-
స్మై విశ్వని ద్రవిణాని ధేహి ॥ అస్తాకమగ్నై అధ్వరం జపన్స్వ

సహసస్సూనో త్రిషధస్థ హవ్యమ్ । వయం దేవేషు సుకృతస్సాన్య-
మ శమణా నస్త్రీవరూధేన పాహి ॥ విశ్వని నోదుగ్గహజా-

తవేదస్థిన్ధం న నావా దురితాఽతిపషిక్ । అగ్నై అత్రివన్నమసా

గృణానోఽస్తాకం బోధ్యవితా తనూనామ్ ॥ యస్తావ హృదా-

కీరిణా మన్యమానోఽమత్యైకం మత్యోజోహవీమి । జాత-

వేదో యశో అస్తాసు ధేహి ప్రజాభిరగ్నే అమృతత్వమశ్యామ్ ॥
 యస్తై త్వం సుకృతే జాతవేద ఉ లోకమగ్నే కృణవస్సోన్యసమ్ ।
 అశ్వినం సుపుత్రిణం వీరవన్తం గోమన్తం రయిం నశతే న్వస్తి”॥

అగ్నిస్తువిశ్రవస్తమమితి ద్వయోర్వసూయపూర్వైర్నుష్టుప్-

“అగ్నిస్తువిశ్రవస్తమం తువిబ్రహ్మణముత్తమమ్ । అతూ-
 తం శ్రావయత్పతిం పుత్రం దదాతి దాశుషే ॥ అగ్నిర్దదాతి
 సత్పతిం సాసాహ యో యథా నృభిః । అగ్నిరత్యం రఘువ్యధం
 జేతారమపరాజితమ్ ” ॥

ఏతాభిరష్టాభిరగ్నిముపస్థాయ, స్విష్టకృదాది హోమశేషం
 సమాప్య ॥

సూర్యో నో దివస్పాత్వితి పశ్చార్చస్య సూక్తస్య చక్షు-
 స్సూర్యో గాయత్రీ—

సూర్యో నో దివస్పాతు వాతో అన్తరిక్షాత్ । అగ్నిర్ఋ-
 సాధి=వేధ్యః ॥ జామా సవిత్తర్వస్య తే హరశ్శతం సవాం అ-
 హాతి । పాహి నో దిద్యుతః పతన్త్యాః ॥ చక్షునో= దేవస్సవి-
 తా చక్షుర్న ఉత పర్వతః । చక్షుధా=తా దధాతునః ॥ చక్షు-
 ర్నో ధేహి చక్షుషే చక్షుర్వివ్రేతనూభ్యః । సం చేదం వి చ
 పశ్యేమ ॥ సుసందృశం త్వా వయం ప్రతిపశ్యేమ సూర్య । విప-
 శ్యేమ స్తృచక్షుసః”॥

అనేన పత్న్య సహ సూర్యోపస్థానం కృత్వా, బ్రాహ్మణాన్
భాజయిత్వా తేభ్యః స్వస్త్వయనపూర్వకమాశిషం గృహీత్వా
భుజ్జీత ॥ తతస్సాయంకాలీననిత్యకర్తానస్తరముభౌ శుక్లామ్బరాశి
ధృత్వా అనులేపనమాల్యాభరణాదిభిశ్శరీరే అలఙ్కృత్య స్వల-
ఙ్కృతసుధూహితగంధమాల్యామలదీపయుక్తం గృహం ప్రవిశేతామ్
తతో యజమానః అభగ్నం జన్తునజ్జితం సుసుఖస్పర్శం వితా-
నోపరిమణ్డతం పర్యఙ్కమారుహ్య ప్రాగుక్తే శోభనే ముహూర్తే
స్త్రీయచూహ్యోప్య అశ్వగద్ధికల్కం దూర్వాకల్కం వా సూక్ష్మవ-
స్త్రి నిక్షిప్య ॥

ఉదీప్యేతి ద్వయోస్సూర్యాసావిత్రీ సూర్యాసావిత్రీత్రీ-
ప్తుప్ అన్త్యానుప్తుప్—

“ఉదీప్యేతః పశివతీ హ్యేకమా విశ్వావసుం నమసా
గీర్ధీరీశే । అన్యమిచ్ఛ పితృషదం వ్యక్తాం న తే భాగో జనుషా
తస్య విధి ॥ ఉదీప్యేతో విశ్వావసా నమసేతామహే త్వా ।
అన్యమిచ్ఛ ప్రభవ్యంసం జాయాం పత్యా సృజ” ॥

ఆభ్యాం స్వాహాంతాభ్యాం వామభాగే ఉపవిష్టాయా దక్షి-
ణసవ్యనాసాబిలయోర్యథాక్రమమేకైకామృచం పఠన్ తద్రసం
సిక్త్వా తద్రసే ఉదరం గతే సతి తామాచాంతాముపేయాత్ ॥
తత్రాయం క్రమః—మధ్యరాత్రానై గంధర్వస్య విశ్వావసోర్ముఖ-
మసీతి మన్త్రేణ ఉపస్థమభిమృశ్య ॥

విష్ణుర్యోనిమిత్యస్య సూక్తస్య త్వష్టా విష్ణురనుప్తుప్—

“విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు ... సూతవే ॥ ... నేజమేష పరా-

పత... జాయతే ॥ విష్ణుశ్చైషేన రూపేణాస్మాం ... సూతవే ॥

విష్ణుర్యోనిమితి ఋక్త్రయం నేజమేషేతి ఋక్త్రయం చ
పతన్ లిజమణ్డద్యయం చ స్పృశయిత్యా —

తాం పూషన్నిత్యస్య సూర్యాసావిత్రీ సూర్యాసావిత్రీ
త్రిష్టప్ —

“ తాం పూషశ్చివతమామెరయస్వ యస్యాం బీజం మ-
నస్యా ३ వపన్తి । యా న ఊరూ ఉశతీ విశ్రయాతే యస్యా-
ముశస్తః ప్రహరామ శేపమ్ ॥

యో గర్భమిత్యస్య పసిష్ఠః పజన్యో గాయత్రీ —

“ యో గర్భమోషధీనాం గహం కృణోత్యర్వతామ్ ।

పజన్యః పురుషీణామ్ ॥

అహం గర్భం ప్రజావాన్ప్రాజాపత్యో భగ్ ఇన్ద్రో వా
త్రిష్టప్ —

“ అహం గర్భమదధామోషధీష్వహం విశ్వేషు భువనేష్వ-
స్తః । అహం ప్రజా అజనయం పృథివ్యానుహం జనిభ్యో అపరీషు
పుత్రాన్ ॥

తాం పూషన్నితిమన్త్రం యో గర్భమోషధీనామితిమ-
న్త్రం అహం గర్భమదధామోషధీష్వీతి మన్త్రం చ జపిత్యా స-
కృదుపగచ్ఛేత్ ॥ తతః ప్రాణే రేతో దధామ్యసావిత్యనుప్రాణ్యా-
ద్యథా భూమిర్గ్నిగర్భా యథా న్యారిద్యైణగర్భిణీ । వాయుర్యథా
దిశాం గర్భ ఏవం తే గర్భం దధామ్యసావితీ స్త్రీహృదయమభి-

మృశ్యాచామేత్ ॥ తతః ప్రాతర్నిత్యకమన్ నిర్వృత్య కర్మాన్తై
కతన్వ్యస్వస్తివాచనం పూర్వవత్కుర్యాత్ ॥

ఇతి శ్రీనృసింహీయ ప్రయోగపారిజాతే షోడశక ర్మకాండే

గర్భాధానప్రయోగః.

— 0 —

— అథ పుంసవనప్రకరణమ్ —

ప్రణమామి పరమసింహం పద్మాప్రణయైకభాజనం వరదమ్ ।

జననాయ భవతి జగతాం యన్నాభీషద్ధపుంసవనమ్ ॥

లక్ష్మీనృసింహ భగవన్భవతి స్థిరభక్తిభాగ్యవతి ।

యస్సతుపురుషవిశేష మాయానవలోభనాయ సంభవతి ॥

అథదాసిం పుంసవనానవలోభనయోర్విధిరభిధీయతే—

శ్రీధరీయ- కుర్యాత్పుంసవనం ప్రసిద్ధవిషయే గర్భే తృతీయేఽథవా

మాసే స్థితతనా తుమారకిరణే పుష్యేఽథవా వైష్ణవే ।

హిత్యా కర్కటకం నృయుగ్మబలామన్యేష్వరిక్తై తిథౌ

శుద్ధే నైధనధామ్ని శుక్రశశభృద్విన్నన్త్రిణాం వాసరే ॥ ఇతి

ప్రసిద్ధివిషయే గర్భే సుస్థాపితే గర్భే తృతీయే మాసి పుంసవ-
నం కుర్యాత్ ॥ అథవేతి మాసాలాభే విధిరుచ్యతే—

అథవా తృతీయమాసాలాభే చతుర్థే షష్ఠేఽష్టమే వా
మాసి కుర్యాదితి విశేషః ॥ తదాహ బృహస్పతిః—

గర్భస్య స్థాపనె కాలః తృతీయే మాసి చోదితః ।

గృప్తేరన్యత్ర గృప్తేస్తు షష్ఠే మాస్యథవాఽష్టమే ॥ ఇతి

అత్ర గృప్తిరితి సకృత్ప్రసూతా । తథాక్తమ్—గృప్తిస్సకృ-

త్ప్రసూతా స్యాదితి ।

వరాహః—తృతీయే మాసి కతన్వ్యం గృప్తేరన్యత్ర శోభనమ్ ।

గృప్తేశ్వతుర్థమాసే తు షష్ఠి మాస్యథవాఽష్టమే || ఇతి.
 నృసింహస్తావహా—తృతీయే మాసి కతవ్యం ప్రథమే గర్భసమ్భవే
 అఙ్కురస్య తు సద్భావాత్ బహూనాం సంమతం త్విదమ్
 ప్రతిగర్భం తు తత్కుర్యాదితి జై మినిభాషితమ్ ।
 ప్రథమం పుంసవః కార్యః సార్థం సీమంతకర్మాణా ||
 సీమంతోన్నయనస్యాక్తమాసవారక్షరాశిషు ।
 పుంసవం కారయేద్విద్యావై సహైవై కదినైఽథవా ||

బృహస్పతిరప్యహా—

సీమంతస్య సముద్దిష్టః కాలో నక్షత్రపూర్వకః ।
 ప్రతిగర్భం పృథక్కార్యం సర్వం పుంసవనై సమమితి ||
 కుర్యాత్పుంసవనమిత్యస్య ప్రయోజనం గర్భశుద్ధిః,
 తథాఽఽహమనుః —

గర్భైః హోమైర్జాతకర్మచౌలమాఞ్జీనిబద్ధనైః ।
 వ్రతైరధ్యయనేనైవ ద్విజౌఽయముపయుజ్యతే || ఇతి.
 కింఞ్చ—కుర్యాత్పుంసవనమితి వణవిశేషరాహిత్యేనోక్తత్వా-
 చ్ఛూద్రాణామపి పుంసవనస్య కర్తవ్యతా గమ్యతే ||

తదాహ బృహస్పతిః —

వర్ధిష్ఠానాం చతుర్థానామపి కర్తవ్యతాం గతమ్ ।
 అమన్త్రకం తు కర్తవ్యం పుంకర్త చ శుభార్థినామ్ ||
 ఇహ మాసి కుర్యాదితి మాసప్రధాన్యేనాస్య విహితత్వాత్పు-
 రగురుశుక్రమాధ్యేఽఽపి పుంసవనస్య కర్తవ్యతా గమ్యతే,

తదాహ బృహస్పతిః —

మాసి ప్రయుక్తకార్యేషు మూఢత్వం గురుశుక్రయోః ।
 న దోషకృత్తదా మాసలక్షణో బలవానితి ||

స్థితతనా తుషారకిరణ ఇత్యనేన బలవతి చంద్రౌ క ర్తవ్యమిత్య-
భినంహితమ్ ।

తత్ర లల్లః--ప్రతిపత్పూర్వదశాహం మధ్యబలశ్చేతగుస్సితే పక్షే ।
సమ్పూర్ణబలః పూర్ణః కృష్ణే పక్షే చ పశ్చాత్తుమియావత్ ఇతి ॥

— అథ నక్షత్రవిధిః —

పుష్యేఽథవా వైష్ణవ ఇతి । అత్ర వరాహః—

హస్తో మూలం శ్రవణః పునర్వసూమృగశిరస్తథా పుష్యః ।

పుంసంజ్ఞకేషు కార్యేష్వేతాన్యేన హి శుభాని ధిష్ణ్యాని ॥

సృసింహః- అపి పుంసవనం కార్యం దమ్నతోరనుకూలభే ।

జన్మాది వజః యేదాద్యాద్యంశకం విపదాదిషు ॥ ఇతి ॥

— అథ రాశివిధిః —

హిత్యా కకటకం సృయుగ్మబలామన్యేష్వితి । సృయు-

గ్మం మిథునమ్ । అబలా కన్యా ఏతాన్ త్రీన్ రాశీన్ వజఃయి-

త్వా అన్యేషు నవరాశిషు పుంసవనం కార్యమ్ ॥

తథా చ బృహస్పతిః—

మలీరం మిథునం కన్యాం హిత్యా శేషాశ్శుభావహా ఇతి ॥

కన్యారాశేవి- శేషమాహ బృహస్పతిః—

అనుక్తే చాపి రాశౌ తు శుభం స్యాచ్ఛుభవీషీతే ।

కన్యాయాం న ప్రశంసంతి శుభదృష్టయంతేఽపి నెతి ॥

— అథ తిథివిధిః —

అరిక్తే తిథావితి । చతుర్థీనవమీచతుర్దశీ రిక్తాః ।

తద్వ్యతిరిక్తే తిథావిత్యర్థః । తథాఽఽహ సృసింహః—

రిక్తాం చ పవ- నవమీం త్యక్త్వా పుంసవనే శుభాః ॥ ఇతి ॥

— అథాష్టమశుద్ధిః —

శుద్ధే నైధనధామితి । నైధనైష్టమస్థానైశుద్ధే । స-
ర్వగ్రహరహితే సతీత్యర్థః । తథా చ వసిష్ఠః—

అష్టమస్థాగ్రహస్సర్వే నేష్టాస్సస్యైశుభావహాః ।

ఏవం సమ్యక్సర్వైశ్చ కుర్యాత్పుంసవనక్రియామ్ ॥ ఇతి

— అథ వారాంశకవిధిః —

శుక్రశశభృద్విశ్వన్నిశాం నాసర ఇతి ॥ శుక్రసామబుధ-
బృహస్పతీనాం వాశేష్యంశేషు పుంసవనం కార్యమ్ । తదాహ
బృహస్పతిః—

గురుశుక్రబుధేందూనాం ద్రెక్కాణదివసాంశకాః ।

తేషాముదయహోరాశ్చ పుంసమైతిశుభావహాః ॥ ఇతి.

విధిరత్నైశ్చి-తిష్యే వైష్ణవభే విశుద్ధనిధనైశుక్రకేంద్రదృష్టై యుతే ।

లగ్నై తద్దివసే యమేన్దుభవనస్త్రీభ్యోన్యలగ్నం శుభమ్ ॥

పూర్వాష్టా సురపూజితైవ్యయగతే దృష్టే చతుర్థే విధా ।

నేతత్పుంసవనం పరత్ర విధినా మాసే తృతీయే తతః ॥ ఇతి

కారికా-తృతీయే గర్భసంస్కారౌ మాసి పుంసవనం భవేత్ ।

ఆద్యో గర్భో న విజ్ఞాతస్తృతీయే మాసి వై యది ॥

చతుర్థే మాసి కతావ్య ఆద్యగర్భే స్తృతో విధిః ।

స్యాదాభ్యుదయికం పూర్వం గర్భిణ్యా ఏకభోజనమ్ ॥

అథాపరేద్యుస్తిష్యత్సే పత్నీం కృత్వా సమీపతః ।

ఆత్మనా దక్షిణే పాశ్చ్యే ప్రత్యగానుడుహాజనె ॥

గర్భిణ్యుపవిశేత్ స్నాతా జయస్తవచనం యథా ।

పూర్ణపాత్రనిధానాస్తమన్వాహనాది పూర్వవత్ ॥

నిర్వాప్తప్రోక్షణే తూష్ణీం ప్రజాపతయ ఇతివృత్త ।

కృత్వాఽఽభ్యభాగభర్యస్తమవఘాతాది పూర్వవత్ ॥

సమానరూపవత్సాయా గోడఁధి ప్రసృతౌ ఓషేత్ ।

పూర్వైద్యుః సమ్భృతం యద్దధి తదేవ ప్రసృతిపరిమితం ప-
త్నాః ప్రసృతౌషీవేదిత్యథః । ప్రసృతిర్నామ పరస్పరసంస్ప-
ష్టాకుఞ్చితాఙ్గులిః పాణిః । పాణిర్నికుఙ్చః ప్రసృతిరిత్యభిధానాత్ ।

తాదృశ్యా గోరభావశ్చేదన్యస్యా గోడఁధి ఓషేత్ ।

మాషద్వయం యవం చ త్రిః పృచ్ఛేత్కిం పిబసీతి తామ్ ॥

త్రిః పుంసవనమిత్యక్త్వా ప్రాశ్నైవం ప్రసృతిత్రయమ్ ।

అణ్డరూపేణ మాషౌ స్తశ్శిశ్నరూపేణవై యవః ॥

పరిమణ్డలగేహస్య ఛాయాయాముపనేశ్య తామ్ ।

సిఞ్ఘద్దూర్వారసం తస్యా దక్షిణ నాసికాబిలె ॥

ప్రజావజ్జీవపుత్రాభ్యాం సూక్తాభ్యాం వా తదిష్యతే ।

అన్యే త్వహురిదం కర్మ సర్వం స్యాత్పరిమణ్డలె ॥

ఏకదేశం చరోహుత్వా ప్రజాపతయ ఇత్యథ ।

యతై సుసీ మ ఇత్యస్యా హృద్దేశం పాణినా స్పృశేత్ ॥

భవెత్స్విష్టకృదాద్యస్యాః పశిర్వా దేవరోపి వా ।

కర్తా స్యాద్దేవర స్తద్వత్తస్యాః పత్యురసమ్భవే ॥

అవతేత ఇదం కర్మ ప్రతిగభఃమితి స్థితిః ॥ ఇతి.

ఇదమత్రగృహ్యమ్.

తృతీయే గభఃమాసే తిష్యేణోపోషితాయాః సరూపవ-

త్సాయా గోడఁధని ద్వా ద్వా చ మాషౌ యవం చ దధి ప్ర-

సృతేన ప్రాశయేత్కిం పిబసి కిం పిబసీతి పృష్ట్యా పుంసవనం పుం-

సవనమితి త్రిః ప్రతిజానీయాదేవం త్రీస్పృశ్యతావథాస్త్వై నుణ్డ-

లాగారచ్ఛాయాయాం దక్షిణస్యాం నాసికాయామజీతామోషధీం

నస్తః కరోతి ప్రజావజ్ఞపపుత్రాభ్యాంహైకే ప్రాజాపత్యస్య స్థా-
 పాకస్య హుత్వా హృదయదేశమస్యా ఆలభేత । యత్తే సుసీమ-
 హృదయే హీతమస్తః ప్రజాపతౌ । మన్యేహం మాం తద్వి-
 ద్వాంసం మాహం పౌత్రమఘం నియామితి ॥ ఇతి.

అస్యాథః ॥ తృతీయేతి గర్భాసహితో మాసో గర్భా-
 మాసః । తిష్యేణేతి । నక్షత్రే చ లుపి ఇత్యధికరణే తృతీయా ।
 తిష్యేణేతి ప్రాశనకమణా సమ్మన్యతే । తస్య ప్రధానత్వాత్ ।
 నోపవాసేన । గుణత్వాత్ । తేన పునర్వసునా ఉపాపితాయాః
 పత్నీస్తిస్తిస్యేణేదం కమః కరోతి । తత్ర ప్రాజాపత్యస్య స్థా-
 లీపాకస్య ఆజ్యభాగాంతం కృత్వా వక్ష్యమాణం కమః కుర్యాత్
 సమానం రూపం యస్య స సరూపః । సరూపా వత్సో యస్యాః
 సా తథాక్తా । గోగ్రహణం సరూపవత్సాయా అభావే అసరూప-
 వత్సా గౌగ్రాహణ్యే । నాసరూపవత్సాం త్యజేదిత్యేవమథః ॥
 వీష్నాద్విర్వచనం కథమ్ । ప్రతిప్రసృతం ద్వాద్వా మాషా స్యా-
 తామితి । యది వీష్నా న క్రియేత తహిం స్థాలీస్థదధన్వేన మాష-
 యోర్యవస్య చ ప్రక్షేపస్స్యాత్ । తస్య సప్తమీ నిర్దిష్టత్వాత్ ।
 తస్మాదావృత్త్యథః వీష్నాద్విర్వచనమ్ । పునరదధిగ్రహణం ద-
 ధ్నః ప్రాశనాథః ॥ అన్యథా పూర్వస్య సప్తమీనిర్దిష్టత్వా-
 దధ్నః ప్రాశనం న స్యాత్ । ప్రసృతే దధి ప్రక్షిప్య తస్మిన్దధని
 మాషయవానాం ప్రక్షేపణాథః పూర్వం దధిగ్రహణమ్ । అణ్ణ-
 రూపేణ మాషా దద్యాత్ । శిశ్నరూపేణ యవమ్ । తథా దృ-
 ష్టత్వాత్ ॥ కిం పిబసీతి ప్రశ్నః । పుంసనమితి ప్రతివాక్యమ్ ।
 తత్ర ప్రతిప్రశ్నై త్రిగ్రహణమాచార్యేణ కృతమ్ । అతస్త-
 సై ల్యవ త్రిత్వప్రాప్తౌ ఉభయోస్తుల్యత్వజ్ఞాపనాథః ముభయత్ర వీ-

పృథ్వీర్వచనాత్ । తేన ప్రశోషి త్రిర్వాచ్య ఇతి సిద్ధమ్ ॥ అనేన
 విధినా త్రీన్వసృతాన్పాశయేత్ । ఏకస్త్రిన్వసృతే ప్రాప్తే త్రయః
 ప్రసృతాస్తుల్యధర్మాణోవిధీయన్తే ॥ కర్తాన్తరత్వాత్కాలాన్తర-
 ప్రాప్తావాన్తర్యాభోః=ధశబ్దః । ఇదం త్వనవలోభనమ్ । కుతః ?
 మాఽహం పౌత్రమఘం నియామ్ । ఇతి మన్త్యలిక్లాత్ । పుత్ర-
 సమ్బంధి అశోభనం మాఽహం నియామిత్యధః । అస్యై అస్యాః
 మణ్డలాగారం కృత్వా తస్య ఛాయాయాముపవేశ్యాస్యా దక్షిణ-
 స్యాం నాసికాయాం దూర్వా నస్తః కగౌతి । దక్షిణగ్రహణం
 ఇన్ద్రియాణామనఙ్గత్వజ్ఞాపనాథఃమ్ । అజీతేతి గుణనామ । అజీ-
 తాత్వార్థః । సా చౌషధీ దూర్వేత్యపదిశన్తి । నస్తః కరణం నాసి-
 కాయాం రససేచనమ్ ॥ ప్రజావతా దృష్టోమన్త్యః ప్రజావాన్ ।
 జీవపుత్రేణ దృష్టౌ మన్త్రో జీవపుత్రః । యథా సూయేతి, ఆ తే
 గర్భా ఇతి, సూక్తం ప్రజావాన్ । అగ్నిరైతు ప్రథమ ఇతి సూ-
 క్తం జీవపుత్రః । ఆభ్యాం సూక్తాభ్యామేకే నస్తః కరణమిచ్ఛన్తి ।
 ఆన్యే తూష్ణీమ్ । హశబ్దోఽభిమతత్వజ్ఞాపనార్థః ॥ ప్రాజాపత్యస్య
 స్థాలీపాకస్యైకదేశం హుత్వా హృదయదేశం హృదయసమీప-
 మస్యా ఆలభత స్పృశేత్ । యతై ఇతి మన్త్రేణ । తతః స్విప్త-
 కృదాది సమాపయేత్ । ఇదం కమః ప్రతిగర్భమావతేతే ।
 గర్భాసంస్కారత్వాత్ । ప్రథమగర్భే తృతీయమాసి యది గర్భో
 నవిజ్ఞాతస్తదా చతుర్థే, కుర్యాత్ । విజ్ఞాతే గర్భే తిష్యే పుం-
 సవనమ్ । తత్తృతీయే మాన్యన్యత్ర గృప్తేః ఇతి చ స్మరణాత్ ।
 గృప్తిః ప్రథమగర్భః పశ్చిమే మాన్యన్యనిష్పత్తిభావతి । స్వయ-
 మేవ చాన్య కతాః । మాఽహం పౌత్రమితి లిక్లాత్ । తదభా-
 వే దేవరః ॥

అత్ర స్మృతిరూపేణాహార్యః—

పున్నక్షత్రేణ కార్యం స్యాద్ధర్మధానం విసశ్చితా ।
 తథా పుంసవసీమంత బలయశ్చ విధానతః ॥
 వజ్రయేత్సర్వకర్మాణి విపత్ప్రత్యరనై ధనే ।
 చంద్రావృషే ప్రయత్నేన వధనాశవ్యయే తథా ॥
 శ్రావణేన తు మాసేన తృతీయే వా చతుర్థకే ।
 మాసి తిష్యేణ మతిమాన్ కుర్యాత్పుంసవనక్రియామ్ ॥
 అనభీష్టో యది భవేత్తిష్టస్సు శ్రవణైపి నా ।
 సవిత్రాదిగ్రహేస్సమ్యగ్బలయుక్తే ముహూర్తకై ॥
 ఏతైర్ముత్యైశ్చ సీమంతా బలిశ్చాపి విధీయతే ।
 ప్రాజాపత్యమరుత్పౌష్ణధిష్ణే వాఽపి త్వసమ్భవే ॥
 ఆదిత్యమణ్డలాగారే కార్యా పుంసవనక్రియా ।
 అంతరాగమనం పత్న్యాశ్చ స్తం పూర్వేహ్నుయోపాషణమ్ ॥
 మాషో యవం చ పుల్లిజ్ఞం కృత్వా స్మృత్యాఽభిమన్యచ ।
 ప్రాశ్చీయాత్సాపతిశ్చాపి తస్యా నన్యం చ సంచరేత్ ఇతి ॥

—అత్ర భగవాన్ శౌనకః—

న్యక్తే గర్భే తృతీయే తు మాసే పుంసవనం భవేత్ ।
 గర్భోఽవ్యక్తస్తృతీయే చేచ్ఛతుర్థే మాసి వా భవేత్ ॥
 తత్కుర్యాత్తిష్టనక్షత్రే శ్రవణే వాఽథ వా స్త్రియాః ।
 జన్మత్యానుగుణే జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞైర్విహితే శుభే ॥
 నక్షత్రే విదధీతేదం తిథివారగుణాన్వితే ।
 గర్భాన్య వైద్యశాస్త్రాక్తపోషణానువౌధతః ॥
 పూర్వస్మిన్ద్రివసే పత్నీ హవిఃపాకాశనా భవేత్ ।
 సృష్టిశాద్ధం పతిః కుర్యాద్భ్రష్టచారీ భవేత్తదా ॥

శ్రీమద్విశ్వకర్మ

U. O. I.

సమాసరూపవత్సాయా గోః క్షీరప్రభవం దధి ।
 త్రీన్యవాన్తాపపట్కం చ సంపాద్యైతాని నిక్షిపేత్ ॥
 కించిద్దృష్టాకదేశం చ రమణీయాపకాశకమ్ ।
 వృత్తాకారం తు సచ్ఛాయాసమృన్నం పరికల్పయేత్ ॥
 వధూమపి కృతస్నానాం ధృతధాతామృరద్వయామ్ ।
 భూషితాం గన్ధమాల్యాద్యైః కృతపుణ్యాహవాచనామ్ ॥
 కృతకాతుకబద్ధాం తాం కారయిత్వాఽథ శోభనే ।
 ముహూర్తే జ్వలితం కృత్వా పిష్టిహోహనం తతః ॥
 తత్రాన్వాధానమారభ్య ప్రణీతాసాదనానధి ।
 పురస్తాత్తన్త్రమాచార్యః ప్రాజాపత్యం చరం తతః ॥
 నిరూప్య శ్రవయిత్వాఽఽజ్యసంస్కారవిధిపూర్వకమ్ ।
 అనుయాజవిధానాంతం తన్త్రం కృత్వా తతో వధూమ్ ॥
 ఆచాంతతోయాం నీత్వాఽగ్నిమాత్తానమపి చాన్తరా ।
 ఆత్మనా దక్షిణే పాశ్వే సాఙ్గభిముపవేశయేత్ ॥
 తతః కరేణ సంస్పృష్టో వధేర్హృదానపూర్వకమ్ ।
 పురస్తాత్తన్త్రశేషం తు సమాప్య చ యథావిధి ॥
 తతః ప్రత్యుళితం పాణిం భార్యాయాః ప్రసృతీకృతమ్ ।
 దధ్నా ప్రసృతిమాత్రేణ పూరయిత్వాఽథ తస్య తు ॥
 దధ్నశ్చోపరి నిక్షిప్య పుల్లిక్షానుకృతిం యవమ్ ।
 అణ్డానుకారిణౌ మాషౌ కృత్వా చ యవపాశ్వయోః ॥
 తతః కిం పిబసీతి త్రిర్వదక్ పృచ్ఛేద్వధూం నరః ।
 త్రిః పుంసవనమిత్యక్త్వా వధూస్సయవమాపకమ్ ॥
 వీత్వా చ దధి నిశ్శేషమాచామెదుదకం తతః ।
 అన్నేనైవ ప్రకారేణ పునర్ద్విదకధి పాయయేత్ ॥

తతః ప్రాశనతస్తోయమాచామేదవధానతః ।
 ఏవం పుంసవనం ప్రోక్తమథ త్వవలోభనమ్ ॥
 తత్కుర్యాన్తణ్డలాకారచ్ఛాయే పూర్వకృతే తథా ।
 దూర్వాపుష్పాం దృషత్పుత్రే దృషత్పుత్రేణ కన్యయా ॥
 సేషయిత్యా తు తత్తత్ర విణ్డీకృత్య చ పాణినా ।
 ఆదాయ తత్పుసశ్శుద్ధనస్త్రచ్ఛన్నం ప్రగృహ్య చ ॥
 ఆతెగర్భయోనిమితి ఆద్యంసూక్తం ఖలోద్భవమ్ ।
 అథాగ్నిరై తు ప్రథమ ఇత్యాద్యం చ యథాక్రమమ్ ॥
 ఖలసూక్తద్వయమిదం జపిత్వా త్వవధానతః ।
 ప్రత్యగ్దేశే స్త్రియాస్తిష్ఠా దక్షిణే నాసికాబితే ॥
 తథా దూర్వారసం సిద్ధౌద్యభౌదరగతం భవేత్ ।
 ఉదరస్థే రసే తస్మిన్నాచాన్తోదకయాతయా ॥
 స్పృష్టోఽవదాయ జహుయాత్ప్రజాపత్యం చరుం తతః ।
 ప్రజాపతయ ఇత్యేతత్ స్వాహాంతం సముదీరయేత్ ॥
 తతః పాణితలనాస్య హృదయం సంస్పృశేత్పతిః ।
 యత్తే సుసీమే హృదయే హితమిత్యాదిమన్త్రతః ॥
 తతస్సిద్ధిప్రకృదాద్యుధ్వతన్త్రం పరిసమాపయేత్ ।
 ప్రతిగభామిదం కర్మ కార్యం పుత్రీయతాఽఖిలమ్ ॥

—అన్య ప్రయోజనమాహాచార్యః—

ప్రాశనస్యాస్య కరణాద్ధర్మస్థస్సంస్కృతో భవేత్ ।
 స్మరత్యనేన జన్తాని ప్రాగతీతాని మానవః ॥
 ద్విజోఽహమితి స జ్ఞాత్వా తోషమాయాతి కర్మభుక్ ।
 అన్యథా సప్తమాన్తాసాత్ప్రాగాత్మానం స వెత్తి సః ॥
 చణ్డాలీజరరథాసి సప్తవర్షిణః ససప్తమే ।

Scanned by

V.O.L

స్వరత్యనేకజన్మాని కర్మాణి ప్రాక్తనాని చ ॥

అసంపూర్ణాఽప్యసావజ్ఞైర్బాహ్యజీవర సిఠః ।

పుంసవే మన్తసామధ్యాద్యేతి ప్రాగ్జన్మసంతతిః ॥

తస్మాత్పుంసవసంస్కారః ప్రతిగభం ప్రవతే ॥ ఇతి.

అథేదానీమస్మిన్కర్మాణి వినియుక్తప్రజావజ్జీవపుత్రాఖ్యయో-
స్సుక్తయోరభః కథ్యతే ॥ అథ మన్తాభః—

ఆ తే గభః ఇతి । హే పత్ని ! తవ యోనిం గర్భాశ-
యస్థానం పుమాన్ గభః బాణ ఇషుధిమివ ఆ ఏతు ఆగచ్ఛతు ।
తవ్రాదరే గభః దశమాన్యః దశమాసాహః తే పుత్రో వీరో
భూత్వా ఆజాయతాం సమ్యక్ ప్రాదుర్భూతో భవతు ॥

కరోమి త ఇతి ॥ అహం తే ప్రాజాపత్యం రెతస్సేకం క-
రోమి । స గభః అనూసః అన్యూనాఙ్ఘః । పూణః పూణకా-
లః । అశ్రోణః । అబధిరః । అపఙ్గురవా । అపిశాచధీతః । పిశాచై-
రనాథూతశ్చ ఆజాయతామ్ ॥

పుమాన్స్త ఇతి । హే నారి ! పుమాన్ పుత్రో జాయ-
తామ్ । వక్ష్యమాణాపేక్షయా ప్రథమో గభఃస్తావత్పుమాన్భ-
వతు । తం చ పుమానెవానుజాయతామ్ । ద్వితీయాదయోపి గ-
భాః పుమాన్స ఏవ భవన్తు । ఋషభాః ఋషభనత్సేచనసమ-
థా విష్ణాదయః తాని తాదృశాని భద్రాణి బీజాని నౌ ఆవ-
యోజనయన్తు ॥

యాని భద్రాణీతి ॥ ఋషభా నౌ అస్తాకం యాని భద్రాణి
బీజాని జనయన్తి । తేభీశ్చైస్త్వం పుత్రాన్విద్ధస్వ లభస్వ । సా
త్యం ప్రసూః ప్రసవశీలా ధేనుకా భవ యథా ధేనువత్సేన ని-
త్యం పీయతే ఎవం పుత్రేణ నిత్యం పీయమానా భవ ॥

కామః ప్రబుధ్యతామితి । కానుః కామానాం రూపైః
మహ్యం మమే దం కమః ప్రబుధ్యతాం ప్రబుధ్యమస్తు । అప-
రాజితమేవ అమోఘమేవ మే భవతు । హే వాయో ! దేవ !
పుమాంసం పుత్రం జనయేయమితి । యం కామం కామయతే
తం కామం మే సమర్థాయ సమృద్ధం కురు ॥

అగ్నిరైతు ప్రథమో దేవతానామితి । దేవతానాం ప్ర-
థమః పురోగః । అగ్నిః ఏతు ఆగచ్ఛతు । ఆగతస్యః । అస్మై
అస్యః । ప్రజాం మృత్యుపాశాన్తుశ్చతు । అయం స వరుణో
రాజా అనుమన్యతామ్ । తదగ్నినాక్రియమాణమనుమన్యతామ్ ।
ఇయం స్త్రీ యథా పాత్రం పుత్రనిమిత్తమఘం వ్యసనముద్దిశ్య స
రోదాత్ । రోదనం కుర్యాత్ ॥

ఇమామగ్నిస్త్రాయతామితి । గాహవాత్యః గ్రహపతిస-
మృణీ వైవాహికాగ్నిరిమాం వధూం త్రాయతామ్ । అస్మై
అస్యః ప్రజాం దీర్ఘమాయునయతు । కిచ్ఛ—జీవతాం పు-
త్రాణాం మాతా అశూన్యోపస్థా అశూన్యోత్సజ్జేఽస్తు । తదేవ
వివృణోతి—మాతా పాత్రం పుత్రసమృద్ధినమానందమభిప్రబుధ్యతాం
తద్విషయజ్ఞానవతీ భవతు ॥

మా తే గృహే నిశి ఘోష ఉత్థాదితి ॥ హే జాయేతే !
గృహే త్వదీయే గృహే నిశి ఘోష ఆతప్రలాపః మోత్థాత్ ।
మోద్భవతు । రుదత్యస్త్రియః త్వత్తోఽన్యత్ర సంవిశన్తు । త్వం
వికేశీ వికీర్ణకేశీ సతీ ఉరౌ మా వధిష్ఠాః । ఉరస్తాడనం మాకృ-
థాః । జీవపత్నీ త్వం పతిణోకే పత్యుమమ గృహే విరాజ
దీప్యస్వ । సుమనస్యమానా సుమనాయమానా భూత్వా ప్రజాం
పశ్యన్తీ త్వం పుత్రవియోగపతివియోగనిమిత్తం దుఃఖం మాగాః॥

అప్రజస్తాం పౌత్రమితి । న విద్యతే ప్రజా యస్యాః సా
అప్రజాః తస్యా భావస్తామప్రజస్తామ్ । పౌత్రమృత్యుం పుత్రస-
మృన్ధి మరణం పాప్తానం ఉత వా అథవా అఘం వ్యసనం వా
ఏవం విధం పాపం శీఘ్రః స్రజమివ త్వత్త ఉన్ముచ్య ద్విషద్యుః
ప్రతిముఖ్యామి ॥

దేవకృతం బ్రాహ్మణమితి ॥ దేవకృతం దేవేన నిర్బాధం
కృతం బ్రాహ్మణం బ్రహ్మణః సమృన్ధి । కల్పమానం సమథం స-
మృద్యమానమావయోర్వీర్యమ్ । తేన యోనిషదః యోనా సీవ-
స్తీతి యోనిషదస్తవ యోనిస్థాన్విశాచాన్మృత్యాదో మాంసాశ-
నాన్ మృత్యున్ గభాన్య నాశయితౌ హన్తి హత్వా అధ-
రాన్ గభాన్ ద్విక్షేప్తవ (గభాన్ దధవ) పాతయామి తవ పుత్రాస్తు
దీఘమామయః ప్రజీవన్తు ॥

అథ హృదయస్పృశన్ మన్తః—

యత్రే సుసీమే ఇతి ॥ హే సుసీమే ! సుమర్యాదే ! తవ
హృదయే తత్సమీపవర్తినికుక్షౌ అస్తహృదయే హృదయమధ్యే
ప్రజాపతౌ తృతీయాధే సప్తమీ । ప్రజాయాః పాలయిత్రా-
నుయా యద్వీర్యం హితం నిహితం తద్విద్వాంసం జ్ఞాతవన్తం మా-
మహమేవ మన్యే । పౌత్రం పుత్రనిమిత్తమఘం వ్యసనమహం మా-
నియాం మాయాసిషమ్ ॥

ఇతి మన్తార్థః—

— అథ ప్రయోగః —

గభామానప్రభృతి తృతీయే మాసే గభాన్ (న) భివ్యక్తా
తు చతుర్థే షష్ఠేఽష్టమే వా మాసి సీమన్తదినే వా కర్తవ్యం
పుంసవనమనవలోభనం చ । తత్కరిష్యమాణః పతిః పూర్వేద్యుః

పుంసననాథం సమానరూపవత్సయా గోస్తదభావే అన్యస్యా
 నా గోఃక్షీరం దధ్యథం తరుణాకారం మాషషట్కం యవత్ర-
 యం చ సమ్పాద్య వృత్తాకారమవిరళచ్ఛాయావకాశం గృహైక-
 దేశం కృత్వా విధివదాభ్యుదయికం కృత్వా భార్యాం గర్భాభివృ-
 ధ్యవిరోధినా హవిషా విహితైకభుక్తాం కృత్వా బ్రహ్మచారీ సన్-
 రేద్యుః పుష్యాదావనుకూలై ప్రాగుక్తై నక్షత్రై మజ్జశన్నాతాం
 పరిహితాహతపరిధానాం ప్రావృతప్రావరణీయాం భూషణోపభూ-
 షితాం భార్యాం పూర్వకృతై గృహై స్వస్య దక్షిణత ఉపవేశ్య
 బ్రాహ్మణైస్సహ స్వస్తివాచనం కృత్వా దేశకాలకథనపూర్వకం
 మను పత్నీ గర్భస్య పుంరూపతాజ్ఞానోదయసిద్ధిత్వదభివృద్ధిప్ర-
 తిరోధిపరిహారద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం పుంసననమనవలో-
 భనం చ కరిష్య ఇతి సజ్జల్ప్య । విధివత్కృతుకసూత్రమాబధ్య
 తతః ప్రాగుక్తై శోభనై ముహూర్తై విధివదాపాసనాగ్నిం ప్రతి-
 ష్ఠాప్య అద్య కరిష్యమాణై పుంసననానవలోభనహోమై దేవతా-
 పరిగ్రహాథమన్వాధానం కరిష్యే అస్మిన్నన్వాహితేఽగ్నావిత్యాది
 చతుషీ ఆజ్యేనేత్యంతముక్త్యా ప్రజాపతిం చరుద్రవ్యేణశేషేణ
 స్విష్టకృతమిత్యాద్యుక్త్యాఽన్వాధాయ పరిస్తరణాది ప్రణీతాప్ర-
 ణయనావధిపురస్తనం తన్త్రం కృత్వా ప్రజాపతయే త్వా జప్తం
 నిర్వపామూతి చతురో వ్రీహిముష్టిన్నిరూప్య తథైవ ప్రాక్ష్య బ-
 హిషి హవిరాసాదనాంతం కృత్వా స్వస్య దక్షిణతః ప్రాగ్గీవ-
 ముత్తరలోమానడుహం చర్మాసీర్య ఆత్మానమగ్నిం చాన్తరా ప-
 త్నీమాచాన్తసలిలామానీయ తస్మింశ్చమణ్యుపవేశ్యతయాఽ-
 న్వారభస్సన్నిధ్వాధానాద్యాజ్యభాగాన్తం కృత్వా పత్నీః ప్ర-
 తాళితై ప్రసృతీకృతే పాణౌ ప్రసృతిమితం తద్దధి నిక్షిప్య తదుపరి

లిజ్జమివ యవం నిక్షిప్య తత్పాశ్వయోరణ్డవ్యయమివ మాష-
ద్యయం నిధాయ కింపిబసీతి త్రివారం పతిః పత్నీం పృచ్ఛేత్పృష్టా
చ పత్నీ పుమాంసమితి త్రిరుక్త్వా సయవమాపం తద్దధి నిశ్శేషం
పీత్వా జలమాచమ్య పునరేవం ద్విః ప్రాశ్య ఆచామేత్ ॥

ఏతత్పుంసవనమ్ ॥

అనవలోభనం తు—దూర్వాపుష్కం కన్యయా దృషద్యుప-
లేన పేషయిత్వా తత్పాణినా పిణ్డీకృత్య శుద్ధనసనాశ్చలై సజ్జహ్య
ప్రజావదాఖ్యం సూక్తం జీవపుత్రాఖ్యం చ సూక్తం పఠిత్వా
ప్రాజ్ఞుఖ్యాస్త్రియాః పశ్చిమత స్తిష్ఠ్ తదాననమున్నయ్య ద-
క్షిణనాసాబిలై స్వాజ్ఞుష్టాగ్రేణ దూర్వారసమాసిచ్ఛేత్ ॥

తత్రమన్త్రాః—

“ఆ తే గర్భో యోనిమేతు పుమాన్బాణ ఇవేషుధిమ్ ।
ఆ వీరౌ జాయతాం పుత్రస్తే దశమాన్యః ॥ కరోమి తే ప్రాజా-
పత్యమా గర్భో యోనిమేతు తే । అనూనః పూణో జాయ-
తామనన్దోశ్రోణోఽపిశాచధీతః ॥ పుమాంస్తే పుత్రౌ నారి తం
పుమానను జాయతామ్ । తాని భద్రాణి బీజాన్యృషభా జనయ-
న్తు నౌ ॥ యాని భద్రాణి బీజాన్యృషభా జనయన్తి నః । తై
స్త్యం పుత్రాన్విన్దన్య సా ప్రసూధేనుకా భవ ॥ కామః ప్రరృ-
ధ్యతాం మహ్యమపరాజితమేవ మే । యం కామం కామయే దేవ
తం మే వాయో సమధేయ ॥ అగ్నిరైతు ప్రథమో దేవతానాం
సాస్యై ప్రజాం ముచ్చతు మృత్యుసాశాత్ । తదయం రాజా
వరుణోఽనుమన్యతాం యథేయం స్త్రీ పౌత్రమఘం న రోదాత్ ॥
ఇమామగ్నిస్త్రాయతాం గాహాపత్యః ప్రజామస్యై నయతు దీ-
ఘామాయుః । అశూన్యోపస్థా జీవతామన్తు మాతా పౌత్రనూ-

నన్దనుభిప్రబుధ్యతామియమ్ || మా తె గృహే నిశి ఘోష ఉ-
త్థాదన్యత్ర త్వదుదత్యస్సంవిశన్తు | మా త్వం వికెశ్యుర ఆవధిష్ఠా-
జీవపత్నీ పతిహోకె విరాజ || పశ్యన్తిం ప్రజాం సుమనస్యమానా-
మప్రజస్తాం పౌత్రమృత్యుం పాప్కనముత వాఽఘమ్ | శీఘ్రస్స-
జమిశ్చాన్తుచ్య ద్విషద్భ్యః ప్రతిముఖ్చామి పాశమ్ || దేవకృతం
బ్రాహ్మణం కల్పమానం తెన హన్తి యోనిపదః పిశాచాః | క్ర-
వ్యాదో మృత్యుంనధరాన్పాతయామి దీఘమాయుస్తవ జీవన్తు
పుత్రాః || ”

ఎత్తేదేశమన్తైర్నన్తః కరణే కృతే | తత ఆచాన్తజ-
లయా జాయయా స్పృష్టస్తం ప్రాజాపత్యం చరుం ప్రాగుక్తా-
నదానధమేణా నదాయ ప్రజాపతయే స్వాహేతి హుత్వా |
ప్రజాపతయ ఇదం న మమేత్యుద్దిశ్య త్యజేత్ ||

యత్తై సుసీమే హృదయే హితమన్తః ప్రజాపతౌ | మన్యే-
ఽహం మాం తద్విద్వాంసం మాఽహం పౌత్రమఘం నియామ్ ||

ఇతి మన్తైశ్చ పత్నీ హృదయదేశం పాణినా స్పృష్ట్యా
స్విప్తకృదాది హోమశేషం సమాప్య కర్మాన్తై కతావ్యస్వస్తి-
వాచనం పూర్వవత్కుర్యాత్ ||

ఇతి శ్రీనృసింహీయే ప్రయోగపారిజాతే షోడశకర్మాణాం
పుంసవనానవహోధనప్రకరణమ్ ||

—అథ సీమన్తప్రకరణమ్—

రక్షోవక్షస్సముత్పాటపటవః పాన్తు పూ హరెః

రమారుచిరసీమన్తరచనాచతుగా నఖాః ||

అథేదాసిం సీమన్తోన్నయనః ధిరభిధీయతే

తత్ర కారణమాహాచార్యః—

పత్న్యః ప్రథమజం గర్భమత్తుకమాస్సుదుర్భగాః ।

ఆయాన్తి కాశ్చిద్రాక్షస్య రుధిరాశనతత్పరాః ॥

తాసాం నిరసనాథాయ శ్రియమావాహయేత్పతిః ।

సీమన్తకరణం లక్ష్మీం తామావహతి మన్త్రతః ॥

శ్రియా శ్రితశరీరత్వాత్తాం త్యజన్తిహ మోహితాః ।

అలక్ష్మ్యో దుర్భగాః క్రూరా రాక్షస్యః పిశితాశనాః ॥

గృప్తయః సమృగ్మహ్యై పీడ్యై చ విశేషతః ।

కాసాంచిత్రాదృశీ వృత్తిబ్రహ్మణా విహితా పురా ॥

తస్మాత్ప్రథమగర్భస్య సీమన్తాఖ్యో విధీయతే ।

కారికా—చతుర్థగర్భమాసే తు సీమన్తొన్నయనం భవేత్ ।

పూర్వస్యాసమ్భవే షష్ఠే మాసే యద్వాఽష్టమే భవేత్ ॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్—చతుర్థగర్భమాసే సీమన్తొ-

న్నయనం షష్ఠేఽష్టమే వెతి ॥ అస్యాధః—సీమన్తో యస్మిన్-

మణి ఉన్నీయతే తత్సీమన్తోన్నయనమ్ । చతుర్థే మాసి కా-

ర్యమ్ । ఇదం కమన ప్రతిగర్భమావతతే । స్త్రీసంస్కార-

త్వాత్ । న త్వయం గర్భసంస్కారః । ఏవం తం గర్భమాధేహి

ఇతి మన్త్యలిక్లాత్ । సత్యమ్ । తథాఽపి నావతతే । ఆధార-

సంస్కారస్య ప్రాధాన్యాత్ । కుతః ప్రాధాన్యమితి చేత్ । సీమ-

న్తోన్నయనమితి సమాఖ్యాబలాత్ । ఆధారస్య చ సంస్కృతత్వా-

త్ । సకృత్సంస్కృతా యం యం గర్భం ప్రసూతే న సవః

సంస్కృతో భవేత్ తేనావృత్తినః భవతీతి సిద్ధమ్ ॥

తదుక్తం హరితేన—

సకృత్సకృతసంస్కారాస్సీమన్తేన ద్విజస్త్రియః ।

యం యం గర్భం ప్రసూయన్తే స సర్వస్సంస్కృతో భవేదితి ॥

తస్మాత్ప్రథమగర్భః ఏవ ఏతత్కర్మ భవతి ॥ తథా చా-
ప్తస్తమ్భః—

సీమన్తోన్నయనం ప్రథమే గర్భే చతుర్థే మాసీతి ॥ చ-
తుర్థమాసాదిషు పూర్వపూర్వాసమ్భవే ఉత్తరోత్తరే మాసి
కర్తవ్యమ్ ॥

తదుక్తం భగవతా—

చతుర్థే గర్భమాసే స్యాత్సీమన్తోన్నయనక్రియా ।

షష్ఠేఽప్తమే వా కువీత సూత్రాంతరవిధానతః ॥

అథావే పూర్వపూర్వస్య విదధీతోత్తనోత్తరే ।

ఆహ బై జావాపః—

సీమన్తోన్నయనం చతుర్థే పంచమే షష్ఠేఽప్తమే వా-
సీతి బోధాయనీయే కథితత్వాత్తదీయానాం ముఖ్యమ్ ॥ తథా చ
తత్రత్యవచనమ్—

స చేత్ప్రథమగర్భస్సాచ్యచతుర్థే మాస్యపాగతే ।

పంచమే వాఽథ షష్ఠే వా కుర్యాన్నాస్తీముఖాదికమ్ ॥ ఇతి ॥

జ్యోతిర్వసిష్ఠస్తూ—

చతుర్థే సప్తమే మాసి షష్ఠే వాఽప్యథ వాఽప్తమే ఇతి ॥

అస్య గృహ్యవిరోధే సత్యచ్యుతే శ్రీధరీయ స్మృతిభాస్కరయోః

య స్థిన్కాలే విరోధోఽస్తి జ్యోతిషోక్తాగమోక్తయోః ।

జ్యోతిషోక్తం విహయేన శ్రుతిచోదితమాచరేత్ ॥

ప్రయోగశాస్త్రవిహితః కాలో యత్ర స లభ్యతే ।

విధత్తే జ్యోతిషం తేన విహితం తు విరోధి న ఇతి ॥

కాష్ఠాజన స్త్వాప్రసవాత్సీమంతకాల ఇత్వాహ

గభ=లమ్మనమారభ్య యావన్న ప్రసవస్తదా ।

సీమన్తస్నయనం కుర్యాచ్ఛుభ్రస్య వచనం యథేతి ॥

మానశ్చాత్ర సారసావనయోరన్యతరో గృహ్యతే—

సారస్థావదుక్తః కాలవిధానె-

చతుర్థః పృష్ఠమమాసభాజి

సారాంశం = ప్రథమ విధేయం ।

సీమన్తకనుఁ ద్విజభామినీనాం

మా సెస్టుమె విష్ణుబలిం చ కుర్యాత్ ॥

ಅರ್ಣವೇಷಿ-

సారమాసి చతుర్థే శు శుభకర్మణి సాధయేత్ ।

గ్రహణాం నాయకస్ఫూర్త్యః తస్మాత్సేవో విశిష్యతే ॥ ఇతి॥

బాహుస్పత్యేసి—

సౌరణ నై చతుర్థః స్యాత్ మాసే షష్ఠిఽష్టమేఽపి వా।

మాస ప్రోక్తాః క్రియా యాస్సు స్తాస్సర్వాస్సారమానతః ॥ ఇతి ॥

సావనస్తు వాసిష్ఠేఽభిహితః—

చతుర్థే సావన మాసి షష్ఠి వాఽప్యథ వాఽష్టమే । ఇతి॥

సౌరాదిమాసలక్షణము క్కం శ్రీధరయే—

దశావధిం మాసముశ్చన్తి చాన్ద్రం

సారం తథా భాస్కరరాశియోగాత్ ।

త్రింశద్దినం సావనమాహురార్యా

નાકુત્રમિન્દોભઃ-ગણભમેન ॥ ૩૫ ॥

అథ సీమంతకర్మాచారః పక్షసక్షతతిథ్యాదయో విధీయన్తే-

ప్రకారికా

పుంనక్షత్రే సితే పక్షే త్వన్వాధానాది పూవణవత్ ।

పుంశకుత్రాణి చైతాని తిష్య హస్తః పునర్వసుః॥

అభిజిత్ ప్రాప్తపాచ్చైవ అనూరాధా తథా శ్వినీ ।

ఋతుస్య మధ్యమే పాదద్వయే కర్మ తదిష్యతే ॥ ఇతి ॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్—ఆపూర్యమాణపక్షే యదా పుంసా నక్షత్రేణ చంద్రమా యుక్తః స్యాత్ ॥ ఇతి ॥ అస్యాథః—శుక్లపక్షే యదా పుంసా నక్షత్రేణ చంద్రమా యుక్తః స్యాత్తదేదం కర్మ కార్యమ్ । పుంసానక్షత్రేణ పున్నామధేయేన నక్షత్రేణ త్యథః । తిష్య హస్తః శ్రవణ ఇత్యాదినా చంద్రమా యుక్తః స్యాదితి వచనం ప్రకషేణ యుక్తే చంద్రమసి యథా స్యాత్ । ఏతదుక్తం భవతి—షష్ఠిఘటికాసు మధ్య మధ్యమత్రింశద్ధటికాసు కుర్యాదితి ॥

స్తృతిరూపేణాహార్యః—

ఋతుస్య మధ్యమారూఢే తదుక్తస్య నిశాకరే ।

మధ్యాత్పంచదశ సై తు సీమంతః సుప్రశస్యత ॥ ఇతి. ॥

అత్ర భగవాన్—

శుక్లపక్షే చ పుల్లిజనక్షత్ర సై నిశాకరే ।

తిష్యః పునవః సుహస్తా హ్యనూరాధా శ్రవిష్ఠయక్ ॥

ఎవమాదిషు దమన్యోజన్ స్తతానుగణే శుభే ।

నక్షత్రే విదధీతైతన్మహూతే చ సుశోభనే ॥

ముహూతే వివాహప్రకరణే వక్ష్యమాణ ఇత్యర్థః ॥

అత్రాదిశబ్దేన పోష్ఠపదాదయో గృహ్యంతే ॥ తథా చ ।

కాలవిధానే దశ నక్షత్రాణ్యుక్తాని బృహస్పతినా—

ఋషిణ్యేన్ద్రవమాదిత్యపుష్యహస్తా త్రైరాత్రయమ్ ।

షోషఢం వైష్ణవం చైవ సీమన్తే దశసమృతాః ॥

సీమనై తిష్యహస్తాదితిహరిశశభృత్పైష్ణవిధ్యుత్త రాఖ్యాః
 పక్షుచ్చిద్రాం చ రిక్తాం పితృతిథిమపహాయాపరాస్సృయః ప్రశస్తాః ॥
 సింహభీ వజ్రయిత్వాశుభఫలబహుళా రాశయోప్యంశకాశ్చ
 శ్రేష్ఠాస్సృశ్శే వ్రతగోచిభృగుబుధధిమణానాంవిశుద్ధేష్టమేహ్నితి
 అదితిః పునవనుః హరిః శ్రవణం శశభృగ్మృగశిరః పౌష్ణ
 రేవతీవిధిః రోహిణీ ఉత్తరాస్తిసః ప్రసిద్ధాః ॥

నారదః—హస్తే మూల హరేభేదాదిత్యే మృగశిరస్యపి ।
 పుష్యే ప్రజాపతౌ చై వాజై కపాద్వయసంయుతే ॥
 పున్నామాని తథైతాని పుజ్జమాత్ర ప్రయోజయేత్ ॥ ఇతి ॥
 అనేన మూలనక్షత్రస్య విధిరుక్తః ॥ అత్ర వరాహమిహిరాచార్యః—
 హస్తో మూలం శ్రవణం పునర్వసుమృగశిరస్తథా పుష్యః ।
 పుంసంజ్ఞితేషు కార్యేష్వేతాని శుభాని ధిష్ఠ్యాని ॥

స్తృతిభాస్కరస్తు—
 హస్తాదిత్య శ్రవణమభిజిత్తివ్య మైత్రాశ్వినీకం—
 పున్నామైచ్చనవకమథ చ ప్రోష్ఠపాదద్వయం చ ।
 మూలం సౌమ్యం శతభీషగితి త్రిణినోపుంసకాని—
 త్యన్యాస్తారాః స్త్విహని గదితా యోషితోజ్యోతిషజ్ఞాః ॥
 — అథ తిథయః —

పక్షుచ్చిద్రాం చ రిక్తాం పితృతిథిమపహాయాపరాస్సృయః ప్రశస్తాః ॥
 పృష్ఠప్రమీద్యాదశ్యః పక్షుచ్చిద్రాః । చతుర్థీనవమీచ—
 గుర్దశ్యో రిక్తాః । పితృతిథిరమావాస్యా । ఎతా స్తిథీవజ్రయిత్వా
 అన్యాస్తిథయః సీమనై గ్రాహ్యః ॥ కాలనిణాయెతు చతుర్థీ—
 చతుర్దశ్యోః క్వచిద్ద్రాహ్యత్వముక్తమ్—

శుభసంస్థే నిశానాథే చతుర్థీం చ చతుర్దశీమ్ ।

పౌణమాసీం ప్రశంసంతి కేచిత్తీమన్తకర్మాణి ॥ ఇతి ॥

చతుర్దశీ శుక్లా గ్రాహ్యే ॥ తథా చ బృహస్పతిః—

పూర్వపక్ష శుభః ప్రోక్తః కృష్ణేచాన్త్యత్రికం వినా ।

పక్షచ్ఛిద్రాం చ రిక్తాం చ వినా పశ్చిదశీశుభా ॥

చతుర్దశీ చతుర్థీ చ కదాచిత్తు శుభప్రదే ॥ ఇతి ॥

నృసింహః—

వజ్ర్యా రిక్తాష్టమీ పక్షీ సీమన్తాన్నయనే సదా ।

రాత్రిచన్ద్రాష్టమై నాశత్రిజన్తవిపదాదయః ॥

అత్ర నారదః—

విప్రక్షత్రియయోః కుర్యాద్దివా సీమన్తకర్మాతు ।

వైశ్యస్య చైవ శూద్రస్య దివా నిశ్యపి కేచన ॥

— అథ రాశయః —

సింహాళీ వజ్రయిత్వా శుభఫలబహుళా రాశయోఽప్యంశ కాశ్చేతి ॥

సింహవృశ్చికా వజ్రయిత్వా శుభగ్రహేః ఫలైశ్చ బహుళా
వీషితా యుక్తా వా అన్యే దశ రాశయః అంశకాశ్చ సీమన్తై
శుభదాః ॥

అత్ర విశేషమాహ నృసింహః—

కేన్ద్రత్రికోణపుత్రస్థాః శుభాస్సవే శుభావహాః ।

త్రిషడాయగతాః పాపాః శుభాస్సీమన్తకర్మాణి ॥

— అథ వారాః —

శ్రేష్ఠాని శ్వేతగోచిభృగుబుధధిపానాం చన్ద్రభృగు-
బుధగురూణాం వారాస్సీమన్తైతి శుభప్రదాస్సన్యః ॥

— అథాప్తమశుద్ధిః —

విశుద్ధేష్టమేష్పీతి । అప్తమోఽత్ర లగ్నాదప్తమః । తస్య
సవగ్రహరాహిత్యం విశుద్ధిః । లగ్నాదప్తమే రాశౌ సవగ్రహ
నిషిద్ధా ఇతి ॥

అత్ర విశేషమాహ నృసింహః —

లగ్నాదప్తమరాశీశః కేన్ద్రగశ్శుక్రవీక్షితః ।

యద్యప్తమగతస్యాక్తం దోషమాశు వ్యపోహతి ॥ ఇతి ॥

ఎవము క్తగుణయు కై లగ్నై కతవ్యస్య సీమన్తకమణౌ
విధానమాహ భగవాన్ —

పతిః పూర్వదినే వృద్ధిశ్రాద్ధం కృత్వా పరైహని ।

వధూమలజ్ఞుతాం విప్రైః కృతపుణ్యాహవాచనామ్ ॥

కృతకాతుకబద్ధాం చ వన్దితాభీష్టదేవతాం ।

వృద్ధనారీసముద్దిష్టమజ్గళాచారసంయుతామ్ ॥

కారయిత్వా స్త్రీయం పశ్చాన్తుహూతే శోభనేనలమ్ ।

ఔపాసనం సమిధ్యాస్తిన్నన్వాధానపురస్కరమ్ ॥

ఆజ్యసంస్కారపర్యంతం తన్త్రం కృత్వా పురస్తనమ్ ॥ ఇతి ॥

అత్రోపాసనాగ్నిం సమిధ్యాజ్యసంస్కారాంతం తన్త్రం కు-
ర్యాదితి తాత్పర్యమ్ ॥

అత్ర కారికా —

ప్రాగ్గీవమూర్ధ్వలోమ స్యాత్ప్రత్యగానడుహాజనమ్ ।

ప్రోక్షణం స్రవమాసాద్య చమనం చాజ్యభాజనమ్ ॥

ఇథాబహిరిదం ప్రోక్తమాజ్యహోమేష్వనుక్రమాత్ ।

ఆజ్యాసాదనపర్యంతం పవిత్రకరణాద్యథా ॥

చమణ్యభోపవిష్టాయాం సమన్వారభ తే పతిమ్ ।

స్వాదాజ్యభాగవర్యస్తమిథ్వాహనాది పూర్వవత్ ॥

అష్టావాజ్యాహుతీహుత్యా మస్త్రైధాతా దదాత్వతి॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్-

అథాగ్నిముపసమాధాయ పశ్చాదస్యా ఆనడుహం చ-
మాన్తీర్య ప్రాగ్గీవముత్తరలోమ తస్మిన్నపవిష్టాయాం సమన్వా-
రభాయాం ధాతా దదాతు దాశుష ఇతి ద్వాభ్యాం రాకామ-
హమితి ద్వాభ్యాం నెజమేపేతి తిస్మభిః ప్రజాపతే న త్వదేతాన్య-
న్య ఇతి చ ॥

అస్యాధాన్ జహుయాదితి శేషః । అథ శబ్దోఽన్యస్తి-
న్నపి కాలే భవతీదం కమేతి జ్ఞాపనాధాన్ । తస్మిన్ షష్ఠాష్టమ-
యోమానయోః । శాస్త్రాస్తరే చాయం కాలో విహితః । అ-
గ్నిముపసమాధాయేత్యాది గృహప్రవేశనీయే వ్యాఖ్యాతమాజ్య-
భాగాంతం కమః కృత్వా ధాతా దదాశు దాశుష ఇత్యాదిభి-
రష్టావాజ్యాహుతీ జహుయాదిత్యధాన్ ॥ తథోక్తం భగవతా-

తతోఽగ్నేః పశ్చిమే దేశే స్వస్య దక్షిణపార్శ్వతః ।

గృహప్రవేశహోమోక్తమాగేణానడుహజనమ్ ।

ప్రాచీగతగళోద్దేశముపరిస్థితలోమకమ్ ।

ఆస్తీర్య తస్మిన్నాసీనాం ధాతవాసాయుగాం తథా ॥

ఆచాస్తనలిలాం నారీముపవేశ్య తతస్తయా ।

స్పృష్టః కరేణ పరిధినిధానాంతం పురస్తనమ్ ॥

తస్యశేషం విధాయాజ్యభాగహోమావసానకమ్ ।

కుర్యాదథ స్రువేణాజ్యహోమానష్టే క్రమాదిమాన్ ॥

ధాతా దదాత్విత్యేతాభ్యామృగ్భ్యాం ప్రాగాహుతిద్వయమ్ ।

హుత్వా రాకామహమితి ద్వాభ్యాం చ జహుయాత్క్రమాత్ ॥

రాకాద్యస్త్రిచోఽన్త్యముక్తావధ పదముక్త్యమితి స్మృతమ్ ।
తదన్తకం చ తద్ధోమం కుర్యాద్యధోపదేశతః ॥

నేజమేష పరత్యాదిభైలికేన తృచేన తు ।

తథా ప్రజాపతేన త్వదెతాసీత్యాద్యయా ఋచా ॥

హుతోష్వత్థాయ స్త్రియాః ప్రత్యక్ష్పదేశే ప్రాజ్ఞుభిస్థితః ఇతి ॥

తత్రకారికా—ఫలవత్త్వబకౌ గ్రాహ్యా త్రిశ్శుక్లీ శలలీ తథా ।

త్రీణి స్యుః కుశపిష్ఠాలాన్యేభిరేకీకృతైరథ ॥

త్రిర్యూహేదథ సీమన్తమామూర్ధ్వం భూర్భువస్స్వరోమ్ ।

చతుర్వా పూహనం కార్యం సూత్రకారవచో యథా ॥

ఆవతేతై త్వయం మన్తః సర్వత్రైవ ప్రదీయతామితి ॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్—అథాస్తై యుగ్దేన శలాటుగ్ల ప్సేన
త్రైణ్య చ శలల్యా త్రిభిశ్చ కుశపిష్ఠాలై రూధ్వం సీమన్తం
పూహతి భూర్భువస్స్వరోమితి త్రిశ్చతుర్వా ॥

అస్యాథః ॥ అస్యై అస్యాః । యుగ్దేన సమేన । కేన ।
శలాటుగ్ల ప్సేన తరుణఫలసంఘాతేన । శలాటుచిత్వపక్వానాం ఫ-
లానాం సమాఖ్యా । గ్లప్స ఇతి స్తబక ఉచ్యతే । ఔదుమ్బర-
స్తబకేన । శాస్త్రాన్తరే దృష్టత్వాత్ । తదభావేఽన్యేన । త్రీణ్య-
తాని యస్యాః సేయం త్ర్యేణీ శలలీ । ఏతః శుక్ల ఇత్యథః ।
వణాదనుదాత్తాత్తోపధాత్తోనః ఇతి జీప్ తకారస్య నత్వం చ ।
తతో రమాభ్యం నోణః ఇతి ణత్వమ్ । కుశపిష్ఠాలైః కుశతరుణైః
ఏతై రేకీకృతైరలాలాటకేశయోః సన్నిమారభ్య ఊర్ధ్వం సీమన్తం
పూహతిమన్త్రేణ । ఆమూర్ధప్రదేశాత్కేశాన్సృగ్ధక్కరోతీ-
త్యథః । ఏనం త్రిర్యూహాతి మన్త్రావృత్తిరుక్తా ॥ చతుర్వా
పూహతి మన్త్రేణ ॥ తథాఽఽహ భగవాన్—

ఔదుమ్బరం చ స్తబకం యుగ్ధాపకృతాన్వితమ్ ।
 భిన్నే శ్చక్రైస్త్రీభిర్ముక్తాం శలలీం త్రికుశాఙ్కురాన్ ॥
 ఎకీకృత్య గృహీత్వాఽథ సమస్తానెవ పాణీనా ।
 తస్య పుష్కస్య మూతన నార్యాః కేశలలాటయోః ॥
 సన్నివదేశమారభ్య భూమధ్యోధ్వప్రదేశకమ్ ।
 కేశానూధ్వం పృథక్కుర్యాదామూలం పరభాగతః ॥
 త్రిశ్చతుర్వా భూభువస్వరోమిత్యేతదుదీరయన్ ।
 ప్రతిప్రయోగం మన్త్రం చ సావధానముదీరయేత్ ॥ ఇతి ॥

సజ్జహే తు-

త్యైశ్చ శలల్యా దభేణ ఉదుమ్బరయవాఙ్కురైః ।
 విభజ్య తస్యాః కేశేషు మధ్యే సీమస్తమున్నయేత్ ॥ ఇతి ॥

కారికా-

సమ్ప్రేష్య సోమం రాజానమితి వైప్రేణ గాయ(ధి)నా ।
 సామో న ఇతి గాయతాం తౌ స్థానైశ్చ సాపదస్య తు ॥
 సమీపే యా నదీ తస్యా నామ గణ్ఠే సరస్వతి ।
 తతస్సిష్టకృదాది స్యాద్దీయతే వృషభ స్తతః ॥
 బ్రహ్మణ తదభావే తు బ్రాహ్మణభ్యః ప్రదీయతే ।
 యద్యచ్ఛిషదిశేద్వృద్ధా బ్రాహ్మణీ సాధవః ప్రియా ॥
 పత్నీ కుర్యాదిహాపి స్యాన్నాస్తీశ్చాథం పురైవ తు ।
 నావతఃత ఇదం కమన్ ప్రతిగర్భమితి స్థితిః ॥ ఇతి ॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్- వీణాగాధినా సంశాన్తి సోమం రా-
 జానం సంగాయేతామితి ॥ ,, సామో నో రాజాఽవతు మానుషీః
 ప్రజా నివిష్టచక్రాఽసావీతి, యాం నదీముపవసితా భవన్తి । బ్రా-
 హ్మణ్యశ్చ వృద్ధా జీవపత్నీ జీవప్రజా యద్యపదిశేయు స్తత్త-

కుస్మిన్ : యుషభో దక్షిణా ఇతి ॥

అస్యాధః ॥ వీణా చ గాథా చ వీణాగాథే । తె య-
యోస్తా తథాక్తా । తౌ సంశాన్తి సంప్రేష్యతి । సామం రాజానం
సజ్జాయేతా మితి । తౌ చ ఏతాం గాథాం గాయత ఇత్యాహ ।
అసావిత్యస్య స్థాసే యస్యా నద్యాః సమీపే వసన్తి తస్యా నామ
ఆమన్త్రణవిధక్త్యా బ్రూయాతామ్ । నివిష్ట చక్ర గణ్ఢే ఇతి ।
ఎవం గుణయుక్తా బ్రాహ్మణ్యోయద్యత్ బ్రూయః । తత్తత్కా-
ర్యమ్ । ప్రైషందత్వా స్విష్టకృదాదిసవం సమాపయేత్ ॥ ఋ-
షభో గౌరాసేచనసమధః । ణం దక్షిణాం దద్యాత్ । అత్ర శు-
స్వయమేవ కర్తా । కుతః । అస్యై మే పుత్రకామాయై ఇతి లి-
క్తాత్ । కస్తై తహిం దక్షిణా । బ్రహ్మణే । యద్యస్తి సః । తద-
భావే సన్నిహితేభ్యో బ్రాహ్మణేభ్యః । కర్మాజ్ఞత్వాద్దక్షిణానామ్ ॥
అత్ర భగవాన్—

సామం రాజానమిత్యాది ప్రైషేణ ప్రేషితౌ ద్విజౌ ।
ఋచం సామే న ఇత్యాద్యాం గాయేతాం సహ వీణయా ॥
తతః సామో న ఇత్యాదేఋచాన్తై నిత్యసంయుతాత్ ।
నివిష్టచక్ర ఇత్యస్తా త్పదాత్తు సనునన్తరమ్ ॥
తౌదమ్పతీ మహానద్యా యస్యా విషయవాసి నౌ ।
తన్నామ సమ్మున్ధ్యన్తం చ వదేతాం గాయకౌ ద్విజౌ ॥
నివిష్టచక్ర కావేరీ త్యేవమాదిని దశనమ్ ।
యది తస్మామనాధీతం త్రిజపేత్తామృచం తదా ॥
ప్రైషస్యానన్తరం కుర్యాదుపరిష్టాత్తనం విధిమ్ ।
బ్రాహ్మణ్యజీవపత్న్యశ్చ జీవపుత్రావయోఽధికాః ॥
యద్యద్వదేయస్తత్తచ్చ కుర్యాద్దద్యాత్తథా వృషమ్ ।

విదుషే ద్విజముఖ్యాయ బ్రాహ్మణాన్భజయే తతః ॥ ఇతి

—సాయణీయే జాతుకణ్యః—

సీమన్మొన్నయనం కుర్యాన్న కుర్యాత్పుంసనం యది ।

పుంసనం ప్రాగ్వినివృత్త్య తతస్సీమన్మమున్నయేత్ ॥

కాలదీపభాష్యే—

సీమన్మకాల సంప్రాప్తే త్వకృతే పుంసనె యది ।

న్వకాల బలనత్యత్ర సీమన్మస్యాపి సమ్భవః ॥

స్మృతిభాస్కరే—

మృతోదేశాన్తరగతో భతాచేత్ సంస్కృతేః పురా ।

దేవనా వా గురుర్వాఽపి వంశ్యో వాఽపి సమాచరేత్ ॥

అకృతసీమన్తాయాః ప్రసనె విశేషమాహ సత్యవ్రతః—

స్త్రీయద్యకృతసీమన్తా ప్రసూయేత కథం చ న ।

గృహీత పుత్రవిధివత్పునస్సంస్కారమహాతి ॥

గాగ్యోపనిషత్—యది సీమన్మతః పూర్వం ప్రసూతాచేత్తు భామినీ ।

తదానీం పటకే గభం స్థాప్య సంస్కారమాచరేత్ ఇతి ॥

అత్ర నివృత్తే సీమన్మ తద్దినే తద్దృశే భక్తుః ప్రాయశ్చిత్త-

ముచ్యతే—

పరాశరప్రాయశ్చిత్తకాణ్డే-ధామ్యేన—

బ్రహ్మాదనే చ సోమే చ సీమన్మొన్నయనె తథా ।

జాతశ్రాద్ధే నప్రశాద్ధే భుక్త్వా చాద్వైయణం చరేత్ ॥ ఇతి

బ్రహ్మాదనాఖ్యం కర్తాధానాద్యజ్ఞభూతం సోమసాహచర్యాత్ -

ఋగ్వీధానై—అరాగవేజ్జపేన్మన్త్రం శతవారం న సంశయః ।

సీమన్మ చ యదా భుక్తే ముచ్యతే కిల్బిషాత్త దేతి ॥

అథేదానీమస్త్రిన్కమణి వినియుక్తమన్తాణామథః—

కథ్యతే—ధాతాదదాత్వితి । ధాతా విధాతా ప్రాచీం ప్రాక్కా-
లభవాం జీవాతుం జీవనాయ పర్యాప్తాం అక్షితాం క్షయరహితాం
రయిం దాశుషే హవిః ప్రదాత్రే నుహ్యం దదాతు । వయం దే-
వస్య ద్యోతనాత్క కస్య వాజినీవతః హవిలక్షణమన్నం వాజం
తద్వరే ప్రజా వాజినీ : తద్వతోధాతుః సుమతిం భక్తేష్వనుగ్ర-
హత్తికాం బుద్ధిం ధీమహి అభిధ్యాయేను ॥

ధాతా ప్రజానామితి ॥ ఉత అపి చ అయమేవ ధాతా
సర్వాసాం ప్రజానాం రాయోధనస్య ఈశే ఈష్టే ధాతే వ ఇదం
విశ్వం భువనం జజాన । అంతర్భావితణ్యధోజనిః జనయా-
మాన ధాతైవ కృష్ణః ప్రజా అనిమిషా అనిమిషేణ చక్షుషా అ-
భిచష్టే । అభిపశ్యతి । తస్మై ధాత్ర ఇత్ । ధాత్రవ ఇదం ఘృ-
తవత్ । హవ్యం హే మదీయా ఋత్విజః జహూత జహూత ॥

రాకామహతి ॥ పౌణ్డమాస్యధిష్ఠాత్రీ దేవతా రాకా అ-
హం సుహవాం స్వాహాంతాం రాకాం సుప్తుతీ సుప్తుత్యా శోభన-
యా స్తుత్యాహువే ఆహ్వయామి సా నః అన్తాకం స్తుతిం శృణో-
తు । సుభగాసాభాగ్యయుక్తా సా చత్తనాహృదయే న బాధతు ।
బుధ్యతాం తదనంతరం అపః అపఞ్చితి కమనామ తత్సీమంతాన్న-
యనలక్షణమ్ కమ అచ్ఛిద్యమానయా సూచ్యా సూచస్థానీయ-
యా బుద్ధా సేవ్యతు చ్ఛిదాసి ధానేన సుప్తు కరోతు । తదనంత-
రం । శతదాయం బహూనాం దాతారముక్త్యం ఉక్త్యవంతం వీరం
సనుభవం పుత్రం దదాతు ॥

యాస్తైరాకఇతి ॥ హే రాకేయాః త్వదీయాః సుమతయః
ఆనుగ్రహత్తికా బుద్ధయః సువేశసః సురూపాః సన్తి యాభిదా-
శుషే హవిః ప్రదాత్రే యజమానాయ వసూని ధనాని దదాసి

తాభిమతిభిః హే సుభగే సుమనాః సహస్రబోపం బహువిధం
బోపం రరాణా దదత్ త్వం అవ్యసోస్తానుపాగహి । ఉపాగచ్ఛ ॥

నేజమేషేతి ॥ స్కందగ్రహేష్వనృతమః । హే నేజమేష-
త్వాపి గభాస్య దూషకః అతః కారణాత్త్వంపరాపత పరా-
గచ్ఛ । యద్యవశ్యం త్వయా గస్తవ్యం తహీ సుపుత్రః సన్ పు-
సరాపత । శోభనం పుత్రం గృహీత్వా పునరాగచ్ఛ ఆగత్య చ
మే పుత్రకామాయయై । పుత్రకామాయ అస్యై అస్యాం భా-
ర్యాయాం యః పుమాన్ గభాస్తిష్ఠతి తం గభామాధేహి ।
ఆధత్స్వ ॥

యథేయమితి ॥ మహీ మహతీ ఇయం పృథివీ ఉత్తానా-
సతీ యథా గభామాదధేహి యథా క్షితిః ద్యులోకే నిషిక్తం
వృష్టిలక్షణం రెతోగృహీత్వా సస్యలక్షణం గభాం దధాతి తథా
త్వంతం గభాం దశమే మాసిసూతవే సోతు ప్రసవాయ । ఆధే-
హి । గభామాధేహి । ధారయ ॥

విష్ణోశ్చేష్ఠేతి । విష్ణోః శ్రేష్ఠేన రూపేణ యుక్తం పు-
మాంసం పుత్రాన్ పుత్రం అస్యాన్నార్యాం గవీన్యాం । గవీనీతి
స్త్రీణాం దీయన్యాభిదానం । తస్యాం దశమే మాసి సూతవే
ప్రసూతుమాధేహి ॥

ప్రజాపతఇతి మన్తశ్చైలో వ్యాఖ్యాయతే ॥ ఇతి మన్తార్థాః-

—అథ సీమస్తోన్నయనప్రయోగః—

గభామాసాపేక్షయా ప్రాగుక్తే చతుర్థాదా మాసే శు-
క్లపక్షే ప్రాగభిహితే తిథౌ దివా చంద్రమసాధిష్ఠితస్య పుష్యాదేః
పున్నక్షత్రస్య మధ్యమపాదద్వయే పత్నయః సీమస్తకర్తకరిష్యన్
పతిః పూర్వేద్యురానడుహమజనమవకర్షణలయ్యుతాపుదుమ్బ-

Sam...

U. O. L

రస్తబకా తదభావే అన్యస్తబకా వా త్రిః శుక్లవణాం శలలీం
 ప్రీతికుశపిష్ఠాలాని చ సమ్పాద్య ప్రాగుక్తవద్గ్రహయజ్ఞమాభ్యు-
 యికం చ కృత్వా ౭౭చార్యః పరెద్యుః ప్రాతరనుష్ఠాయ మజ్జ-
 శస్నానం పరినిహితాహతవాసోయుగలామలఙ్కృతాం పత్నీ-
 మాసనఉపవేశ్య పుణ్యాహవాచనానన్తరం దేశకాలావనూద్య మ-
 మ పత్న్యై గర్భాభివృద్ధిపరిపత్తిపిత్తగుధిరప్రియా౭లక్ష్మీభూతరా-
 త్మసీగణ దూరనిరససత్మమసకలసౌభాగ్యమూలభూత మహాలక్ష్మీస-
 నూవేశనద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం స్త్రీసంస్కారలక్షణ-
 సీమన్తోన్నయనాఖ్యం కర్మ కరిష్యతి సజ్జల్ప్య । వధూఙ్కృ-
 తకాతుకబద్ధామచితాభీష్టదేవతాం విధాయ శోభనే ముహూ-
 ర్తే ఔపాసనాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య సమిద్వయమాదాయ పునదే-
 శకాతానిదిశ్య అద్య కరిష్యమాణే సీమన్తోన్నయనహోమేదేవ-
 తాపరిగ్రహాథమిత్యాది చతుషీ ఆజ్యేనేత్యన్తముక్త్యా *ధాతా-
 రంధాతారం రాకాంరాకాం విష్ణుంవిష్ణుంవిష్ణుం ప్రజాపతించై తాః
 ప్రధానదేవతా ఆజ్యేన శేషేణస్విష్టకృతమిత్యాదిపూర్వవదుక్త్వా౭-
 గ్నావాధాయ పరిసమూహనాది పరిషేచనాన్తం కృత్వా ప్రత్య-
 గగ్నేః స్వస్యదక్షిణతః ప్రాగ్రీవముత్తరలోమ కర్తానడుహమజన-
 మాస్తీర్య ప్రాగుక్తవదుదగగ్నేః ప్రోక్షణపాత్రస్రువౌ ప్రణీతా-
 పాత్రమాజ్యపాత్రం ఇక్ష్వాబహిఃపీకమాదాసాద్య పవిత్రకరణా-
 పారాన్తరమ్.

ద్యాజ్యసంస్కారాన్తే తస్మిన్నజనే తామాచాన్తసలిలాం పత్నీం
 ప్రాఙ్ముఖముపవేశ్య తయా పాణినాస్పృష్టస్పృష్టిక్వాధానాద్యాజ్య-
 భాగాన్తం కృత్వా ॥

*ధాతారం ద్వివారం, రాకాం ద్వివారం, విష్ణుం త్రివారమితి-

ధాతాదదాతు దాశుషఇతి మన్తద్వయస్య హిరణ్యగర్భో-
ధాతా ఆద్యా నుష్టప్ । ద్వితీయా త్రిష్టప్ ॥

“ ధాతా దదాతు దాశుషే ప్రాచీం జీవాతుమక్షీతాం ।
వయం దేవస్య ధీమహి సుమతిం వాజినీవతః స్వాహా ॥ ధాత్రఇదం
నమమ ॥ ధాతా ప్రజానాముతరాయఈశే ధాతేదం విశ్వం
భువనం జజాన । ధాతా కృష్టిరనిమిషాభిచప్తే ధాత్ర ఇధ్వం
ఘృతవజ్జహోతస్సాహా ” ॥ ధాత్రఇదం ॥

రాకామహమితి మన్తద్వయస్య గృత్సమదోరాకా జగతీ॥
“ రాకామహం సుహవాం సుష్టుతీహువే శ్రౌణోతునః సు-
భగా బోధతుత్తనా । సీవ్యత్వపః సూచ్యాఽచ్ఛిద్యమానయా ద-
దాతు వీరం శతదాయముక్త్యమ్ ॥ స్వాహా- రాకాయాఇదం—

“ యాస్తేరాకే సుమతయః సువేశసోయాభిదదాసి దా-
శుషే వసూని । తాభినో అద్య సుమనా ఉపాగహి సహస్ర-
పోషం సుభగైరరాణా ॥ ” స్వాహా- రాకాయాఇదం—

నేజమేషఇతి మన్తత్రయస్య హిరణ్యగర్భోవిష్ణురనుష్టప్ ॥

“ నేజమేషపరాపత సుపుత్రః పునరాపత । అస్యే మే పు-
త్రకామాయే గర్భమాధేహి యః పుమా ॥ స్వాహా- విష్ణవ
ఇదం—

Scanned
U. O. L.

“యథైయం పుథివిమహ్యుత్తానా గభ=మాదధే । ఎ-
వస్తం గభ=మాధేహి దశమే మాసిజాయతే॥స్వాహా-విష్ణవఇదం-

“విష్ణోశ్చైష్టే స రూపేణాస్యాన్నార్యాం గవీన్యాం ।
పుమాంసం పుత్రానాధేహి దశమే మాసి సూతవే ” ॥ స్వాహా ॥
విష్ణవ ఇదం నమమ ॥

ప్రజాపతే హిరణ్యగభఃః ప్రజాపతి స్త్రిప్తవ్ ॥

“ప్రజాపతే నత్వదేతాన్యన్యవిశ్వాజాతాని పతితా బ-
భూవ । యత్కమాస్తే జహుమస్తన్నోఅస్తు వయం స్యామపత-
యోరయీణాం స్వాహా ॥ ప్రజాపతయ ఇదం నమమ ॥

ఏతైరష్టాభిమన్తైరష్టావాఽజ్యాహుతీర్హుత్వా పత్న్యైః
పశ్చిమతః ప్రాక్షుఖ స్తిప్తక్ అపక్వఫలయుక్తాన్వితఃశూదుమ్భరస్త-
బక ద్వయం త్రిః శుక్లాం శలలీం కుశాఙ్కురత్రయం చ పాణినైకీ
కృత్య గృహీత్వా తన్మూలేన పత్న్యైః కేశలలాటయోః సన్ధిమా-
రభ్యామూర్ధ్నప్రదేశాద్యథా సీమన్తరేఖా భవతి తథా భూర్భు-
వః స్వరోమితి మన్త్రం ప్రత్యున్నయనముచ్చారయన్ త్రిశ్చతు-
ర్వా కేశాస్పృశకృత్య యథాచారం సగోధూమామాదుమ్భర-
మాలాం తత్కంఠే నిధాయ విణా గాధినా ద్విజౌ సామంరాజా-
నం సక్లాయతామితి ప్రేషయేత్తే చ వీణాగాధినా ॥

“సోమోనోరాజావశుమానుషీః ప్రజాన్నివిప్తచక్రా కా-
వేరీతి ” సన్నిహిత నదీనామ సమ్బుద్ధ్యస్తముచ్చారయన్ తౌ వీ-
ణాం గాపయేతాం సామగానాపరిజ్ఞానే ఇమం మన్త్రం త్రిః ప-

తతాం తతోభతాః స్విష్టకృదాది హోమశేషం సమాప్య బ్ర-
హ్మణే దక్షిణాం వృషభం బ్రహ్మభావే బ్రాహ్మణాయవిదుషే దత్వా
పతిపుత్రవతీభిర్వృధైర్బ్రాహ్మణీభిరుపదిష్టమాచారం చ కారయిత్వా
కర్తానైకతత్వం స్వస్తివాచనం పూర్వవత్కుర్యాత్ ॥

ఇతి శ్రీనృసింహీయే ప్రయోగపారిజాతే షోడశశకముక్తాణ్ణై
సీమంతోన్నయనప్రకరణమ్.

— అథ విష్ణుబలిప్రకరణమ్ —

సమామి బలితస్తుష్టం హరిం ప్రహ్లాద దైవతమ్ ।

ప్రత్యుథిప్రాణనిర్యాణ ప్రయోగ పరమాషధమ్ ॥

అథదాసీం విష్ణుబలిరభి ధీయతే—

తస్య తావత్కాలప్రమాణమాహ— ఆశ్వలాయనాచార్యః—

తథా విష్ణుబలిశ్చాపి సప్తవ్రధేస్తు తుష్టయే ।

ప్రతిగభఃం బలిః కార్యః సీమంతశ్చ ప్రశస్యతే ॥

అకృతే చ భవేద్దోషః కృతే పుష్టిం సమృచ్ఛతి ।

గభఃబాధా నివృత్త్యభఃం సుఖసూత్యభఃమేవ చ ॥

మహాదోషాః పనుత్త్యభఃం బలిః కార్యోయథా విధి ।

అత్ర తిథ్యాది విధిరుచ్యతే— శ్రీధరీయే—

రోహిణ్యాం వా వైష్ణవే పూర్వపక్షే—

ద్వాదశ్యాం వా సప్తమే వా తిథౌ చ ॥

మధ్యే వాఽహ్నః పూర్వభాగే న రాతౌ—

విష్ణోః పూజాం కారయేద్దభః పుష్ట్యై ॥

అత్ర మాసవిధిస్తు—మాసైష్టమే విష్ణుబలిం చ కుర్యాదితి

పూర్వమేవాభిహితః ॥ తథా చ వసిష్ఠః—

మాసెఽప్తమే చ గభాస్య కుర్యాద్విష్ణోబలిక్రియామ్ ।
 శ్రవణే చైవ రోహిణ్యాం పుష్యే చైవ ప్రశస్యతే ॥
 ద్వితీయా సప్తమీ చైవ ద్వాదశీ చ శుభాతిథిః ।
 శుభగ్రహాదయాశ్చేష్ఠాస్తేషాం దివసా అపి ॥
 పాపాస్త్రాయారిగాః శ్రేష్ఠా నేష్ఠాసువేఽప్తమస్థితాః ॥ ఇతి ॥

వృద్ధగాగ్ర్యశ్చహ—

గభాపుష్యే విష్ణుమాసే విష్ణుపూజాం విధానతః ।
 శుక్లామ్బరధరః కుర్యాన్నియతోఽథ యమాన్వితః ॥
 నాన్యథా గభావృద్ధిస్యాదిత్యువా చ చతుర్ముఖః ।
 సీతామ్బరం కృష్ణవణం శబ్దచక్ర గదాధరమ్ ॥
 వై కుప్తవాసినం విష్ణుం మృత్యుం భవిన్యసే తతః ॥

విష్ణుశ్చ రూపం కనకేన కృత్వా తల్లిజమన్త్రేణ సువర్ణపుష్పేః ।
 వస్త్రాక్షతైర్ద్రుగ్గులఘాపదీపై నైవేద్యతామ్బూలఫలే న సమ్యక్ ॥
 ఎవం పూజాం ప్రకుर्वీత గభాణాం రక్షణాయ చ ।

బ్రాహ్మణాయ ప్రదద్యాత్తుప్రతిమాం వస్త్రసంయుతామ్ ॥ ఇతి ॥

ఆశ్వలాయనాచార్యః—

వజ్రయేత్సర్వ కర్మాణి విషత్ప్రత్యరనైధనే ।
 చంద్రాష్టమే చ యత్నేన వధనాశవ్యయే తథా ॥
 అనభీష్టాయది భవేత్తిష్య శ్చ శ్రవణే న వా ।
 సావిత్ర నైఋతాదత్యై వైశ్వదేవే న వా ద్విజైః ॥
 ఎతైర్వక్షే శ్చ సీమన్తో బలిశ్చాపి విధియతే ।
 ప్రాజాపత్యమరుత్సౌష్ఠ్య ధిష్ణేవాపి త్వనమృవే ॥

వ్యయోద్వాదశ చంద్రః— బలిః ప్రవక్ష్యతే సమ్యగ్నితా-
 థాయ క్రియావతాం తౌ తు సన్దశశస్నా తౌ దమ్పతీ అహతా-
 మ్భరా ॥

భవేతాం పూర్వదవసే నాస్తీశాద్ధాదయస్తథా ।
 ప్రాజ్ఞుఁడగ్నిం సమాధాయ సుముహూతే గృహేఽథవా ।
 ఘృతైర్హుత్యాజ్యభాగాంతం స్థణ్ణిల చాఽచయేద్ధరిమ్ ॥
 పద్మం స్వస్తికస్థం వా సమభ్యచ్య నివేద్య చ ।
 అగ్నేదక్షిణతః కుర్యాత్ స్థణ్ణిల యజనం హరే ॥
 వినా స్థణ్ణిల యోగే న కేచిజ్ఞహ్వతి చ ద్విజాః ।
 ఆజ్యాక్తే నైవ చరుణావక్ష్యమాణౌ హునెత్పతిః ॥
 అతోదేవా ఇతి చరుం తస్మిన్నగ్నావధిశితమ్ ।
 వడ్భివిష్ణోనుకాదైశ్చ దశభిస్తుప్తభిహునోత్ ॥
 సంవామిత్యప్తభిర్భుగ్భిశ్చతుర్దశభిరేవ చ ।
 పర ఇత్యథ సూక్తే న పారుషేణ విచక్షణః ॥
 హునేదాదావథాంతై వా విష్ణుర్యోనిమితి త్రిభిః ।
 చతుష్పత్తిభిరన్తే న హునేదేవం బలౌ హరే ॥
 అగ్నేః ప్రాగుత్తరే భాగే లిప్తాక్షాం గౌమయే న తు ।
 సితే న రజసా కుర్యాచ్చతురశ్రం చతుష్పథమ్ ॥
 తథా చతుఃపత్తిపదం కృత్వా స్పృష్టం యథా విధి ।
 చతురక్షులమానన ప్రతిప్రతి తతోబలిమ్ ॥
 నిర్మత్యాదిషు తేష్వన్నై స్తన్నైర్వ్యక్తైర్దృశ్యైః ।
 పిణ్డమేకం చ తన్నధ్యే దద్యాదఘృతం చ విష్ణవే ॥
 సమోనారాయణాయేతి తారాద్యం మన్త్రముచ్చరేత్ ।
 దమృతీప్రాశయేతాం చ పృథక్పిణ్డద్వయం శుభమ్ ॥
 స్వయం కర్తా చరత్కర్మ చ త్నాస్పృష్టైశ్చిత్తి ద్విజాః ।
 తతః స్విష్టకృతం హుత్వా హోమశేషం సమావయోత్ ॥

Sanskrit

U.O.L

3

దక్షిణాం గురవే దత్వా భుంజీతాఽథ ద్విజై స్సహ ।
 బలిరవం ప్రకతః ప్యః ప్రతిగభం ద్విజాతినతి ॥
 వైష్ణవై హ్యప్తమోమాసా విష్ణుగభం దేవతా ।
 బలిం చ తూష్ణిం వా కుర్యాద్గభం పరిపుష్టయే ॥ ఇతి.

— అథ విష్ణుబలి ప్రయోగః —

గర్భాప్తమే మాసి పూర్వే ద్యుర్దమ్నతీ స్నాత్వా ధృతాఽ-
 హతవాససావలక్ష్మితౌ భవేతాం । తతః పతిః ప్రాగుక్తగ్రహ-
 యజ్ఞమాభ్యుదయికం చ కృత్వా పరేద్యుః పుణ్యాహవాచనాన-
 న్తరం గుర్విన్యామమ ధర్మపత్నయః గభం నిబాధపరి-
 పాషణపూర్వక సుఖప్రసూతి సిద్ధ్యథం గర్భాధిదేవతావిష్ణుప్రీతి-
 కామోహం శ్రీవిష్ణుబలినామ కర్మకరిష్య ఇతి సమ్కల్ప్య । ప్రా-
 గుక్తలక్షణే ముహూర్తే గృహాం గృహే వా ప్రాగుక్తవిధి-
 నా స్థణ్డే బౌపాసనాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య పునర్దేశకాతా నిదిశ్య
 అద్య కరిష్యమాణే విష్ణుబలిహోమే దేవతాపరిగ్రహాధిమిత్యాది
 చతుషీత జ్యేనేత్యస్తమక్త్యా విష్ణుం ప్రధానదేవతాం చతుషష్టి-
 వారం చరుద్రవ్యేణ శేషేణ స్విష్టకృతమిత్యాది ప్రాగుక్తవదుక్త్యా
 అన్వాధాయ పరిసమూహనాద్యాజ్యే దర్భాగ్రద్వయక్షేపణాంతం
 కృత్వా సిద్ధాన్నమగ్నిసమీపే నిధాయ తేన సహజ్యం త్రిపర్య-
 గ్నికృత్వా ఆజ్యోద్వాసనాది స్రువసచ్ఛూర్జనం కృత్వా అన్నం పా-
 త్రాంతరే పుథక్కృత్యాగ్నావధిశ్రిత్య అభిఘోర్యదగుద్వాస్య ఆ-
 జ్యాద్దక్షిణతో బహిఃప్యాసాద్య ప్రత్యభిఘోరణాది ఆజ్యభాగాంతం
 కృత్వా అక్షేదక్షిణభాగే స్థణ్డం గోమయనోపలిప్య తత్ర స్వ-
 స్తికం వా పద్మం వా రజసాఽలిఖ్య తత్ర మనోహరం సుశుద్ధం
 పుణ్యజలై రాపూరితం సూత్రవేష్టితం నవం మృత్కలశం సం-

స్థాప్య తదుపరినవస్త్రమాస్తీర్య సావణీం ధృతపీతామ్బరశఙ్ఖ-
చక్రగదాపద్మాం విష్ణుప్రతిమాం కలశౌపరి సంస్థాప్య అతోదేవా-
ఇత్యుచా నువణాపుష్పగుగ్గులఘాపదీపఫలయుక్తనై వెద్యయుత-
షాడశోపచారైః సమ్పూజ్య । పునయథాసనమాసిత్వా తయా
పత్న్యోపాణినా స్పృష్టస్సక్ అవదానధర్మేణ చరుమవదాయ
స్రుచా చతుష్పతిమస్త్రైశ్చతుష్పతిమాసంతీర్జాహుయాత్ ॥

తత్ర మన్తాః—

అతోదేవా ఇతి వశచక్రస్య మేఘాతిధిర్విష్ణుగాయత్రీ--

“అతోదేవా అవన్తునః—విష్ణోర్యత్స్వరమం పదమ్” ॥

విష్ణోనుకమితి సప్తదశచక్రస్య సూక్తస్య ఔచక్యపుత్రో
దీఘుతమాఋషిః విష్ణుదేవతా ప్రథమం సూక్తం త్రైపుథం
ద్వితీయా త్రితీయా చ జగత్వ్యే ॥

“విష్ణోనుకం వీర్యాణి ప్రపూచం యః పాథివాని వి-
మమరజాంసి । యోఅన్కభాయ దుత్తరం సధస్థం విచక్రమాణ
స్త్రైర్ధోరుగాయః ॥ ప్రతద్విష్ణుస్తవతే వీర్యేణ మృగౌనభీమః కు-
చణో గిరిష్ఠాః । యస్యాబుమత్త్రిమ విక్రమణేష్వధిక్షీయన్తి భవనాని
విశ్వే ॥ ప్రవిష్ణవే శూషమే తు మన్త గిరిక్షీత ఉరు గాయాయ
వృష్టే । య ఇదం దీఘం ప్రయతం సధస్థమే కోవిమమే త్రిభి-
రత్పదేభిః ॥ యస్యత్రీ పూర్ణామధునా పదాన్యక్షీయమాణా

321

వృ

వి

వ

e

స్వధ్యాయా మదన్తి । యఉత్త్రిధాతు పృథివీముతద్యామేకోదాధార
 భవనాని విశ్వా ॥ తదస్య ప్రియమభిపాథాలశ్యాన్నరోయత్ర దేవ
 యశ్చైమదన్తి । ఉరుక్రమస్య సహి బన్ధురిత్థావిష్ణోః పదే పరమే
 మధ్వఉత్తః ॥ తావాం వాస్తూన్యశ్శస్తి గమధ్యై యత్రగామౌ
 భూరి శృక్లాఅయాసః । అత్రాహ తదుగుగాయస్య వృష్ణః పరమం
 పదమన భాతిభూరి ॥ ప్రవః పాన్తమన్ధసోధియాయ తెమహే శూ-
 రాయవిష్ణవే చార్చత । యాసానుని పవతానామదాభ్యానుహ-
 న్నస్తతురవతేన సాధునా ॥ త్వేషమిత్థానమరణం శమీవతోరి-
 న్ద్రావిష్ణూ సుతపావా మురుష్యతి । యామత్యాయ ప్రతిధీయ-
 మానమిత్తృశానోరస్తు రసనా మురుష్యథః ॥ తాఈం వధన్తి
 మహ్యస్య పౌంస్యన్నిమాతరా నయతిరేతసే భుజే । దధాతి పు-
 త్రోవరం పరం పితౄనామ తృతీయమధిగో చ నే దివః ॥ తత్త-
 దిదస్య పౌంస్యం గృణీమసీ నస్య త్రాతురవృకస్య మ్రిష్టుషః । యః
 పాథోవాని త్రిభిరిద్విగామభిరురుక్రమిష్టరుగాయాయ జీవసే ॥ ద్వే
 ఇదస్య క్రమణే స్వద్వేశోభిఖ్యాయమత్యోభురణ్యతి । తృతీ-
 యమస్య న కిరాదధవతి నయశ్చ న పతయన్తః పతత్రిణః ॥
 చతుభిః స్తాకం నవతిం చ నానుభిశ్చక్రం న వృత్తం వ్యతీర-

వీవివత్ । బ్రహ్మచ్ఛరీరోవిమిమానఃకుక్కుభిర్యవా కుమారః ప్ర-
త్యేత్యాహవమ్ ॥ భవా మిత్రో న శేష్యాఃపుతాసుతివిభూత
ద్యుమ్నఎవ యా ఉస్తప్రథాః । అథా తె విష్ణోవిదుషా చిదధ్యః
స్తామోయజ్ఞశ్చ రాధ్యోహవిష్టతా ॥ యః పూర్వాఃయ వేధసే
నవీయసే సుమజ్ఞానయే విష్ణవే దదాశతి । యోజాతమస్య మహా-
తోమహిబ్రవత్సేద్యుశ్రపాభిర్యజ్యం చిదధ్యసత్ ॥ తముస్తోతారః
పూర్వం యథావిద ఋతస్య గభం జనుషాపివతః న । ఆస్య
జానంతామ చిద్వివక్తన మహస్యే విష్ణోసుమతిం భజామహే ॥ త-
మస్య రాజా నరుణస్తమశ్వినా క్రతుం నచస్త మారుతస్య వేధ-
సః । దాధారదక్షిణము త్తమమహావిదం వ్రజం చ విష్ణుః సఖివాల
అపోఃతే ॥ ఆయోవివాయ సచభాయ దైవ్య ఇంద్రాయ విష్ణుః
సుకృతే సుకృత్తరః । వేధాలజన్య త్రిషధస్థాత్యమృతస్య భాగే
యజమానమాభజత్ స్వాహా ॥ విష్ణవ ఇదం న మమేత్యుద్దిశ్య
త్యక్త్వా ॥

సంవామిత్యేష్టర్చస్య సూక్తస్య భరద్వాజోవిష్ణురనుష్టుప్ ॥

“సంవాం కమణా సమిషా హిన్తోమిన్ద్రావిష్ణూఅపన-
స్వారే అస్య । జుషేథాం యజ్ఞం ద్రవిణం చ ధత్తమరిష్టేనః

Scanning

V.O.L

328

పుద్గ

విష్ణు
వసే

ఆ

పథిభిః పారయంతాస్వాహా ॥ విష్ణవ ఇదం ॥ యా విశ్వాసాం జన్వితా-
 రామతీనామింద్రావిష్ణూ కలశా సోమధానా । ప్రవాణ్ణిరః శస్య-
 మానా అవన్తు ప్రస్తామాసో గీయమానాసో అక్తైస్సాస్వాహా ॥
 ఇంద్రా విష్ణూమదపతీమదానామాసోమం యాతం ద్రవిణోదధా-
 నా । సంవామంజం త్వక్తుభిమతీనాం సంస్తామాసః శస్య మా-
 నాసడ్తక్తైః సాస్వాహా ॥ ఆవామశ్వాసో అభిమాతిమాహ ఇంద్రా విష్ణూ
 సధమాదోపహన్తు । జుషేథాం విశ్వా హవనామతీనాముప్రబ్ర-
 హ్మణి శృణుతం గిరోమెస్వాహా ॥ ఇంద్రావిష్ణూ తత్సన్తయాయ్యం
 వాం సోమస్య మదక్షగుచక్రమాథే । అకృణుత మన్తరిక్షం వ-
 రియోప్రథతం జీవసేనారజాంసిస్వాహా ॥ ఇంద్రావిష్ణూ హవిషా వా
 పృథానాగ్రాద్వానా నమసారాతహవ్యా । ఘృతాసుతీ ద్రవిణం
 ధత్తమస్తే సముద్రస్థః కలశః సోమధానఃసాస్వాహా ॥ ఇంద్రావిష్ణూ
 పిబతం మధోవ్యతస్య సోమస్య దస్రాజతరం పృణేథాం । ఆవామ-
 ధ్ధాంసి మదిరాణ్యగ్న్యం నుప్రబ్రహ్మణి శృణుతం హవం మెస్వాహా ॥
 ఉభా జిగ్యభునఃపరా జయేథే న పరాజిగ్య కతరశ్చ నై నోః ।
 ఇంద్రశ్చ విష్ణోయదపస్పృధేథాం త్రేథా సహస్రం వితదైరయే-
 థాంసాస్వాహా ॥ విష్ణవ ఇదం నమమేత్యుద్దేశత్యాగం కుర్యాత్ ॥

హోమాత్రయైతి వగ=ద్వయస్య వసిష్ఠావిష్ణురనుష్ఠాప్ ॥

“హోమాత్రయా తన్వాపృథాన న తే మహిత్యమన్య
 శ్చవన్తి । ఉభే తే విద్వరజసీపృథివ్యా విష్ణోదేవత్వం పరమస్య వి-
 త్తైస్వాహా ॥ న తేవిష్ణో జాయమానో నజాతోదేవమహిమ్నః పర-
 మస్తమాప । ఉదస్తభ్యా నాకమృష్వం బ్రహ్మం దాధథ=ప్రాచీం
 కకుభం పృథివ్యాఃస్వాహా ॥ ఇరావతీ ధేనుమతీ హి భూతం సూ-
 యవసినీ మనుషే దశస్యా । వ్యస్తభ్యారోదసీ విష్ణవై తే దాధ-
 థ=పృథివీమభితోమయాప్తైః స్వాహా ॥ ఉరుం యజ్ఞాయ చక్ర-
 భురులోకం జనయంతా సూర్యముమాసమగ్నిం । దాసస్య చిద్వృ-
 షశ్చిప్రస్య మాయా జఘ్నుభున=రా పృతనాజ్యేషుస్వాహా ॥ ఇన్ద్రా-
 విష్ణూ దృంహితాః శమ్భరస్య నవపురో న వతిం చ శ్చధిష్ఠమ్ ।
 శతం వచి=నః సహస్రం చ సాకం హాథాప్రత్య సురస్య వీరాన్
 స్వాహా ॥ ఇయం మనీషాబృహతీ బ్రహ్మన్తరుక్రమాతవసా వ-
 థ=యన్తి । రరేవాం స్తోమం విదథేషు విష్ణోపిన్వతమిషావృజనే-
 ప్సిన్ద్రస్వాహా ॥ వషత్తై విష్ణవాసకృణామి తన్వేజుషస్వ శిపివి-
 ప్తహవ్యమ్ । వధ=తుత్వా సుష్టుతయోగిణోమే యూయం పాత-

3౬౮

వృద్ధ

విష్ణో
వసా

ఆశ

ధ
మ

స్వస్తిభిస్సదానస్సాహు ॥ నూమతోఽగయతే సనిష్యన్యోవిష్ణు-
 వఉకుగాయాయ దాశత్ ॥ ప్రయస్సత్రా చా మనసా యజాత-
 ఎతావన్తం నర్యమా వివాసాత్సాహు ॥ త్వం విష్ణోసుమతిం విశ్వ-
 జన్యామప్రయతామెవయామ్రామతిం దాః ॥ పవోఽయథా సః
 సువితస్య భూరైశ్వానతః పురశ్చద్వస్య రాయస్సాహు ॥ త్రిదై-
 వః పృథివీమేష ఎతాం విచక్రమే శతర్షసం మహితావ్ ॥ ప్రవిష్ణురస్తు
 తవనస్సవీయాం త్వేషం హ్యస్య స్థవిరస్య నామస్సాహు ॥ విచ-
 క్రమే పృథివీమేష ఎతాం క్షేత్రాయ విష్ణుమనుషే దశస్యన్ ॥
 ధ్రువాసోఅస్య కీరయోజనాన ఉరుక్షీతిం సుజని మా చకారస్వా-
 హు ॥ ప్రశతై లద్య శిషివిష్టనాచూయః శంసామిన యునాని
 విద్వాన్ ॥ తన్వాగృణామి తవనమతవ్యాన్ క్షయన్తమస్య రజ-
 సః పరాకె స్సాహు ॥ కిమిత్తేవిష్టాపరిచక్ష్యం భూత్ప్రియద్వవత్సై
 శిషివిష్టాల్లస్తి ॥ మావపోఽల్లస్య దపగూహ ఎతద్యదన్యరూపః స-
 మిథే బభూశస్సాహు ॥ నషత్తై విష్ణవాన ఆకృణోమి తన్నై జుషస్వ
 శిషి విష్టహవ్యమ్ ॥ వధేం తుత్వా సుష్టుతయో గిహోమే యూ-
 యం పాతస్వస్తిభిస్సదానస్సాహు ॥ విష్ణవ ఇదం నమమెత్యుద్దే-
 శత్యాగం కుర్యాత్ ॥

సహస్ర శీఘ్రేతి షోడశచక్రస్య సూక్తస్య నారాయణః
పురుషానుష్టుప్ అన్త్యా త్రిష్టుప్ ॥

“సహస్ర శీఘ్రపురుషః — సన్తి దేవాః” ॥ స్వాహా ॥
విష్ణవ ఇదం నమమెత్యుద్దేశత్యాగం కుర్యాత్ ॥

విష్ణుర్వ్యం మన్త్రత్రయస్య హిరణ్యగర్భవిష్ణురనుష్టుప్ ॥
“విష్ణుర్వ్యం కల్పయతు—మాసి సూతవేస్వాహా” ॥ విష్ణవ
ఇదం నమమ ॥ అనన్తరమగ్నైరైశాన్యం సర్వతోద్వాత్రింశద-
ఙ్గులిమిత స్థణ్డలం గోమయేనోపలిప్య సితే న రజసా చతురశ్ర-
మారచయ్య తన్త ధ్యే ప్రాగుదగాయతరేఖాద్వయలేఖనె న చ-
తురశ్రమణ్డలచతుఃషష్టయం సమ్పాద్య తస్యోపరి రేఖాద్వయస్య
పాశ్వకయోః ప్రత్యేక రేఖాత్రయసంఖ్యయా ప్రాగాయతాః ష-
షుదగాయతా శ్చ షడ్రేఖాః పరస్పరం చతురఙ్గులాన్త రాశమా-
లిఖ్య తత్ర నిష్పన్నేషు చతుష్షష్టిపదేషు నైర్మలతపదాదిక్రమేణ
ప్రథమం బాహ్యవృత్తై తతోనన్తరా స్వప్యవృత్తిషు ప్రాగుక్త-
చతుఃషష్టిమన్తైః స్వాహాన్తై శ్చ చతుఃషష్టిపదేషు ప్రాదక్షిణ్య
న బలిం దత్వా సవత్ర విష్ణవ ఇదం నమమెత్యుద్దేశ్యత్యక్త్వా
తన్తణ్డలమధ్యే ఓమ్ నమోనారాయణాయేతి బలిం దత్వా ఉద్ది-
శ్యత్యక్త్వా తేనైవ మన్త్రేణాఘ్నం దత్వా బలిశేషాత్కించ-
దాదాయ పిణ్డద్వయం కృత్వా దమృతీపుథగశ్చీయాతాం । తతః
పతిః పత్నీస్సృష్టవస్త్వన్ స్విష్టకృదాది హోమశేషం సమాప్య
సవన్తప్రతిమాం దక్షిణాఞ్చ గురవే దత్వా కర్తాన్తై కత్రవ్య-
స్వస్తివాచనం పూర్వవత్కృత్వా బ్రహ్మజైస్సహ భుజ్జిత ॥

ఇతి శ్రీనృసింహీయ ప్రయోగపారిజాతే షోడశకనుకాండే
విష్ణుబలిప్రయోగః

— అథ గభిణీధర్మాః —

లక్ష్మీనృసిహాభవతః కీర్తిస్త్రిలోక్యగభిణీ నూనమ్ ।
నోచేదియం కథం స్యాత్పణ్డిత్యమేతద్ధర్మధారణాయాలమ్
అథేదానీం ప్రసజ్గాద్గభిణీధర్మా నిరూప్యతే—

తత్ర సాద్వైదితిమాహ కశ్యపః—

నావస్కరేషూపవసే స్తుసలూలూఖలాదిషు ।
జలజ్చ నావగాహేత శూన్యాగారఞ్చ వజయేత్ ॥
వల్లీకం నాఽధితిష్ఠేత న చోద్విగ్నమనాభవేత్ ।
విలిఖే న్న నఖైర్భూమిం నాజ్ఞారేణ న భస్మనా ॥
న తుషాజ్గరభస్మాస్థి కపాలేషు సమావిశేత్ ।
వజయేత్కలహం లోకైః గాత్రభజ్గం తథైవ చ ॥
సముక్తకేశీ తిష్ఠేత నా శుచిస్సౌత్కదా చ న ।
న శయితోత్తరశిరా న చైవాధశ్శిరాః క్వచిత్ ॥
న వస్త్రహీనానోద్విగ్నా న చాద్రావరణాశినీ ।
నామజ్జల్యం వదేద్వాక్యం న చ హస్త్యాధికా భవేత్ ॥
కుర్యాచ్ఛుశురయోనిత్యం పూజాం మాజ్జల్యతత్పరా ।
తిష్ఠేత్ప్రసన్న వదినా భతుః ప్రియ హితేరతా ॥
సన్ధ్యాయాం నైవ భోక్తవ్యం గభిణ్యాహిప్రయత్నతః ।
స స్థాతవ్యం న గస్తవ్యం వృక్షమూలేషు సవేదా ॥
స శయానానదా తిష్ఠేత్ ఖట్వాచ్ఛాయాం వివజయేత్ ।
సప్రౌఢవధీభిః కోష్ఠేన వారిణా స్నానమాచరేత్ ॥
కృతరక్షాసు భూషా చ వాస్తుపూజన తత్పరా ।
దానశీలా తృతీయాయాం పార్వత్యాం భక్తిమాచరేత్ ॥

గభిణీ కుంజరాశ్వాది వాహూర్హ్యధిహాణమ్ ।
 వ్యాయామం శీఘ్రగమనం శకటారోహణం త్యజేత్ ॥
 శోకం రక్తవిమోకం చ సాధ్వసం కుక్కుటాసనమ్ ।
 వ్యవసాయం దివాస్వాపం రాత్రౌ జాగరణం త్యజేత్ ॥
 పతివ్రతా భవేన్నారీ విశేషేణ తు గభిణీ ।
 అతిహారస్తు సా శ్శీయా దత్యమ్లమతి భోజనమ్ ॥
 అత్యుష్ణమతిశీతం చ గువాహారం పరిత్యజేత్ ।
 యస్తు తస్య భవేత్పుత్రః స్థిరాయుష్వృద్ధసమ్మతః ॥
 అన్యథా గర్భపతనం సా చాప్నోతి స సంశయ ఇతి ॥

కపిలసంహితాయాను—

మాతాఽథ గర్భగుప్త్యర్థం సాత్వికాహారసంయుతా ।
 సదాచారా ధర్మశీలా సప్రత్యే దేవతాచర్తనైః ॥
 నాతిప్రాతస్తు భుంజీత నాతిమధ్యదిన్ తథా ।
 సన్ధ్యాకాలే తు నాశ్శీయాన్నాకచ్ఛావతే సదా ॥
 నోచ్ఛిష్టానై వ మలినా న ప్రావృతముఖాసతీ ।
 నాగోహేత్పవతం చాశ్వం స్తశానం నేక్షయేత్సతీ ॥
 నోత్తరేత్తు నదీన్నావా పృథ్వాన్నారోహయేత్కదా ।
 న ముక్తకేశీ నాభ్యక్తా భవేద్గర్భపతీ సతీ ॥
 నోచ్ఛిష్టా న చ సంధ్యాసు తథైవ విషమస్థలైః ।
 నాభశ్శయీత విప్రేభ్యోదద్యాదృక్త్యను సారతః ॥
 స్వేప్తవస్తు సుగంధాని తామ్బూలం చాష్టమజ్జశమ్ ।
 ద్వితీయమాసే కూశ్మాణ్డఫలం దద్యాత్సనోహరమ్ ॥
 దద్యాత్సువాసినిభ్యోపి లభేత్తాభ్యః సదాశిషః ।
 గర్భసంరక్షణార్థాయ సకుర్యాన్నఖకృన్తనమ్ ॥

హరిద్రా కణఃపత్రం చ గుడ జీరకవచమ్ |
 లాజాశ్చ లవణం పుష్పం ఫలమిత్యప్తమజ్జశమ్ ||
 సూక్ష్మవస్త్రేణ సంవేష్ట్య గంధపుష్పాక్షతాదిభిః |
 అభ్యర్చ్యైకం విధానేన ద్వా వా ద్విజవరాయవా ||
 సువాసిసీభ్యోవై తేషాం యథాలాభం ప్రదీయతే |
 శక్త్యాఫలం ఫలేయద్వా బహుని సుఖసిద్ధయే ||
 మాసేత్యతీయేత్వభ్యర్చ్య దద్యాద్దాడిమముత్తమ్ |
 చతుర్థే మాతుశ్శబ్దాన్ని నారీకేణ చ పశ్చమే ||
 షష్ఠేతు పనసం చూతం సప్తమే మాసిచాప్తమే |
 లికుచం నవమే మాసి కదళీఫలగుచ్ఛకమ్ ||
 సవదా సవమాసేషు ప్రశస్తం కదళీఫలమ్ |
 ఎవం దానేన నారీణాం సప్తతిప్రతిబద్ధకాః ||
 న శ్యన్తిసప్తతిం శుద్ధాం యాన్యన్తి శుభకర్మభిరితి ||

మాకండ్లేయపురాణేతు—

గర్భస్థానాం తథాన్యస్తః కలిలస్యాత్సుదారుణః |
 తస్య రక్షాసదాకార్యా నిత్యం శౌచనిషేవణాత్ ||
 ప్రసిద్ధమస్త్రలిఖనా చ్ఛస్త్రమాల్యానుధారణాత్ |
 విశుద్ధగృహవసనాదనాయాసా చ్ఛ వై ద్విజ ||
 పరివతేయ తే తౌతు విరూపవికృతౌ ద్విజ |
 తౌతు వృక్షాది పరిఖా ప్రాకారామృధి సంశ్రయా ||
 గర్భిణ్యాం పరివృత్తిం తౌ కురుతః పాదసాద్రిషు |
 అతో న నృత్యం నైవాదిం ప్రాకారం చ పయోనిధిమ్ ||
 పరిఖాం వా సమాక్రమే దబలా గర్భధారిణీ |
 గర్భహన్తుః సుతోవిఘ్నా మేహానీ చాఽపికన్యకా ||

ప్రవిశ్యగభం హస్తేకౌ భుక్తం మే హయతే పరా ।
 జాయంతే మేహనాదస్యాః సపకమణ్ణాక కచ్చపాః ॥
 సరీస్థపాణి చాన్యాని పురీషమథవా పునః ।
 పృక్షచ్ఛాయాం శ్రితాం రాత్రావథవాఽపి చతుష్పథే ॥
 శ్శశానకటభూమిష్ఠాముత్తరీయ వివజితామ్ ।
 నిద్రాహీనాం నిశీఘాత్థాం ప్రవిశేతామిహా స్త్రియమితి ॥
 అత్ర గభిణ్యాయాత్రాప్రాప్తౌ మాసనియమమాహ-బృహస్పతిః
 చతుథేమాసి షష్ఠే వా పృష్ఠమే గభిణీ యదా ।
 యాత్రా నిత్యం నివజ్యాన్యాత్పాశాశ్చైత విశేషతః॥ ఇతి
 — ఇతి గభిణీధర్మాః —

— అథ గభిణీపతి ధర్మాః —

గభిణ్యాదభిలషితం తత్పతినా తద్దాతన్యమ్—అన్య-
 థా దోషశ్రవణాత్—తదాహ యజ్ఞవల్క్యః—
 దోహదస్యాప్రదానేన గభిణీదోషమవాప్నుయాత్ ।
 వై రూప్యం మరణం చాఽపి తస్మాత్కార్యం స్త్రియాః ప్రియమితి
 సజ్జహౌసి-గభిణీ వాంఛితద్రవ్యం తస్యై దద్యాత్ యథాచింతమ్
 సూతే చిరాయుషం పుత్రమన్యథాదోషమహాతి ॥
 ఆచార్యస్తు—వపనం మైథునం తీర్థం వజ్రయెద్ధగభిణీపతిః ।
 శ్రాద్ధం చ సప్తమాన్తాసాదూర్ధ్వం చాన్య చ్చ వేదవదితి
 శ్రాద్ధం శ్రాద్ధభోజనమిత్యథః— అన్యత్తు- శవానుగమనాది
 తదుక్తం కాలవిధానై వ్యాఖ్యాయాన్తు—
 ఔరం శవానుగమనం సఖికతానం చ-
 యుద్ధస్తు వాస్తుకరణం త్వతిదూరయానం ॥

ఉద్వాహమమ్ముధి జలస్నపనోపయోగమాయుః-

క్షయం భవతి గర్భిణీ కా పతీనామ్ ||

క్షౌరం చ సాగరస్నానం న కుర్యాద్గర్భిణీ పతిః |

కృతవాన్యదిచేత్తస్యాః ప్రజా భవతి నధ్రువమితి ||

—ఇతి గర్భిణీపతి ధర్మాః—

—అథ సూతికాగృహనిర్మాణవిధిరుచ్యతే—

అవలంబెమ్ముజాక్షుస్య పదామ్బుజయుగం పరం |

యస్య రక్షస్సభాశాలా సమ్భవే సూతికా గృహమ్ ||

అథేదాసీం సూతికాగృహనిర్మాణవిధిరభిధీయతే—

తత్ర స్మృతిభాస్కరైః గర్భిణీః—

వారేనుకూలై రాశౌ తు రిఃఫదోమాది వజ్జితే |

స్వానుకూలదిశిప్రోక్తం సూతికాభవనం బుద్ధేః ||

రత్నకోశేపి—అసన్నప్రసవేమాసి కుర్యాచ్చైవ విశేషతః |

తద్యత్ప్రసవ కాలేస్యాదితి శాస్త్రవినిశ్చయః ||

సూతికాగృహనిర్మాణ విధిమాహ వసిష్ఠః—

ఐన్ద్రే తు విశ్రమస్థానమాగ్నేయ్యాం పచనాలయమ్ |

వారుణ్యాం భోజనగృహం నైరుత్యాం సూతికాగృహమ్ ||

యామ్యాయాం శయనస్థానం వాయవ్యాం పశుమంద్రిమ్ |

కాబేర్యాన్తు ధనస్థానం ఐశాన్యం దేవతాలయమ్ || ఇతి ||

గృహప్రవేశమాహ జ్యోతిర్వసిష్ఠః—

అథాతః సంప్రవత్స్యేమి సూతికాగృహవేశనమ్ |

మత్యథానాశౌ మృత్యుశ్చ వృద్ధిపుష్ట్యాయురీప్సితమ్ ||

మృత్యుశ్చ మరణం పిత్రోమృరణం చ తత్ర స్త్రీషు |

మేమాదిక్రమశోవిద్యాత్ సూతికా గారవేశనె ||

గ్రహానుకూలై రాశౌ తు రిఫషష్ఠాప్తవజ్ఞతే ।
 సవే చాఽథ శుభాః కేన్ద్రే పాపాశ్చ స్త్రిషడాయగాః ॥
 శుభాంశే శుభదృష్టే తు సూతికావేశనం శుభమ్ । ఇతి ॥
 తత్ర ప్రవేశవిధ్యాది పద్మపురాణే విష్ణుధర్మోత్తరఖణ్డే పర-
 శురామం ప్రత్యాహ పుష్కరః—

ప్రవిశేత్సూతికానంజ్ఞం కృతరక్షం సమస్తతః ।
 సుభూమకా నిమిత్తం రమ్యం వాస్తువిద్యా విశారదైః ॥
 ప్రాగ్ద్వారము త్తరద్వారమథవా సుదృఢం శుభమ్ ।
 దేవానాం బ్రాహ్మణానాం చ గవాం కృత్వా చ పూజనమ్ ॥
 విప్రపుణ్యాహశబ్దైః శబ్ధవాద్యరవేణ చ ।
 ప్రసూతా బహవస్తత్ర తథా క్లైశః సహశ్చయాః ॥
 హృద్యావిశ్వసనీయాశ్చ ప్రవిశేయస్సీయశ్చ తత్ ।
 తాశ్చానులేపనై హృద్యే స్తత్రైవ ముపచారయేత్ ॥
 ఆహారైశ్చ విహారైశ్చ ప్రసవాయ సుఖం ద్విజ ।
 ఏరణ్డమూలచూణేన సఘృతేన తథైవతామ్ ॥
 సుఖప్రసవనాథాయ పశ్చాత్కాయే తు ప్రక్షిపేదితి ॥

ఇతి శ్రీ నృసింహీయ ప్రయోగపారిజాతే షడశకమకాండే
 సూతికాగ్రహనిర్మాణవిధిః.

—అథ గర్భోత్పత్తిప్రవర్ధన ప్రసవప్రకరణమ్—

లక్ష్మీవతో జరాజన్తుస్థణమస్థణితం యస్య వతో మనోజ్ఞం ।
 దంష్ట్రాన్వచ్ఛంశు జాలైః కిసలయకుసుమభ్రాన్తికృత్సం చ కాస్తి॥
 ఉచ్యంతే కూటసింహం సకలసురవరైః సేవ్యమానం దయాళుం ।
 తం నత్వా గభావృద్ధి ప్రసవసరణయస్సవఃసౌభాగ్యభూమిమ్ ॥

అథ ప్రసక్తాద్గర్భోత్పత్తిప్రవర్ధనప్రసవప్రకార ఉచ్యతే ॥
 యాజ్ఞవల్క్యేన ॥ తత్ర తావద్రజస్యాత్మనః శరీరగ్రహణప్రకార-
 మాహ—

సగాదౌ చ యథాకాశం వాయుం జ్యోతిజలం మహీమ్ ।
 సృజత్యేకోత్తరగుణాం స్తథాదత్తై భవన్నపి ॥

సృష్టినమయే స పరమాత్మా యథాకాశాదీన్ శబ్దేకగుణం
 గగనం శబ్దే శబ్దే స్పృశగుణం వాయుం శబ్దస్పృశరూపగుణం తే-
 జశ్శబ్దస్పృశరూపరసవదుదకం శబ్దస్పృశరూపరసగంధగుణాంజగతీమ్
 ఇత్యుత్తరగుణాన్ సృజతి । ఆత్మాజీవతామాపన్నోభవన్నుత్పద్య-
 మానోపి స్వశరీరారంభకత్వే న తానుపాదత్తై గృహ్లాతి । కథం
 శరీరారంభకత్వం పృథివ్యాదీనామతః ॥

ఆహుత్యాప్యాయతే సూర్యః సూర్యాద్యుష్టిరథౌపధిః ।

తదన్నరసరూపేణ శుక్లత్వమధి గచ్ఛతి ॥

యజమానైః ప్రక్షిప్తయాఽఽహుత్యా పునోడాశాది రసే-
 నాప్యాయతే సూర్యః । సూర్యా చ్చ కాలవశేన పరిపక్వాదా-
 జ్యాది హవీరసాద్యుష్టిభవతి । తతోవీర్యాద్యాపధిరూపమన్నం
 చ తచ్ఛాన్నం సేవితం సద్గుణిరాది క్రమేణ శుక్లశోణిత భావ-
 మాపద్యతే తతః కిమిత్యత ఆహ—

స్త్రీపుంసయోశ్చ సంయోగే విశుద్ధే శుక్లశోణితే ।

పశ్చిధాతున్ స్వయం పృథ్వి ఆదత్తై యుగపత్ప్రభుః ॥

ఋతువేశాయాం స్త్రీపుంసంయోగే శుక్లం చ శోణితం
చ శుక్లశోణితం తస్మిన్పరస్పరసంయుక్తే విశుద్ధనాతపిత్తశ్లేష్మద్వ-
ష్టగ్రానిషు మూత్రపురీషగ్రానిరెతోఽన్యోస్య బీజానీతి స్మృత్యస్త-
రోక్తదోషరహితేషు స్థిత్యా పశ్చిధాతున్ పృథివ్యాది పశ్చి-
మహాభూతాని శరీరారమ్భకతయా స్వయం పృథ్విద్ధాతురాత్మా
ప్రభుశ్శరీరారమ్భకరణాదృష్టకమయోగితయా సమర్థో యుగప-
దా దత్తై ॥ భోగాయతనత్వే న స్వీకరోతి । తథా చ శారీరకే-
స్త్రీపుంసయోనౌ రజనా సహసం స్పృష్టం శుక్లం తత్ క్షణమేవ
భూతానాం సహగుణై శ్చసత్త్వరజస్తమోభిస్సహ వాయునా ప్రే-
ర్యమాణం గర్భాశయే తిష్ఠతీతి ।

ఇద్రియాణి మనః ప్రాణో జ్ఞానమాయుస్సుఖం ధృతిః ।

ధారణా ప్రేరణా దుఃఖమిచ్ఛాహజ్కార ఎవ చ ॥

ప్రయత్నా ఆకృతివణణః స్వరద్వేషో భవా భవో ।

తస్యై తదాత్మకం ననం మానాదేనాదిమిచ్ఛతః ॥

ఇద్రియాణి జ్ఞానకమేన్ద్రియాణి పత్యమాణాని మనశ్చో-
భయసాధారణం ప్రాణోపానోన్యాయనడదానః సమానగత్యేవం ప-
శ్చివృత్తిభేదః । శారీరవాాయుః ప్రాణవాాయుః కాలవిశేషావచ్ఛి-
న్నజీవనం ఆయుః సుఖం నివృత్తిః ధృతిశ్చైత్యధైర్యం ధారణా
ప్రజ్ఞా మేధా చ రణం జ్ఞానకమేన్ద్రియాణామధిష్ఠాత్వత్వం దుః-
ఖముద్వేగః అహజ్కారోఽహంకృతిః ప్రయత్నః కృతిః ఆకృతి-
రాకారః । వణో గౌరాదిః స్వరః పద్మగాంధారాదిః ద్వేషోవైరం
భవః పుత్రపశ్వాది భవః । అభవస్తద్విపర్యయః । తస్మాదేనాథేరా-

Scanned by

U.O.L

త్తనోనిత్యస్యాదిమిచ్ఛతః । శరీరం జిఘృక్షమాణస్య సవః మేతదిం-
 ద్రియాదికమాత్మజనితం ప్రాగ్భవీయకమజన్యమిత్యర్థః । సంయు-
 క్తశోణితశుక్లస్య కాయరూపపరిణతో క్రమమాహ ॥ ప్రథమే
 మాసి సంక్షేదభూతోద్రవరూపతాం ప్రాప్తవైవావతిష్ఠతే న కఠిణ-
 తయాపరిణమతే ॥ ద్వితీయమాన్యల్పం ఈషత్కఠిణమాంసపిణ్డ-
 రూపోభవతి అయమభిప్రాయః ॥

కోషపవనజఠరదహనాభ్యామిత్యత్ర కారణమాహ—

బాహు—

ఊర్ధ్వమగ్నిమధోగర్భం మధ్యే తు జలసంస్థితిః ।

వాయునా తే న మాగ్నేణ తే న గర్భో న పచ్యత ॥ ఇతి

ప్రతిదివముచ్ఛ్విష్యమాణం శుక్లరజః సమ్మిశ్రితాపాదితద్రవీ-
 భూతభవం జాతం త్రింశద్దినైః కఠిణ్యమాపద్యత ఇతి । తథా చ
 సుశ్రుతే ॥ ద్వితీయే శీతోష్ణానిలై రభితప్యమానాభూతసంఘాతో-
 ఘనోజాయత ఇతి । తృతీయే తు మాసే అక్షేరిన్ద్రియైశ్చ సంయు-
 తోభవతి ॥

ఆకాశాల్లాఘవం సౌత్క్యం శబ్దం శ్రోత్రం బలాదికమ్ ।

వాయోశ్చ స్పృశశీం చేష్టాం పూహనం రౌత్క్యమేవ చ॥

పితౄ త్తు దశశీం పృక్తిమాజ్ఞ్యం రూపం ప్రకాశతామ్ ।

రసాత్తు రసనం శైత్యం స్నేహక్షేదం సమాదకవమ్ ॥

భూమేగన్ధం తథాఘ్రాణం గౌరవం మూర్తిమేవ చ ।

ఆత్మాగృహ్యత్యజః సత్త్వం తృతీయే స్పృశతే తతః ॥

ఆత్మాగృహ్యతి ఇతి సర్వత్ర సంబధ్య తే । గగనాల్లఘిమా-
 నం క్రియోపయోగినం సూక్ష్మేషీకాంశబ్దం శ్రవణేన్ద్రియం బలమ్ ।
 దాఢ్యం ఆదిగ్రహణాత్సుషీరత్వం వివిక్తతాత్వా ఆకాశాచ్ఛబ్దం

శ్రోత్రం వివిక్తతాం సర్వాం ఛిద్రసమూహం శ్వేతి గభోపనిషది
దశనాత్ । పవనాత్ స్పృశేన్ద్రియం చేష్టాంగమనాగమనాది-
కాం । పూహనమజ్ఞానాం వివిధం ప్రసారణం రౌక్ష్యం కకళ-
త్వం । శబ్దాత్స్పృశేం చ పితౄతైజసోదశనం చక్షురిన్ద్రియం
పక్తిం భుక్తస్య ఆహారస్య పచనం బౌష్ణ్యం స్పృశేనమజ్ఞానాం
రూపం శ్యామికాది । ప్రకాశతాం భ్రాజిష్ణుతాం సంతాపమర్ష-
ణాది చ । శౌర్యామర్షతైక్ష్యపక్వైష్ణ్య భ్రాజిష్ణుతా సంతాప-
పణరూపేన్ద్రియాణి తైజసాసీతి ॥ గభోపనిషది దశనాత్ ।
ఎవం రసాదుదకాద్రసనేన్ద్రియం శైత్యమజ్ఞానాం స్నేహం సిగ్ధ-
త్వం మృదుత్వం సంహతిం క్లేదం ఆద్రతాం భూమేగన్ధం ఘ్రా-
ణేన్ద్రియం గరిమాణం మూతికం చ సర్వమేతత్పరమార్థతో
జన్తరహితోప్యాత్మా తృతీయేమాసి గృహ్లాతి । తతశ్చతుర్థేమా-
సి స్పృశతే చలతి ॥ తథా శారీరకే— తస్మాచ్ఛతుర్థేమాసి చల-
నాదావభిప్రాయం కరోతి కింశ్చ

దోహదస్యా ప్రదానే న గభోదోషమవాప్నుయాత్ ।

వైరూప్యం మరణం చాపి తస్మాత్కార్యం స్త్రియాః ప్రియమ్ ॥

గభఃస్యైకం హృదయం గభిణ్యాశ్చపరమితి ఎవం
ద్విహృదయా గభిణీ తయా యదభిలషితం తద్దోహదం । తస్యా-
ప్రదానే న గభోవిరూపతారూపం మరణరూపం వా దోషం
ప్రాప్నోతి । తస్మాద్దోషపరిహారార్థం గభఃపుష్ట్యర్థం చ గర్భి-
ణ్యాస్త్రియాయదభిలషితం తత్సమ్పాదనీయమ్ । తథా చ శ్రూ-
యతే— “ద్విహృదయాం నారీన్దౌహృదినీ మాచక్షుతే తదభిల-
షితం తద్యాద్యీర్యన్తవం చిరాయుషం పుత్రం జనయతీతి” ॥

తథావ్యాయామాదికమపి గభఃగ్రహణప్రభృతీతయా ప-
రిహరణీయమ్ । తతః ప్రభృతివ్యాయామవ్యవసాయనిహారణ ది-
వాన్యాప రాత్రిజాగరణ శోకభయయానారోహణ వేగధావన కు-
క్కుటాసన శోణితమోక్షణాని పరిహరేదతి । తత్రైవాభిధానం
గభఃగ్రహణం చ శ్రమాదిభిల్లజైరవగన్తవ్యమ్ । సద్యోగృహీ-
త గభాఃయాః శ్రమోగ్లానిః విపాసాసక్తిస్సన్దనమ్ । శుక్లశోణిత-
యోరనుబంధః స్ఫురణం చ యోన్యాఇత్యాది తత్రైవౌక్తమ్ ।
కింఞ్చస్థైర్యం చతుర్థేత్వజ్ఞానాం పఞ్చమే శోణితోద్భవః । షష్ఠే
బలస్య వణస్య నఖరోష్ణాం చ సమ్భవః । తృతీయేమాసి ప్రా-
దుర్భూతస్య అజ్ఞసంఘస్య చతుర్థేమాసి స్థైర్యమ్ । స్థేమా భ-
వతి । పఞ్చమే లోహితస్యోద్భవః ఉత్పత్తిః షష్ఠే బలవణకరరు-
హ రోష్ణాం సమ్భవః ।

అతశ్చైతన్యయుక్తశ్చ నాడి స్నాయుసిరాయతః ।

సప్తమేచాష్టమే చైవ త్వజ్ఞాన స్మృతిమానసి ॥

అసౌ పూర్వాక్షగభః సప్తమేమాసి మనసాచేతనయా
యుక్తోనాడిభిర్వాాయువాహనీభిః స్నాయుభిరస్థిబన్ధనైస్సిరాభిర్వాత-
పిత్తశ్లేష్మవాహినీభిర్నాడిభిశ్చ సంయుక్తః తథా అష్టమేమాసి
త్వచా మాంసేన స్మృత్యా చ యుక్తోభవతి । కింఞ్చ—పునర్ధా-
త్రీం పునగభఃమాజస్తస్య ప్రధావతి । అష్టమేమాస్యతోగ-
భోజాతః ప్రాణైర్వియుజ్యతే । తస్యాష్టమేమాసి కస్య గర్భస్య
ఓజః కశ్చ న విశేషోధాత్రీం చ పునః పునః శీఘ్రం గచ్ఛతి । అ-
తోష్టమేమాసి జాతోగభః ప్రాణైర్వియుజ్యతే అనేనౌజస్థి-
గేవ జీవనహేతురితి దశయతి ॥ ఓజః స్వరూపం చ స్మృత్యంతరే
దశితమ్—

హృది తిష్ఠతి యచ్ఛుద్ధమిషద్రక్తం సపీతకమ్ ।

ఓజశ్శరీరే సంఖ్యాతం తన్నాశాన్నాశమృచ్ఛతి ॥

కిశ్చ- నవమే దశమే వాఽపి ప్రబలే స్సూతిమారుతైః ।

నిస్సార్యతే బాణానాం యస్త్రచ్ఛిద్రేణ సజ్వరః ॥

ఏవం కరచరణచక్కురాది పరిపూర్ణాశ్లేన్ద్రియౌ నవమే
దశమే వాఽపి శబ్దాత్సప్తమోఽష్టమే వా జీవత్వాయాసాది దో-
షనశాత్ప్రబలసూతిహేతుప్రభంజన ప్రేరితస్సన్నియస్థిచమాది
నిమిత్తనపుయఃస్త్రస్య చ్ఛిద్రేణ సూక్ష్మసుషిరేణ సజ్వరౌదుస్సహ
దుఃఖాభిభూయమానౌ నిస్సార్యత ఇతి । మాకణ్డేయపురాణే ।

క్రామన్తి భుక్తపీతాని స్త్రీణాం గర్భోదరే తథా ।

తేనాప్యాయిత దేహన్తు జన్తుబుద్ధిమువైతి వై ॥

స్మృతితంత్రం ప్రయాత్యత్ర బాహ్యసంస్కారభూమిజమ్ ।

తతోనివేదమాయాతి పీడ్యమానస్తతస్తతః ॥

పునన్వేషం చరిష్యామి నిముఃకోమాతృకౌదరాత్ ।

తథా తథాయ తిష్యామి గర్భం నాప్స్యామ్యహం యథా ॥

ఇతి చింతయతే స్మృత్వా ఆత్మదుఃఖశతాని చ ।

యాని పూర్వానుభూతాని దైవభూతాత్మజాని వై ॥

తతః కాలవశాజ్ఞన్తుః పరివతేత్యధోముఖః ।

నవమే దశమేవాఽపి ఆయుః సంజాయతే తతః ॥

నిష్క్రమ్యతే చ విలసన్యథాదుఃఖనివీడితః ।

నిష్క్రాన్తశ్చోదరాన్తూర్ణామసహ్యం ప్రతి వద్యతే ॥

ప్రాప్నోతి చేతనాం చాఽసౌ వాయస్వశశసమన్వితః ।

తతస్తం వైష్ణవీమాయా సమాక్రామతి మోహినీ ॥

తథా విమోహితశ్చాఽసౌ జ్ఞానభ్రంశమవాప్యతే ॥

Scanned by

U.O.L

భప్తజ్ఞానాబాలభావం తతోజన్తుః ప్రపద్యతే ॥ ఇతి ॥
 ఏతద్గర్భాస్థితి ప్రకాశోవిష్ణుధర్మోత్తరే—
 జరాయువేష్టితే దేహే మూర్ధ్ని బధ్నాం జలిః సదా ।
 మధ్యే క్లిబన్తు వామేస్త్రీ దక్షిణే పురుషస్తథా ॥
 తిష్ఠత్సుదరభాగే తు పృష్ఠస్యాభిముఖస్తథేతి ॥
 అత్ర ప్రసవనిబంధే కర్తవ్యముక్తం ఋగ్వీధానై—
 ప్రమన్దినైః సూయన్త్యాం జపేద్గర్భవిమోచనీమ్ ।
 ఇన్ద్రం చ మనసాధ్యాయేన్నారీ గర్భప్రముఖృతీతి ॥
 అన్యచ్ఛ-విజహీష్వవనస్సతే తదిదం చాపరం స్మృతమ్ ।
 యశ్చ్యవయితు కామస్సాచ్యవయే త్తదిదం జపన్ ॥
 స్త్రియం గర్భప్రమూఢాం వా పాయయేదనుమన్త్రితమ్ ।
 ఉదకం పాయనే నైవ గర్భస్తుచ్యవతే సుఖమ్ ॥ ఇతి ॥
 ఇతి శ్రీసృసింహీయే ప్రయోగపారిజాతే పోడశకర్త కాణ్డె
 గర్భోత్పత్తిప్రవధానప్రసవప్రకరణమ్ ॥

— అథ జాతకమప్రకరణమ్ —

నను స్తస్మై నృసింహాయ యస్య జన్మమహోత్సవః ।
 సద్యస్త్వగ్గో వధూవగ్గో కారాబద్ధవిమోచనః ॥
 అథేదానీం జాతకమో విధిరభిధీయతే—తత్ర వసిష్ఠః—
 జాతమాత్రే కుమారస్య ముఖమస్యావలోకయేత్ ।
 పితార్యణాద్విముచ్యేత పుత్రస్య ముఖదశనాత్ ॥
 తథా కాలవిధానేష్యుక్తమ్—
 ముఖావలోకేన సుతస్య జీవతః పితావిముచ్యేత యదా తదణఃతః ।

తథా చ బ్రాహ్మణమ్—

ర్మణనుస్కన్ధస్థయతి అమృతత్వం చ గచ్ఛతి ॥

పితాపుత్రస్య జాతస్య పశ్యేచ్ఛజ్జీవతోముఖమితి ॥

సంవత్సరః—

జాతేపుత్రేపితృః స్నానం సచేలన్తు విధీయతే ॥

తచ్చ శీతలోదకనకార్యమ్—తథా చ జాబాలిః—

కుర్యాన్నైమిత్తికం స్నానం శీతాద్భిః కామ్యమేవ చ ॥ ఇతి ॥

ఏతద్రాతాపసి కార్యమ్—తదాహ వసిష్ఠః—

పుత్రజన్తని యజ్ఞే చ తథా సక్కుమరై రవైః ।

రాహూశ్చ దశనై స్నానం ప్రశస్తం నాన్యదాదిశి ॥

తదాహ హేమూద్రావ్యాసః—

రాత్రౌ స్నానం స కుర్వీత దానంచైవ విశేషతః ।

నైమిత్తికం కుర్వీత స్నానం దానం చ రాత్రిషు ॥

పుత్రజన్తని యాత్రాయాం శర్వర్యాం దానమక్షయమ్ ॥ ఇతి ॥

ఏతచ్చ తత్కాలేనూతికాన్తర నిమిత్తాశ్చైవాన్తరసన్ని-

పాతేనత్యపి కర్తవ్యమ్ । తదాహ తత్త్రైవ ప్రజాపతిః—

సూతకై తు సముత్పన్నే పుత్రజన్త యదా భవేత్ ।

కర్తుస్తాత్కాలకీశుద్ధిః పూర్వాశ్చైవ స శుద్ధ్యతీతి ॥

జోతిషసింహుః—

శ్రుత్వా జాతం పితాపుత్రం సచేలం స్నానమాచరేత్ ।

ఉత్తరాభిముఖోభూత్వా నద్యాం వై దేవఖాతకే ॥

రాత్రౌ చటాకాదిగమనాశక్తౌ విశేషనూహ సాంఖ్యాయనః ॥

దివా యదా హృతం తోయం కృత్వా స్వణాయుతం తులత్ ।

రాత్రిస్నానే తు సమ్ప్రప్తై స్నాయాదసలసన్నిధౌ ॥

జాతకమకాలమాహ మనుః

ప్రాజ్ఞాభివర్ధనాత్పుంసాం జాతకమకవిధీయతే ।

వర్ధనం ఛేదనం ॥ ఆచార్యోపి—

ప్రాజ్ఞాభికర్తానాత్కార్య జాతకమకక్రయాద్విజ్ఞైః ।

స్నాత్వా సచేలవచ్చుద్ధైస్సితగన్ధాది భూషితైః ॥

గగన్ము—జాతమాత్రకుమారస్య జాతకమక విధీయతే ।

స్తనప్రాశనతః పూర్వం నాభికర్తానతోపివా ॥

ఏవ్యతీతేషు కాలేషు శుభయోగే శుభోదయే ।

జాతకమకక్రియాఙ్ముక్తాయుః పరివృద్ధయే ॥

అత్ర జైమినిః—

యావన్నచ్చిద్యతే నాశం తాపన్నాహ్నితీ సూతకమ్ ।

చిన్నే నారే తతః పశ్చాత్సూతకస్తు విధీయతే ॥

జాబాలిః—జన్మనానస్తరం కార్యం జాతకమకయథా విధి ।

ద్వైవాదతీతకాలం చేదతీతే సూతకే భవేత్ ॥

అచ్చిన్ననాభా కర్తవ్యం శ్రాద్ధం వై పుత్రజన్మని ।

ఆశోచోపరమేశ్వరమథ వా నియతాఽత్మభిః ॥

అత్రాభ్యుదయికం శ్రాద్ధం హేమ్నాకర్తవ్యమిత్యుక్తమ్

వ్యాసేన—ద్రవ్యాభావే ద్విజాభావే ప్రవాసే పుత్రజన్మని ।

హేమ్నాశ్రాద్ధం ప్రకుర్వీత యస్య భార్య రజస్వలా ॥

జాతశ్రాద్ధే న దద్యాత్తు పశ్వాన్నం బ్రాహ్మణేషుపి ॥

యస్తాచ్చాద్యాయణే శుద్ధిస్తేషాం భవతి నాఽన్యథా ॥

ఆచార్యః—జాతేకుమారే తం దృష్ట్వా స్నాత్వానీయ గురూన్పితౄన్

నాన్ప్రీత్యాధ్ధావసానై తు జాతకమకసమాచరేత్ ॥ ఇతి ॥

గురుః—బ్రాహ్మణాః ॥ కారికా—

జాతే సుతే పితాకుర్యాన్నాన్దీశ్రాద్ధం విధానతః ।

జాతకమ=తతః కుర్యారనైర్విరాలమ్బనాఃకురూ ॥

ఏకస్మిన్భజనే సర్పిమధుచైవ సమానయేత్ ।

అవఘృత్యహిరణ్యే న సంస్పృశ్యేరళవా యథా ॥

హిరణ్యే న కుమారంతం ప్రాశయేన్దధు సర్పిషీ ।

ప్రతేదదామి మన్త్రేణ మాతురుత్పజ్జనంస్థితం ॥ ఇతి॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్— కుమారంజాతం పురానైర్విరాల-
మ్బాత్సర్పిమధుసీహిరణ్యనికాపం హిరణ్యే న ప్రాశయేత్ ॥

“ప్రతేదదామి మధునోఘృతస్య వేదం సవిత్రా ప్రసూతం
మఘానామ్ । ఆయుష్మాన్మస్తోదేవతాభిః శతంజీవ శరద్యోకే
అస్మిన్మితి ” ॥ అన్యార్థః—

ఇదం జాతకమ= కుమారగ్రహణమ్ । కుమారీ నివృ-
త్త్యర్థమ్ । నను కుమార్యా అపి భవత్యేవ జాతకమ= కుతః
వక్ష్యతి , ఆవృత్తైవకుమార్యా' ఇత్యుచ్యతే । ప్రవాసాదాగతస్య
విహితం కర్తావృతా భవతి । న జాతకమ= అనన్తరత్వాత్ ।
ఏవమేకే । అన్యే పునరావృత్తైవ కుమార్యా ఇత్యేతదుభయా-
ర్థమితి వదన్తి । తేన కుమార్యా అపి జాతకమ= భవతి ॥

మనునాప్యుక్తమ్—

అమన్త్రికా తు కార్యే యం స్త్రీణామావృదశేషత ఇతి॥

తర్హి కుమారగ్రహణం కథమ్ । అధికారార్థమ్ అష్ట-
మేవషే= బ్రాహ్మణముపనయేదిత్యుపనయనం కుమారస్సైవ య-
థా స్యాన్నకుమార్యా ఇతి । నను బ్రాహ్మణమితి । పుల్లిజనిదే-
శాదేవ న భవిష్యతి । న జాతినిదేశే లిజ్జనువివక్షితమ్ । యథా

బ్రాహ్మణానామస్తవ్య ఇతి బ్రాహ్మణ్యపినహన్యతే । ఏవమత్రాపి
స్త్రీయాః ప్రసజ్యేత । తన్నివృత్త్యథం కుమారగ్రహణమితి । జా-
తగ్రహణమప్యధికారాథమ్ । , గౌదానం పోడశేవషేః, ఇతి
జన్మతః ప్రభృతి పోడశే యథా స్యాత్ । ఉపనయనప్రభృతిమా-
భూదితి, పురా పూర్వమిత్యథః । అన్యగ్రహణమనధికృతాల-
మృనాత్పాక్రమకతవ్యమిత్యేవమథమ్ । సర్పిమధునీహి-
రణ్యే న నికాషయతి । తే హిరణ్యసంస్పృష్టే హిరణ్యే నప్రాశయే-
త్ । మాతురుపస్థ ఆసీనం , ప్రతేదదామి ' ఇతి మన్తేనైవ ॥ ఇతి
అనధికృతాలమృనాత్పాక్రమకతవ్యమిత్యాచార్యః ॥

కైవతాది స్త్రీయోముక్త్యా పితురన్వైస్సు తచ్ఛిశుః ।

న స్పృష్టవ్యః పురా తావజ్జాతకృత్యాదితి స్థితిః ॥ ఇతి ॥

జాతం కుమారం జననాదన్యసంస్పృశేనాత్పురా ।

సాన్విషయిత్యాఙ్మూరౌప్య ప్రాఙ్ముఖం చాపవేశ్యతామ్ ॥

మానతోవిషమే కృత్వా సంస్పృశ్య మధు సర్పిషీ ।

సర్పిమధుని మానతోవిషమతయా మిశ్రీకృత్య ప్రాశయేదితి
వ్యాఖ్యాయమ్ ॥ తత్సామ్యే విషభావప్రసక్తాత్ ॥

సిక్త్యా శిలాయాం తత్త్రైవ సువణం బహుశః కషక్ ।

మధుసర్పిస్సువణాని మిశ్రీకృత్యాఽథ శైలికీమ్ ॥

ప్రతేదదామి మధునోఘృతస్యేత్యాదికామృచమ్ ।

ఉక్త్యా తేన సువణే న తేన వై ప్రాశయేచ్ఛిశుమితి ॥

కారికా—హిరణ్యం దక్షిణకణే నిధాయైతామృచం జపేత్ ।

మేధాన్త ఇతి నవ్యేన నిధాయైతామృచం జపేత్ ॥

ఇదమత్రగృహ్యమ్—కణాయోరుపరి నిధాయ మేధాజననం
జపతి । , మేధాన్తేదేవః సవితా మేధాం దేవీ సరస్వతీ । మేధాన్తే

అశ్వినౌ దేవావాధత్తాం పుష్కరస్రజావితీ ' ॥ ఆస్యార్థః- అస్య
కణాయోః హిరణ్యం నిధాయ మేధాజననం జపతి । మేధాన్త ఇతి
ఉపగ్రహణం తస్య ముఖసమీపే ఆత్మనాముఖం నిధాయ జపా-
ర్థమ్ । మేధాజననమిత్యస్య మస్త్రస్యాఖ్యా । సకృన్తన్త్ర్యః ప-
ర్యాయేణోపనిధానమిత్యేకే । అన్యే మస్త్రావృత్తిమిచ్ఛన్తి ॥
అత్ర భగవాన్—

తతః ప్రత్యక్ష్య తత్స్వణం శిశోః కణే తు దక్షిణే ।
పూర్వం నిధాయ సవ్యేః నిధాయ సమనస్తరమ్ ॥
ఆత్మనాముఖమప్యస్య నీత్వా ముఖసమీపతః ।
మేధాయుజన్త హేతుత్వా నైధాజననంజ్ఞ తమ్ ॥
మేధాన్తే దేవత్యాజ్యం ఖలమస్త్రం జపేదితి ॥

కారికా—ఋక్త్రయేణాన్యయుగపదం సావభిమృశేదథ ।
ప్రథమాశ్వా భవేతింద్ర శ్రేష్ఠానీత్యపరా తథా ॥
త్రితీయాశ్వే ప్రయన్ధీతి కుమారైస్యాదమస్త్రకమ్ ॥ ఇతి
ఇదమత్రగృహ్యమ్—అంగావభిమృశతి । . అశ్వాభవ పరశు-
భవ హిరణ్యమస్త్రతం భవ । వేదోనై పుత్రనామాసి సజీవ
శరదః శతమితి ” ॥ ఇంద్రశ్రేష్ఠాని ద్రవిణానిధేహ్యస్సప్రయన్ధిమ-
ఘనస్మృజీషిన్నితి చ ” ॥ అస్యార్థః—స్తనబాహ్వోమధ్యప్ర-
దేశోం సః । అత్ర బహుధా విప్రతిపన్నాః । తత్రైకే సకృన్త-
న్త్ర్యం పర్యాయేణాంసాభిమృశేనమిచ్ఛన్తి । ద్వార్యాభిమృశేన-
వత్ । నను యుక్తస్తత్ర సకృన్తన్త్ర్యః । ద్వివచనయుక్తత్వాన్తన్త్ర-
స్య । ఇహ త్వేకవచనయుక్తః । అత ఆవృత్త్యా । భవితవ్యమ్ । నై-
తదేవం నాత్రాంసా ఉచ్యేతే । కింతపి కుమారః । సచైకః ।
తస్మాన్నావృత్తిరితి ॥ అన్యే మస్త్రవిభాగమిచ్ఛన్తి । అశ్వాభవ
ఇత్యనే న దక్షిణమంసమభిమృశేత్ ॥

, ఇంద్ర శేషాని , అస్మేప్రయన్ధి , ఇత్యాభ్యాం సవ్యమితి ।
 కథం పునమన్త్రవిభాగాజ్ఞాతః । మధ్యే ఇతి కరణాత్ । న హి
 క్వచిన్తన్త్రమధ్యే ఇతి కరణం పఠన్తి । అపరేత్వాహుః । సకృ-
 దేవ త్రయోమన్త్రావక్తవ్యాః । న చ మన్త్రవిభాగాః । న చ పృ-
 థగభిమశః । ద్వార్యాభిమశః నై త్వశకృత్యాత్పృథగభిమశః ।
 ఇహ తు శక్యతే యుగపదం సౌస్పృష్టమ్ । యత్పునరుక్తమితి
 కరణాదితి । తత్రబ్రూమః ॥ అన్యత్రాపి మన్త్రమధ్యే ఇతికారః
 పఠ్యతే । యథా । , ఆసీద సదనం స్వమాసీద సదనం స్వమితి-
 మాహింసీదేవప్రేరిత, ఇతి । అయమేవ సః పక్షోభిప్రేతః ।
 యస్య త్రయాణామన్యతమః పక్షోభిప్రేతః తస్యాపి కుర్వతోన
 దోషః । సవేషాం గమకవత్త్వాదితి భాష్యకారః । అత్రైకే మ-
 న్త్రవిభాగాః శ్రేయానిత్యాహుః । మధ్యే ఇతి కారాత్ । నన్వ-
 న్యత్రాపి విద్యతే ఇత్యుక్తమ్ । తత్రాపి విభాగపవ । కిముత్పతసీతి ।
 బహిషి నిధాయ । మాహింసీత్యభిమన్త్రయేత్ । కుతపతత్ ।
 ఆనన్తర్యయోగాత్ । నను ఇడాయాం దృశ్యతే । హవిజ్ఞాపన్తా-
 మితి । తస్మిన్నుపహూత ఇతి । అనథజ్ఞోభవాత్ । ఇతి కారో-
 మన్త్రస్య మధ్యే వృథా న పఠ్యతే ఇతి వయం బ్రూమః । ఇడా-
 యాన్తమన్త్రైకదేశే ఇతి కారః । యుష్మత్పక్షైత్వభిమన్త్రణే ఇతి
 కారోష్మథైవేతి । తదనత్ । భగవతా భాష్యకారేణ యః పక్షః
 పరిగృహీతః సపవ సమ్యక్ । అన్యత్రాపి మన్త్రమధ్యే ఇతి కా-
 రదశఃనాత్ । , నమోయత్రనిషీదసీతి అముం మాహింసీరముం
 మాహింసీరితి, చేతి । తే న త్రీన్మన్త్రాన్సకృదుక్త్వా, యుగపదే-
 వ్రాభావం సౌస్పృశేదితి సిద్ధమ్ ॥

భగవానపి—

మస్త్రమస్తాభవేత్యాద్యముక్త్యాంసా యుగపచ్చిశోః ।
 స్పృష్ట్యా తథేంద్రశ్రేష్ఠాని ద్రవిణాన్యాదికామృచమ్ ॥
 అస్త్రప్రయన్ధీత్యాద్యాం చ జపిత్వాంసా పునస్పృశేత్ ।
 ఇదంకమ కుమార్యాశ్చ సర్వం కార్యమమస్త్రకమితి ॥

అత్ర మధుసర్పిస్సువణపాత్రాదేః ప్రయోజనమాహ—ఆచార్యః—
 గర్భామృపానదోషాణామపనుత్యై శిశుం పితా ।
 ప్రాశయేన్ద్రునాసాధం సాధం హేమరసం శుభమ్ ॥
 స్వణేన కణయోర్యుగై స్పృశేనాదేవతచ్చిశోః ।
 మస్త్రశ్రవణ యోగ్యత్వం స్యాచ్ఛదుర్వాసతత్కుచిః ॥
 మస్త్రాగ్రవృన్మాత్రేణ శుచిస్సాన్యస్తలవాససః ।
 రక్షాయుపోవిపుధ్యధమాజ్ఞప్రుతి పితాసుతమ్ ॥
 తావన్నాను స్మరేత్తస్యాః స్తనంమాతాఽథ పాయయేత్ ।
 ప్రాగ్జాతకమణోయస్తాత్ స్తనపానం న శస్యతే ॥ ఇతి.
 ఇదమపి కమహోమపూర్వకం కుర్యాత్—

తథా చ అగ్నిముఖప్రకరణే వృత్తికృతా నారాయణే
 నోక్తత్వాత్—తత్ర గృహ్యమ్—అగ్నిరిన్ద్రః ప్రజాపతివిశ్వే-
 దేవాబ్రహ్మైత్యనాదేశః ఇతి । యత్ర హోమస్యానాదేశః కమ-
 ణశ్చానాదేశః । తత్రైతా దేవతాహోతవ్యాః । జాతకర్తాదా
 తహి తథాహోహణేపి స్యాత్ । ఏవం తహ్యన్యథా వ్యాఖ్యా-
 నాః । యత్ర హోమశ్చోద్యతేన మస్త్రశ్చౌలకర్తాదా నైకే
 కాంచనేతిపక్షే తత్రైతాభ్యోదేవతాభ్యోజహోతి । యత్రానా-
 దేశః ఇతీయమేవ వ్యాఖ్యా సాధ్యే । మస్త్రప్రకరణత్వాత్—తేన
 జాతకర్తాదా న హోమోఽస్తి । అన్యే తు పూర్వోక్తదోషవ-

రిహారణ వణయన్తి । తత్రాపరశాస్త్రి హూమశ్చిద్యతే ।
స్వశాస్త్రి తు కమమత్రం తత్రైతాదేవతా భవన్తితి జాత-
కర్తాదావీతి ॥

అత్ర గృహ్యపరిశిష్టమ్—అథ జాతకమ కుమారజాతే
పురాన్యైకాలమ్బుదగ్నిరిద్ధః ప్రజాపతివిశ్వేదేవా బ్రహ్మత్య-
నాదేశదేవతాభ్యోహుత్వా ప్రాక్స్విష్టకృతః సఖిమధుప్రాశ-
నాది కారయేదితి ॥

అత్ర స్మృతిరూపణాహారచార్యః—

అనాదేశాహుతీహుత్వా జాతకమప్రశస్యతే ।

కాశీతకానాం చాన్యేషాం వినా నాతత్ప్రవర్తత ఇతి ॥

భగవానపి—

కెచిత్సహోమకమిదం కమేచ్ఛన్తి మనీషిణః ।

తత్రాప్రకృత్వా పురస్తస్తమనాదేశా హుతిస్తతః ॥

హుత్వాగ్నిరిద్ధ ఇత్యాదేశేవతా పశ్చాత్స చ ।

పశ్చాత్కమేదమాచర్య తతః స్విష్టకృదాదికమ్ ॥

ఉపరిష్టాత్తనం తన్త్రం కువీరంశ్చ యథా క్రమమితి ॥

—అత్రాగ్నినిణాయఉచ్యతే—

తత్ర సజ్గహకారః—

జాతకమాది సిద్ధ్యర్థం యోవ్యాహుతిభిరాహుతః ।

సోగ్నిః పారుషత్యుక్తః శాలాగ్నిలోకీకస్తథా ॥

అత్ర పరిస్తరణం నిత్యమ్—

అనాదిష్టాజ్యహూమేషు తత్ర నిత్యాపరిస్తృతిః ॥ ఇతి ॥

పరిభాషావచనాత్—

అస్మిన్నుత్రజననకాలే దానవిశేషఉచ్యతే— తత్ర వరా-

హపురాణే—

యావత్కాలం సుతే జాతే ననాళీ చ్చిద్యతే శృప ।

చన్ద్రసూర్యోపరాగేణ తమాహుః సమయం సమమ్ ॥

హాళీతేనాపుక్తమ్-జాతేసుతే పితౄణామామోదాత్పు-
ణ్యం తదహస్తస్థాత్తిలపూర్ణాని చాత్రాణి సహిరణ్యాని బ్రాహ్మ-
ణమాహూయ పితృభ్యః స్వధా కుర్యాత్ప్రజాపతయేచెతి ॥

హేమాద్రా శంఖోపి—

పితాపితామహశ్చైవ తత్రైవ ప్రపితామహః ।

భూయస్తత్రైవ జాయంతే తదహవేదయన్తి చ ॥

తస్మాత్సదివసః పుణ్యః పితౄణాం ప్రీతివధాన ఇతి ॥

బ్రహ్మపురాణే—

దేవాశ్చ పితరశ్చైవ పుత్రతే జాతే ద్విజన్తనామ్ ।

ఆయాన్తి తస్మాత్తదహః పుణ్యం పూజ్యం చ సవేదా ॥

తత్ర దద్యాత్సువణం భూమిం గాం తురగం రథం చ్చ-
త్రం ఛాగం చ మాల్యం దయనం చాసనం గృహమ్ ॥ తత్ర ప్ర-

తిగృహీతారం ప్రత్యాహ- వ్యాసః—

జాతేకుమారే తదహః కామం కుర్యాత్ప్రతిగృహమ్ ।

హిరణ్యధాన్యగోవస్త్రతిలాశ్వమధుసపిహామ్ ॥

వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యః—

కుమారజన్మదినే వివ్రైః కార్యః ప్రతిగ్రహః ।

హిరణ్యభూగవాశ్వాది ధాన్యశయ్యాసనాదిషు ॥

తత్ర సవేదం ప్రతిగ్రాహ్యం పశ్వాన్నం తు వివజయేత్ ।

భక్షయిత్వా తు తన్మోహద్విజశ్చంద్రాయణం చరేత్ ॥

సూతకే తు సకుల్యాన్నే న దోషమనురబ్రవీత్ ॥

ఎతదావశ్యకమిత్యాహ-ఆశ్వలాయనాచార్యః—

పత్యేమ్యుతే వా పతితే నన్యస్తే వా విదేశగః ।
 తద్గోత్రజే న శ్రేష్ఠే న కార్యాః పుంసవనాదయః ॥
 దీక్షాన్తే దీక్షితోభతాః జాతకృత్యాదికం చరేత్ ।
 పుంసవాదీని కమాణి త్రీణిశ్రేష్ఠే న కారయేత్ ॥
 అకృతేన్యకృతే కమణ్యాపత్సుస్వాస్థ్యమాగతః ।
 శనై బ్రాహ్మణవాక్యైశ్చ పుత్రకర్మాత్తరం చరేత్ ॥
 గౌగాదితస్తు తత్కాలే స్పృశన్నన్యే న కారయేత్ ।
 యావత్స్వాస్థ్యం భవేత్తావన్నాచరేజ్జాతకక్రియామ్ ॥

శ్రీధరీయే వసిషః—

దత్వా గోభూషిరణ్యాది తతోలగ్నం నిరీక్షయేత్ ।
 లగ్నమేవ ప్రశంసంతి జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదోజనాః ॥
 అరిక్తపాణిదేవజ్ఞా చ్ఛృణుయాత్పుత్రజన్తనీతి ॥
 లగ్నస్య పశ్చాజ్ఞప్రధానత్వాత్ తావత్పశ్చాజ్ఞ ఫలముచ్యతే—

తత్ర తిథిఫలమ్—

కృతాగ్నిహోత్రమాసీనం యవనం మునిపుజనమ్ ।
 వినయేనోపసజ్గమ్య కశ్యపః పరిపుచ్చతి ॥
 కస్యం తిథౌ నగోజాతః కథం విద్యాచ్ఛుభాశుభమ్ ।
 వారనక్షత్రయోగ చ తథైవ కరణేఽపి చ ॥

యవనః—సాధు సాధు మహాతేజః గుణవాన్పరిపృచ్ఛసి ।

తత్సర్వం కథయిష్యామి పశ్చాజ్ఞఫలజాతకమ్ ॥
 తస్మైరై రపి న జ్ఞాతం మునిభిశ్చ విశేషతః ।
 తత్ర స్నేహే న హే వత్స కథయామి శృణుష్వహి ॥
 జాతోనరః ప్రతిపది త్రిదినం చ త్రిమాసకమ్ ।
 తేజతే చ మహాతేజాః సర్వథాశీతిమాయుషః ॥

రత్ర

సు

చపలోప్యతి నిష్ఠూరోప్యగ్నివాక్పూణ జానుకః ।
 జలప్రమాణ నిపుణో బహుభాషణ తత్పరః ॥
 ద్వితీయాయాం నరోజాతః సదా సత్యవ్రతోభవేత్ ।
 జనానందకరస్త్రాగ్రీ స్వకమన్ నిరతోభవేత్ ॥
 తృతీయాయాం నరోజాతః స్త్రీలోలశ్చ కృతీచలః ।
 వ్రతోపవాసనిరతో మూఢోవాదీ , జటాన్వితః ॥
 చతుర్థ్యాన్తు నరోజాతః లుబ్ధః పిశునవాగ్భవేత్ ।
 చణ్డః సాహసికః క్రూరః చలచిత్తః శతాన్వితః ॥
 పంచమ్యాన్తు న రోజాతః దీఘాయుశ్చ తతోభవేత్ ।
 మహామతిః స్థిరఃశూరః సత్యవాదీ జితేంద్రియః ॥
 షష్ఠ్యాంచైవ మహాతేజాః వ్రణాజ్జీత శిరస్తనుః ।
 స్త్రీలోలుపోతి సుభగో విద్యాకీర్తిపరోభవేత్ ॥
 సప్తమ్యాన్తు నరోజాతో దాక్షిణ్య గుణవాన్భవేత్ ।
 గురుదేవ పరశ్చైవ సదాచారోద్భవతః ॥
 అష్టమ్యాన్తు నరోజాతః స్వదారనిరతో భవేత్ ।
 బహుభాషోతిచపలః చలచిత్తోతినిష్ఠురః ॥
 నవమ్యాన్తు నరోజాతః స్త్రీహితః శాశ్వతోభవేత్ ।
 శుచిరత్యస్త సుభగో చలచిత్తోమహామతిః ॥
 జాతోనరోదశమ్యాన్తు లోకవ్యాపారకోవిదః ।
 కల్పశాస్త్రైషు కుశలః సత్యవాదీ దృఢవ్రతః ॥
 ఏకాదశ్యాం నరోజాతో దురాచారోతి దుస్సహః ।
 సుభగౌరతిలుబ్ధశ్చ వస్త్రభోజన తత్పరః ॥
 ద్వాదశ్యాన్తు నరోజాతోజ్ఞానవాన్ స్త్రీజితస్సుధీః ।
 వ్రతోపవాసనిరతోహ్యశత్రుమతివాన్భవేత్ ॥

త్రయోదశ్యాం సరోజాతః సిద్ధిదన్వహ కమను ।
 ఋద్ధిమాన్ వ్యాధినిముక్తః సదాబద్ధురతౌభవేత్ ॥
 చతుర్దశ్యాం సరోజాతః స్తుతోత్యన్తనుదుస్సహః ।
 పరదారరతః కూరః చలచిత్తః సదాభవేత్ ॥
 పూర్ణిమాయాం సరోజాతః పూర్ణాఙ్గుః సుందరోభవేత్ ।
 సదావృష్టమనాశ్శాన్తః సుభగౌతి గుణాన్వితః ॥
 అమాయాన్తు సరోజాతః పద్మినియాభం గతస్సుఖి ।
 చపలోబలహీనశ్చ బహుభీతి సమాకులః ॥

— ఇతి తిథిఫలమ్ —

— అథ వారఫలాని —

అల్ప కుంచితమూర్తిశ్చ మూఖః పటుమతిస్తథా ।
 తాత్రవృత్తిస్సరూపశ్చ మధుషిగ్గళకాలిమా ॥
 స్థిరః ప్రచణ్డః శూరశ్చ రక్తః శ్యామతనుశ్చుచిః ।
 పితృధిక్షోభ చతురోజాయతే సూర్యవాసరే ॥
 సౌమ్యః కాన్తోతిమధురౌ గదాజ్ఞోతికృశస్తనౌ ।
 సూక్ష్మకుంచిత కేశశ్చ ప్రజ్ఞాహస్తణవాన్భవేత్ ॥
 అకాలఫలితోజాతః స్థిరాలస్య స్వబుద్ధిమాన్ ।
 హామాధికః ప్రియవచా నృధస్త్రీ రతివల్లభః ॥
 సోమవారే సరోజాతః సాత్వికః తుయవృద్ధిమాన్ ।
 హ్రస్వకాయోతి గౌరశ్చ పృథువతోః సుబుద్ధిమాన్ ॥
 శూరః పటుమతిశ్చైవ క్రోధనః స్ఫుటవాక్తమీ ।
 తాత్రవృత్తిస్సమాయుక్తో జాయతే భామవాసరే ॥
 శ్యామవణః సుగౌరశ్చ కాన్తిమాన్ స్ఫుటవాక్సుధీః ।
 త్రిదోషాత్కభూయిష్ఠో జాయతే సౌమ్యవాసరే ॥

నిపుణోవిధృతిశ్శూలీ పాదా వైవ తథాకరౌ ।
 కృశావనతిచాపల్యో జాయతే గురువాసరే ॥
 శుక్లామ్బరధరశ్శాస్త్రః కృష్ణకుంచితమూర్ధజః ।
 ప్రచ్ఛన్నకాయస్సమతిః జాతః శుక్రస్య వాసరే ॥
 దీనః కృశతనుస్తబ్ధో దీఘాలస్యోదురాసదః ।
 వాతాత్మకౌసీచబుద్ధి మూఖస్థూలనఖత్వచః ॥
 రజోదుబళలహేతుశ్చ మలినశ్చబలశ్చలః ।
 క్రాదః క్రోధపరోనిత్యం జాతశ్చ శనివాసరే ॥

— ఇతి వారఫలాని —

— అథ నక్షత్రఫలాని —

అథాతః సమ్ప్రవక్ష్యామి నక్షత్రాణాం ఫలం శృణు ।
 సాధు కాశ్యపతత్యైన యథోవాచ ప్రజాపతిః ॥
 అశ్విన్యజ్ఞే తు జాతస్తు ఆతురోనిఘ్నరో భవేత్ ।
 విధిజ్ఞః కారణజ్ఞశ్చ కలహే విజయీ నుధీః ॥
 భరణ్యజ్ఞే తు సంజాతో నరోదేహప్రణాజ్ఞితః ।
 కులహీనాదరిద్రశ్చ మాతాషితం పరిత్యజేత్ ॥
 కృత్తికాయాం నరోజాతః స్త్రీబన్ధురహితస్తతః ।
 సుతాభ్యస్సుభగశ్చైవ సుఖసౌభాగ్య వధానః ॥
 రోహిణ్యాస్తు నరోజాతః దేవబ్రాహ్మణతత్పరః ।
 ఛన్ద్రోల్కారతత్వజ్ఞః స్వామిభక్తోద్భవప్రతః ॥
 సత్యవాక్ శుచిధర్మజ్ఞః త్యాగభోగనమన్వితః ।
 తేజస్వీ చపహ్యోయోగీ జాతస్యాన్త్యగశీమకే ॥
 మృదు స్థిరమతిః శూరః త్యాగోపాజితవిత్తవాక్ ।
 రోగశోకభయఃకోపీ ఆద్రాదాయాం జననే భవేత్ ॥

అ
త
రత్న
సూ

ప్రజావాన్మణవాన్సమృత్సన్ధివిగ్రహ కారకః ।
 అతీవ స్ఫుటవాగ్దుస్తః పునర్వస్వాం నరౌభవేత్ ॥
 ధనవాన్సముదారాధ్యో దృఢచిత్తః సులోచనః ।
 స్త్రీషు పల్లభశోభాఢ్యో భవేత్సుప్తేతు జన్మని ॥
 క్రూరస్సహసికః క్రుద్ధో మత్యాజ్ఞోవా నరశ్చలః ।
 తథా కాటిల్యకర్తా చ ఆశ్లేషాయాం నరౌభవేత్ ॥
 గమ్భీరోఽతిరతస్సాఖ్యే గమ్భీరోదారసత్వవాన్ ।
 ప్రాజ్ఞః శుచిస్తథాత్యాగీ జననే వై మఘానుచ ॥
 కన్దపఃపత్నీషు రతః సుదృఢః సుభగస్థిరః ।
 దృగ్గోచరే మహాభీరుః ఫల్గున్యాం జననే నరః ॥
 ధనవాన్ శస్త్రతత్వజ్ఞాక్షీబామానీ సులోచనః ।
 స్థిరశ్శాస్త్రే ధనే లుబ్ధా జననేచోత్తరాను చ ॥
 స్థిరకాయోన్మతవచాః సుశీలశ్చ సదానరః ।
 గన్ధర్వవన్దహవీరౌ హస్తక్షే జననే నరః ॥
 నీచాఽతిభీరుః క్షుధవాన్ చిత్తై బహుసమాకులః ।
 దుర్బలోరతివైకల్యో జననే చిత్తర్పక్షకే ॥
 నీతిజ్ఞోవాక్యవిరతో హన్య శాస్త్రవిశారదః ।
 శాస్త్రచిత్తః ప్రసన్నశ్చ స్వాత్యం వై జననే నరః ॥
 మలినశ్చ బలై యుక్తః పరదారరతఃశ్శరః ।
 విగ్రహీ బన్ధురహితౌ విశాఖాయాం ప్రజన్మనః ॥
 యువతీ రతినక్తశ్చ ప్రగల్భోఽతి సువణవాన్ ।
 అలసోదీనచిత్తశ్చ జననేచాఽనురాధకే ॥
 వ్యాయామీ రణశూరశ్చ నిత్యం బ్రాహ్మణతత్పరః ।
 విఖ్యాతోఽతిగుణాధ్యశ్చ జ్యేష్ఠే జ్యేష్ఠత్వమాప్నుయాత్ ॥

మృదువా గతిశూరశ్చ చలచిత్తౌగుణప్రియః ।
 హింస్రోవిశ్వాసహంతా చ మూలేన జననాన్నరః ॥
 చోరవృత్తివృథా డమ్భః క్రోధనోద్రవ్యవాన్లుణీ ।
 అసత్యవాదీ దక్షశ్చ పూర్వాషాఢే ప్రజన్తనః ॥
 బ్రహ్మాంశీ కుటభేదశ్చ వ్యాయామీ చ సరప్రియః ।
 సుఖతోఽతి చలశ్చైవ ఉత్తరాషాఢజన్తనః ॥
 సక్లేతనృత్తకుశలః సత్యవాదీ స్థిరాగ్రహః ।
 శాస్త్రపుణ్యకథాశ్రావీ శ్రవణే జననాన్నరః ॥
 దుజయః శౌకరహితో బహ్వశీ చ మహాశరః ।
 వృద్ధాతురౌ సదాత్రాతా జనన చ ధనిష్ఠకే ॥
 ప్రజావాక్ క్రోధనోపీరో ప్రచణ్డోఽతి ప్రగల్భవాక్ ।
 స్వదేహపాలసరతో జనన శతతారకే ॥
 గురుదైవతభక్తశ్చ సదాచారౌమహామతిః ।
 వివాదరహితోమానీ పూర్వాభాద్రపదే నరః ॥
 క్షయవృద్ధిధనోగేహ నీతిమాన్బహుభివృతః ।
 పితృతురస్సదాలస్య ఉత్తరాభాద్ర సమ్భవః ॥
 దురాచారోఽతినిష్ఠూరో రూపవాక్ క్రోధవాక్త్వరః ।
 స్వతన్త్రః సర్వకార్యేషు పౌష్టభే జననే నరః ॥

—ఇతి సక్షత్రఫలాని—

—అథ యోగఫలాని —

అథాతః సమ్ప్రవక్ష్యామి యోగానాం చైవ జాతకమ్ ।
 శ్రుణు కశ్యపతత్యైవ నరాణాం చ శుభాశుభమ్ ॥
 కాన్తౌబద్ధజనస్త్రీషు గృహదారరతః ఖలః ।
 స్వతన్త్రః సర్వకార్యేషు విష్కంభ్యే జననే నరః ॥

3౮

మాగవృత్తిః ప్రియావాచః సౌభాగ్యోఽతి గుణాన్వితః ।
 ప్రగల్భోమనసా తుప్తః సుస్థిరః ప్రీతిజన్తనః ॥
 నీతిజ్ఞః స్వస్థచిత్తశ్చ బద్ధరక్షణతత్పరః ।
 ఆయుష్క్తే సరోజాతః ఆయుష్యం జాయతే ధ్రువమ్ ॥
 వాక్యశ్రుతోధనీమానీ నిపుణః ప్రియవాక్సుధీః ।
 గన్ధప్రియోఽతిసుభగో సౌభాగ్యో జననాన్నరః ॥
 మతిమాప్నోగ్గుణాధ్యశ్చ శౌచాచారయుతస్సుఖీ ।
 శోభనే చ సరోజాతః సర్వకార్యేషు నిమలః ॥
 పరాపవాదీ శూరశ్చ సత్యహీనః సదాలనః ।
 పరదారరతః కామీ అతిగర్హప్రజన్తనః ॥
 సుశీలోగుణవాన్భోగీ బద్ధపుత్రకళత్రవాన్ ।
 ధర్మభ్యాతిరతోయోగీ సుకర్మణి సరోభవేత్ ॥
 సుభగోవాక్పతిః శ్రీమాన్సమ్యక్ కామీ చ వడ్డతః ।
 పరాయత్తోధనాధీ చ ధృతియోగే ప్రజాయతే ॥
 శూలయోగే భవః కోపీ తేజస్వీ కలహప్రియః ।
 చతురశ్చైవ ధనవాన్బలవాన్స్పృభు సేవకః ॥
 వాచాలకొమహాసత్వో డామ్బికొమదగర్వితః ।
 గోపోవాచాలకొగర్హే సరోజాతస్సమాహితః ॥
 మహామతిః స్థిరః శూరః సత్యవాదీ జితేంద్రియః ।
 వృద్ధియోగే సరోజాతః వృద్ధికామీ సదాభవేత్ ॥
 ధ్రువకార్యసదాకర్తా అధ్రువైశ్చైవ వజ్జితః ।
 ధ్రువయోగే సరోజాతో ధ్రువవాక్యోమహామతిః ॥
 మూఢోమలినచిత్తశ్చ మమోద్ధాటనకౌతుకః ।
 నిష్ఠురోఽతిమహావేగీ వ్యాఘ్రాతే చ ప్రజన్తనః ॥

కులటః సౌఖ్యసమ్మన్నో ధృఢవాక్యోమహామతిః ।
 భూషణోన్మాదసోహృష్టో జననే హాషణే నరః ॥
 సుశుద్ధః సత్యసమ్మన్నో బుద్ధిమేధా గుణాన్వితః ।
 తేజస్వీ చ స్థిరమతిర్వజ్రయోగే ప్రజన్తనః ॥
 భోక్తారోధనవస్తశ్చ జయినః సత్యవాక్ స్థిరాః ।
 సుసిద్ధాస్సర్వకార్యేషు సిద్ధయోగే ప్రజన్తనః ॥
 అస్థిరః సత్పరహితోమిత్రవంచనతత్పరః ।
 అసత్యవాదీ మూఖేశ్చ జననే వ్యతిపాతకే ॥
 వచసామధిపః శూరౌమిత్రవాంశ్చ సుబుద్ధిమాన్ ।
 ఆధ్యః సత్యయతస్త్యాగీ నరౌజాతౌ వరీయకే ॥
 దీనవృత్తిదురాచారౌ లుబ్ధస్సాహసికశ్చలః ।
 మలినోమదయుక్తశ్చ పరిఘే చ ప్రజన్తనః ॥
 గౌరః శుభాజ్ఞోనియతః శాస్త్రచిత్తః ప్రగల్భనాక్ ।
 దారపుత్రధనైర్యుక్తః శివయోగే ప్రజన్తనః ॥
 ప్రసన్నో మతిమాన్వీరః సర్వవ్యాపారకౌవిదః ।
 సుచరిత్రోనీతివేదీ సిద్ధయోగే ప్రజన్తనః ॥
 వివిధవ్యయశీలశ్చ స్వామిభక్తో మహామతిః ।
 నృప్రియోభిన్నదారశ్చ సుసాధ్యస్సాధ్య జన్తని ॥
 సుభగోధామికశూరః శాస్త్రాత్మా చ సునిమలః ।
 ప్రణతప్రియకారీ చ శుభయోగే ప్రజాయతే ॥
 సత్యవాక్సుమతిః కాన్తః ఖ్యాతిమాన్ప్రితిపారగః ।
 కలాశాస్త్రైషు కుశలః శుక్లయోగే ప్రజన్తనః ॥
 ప్రియవాక్యోమహాసత్వో బ్రహ్మజ్ఞోబ్రాహ్మణప్రియః ।
 ప్రగల్భానిమలమతిః బ్రహ్మయోగే ప్రజన్తనః ॥

3౮

ద్రవ్యవాక్ సుమహాత్మ్యాగీ రాజసైశ్చ గుణైర్యుతః ।
 భోగైశ్చర్యయుతః కామీ ఖన్ద్రయోగే ప్రజాయతే ॥
 లుబ్ధః పిశునచిత్తశ్చ బహుభాషణతత్పరః ।
 అధ్రువశ్చలచిత్తశ్చ వైధృతౌ చ ప్రజన్తనః ॥

— ఇతి యోగఫలాని —

— అథ కరణఫలాని —

మత్తస్తీవ్రమదోజారః సుఖవాక్ స్థానవజ్జితః ।
 కరణే చ బవెజాతః సై నాపత్య బలేశ్వరః ॥
 సుధీరః సుభగః స్వజ్ఞీ బలీశీలరతస్సుఖీ ।
 బాలవే యది జాతస్తు బాలకమన్ సదారతః ॥
 ప్రాగ్జన్తక్రోధధీరశ్చ కౌతుకానన్దవధానః ।
 పాపకమన్రతశ్శోకీ కాలవే జననాన్నరః ॥
 సాత్త్వికః సత్యసమ్మన్మః స్థిరశ్చన్ద్రప్రతాపవాన్ ।
 తపసా మానసే తుష్టో జాయతే తైతలే నరః ॥
 చిత్రవిన్దతిమాన్ దక్షిణ్దుర్బలః బహుభాషణః ।
 చపలోగ్ర తరోజన్మజ్జాతోవై గరజే నరః ॥
 నానాపుణ్యవిశేషజ్ఞో వణిత్కమన్ విధాయకః ।
 వణిజాభ్య నరోజాతో వణిగ్వృత్తిః సదాభవేత్ ॥
 శూరస్సాహసికశ్చన్ద్రః పాపకమన్రతశ్చలః ।
 ప్రచ్ఛన్నస్సవన్కార్యేషు విప్ర్యాభ్య చ ప్రజన్తనః ॥
 సదాయోగరతశ్శాన్తో సదాచారీ మహామతిః ।
 శకునాభ్య నరోజాతః సవన్దేవరతస్సుఖీ ॥
 త్రికాలజ్ఞానకుశలః క్షీణాత్మా క్షణదుఃఖకృత్ ।
 సవన్శాస్త్రసమారాధో బహుభాషీ బలాన్వితః ॥

ప్రాజ్ఞావాగ్మీ చ దీహాయశ్చతుష్పాదే చ జాయతే ।
 సవకాలేషు విఖ్యాతో ధీమాన్కోపరతస్సదా ॥
 ఛన్నపాపస్వతన్త్రశ్చ కరణే నాగసంజ్ఞతే ।
 మలినోమదయుక్తశ్చ పిశునశ్చాతి నిష్ఠురః ॥
 విగ్రహీ బద్ధరహితః కింస్తు ఘ్నో చ ప్రజన్తనః ॥

—ఇతి కరణఫలాని—

—అథ రాశిఫలాని—

కృశాజ్ఞశ్శ్రీఘగః కామీ క్రుద్ధశ్శూరోజ్ఞనా ప్రియః ।
 చేష్టాభిజ్ఞః సుఖికాన్తా మేషేజాతోభవెన్నరః ॥
 తుమీకేశసహస్పూరః శ్లేష్మలః సుభగస్సుధీః ।
 ప్రియకన్యస్తథాత్సాహీ జాతశ్చన్ద్రే వృషే స్థితే ॥
 సువ్రతః సుభగోదత్తో గీతన్మత్తరతస్సుధీః ।
 శాస్త్రజ్ఞోమృదుభాషీస్యాచ్చన్ద్రే మిథునరాశిగే ॥
 దైవజ్ఞః ప్రచురాచారః తేజోజ్ఞానరతస్సుధీః ।
 స్త్రీనిజితోవ్యయీకామీ కకటే జాయతే నరః ॥
 పిష్టశాత్వీవిశాలాక్షః క్రోధీ శూరోరణప్రియః ।
 ఆత్మజ్ఞశ్చరతిద్వేషీ గర్వితః సింహజోనరః ॥
 సత్యవాంస్తు కలాభ్యాసీ ధర్మిష్ఠః శాస్త్రసారగః ।
 అల్పకన్యస్తథావాగ్మీ కన్యాయాం పరదేశగః ॥
 కృశాజ్ఞశ్చ ధనీవాగ్మీ కృపణః క్రయవిక్రయా ।
 భక్తోదేవద్విజాతీనాం మేధావీ స్త్రీజితోధటే ॥
 వృత్తజంఘస్సుపేశ్చ రాజపూజ్యః ప్రయత్నవాన్ ।
 క్రూరాత్తాచ్ఛన్నపాపశ్చ విక్రమీ వృశ్చికోదయే ॥
 సూలదంతాధరగ్రీవః కుబ్జాజ్ఞః కునఖిస్సుధీః ।

3౪౨

కావ్యకతా ధనుజాతః ప్రగల్భాధామికశ్శుచిః ॥
 విస్తీర్ణావృత్తుటీకామః శీతాళుస్సుభగోలసః ।
 ఘృణీసత్వాధికోమానీ నిజదారరతోమృగై ॥
 దీఘగ్రీవౌనిరాలస్యో దీఘాజ్ఞోరాగసంయుతః ।
 పరదారరతః పాపీ ప్రహృష్టశ్చ ఘటాద్భవః ॥
 తుజ్జనాసోబృహచ్చీషశ్చార్చుబుద్ధిస్త్రీయాః ప్రియాః ।
 పణ్డితోధనభోగీన్యాజ్జనాశ్రయరతోర్ముషే ॥

—ఇతి జన్మరాశిఫలమ్—

—అథ లగ్నఫలమ్—

మేషులగ్నోదయే జాతశ్చన్ద్రోమానీ సుదుస్సహః ।
 క్రోధీ స్వజనహంతా చ విక్రమీ పరవత్సలః ॥
 మృషులగ్నోదయే జాతో ధర్మిష్ఠో గురువత్సలః ।
 గుణీ కాన్తోధనీలుబ్ధః హారస్సవజనప్రియః ॥
 మిథునోదయసంజాతో జ్ఞానీసజ్జనవత్సలః ।
 యోగీ భోగీ తథా త్యాగీ దీఘసూత్రోవిమశ్శకః ॥
 కర్కీలగ్నోదయే జాతో ధర్మిష్ఠోగురువత్సలః ।
 మృష్టాన్నపానసంభోగీ భాగ్యవాన్సజ్జనప్రియః ॥
 సింహులగ్నోదయే జాతోభోగీతత్త్వ విమశ్శకః ।
 స్వలోదరోల్పమత్రత్వ సత్వాధోవ్యరణవిక్రమః ॥
 కన్యాలగ్నోదయే జాతోనానాశాస్త్ర విశారదః ।
 సౌభాగ్యగుణసంయుక్తః సున్దరోరతివత్సలః ॥
 తులాలగ్నోదయే జాతోసుధీస్సత్కర్మజీవికః ।
 విద్వాన్ సర్వకలాభిజ్ఞః ద్రవ్యాధ్యోబలవజ్జితః ॥
 లలిలగ్నోదయే జాతశ్శౌర్యవాన్దుష్టమానసః ।

విజ్ఞానజ్ఞానవేత్తా చ సుద్యేషీ విగ్రహీ సుధీః ॥
 ధనులగ్నోదయే జాతోమతిమాన్ ధనవాన్సుధీః ।
 కలావిద్యాప్రధానోహి ప్రజ్ఞోన్యత్యైషు కోవిదః ॥
 మృగలగ్నోదయే జాతోనీచకమన్ బహుప్రజః ।
 బుద్ధోలనశ్శతోదీనః స్వకార్యైషు కృతోద్యమః ॥
 కుమ్భలగ్నోదయే జాతోచలచిత్తః సుహృత్ప్రియః ।
 పరదారరతోనిత్యం మృదుకార్యోనుహామతిః ॥
 మీనలగ్నోదయే జాతః ప్రచురోరత్నకాంచనైః ।
 అల్పకామోతి దక్షశ్చ దీఘకాలవిచిన్తకః ॥

—ఇతి జన్మలగ్నఫలాని—

—అథ నవాంశఫలాని—

దీనః పాపీ విరోధీచ దుష్టశ్చోర గుణాన్వితః ।
 పిశునోవ్యసనాసక్తో చోరస్తు ప్రథమాంశకే ॥
 ధీరోభక్తః సదాహృష్టస్త్వాగవాన్ గుణవాన్ ఖిలః ।
 రతిప్రియః స్త్రీషురతో జాయతే వృషభాంశకే ॥
 నానాశాస్త్రకలాభిజ్ఞః ప్రవక్తాగుణవత్సలః ।
 ధర్మిష్ఠః సత్యవాగ్ధీరః తృతీయాంశే సరోభవేత్ ॥
 ప్రచ్ఛన్నకార్యః సుమతిః నీతిమాన్ గుణసంయుతః ।
 గృహదారరతోనిత్యం కక్యంశే జాయతే నరః ॥
 భోగసౌభాగ్యసమ్పన్నః జ్ఞాతిమాన్సుందరస్సుధీః ।
 చిరాయుః పుత్రవాన్తైష్ఠివ సింహంశే జాయతే నరః ॥
 బహుమాయః కురూపశ్చ స్త్రీజతోవికలేంద్రియః ।
 ప్రమాదీ పిశునోలుబ్ధః కన్యాంశే జాయతే నరః ॥
 శూరః కాన్తామహతోత్సాహీ నుతిమాన్సస్య సంయుతః ।

3౮౨

ప్రవక్తాద్భుతవైరశ్చ తులాంశే జాయతే నరః ॥
 కూరః క్రుద్ధః క్లేశసహః ఫలకామీ బహుప్రజః ।
 దరిద్రోమత్సరగ్రస్తా వృశ్చికాంశే ప్రజాయతే ॥
 క్షతవృత్తిః సుచారిత్రః సాహసీచణ్డవిక్రమః ।
 ధర్మకర్మకరతః శ్రీమాన్ చాపాంశే జాయతే నరః ॥
 రోగవానటనాదక్షో భోగ్యుదారగుణాన్వితః ।
 అపకారరతౌనిత్యం మకరాంశే ప్రజాయతే ॥
 నిస్వః పాపరతః క్రోధీ కలాశాస్త్రవిచక్షణః ।
 శరచిత్తోగుణాధ్యశ్చ కుమ్భాంశేజాయతే నరః ॥
 ప్రవాళమాక్తికాదీనాం మణీనాం చాఙ్కనప్రియః ।
 మానీ సవజన్తైః పూజ్యోమీనాంశే జాయతేనరః ॥

— ఇతి అంశఫలాని —

— అథ తిథిగణ్డాంత్యచ్యుతే —

నవనీతారిప్యై- పూర్ణాతిథీనాం నిస్సృణాం తథాంత్యితి ।
 పంచమి దశమి పంచదశ్యః పూర్ణాః । తాసామన్తిమే ద్వే
 ఘటికే గణ్డాంత్యః ॥ తథాహ—వసిష్ఠః—

పంచమ్యాం పంచదశ్యాం దశమ్యామన్తిమే ఘటి ।
 ద్వే ద్వే చ ఘటికాన్త్యాదా గణ్డాంత్యమితి కథ్యతే ॥

— అథ షిత్రోరకనక్షత్రదోషః —

అథైక నక్షత్రజననదోషాఃకౌ నవనీతారిప్యై—

యద్యేకతారాప్రభవాస్తు కన్యాః పుత్రాశ్చ తేస్యః పితృరస్తకారాః ॥

షిత్రోరకనక్షత్ర జాతాః కన్యాః పుత్రాశ్చ షిత్రోమ-

రణకరా భవన్తి ॥

తథాహ- దేవకీతిః—

యద్యైకస్థినిష్ఠే జాయంతే దుహితౌఽథవాపుత్రాః ।
పితరస్తరకరాహ్యేతే యద్యపరే ప్రీతిరతులాన్యత్ ॥

భృగుస్తావాహ—

పితృజన్మని యే జాతాస్తేహన్యు శ్చ తథా పితౄన్ ।
మాతృజన్మని యాజాతా మాతృణాం ఘాతీకాన్ప్రియః ॥

వసిష్ఠస్తు—

ప్రితోస్తు జన్మకర్మక్షే జాతన్తు పితృమాతృహృత్ ।
జన్మతానై చ తల్లగ్నే జాతస్సవ్యోమృతిప్రదః ॥
పితృశ్చభగ్రహైర్దృష్టో మాసే వాఽధేభవాపునః ॥

హోరాసారేతు—పితృజన్మాప్తమే జాతః తస్మిన్ లగ్నకైపివా ।

తత్రైవ పితృకార్యాణి పితృశ్రేష్ఠా భవేత్సతః ॥

గృహకాంక్షిత గ్రహాయుక్తనక్షత్రే జాతస్యారిష్టఫలమాహ ॥

వసిష్ఠః—గ్రహకాంక్షితనక్షత్రే దత్తపుత్రోభవేచ్ఛిశుః ।

గ్రహాయుక్తే చ నక్షత్రే జననాద్రోగపీడితః ॥ ఇతి ॥

— ఇతి ఏకనక్షత్రజననదోషః —

అథ జ్యేష్ఠానక్షత్రఫలముక్తమ్ ॥ బ్రహ్మయామశే—

జ్యేష్ఠాదా జననీ మాతా ద్వితీయే జననీ పితా ।

తృతీయే జననీ భ్రాతా స్వయం మాతా చతుర్థకై ॥

ఆత్మానం పశ్చిమే హన్తి షష్ఠే గోత్రక్షయోభవేత్ ।

సప్తమే చోభయకులం జ్యేష్ఠభ్రాతరమష్టమే ॥

నవమే శ్వశురం హన్తి సవంహన్తి దశాంశకమితి ॥

— ఇతి జ్యేష్ఠానక్షత్రఫలమ్ —

3౮౨

— అథ మూలనక్షత్రఫలముచ్యతే —

నవనీతారిష్టవ్యాఖ్యానే నసిష్టేన—

మూలక్షే జాయమానస్య పరిత్యాగోవిధీయతే ।

అష్టవర్షమతిక్రమ్య పితృపుత్రం నిరీక్షయేత్ ॥

పూర్వం దశకనమాత్రేణ పితృమరణమాదిశేత్ ॥

మనురపి—

అభుక్తమూలజాతస్య పరిత్యాగోవిధీయతే ।

అదశనాద్వాపి పితుః సతుతిష్ఠేత్సమాప్తకమ్ ॥

మూలస్య ప్రథమేసాదే పితృనాశో విధీయతే ।

ద్వితీయాంశే తథా మాతుస్తృతీయే ధనహానికృత్ ॥

కులశోకాపహాన్యన్త్యై ధనవాన్స్వణ్యపాన్భవేత్ ।

నిరామయోరాజపూజ్యః ప్రవక్తా చ సుఖిభవేత్ ॥

కుమారీమప్యదృష్టేవం వర్షాణ్యష్టౌ తథా దిశేత్ ।

వ్యత్యయే న ఫలం జ్ఞేయం ఆశ్లేషాసు చ మూలవత్ ॥

అభుక్తమూలనన్భవం పరిత్యజేత్తు బాలకమ్ ।

సమాప్తకం పితృభావం న తన్నుఖం విశోకయేత్ ॥

తదాద్యపాదకేపితా విపద్యతే జనన్యథా ।

ధనక్షయీతృతీయజశ్చతుర్థజశ్చభావహః ॥

ప్రతీపమస్త్యపాదతః ఫలం తదేవ తద్భవేత్ ।

ప్రతీపం ప్రతిలోమం చ తదుక్తందోషశాన్తయే ॥

విధేయమత్ర శాన్తికమ్ ॥

అభుక్తమూలలక్షణం కేచిదన్యథాహుః ॥

జ్యేష్ఠానైః ఘటికైః కాచెన్మూలాదా ఘటికాద్వయమ్ ।

అభుక్తమూలమిత్యాహుస్తత్ర జాతం శిశుం త్యజేత్ ॥

నవసీతారిపై.—

చతుర్ముఖీ మూలమఘాశ్వినాదా గణ్డాస్తమనై చ ఘోస్తపాష్టే ||
దేవరాతః—

రేవత్యాశ్వినయోమృధ్యే మధ్యే నై సాపానైత్రయోః |
తథైస్తమూలయోమృధ్యే గణ్డాన్దోహి విధీయతే ||
గణ్డాస్తస్య ప్రమాణం హి ఘటికానాం చతుష్టయమ్ |
ఆద్యనాడ్యాస్తు జాతస్య పితామరణమాప్నుయాత్ ||
ద్వితియాయాం తథా మాతా తృతీయాయామథాన్వయః |
చతుర్థ్యాం జాయమానస్తు హన్తిభాతృ న సంశయః ||
జ్యేష్ఠారేవతి సాపాస్తమూలమైత్యాశ్వినాదిషు |
నాడ్యశ్చత్రస్తా గణ్డాన్దో యోజాతస్సకులా నైక ఇతి ||

— ఇతి మూలానక్షత్రవిషయమ్ —

— అథ చంద్రలగ్నయుక్త నక్షత్రదోషఉచ్యతే —

పితృమృతిహస్తయమత్రిపాదే

పితృశ్చ పూర్వే జలపుష్యయోశ్చ |

త్వాష్ట్రాద్యయోస్సస్యత్పితృమాతృనాశ-

శ్చన్ద్రోదయే మాతృనధోర్యమాద్యై ||

హస్తభరణ్యస్తృతీయపాదే చంద్రలగ్నే జాతః శుభగ్ర-
హదృష్టిరహితే సతి మాతాపితరౌ హన్తి | పుష్యపూర్వాపాథ-
యోః ప్రథమపాదే చన్ద్రోదయే శుభగ్రహదృష్టిరహితే సతి జాత-
స్తు పితరం హన్యాత్ | చిత్రాయాం ప్రథమపాదద్వయే చంద్రల-
గ్నే శుభగ్రహదృష్టిరహితే సతి మాతాపితరౌ హన్తి | పూర్వ-
ఫల్గునీనక్షత్రస్య ప్రథమపాదే చంద్రలగ్నే శుభగ్రహదృష్టిరహితే
సతి జాతోమాతరం హన్తి ||

అగస్త్యసి—

తావృష్ట్య చ తిష్యే చ తథైవ తోయే
కన్యాకుళీరొదయ చాపలగ్నే ।

శుభగ్రహః పశ్యతి చేన్నహన్యా

త్పితౄంశ్చమాతౄశ్చ సుతం చ మాతుశమ్ ॥

భృగుః—తదాద్యపాదయోర్యష్టై మాతరం చ జిఘాం సతి ।

చన్ద్రోదయే పుష్యజలర్క్ష జాతౌ నిహన్తి తాతం జననీం సపుత్రామ్ ।

పుష్యజలర్క్షే పితౄమాతృపుత్ర తన్మాతుళాన్ హన్తి పదక్రమేణ ॥

పుష్యే కర్కశగ్నే పూర్వాషాఢే ధనుర్లగ్నౌ జాతః పిత-

రం హన్తి । అథవాపుష్య పూర్వాషాఢయోః జాతస్తు చశుషు-

పాదేషు చన్ద్రోదయశాలే జాతః క్రమాత్పితౄమాతృస్వమాతు-

ళాన్ శుభగ్రహదృష్టిరహితే సతి హన్తి । అరిష్టాప్తకేపుకృమ్ ॥

పూర్వాషాఢభపుష్యయోః పదవశాత్తాతస్య మాతుః క్రమాత్ ।

పుత్రస్యాఽపి చ మాతుశస్య చ మృతిః వీడాకరం జాతయోః ఇతి ॥

రత్నకోశే—పక్షత్రేష్విన్దుయుక్తేషు జాతానాం యత్ఫలం స్మృతమ్ ।

తత్తదేవ సమాదేశ్యం తేషు లగ్నగతేషు ॥

బృహస్పతిస్తు—

స్వజన్తకాలే చన్ద్రోస్యాన్నక్షత్రాల్లగ్నభాదపి ।

గురుప్రకృతే విపన్నాశే పృథవాద వినాశికమ్ ॥

తయోరప్తమభే జీవః ప్రత్యరేవా ప్రయాతిచేత్ ।

దోషాపవాదాన్ సంయమ్య దోషానేవ సమర్థయేత్ ॥

యస్య లగ్నక్షే జన్తక్షే గురొస్సప్తమ పశ్చమా ।

తృతీయోవాఽస్య దోషాణామపవాద వినాశనః ॥

యస్య లగ్నస్య జన్తక్షే రవిర్విపదివా స్థితః ।

ప్రత్యరేవా వధేవాపి దోషాణామపవాదవాన్ ॥

భరద్వాజశ్చహ—సరస్వలగ్ననక్షత్రం తదా చన్ద్రక్షేమేవ చ ।

తయోబలయుజోస్సాన్యతాం జాతస్య తు శుభాశుభావితీ॥

—ఇతి చన్ద్రలగ్నయుక్త నక్షత్రదోషః—

—అథ రాశిదోష ఉచ్యతే—

భవన్తి పుంసః సమరాశి జాతాః ।

సమాన శీలా విషమే విరుద్ధాః ॥

అత్ర సమశబ్దేన రాశీశ్చైక్య ముపలక్ష్యతే । విషమశబ్దేన శత్రు-
రాశయః । షష్టాష్టమరాశయశ్చ తేషు జాతా యథా సంఖ్యం
ఏకశీలావిరుద్ధశీలా భవన్తి ।

తథాహ దేవకీర్తిః—

యది కన్యాః పుత్రవా సమక్షజాతా భవన్తి సమశీలాః॥

విషమే భవన్తి విషమానరస్య సర్వేషు కార్యేష్వీతి ॥

—ఇతి రాశిదోషః—

—అథ విష్ట్యాది షోడశదోషాః—

విష్ట్యాం దారిద్ర్యమాచప్తే కుళికెజస్య వైకృతమ్ ।

యమకణ్ఠే ఫలం కన్యాస్త్రిక్తాయాం షణ్డతామియాత్ ॥

వృతీపాతేఽజ్ఞహీనస్సాన్యత్పరిఘే మృతిమాదిశేత్ ।

వైధృతో పితృహానీస్సాన్యన్నప్తేన్ద్రాపథతాం ప్రజేత్ ॥

శూత సమూలనాశస్సాన్యత్కులనాశోన్దభే భవేత్ ।

విపరీత ప్రసూతో తు నాభినాశ ప్రవేష్టన ॥

రాష్ట్రస్య సృపతేన్ద్రైవ స్వస్యాఽపి చ వినాశకః ।

అధికాక్లే చ హీనే చ సన్ధ్యయోరుభయోరపి ॥

పవణ్యపి ప్రసూతో చ సర్వానిష్ఠభయప్రదః ।

తద్వత్సదన్త జాతశ్చ పాదజాతస్తథైవ చ ॥

తస్మాచ్ఛాన్తిం ప్రకుర్వీత గ్రహాణాం క్రూరచేతసామ్ ।

దైవజ్ఞం పూజయేత్తత్ర శాన్త్యాశాన్తిభావవిషయతి ॥

విష్టాది లక్షణము క్తమ్- సజ్జహే—

కృష్ణై తృతీయాదశమీ చ రాత్రౌ తత్సప్తమీ భూతదివా చ విష్టిః ।

ఏకాదశీ నక్తమతశ్చతుర్థీ శుక్లాష్టమీ పూర్ణాదివా చ విష్టిః ॥

కృష్ణపక్షే త్రితీయాదశమీ రాత్రౌ విష్టిభావతి । తత్సమీ-

చతుర్దశ్యే దివా విష్టిః । శుక్లపక్షే చతుర్థ్యే కాదశ్యే రాత్రౌ

విష్టిః । అష్టమీ పౌర్ణిమాస్యే దివా విష్టిః ॥

— అథ గుళికలక్షణమ్ —

అహఃప్రమాణం వసుధావిభజ్య తద్వారపస్య ప్రథమో న్యై భాగః ।

శేషః షడంశః క్రమశోపినయాః శనేస్తు భాగం గుళికం వదన్తి ॥

శనయంతః గుళికోజ్జయో గువంశౌ యమకణ్డకః ।

అథప్రహరః సామ్యాంశోహ్యకాంశః కాలసంజ్ఞకః ॥

వారస్యాహః ప్రమాణమష్టథా విభజ్య తత్రప్రథమాం న్యై-

భాగా వారాధిపస్యాంశౌ । శేషః క్రమేణ తత్తద్గ్రహాంశా భ-

వన్తి । యశ్శనయంతః సకుళికౌ భవతి । యోబృహస్పత్యంతః సయ-

మకణ్డకౌ భవతి । యస్సామ్యాంశః సోఽథప్రహరసంజ్ఞకః । య-

ఆదిత్యాంశః సకాలసంజ్ఞకః ।

రిక్తేతి ॥ చతుర్థీ నవమీ చతుర్దశ్యోరిక్తాః ॥

అన్ధనక్షత్రలక్షణము క్తమ్— శ్రీపతినా—

అన్ధభం తదనుమన్దలోచనం మధ్యలోచనమతస్సులోచనమ్ ।

రోహిణీప్రభృతిభిశ్చతుర్విధం సాఽభిజిచ్ఛగణయేత్పునః పునః ఇతి ॥

రోహిణీ పుష్యకృత్త రావిశాఖాపూర్వామాధాశతభిషక్ రేవతి ।

ఎతాని సప్తనక్షత్రాణి న్యతీపాతాదయః ప్రసిద్ధాః ॥

లగ్న గండాంతర్యతే — నవనీతారిష్టే —

పూర్ణాతిథీనాంతిస్తూణాంతథాంతైమినీతికర్మోక్తవమోనవాంశః ।

మేషే చ కణ్ణీరవ ధన్వినోశ్చ గణ్డాస్త్య ఆద్యోనవమస్థధాంశః ॥

తిథిగణ్డాస్త్యః పూర్వమేవౌక్తః ॥

మీనపుశ్చికకర్కటేషు చరమోనవాంశః ।

మేషసింహధనుషామాద్యోనవాంశశ్చ గణ్డాస్త్యస్తథోక్తమ్ ॥

వసిష్ఠేన — మీనాళి కర్కటాంత్యాశ్చ మేషధన్విన్ముగాధిపే ।

నవాంశ ఆదిమశ్చేన రాశిగణ్డాస్త్య ఈరితః ॥

ఎతేషాం గణ్డాంతానాం ఫలమ్ ॥

తిథ్యక్షగణ్డే పితృమాతృనాశోలగ్నైశ్చ సన్ధౌ తనయస్య నాశః ।

సర్వేషునాజీవతి హన్తివంశం జీవన్మునస్సాస్యత్ బహువారణాశ్వః ॥

తిథిగణ్డే నక్షత్రగణ్డే చ జాతోమాతాపిత్రోమృతికృత్ ।

రాశిగణ్డే జాతః ఆత్మభూతకౌ భవతి । వంశం చ హన్తి జీవతిచ —

దృహచువారణాశ్వో భవతి ॥

— ఇతి గణ్డాస్త్యఫలమ్ —

— అథ విషమఘటికా దోషః —

వసిష్ఠః — విహంశక గతే చంద్రే జాతోయను పురంప్రజేత్ ।

ఆదిత్యాంశే పితృన్మృత్యుః చంద్రాంశే మాతృరేవ చ ॥

భూమాంశే మాతృశ్చంద్రైశ్చ సౌరాంశే భ్రాతృరేవ చ ।

అన్యాంశే విషసంస్పృష్టే జాతస్య మరణం భవేత్ ॥

సర్వేషు గణ్డాంతేషు శుభగ్రహదృష్టివర్జితేషు అరిష్టం భ —

వతీత్యుక్తమ్ ॥ నవనీతారిష్టే —

తిథ్యక్షగణ్డాంత్యంశ దివా నిశాంత్యే జాతస్యరిష్టం శుభదృష్టిహీనే ॥

తిథ్యన్తే నక్షత్రాన్తే రాశ్యన్తే అంశాన్తే నిశాన్తే దివాన్తే
శుభదృష్టిహినే సతి జాతస్యరిప్తం భవతి । నృసింహస్తావహా—

స్వవగే— మిత్రభేస్త్యాచ్చే శుభయుక్తే శుభక్షేతే ।

గణ్డాస్తదోపముద్భూతం సద్యఎవ వ్యపోహతి ॥

— ఇతి విషఫుటికాదోషః —

— అథ జననలగ్నఫలమ్ —

తత్ఫలం గృహవశాదభవతి । తదుక్తం నవనీతారిష్టే ॥

తాతామ్బికాసోదర మాతులాశ్చ మాతామహస్తాతపితాచనూనుః ।

సూర్యాదిభేటాః క్రమశః ప్రదిప్తాః త్రిలోణగస్తేఽపిచ తాన్నిహన్యుః ॥

సూర్యాదయః శస్యంతాః గ్రహాః క్రమాత్పితృమాతృమా—

తుశమాతానుహపితామహ పుత్రసంజ్ఞతా భవేయుః । తె సర్వే

లగ్నాత్పితృమనవమగతాస్తత్తత్సంజ్ఞానురూపాః హన్యుః ॥

అత్ర వసిష్ఠః—

లగ్నాత్పితృమ సంస్థాగురురవిసితచంద్రమౌసితాః క్రమశః ।

మాతృజనకం చ జనకం పితృజనకం మాతరం సుతం హన్యుః ॥

భృగుశ్చహ—

అకశ్చారిః కుజశ్చంద్రః పితృమస్తాః ప్రసూషుతి ।

పితరం మాతరం భ్రాతృత్వా ఆత్మానం చ జిహూం సతి ॥

సౌరేష్ణిరాత్రౌ పితరః పితృవ్యస్తత్పాపయోగాత్తు పితృవ్యనాశః ।

దివా జాతస్య సారిః పితృవ్యః రాత్రిజాతస్య రవిః పితృవ్యః ॥

తథాహ దేవకీతీః— దినసే మాతాపితౄౌ శుక్రరవీ శశిశనీనిశా—

యాం చ మాతృభగినీ పితృవ్యైవిపర్యయాత్కీర్తితాయవనైః ।

తస్మాత్పితృవ్య సంజ్ఞకోగ్రహః పాపయుక్తశ్చేత్పితృవ్య నాశకోభ—

వతి ॥ ఎవం సవత్ర యోజనీయమ్ ॥ అత్ర జననలగ్నం చంద్రల—

గ్నం. చ సమ్యక్పరీక్షణీయే ॥ తథా చ భరద్వాజః—

చంద్రులగ్నం శరీరంస్యాల్లగ్నం స్యాత్ప్రాణసంజ్ఞకమ్ ।

తే ఊభేసమ్యరీక్ష్యైవ కథావ్యం శ్రేయశ్చ తా ॥

— అథ తాతల్లగ్నయోగాఉచ్యతే —

సోమాకభాసూను యమావ్యయస్థాః

మాతాపితృభాతృ సుతాన్నిహన్యుః ।

లగ్నద్వాదశశస్థితా రవిశశికుజశనైశ్చరాః

క్రమాత్పితృమాతృభాతృసుతాన్నిహన్యుః ॥

వసిష్ఠస్తు-ద్వాదశే మన్దసూర్యా చ క్షీణచంద్రశ్చ సప్తమే ।

పితృమరణదాస్యద్యః శుభదృష్టే త్రియబ్దకే ॥

భృగుస్తు—ఉదయాద్దశమే మన్దో నాశయేదచిరాత్సుతమ్ ।

పితరం భాస్కరౌ హన్యాన్తాతరం హిమదీధితిః ॥

సప్తాష్టమస్తేరశుభై జనన్యా సాధం సుతో నశ్యతి పాపదృష్టే ।

లగ్నాత్సప్తమాష్టమస్తేః పాపగ్రహైః దృష్టే లగ్నే జాతో

జనన్యాసహ మ్రియతే ॥ శుభగ్రహదృష్టే సతి తయోవ్యాధి-
భావతి ॥

తథా చ దేవకీతిః—

లగ్నాత్సప్తమాష్టమస్తేః పాపైర్దృష్టే యదా తదా లగ్నే ।

మరణం స్యాచ్చిశుమాత్రోః శుభదృష్టిశ్చేద్యవేద్యాద్యధిః ॥

వ్యయస్థితేకై రుధిర చతుర్థే చంద్రై కృతే నశ్యతి సా సగర్భా ॥

ద్వాదశశస్థితేకైః క్షీణచంద్రై భౌమ చతుర్థాగతే సతి

సా సగర్భా మ్రియతే—

లగ్నేకుజేకై స్తరగేనిపేకేశస్త్రీణామాత్రాసహ గర్భమృత్యుః

జన్మలగ్నగతే భామ సప్తమగతే సూర్యే జాతో మా-
త్రా సహ శస్త్రైః మ్రియతే ॥

ధనవ్యయస్థశుభైశ్చ తద్వత్కూరేషీతైస్సామ్యదృశా విహీనైః

ద్వితీయద్వాదశగతాః పాపాః శుభైరదృష్టాః పాపైరదృష్-
టాశ్చైచ్ఛస్త్రైః సహనుతాం జననీహన్యుః ॥

గ్రహారవేందూ తనుగౌసపాపాకుజోఽప్యమే మాతృసుతాత్వయాయా

క్రూరగ్రహసహితై గ్రహణయుతై చంద్రై వా ఆదిత్యే వా
లగ్నగతే సతి అష్టమగతే కుజే చ జనన్యాః శిశోశ్చ శస్త్రైః మృ-
తిస్సన్యతే ॥

జీవేత్సవిత్రిమియతేచ సూనుః క్రూరేషు షడ్ద్వాదశగేషుసూత్యాం

క్రూరగ్రహేషు షడ్ద్వాదశగేషు సత్సు మాతా జీవేత్ ॥
సూనునశ్చ్యేత్ ॥

రాహుబాలిష్ఠౌ నవపంచమస్థః క్రూరేణ దృష్టః పితృహేతి కేచిత్ ॥

గ్రహణకాలప్రభృతి షడ్భాసపర్యంతం బలిష్ఠౌ రాహుః జ-
ననకాలే లగ్నాత్పంచమనవమస్థః క్రూరేణ దృష్టః శ్చేత్పితరం హ-
న్తి ॥ సోఽపి చతుర్థగతశ్చేత్పిత్రం హన్యాత్ ॥ కెతురప్యేవమేవ
కరోతి ॥

తథా చ వసిష్ఠః—

రాహుశ్చతుర్థగస్సూనుం పితరం నవమస్థితః ॥

హన్యాత్కేతుశ్చ తద్వత్సన్యత్పాపదృష్టౌ దినత్రయే ॥

చంద్రే నభస్థే హిబుకే చ పాపే శుక్రే స్తరే స్యాత్స్వకులస్య హన్తా ॥

లగ్నాద్దశమస్థై చంద్రై పాపే చ చతుర్థగతే శుక్రే స-
ప్తమగతే జాతః స్వకులస్య హన్తా భవతి ॥

సప్తాష్టలగ్నవ్యయగే శశాఙ్గే క్రూరేణ యుక్తై శుభదృష్టిముక్తై ॥

సామ్యైవి హీనేషు చ కణ్డకేషు కృతాంతదేష్టాంతరగః ప్రసూతః॥

సప్తాష్టలగ్నద్వాదశేష్వన్యతమయుక్తైః చంద్రైః కూరగ్రహ-
యుక్తైః శుభదృష్టిహీనే సతి కేంద్రేషు శుభగ్రహరహితేషు తదా
జాతః సద్యో మ్రియతే ॥

పూర్వాపరాధేయదిపాపసామ్యాచక్రస్య చేన్నశ్యతి కీటలగ్నైః॥

లగ్నోదితభాగతుల్యచతుర్థరాశ్యాదిమభాగాస్తృతీయ-
ద్వితీయలగ్నద్వాదశైకాదశరాశయః లగ్నాదుదితభాగతుల్యదశ-
మరాశ్యన్తిమభాగాశ్చ చక్రస్యపూర్వాధేయమ్ । లగ్నోదితభాగ-
తుల్యదశమరాశ్యాదిగతభాగాశ్చ నవమాప్తమసప్తమషష్ఠపంచమ-
రాశయశ్చ లగ్నాదుదితభాగతుల్యచతుర్థరాశ్యపరభాగాశ్చ చ-
క్రస్యాపరాధేయమ్ । తత్ర చక్రస్య పూర్వాధేయే సవేపాపాలి-
పరాధేయశుభాశ్చ యది తదా వృశ్చికే జాతో మ్రియతే ॥

ససంధ్యవేళా యది చంద్రహారాపాపాశ్చ రాశ్యంతగతా విపత్త్యైః॥

ససన్ధ్యవేళా తు- అథాస్తమమూదారభ్య నక్షత్రదర్శ-
నావసానా-పశ్చిమసన్ధ్యా । నక్షత్రాదశనసమయాదారభ్య చూ-
ర్యోదయావసానా ప్రాతస్సన్ధ్యా । ఇతినిగదిత సాయంప్రాతస్స-
న్ధ్యావేళాయామ్ చంద్రహారా ఇతి ॥ మేషాద్యోజరాశిష్వపరార్థం
వృషభాదియగ్రరాశిషు పూర్వాధేయం చంద్రస్య హారా ఇతి త-
దానీం పాపగ్రహాశ్చ రాశ్యంతనవమభాగగతా యది తదా జాత-
స్సద్యో మ్రియతే ॥

కేంద్రేషు సర్వేషు చ చంద్రసావైర్యుక్తేషు జాతో యమలోకమేతి ।

సప్తాష్టలగ్నమ్భసి పాపమధ్య చంద్రైః మృతిదుర్బలసౌమ్యదృష్టైః ॥

సప్తాష్టలగ్నచతుర్థేష్వన్యతమస్థానైః పాపద్వయమధ్యగతైః
చంద్రైః దుర్బలైః శుభగ్రహైః పాపైర్వా దృష్టైః సతి జాతః స-

ద్యౌమియతే ।

క్షీణేంద్రులగ్నే మృతికణ్డకస్థైః పాపే వివాశాయ శుభై రదృష్టైః ॥
శుభగ్రహేరదృష్టైః క్షీణచంద్రోదయయుక్తైః లగ్నే సతి అష్ట-
మకెంద్రగతైః పాపగ్రహే మృత్యుభయభవతి ॥ పాపా విలగ్నస్థర-
యోః పృథక్ స్థావేకస్య చంద్రే మృతిరుగ్రదృష్ట్యా సప్తమలగ్న-
యోరన్యతరయుక్తైః చంద్రే ప్రత్యేకమవస్థితౌ పాపా యది న్యాయాంతం
తదా చంద్రః పాపవీక్షితశ్చైజ్ఞాతం హన్తి ॥

రిభ్య కృశేంద్రా మృతిలగ్నసంస్థాః పాపా వివాశాయ శుభై రకన్దైః ।
ద్వాదశగతైః క్షీణచంద్రే కెంద్రవజ్జితస్థానగతైః శుభై రష్ట-
మాదయలగ్నగతాః పాపాః వివాశాయ భవన్తి ॥

లగ్నాష్టమమాన్తస్త్రియతాశ్శశాఙ్క -
భామాకమన్తా గురుణా న దృష్టాః ॥

జన్మలగ్నాష్టమనవమద్వాదశస్థితాః క్రమేణ చంద్రకుజార్క-
మన్తా గురుదృష్టిహీనాశ్చైత్సుతం హన్యః ॥

పాపాస్త్రీకోణాష్టమగా అసామ్యాశ్చంద్రేతనాభాస్వతివాక్షయాయ ॥

చంద్రే సూర్యే వా లగ్నగతే సతి శుభగ్రహవీక్షణరహితాః
పంచమాష్టమనవమస్థితాః పాపాః మరణాయ భవన్తి ॥

దేవకీర్తిః—

లగ్నే చంద్రైశ్చ కే వా పాపాశ్చాష్టత్రికోణకెంద్రైశ్చ ।
సామ్యైరదృష్టమిత్రాః సద్యో మరణాయ కీర్తితా యవన్తైః ॥
పాపాష్టమగతైః కెంద్రగతో న జీవేనా నాశాయ లగ్నే తపనే శనా వా ।
లగ్నాష్టమగతైః పాపగ్రహే జీవవజ్జితైః కెంద్రే శన్యద-
యే సూర్యోదయే వా జాతో మ్రియతే ॥
గురౌ వికెంద్రే నిధనే చ పాపే చంద్రే కుజే వా మరణాయ కెంద్రే ।

కెన్ద్రవజ్ఞతే గుణా చన్ద్రే కుశే వా కెన్ద్రగతే సతి అష్ట-
మగతః పాపో జాతం హన్యాత్ ।

కెన్ద్రత్రికోణస్వశుభై శుభైశ్చ పృష్ఠాప్టరిశ్చ మృతిరకలగ్నై ।

కెన్ద్రత్రికోణసంక్షేప మద్రాశిమ స్థితైః పాపైః పడప్తమ-
ద్వాదశగతైః శుభైశ్చ సూర్యోదయలగ్నజాతో మ్రియతే ॥

ద్రెక్కాణజామిత్రగతేతిపావే లగ్నై శశాంశుశ్చ నిహన్తి సద్యః ।
జననలగ్నై ద్రెక్కాణరాశేః సప్తమరాశిస్థితే పాపగ్రహే తదా
లగ్నై స్థితః శశాంశుః సద్యో జాతం హన్తి ॥

గ్రహస్సమెయ్యహమౌఽష్టమే చ మాసం తు జీవేద్దినసప్తకం వా
లగ్నాదష్టమస్థానై బహమౌ గ్రహస్థివ్యన్తి చేత్తదా జాతో
మాసం సప్తరాత్రం వా జీవేత్ ॥

భామో విలగ్నభృగుజశ్చ కెన్ద్రే మ్రియత హోరాం పునరాగతే తు ।

లగ్నై భామః కెన్ద్రే శుక్రశ్చ యదా తిష్ఠతస్తదా జాతస్య
భామే పునజన్మలగ్నరాశిం గతే సతి మృతిస్సాగ్రీత్ ।

లగ్నత్రికోణే గురురస్య కెన్ద్రే తిష్ఠన్విలగ్నే శకుజః క్షయాయ ।

మేషే వా వృశ్చికే వా లగ్నగతే తస్మాత్పశ్చాత్తమే గురుస్థివ్యతి
తస్మాద్గురుస్థితరాశేః కెన్ద్రస్థితో లగ్నాధిపతిభామో జాతం హన్తి ॥
త్రికోణలగ్నాస్తమృతివ్యయస్థాః క్షీణేన్ద్రయక్తా మరణాయ పాపాః ।

పశ్చాత్తమనవమలగ్నసప్తమాష్టమద్వాదశస్థితాః క్షీణచన్ద్రయ-
తాః పాపగ్రహాః శుభైర్నన్ దృష్టౌ న యుతా వా జాతం హన్యః ॥

తథా చ కాపిషలః—

సుతమదననవాస్త్యలగ్నరన్ధ్రైస్వశుభయతో మరణాయ శీఘరశ్చిః ।
భృగుసుతశశిపుత్రదేవపూజ్యైర్యది బలిభిర్నయతో వలోకితోవా ॥
పాపేక్షితోహన్తి తు పోడశాహల్లగ్నేశనిః పాపయుతస్తుమాసాత్ ।

లగ్నస్థితో మన్దః పాపేషీతస్సన్ పోడశాహజ్జాతం హన్తి ।
పాపయుతశ్చేన్యాసాద్ధన్తి ॥ పాపేషుణయోగరహితోవపేణహన్తి ॥

దేవకీర్తిః—

మారయతి పోడశాహఃచ్ఛనైశ్చరః పాపవీక్షితోలగ్నే ।

సంయుక్తో మాసేన తు వపాజ్జాతం తు మారయతి ॥ ఇతి.

విలగ్నద్రెక్కాణనవాంశనాథా నిఘ్నన్త్యరిస్థాః స్థితరాశిసంఘైః ।

లగ్నాధిపాబ్దేశ్చ దృగాణనాథో మాసైర్నవాంశాధిపతిదినైశ్చ ॥

లగ్నాధిపతిష్టగతశ్చేత్తద్రాశిసంఖ్యాకైః వపేజ్జాతం

హన్తి । ద్రెక్కాణేషోఽపి షష్టగతశ్చేత్తద్రాశిసంఖ్యాకైర్మాసై-

జ్జాతం హన్తి । అంశేషో జననకాల షష్టగతశ్చేత్తద్రాశిసం-

ఖ్యాకైర్దినైర్జాతం హన్తి ॥

కేతూదయోల్కాఽశనిపాతవాతాః పశ్చాన్తుహూరైః ఫణిరుద్రసంజైః ।

అశోదయాద్వివీచితముహూతాః సర్పసంజ్ఞః ప్రథమః రుద్ర-

సంజ్ఞః । తయోరన్యతరస్త్రిన్తుహూతేః ప్రాశ్చిమ్ని పూర్వం ధూ-

మకేతుః । పశ్చాదుల్కాఽశనిపాతశ్చణ్డవాంశ్చదృష్టా శ్చేత్తదా-

జాతో నశ్యేత్ ॥

మీనక్షజస్యెద్దురపి తృతీయే వ్యాధ్యుద్గమో జీవతి సత్రిరాత్రమ్ ।

తృతీయతార రవిరేకరాత్రం చంద్రోఽకయుక్తై దశమే స్థితేవా ॥

మీనలగ్నజాతస్య తృతీయస్థానె చంద్రాదిత్యై స్థితౌ చేత్తదా-

వ్యాధ్యుద్గమో భవతి ॥ అథ వా మీనలగ్నజాతస్య జన్మతారా-

యాః తృతీయే రవిస్థితశ్చేత్తథా చంద్రోఽన్యకయుక్తై లగ్నాద్ద-

శమస్థితే వా సతి ఏకరాత్రం జీవతి ॥

సవ్యాపసవ్యే చతురశ్రగేషు పాపేషు రోగో దశరాత్రజీవీ ।

సవ్యసంజ్ఞకే మేషాదిషుక్తు స్థితేషు పాపేషు లగ్నాచ్ఛ-

తుథ=స్థానగతేషు సత్సు, తథా౭ససవ్యసంజ్ఞకే తులాదిషుక్కు-
స్థితేషు పాపేషు లగ్నాదప్టమస్థానగతేషు సత్సు జాతస్య రోగో
భవతి । స చ దశరాత్రజీవీ ॥ తథా౭౭మా దేవకీతిః—

చతురశ్రగతాః పాపా వామదక్షిణతౌ యదా ।

తదా౭సా వ్యాధిమాప్నోతి దశరాత్రం తు జీవతి ॥ ఇతి ॥

సవ్యే త్రికోణే తపనశ్శశాంజ్ఞో వామే తదా ద్వాదశరాత్రజీవీ ।

యదా సవ్యే మేషాదిషుక్కు స్థితో రవిలగ్నత్పశ్చిమ-
నవమస్థానయోరవ్యతరస్థానే తిష్ఠతి । తథా వామే తులాదిషుక్కు-
చంద్రస్తిష్ఠతి తదా జాతో ద్వాదశరాత్రజీవీ స్యాత్ ॥

చంద్రే త్రికోణే చతురశ్రగే౭కేదుర్వాధినా జీవతి స త్రిరాత్రమ్ ।

యదా లగ్నత్పశ్చిమనవమగతశ్చంద్రశ్చతుర్థా౭ష్టమగ-
తో రవిస్తదా జాతో దుర్వాధినా యుక్తస్త్రిరాత్రం జీవతి ॥

చంద్రే చతుర్థే తపన చ షష్ఠే స వ్యాధిరష్టాదశవాసరాంతః ।

లగ్నాచ్చతుథ=గతే చంద్రే షష్ఠగతే సూర్యే జాతో
వ్యాధిసహితో౭ష్టాదశవాసరజీవీ భవతి ॥

హారాష్టమస్థే కుడమందృష్టే సూర్యే సరోగశ్చ విపద్యతే చ ॥

భామశనినిరీక్షితే లగ్నాదప్టమగతే సూర్యే జాతో వ్యా-
ధిసహితో మ్రియతే ॥

క్రూరాస్త్రయశ్శుక్రగృహాష్టమస్థానిఘ్నన్తిమాసాధ్యువమేవజాతమ్ ।

లగ్నాదప్టమగతా రవిభామసారాః శుక్రక్షేత్రయోస్తులాపు-
షభయోః స్థితాశ్చైజ్ఞాతం మాసేన నిఘ్నన్తి ॥

యస్మిన్సృహే త్వభ్యుదితస్తు కేతుః

తస్మిన్సూతో మ్రియతే ద్విమాసాత్ ।

యస్మిన్నాశౌ కేతుస్తిష్ఠతి తస్మిన్ జాతో ద్విమాసాన్న్రియతే ॥

3.

భానుర్నభస్మః కుజమందరాశౌ నిహన్తి సద్యో బహుపాపదృష్టః ।
 లగ్నాద్దశమస్థితః సూర్యః కుజమందరాశిభూతేషు మేషవృ-
 శ్చికమకరకుమ్భేషు స్థితౌ బహుపాపదృష్టశ్చైత్రదా జాతో మి-
 యతే ॥

క్రూరక్షితః క్షీణశశీ తనుస్థో హన్తైస్త్రిన ముక్తాక్రియగోకుళీరాన్ ।
 మేషవృషభకకటవ్యతిరిక్తరాశిస్థో లగ్నగతః క్షీణచంద్రః
 క్రూరదృష్టశ్చేజ్జాతం హన్తి ॥

షష్ఠాష్టగా వక్రితపాపదృష్టా హన్యశ్శుభా నూసి శుభైరదృష్టాః ।
 వక్రితపాపదృష్టాశ్శుభైర్గ్రహైరదృష్టాః లగ్నాత్ షష్ఠాష్ట-
 మవ్యయగతాః శుభాః జాతం మాసేనఘ్నన్తి ॥

హోరాపతిః పాపజిత స్సరస్థో మాసేన తం మారయతి ప్రసూతమ్ ।
 లగ్నాత్సప్తమగతః శుభగ్రహౌ లగ్నాధిపతిః పాపేన జిత-
 స్సృజాతం మాసేన మారయతి ॥

యుద్ధలక్షణము క్తం పరాశరేణ—

దివసకరణాస్తమయస్సమాగమశ్శీతరశ్శిసహితానామ్ ।

భామాదీనాం యుద్ధం నిగద్యతేనోవ్యవ్యయక్తానామ్ ॥ ఇతి.

దేవకీర్తిస్తు—

వహ్నాన్ధారయతి శశీ షష్ఠాష్టమసంస్థితో విలగ్నతూత్ ।

సద్యః క్రూరైర్దృష్టశ్శాస్త్రమైర్దృష్టైర్దృష్టమసైర్వా ॥

అశుభైశ్శుభైశ్చ దృష్టౌ వహ్నోచశుష్కేణ నిదిశేదన్తమ్ ॥ ఇతి.

వక్రీ కుజక్షౌ శనిరారదృష్టః షష్ఠాష్టకెన్ద్రౌ మృతికృద్దివహ్నాత్ ।

లగ్నాత్ షష్ఠాష్టమకెన్ద్రౌస్థు స్థితౌ వక్రగతః శనిమేష-
 వృశ్చికయోరవ్యతర స్త్రి స్థితౌ బలినా కుజేన దృష్టౌ జాతం ద్వి-
 వహ్నాద్ధన్తి ॥

గురుః కుజక్షేపేష్టమగస్త్రీవమాదశుక్రదృష్టశ్శిపాపదృష్టః ।

లగ్నాదప్తమస్థా గురుమేషవృశ్చికయోరన్యతరస్థః శుక్ర-
దృష్టిరహితశ్చన్ద్రేణ పాపైశ్చ దృష్టశ్చేజ్జాతం త్రివమాదధన్తి ॥

లగ్నేశ్వరాదప్తమగః కృశేన్దుర్దృష్టస్త్రీవమాదశుభైర్విసామ్యైః॥

లగ్నాధిపాధిష్ఠితరాశేరప్తమగతః శుభైరదృష్టః అశుభ-
దృష్టియుక్తః క్షీణచన్ద్రో జాతం షషత్రయేణ హన్తి ॥

భామాకిదృష్టసహితోఽపి కేన్ద్రే నప్తశ్శశీ హన్తి చతుర్భిరబ్దైః॥

కేన్ద్రస్థితో నప్తచన్ద్రో భామశనిభ్యాం దృష్టో యుక్తో వా
జాతం చతుర్భిరబ్దైహన్తి ॥

సామ్యే కుశీరైష్టరిపువ్యయస్థే నప్తైశ్చతుర్భిమృతిరిన్దుదృష్టే ।

కకాటకస్థితే చన్ద్రేణ నిరీక్షితే బుధేలగ్నాత్ పృష్ఠాప్త-
మద్వాదశగతే జాతోఽబ్దచతుష్కేణ మ్రియతే ॥

అదృశ్యదృశ్యాంశగసామ్యపాపైలగ్నై చ రాహుర్యది పఞ్చవర్షైః॥

అదృశ్యదృశ్యాంశకాః—సూర్యాప్తివిశ్వరుద్రాప్తతిథ్యంశా
ఇతి చన్ద్రాదీనాం దృశ్యాదృశ్యభాగా ఉక్తాః । తత్ర స్వీయాదృ-
శ్యభాగగతేషు శుభగ్రహేషు, పాపగ్రహేషు చ స్వీయాదృశ్య-
భాగవ్యతిరిక్తదృశ్యభాగగతేషు తదా రాహులగ్నగతశ్చైత్స-
ప్తవప్తేమ్రయతే ॥

అకేన్దురాశౌ భృగుజష్టడబ్దైర్దృశ్యష్టడన్త్యాప్తగతశ్చ సామ్యైః ॥

లగ్నాత్ పృష్ఠాప్తమద్వాదశగతః శుక్ర అకేన్దురాశిభూతే
సింహ కకటే వా స్థితః శుభగ్రహైర్విక్షితశ్చేజ్జాతం షడ్వ-
ప్తేహన్తి ॥

లగ్నే దృగాణా నిగలాహిపక్షిపాశాన్వితాన్సామిభిరప్యదృష్టాః ।
కూరాశితా మృత్యుకరాః ప్రసూతౌ సంవత్సరైస్తప్తభిరేవ సత్యమ్

30

అత్ర నిగళేతి- మకరస్య ప్రథమద్రేక్కాణః ॥ కర్కశే
ద్వితీయతృతీయా, పృథ్వీకే ప్రథమద్వితీయా ద్రేక్కాణౌ, మి-
న్యాన్త్యద్రేక్కాణశ్చ సర్పాః ॥ సింహమృగయోః ప్రథమా,
మిథునతులయోః మధ్యమా చ పక్షిద్రేక్కాణః ॥ మేషస్య ప్రథ-
మద్రేక్కాణః పాశసంజ్ఞకః ॥

జననలగ్నద్రేక్కాణః నిగళసర్పపక్షిపాశభూతాః స్వరా-
శ్యధిపగ్రహైరదృష్టాః పాపగ్రహాయుక్తాశ్చైతే తదా జాతస్య సప్త-
వక్షేమ్యుత్సృభవతి ॥

సపాపలగ్నే విబలే స్థరస్థే చంద్రే మృతిస్సప్తమ గుర్వదృష్టే ॥

రవిమజశనై శ్చరయుక్తే లగ్నే సతి క్షీణచంద్రే జీవదృష్టిరహితే
సప్తమస్థే చ సతి చ జాతస్సప్తవక్షేమియతే ॥

వృషం విహాయ స్థిరలగ్నసంస్థే రాహౌ స్వరాబ్దేమృతిరుగ్రదృష్టే ॥

మృషవ్యతిరిక్తస్థిరరాశౌ లగ్నభూతే పాపదృష్టే రాహృధి-
ప్తిశే చ తదా జాతస్సప్తాబ్దేమియతే ॥

ఉగ్రైస్సుఖస్థైరథ వా మృతిస్థైః క్షీణైస్తులగ్నే మృతిరప్తవక్షేః ॥

క్షీణైస్తే లగ్నగతే చతుర్థగతైరప్తమగతే వా పాపై-
జాతోఽప్తవక్షేమియతే ॥

భౌమే విలగ్నే యది వా శశాంకే సూర్యే స్థరస్థే మృతిరప్తవక్షేః ॥

భౌమే చంద్రే వా లగ్నగతే, సూర్యే సప్తమగతే సతి తదా
జాతస్సప్తవక్షేమ్యుత్సృభవతి ॥

ద్యౌనే రవావంశపతిస్సరాహుశ్చంద్రేఽప్తవక్షేదశుభేక్షితే చ ॥

లగ్నైస్సప్తమగతే సూర్యే చంద్రే పాపదృష్టే సతి నవాం-
శాధిపౌ రాహుసహితశ్చైజ్జాతమప్తవక్షేహాన్తి ॥

జన్మాధిపౌఽకస్సశనిమృతిస్థః శుక్రక్షితౌ రాశిమితాబ్దమృత్యుః

జన్మలగ్నై సింహే సతి తదధిపః సూర్యః శనిసహితః శుక్ర-
దృష్టోఽప్తమగతశ్చేజ్జాతమప్తవప్రైహాన్తి ॥

చంద్రాంశకే లగ్నపతిస్తు పాపశ్చంద్రాద్వ్యయే క్రూరదృశానవాబ్ధాత్
లగ్నాధిపః పాపశ్చంద్రలగ్నాద్వాదశశస్థానగతశ్చేజ్జాతం నవా-

బ్ధహాన్తి ॥

పాపేషీతే కెన్ద్రగతే భుజశ్చే నృతిదశాబ్దాదుత షాడశాబ్దాత్ ॥

లగ్నకెన్ద్రే పాపేషీతో రాహుర్యదా తివృతి తదా జాతం
దశాబ్దాత్ షాడశాబ్దాద్వా హన్తి ॥

రాహుస్త్వరస్థా రవిచంద్రదృష్టశ్చైరదృష్టా నైకృదకవమాత్ ॥

లగ్నాత్పప్తమగతశ్చంద్రరవిభ్యాం దృష్టః శుభగ్రహైరదృ-
ష్టా రాహుద్వాదశాబ్దాబ్దాతం హన్తి ॥

దద్యాత్క్రమాదాత్మసహోత్థబద్ధపుత్రాస్తథర్కాయగదేవమస్త్రీ ।

మూఢాః ఖవేదాః ప్రకృతిశ్శతంచ ఖాబ్ధిశ్చ పప్తిః ఖగుణాశతీతమ్ ॥

లగ్నాత్ప్రతీయచతుర్థపంచమసప్తమనవమైకాదశస్థానగతే
జీవే సతి క్రమేణైకవింశతిచత్వారింశదేకవింశతిశతచత్వారింశత్త-
ప్తిత్రింశద్వహాణి జీవేత్ ॥

దేవకీతిః—ఏవం సర్వప్రయత్నేన జాయమానస్య దేహినః ।

హారాశాస్త్రేషు కెన్ద్రాణి చింతనీయాని తద్యథా ॥

చింతయేజ్జాయమానస్య స్థానం రాశిషు నిత్యశః ।

బృహస్పతిన్మూకాం జీవస్తథా నిత్యం బృహస్పతిరితి ॥

ఎకాంశకస్థా యమభూమిజౌ చేన్ద్రాత్రా పరిత్యజ్యత ఏవ జాతః ।

ప్రసవకాలే శనికుజావేకాంశస్థా యది జాతో మాత్రా
పరిత్యజ్యతే ॥ అథవా యదా లగ్నద్దశమైకాదశస్థా శనికుజౌతదా
మాత్రా పరిత్యజ్యతే ॥ తదాహ దేవకీతిః—

క్రియతే పాపైర్దృష్టే శశిని విలగ్నై కుజేస్తగే త్యక్తః ।

లగ్నాత్థలాభగతయోర్వసుధాసుతమస్తయోరెవమ్ ॥ ఇతి.

సోమస్తస్మిరే వక్రయమాత్రికోణే త్యక్తోఽస్థుయాజీవతి జీవదృష్టే ।

లగ్నాత్సప్తమస్థే చంద్రే త్రికోణగతయోః కుజశనైశ్చ-
రయోః జాతో మాత్రా పరిత్యజ్యతే । తత్ర గురుః పశ్యతి చే-

ద్దీర్ఘజీవీ స్యాత్ ॥

జీవాకచంద్రానిచయే యది స్యుః సుతో విలగ్నాత్స పరేణ జాతః ।

లగ్నై శనౌ లగ్నశశాంశుశ్రుకాః శుభైరదృష్టాశ్చ తదాఽన్యజాతః ॥

లగ్నకాలే లగ్నదుపచయసంజ్ఞకేషు త్రిషడ్దశమైకాదశ-

స్థానేషు గురురవిచంద్రాస్త్రిష్టన్తి తదా పరేణ జాతః । లగ్నే శనౌ

స్థితే లగ్నశశాంశుశ్రుకా శుభగ్రహా యదా న పశ్యన్తి త-

దాఽపి పరేణ జాత ఇతి వదన్తి ॥

కుజశ్శనిర్వా వ్యయగోఽక్షీ హన్తి వామం కుజో దక్షిణమక్షీ సారిః ।

ప్రసవకాలే లగ్నద్వాదశగతః శనిః దక్షిణం నయనం హన్తి ।

తత్రస్థః కుజో వామం నయనం హన్తి ॥

వ్యయే రవీంద్రా యుగపత్పృథగ్వా నేత్రే హరతామపసవ్యసవ్యే ।

షట్చిద్రగాశ్చాపి హరన్తి పాపాః సవ్యం రిపౌ దక్షిణమప్తమే చ ॥

లగ్నద్వాదశస్థితౌ రవీంద్రా యుగపచ్ఛేదుభే నేత్రే హరె-

తామ్ । లగ్నాదప్తమగాః పాపా దక్షిణాక్షీఘ్నన్తి । షష్ఠగావా-

మంఘ్నన్తి ॥

షక్రోధనే చేన్నిధనేక ఇన్దుష్టైః వ్యయే మన్దగతిస్తదాఽన్ధః ॥

లగ్నాత్ ద్వితీయస్థః కుజః అప్తమస్థో రవిః షష్ఠస్థ ఇన్దుః

ద్వాదశస్థశ్శనిః యదా తదా జాతః అన్ధస్యాత్ ॥

షష్ఠాప్తమే దృష్టిహరస్సపాపశ్చన్ద్రోపి తద్వత్కథవాతపిత్తైః ॥

లగ్నాత్ పశ్యేమే వా పాపయుక్తశ్చన్ద్రః కఫవాతపిత్ర
రోగైర్దృష్టింహన్తి ॥

లగ్నాప్తమెసారియుతోఽపిచన్ద్రో దృష్టింహరేచ్ఛేష్టవికారరొగైః
జననలగ్నాదప్తమె సారియుతశ్చన్ద్రః శ్లేష్టవికారరొగైర్దృష్టిం
హరేత్ ॥

యుక్తాగ్రహదక్షిణవామభాగే ఛిన్నం విదధ్యుప్రణామత్ర పాపాః
జననకాలే దృశ్యాదృశ్యరాశిషు పట్ను పాపా మిళితాశ్చేద్యక్షిణ-
వామభాగే ప్రణం విదధ్యుః ॥

త్రిలాభలగ్నేషు శశీ సపాపః కణాపహః పాపదృశా తు సద్యః ॥

లగ్నతృతీయైకాదశేషు సపాపః శశీ పాపదృష్టశ్చేత్ కర్ణంహన్తి ॥
క్రూరక్షితౌ పశ్చిమధర్మసంస్థా పాపౌ విధత్తశ్శ్రవణోపహతమ్ ॥

పశ్చిమనవమరాశిస్థా పాపౌ క్రూరక్షితౌ చేత్ శ్రవణోప-
హతం కురుతః ॥

సవ్యం సుతర్జే నవమేఽపసవ్యం శుభంశుభర్జే శుభదర్శనేన ।

లగ్నాత్పశ్చిమస్థపాపః క్రూరదృష్టశ్చేత్సవ్యం కణం హరేత్ ।
వృషకకటకాదిషు శుభరాశిషు స్థితయోస్తయోరెవ పాపగ్ర-
హయోః శుభదర్శనే సతి కణబాధా నాస్తి ॥

ఇతి లగ్నయోగాస్త్రీసప్తతిః ॥

—అథ చన్ద్రయోగా ఉచ్యంతే—

క్రూరాన్తరేకశ్శుభదైరదృష్టో

హన్యాచ్ఛశీ వా జననీం సగర్భామ్ ।

క్రూరగ్రహమధ్యగతః శుభైశ్చాదృష్టశ్చన్ద్రః సఖితాం మా-
తరం హన్యాత్ । శేషాస్తు అకయోగే వక్ష్యంతే ॥

యత్ర స్థితస్తత్రయమారదృష్టః

చన్ద్రస్త్రియంహన్తి శుభైరదృష్టః ॥

యస్మిన్నాశౌ శనిభామాభ్యాం దృష్టః శుభైరదృష్టశ్చన్ద్రస్త్రి-
వృత్తి స శు. పునః తద్రాశిం యదా ప్రాప్నోతి తదా జననీం హ-
న్యాత్ ॥ దేవకీతిః—యత్రస్థస్తత్రస్థా యథిరాజశనైశ్చరేషీత-
శ్చన్ద్రః । జననీమృత్యుం కుర్యాన్న శు సామ్యనిరీషీతస్సద్యః ॥ ఇతి
నవాప్తసప్తవ్యతమే శశాంకత్సర్వైషి సాసాన్సుతమాత్మమృత్యుః

చన్ద్రయుక్తరాశేర్నవాప్తసప్తమాన్యతమస్థానగతాః సర్వైః సా-
వగ్రహః సుతజనన్యోమృత్యుకరా భవన్తి ॥

చన్ద్రాత్ స్తరేమాత్మవధాయ సాః సోమద్రవిర్వాదశమేసపాపః

చన్ద్రయుక్తరాశేః సప్తమగతాః సామాతరం హన్యుః ॥
సోమాదితి-సామయుక్తరాశేదశశమం గతః సావయుక్తో రవిర్మా-
నుమరణాయ భవతి ॥

ఇన్ద్రోన్ద్రోణేరవిజోనిశాయాం శుక్రకాత్కుజోవాహని సాపదృష్టః ।
మానుర్విసూతాయ కుజాకి-మధ్యలగ్నే శశీమాత్మహోష్టమేకే ॥

చన్ద్రయుక్తరాశేః పశ్చిమనవమయోరన్యతరస్త్రి- శనిస్త్రివృత్తి
తదారాతౌ ప్రసూతిశ్చెన్నాతుర్నరణాయ భవతి । యది కుజశనై-
శ్చరయోమధ్యగతో భూత్వా చన్ద్రోలగ్నే తివృత్తి తదాప్త-
మస్థో రవిశ్చెజ్జననీమృత్యుంకుర్యాత్ । శేషస్తు శుక్రయోగే వక్ష్యతే ॥
జన్మాప్తపక్షిద్వాదశసప్తమస్థైః కూరైస్తుమాతామియతేనపుత్రా

జన్మాప్తపక్షిద్వాదశసప్తమస్థైః కూరైర్మాతా పుత్రేణ సహ

మియతే ॥

జన్మాప్తమధ్యానగతేషు తేషు జీవేత్ సుతస్తజ్జననీ వినశ్యేత్ ॥

ప్రసూతికాలే జన్మాప్తమసప్తమగతేషు తేషు పాపేషు జా-
తః సుతో జీవేత్ । మాతా మ్రియతే ॥

రిపు స్తరాప్తవ్యయజన్తభస్థాః పాపాః పునర్మాతుశమృత్యుదాన్యుః ॥

ప్రసూతికాలే సప్తమషష్ఠాప్తమద్వాదశజన్తగతాః పాప-
గ్రహాః మాతుశమృత్యుదాభవన్తి ॥

యత్ర స్థితస్తత్ర పునస్సమేతశ్చన్ద్రో విపత్త్యై రవిభామమధ్య ॥

రవిభామమధ్యగతో భూత్వా చన్ద్రో యత్రరాశౌ స్థితస్త-
మేవ రాశిం చన్ద్రే పునః ప్రాప్తీ సతి స మ్రియతే ॥

సరక్షలగ్నైః కింకరజార్కదృష్టశ్చన్ద్రః పునస్తత్ర గతో నిహన్తి ॥

సరరాశిర్నరక్షం మిథునకన్యాతులాకుమ్భాష్యవ్యతమే అకంకరజా-

కిదృష్టై చన్ద్రే స్థితే సతి తదా జాతః పునస్తద్రాశిం చన్ద్రో యదా

ప్రాప్నోతి తదా మ్రియతే ॥

క్రూరై ర్యుతో రాహురవేక్షతేచేత్ క్షీణస్తుమల్పైర్దినపై స్స నశ్యేత్

క్రూరగ్రహాయక్తో రాహుర్యదా క్షీణచన్ద్రం పశ్యేత్తదా
జాతోల్పదివసైర్న శ్యేత్ ॥

జామిత్రగా భామరపి శశాంక్ష్మద్రోగోదయస్సప్తదినం చ జీవేత్

శశాంక్యుక్తరాశేః సప్తమరాశిస్థానే భామదిత్యో స్థితౌ
చేజ్జాతస్య యోగస్సౌత్ ॥ సప్తదినం జీవేత్ ॥

రవౌ స్థితే చన్ద్రమసస్త్రికోణే వ్యాధిం గతో విశతివాసరాస్తాత్

చన్ద్రయుక్తరాశేః పశ్చిమనవమయోరన్యతరస్త్రి స్థితౌ రషాః
జాతో విశతివాసరాన్తం జీవతి ॥

ఎకక్షౌ గైశ్చన్ద్రకుజాకణజీవైస్తథైవ జీవతీతి జేనుమన్దైః ॥

ఎకరాశిగతైశ్చన్ద్రకుజాకణజీవైర్వా తథైవ జీవతీతి జేనుమన్దైః

ర్వా పశ్చాభివక్ష్యేమ్యేయతే ॥ తథాచ దేవకిరికః—

రవిచంద్రభామగురుభిః కుజగురుసోమభిస్తథైకస్థైః | రవిశనిభామ-
 శశాశ్చైమరణం ఖలు పశ్యభివప్తైః || ఇతి.
 మేషాదిభేషు క్రమశోఽప్త నన్దా ద్వావింశతిశ్చాకృతిభూతచంద్రాః |
 వేదాన్యయోవింశధృతిర్నఖాశ్చమూర్ఖాదిశోమృత్యుకరాశ్చభాగాః
 తద్భాగసంస్థః ప్రతిరాశి చంద్రః తత్సంఖ్యవప్తేర్మరణాయనూనోః
 ప్రసవకాల మేషస్యాప్తమే భాగే పృషభస్య నవమేభాగమి-
 థునస్య ద్వావింశే భాగే కకటస్య ద్వావింశే భాగే సింహస్య
 పశ్చిమే భాగ కన్యాయాః ప్రథమే భాగే తులాయాశ్చతుర్థ-
 భాగే పృశ్చికస్య త్రయోవింశే భాగే ధనుషశ్చష్టాదశే భాగమి-
 కరస్య వింశే భాగ కుమ్భస్యైకవింశే భాగ మీనస్య దశమేభాగ
 చ స్థితః కూరయుక్తేక్షితశ్చంద్రస్తత్తద్భాగసమసంఖ్యైరబ్జైర్జా-
 తం హన్తి ||

కుజాకించృష్టస్య సుతక్షుంసంస్థః సౌమ్యైరదృష్టశ్చ శశీనవాబ్ధాత్ |
 బుధక్షైత్రభూతే మిథునే కన్యాయాం వా స్థితః కుజరవి-
 భ్యాం దృష్టః శుభగ్రహైరదృష్టః చంద్రో నవాబ్దాన్తరయతి ||
 ఇతిచంద్రయోగా అష్టాదశ ||

—: అథ చంద్రైః భుక్తకాలారిష్ట ఉచ్యతే :—

బలిగ్రహస్థానగతే శశాశ్చ జన్మాగతే వా తనుమాగతే వా |
 సమగ్రవీర్యే బహుపాపదృష్టే వర్షాత్పరం మృత్యురనుక్తకాలే ||
 పూర్వార్థేషు సుతారిష్టయోగేషు కణాకారిష్ట నయనారిష్ట
 యోగేషు చ యోగ్రహా బలవాన్యస్త్రినాశౌ తిష్ఠతి పునస్తస్త్రి-
 నాశౌ సమగ్రవీర్యశ్చంద్రః పాపగ్రహదృష్టిస్స యదా ప్రాప్నోతి
 తదా మరణమితి వక్తవ్యమ్ || అథవా తాదృశశ్చంద్రో లగ్నరాశిం

యదాప్రాప్నోతి తదా మరణమితి వక్తవ్యమ్ । అథవా తాదృశశ్చ-
న్ద్రః కకటరాశిం యదాప్రాప్నోతి తదా మరణమితి వక్తవ్యమ్ ।
మరణమితి సవత్ర సంవత్సరాత్పరమితి వేదితవ్యమ్ ॥ ఇతి చన్ద్రభు-
క్తకాలారిప్తః ॥

—: అథ లగ్నచన్ద్రయోగా ఉచ్యంతే :—

లగ్నాచ్చశాశ్చాద్యహవస్తృతీయే పాపాయదిన్యుస్సహజప్రణాశః ॥
జన్మలగ్నాచ్చన్ద్రలగ్నాద్వాతృతీయరాశౌ బహవః పాపగ్ర-
హః స్తిప్తన్తి యది భ్రాతృణాం మరణం భవతి ॥

తథా౭౭హ వసిష్ఠః—

భ్రాతృస్థానే యది క్రూరాభ్రాతృణాం ఘ్నన్తి న సంశయః ।

క్రూరక్షితే క్షణాద్ధన్యః శుభదృష్టౌప్తవత్సరాత్ ॥

లగ్నచన్ద్రౌ నిరీక్షన్తే క్రూరాశ్శుభవివక్షితాః ।

పితుమరణదాః ప్రోక్తా న కేన్ద్రౌ దేవపూజితే ॥

పుసింహస్తు:—

లగ్నాదప్తమగం చన్ద్రం లగ్నం చన్ద్రౌత్తథా౭ప్తగమ్ ।

క్రూరగ్రహ నిరీక్షన్తే జాతస్య మృతిసూచకాః ॥ ఇతి ॥

చన్ద్రౌదయేశౌ మృతిషడ్వ్యయస్థౌ మూఢౌ వధోరాశినమైస్తువర్తైః

చన్ద్రలగ్నాధిపతిజన్మలగ్నాధిపతిశ్చ లగ్నాదప్తమే పశ్యే
ద్వావశే వాస్థితౌ భానావస్తగతౌయదా తదా జాతస్య తత్తత్థాన
రాశిసంఖ్యైర్వ్యప్తేర్వధో భవతి ॥

ఇన్ద్రం విలగ్నం చ గురుర్నపశ్యేద్యద్వాక్యం శశినం చ జీవః ।
పరేణ జాతం ప్రవదన్తి సన్తః చన్ద్రౌ సపాపే దిననాథయై కై ॥

జన్మలగ్నం చన్ద్రలగ్నం చ యదా గురుర్నపశ్యేత్తదా
జారజాతమాహుః । అథవా రవియుక్తం చన్ద్రం గురుర్నపశ్యే-

త్తదాపి జాతం జారజమాహుః । అథవా రవిసహితే చన్ద్రో వా-
సగ్రహయుక్తే సతి తదాపి పరజాతం వదన్తి ॥

హోరేశజన్మేశనవాంశనాథాః సూర్యోపగాః కైశ్చన మృత్యురభైః ।

జన్మలగ్ననాథశ్చన్ద్రలగ్ననాథౌ సవాంశనాథశ్చ సూర్యేణ స-
హితా యది తదా జాతం కతిపయైరభైమాణయన్తి ॥

లగ్నాద్విధోర్వా నవబుద్ధిరాశిం గతేశనా క్రూరయుతేఽపితద్వత్
మాతాపితృప్తయోగేషు జన్మలగ్నాచ్ఛన్ద్రలగ్నాద్వా పశ్చి-
మే నవమే వా క్రూరయుక్తే శనైశ్చరే చ స్థితే సతి జాతస్య మృ-
త్యుభావతి ॥

ఇతి లగ్నచన్ద్రయోగాః.

—అథ ఆదిత్యయోగా ఉచ్యంతే—

క్రూరాంతరైకేశ్వభదైరదృష్టౌ హన్యాచ్ఛశీవా జననీం సగర్భామ్
జననలగ్నకాలే యత్రకుత్ర వా రవిః పాపమధ్యగతః శుభైర-
దృష్టశ్చేజ్జననీం సగర్భాం హన్యాత్ ॥

సూర్యాప్తమే భామయమా తు యుక్తా

సౌమ్యైరదృష్టౌ పిశురత్యయాయ ॥

సూర్యయుక్తరాశేరప్తమస్థానే శుభగ్రహదృష్టిరహితౌ భామ-
శనైశ్చరా స్థితౌ చేత్తదా జాతః పితరం వాన్తి ॥

భామాకిందృష్టౌఽహని మధ్యగో వా

తాభ్యాం యతో వా సవితా పితృష్నుః ॥

అహ్ని జాతస్య భామశనైశ్చరక్షితో వా తయోమధ్యగ-
తో వా తాభ్యాం యతో వా రవిః పితృష్నో భవతి ॥

క్రూరేణ యుక్తశ్చరరాశిసంస్థాతం రవిమాన్తి విహమ్బుశస్త్రిః ।

ప్రసవకాలే మేషాదిచరరాశిగతః క్రూరగ్రహాయుక్తో రవిః
విషశస్త్రజలైస్తాతం హన్తి ॥

సూర్యశ్చరస్థాహని భామదృష్టో విదేశయాతం పితరం వ్యసక్తి ॥

దివా జాతస్య భామదృష్టశ్చరరాశిగతః సూర్యః పితరం దేశా-
న్తరగతం వ్యసక్తి ॥ దేవకీతీ=స్తు—

స్థిరరాశౌ ప్రజాతో యః పితా తస్య గృహే స్థితః ।

చరరాశౌ ప్రజాతస్య పితా దూరదిశి స్థితః ॥

ఉభయత్ర ప్రజాతస్య గ్రామాన్తే సు పితా స్థితః ।

రవిరాశిం ప్రకృత్యైవ ఫలమేవముదాహృతమ్ ॥ ఇతి.

యత్రస్థితస్తత్ర యమారదృష్టః ప్రాగ్జన్మనస్తాతవినాశకోఽకః ।

సూర్యో యత్ర తిషతి తత్ర రాశౌ మన్దభామాభ్యాం దృష్ట-
యుక్తో వా రవిశ్చేజ్జన్మనః ప్రాక్ పితృశోకో భవతి ॥

ముక్తశ్శుభైశ్చౌమయమాన్వితోఽకః

స్వాచ్ఛేత్పితా తస్య పితా చ నష్టః ॥

శుభగ్రహైముక్తో భామశనిభ్యాం యుక్తో రవిః పితరం పి-
తామహం చ హన్తి ॥

పాపక్షాగౌ సూర్యవిధూ త్రికోణే పాపా పితృర్బన్ధనరోగదా తౌ ॥

పాపక్షాగౌ వితి—కృష్ణపక్షే కక్షాటకరాశిః, పాపయుక్తే
బుధశనిమధునే, మన్దకుజయోః త్రితాణి చ పాపక్షాణి,
తేషు గతౌ సూర్యవిధూ భవతః । సూర్యాత్పశ్చాత్యమనవమగతౌ
పాపగ్రహౌ పితృబన్ధనరోగదా స్వాతామ్ ॥

ఇత్యాదిత్యయోగాః.

—

—అథ సామ్యయోగ ఉచ్యతే—

సామ్యైరదృష్టౌ రవిచన్ద్రయక్తో బుధోహినస్త్రివహి రుద్రవషేః
శుభగ్రహేరదృష్టౌ రవిచన్ద్రాభ్యాం యక్తో బుధో జాతమే-
కాదశాబ్దహాన్తి ॥ ఇతి బుధయోగః ॥

—అథ శుక్రయోగా ఉచ్యతే—

అత్యైవ చన్ద్రం ప్రవిహాయ శుక్రే సాపాన్తరస్థి మ్రియతేనగర్భా
అత్యైవ చన్ద్రం ప్రవిహాయేతి చన్ద్రయోగే వ్యాఖ్యాతమ్ ।
జననకాలే యత్రకుత్ర వా శుక్రః సాపగ్రహయోమధ్యగతః
శుభైరదృష్టశ్చైతన్యగభాం హన్యాత్ ॥
శుక్రాద్రవిః పశ్చిమగన్తమన్దో మన్దేక్షితోవా మరణాయ మాతుః ।
శుక్రాత్పశ్చిమగతో రవిః శనైశ్చరేక్షితో వా యక్తో
వా మాతరం హన్తి ॥

శుక్రాత్కుజో వాహని సాపదృష్ట ఇతి ॥

యదా శుక్రాత్పశ్చిమనవమయోరన్యతర స్థి సాపయు-
క్తః కుజస్థితి తదా దివా ప్రసూతిశ్చైన్ద్రాతరం హన్యాదీతి శేషః ॥
తథాహ దేవకీతిః--చన్ద్రాత్త్రికోణరాశౌ రవిజో మాతు-
ర్వధం దిశతి రాత్రౌ । శుక్రాత్తథైవ దివసే భామః సాపేన సంధృ-
ష్టః ॥ ఇతి ॥ ఇతి శుక్రయోగః ॥

—: అథ శనైశ్చరయోగా పుచ్చ్యతే :—

భూసూనుదృష్టౌ నిశి చెచ్చరస్థా మన్దో విదేశం గత ఏవ తాతః ।
శనిశ్చరస్థా నిశి రక్తయుక్తో వక్తి వ్యతీతం పితరం విదేశే ॥
రాత్రౌ జాతస్య చరరాశిగతః శనిభామదృష్టశ్చైత్పితా
దేశాన్తరస్థా భవతి । అత్యైవ యోగే భామసహితశ్చేజ్జాతస్య
పితరం దేశాన్తరే మృతం సూచయతి ॥ ఇతి శనైశ్చరయోగా ॥

—: అథ సర్వగ్రహనుక్తారిష్టకాలా ఉచ్యంతే:—

సూర్యాదికానామయనాన్తు హూర్తాద్వినాద్విమాసార్థతదిర్ధవర్షాత్ ।

మాతాపితృరిష్టయోగేష్వరిష్టకారణో గ్రహః సూర్యశ్చైత్
పక్షాసాన్తరణం లక్ష్యతే । చంద్రశ్చేన్నాడీభ్యామ్ । భూమశ్చేద్వివ-
సాద్భుధశ్చేద్విమాసాద్గురుశ్చేన్నాసాచ్ఛుక్రశ్చేత్పక్షాచ్ఛనిశ్చేద్వి-
మాసాన్తరణం లక్ష్యతే ఇతి ॥ తథా౭౭హ దేవకీర్తి:—

అయనక్షణదివసర్తమాసాస్తదర్థశరదో దినేశాద్యాత్ ॥ ఇతి ॥

తథా౭౭హ కపిలః—

అయనక్షణవాసరర్తప్రామాసో౭౭౦చనమాశ్చభాస్కరాత్ । ఇతి ॥

లగ్నాద్గ్రహాధిపితరాశిసంఖ్యానిష్ఠేస్వకాలై రపి వా దినేశాత్ ॥

మాతాపితృరిష్టయోగేష్వరిష్టకారణో గ్రహో లగ్నా-
ద్యావతి రాశౌ తిష్ఠతి, తద్రాశిసంఖ్యాగుణితేరయనాదికాలై-
వ్యతికరౌ భవతి ॥

యావత్సమా౭రిష్టకరోవిలగ్నాత్తావత్సమామాసదినై ర్మృతిర్వా ।

మాతాపితృరిష్టయోగేష్వరిష్టకరో యత్ర తిష్ఠతి తత్సం-
ఖ్యాకై ర్వక్షేమామాసైదివై వా మృతిస్సాన్యతే ॥

—: ఇతి సర్వగ్రహనుక్తారిష్టకాలాః :—

అథ స్త్రీజాతకఫలం, హోరాసారే—

స్త్రీపుంసయోస్సమానం యోగాదిదశాఫలం చ పూర్వోక్తమ్ ।

యద్యదయోగ్యం స్త్రీణాం తత్తత్సర్వం వదేత్సనాభేషు ॥

వైధవ్యం నిధనగృహే పతిసాభాగ్యం సుఖం చ జామిత్రే ।

సౌందర్యం లగ్నగృహే విచిన్తయేత్పుత్రసమ్పదం నవమే ॥

ఎషు స్థానేషు యుతాః సామ్యాశ్శుభదా బలాన్వితా జ్ఞేయాః ।

కూరాస్తు నేష్టఫలదా భవనేశవిలక్ష్మితాస్సదా చిన్త్యమ్ ॥

పురుషక్షే పురుషాంశే లగ్నేన్ద్ర్యః పాపయుక్తయోర్జాతా ।
పురుషాకృతిశీలయుతా భర్తురయోగ్యాఽసమజ్ఞసా కన్యా ॥
సమరాశౌ సమభాగే లగ్నేన్ద్ర్యస్త్రీగుణాన్వితా కన్యా ।

సౌమ్యయుతే దృష్టే వా సుభగా సాధ్వీ సువిఖ్యాతా ॥
లగ్నేన్ద్ర్యో బలవా తస్య త్రింశాంశకైః ఫలం వాచ్యమ్ ।
త్రింశాంశే బలవా తత్ప్రీక్తాని ఫలాని సమ్యగాయాన్తి ॥
భౌమక్షే భౌమాంశే కన్యా మృతిసూచికా గుణేహీనా ।

మందాంశస్థా ప్రేష్యా దుశ్శీలా బహువిధా సారీ ॥
పుత్రవతీ జీవాంశే బహువ్యయాథా పతివ్రతా కన్యా ।
సౌమ్యాంశే బహుమాయా మలినాచారాల్యసూతిన్యైత్ ॥
కన్యాజననీ కన్యా శుక్రాంశే జారభోగసంతుష్టా ।

శిశుభవన భౌమాంశే దుష్టా కలహప్రియా పతిద్యేష్యా ॥
మందాంశే చ పునర్భూః మృతప్రజా రోగసంయుతా నిత్యమ్ ।
రూపాన్వితా గుణాధ్యా జీవాంశే భర్తృపుత్రసంతుష్టా ॥
సౌమ్యాంశే కుచరిత్రా కావ్యకలాగెయవాద్యసంతుష్టా ।
శుక్రాంశే భోగవతీ విదగ్ధదయితా జగత్ప్రియా ఖ్యాతా ॥
పాపయుతే బలహీనే త్రింశాంశే నైవ పుష్టబలమేతి ।
బుధభవనే భౌమాంశే కన్యా జారప్రియాల్యపుత్రా స్యాత్ ॥
మందాంశే క్లిబసమా మృతప్రజా వాఽన్యయుక్తా స్యాత్ ।

సాధ్వీ పతిప్రియా వా జీవాంశే క్షేత్రతుజ్జగే జీవే ॥
సౌమ్యాంశే తు కలాధ్యా పశుధనభోగాన్వితా తు శుక్రాంశే ।
శనిభవనే భౌమాంశే స్వచ్ఛందా కామినీ వినష్టసుతా ॥
మందాంశే పతిహీనా కృచ్ఛాన్మనోపజీవనం లభతే ।
అల్పసుతా క్షీణాయుః జీవాంశే శిల్పినీ బుధస్యాంశే ॥

వన్ధ్యా మృతప్రజా వా శుక్రాంశే స్త్రీ సుదుష్టకామా వా ।
 నాచాటా రవిభవనే కుజభాగే జారిణీ విదేశరతా ॥
 కుశలా కృశా దరిద్రా మన్దాంశే జారవల్లభా జ్ఞేయా ।
 పురుషాయతి జీవాంశే సామ్యాంశే కామచారిణీ కులటా ॥
 కపితప్రియాల్పసుతా శుక్రాంశే నిత్యగోగిణీ భవతి ।
 జీవత్క్షౌ భామాంశే కన్యా పరిచారిణీ సువిఖ్యాతా ॥
 సారాంశే సుదరిద్రా కన్యాజననీ స్వతస్త్రినిరతా స్యాత్ ।
 జీవాంశే తు ధనాధ్యా సామ్యాంశే లోకపూజితా లలనా ॥
 పుత్రవతీ శుక్రాంశే సద్గుణయుక్తా పతివ్రతా సాధ్వీ ।
 మన్దత్క్షౌ భామాంశే దాసీ కులటా మృతప్రజా కన్యా ॥
 మన్దత్క్షౌ మన్దాంశే నీచా చారిత్రదుర్భగా వసితా ।
 భర్తృప్రియా చ సుభగా జీవాంశే నేకనామవిఖ్యాతా ॥
 భగ్నవ్రతా చ కులటా బహుమాయా సోమజస్యాంశే ।
 శుక్రాంశే ప్రభుశీలా వన్ధ్యా చారిత్రలోచనా వసితా ॥
 త్రింశాంశకఫలమేవం వక్తవ్యం దైవవిద్భిరబలాయాః ।
 చంద్రాకన్ఘటయోగాత్త్రింశాంశఫలం వినిదిశేత్తస్యామ్ ॥
 లక్ష్మీన్ద్వ్యో ర్యోగవశాత్త్రింశాంశఫలం వినిదిశేదథ వా ।
 శుద్ధేనై దుర్బలే యస్యాః సాప్రగహనిరీక్షితే ॥
 సామ్యగ్రహదృశా హినే భర్తా కాపురుషో భవేత్ ।
 బుధే మన్దయుతేనై చ పతిః క్లిబనమో భవేత్ ॥
 వన్ధ్యా వా దుర్భగా వాపి సా చ నిత్యం ప్రవాసినీ ।
 సప్తమే చరరాశౌ చ తదీశే చరభాంశకే ॥
 భర్తా ప్రవాసశీలస్స్యాత్ స్థిరభే స్వగృహే భవేత్ ।
 అస్తగేకే సాపదృష్టే తథాత్సృష్టా భవత్స్వయమ్ ॥

సప్తమస్థే కుజే తద్వద్భాల్లే సా విధవా భవేత్ ।
 భర్తా క్రోధపహ్ వాఽపి హ్యన్యోన్యమృతిమాఘ్నయాత్ ॥
 మందే సప్తమరాశిస్థే తథా శత్రునిరీక్షితే ।
 కన్యైవ విధవా భూత్వా రాజానమధిగచ్ఛతి ॥
 ద్యూసే శుభాశుభై ర్యుక్తైః పునర్భూత్వా భవిష్యతి ।
 అస్తగావారమన్దో చేత్వాపక్షే విధవా భవేత్ ॥
 మాసి వషేఽథ వా రాహౌ భ్రాంతా గౌరివ గచ్ఛతి ।
 బలహీనైస్తగే పాపే సౌమ్యభటానిరీక్షితే ॥
 భర్తా వియుజ్యతే నారీ నీచారిస్థే చ వైరిణీ ।
 అన్యన్యాంశౌ సితారా చేజ్జారాసక్తా భవెద్వధూః ॥
 తదైవ సప్తమే చంద్రౌ దుశ్చరీ పతినా సహ ।
 మనారాకవిలగ్నస్థౌ శశిశుక్రా యదా తదా ॥
 వన్ధ్యా భవతి సా నారీ పశ్చిమే పాపదృగ్యుతే ।
 అస్తరాశ్యంశగే భౌమే సూర్యజేస్తాంశగేఽపి వా ॥
 సారే కుజే క్రమాద్వృష్టే వ్యాధియోనిశ్చ దుభాగా ।
 అస్తక్షే శుభదృష్టే చ శుభస్యాంశే శుభేషీతే ॥
 చారుశ్రోణీ ప్రియా భర్తుర్వల్లభా చ భవెద్వధూః ।
 చంద్రైస్తే స్వాంశగే స్వక్షే మృదుస్వరవశః పశిః ॥
 భౌమైస్తే స్వాంశకక్షేత్రే స్త్రీలోలో నిధానః పతిః ।
 సౌమ్యైస్తే స్వాంశకక్షేత్రే భర్తా విద్వాన్భవేత్సుఖీ ॥
 జీవేస్తే స్వాంశకక్షేత్రే గుణవాన్విజితేంద్రియః ।
 శుక్రైస్తే స్వాంశకక్షేత్రే శాన్తోస్యా భాగ్యవాన్ సుఖీ ॥
 మందేస్తే స్వాంశకక్షేత్రే వృద్ధో మూఢాభ వేత్సతిః ।
 ఎవం సప్తమరాశిస్థైర్గుహైస్త్వాణాం వదేత్ఫలమ్ ॥

అస్తరాశేః ఫలం ప్రోక్తం లగ్నరాశేః ఫలం తథా ।
 ఫలం భవతి దమ్పత్యోబహుయోగఫలాద్వదేత్ ॥
 సౌమ్యత్వేత్తోదయే చంద్రే సాధకం శుక్రేణ సా వధూః ।
 సుఖి పితా పతిద్వేష్ట్రీ నిత్యమస్థిరచారిణీ ॥
 చంద్రజ్ఞో యది లగ్నస్థా కలాధ్యో బ్రహ్మవాదినీ ।
 శుక్రజ్ఞో యదిలగ్నస్థా సౌమ్యస్థానే కులాధ్యతా ॥
 చాంద్రిచంద్రసితా లగ్నే రాహుసౌమ్యగుణైర్యతా ।
 శీఘ్రా లగ్నేఽతిసమ్పన్నా పుత్రవిత్తసుఖప్రదా ॥
 త్మేత్తోచ్చసంస్థితా లగ్నే అశుభాస్తే శుభప్రదాః ।
 కూరైష్టమే చ విధవా పాపత్మేతే విశేషతః ॥
 నిధనేశాంశకపత్యశాశాయాం నిశ్చయం భవేత్ ।
 సౌమ్యైష్టమస్థై కన్యాయా భతుః ప్రాగేవసామృతిమ్ ॥
 పాపసౌమ్యయుతే తస్మిన్ సమకాలే తయోమృతిః ।
 బలాబలం తయోజ్ఞేయం పురుషేణ విజానతా ॥
 భాగ్యస్థానే స్థితే సౌమ్యే సపావైష్టైష్టమేఽపి వా ।
 భర్తృపుత్రసుతైస్సాధకం దీర్ఘకాలం చ జీవతి ॥
 ధనుఃకర్కయమే లగ్నే భర్తృపుత్రాదిదుఃఖదా ।
 సింహాశ్వివృషకన్యాసు చంద్రే తిష్ఠతి పశ్చిమే ॥
 అల్పాపత్యం విజానీయాత్పురుషేషు తథా వదేత్ ।
 లగ్నస్థాష్టమభాగస్థైః సావైదుఃఖఫలాన్వితా ॥
 సౌమ్యగ్రహైరసంమిశ్రం సర్వథా క్లెశమాఘ్నయాత్ ।
 క్రూరగ్రహే సుఖగతే బహుప్రసవమాదిశేత్ ॥
 కన్యాప్రదానకాలేషు ప్రోక్తమాగ్రం విచింతయేత్ ।
 ఇతి హోరాసారశాస్త్రే స్త్రీలక్షణజాతకాధ్యాయః.

అథ లగ్నారిష్టభజ్నా ఉచ్యంతే, సిద్ధసేవీయే—
 సమూహితలగ్నారిష్టాస్సయః భజన్తేహం భవేద్యథా ।
 యోగానథ సమాసాత్తా వక్ష్యే ప్రాధాన్యత స్తతః ॥ ఇతి.

నవనీతారిష్టే—

లగ్నే స్ఫుటాంశుః ప్రబలస్సమస్తం నిహన్త్యరిష్టం సురరాజమస్మి ।
 జననలగ్నే స్ఫుటాంశుగురుస్తిష్ఠతి చేత్సమస్తారిష్టం హన్తి ॥

లగ్నం శుభక్షణం ప్రబలైశ్చ సామైర్యః
 దృష్టం సమృద్ధైర్విబలైశ్చ పావైః ॥

జననలగ్నకాలే యత్రకుత్ర స్థితాః అశుభగ్రహాః దుర్బ-
 లాశ్చేత్సమృద్ధైః శుభగ్రహైశ్చేదృష్టం శుభక్షత్రం లగ్నం సమ-
 స్తారిష్టం హన్తి ॥

నిఘ్నన్త్యరిష్టం శుభవర్గసంస్థాః
 పాపాశ్చ తత్తైస్శ శుభైస్తు దృష్టాః ॥

జననకాలే శుభవర్గసంస్థాః పాపాః శుభవర్గసంస్థైః శు-

భై దృష్టాశ్చేదరిష్టం నిఘ్నన్తి ॥
 సామ్యేషీతష్టత్రిభవేషు రాహుః

కర్కేవృషచ్ఛార్గవిలగ్నగౌ వా ।

అగస్త్యసప్తపిహోదయో వా

యోగాస్త్రయోఽరిష్టహరాః ప్రదిష్టాః ॥

లగ్నాత్త్రివస్తేకాదశస్థా రాహుః సామ్యేషీతశ్చేదరిష్టం హన్తి ॥

స్వస్థానగాస్సవకనభశ్చరైస్తాః

నిఘ్నన్త్యరిష్టం సకలం తుణాన ॥

జననకాలే సవేగ్రహాః స్వస్థానగతాశ్చైత్సకలారిష్టం

శీఘ్రేణ నిఘ్నన్తి ॥

న కోఽపి మృత్యాముదయే చ పాపః

కేన్ద్రే గురుశ్చాష్టశతాయురత్ర ॥

లగ్నే చాష్టమే చ కోఽపి పాపగ్రహాన తిష్ఠతి చేత్కే-
న్య గురు స్తిష్ఠతి చేత్ జాతస్యాష్టశతాయుభవతి ॥

కెన్ద్రత్రికొణాష్టమగా న పాపః

శుక్రే గురౌ కెన్ద్రగతే శతాయుః ॥

లగ్న చతుర్థపంచమసప్తమాష్టమనవమదశమేషు పాపా-
న తిష్ఠన్తిచేద్గురుశుక్రౌ కెన్ద్రగతౌ చెచ్ఛతాయుభవతి ॥

లగ్నే భృగుః కెన్ద్రగతశ్చ జీవః

చిద్రే న పాపః పరమాయురత్ర ॥

లగ్నే శుక్రః కేన్ద్రే గురుః అష్టమే పాపా న తిష్ఠన్తి చే-
త్తదా జాతస్య పరమాయుభవతి ॥

శుద్ధేష్టమే కకటలగ్న సంస్థా శశాంజీవా గురుభార్గవా వా ।

పాపే న కేన్ద్రే న హన్త్రీకోణే జాతో నరస్సన్యదజరౌపమాయుః ॥

కకటకే చన్ద్రగురౌ వా గురుశుక్రౌ వా తిష్ఠతః అష్ట-
మే శుద్ధే సతి కెన్ద్రత్రికోణేషు పాపగ్రహరహితేషు సత్సు తదా
జాతో నరః పరమాయుభవతి ॥

కుశీరగా పూర్ణశశాంజీవా లగ్నే చతుర్థే దశమే భవేతామ్ ।

ధర్మసితౌ శుక్రబుధౌ చ శేషాః లాభత్రిషష్ట్యవ్యమితం తదాయుః ॥

కకటకరాశిస్థా పూర్ణచన్ద్రబృహస్పతీ లగ్నే చతుర్థే
దశమే వా సిత్తో చేన్నవమే శుక్రబుధౌ వా సిత్తో చేత్రిషష్టకా-
దశేషు పాపగ్రహా స్తిష్ఠన్తిచేత్తదా జాతస్యామితాయుభవతి ॥

॥ ఇతి లగ్నరిప్తభజ్జః ॥

—: అథ చంద్రారిష్టభజ్నాః:—

కెన్ద్రే శతాయుభౌ గుజే గురౌ వా

రిష్టం చ చంద్రగ్రహజం వినశ్యేత్ ॥

లగ్నాదికెన్ద్రే గురౌ వా శుక్రే వా తిష్ఠతి సతి జాతశ్చ-

తాయుభౌవతి । చంద్రకృతారిష్టం చ నిహతం భవతి ॥

ఏకో బలీ జన్మపతినిహం ని దృష్టశ్చుభే శ్చంద్రకృతం చ రిష్టమ్ ।

బలీ జన్మపతి రేకశ్చుభే దృష్టశ్చేదరిష్టం హం ని ॥

సవై గ్రహౌదృష్టతనుసామాంశుః

ఆపూర్యమాణౌ వినిహన్త్యరిష్టమ్ ।

స్వాత్యుచ్చభాగే సుహృదంశకే వా

రిష్టం శశీ హం ని చ శుక్రదృష్టః ॥

సమూర్ణాచంద్రః సవగ్రహదృష్టశ్చేదరిష్టం హం ని । అథ

వా స్వస్య పరమోచ్చే వృషభస్య తృతీయే భాగే మిత్రాంశే వా

స్థితశ్చంద్రశ్చ కృణ దృష్టశ్చేదరిష్టం హం ని ॥

షట్సప్తరస్థై శశినస్తు సౌమ్యః

పావై రమిశశ్చ నిహన్త్యరిష్టమ్ ।

యుక్తస్తు సౌమ్యే వినిహన్త్యరిష్టం

చంద్రశ్చుభత్రయంశగతస్తథైవ ॥

చంద్రాత్ షష్ఠే వా సప్తమే వా అష్టమే వా స్థితః శుభ-

గ్రహాః పావై రయుక్తస్తై రదృష్టశ్చేదరిష్టం హం ని । అథ వాయ-

త్రకుత్ర వా రాశౌ స్థితశ్చంద్రః శుభగ్రహైర్యుక్తశ్చేదరిష్టం హం ని ।

అథ వా శుభగ్రహదైక్యాణస్థితశ్చంద్రః అరిష్టం హం ని ॥

చంద్రశ్చుభద్వాదశభాగో వా

రాశీశదృష్టశ్చుభరాశిగో వా ॥

క్రూరక్షణో వా భవనేదృష్ట

నాన్యేషీతో హన్తి సమస్తరిష్టమ్ ॥

శుభద్వాదశాంశే స్థితశ్చన్ద్రః అన్యైరదృష్టశ్చేదరిష్టం హన్తి । తథా శుభరాశౌ స్థితశ్చన్ద్రః తద్రాశ్యధిపతినా దృష్టః అన్యైరదృష్టశ్చేదరిష్టం హన్తి । తథా క్రూరరాశౌ స్థితోఽపి తద్రాశ్యధిపతినా దృష్టః అన్యైరదృష్టశ్చేదరిష్టం హన్తి ॥

జన్మాధిపా మిత్రశుభేషీతో వా

సర్వేశీతో జన్మపతిస్తనా వా ।

హూరేశ్వరస్యోపచయే శశీ వా

రిష్టం పుణ్యకృత్తం నిహన్తి ॥

జన్మలగ్నాధిపతిః మిత్రశుభేషీతశ్చన్ద్రకృతారిష్టం హన్తి ।

సోపి సర్వేశీతః లగ్నే స్థితశ్చేత్ చన్ద్రకృతారిష్టం హన్తి । ల-

గ్నాధిపస్యోపచయే స్థితశ్చశీ స్వకృతారిష్టం హన్తి ॥

చన్ద్రాద్యయే శుక్రబుధౌ చ లాభే

పాపా గురుప్ర్యామ్ని చ రిష్టనాశః ।

కృష్ణే దివా చేన్నిశి శుక్లపక్షే

రత్నచ్ఛరీ తం రిపురన్ధ్రగోఽపి ॥

చన్ద్రాద్యయస్థానై శుక్రబుధౌ తిష్ఠతేదేదరిష్టనాశో భ-

వతి । తథా చన్ద్రాదేకాదశే పాపాస్తిష్ఠన్తి చేత్తదారిష్టనాశో

భవతి । చన్ద్రాద్దశమస్థానే గురుస్తిష్ఠతి చేత్తదారిష్టనాశో భ-

వతి । కృష్ణపక్షే దివా జాతస్య లగ్నాత్ పక్షాప్తమస్థోఽపి చన్ద్రః

స్వకృతారిష్టం హన్తి । తథా శుక్లపక్షే రాత్రావపి ॥

స్వాద్యై స్వవర్గే సుహృదాం చ వర్గే

సామ్యేషీతోఽసద్భిరయుక్తదృష్టః ।

దృశ్యోఽప్యదృశ్యస్సహృదాం రిపూణాం

పూణాశ్శశీ హన్తి చ సవరెప్తమ్ ॥

స్వోచ్చే వా స్వవగే వా మిత్రవగే వా స్థితః శుభ-
గ్రహైరీక్షితః అశుభగ్రహైరయుక్తః అదృష్టశ్చ మిత్రగ్రహై-
ర్దృష్టః రిపుగ్రహైరదృష్టః పూణాశశీ సర్వారిప్తం హన్తి ॥

సమూహా ఇన్దుగురుశుక్రయుక్తః

పరైరదృష్టస్వగృహే స్వవగే ।

స పశ్చిమస్థోఽపి సుఖాయ మాతుః

పితృశ్చ తద్వత్ ఖలు భాస్కరోఽపి ॥

స్వరాశౌ వా స్వోచ్చే వా స్థితః పూణాచన్ద్రః క్రూరగ్ర-
హైరదృష్టః గురుణా వా శుక్రేణ వా యుక్తశ్చైత్యశ్చిమస్థోఽపి
స్వకృతారిప్తం హన్తి । తథా భాస్కరోఽపి పితుః సుఖాయ
భవతి ॥

దివా సితాకాణ్ నిశి చన్ద్రమన్దౌ

యుగ్తౌజసంస్థౌ జననీం చ తాతమ్ ।

సంరక్షతో వ్యత్యయతస్తదన్యౌ

పితృవ్యమాతృవ్యస్సంరక్షకౌ తౌ ॥

దివా జాతస్య శుక్రాకాణ్ మాతృపితృగ్రహౌ । చన్ద్ర-
మన్దౌ మాతృవ్యస్సపితృవ్యసంజ్ఞకౌ భవతః । తథా చ రాత్రి-
జాతస్య చన్ద్రమన్దౌ మాతృపితృగ్రహౌ । సితాకాణ్ మాతృవ్య-
స్సపితృవ్యసంజ్ఞకౌ ॥ తౌ యుగ్తౌజస్థౌ చేన్ద్రాతృపితృమాతృవ్యస్సపి-
తృవ్యాణాం అరిప్తం నిఘ్నతః ॥

క్రూరేక్షితో వా పరివిప్లభేటః

శీఘోదయస్థాస్సకలగ్రహః వా ।

జయీ శుభస్సమ్యనిరీక్షితో వా

యోగత్రయం హస్త్యఖిలం చ రిప్తమ్ ॥

క్రూరక్షితోఽపి జన్మపతిః పరితో గ్రహైరావేష్టితశ్చై-
న్నారిప్తం భవేత్ । శీఘోదయస్థా ఇతి సర్వగ్రహః శీఘోదయ-
సంజ్ఞకేషు మిథునసింహకన్యాతులానృశ్చికకుమ్భేషు స్థితాశ్చైదరిప్తం
ఘ్నన్తి । జయీ శుభ ఇతి । యుద్ధే జయీ జన్మపతిః సౌమ్య-
నిరీక్షితశ్చైతదరిప్తం హన్తి ॥

॥ ఇతి చంద్రారిప్తభక్తాః ॥

—: అథ అనభాదియోగాః :—

శుభప్రదాయే త్వనభాదియోగా

నిఘ్నన్త్యరిప్తం బహుశ్రా యదిన్యుః ॥

జన్మకాలే యే శుభప్రదాః అనభాదియోగాః బహువస్తి-
ష్ఠన్తి చేదరిప్తం నిఘ్నన్తి ॥

అనభాదియోగలక్షణము క్తం ॥ కాపివల్లేన—

హిత్వాఽకం సునభా సభా ధురధురా

స్వాన్వ్యభయస్థైగ్రహైః ।

శీతాంశోః కథితోఽన్యథా తు బహుభిః

కెముద్రమో నేష్యతే ॥

యదా చంద్రద్వితీయే కుజాదివజ్ఞగ్రహేష్వన్యతమస్తి-
ష్ఠతి చేత్తదా సునభాఖ్యయోగా భవతి । చంద్రాద్వాదశేఽపి
కుజాదివజ్ఞగ్రహేష్వన్యతమస్తిష్ఠతి చేదనభాఖ్యో యోగో భవతి ।
చంద్రాత్ ద్వితీయే ద్వాదశే చ తేష్వన్యతమస్తిష్ఠతి చెద్ధురధు-
రాఖ్యో యోగా భవతి । అన్యథా కెముద్రమో భవతి, స నేష్యః
స్వల్పజాతకేఽపి—

రవివజ్రం ద్వాదశైరసభా చంద్రాద్వివీతీయగై స్సునభా ।
ఉభయస్థితైర్ధురధురా క్షేముద్రమసంజ్ఞ తోఽన్యథా భవతి ॥ ఇతి ।
శ్రుతకీర్తిస్తు —

చంద్రచతుర్థైస్సునభా దశమస్థైః కీర్తితానభా విహగైః ।
ఉభయస్థితైర్ధురధురా క్షేముద్రమసంజ్ఞ తోఽన్యస్తు ॥ ఇతి ।
॥ ఇతి అనభాదియోగాః ॥

—: అథ చంద్రాధియోగాః :—

సౌమ్య స్తరారినిధనేష్వధియోగ ఇన్ద్రోః
త స్త్రింశ్చమూపసచివక్షీతిపాలజన్త ।
సమృన్న సౌఖ్యవిభవా హతశత్రవశ్చ
వీర్హాయుషో విగతరోగభయాశ్చ జాతాః ॥

చంద్రాత్సప్తమషష్ఠాష్టమేష్వన్యతమే బుధబృహస్పతిశుక్రే-
ష్వన్యతమస్తీవృతి చెత్తదా అధియోగా భవతి । తస్మిన్ జాతస్య
ఫలమ్ :—యథాక్రమం చమూపః సచివః క్షీతిపాలో భవతి ।
అవశిష్టాంశేన తద్గుణా ఉక్తాః॥

లగ్నాదతీవ ఎనుమాన్వసుమాన్ శశాఙ్గా

సౌమ్యగ్రహేరుపచయోపగతైస్సమస్తైః ॥

జననలగ్నాదుపచయసంజ్ఞితేషు త్రిషడ్దశమైకాదశేషు బు-
ధజీవసితాస్తీవృతి చెత్తదాఅతీవ ఎనుమాన్వనతి । చంద్రాదుపచ-
యేషు ఏతేతిష్ఠన్తిచెద్వసుమాన్భవతి । ఏతే యోగాః చంద్రైః ప్రబ-
లే ఫలన్తి న తు దుర్బలే ॥ తథా చ హోరాసారైః—

చంద్రః క్షీణబలస్సన్యదనభాదిఫలం న సమ్యగాయాతీతి ॥

॥ ఇతి చంద్రాధియోగాః ॥

— అథ వాశ్యాదియోగాః కల్యాణవర్తనా —

సూర్యాద్యయగేవాశీ
ద్వితీయగైశ్చన్యవజితైవేశీ ।
ఉభయస్థితైగ్రహేనైః
ఉభయచరీనామకో యోగః ॥

అస్యాథః—

సూర్యాద్వాదశస్థానే భామాదిపంచగ్రహేష్యన్యతమస్థిపతి చెత్త-
దా వాశీయోగో భవతి । తస్మాద్ద్వితీయైష్యన్యతమ స్థిపతి చెత్త-
దా వేశీయోగో భవతి । తస్మాద్ద్వితీయద్వాదశస్థానే గ్రహా తిష్ఠ-
తశ్చైత్తదా ఉభయచరీయోగో భవతి ॥

॥ ఇతి వాశ్యాదియోగాః ॥

—: అథ లగ్నాధియోగాః స్పృధయవనేన :—

లగ్నాత్ పృథమదాష్టమే యది శుభాః పాపైనా యుక్తైషీతాః ।
మస్త్రీ దణ్డపతిః షీతైరధిపతిః స్త్రీణాం బహునాం పతిః ॥

దీర్ఘాయుగేదవజితో జితభయో లగ్నాధియోగేస్థితే ।
సచ్ఛీలో యవనాధిరాజకధితో జాతః పుమాన్ సౌఖ్యభాక్ ॥

అస్యార్థః— లగ్నాత్ పృథమస్తమాష్టమస్థానెషు శుభాః పా-
పైనా యుక్తైషీతాస్థిపతి చేత్తదా లగ్నాధియోగో భవతి । తత్ర
జాతః క్రమాన్మస్త్రీ దణ్డపతిః షీతైరధిపతిః స్త్రీణాం బహునాం
పతిభవతి । అవశిష్టాంశేన తద్గుణా ఉక్తాః ॥

॥ ఇతి లగ్నాధియోగాః ॥

—: అథ రుచకాదియోగాః హోరాసారే :—

సోమ్యన్యతైత్రగతై బలిభిః కన్ద్రగతైః కుజాద్యైశ్చ ।
రుచకో భద్రో హంసో మాలవ్యశ్శశ ఇమే మహాయోగాః ॥

అస్యాథః—స్వాచ్ఛస్వత్త్రగతా బలిష్ఠా భౌమబుధబృ-
హస్పతిశుక్రశనైశ్చరాః కెంద్రస్థానేషు తిష్ఠన్తి చేత్క్రమాద్రుచ-
కభద్రహంసమాలవ్యశశకసంజ్ఞకా యోగా భవన్తి ॥

॥ ఇతి రుచకాదియోగాః ॥

—: అథ గజకెసరియోగః :—

కిం కువన్తి గ్రహస్సవే లగ్నాత్కేంద్రే బృహస్పతే ।
గజయూధసహస్రాణి నిహన్త్యేకోపి కెసరీ ॥

॥ ఇతి గజకెసరియోగః ॥

—అథ రాజయోగానాహ కాశిష్ఠలః—

స్వాచ్ఛస్వత్రికోణగైర్బలస్థైః

త్రైవిద్యైర్భూపతివంశజా నరేంద్రాః ।

పశ్చాద్భిరస్యవంశజాతాః

హీనైస్సహితా న భూమిపాలాః ॥

అస్యాథః—స్వాచ్ఛస్వత్త్రస్వత్రికోణేషు బలిష్ఠా గ్ర-
హస్త్వాద్యాస్తిష్ఠన్తి చెత్తదా రాజవంశజాతస్తు రాజా భవతి ।
పశ్చాద్వాస్తిష్ఠన్తి చేదస్యవంశజాతౌ రాజా భవతి । తే గ్రహాః
నీచాదిగ్రహైః సహితాశ్చేదరాజా న భవతి । ఎతే యోగాః భా-
వవశాద్ద్రష్టవ్యాః ॥ తదాహ శ్రీపతిః—

భావప్రవృత్తౌ హి ఫలప్రవృత్తిః

పూర్ణం ఫలం భావసమూళకేషు ।

హ్రాసక్రమాద్భావవిరామకాలే

ఫలస్య నాశః కథితో మునీంద్రైః ॥

ఎతజ్జ్ఞాదిషు ద్రష్టవ్యమ్ ॥ తథా చ స ఏవ—

జన్మప్రయాణవ్రతబంధుల

నృపాభిషేకాదికరగ్రహేషు ।

ఏవం హి భావాః పరికల్పనీయాః

తై రేవ యోగోత్థానాని యస్తాదితి ॥

॥ ఇత్యరిష్టభజ్జయోగాస్సమాప్తాః ॥

—అథ గ్రహాణాం బలాబలం విచిన్త్య ఫలం కల్పనీయమిత్యుచ్యతే

నవనీతారిష్టే—

యేన గ్రహేణ ప్రబలేన యోగాత్

దృష్ట్యా చ మాతాపితృమృత్యురుక్తః ।

తత్థానయాతే పితృమాతృభౌ

స్వస్థానగే వా మృతిరుగ్రదృష్ట్యా ॥

ఇత్యుక్త్వా తేషాం గ్రహాణాం బలజ్ఞాపనాథం బలా-

భ్యాయో నక్ష్యతే—

—అథ తావద్రాశ్యాదిబలముచ్యతే, శివగుప్తేన—

ప్రోక్తా రాశిబలవాన్ తస్మాచ్ఛ బలాన్వితా భవేద్ధోరా ।

హోరాయా ద్రెక్కాణో ద్రెక్కాణాదంశకో బలవాన్ ॥

అంశద్వాదశభాగః తస్మాత్త్రింశస్తతః పరం భాగః ।

తస్మాద్భాగ్లిప్తా లిప్తతో భేదఇష్టోఽత్ర ॥ ఇతి.

నవనీతారిష్టే :-—

లగ్నం చ లగ్నస్థనవాంశకం చ

చన్ద్రం చ చన్ద్రస్థనవాంశకం చ ।

జీవాఖ్యరాశిస్థితిగం చ లగ్నం

బలాద్విచిన్త్యం పరమం బలిషమ్ ॥ ఇతి.

అథ కాలవిశేషేణ రాశిబలమాహ సజ్జహకారః—

సింహాద్యా దివసబలాః కుమ్భధరాద్యా నిశాను బలవన్తః ।

ఉత్తమమధ్యమవిఫలాః కెన్ద్రపణాపోక్తి బోపగతాః ॥

అస్యాథః— సింహాద్యాః షడ్రాశయో దివసబలాః । కుమ్భాద్యాః షడ్రాశయో రాత్రిబలాః । కెన్ద్రగతా ఉత్తమబలాః । పణపరగతా మధ్యమబలాః । ఆపోక్తి బగతా విబలాః ॥

పణపరాపోక్తి బలక్షణము క్తమ్ :—

కేన్ద్రాదనన్దరో రాశిరుక్తః పణపరౌ బుధేః ।

తదనన్దరరాశిస్తు ఆపోక్తి బ ఉదాహృతః ॥ ఇతి.

వరాహమిహిరస్తు :—

గోఽజ్యాశ్వికకేమిథునాస్సమృగా నిశాఖ్యాః

పృష్ఠోదయా విమిథునాః కథితాస్త ఎవ ।

శీఘోదయా దినబలాశ్చ భవన్తి శేషాః

లగ్నం సమేత్యుభయతః పృథురోమయుగ్తమ్ ॥

అస్యాథః— వృషభ మేషధనుఃకకటకమిథునమకరాః షడ్రాశయో రాత్రిబలాః । మిథునరహితాస్త ఎవ పశ్చ రాశయః పృష్ఠోదయసంజ్ఞా భవన్తి । మేషమిథునకన్యాతులావృశ్చికకుమ్భమీనా దినాబలా భవన్తి । మీనవజ్జితాః షడ్రాశయః శీఘోదయసంజ్ఞా భవన్తి । పృథురోమయుగ్తసంజ్ఞో మీనస్తూభయతః పృష్ఠతః శీఘతశ్చ సమేత్యుదేతీతి ॥

—అథ గ్రహణాం నైసర్గికబలమ్—

మందారసౌమ్యవాక్పతిసితచన్ద్రాకా యథోత్తరం బలినః
నైసర్గికబలమెతద్బలసామ్యైవ్యధికచిన్తాథమ్ ॥

శివగుప్తస్తు—

సౌరేబలవాక్ జీవః తస్మాచ్ఛ మహీనుతస్సముద్భవః ।

క్షితిసూనోభృగుతనయః తస్మాదపి శీతగోః పుత్రః ॥

చంద్రో బుధాద్భుతీయా చంద్రాచ్చ బలాన్వితస్సహస్రాంశుః ।
 తస్మాదప్యధికబలో లగ్నోఽయం పూర్వమాయాతి ॥
 ఏకో ద్వా బహుశ్చ వా సమాగతా యే తు చారయోగేన ।
 సంచిన్త్య బలం తేషాం ఫలం వదేత్సర్వకార్యేషు ॥ ఇతి.

॥ ఇతి నైసర్గికబలమ్ ॥

అథ స్థానబలముచ్యతే శివగుప్తేన—

మిత్రక్షేత్రే స్వాచ్చ స్వస్తి భవనేస్వకే త్రికోణే వా ।

స్వదెక్కాణే స్వాంశే స్వదినే చ బలాన్వితాస్సర్వే ॥ ఇతి

మిత్రక్షేత్ర ఇతి తల్లక్షణముచ్యతే, యవనేన—

జీవో జీవబుధా సితేన్దుతనయా వ్యకా విభామాః క్రమాత్ ।

ఏన్ద్వకా విశుజేన్ద్వినాశ్చ సుహృదః కేషాంచదేవం మతమ్ ॥ ఇతి.

అస్యాథః—అకస్య జీవో మిత్రమ్ । చంద్రస్య జీవ-

బుధా మిత్రే, భామస్య శుక్రబుధామిత్రే, బుధస్య సూర్యవ్యతిరిక్తా-

గ్రహా మిత్రాణి । గురొశ్చమవ్యతిరిక్తాః । శుక్రస్యేన్దుసూర్య-

వ్యతిరిక్తాః । శనః కుజేన్దుసూర్యవ్యతిరిక్తా గ్రహాః మిత్రాణి । స-

ర్వత్రాసశిష్టా గ్రహశ్శత్రవ ఇతి మన్తవ్యమితి ॥

తథా చ బృహస్పతిః—

గురుగురుజ్ఞే శుక్రజ్ఞే వ్యకా వ్యారాశ్చ ఏన్ద్వినాః ।

వ్యకేన్ద్వవనిజాస్సర్వే సుహృదౌ రిపవః పరే ॥ ఇతి.

ఏతన్నైసర్గికబలమిత్రత్వమ్ ॥

తాత్కాలికమిత్రగ్రహ ఉచ్యంతే, జాతకోదయే—

మూలత్రికోణధీధమ=స్వాన్త్యబద్ధతదుచ్చగాః ।

నైసర్గికాశ్చ చారణ సుహృదౌ యవనోదితాః ॥ ఇతి.

అస్యాథః—ఆదిత్యస్య మూలత్రికోణం సింహరాశిః । తద-

పేక్షయా పశ్చాదునవమద్వితీయద్వాదశ చతుర్థతదుచ్చరూపధ-
నుమేషకన్యాకకటవృశ్చికెషు తత్కాలస్థితో గ్రహ ఆటత్యస్య
మిత్రం భవతి । స తు బృహస్పతిశ్చైదధిమిత్రం భవతి । ఏతేషు
షట్సుప్తానేషు బృహస్పతివ్యతిరిక్తశత్రుగ్రహః తిష్ఠన్తి చేత్సమా
భవన్తి । నై సగికశత్రవౌ యథా క్తస్థా నెవ్వనవస్థితాశ్చైదధిశ-
త్రవౌ భవన్తి । ఎవం చన్ద్రాగ్రీనామపి యోజనీయమ్ ॥

అత్ర ఫలతారతమ్యమాహ శ్రీవతిః—

స్వాచ్ఛే రూపం చరణరహితం స్వత్రికోణే స్వభేదధం
నాగాంశానాం త్రయమధిసుహృద్దేహగే మిత్రభేదజ్ఞిః ।
అంశోఽష్టానాం సమగృహగతే భూపభాగోఽరిగహే
దంతాశస్సాదధిపుగృహే సీచభే శూన్యమేవ ॥ ఇతి.

అస్యాథః— ఆదిత్యాదిగ్రహాణాం మేషాదిస్వాచ్ఛరూపిషు
తదంతేషు సమ్పూర్ణాఫలమ్ । స్వస్వమూలత్రికోణేషు సింహవృ-
షభాదిషు పాదోనం ఫలమ్ । స్వస్వభేషు స్వత్క్షేత్రేషు సింహకక-
టాదిషు అధం ఫలమ్ । అధిమిత్రక్షేత్రే పూర్ణాఫలమప్తమాం-
శత్రయమ్ । మిత్రభే మిత్రక్షేత్రే అజ్ఞిః రూపచతుర్థాంశో భ-
వతి । సమగృహగతే తు అప్తమాంశో భవతి । అరిగేహే షాడ-
శాంశకో భవతి । అధిశత్రుగృహే ద్వాత్రింశ త్రయమాంశో భవతి ।
సీచభే ఫలమేవ నాస్తీతి ॥

స్వాచ్ఛ ఇతి తల్లక్షణముచ్యతే వరాహమిహరేణ :—

అజవృషభమృగాజ్ఞనాకుళీరాః

ఝషవణిజౌ చ దివాకరాదితుక్లాః ।

దశశిఖమనుయుక్తిధీన్ద్రియాంశేః

త్రినవకవింశతిభిశ్చ తేఽస్తనీచాః ॥ ఇతి.

అస్యాథః—సూర్యస్య మేష ఉచ్చం తస్మిన్దశమో భా-
గోఽత్యుచ్చమ్ । చంద్రస్య పృథ్వీ ఉచ్చం తస్మిన్ తృతీయభాగో-
ఽత్యుచ్చమ్ । కుజస్య మకర ఉచ్చం తస్మిన్ అష్టావింశతితమో
భాగోఽత్యుచ్చమ్ । బుధస్య కన్యారాశిః ఉచ్చం తస్మిన్ పంచ-
మో భాగోఽత్యుచ్చమ్ । గురోః కర్కటక ఉచ్చం తస్మిన్ పంచ-
దశో భాగోఽత్యుచ్చమ్ । శుక్రస్య మీన ఉచ్చం తస్మిన్ సప్త-
వింశతితమో భాగోఽత్యుచ్చమ్ । శనెస్తులారాశిః ఉచ్చం తస్మిన్
వింశతితమో భాగోఽత్యుచ్చమ్ । సూర్యాదిగ్రహాణాం మేషా-
ద్యుచ్చరాశ్యపేక్షయా సప్తమరాశయో నీచాః । తత్రాప్యత్యు-
చ్చాంశసంఖ్యాంశాశ్చాత్మనీచా ఇతి ॥

స్వస్తి భవన ఇతి । తత్ర వరాహమిహిరః—

క్షీతిజసిత్తజ్ఞ చంద్రరవిసౌమ్యసితావనిజాః

సురగురుమన్దసారిగురువశ్య గృహాంశకపాః ॥ ఇతి.

అస్యాథః— మేషాదిరాశీనామేతే గ్రహాః క్రమాదధి-
పతయో భవన్తి । తదంశకానాం చైతే భవన్తి ॥

స్వకే త్రికోణ ఇతి । తత్ర వరాహమిహిరః—

సింహో వృషః ప్రథమపృథ్వీయాజ్ఞతౌళి-

కుమ్భాస్త్రీకోణభవనాని భవన్తి సూర్యాత్ ॥ ఇతి.

అత్ర విశేషః— ఆదిత్యాదిగ్రహాణాం సింహాదిరాశయో య-
థాసమ్భవముచ్చమూలత్రికోణస్వత్ప్రయాపా భవన్తి ॥

తత్ర తత్తద్భాగసంఖ్యోచ్చతే సారావశ్యామ్—

వింశతిభాగాస్సింహే త్రికోణమపరే స్వభవనమకస్య ।

ఉచ్చం భాగత్రితయంవృషఇన్ద్రోస్సాన్యత్త్రికోణమపరేశాః

ద్వాదశభాగా మేషే త్రికోణమపరే స్వభం తు భౌమస్య ॥

ఉచ్చఫలం కన్యాయాం బుధస్య తుజ్జాంశకై స్సదాచిన్త్యం
పరత స్త్రికొణజాతం పశ్చభిరంశై స్వరాశిజం పరతః॥

అన్యథాః—బుధస్య ఉచ్చాంశాః ప్రథమతః పశ్చదశః అన-
న్తరం త్రికొణాంశాః పశ్చ । తతః స్వక్షేత్రాంశాః దశేతి ॥

తథా చోక్తమ్—

జ్ఞప్త్యాచ్చం తిథిభి స్త్రికొణమిషభిశ్చిష్టేల వై సన్న్యతస్వభమ్ । ఇతి

దశభిర్భాగై స్సూరై స్త్రికొణమపరే స్వభవనం చాపే ।

శుక్రస్య శు త్రికోణం తిథయో జూకే పరే స్వరాశిశ్చ ॥

శుక్రస్య తులాయాం త్రికోణభాగాః పశ్చదశః । స్వక్షేత్రభాగాః
పశ్చదశేతి ॥

కుమ్భే త్రికోణనిజభే రవిజస్య రవేర్యథాసింహే ॥ ఇతి.

ఎవం తత్తదంశాన్విచార్య ఫలం కల్పనీయమ్ ॥

స్వదైక్కాణ ఇతి॥ మేషాదిరాశే స్త్రిధా విభక్తస్య త్రయో
భాగా దైక్కాణసంజ్ఞాః । తత్ర లగ్నాధిపతిః ప్రథమాంశస్యా-
ధీశో భవతి । ద్వితీయస్య లగ్నాత్పశ్చమరాశ్యధిపతిభవతి ।
తృతీయస్య లగ్నాన్నవమాధిపతిభవతి ॥

తథా చోక్తమ్, వరాహమిహిరేణ—

దైక్కాణాస్సుస్వభవనసుతత్త్రికోణాధిపానామ్ ॥ ఇతి.

స్వాంశ ఇతి ॥ అంశాధిపతయః పూర్వమేవౌక్తాః ॥

తత్ర గణనాక్రమః—

అజమృగతౌశిచన్ద్రభవనాది నవాంశవిధిః ॥ ఇతి.

స్వదిన ఇత్యాదిత్యాదిగ్రహణామాదిత్యాదివారాః స్వస్వవారాః
ప్రసిద్ధాః ॥

—అథ ఈక్షణబలమ్—

ఉచ్చస్థా రవిముక్తస్థైజన్వీ రశ్మిమానతిశయేన ।

యః పశ్యతి గ్రహేష్టం తస్యేక్షణమన్యథా న స్యాత్ ॥

ఈక్షణలక్షణం వివాహప్రకరణైస్తాభిర్వ్యత్యతే ॥

—: అథ ఓజయుగ్ధరాశిస్థగ్రహఫలమ్ :—

ఓజస్థితాః పుమాంసః శుక్లేహని సూరిభిస్సమాఖ్యాతాః ।

యుగ్ధననేషు కృష్ణే పక్షే నిశి యోషితో బలినః ॥

అస్యాథః— మెహదిషద్రాశిస్థాః పుంగ్రహాః శుక్లపక్షే అ-
హని బలినః । నృషభాదియుగ్ధరాశిస్థాః స్త్రీగ్రహాః కృష్ణపక్షే
రాత్రౌబలినః ॥

పుమాదిగ్రహలక్షణముక్తం సారానశ్యామ్ :—

పుంగ్రహాఃసూర్యభౌమార్యాః స్త్రీగ్రహా శశిభాగవా ।

నవుంసకా శనిబుధా శిరోమాత్రో విధుంతుదః ॥ ఇతి.

—: అథ కాలబలమ్ :—

బలినో రవిగురుసారాః దివసే చంద్రాత్తజో నిశి దివా చ ।

రాత్రౌ శేషాః ప్రబలాః సామ్యాశ్శుక్లేధమాః కృష్ణే॥ఇతి.

అస్యాథః— ఆదిత్యబృహస్పతిశనైశ్చరాః దివసే అహ్ని బ-
లినః । బుధో దివా రాత్రౌ చ బలవాన్ । శేషాశ్చంద్రభౌమశుక్రాః
రాత్రౌ బలవంతః । సామ్యాః పుణ్యగ్రహాః అక్షీణచంద్రబుధగురు-
శుక్రాః శుక్లపక్షే బలవంతః । అధమాః పాపగ్రహాః ఆదిత్యక్షీణ-
చంద్రభౌమశనైశ్చరరాహునః కృష్ణపక్షే బలవంత ఇతి ॥

—: అథ అయనచేష్టాదిసర్వబలాన్యచ్యన్తే శివగుప్తేన :—

ఉదగయనే మృగరాశౌపూర్వాష్టే దివసమధ్యభాగే చ ॥

బలవాన్ సహస్రరశ్మివిశేషతో మేషగర్భేన ॥

ఆదిత్యబలమేతత్ ॥

ఉదగయనేఽహ్ని నిశాయాం

దక్షిణమయనం సమాశ్రితశ్శిరరశ్మిః ।

వృషభస్థితశ్చ బలవాన్ కర్కటకస్థాఽపి విజ్ఞేయః ॥

ప్రతిపత్నావదశాహం మధ్యబలశ్శీతగుస్మితే పతే ।

సమ్పూర్ణాబలః పూర్ణః కృష్ణస్యతు పశ్చిమిం యానత్

శేషేష్వహస్సు వీర్యాత్ ప్రచ్యవతే హీనమణ్డలత్వేన ।

సామ్యైరదృశ్యమానః పాపైరభివీక్షితశ్చైవ ॥

అబలః ప్రవేశకాలే మధ్యబాహు మధ్యమాశ్రితో జ్ఞేయః ।

రాశ్యన్తే బలయుక్తః పూర్ణస్థానెషు సర్వేషు ॥

ఉత్తరపథప్రయాతః ప్రదక్షిణం వామతోగ్రహేంద్రాణామ్ ।

సామ్యయతో దృష్టో వా స్థిగ్ధశ్చ బలాన్వితశ్చంద్రః ॥

చంద్రస్య బలమేతత్ ॥

నిజితశత్రుర్వక్రస్థైః జన్మీ మకరకుమ్భమీనేషు ।

యూర్యాయనే చ బలవాన్ రాత్రౌ చ ధరాసుతః ప్రోక్తః

కుజస్య బలమేతత్ ॥

రవిముక్తస్సృజేతే శశివేత్తస్య త్తరాయణే సామ్యః ।

రాత్రౌ దివా చ బలవాన్ ఋతుణాం మధ్యగచ్ఛాపి ॥

ఆదావతిబలయుక్తో హీనబలోమధ్యమాశ్రితశ్చైవ ।

భవనావసానవతీ మధ్యబలశ్చంద్రజ్ఞో జ్ఞేయః ॥

బుధస్య బలమేతత్ ॥

జీవస్సృజేత్రగతో నృశ్చికరాశౌ తు కర్కటస్థశ్చ ।

రాత్రౌ నహ్నోదగయనే విజయా చ సమాగమే బలవాన్

రాశిముఖే మధ్యబలస్సమ్పూర్ణాబలశ్చ మధ్యమం యాతః ।

రాశ్యన్తే బలహీనః సురనాథపురోహితః ప్రోక్తః ॥

జీవన్య బలమేతత్ ॥

త్రిషట్కముణ్ణలగతః త్రికోణగతస్వగృహసన్నివిష్టశ్చ ।

మీనస్థోఽస్తరమాగస్థోఽకవిముక్తశ్చ భృగునుతః ॥

అస్యాథః— త్రిషట్కముణ్ణలగత ఇతి॥ భరణ్యాదీని చత్వారి నక్షత్రాణి॥ ఆద్రాదీని చత్వారి నక్షత్రాణి । సుఖాదిపంచ నక్షత్రాణి॥ స్వాత్యాదీని త్రిణి నక్షత్రాణి॥ జ్యేష్ఠాదీని పంచ నక్షత్రాణి॥ ధనిష్ఠాదీని షణ్ణత్రాణి॥ ఏవం షణ్ణాంతకల్పనా ॥ ఎషు త్రిషట్కముణ్ణలెషు శుక్రో బలవానిత్యథః । త్రికోణగతః మూలత్రికోణభూతతులారాశిస్థః ॥

తథాచోక్తం బృహజ్ఞాతకైః—

సింహా వృషః ప్రథమషష్ఠహయాజ్ఞతౌలి-

కుమ్భాస్త్రీకోణభవనాని భవన్తిసూర్యాత్ ॥ ఇతి.

స్వగృహసన్నివిష్టః స్వజ్ఞేత్రగతః మీనస్థా మీనరాశిగతః
అస్తరమాగస్థః స్వమధ్యవీధీచారీ అకవిముక్తోఽనస్తంగతః ॥
శుక్రస్య బలమేతత్ ॥

కృష్ణే నిశి వక్రగతః స్వగృహతులాదక్షిణాయనగతశ్చ ।

ఉదితశ్చ మస్తగామిః జితశత్రుశ్చాపి విజ్ఞేయః ॥

సారిబలీగృహదామధ్యప్రబోఽబలోఽన్యభాగేచ ।

సర్వస్థానేషు రవేర్భవనస్య బలాన్వితోఽభిహితః ॥

మస్తస్య బలమేతత్ ॥

—: అథకేన్ద్రబలం సజ్జహే:—

ఉదయే బుధగురుమనుజా బలినౌ మధ్యే చతుష్పదాకరుజాః ।

హిబుకేఽమృగామిశశినౌ భృగుజశ్చ శేషాస్తథాఽస్తమయే ॥

అస్యాథః—ఉదయస్థితౌ బుధగురూ మనుజరాశయశ్చ
తే తు మిథునకన్యాతులాహయూధః ఘటాః తే సవే ఉదయే
లగ్నే బలవంతః । మధ్యే దశమస్థానై చతుష్పాదరాశయః తే తు
మేషవృషభసింహధన్విపరాధః మకరపూర్వాధాః ఆదిత్యభామా
చ బలవంతః । హిమకై చతుర్థస్థానై అమ్బుగామిరాశయః తే
తు కర్కటమీనమకరపరాధాః తే చ శశిభృగూ చ బలవంతః ।
శేషాస్తథాస్తమయై శేషాః శనిరాహూనరీశ్వరరాశిశ్చ స తు
వృశ్చికః తే సవే అస్తమయే నప్తమే బలవంతః ॥

శివగుప్తస్తు—

మేషవృషసింహుమృగై లగ్నగతో భాస్కరో బలవాన్ ।

తేష్యేవ కర్మదేశై విజ్ఞేయోఽన్యత్ర బలహీనః ॥

ఏవం ఆదిత్యస్య కేంద్రబలముక్తమ్ ॥

ప్రాలయంశుర్భునైకన్యాయాం చైవ లగ్నగో బలవాన్ ।

ధన్విహయాధేః ప్రథమే జామిత్రగతశ్చ విజ్ఞేయః ॥

వృషరాశిసన్నివిష్ట శ్చసాధేః పశ్చిమే చ కర్మస్థః ।

కర్కటకమకరయోరపి విజయీ చ సమాగమే బలవాన్ ॥

ఏవం చంద్రస్య కేంద్రబలమ్ ॥

ప్రాకృన్నః షీతిసూనుబలాన్వితః కుమ్భరాశినార్థమ్ ।

కర్కటకవృశ్చికయోరవిపత్తిస్థానాశ్రితోఽభిహితః ॥

మృగపూర్వాధాః కమిథునే కర్మణి పశ్చాద్ధయస్య పాతాళే ।

నిరుపహతే త్వతివీర్య బలాన్వితస్త్వత్రికోణే చ ॥

ప్రాకృన్నో లగ్నం ప్రాప్తః । అవిపత్తిః నప్తమస్థానమ్ ॥

ఏవం భౌమస్య కేంద్రబలమ్ ॥

లగ్నై జీవాంశగతః కర్మణి సూర్యారయోబలవాన్ ।

శుక్రేన్ద్రోః పాతాశే జూకే సారేన్నవాంశకే జ్ఞస్సు ॥
 జూకః సప్తమః ॥ ఏవం బుధస్య కేన్ద్రబలమ్,
 మృగసింహాకకివృశ్చికమత్స్యశులాచాపభృత్సు పూర్వస్థః ।
 సింహపుషధనుధకరవృశ్చికమీనేషు పయన్తైః ।
 కకిణి పాతాశగతే బలవాన్ జీవో౭బహో౭స్యత్ర ॥

ఏవం జేవస్య కేన్ద్రబలమ్ ॥

సింహాజకుమ్భకాపిణ్యు లగ్నస్థో భాగవత్స్వరాశౌ చ ।
 చాపధరాధరభాగ వృశ్చికరాశౌ చ పత్నీస్థః ॥
 హయపశ్చాధకమృగాధిపవృశ్చికమీనేషు కిమన్దేశస్థః ।
 బలవాన్ సితో జితాఽమృగపశ్చాధక చ హిమకస్థః ॥
 చాపధరాధరభాగః ధనుషః పూర్వాధకభాగః, పత్నీస్థస్సప్తమస్థః ॥
 ఏవం శుక్రస్య కేన్ద్రబలమ్ ॥

కుమ్భతులాధరయుక్తః ప్రాచ్యాదిషు సూర్యశో బలవాన్ ।
 మేషూరణే చ సింహ పృష్ఠోదయసంజ్ఞ తైస్తముపయాతే
 ప్రాచ్యాం లగ్నే, పృష్ఠోదయరాశిశ్చ-గో౭జాశ్వికకిమి-
 ఘనాస్సమృగా నిశాఖ్యాః పృష్ఠోదయాః ” ఇతి ॥
 ఏవం మన్దస్య కేన్ద్రబలమ్ ॥

ఏషాం కేన్ద్రాణాం బలాబలం వదతి సజ్జహకారః—

మేషూరణహిమకాభ్యాం బలవత్పూర్వం తతో౭పరం విబలమ్ ।
 హోగా గురుబుధపతిభిద్భృష్టా తైరేవ యుక్తావా ॥

మేషూరణం దశమమ్, హిమకం చతుర్థమ్, ఉదయాది-
 దశమచతుర్థా యుగపద్మలినౌ చేద్దశమో బలవాన్ । చతుర్థో
 దుర్బలశ్చ । హోరా లగ్నమ్ । గురుబుధస్వపతిభిద్భృష్టా వా
 యుక్తా వా పూర్ణాబలా । ఏకేన దృష్టౌ దుర్బలవతీతి యావత్ ॥
 ఏవం రాశోన్యైర్యుగపద్భృతే బలకల్పనా, లగ్నకల్పనా చ ॥

ఏవం గ్రహాణాం సవకబలాని విమృశ్య ఫలం యోజనీయం-
మిత్యాహ సవనీతారిష్టకారః—

దిక్ష్వానకాలాదిపుణ్యగృహాని ।

రిష్టే శతదృష్టాకయోవిమృశ్య ॥

యస్యాధికం తత్ఫలమేవ యోజ్యం

సమానతాయామపి రిష్టమేవ ॥ ఇతి

అస్యాధికః—ఏవం గ్రహాణాం దిక్ష్వానకాలాదిబలాని పు-
ణ్యగృహాయ అరిష్టకారకగ్రహస్య అరిష్టభజ్జకగ్రహస్య చ ఫలం
పూర్వోక్తప్రకారేణ సమ్యగ్విచార్య యస్య బలాధిక్యమస్తి త-
త్ఫలమేవ యోజ్యమ్ । ఉభయోర్బలసమానతాయాం సత్యా-
మప్యరిష్టమేవ భవతి । తస్మాజ్జననకాలే అరిష్టకారకగ్రహా వి-
చార్య తేషాం శాస్త్ర్యధికం జపహోమాదీ కుర్యాత్ ॥

తదుక్తం సవనీతారిష్టే—

విప్రప్రసాదాద్విజదేవతాభ్యో

గోభూషిరణ్యామృరథాన్యదాసమ్ ।

తీర్థాభిషేకో గ్రహయజ్ఞక్లృప్తిః

యన్త్రాదిరక్షా చ నిహన్త్యరిష్టమ్ ॥ ఇతి.

ఏవం ప్రాప్తే తత్తదరిష్టప్రతిపదోక్తశాన్తిః కథంవా ॥

తత్సృకారస్తు నామకరణప్రకరణే వక్ష్యతే ॥

—: అథ జాతకమునంత్రాణామధికః :—

ప్రతే దదామితి ॥ హే కుమార ! తె తుభ్యం మఘా-
నాం హవిలక్షణధనవతాం మధ్యే సవిత్రా ప్రసూతం మధునో-
ఘృతస్య వేదం స్తోకం ప్రదదామి । దేవతాభిగుప్తో రక్షితస్తవ్-
మాయుష్మా భూత్వాన్తిక్ లోక శతం శరదో జీవ ॥

మేధాంతే ఇతి॥ హే కుమార! తుభ్యం దేవో ద్యోతనాత్మకః సవితా
మేధామాదధాతు । తథా సరస్వతీ దేవీ మేధామాదధాతు । తథా
పుష్కరస్రజౌ పుష్కరమాలినౌ అశ్వినౌ దేవౌ తే మేధామా-
దధత్తామ్ । దధాతేః పరస్మైపదాల్లోటి ప్రథమపురుషద్వివచనమ్॥

అశ్వా భవెతి ॥ హే కుమార! అశ్వేవ దృఢౌ భవ, పర-
శురివ దురాసదౌ భవ, అస్తృతం అవిస్తృతం హిరణ్యం భవ,
హే కుమార! త్వం పుత్రనామా పుత్రసంజ్ఞకౌ వెదో ధనమసి ।
వై ప్రసిద్ధాథః । న త్వం శతం శరదో జీవ ॥

ఇన్ద్రశ్రేష్ఠానీతి ॥ హే ఇన్ద్ర! శ్రేష్ఠాని ప్రశస్తాని ద్రవిణాని
సువర్ణాని అస్మై అన్తభ్యం ధేహి దేహి । దక్షస్య ఐహికాము-
ష్మికకమసు యో దక్షః తస్య చిత్తిం చైతన్యం సామధ్వం,
తథా సుభగత్వం, తథా రయీణాం పోషం, తథా తనూనాం ఆ-
వయోదమ్పతోః పుత్రస్య చ శరీరాణామరిష్టిం అహింసాం,
తథా వాచః స్వాద్మానం, తథా అహస్నిం సుదినత్వం చ ధేహి॥

అస్మైప్రయన్ధీతి ॥ హే మఘవ! ధనవ! ఋజీషి! అభి-
ష్టుతాత్ సోమాదవశిష్టం యదృజీషం తద్వ! హే ఇన్ద్ర! త్వం
విశ్వవారస్య సర్వేషాం వరణీయస్య భూరః ప్రభూతస్య రాయః
ధనస్య! సవత్రకమణి షష్ఠీ । ఎవంవిధం ధనం అస్మై అన్తభ్యం
ప్రయన్ధి ప్రయచ్ఛ । కించ—అస్మై అస్మాకం జీవసే జీవతుం శతం
శరదోఽథాః ధేహి । శిప్రి! శిప్రిం అనునాసికం హిరణ్మయీ
వా రజ్జః తద్వ! హే ఇన్ద్ర! శశ్వతః బహూ వీరా పు-
త్రా అస్మై అన్తభ్యం ధేహి దేహి ॥

— ఇతి మంత్రాధః :—

— ౧ —

—అథ జాతకమప్రయోగః—

పుత్రే జాతమాత్రే పితౌ తస్య ముఖమాలోక్య నద్యా-
 దావనజ్ఞుః సచేలం స్నానం కృత్వా రాత్రౌ చెద్దివాఽఽహృ-
 తశీతోదకం స్వణాయుతం కృత్వా అనలసన్నిధౌ స్నాయాత్తద-
 శక్తావృష్టాదకేన వా స్నాయాత్ । ఎవం యథాఽధికారం స్నా-
 త్వాఽఽచమ్య సితచందనమాల్యాదిభిరలంకృతః ప్రాజ్ఞాభిచ్ఛేద-
 నాదకృత స్తన్యపానమన్తైరస్పృష్టం ప్రక్షాళితమలం కుమారం
 మాతురుత్సజ్ఞైః ప్రాజ్ఞుఖముపవేశ్య బ్రాహ్మణైస్తహ పుణ్యాహవా-
 చనం కృత్వా దేశకాలా నిదిశ్య మమ కుమారస్య గర్భామ్బు-
 పానజనితసకలదోషనిహారణాయమేధాభివృద్ధిద్వారా శ్రీపర-
 మేశ్వరప్రీత్యర్థం జాతకమకరివ్య ఇతి సజ్జల్ప్య ప్రాగుక్తవ-
 దాభ్యుదయికం హిరణ్యేన విధాయ వ్యాహృత్యా తాకికాగ్నిం వి-
 ధివత్ప్రతిష్ఠాప్య దేశకాలా సజ్జీత్య అస్మిన్ జాతకమహోమే
 దేవతాపరిగ్రహార్థమన్వాధానం కరిష్యే ఇత్యాది చక్షుషీ ఆ-
 జ్యేనేత్యస్తముక్త్యా అగ్నిం ఇన్ద్రం ప్రజాపతిం విశ్వాదేవా-
 బ్రహ్మణమాజ్యేన శేషేణ స్విష్టకృతమిత్యాది సద్యో యజ్ఞ్య ఇ-
 త్యస్తముక్త్యాఽన్వాధాయ పరిసమూహనాద్యాజ్యభాగాన్తం
 కృత్వా ప్రధానదేవతాశ్చతుర్థ్యస్తనామమన్త్రైః హుత్వా ఉ-
 ద్దేశత్యాగౌ కుర్యాత్ । తతో మధుసపిషీ మాసతో విషమత-
 యా మిశ్రీకృత్య తచ్ఛిలాతలైః క్షిప్త్యా తత్ర సువణం సంస్పృ-
 ష్టవం యథా భవతి తథా సంఘృష్య ఏకస్థిన్భాజనే నిధాయ
 తేనైవ హిరణ్యేన :—

“ప్రతే దదామి మధునా ఘృతస్య వెదం సవిత్రా ప్ర-

సూతంసుమోనామ్ । ఆయుష్మాన్సుస్తో దేవతాభిశ్చతం జీవ శరదో
లోకే అస్తిక్ ”

ఇతిమన్త్రేణ కుమారం సాయయిత్వా తద్ధిరణ్యం ప్రతా-
శ్యకుమారస్య దక్షిణైకణై నిధాయ తన్ముఖసమీపే స్వముఖ-
మాధాయ:-

“ మేధాం తె దేవస్సవితా మేధాం దేవీ సరస్వతీ ।

మేధాం తె అశ్వినౌదేవావాధత్తాం పుష్కరస్రజౌ ” ఇతి

ఏతాం మేధాజననాభిధానామృచం జపిత్వా పునస్తదేవ
హిరణ్యం సవ్యే కణే నిధాయైతామృచమేవ జపిత్వా ఇశోరం-
సావభిమృశతి :-

“ అత్తా భవ పరశుభావ హిరణ్యమస్తృతం భవ ।

వెదో వై పుత్రనామాఽసి స జీవ శరదశ్శతమ్ ”

ఇన్ద్ర శ్రేష్ఠాని గృత్సమద ఇన్ద్రస్త్రిష్టుప్ :-

“ ఇన్ద్ర శ్రేష్ఠాని ద్రవిణాని ధహి చిత్తిం దక్షస్య సుభగ-

త్వమస్మై । పోషం రయీణామరిష్టిం తనూనాం స్వాద్ధానం వా-
చస్సుదివత్వమహ్నమ్ ” ॥

“ అస్మై ప్రయన్ధి మఘవన్నజీషిన్నిన్ద్ర రాయౌ విశ్వవా-

రస్య భూరః । అస్మై శతం శరదౌ జీవసేఽథా అస్మై వీరాంచృ-
శ్వత ఇన్ద్ర శిషిక్ ” ॥

ఇతి మన్త్రైర్యుగపదభిమృశ్య రతాయుషోరభివృద్ధ్యర్థం—

“ అక్షాదక్షాత్సంభవసి హృదయాదధి జాయసె ।

అత్తా వై పుత్రనామాఽసి స జీవ శరదశ్శతమ్ ” ॥

ఇతి మస్త్రముచ్చార్య మూర్ధానం త్రిరాజప్రేతే ।
తతశ్చికోః కరిష్యమాణం నామ తదైవ స్తరేత్ ॥

అథ స్విష్టకృదాదిహోమశేషం సమాప్య యథాఽఽచా-
రం హిరణ్యోదకేన మాతుడక్షిణం స్తనం ప్రత్యౌశ్య,
„ఇమాం కుమానో జరాం ధయతు దీఘమాయుః ప్రజీవసే ।
అస్మై స్తనా ప్రయుజ్జానామాయువచో యశోబలమ్” ॥

ఇతి మస్త్రేణ మాత్రా కుమారం పాయయిత్యా, పితృ-
ప్రీత్యథం ప్రాచీనావీతీ తిలపాత్రం సహిరణ్యం స్వథా పితృభ్య
ఇతి బ్రాహ్మణాయ దత్వా, ఉపవీతీ తథావిధం పాత్రం ప్రజాపతి-
ప్రీత్యథం దత్వా, యథాశక్తి గోభూతిలహిరణ్యాదికమన్నసజ్జ-
తం దత్వా, కర్తాన్తే కర్తవ్యం స్వస్తివాచనం పూర్వనత్కృత్వా,
బ్రాహ్మణై రాశిషా వాచయేత్ ॥

కుమార్యాశ్చేదేతత్సర్వం హోమమస్తరణామస్త్రకం కుర్యాత్ ।
హోమస్తు సమస్త్రక ఏవ ॥

ఇతి శ్రీనృసింహీయే ప్రయోగపారిజాతే
—షోడశకమకాండే జాతకమకప్రయోగః—

—: అథ జన్మతిథ్యాదికర్తవ్యవిధిః :—

లక్ష్మీనృసింహ భవతో జననతిథావేవ కృత్యబలిదానమ్ ।
పరకృతకాలవిలంబాత్సహ ఇహ చిత్రం త్వమేవ చిరమాసీః ॥

అథ జననాదితిథ్యాదిషు కర్తవ్యముచ్యతే, తత్ర వ్యాసః-
సూతికావాసనిలయా జన్మదానాను దేవతాః ।

తాసాం యాగనిమిత్తా తు శుద్ధిజన్మని కీర్తితా ॥
జన్మదాఖ్యదేవతానాం పూజనాచ్ఛుద్ధిరస్తీత్యథః ॥

[ప్రథమే దివసే షష్ఠే దశమే చైవ సవనాదా ।

త్రిష్వాశౌచం న కువీత సూతకే పుత్రజన్తని ॥

దద్యాత్తు ప్రథమే హేమ షష్ఠే వా సప్తమేఽపి వా ।

బలిదానం తు దశమే హ్యన్నదానం ప్రశస్యతే ॥ ఇతి.

మాకణ్డేయః—రక్షణీయా తథా షష్ఠీ నిశా తత్ర విశేషతః ।

రాత్రౌ జాగరణం కార్యం జన్తదానాం తథా బలిః ॥

పురుషాశ్చస్త్రహస్తాశ్చ నృత్తగీతైశ్చ యోషితః ।

రాత్రౌ జాగరణం కుర్యదశశమ్యాం చైవ సూతకే ॥ ఇతి.

నారదః—జననాత్సప్తమే చాహ్ని మృత్యురాయాతి చాస్తకః ।

తద్దినే చైవ రక్షేయం కథం వ్యాఽఽయుర్వివృద్ధయే ॥

సాయాహ్నే పూజ్య విఘ్నేశమపూజైశ్చ పునఃస్మరేత్ ॥

అథ పశ్చాయుధాభరణధారణము క్తం శ్రీధరీయః—

జాతస్య పశ్చముదినే శుభదే ముహూర్తే

పశ్చాయుధాభరణధారణమిష్టమాహుః ।

నాభిప్రదేశపరిలమ్బి సువణసూత్రం

ప్రోక్తం శిశోగ్రహనివారణకైశ్చ యుక్తమ్ ॥

జాతస్య జన్తనక్షత్రాత్పశ్చమునక్షత్రే పశ్చముదినే వా

పశ్చాయుధాభరణధారణం పశ్చాయుధసమన్వితమాభరణం శఙ్ఖ-

చక్రగదాశాఙ్గనస్తకానాం పశ్చాయుధానాం ప్రసిద్ధేః పశ్చా-

యుధానామితి కథితమ్ ॥ అత్ర శిశోరితి సామాన్యోక్తత్వాత్

కుమారస్య కుమార్యాశ్చ పశ్చాయుధాభరణం ధార్యమితి ॥

తథాక్తం బృహస్పతినా :—

జన్తతః పశ్చతారాయం యాతే చంద్రో శిశుం పితా ।

భూషయేద్భూషణైస్సవైః పశ్చాయుధసమన్వితైః ॥

విశేషాత్కన్యకాయాశ్చ కథావ్యం మజ్జశేన చ ।

పుంసస్సాయుధమాకల్ప్యమాయుశ్శ్రీకాన్తిదం శిశౌరితి ॥

అథ వ్యతిరేకేణ సూతికాగృహస్థాపనీయాన్యక్తాని,
మార్కణ్డేయపురాణే :—

అత్యుబ్బహీనే చ తథా విధూమే సూతికాగృహే ।

అదీపశస్త్రముసల భూతిసమకవజితే ॥

అనుప్రవిశ్య సా జాతమపహృత్యాత్మసమ్భవమ్ ।

క్షణప్రవసినీ బాలం తత్రైవోత్పాత్సృజతే ద్విజ ॥

సా జాతహరిణీనామ సుఘోరా పిశితాశనా ।

తస్మాత్సంరక్షణం కార్యం యత్పతస్సూతికాగృహే ॥ ఇతి.

ఇతి శ్రీపురింహీయ ప్రయోగపారిజాతే షోడశకమకాండే

జననతిథ్యాదినిర్ణయః.

అథ ప్రసజ్జాత్సుతకినాం నియమా ఉచ్యంతే :—

చన్ద్రికాయాం జాబాలిః :—

సన్ధ్యాం పశ్చిమహాయజ్ఞానైతికం స్మృతికమక చ ।

తన్మధ్య హాపయేతేషాం దశాహాన్తే పునః క్రియా ॥

పశ్చిమహాయజ్ఞసాహచర్యానైతికశబ్దేనాత్ర నిత్య-
శ్రాద్ధముచ్యతే । స్మృతికమక స్మృత్యుక్తం కమక దేవతా-

చకనాదికమ్ । తన్మధ్య ఆశౌచమధ్య హాపయేత్త్యశేత్ ।

తేషాం సన్ధ్యాదీనాం దశాహాన్తే ఆశౌచావసానే పునః క్రియా పూ-

వకవదనుష్ఠానమ్ । సన్ధ్యాం త్యజేదిత్యేతన్మన్త్రోచ్చారణవిశిష్ట-

సన్ధ్యాభిప్రాయేణోక్తం, న తు సన్ధ్యామాత్రాభిప్రాయేణ ॥

యథాహ పులస్త్యః :—

సన్ధ్యామిష్టిం చరుం హోమం యావజ్జీవం సమాచరేత్ ।

స త్యజేత్సూతకే వాఽపి త్యజక్ గచ్ఛేదధో ద్విజః ॥

సూతకే మృతకే చైవ సన్ధ్యాకమః సమాచరేత్ ।

మనసోచ్చారయేత్సన్ధ్యా ప్రాణాయామమృతే ద్విజః॥ఇతి

అస్యాథః :-—ప్రాణాయామమస్త్రవ్యతిరిక్తమస్త్రాస్త్రన-

సోచ్చారయేత్ । ప్రాణాయామమస్త్రాంస్తు మనసోఽపి నోచ్చా-

రయేత్ । అమస్త్రకప్రాణాయామం కుర్యాదితి యావత్ । మన-

సోచ్చారయేత్సన్ధ్యానిత్యేతదజ్ఞలిప్రక్షేపమస్త్రవ్యతిరిక్తవిషయమ్ ॥

యదాహ వై శీనసిః :-సూతకే సావిత్యాఽజ్ఞాలిం ప్రక్షిప్య

ప్రదక్షిణం కృత్వా సూర్యం ధ్యాయన్ సమస్కుర్యాదితి ॥

సన్ధ్యావిభావక్తసావిత్రిమస్త్రస్యేహ పునవః చనం మనసో-

చ్చారణనివృత్త్యథమ్ । తేన సావిత్రిమన్త్రోచ్చారణం వాచైవ

కతఃప్రమ్ ॥ ధరద్వాజోఽపి :-

సూతకే మృతకే కుర్యాత్ ప్రాణాయామమమస్త్రకమ్ ।

తథా మాజనమస్త్రాంస్తు మనసోచ్చార్య మాజయేత్ ॥

సావిత్రిం సమ్యగుచ్చార్య సూర్యాయాఘ్రం నివేదయేత్ ।

మాజనం తు న వా కుర్యాదుపస్థానం న చైవ హితి ॥

విష్ణురస్యశౌచే వజ్యకర్తాణ్యాహ—ఆశౌచే హోమదాన-

ప్రతిగ్రహస్వాధ్యాయ నివర్తనై నాశౌచే కన్యచిదన్నమన్న-

యాదితి ॥ హోమోఽత్ర వైశ్వదేవోఽభిప్రేతః,

విప్రా దశాహమాసీత వైశ్వదేవవివజితః ॥

ఇతి సంవత్సర విశేషాభిధానాత్ ॥

వైశ్వదేవాభిప్రాయే శంఖేనాపి :-

దానం ప్రతిగ్రహా హోమః స్వాధ్యాయః పితృకర్తవ్యః ।

ప్రేతపిణ్డక్రియావజమాశౌచేవి నివతతే ॥

పితృకర్తృమావాస్యాశ్రాద్ధాదికమ్ । న చ హోమ ఇతి సా-
మాన్యక్రియాహోత్రాపాసనహోమాదికనుపి నివతతానీయమితి
శబ్దనీయమ్ ॥ అత ఆహ యాజ్ఞవల్క్యః :—

నై తానాపాసనాః కార్యాః క్రియాశ్చ శ్రుతిచోదితాః ॥ ఇతి
నై తానా గాహవత్యాదిబహ్వగ్నిసాధ్యాః । యావజ్జీవ-
మగ్నిహోత్రం జహోతి, యావజ్జీవం దశేపూణామాసాభ్యాం
యజేత' ఇతి శ్రుతిచోదితాః కార్యాః । తథా గృహ్యగ్నిసాధ్యా
బౌపసనాద్యాః కార్యాః । క్రియాశ్చ శ్రుతిచోదితా ఇతి । నై-
తానా గాహవత్యాదిబహ్వగ్నిసాధ్యా బౌపసనహోమపార్వణ-
స్థాలీపాకాద్యాశ్చ క్రియాః కార్యా ఇత్యర్థః ॥

అత్ర విశేషమాహ హరితః :—

కమ నై తానికం కార్యం స్నానోపస్పృశనాత్స్వయమ్ ॥ ఇతి
ఆశౌచప్రాప్త్యనంతరం స్నాత్వాఽఽచమ్య నై తానికం క-
మాగ్నిహోత్రాదికం తత్కాలే స్వయం కుర్యాదిత్యర్థః । న చ
కర్తాయోగ్యత్వలక్షణే ఆశౌచే స్థితే కథం నై తానికే కమాణి
స్వయం కుర్యాదితి విధిఘటత ఇతి వాచ్యమ్ ॥ యతో విధిబ-
లాదేవ కమయోగ్యత్వమస్తీత్యర్థాద్ధమ్యతే ॥

తదుక్తం, గోభిలేన :—

అగ్నిహోత్రస్య హోమాధానం శుద్ధిస్తాత్కాలికీ భవేత్ ।

పశ్చియజ్ఞాన్న కుర్వీత హ్యశుద్ధః పునరేవ సః ॥ ఇతి.

అగ్నిహోత్రాదికమాణి యత్రాశౌచే కతవ్యమితి విధిర-
స్తి తత్ర తత్కాలికీ శుద్ధిః కమాసంజ్ఞల్పాత్పూర్వక్షణమారభ్య
కర్తాపవగాపయన్తం కమయోగ్యత్వలక్షణా వేదితవ్యా ।

యత్ర పునః పశ్యయజ్ఞాదానాశౌచేకతన్వమితివిధిర్నాస్తి, తత్ర
శుద్ధిజ్ఞాపకవిధ్యభావాత్కర్మాయోగ్యతైవేత్యథః । ఏవం విధి-
జ్ఞాపితకమయోగ్యత్వే సత్యపి యోన కరోతి, తస్య సత్యప్ర-
ధికారే కమత్యాగదోషోఽస్తి త్యేవావగన్తవ్యమ్ ॥

అత ఏవ మరీచిః—

దశకం చ పూణణమాసం చ కర్తవ్యైతానికం చ యత్ ।

సూతకైఽపి త్యజన్మహాత్మ్యాయచ్ఛ్రీయతే ద్విజః ॥ ఇతి.

వైతానికగ్రహణం స్తూతస్యాప్యశౌచే విహితస్య కమణ
ఉపలక్షణాథమ్ ॥ అత ఏన జాతుకణిః ॥

సూతకే తు సముత్పన్నై స్తూతకం కమకథం భవేత్ ।

పిణ్డయజ్ఞం చరుం హోమమనగోతేణ కారయేత్ ॥ ఇతి.

పిణ్డయజ్ఞః పిణ్డపితృయజ్ఞః । చరుః పార్వణస్థాలీపాకః । హోమః
ప్రతిదినహోషాసహోమః । కారయేదతి విధిబలాత్ స్తూతే-
కమణి త్యాగాత్తకకమణ్యైవ ధమయోగ్యత్వలక్షణా శు-
ద్ధినేతరత్రేతిగమ్యతే ॥

అత ఏన బృహస్పతిః—

సూతకే మృతకే చైవ అశక్తా శ్రాద్ధభోజనై ।

ప్రవాసాదినిమిత్తేషు హోవయేన్న తు హోపయేత్ ॥ ఇతి.

న హోపయేన్న త్యజేదిత్యథః ॥ తథా చ జాబాలిః—

జన్తహన్యోవితానస్య కమత్యాగోన విద్యతే ।

శాలాగ్నౌ కేవలో హోమః కార్య ఏవాన్యగోత్రజైః ॥ ఇతి

శాలాగ్నౌ హోమః ఔషాసనాఖ్యః । సోఽన్యగోత్రజైః కా-
యః ఇతి నియమాద్వైతానికాగ్నౌ క్రియమాణో హోమో-
ఽగ్ని హోత్రాదిరన్యగోత్రజైః కార్యః । స్వయం వా కుర్యా-
దితి వికల్పోఽవగమ్యతే ॥

యత్తు స్మృత్యస్తరమ్ :—

వజ్రయేత్సుతకే కమన్ నిత్యనైమిత్తికాదికమ్ ।

అపితాగ్నేస్సదా శుద్ధిః సద్య ఏవ విధీయతే ॥ ఇతి.

తత్ర పూర్వాధికమాశౌచే అకతవ్యత్వేనాభిహితనిత్యనై-
మిత్తికవిషయమ్ । ఉత్తరాధికం తు కతవ్యత్వేనవిహితవై-
తానికవిషయమిత్యనగస్తవ్యమ్ । ఏవమేవాశౌచే , నిత్యాని
నివర్తేరన్వైతానవజ్రమ్ ' ఇతి వైతీనసివచనస్యాపి విషయో
బోధవ్యః ॥

శ్రౌతానాం స్మృతానాం చ కామ్యనామాశౌచే త్యాగ
ఏవ, ప్రతిప్రసవవిధ్యభావాత్ ॥ శ్రౌతానామప్యగ్నిహోత్రాదీనాం
ప్రథమారమ్భాత్ప్రగాశౌచే త్యాగ ఏవ, ప్రతిప్రసవవిధీనాం
ప్రథమారమ్భాత్తరకాలానుష్ఠేయాగ్నిహోత్రాదివిషయత్వాత్

సద్యశ్శౌచమిత్యనువృత్తౌ కామ్యే క్వచిత్ప్రతిప్రసవాధిక-
మాహ పులస్త్యః :—

సాన్నిహిత్యముపస్పృశ్య రాహుగ్రస్థే దివాకరే ।

సత్త్రధమప్రవృత్తస్య దానకమఫలైషిణః ॥

అస్యాధికః :—దానకమసాధ్యఫలకామినోఽపి సన్నిహిత-
శీఘ్రవిశేషే స్నాత్వా దానే ప్రవృత్తస్య సద్యశ్శౌచమ్ । అన్న-
సత్త్రధమప్రవృత్తస్య తద్దానఫలాధికనోఽపి సద్యశ్శౌచ
మితి ॥

నైమిత్తిక క్వచిత్ ప్రతిప్రసవాధికమాహ బృహస్పతిః :—

కన్యావివాహే సజ్జాన్తై సూతకం న కదాచనేతి ॥

నిత్యనైమిత్తిక కామ్యేష్యపి క్వచిత్ప్రతిప్రసవాధికమాహ,

జమగ్నిః :—

సూతకే మృతకే నాఽపి జాహ్నవ్యాస్సలిలె స్థితః ।

నాభిమాత్రే జలె స్థిత్యా కుర్యాద్దానజపాదికమ్ ॥ ఇతి.

నిత్యం నైమిత్తికం కామ్యమపీతి విశేషః ॥

యత్తు మాకణ్డేయపురాణమ్,

నిత్యస్య కనుణో హానిం న కుర్వీత కదాచన ।

తస్య త్వకరణే బాధః కేవలం మృతిజన్తస్వీతి ॥

తదాశౌచే ప్రాతిపద్యేన విహితాగ్నిహోతాదినిత్యకను-
హానివిషయమ్ । తథాత్వే నిత్యాని నివతేరనై వ్యతానవజమ్ '

ఇతి పూర్వోక్తవచనవిరోధాపత్తేస్తదపి తేనై వ్రాక్తమ్ :—

దశాహం బ్రాహ్మణస్త్రిష్ఠేద్దానహోమాదివజ్జితః ।

క్షత్రియో ద్వాదశాహం చ నైశ్యో మాసార్థకమేవ చ॥

శూద్రశ్చ మాసమాసీత నిజకమవివజ్జితః ॥ ఇతి

తద్వయోఽనస్థాప్రయుక్తాద్యసమ్ముఖాశౌచకాలానా-
మప్యపలక్షణార్థమ్ ॥

యత్తు హారీతేనాక్తమ్—

తతస్త్వేకాదశదినే యజ్ఞస్సాన్విధ్యాయ ఏవ చ ।

ప్రవతకం నై క్రియాశ్చైతా ఇత్యేతన్వైత్తిరబ్రవీత్ ॥ ఇతి.

తత్రాప్యేకాదశదిన ఇత్యేతదాశౌచాన్త్యదినాన్తరదినోపల-
క్షణార్థమ్ ॥

బ్రహ్మచారిణం ప్రత్యాహ కాత్యాయనః :—

న త్యజేత్సుతకే కమం బ్రహ్మచారీ స్వయం క్వచిదితి ॥

గృహస్థవదస్య సూతకాభావాదిత్యభిప్రాయః ॥

మాధవీయే పరాశరవ్యాఖ్యానాయాం తు :—

నిత్యమన్నప్రదస్యాపి కృచ్ఛ్రచాన్ద్రాయణాదిషు ।
 ప్రథమే కృచ్ఛ్రసోమాదా బ్రాహ్మణాదిషు భోజనే ॥
 గృహీతనియమస్యాపి స స్యాదవ్యస్య కస్యచిత్ ।
 నిమన్త్రితేషు వివేషు ప్రారబ్ధ శ్రాద్ధకర్మణి ॥
 నిమన్త్రితస్య విప్రస్య స్వాధ్యాయనిరతస్య చ ।
 దేహా పితృషు తిషత్సు నాశౌచం విద్యతే క్వచిత్ ॥ ఇతి.

యాజ్ఞవల్క్యః :-

ఋత్విజాం దీక్షితానాం చ యజ్ఞయం కర్మ కుర్వతామ్ ।
 సత్రివ్రతిబ్రహ్మచారిదాతృబ్రహ్మవిదాం తథా ॥
 దానే వినాహే యజ్ఞే చ సక్లామే దేశవిప్లవే ।
 ఆపద్యపి చ కష్టాయాం సద్యశ్శౌచం విధీయతే ॥ ఇతి.

అశ్విరాః :- రాజ్యనాశస్తు యేనస్యాద్విదా రాజ్యస్సమన్తతే ।
 ప్రయాశ్యతశ్చ సక్లామే హోమే ప్రాస్థానికే సతి ॥
 మన్తాదితర్పణే చాపి ప్రజానాం శాన్తికర్మణి ।
 గొమజ్జలాదా నై శ్యానాం కృషికాలాత్యయేష్యపి ॥
 ఆశౌచం స భవేల్లోకే సర్వత్రాన్యత్ర విద్యతే ॥ ఇతి.

కర్మప్రదీపేఽపి :-

సూతకాదా సముత్పన్నై స్తాతకర్మ స కించన ।
 అనారబ్ధే భవేదేతత్ప్రారబ్ధే నాస్తి సూతకమ్ ॥ ఇతి.
 ॥ ఇతి సూతకినాం కర్మనిర్ణయః ॥

అథైతేషాం శుద్ధికాలా ఉచ్యంతే :-

అగ్నిస్త్వితౌ -

పుంజన్తని సపిణ్డానాం దశాహచ్ఛుద్ధిరివ్యతే ।
 త్ర్యహాదేకోదకానాం చ ఏకాహం సూతకే క్వచిత్ ॥

స్త్రీజన్మని సపిణ్డానాం సోదకానాం త్ర్యహోచ్చుచిః ।
స్త్రీషు త్రిపురుషం జ్ఞేయం సపిణ్డత్వం ద్విజో త్తమైః ॥
సపిణ్డానాం లక్షణం తత్తత్తేషా క్తమ్—

తపభాజశ్చతుర్థాద్యాః పితృద్యాః పిణ్డభాగినః ।

ఏకోదకాస్తతశ్చోధ్యం నిదిహేత్సప్తపూరుషాత్ ॥ ఇతి.

“ ఏకాహం సూతకే క్వచిత్ ” ఇతి యదుక్తం తద్వృత్త-
స్వాధ్యాయవిషయమ్ ॥ తదపి కతాన కార్యమ్ :— “ వృత్తస్వా-
ధ్యాయసా వెక్షమఘనంకోచనం తథా ” ఇతి కతా ప్రతిషిద్ధత్వాత్
—: అథ సూతికాయా ఆశౌచనివృత్తికాలా ఉచ్యంతే :—

చన్ద్రికాయాం పారస్కరః :—

ద్విజాతేస్సూతికా యా స్యాత్సా దశాహేన శుద్ధ్యతి ।

త్రయోదశేఽహ్నిసమ్ప్రాప్తే శూద్రా శుద్ధ్యత్యసంశయమ్ ॥ ఇతి.

ఏవశ్చసూతికాయా అస్పృశ్యస్పృణానురూపమాశౌచం యు-
గమాత్రపరిహరణాదిహేతుభూతం ద్విజాతిషు దశదివసపర్యంతమ్ ।
శూద్రజాతిషు ద్వాదశదివసపర్యంతమ్ । అరూపాశౌచమస్పృశ్య-
త్వాదిహేతుభూతం ద్విజాత్యుక్తదశాహాదుపరి మాసపర్యంతం
దానాదికర్తానధికారలక్షణమ్ । ద్విజాతిషు పుత్రజన్యాం వింశతి-
రాత్రపర్యంతమ్ । స్త్రీజన్యాం మాసపర్యంతం నియతమిత్యవగ-
న్తవ్యమితి ॥

—: ఇతి సూతికానాం శుద్ధికాలః :—

లక్ష్మీన్మసింహ భగవత్ రఘుకులతిలకేన పుత్రకామేష్ట్యా ।

ఇష్టో మనసి సుహృదస్తుప్త్యైశ సైవ పుత్రకామాధకః ॥

అథ ప్రసక్తాత్పుత్రకామేష్టిరభిధీయతే :—

ఋణనుక్తి సంనయత్యమృతత్వం చ గచ్ఛతి ।

పితా పుత్రస్య జాతస్య పశ్యేచ్ఛేజ్జీవతో ముఖమ్ ॥
 ఇత్యాదిశ్రవణాతి ప్రణాపకషణాథం పుత్రోత్పాదనం
 కథవ్యమ్ । తత్పువజన్తకృతకమకవశాదలభ్యం చేత్కర్త-
 విపాకరూపపుత్రకామేష్టిః కథవాన్ ॥

తథాచ భూహస్పతిః :—

అనభాకో భవెన్నాశో న స్వగోఽపుత్రకస్య చ ।
 న మోక్షోఽపుత్రకస్య స్యాన్నాపుత్రస్య పరా గతిః ॥
 తస్మాత్పుత్రసద్భావే యతేత పురుషస్సుధీరితి ॥
 తత్పుత్రకామేష్టివిధానమాహ కారికాకారః :—
 అనాహితాగ్ని రేవేమం కుర్యాత్కామ్యచరుం తథా ।
 పరిషేచనపర్యంతమన్వాధానాది పూర్వవత్ ॥
 అగ్నయే పుత్రిణే త్వేతి పుత్రకామస్తు నివశేత్ ।
 అగ్నయే పుత్రిణే స్వాహేత్యేతేన జహుయాచ్ఛరుమితి ॥
 అత్ర భగవాన్ :—

యస్య జాతాః ప్రమీయేరక పుత్రా నైవ భవన్తి చ ।
 ఋతుకాలే దినే షష్ఠే దమ్పతీ సమలజ్మతౌ ॥
 కృత్వాఽఽభ్యుదయికం శ్రాద్ధం స్వస్తివాచనపూర్వకమ్ ।
 పూణకషాత్రనిధానాంతముపలేపాది పూర్వవత్ ॥
 శ్వేతాయాశ్వేతవత్సాయాః గోః క్షీరేణ చరుం పచేత్ ।
 కృత్వాఽఽజ్యభాగపర్యంతం ఆజ్యస్యాత్పవనాదికమ్ ॥
 జహుయాత్పాయసం తత్ర ఋగ్భిః పశ్చాదశాహుతీః ।
 ప్రజాఫత్సూక్తపశ్చభిః జీవపుత్రస్య పశ్చభిః ॥
 నేజమేపేతి తిస్రభిః సోమో ధేనుమృచైకయా ।
 ఇహైవస్తమృచా చైవ తతస్త్విష్టకృదాదికమ్ ॥

శ్రీ:

శ్రీమన్నాసింహప్రయోగపారిజాత

(పకరణ)

మోడశకర్మకాండే

PRAYOGA
ATA

ప్రాశయేత్తత ఆచమ్య దమ్పతీ నాభిమూలభేత్ ॥
 విశజ్జభృష్టిమిత్యుచా తాపుభావభిమన్త్య చ ।
 ప్రాయశ్చిత్తాది సకలం హోనుశేషం సమాపయేత్ ॥
 సవత్సాం దక్షిణాధాన్య గాం దద్యాత్తు పయస్వినిమ్ ।
 పుత్రార్థమాచరేద్దానం వివ్రేభ్యో హేమవత్స్వయమ్ ॥
 రాత్యాస్తు పశ్చిమే యామే శయిత గతసంస్తరే ।
 మససా చతుహోతారమనుద్రుతోమితిబ్రువన్ ॥
 ఉపగమ్య తతః పత్నీం వ్యవేయాచ్ఛయథావిధి ।
 ఏవముత్పాదితః పుత్రో న లుప్యేత కదాచన ఇతి ॥

ప్రజావజ్జీవపుత్రస్థసూక్తమన్తాః:—

“ఆ తే గర్భా యోనిమెత్విత్వాది-దైవకృతం బ్రాహ్మ-
 ణం కల్పమానమ్” ఇత్యన్తా దశ మన్తా అనవలోభనప్రకరణే
 ద్రష్టవ్యాః ॥ శేషాః ప్రసిద్ధాః ।

చతుహోతృమన్తస్త్రు:—

“పుష్కవీ హోతాః|ద్యౌరధ్వర్యుః|రుద్రోఽగ్నిత్ । బృహ-
 స్పతిరుపవక్తా । వాచస్పతే వాచోవీర్యణ । సమృద్ధతతమైనాయ-
 త్యసే । యజమానాయ వార్యమ్ । ఆ సువస్కరస్తే । వాచస్ప-
 తిస్సామం పిబతి । జజనదిద్ధ్రమిన్ద్రియాయ స్వాహా” ఇతి ॥

పునర్విధానాన్త రాణి ఋగ్వీధానరూపేణ స ఏవాహ:—

సహస్రశీషాసూక్తం చ సర్వకామఫలప్రదమ్ ।

దేవగర్భం శరీరేణ స వై నారాయణః స్మృతమ్ ॥

బ్రహ్మేద్ధ్రుద్రపజన్యా అత్ర సూక్తవ్యవస్థితాః ।

అత్రస్థమేవ ద్రష్టవ్యం జగత్ స్థావరజజ్ఞమమ్ ॥
 శుక్లపక్షే శుభే వారే సునక్షత్రే సుగోచరే ।
 ద్వాదశశ్యాం పుత్రకామాయ చరుం కూర్చం చ వైష్ణవమ్ ।
 దమ్పత్యోరుపవాసస్సాదెకాదశ్యాం సురాలయే ।
 ఋగ్విష్ణోడశభిస్సమ్యగచక్షయిత్వా జనార్దనమ్ ॥
 దధ్యాత్పురుషసూక్తేన యః పుష్పాణ్యప ఏవ వా ।
 అచింతం స్యాజ్జగదిదం తేన సవణం చరాచరమ్ ॥
 చరుం పురుషసూక్తేన శ్రవయేత్పుత్రకామ్యయా ।
 ప్రాఘ్నియాదైవైష్ణవం పుత్రమచిరాత్సంతతిక్షమమ్ ॥
 సమిధోఽశ్వత్థవృక్షస్య హుతాగ్నౌ జహుయాత్సునః ।
 ఉపస్థానే హుతాశస్య ధ్యాయేచ్ఛ మధుసూదనమ్ ॥
 హవిహోమం తతః కుర్యాత్ ప్రత్యేచం వాగ్యతశ్శుచిః ।
 సూక్తేన జహుయాదాజ్యం హవిశ్శేషం చ పూర్వవత్ ॥
 అత్ర హవిశ్శేషం చ పూర్వవదితి హవిశ్శేషేణ పూర్వవత్స్వి-
 ప్రకృద్ధోమం కుర్యాదిత్యధః ॥

హవిశ్శేషం సమస్కృత్య నారీ నారాయణం ప్రతి ।
 భక్షయిత్వా హవిశ్శేషం లభ్యాఽఽశీస్సంవిశేత్ క్షపామ్ ॥
 తతః కృత్వా ద్విజః కర్మణ కర్తవ్యం ద్విజతర్పణమ్ ।
 యాం ద్వితీయాం నివర్తేత యావద్దధణం న విస్తతి ॥
 అపుత్రా మృతపుత్రా వా యా చ కన్యాః ప్రసూయతే ।
 క్షీప్రం సా జనయేత్పుత్రం ఋష్యశృణ్ణో యథాఽబ్రవీత్ ॥

—; ఇతి పురుషసూక్తకల్పః —

అన్యచ్ఛః—

యస్య గర్భణః ప్రమీయేత తత్రాగ్నౌ జహుయాద్ధవిః ।

బ్రహ్మణాఽగ్నిస్సంవిదాన ఇత్యాజ్యేన యథావిధి ॥
ఆజ్యశేషేణ చాభ్యజ్య గభీణీ ప్రసవేతి చ ।
పిత్రే చ చాజ్యశేషేణ జీవంతస్యాః ప్రజాయత ఇతి ॥

అన్యచ్ఛు :—

ఉరోష్ట ఇతి సూక్తైన ఉపతిష్ఠేచ్ఛతక్రతుమ్ ।
ప్రజాకామో జవెన్నిత్యం చరుణా దేవయత్నతః ॥
ఉపహృత్యోపహారం చ శిష్టం భుజ్జీత వాగ్యతః ।
ఉచ్ఛిష్టం చ ప్రదాతవ్యం భార్యాయై పుత్రమిచ్ఛతా ॥
ధన్వాస్సరూపవత్సాయాః పయసా సాధయేచ్ఛరుమ్ ।
అనురూపాం ప్రజామాశు లభతే నాత్ర సంశయః ॥ ఇతి.

జపరూపాణ్యాహ స ఏవ :—

యజ్ఞో దేవానాం సూక్తం తు త్ర్యయతం విష్ణుమన్దిరే ।
మృతపుత్రోఽనపత్యో వా సుపుత్రం నవకథా లభేత్ ॥
ఆమనీషాం జవెద్వగ్ం బహుకన్యా లభేద్యది ।
సుపుత్రం లభతే పశ్చాత్త్యయతం విష్ణుమన్దిరే ॥
స యో వృషా జవెత్సూక్తం వధ్యా లకుం శివాలయే ।
ఆయుష్యవంతం పుత్ర్యం చ భాగ్యవంతం ప్రనూయతే ॥
పుష్పందృష్ట్యాతు యాగర్భంన గృహ్ణీయాద్వయోఽన్వితా ।
విష్ణ్యోనిమితి త్వేతద్యోనిం స్పృష్ట్వా తతో జవేత్ ॥

ఆహ వ్యాసః :—

సుదశనం మహామన్త్యం శుచిభూత్వా సమాహితః ।
నిత్యమష్టోత్తరశతం జపన్ పుత్రం లభేత్సుఖమ్ ॥ ఇతి.

అథాషధిరూపాణ్యుచ్యంతే శ్రీధరీయే తత్ర వ్యాసః :—

అజ్కలమూలకల్కం తు చూణీకృతగుడేన యుక్ ।

కాకాణ్డమితమశ్చీయాత్పుత్రిణీ చ భవిష్యతి ॥ ఇతి ॥

వసిష్ఠశ్వాహ :-

ఉత్తమం కణికామూలం వెషయిత్వా పయః పిబేత్ ।

సాయసాన్నం సమశ్చీయాత్పుత్రిణీ సహసా భవేత్ ॥

గౌతమశ్చ :-

జీవద్రక్షాఙ్కురం గృహ్య పేషయిత్వా పయః పిబేత్ ।

దైవాదత్ర కృణో దోషో వినశ్యతి సుతం లభేత్ ॥

ముద్గలశ్చ :-

వటాగ్రం నిమ్బబీజం చ స్తన్యేన పయసా పిబేత్ ।

పుత్త్రం ప్రసూయతే నారీ దైవదోషం విముఞ్చతీతి ॥

—: అథ తీర్థరూపాణి :-

తత్ర పరాశరః :-

మహాతీర్థే మహాయోగే మహానద్యనుసంజమే ।

పలాశస్య దళాత్సానం కుర్యాత్పుత్త్రసుఖార్థినీ ॥

దేవలశ్చ :- పలాశదళసాహస్రాత్సావిత్రేణ నశం ప్రతి ।

స్నాపయేత్సపవిత్రేణ ఏకాదశ్యాం ప్రజాధినితీ ॥

ఇతి శ్రీనృసింహాయ ప్రయోగసారిజాతే ఘోషకర్తృకాణ్డే

పుత్రకామేష్టిప్రకరణమ్.

—: అథ పుత్రప్రతిగ్రహః :-

కృపాపరవశో లోకైః శ్రీనృసింహ నిగద్యసే ।

యుక్తం తత్కారణం శత్రోః పుత్త్రం పుత్రగ్రహీర్యతః ॥

ఏవముక్తపుత్రకామేష్ట్యాదినాఽప్యజాతపుత్రస్య పుత్రప్రతి-

గ్రహవిధిరభిధీయతే :- నాపుత్రస్య లోకోఽస్తీతి శ్రవణాత్ ॥

విష్ణురవ్యాహ :-

పుత్రేణ లోకా జయతి పౌత్రేణానన్త్యమశ్నుతే ।

అథ పుత్రస్య పౌత్రేణ బ్రహ్మస్యాప్నోతి విష్ణుపమ్ ॥

పౌత్రదాహిత్రయోలోక విశేషా నాపలక్యతే ।

పరలోకే హ్యముత్త్రేణం సంతారయతి పౌత్రవత్ ॥ ఇతి.

తస్మాదపుత్రేణ పుత్రప్రతిగ్రహా కర్తవ్యః—తత్ప్రకారస్తు
శౌనకేన ప్రదర్శితః :—

శౌనకోఽహం ప్రవక్ష్యామి పుత్రసజ్జహముత్తమమ్ ।

అపుత్రో మృతపుత్రో వా పుత్రార్థం సముపాప్య చ ॥

వాససీ కుణ్డల దత్వా ఉష్ణీషం చాబ్జలీయకమ్ ।

ఆదాయ ధర్మసంయుక్తం వైష్ణవం వేదపారగమ్ ॥

బహిః కుశమయం చైవ పాలాశం చేర్ధమేవ చ ।

ఏతాన్యాహృత్య బన్ధూంశ్చ జ్ఞాతీనాహూయ సత్తమః ॥

బన్ధూనన్నేన సమ్మోజ్య బ్రాహ్మణంశ్చ విశేషతః ।

అన్వాధానాది యత్తచ్చ కృత్వాఽఽజ్యోత్సవనాన్తకమ్ ॥

దాతుస్సమక్షం గత్వా తు పుత్రం దేహీతి యాచయేత్

దానే సమర్థో దద్యాద్వై యే యజ్ఞేనేతి పశ్చభిః ॥

దేవస్య త్వేతి మన్త్రేణ హస్తాభ్యాం పరిగృహ్య చ ।

అజ్ఞాదగ్నేత్యుచం జప్త్వా ఆఘ్రాయ శిశుమూర్ధని ॥

వస్త్రాదిభిరలక్ష్మిత్య ఛత్రచ్ఛాయాసమన్వితః ।

సృతగీతైశ్చ వాచైశ్చ స్వస్తిశబ్దైశ్చ సంయుతః ॥

గృహనుధ్యే తమాధాయ చరుం కృత్వా విధానతః ।

యస్తా హృదేత్యుచా చైవ తుభ్యమగ్రత్యుచైకయా ॥

సోమోఽదదది త్యేతాభిః ప్రత్యుచం పశ్చభిస్తథా ।

స్విప్తకృదాదిహోమం చ కృత్వా శేషం నమాపయేత్ ॥

బ్రాహ్మణానాం సపిణ్డేషు కర్తవ్యః పుత్రసంజ్ఞాహః ।
 తదభావే సగ్రాతే వా అన్యత్ర తు న కారయేత్ ॥
 క్షత్రియాణాం స్వజాతౌ వా గురుగోత్రసమేపి వా ।
 వైశ్యానాం వైశ్యజాత్యాం తు శూద్రాణాం శూద్రజాతిషు
 సర్వేషాం వైవ జాతీనాం జ్ఞాతిష్వేవ చ నాన్యతః ॥
 దాహిత్రం భాగినయం వా శూద్రాణాం చ పతిర్యది ।
 నైకపుత్రేణ కర్తవ్యం పుత్రదానం కదాచన ।
 బహుపుత్రేణకర్తవ్యం పుత్రదానంచ యత్నతః ॥
 దక్షిణాం గురవే దత్వా యథాశక్తి ద్విజోత్తమః ।
 సృషా రాష్ట్రార్థమేవాపి వైశ్యే విత్తస్య తు త్రయమ్ ॥
 శూద్రం సర్వస్వమేవాపి హ్యశక్త్యైద్యథాబలమితి ॥

హేమాద్రా వసిష్ఠస్థు :—శుక్లశోణితసమ్మనః పురుషా మా-
 తాపితృనిమిత్తకః తస్మాత్తస్య ప్రదానవిక్రయపరిత్యాగేషు మా-
 తాపితరా ప్రభవతః-స త్వేకం పుత్రం దద్యాత్ । ప్రతిగృహ్ణీ-
 యాద్వా । స హి త్రాయతే పురుషః । న తు స్త్రీ పుత్రందద్యా-
 త్ । ప్రతిగృహ్ణీయాద్వా-నన్యత్రానుజ్ఞానాద్భతుః । పుత్రం
 ప్రతిగ్రహీష్యన్ బంధూనాహూయ రాజని చావేద్య నివేశనమధ్య
 వ్యాహృతిభిహుత్యైదూరేభాన్ధవం సన్నికృష్టమేవ ప్రతిగృ-
 హ్ణీయాత్ । సద్వేహోత్పన్నే దూరేభాన్ధవం శూద్రమివ స్థాపయే-
 త్ । విజ్ఞాయతే వ్యక్తేన బహుంస్త్రియత ఇతి తస్మిన్చైత్వ-
 తిగృహీతే తతః ఔరసః పుత్ర ఉత్పద్యేత । స చతుర్థభాగభాగీ
 న్యాదితి ॥ అన్యార్థకః :—బంధూన్ స్వబంధూన్ రాజని చావేద్య
 రాజానుజ్ఞాం ప్రాప్య నివేశనం గృహం తస్య మధ్య తాకికమేవాగ్నిం
 స్థాపయిత్వా ఆజ్యభాగానంతరం వ్యస్తసమస్తాభివ్యాహృతిభిరా-

జ్యోతిషశాస్త్రము హుత్వా । జయనభ్యాతానాఁకరాష్ట్ర-
భృతః సర్వప్రాయశ్చిత్తం మహావ్యాహృతీశ్చ హుత్వా సిద్ధిప్రకృ-
త్యుణీతావిమోక్షాంతం విధాయ బ్రహ్మణే బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ దక్షి-
ణాం ప్రదాయ పుత్రం ప్రతిగృహ్ణీయాత్ । అదూరే బాన్ధవం
అదూరే చాసా బాన్ధవశ్చ అదూరేబాన్ధవః । అయమథః :—
ప్రథమం తావత్సతి సంనిహితో బన్ధురేవ పుత్రీకార్యః । తదభావే
వ్యవహితో బన్ధుస్తదభావే బన్ధువ్యతిరిక్తోఽపి సన్దేహోత్పన్న ఇతి
వక్ష్యమాణాత్ ॥ సన్దేహోఽత్ర కులశీలవిషయః ॥ స చ బన్ధువ్య-
తిరిక్త ఏవ సమ్భవతి । బన్ధుసన్నికృప్తే సమీపవర్తి బాన్ధవత్వేన
విదితాభిజనమిత్యథః ॥ సన్దేహే చోత్పన్నే దూరేబాన్ధవం బ-
హువిదూర దేశవర్తి నమాదేహనివృత్తైః స్థాపయేత్ । అత్ర హే-
తుత్వేన శ్రుతిముపన్యస్యతి హి విజ్ఞాయతే । హ్యేకేన బహూం-
స్త్రాయత ఇతి ఏకేన పుత్రేణ బహూః పుత్రాన్స్త్రాయతే । త-
స్మాత్పుత్రిగ్రహేణాపి పుత్రమాజయేదిత్యథః ॥

ఇతి శ్రీనృసింహాయ ప్రయోగపారిజాతే షోడశకర్మకాండే

పుత్రప్రతిగ్రహప్రకరణమ్.

—: అథ నామకరణప్రకరణమ్. :—

దూరీభవన్తి దురితాన్యపయాన్తి పాపాః

ప్రాదుర్భవన్తి విభవాః పరమాస్సుహృద్యాః ।

సమృద్ధ్యతే చ సుఖసమ్పదవైతి మోహః

శ్రీమన్నృసింహ తవ నామజప్రక్రియాయాః ॥

అథ దాసిం నామకరణవిధిరభిధీయతే :—తత్ర తావత్తి-

థ్యాదివిధిమాహ వసిష్ఠః :—

దశమే ద్వాదశే వాఽహ్ని నామకమః విధీయతే ।

తతః పరం విధానోక్తవారసక్షతరాశిషు ॥

మనురపి :—

నామధేయం దశమ్యాం తు ద్వాదశ్యాం వాఽస్య కారయేత్ ।

పుణ్యే తిథౌ ముహూర్తే వా సక్షతే వా గుణాన్వితే ॥

ప్రాప్తకాలేఽపి నిషేధనూహ గాగ్యః :—

వ్యతీపాతే చ సజ్జాన్త గ్రహణే వైధృతావపి ।

శ్రాద్ధం వినా శుభం నైవ ప్రాప్తకాలేఽపి మానవః ॥

అశ్యచ్చ :—

అమానజ్జాన్తివిష్టాదా ప్రాప్తకాలేఽపి నాచరేత్ ।

వ్యాసః :—

నామధేయం దశమ్యాం తు కెచిదిచ్చన్తి సూరయః ।

ద్వాదశ్యామాహురన్త్యే తు మాసే పూణ్యే తథా పరే ॥

అష్టాదశేఽహని తథా వదన్త్యన్య మనీషిణః । ఇతి

గృహ్యపరిశిష్టే :—జననాద్దశరాతే పున్యప్తే పరరాతే సంవ-

త్సరేఽపి వా నామకరణమితి । ఇదం చ నామకరణం త్రైవ-

ణికస్య ధారణమ్ ॥

తదాహ మనుః :—

నామధేయం దశమ్యాం తు ద్వాదశ్యాం వా ద్విజన్తనామ్

పుణ్యే తిథౌ ముహూర్తే వా సక్షతే వా గుణాన్వితే ॥

నారదస్తు :—శూద్రాణామప్యస్తీత్యాహ—

జన్తతో దశమే వాఽపి ద్వాదశే వాఽపి తత్పునః ।

విప్రాణాం నామకమః స్యాదాశౌచాన్తేషు శేషయోః ॥

శూద్రాణామపి చైవం స్యాత్పుత్రాం నామాసతామపి ।

కెచిన్నామ సతాం ప్రాహురేకవింశద్దిన శుభే ॥

కాలే నామ ప్రయోక్తవ్యం తద్వివ్రేన్వస్తివాచ్య చ ।

ప్రాప్తకాలే త్వత్రికాన్తే నామ స్యాచ్ఛాస్త్రచోదితే ॥

బృహస్పతిశ్చహః—

ద్వాదశే దశమే వాఽపి జన్మతో దివసే శుభే ।

షోడశే వింశతౌ చైవ ద్వావింశే వణకః క్రమాత్ ॥

తథాచ మహాభారతేఽపి :—

ద్వాదశే షోడశే నింశే ద్వావింశే క్రమతో చినే ।

నామ కార్యం ద్విజాతీనాం విప్రస్య దశమేఽపి వా ॥

ఏతదుక్తకాలాతిక్రమే శాస్త్రచోదితే కర్తవ్యమిత్యుక్తమ్ ॥

స చ కాలః శ్రీధరీయదశైః తేన పథా ప్రతిపద్యతే :—

నామకర్మ దశమేఽథవాఽహని ద్వాదశే శుచిషు వా విధీయతే ।

స్వోచ్ఛమిత్రభవనేషు సద్గ్రహస్తాదృశై ర్యది విలోకితాశ్శుభాః ॥

అత్రాహసీతి విధానేన నామకర్మణి గురుశుక్రమూఢ-

త్వదోషో నాస్తీతిచ్యుతే ॥ తథాచ బృహస్పతిః :—

యస్యాం క్రియాయాం సర్వోక్తః కాలో మౌనైర్ద్రిగై రపి

తస్యాం స దోషో మూఢత్వే వక్రత్వే జీవశుక్రయోః ॥

ముహూర్తసంక్లృప్తౌ తేనైవ విశేష ఉక్తః :—

పూర్వాహ్లాశ్శిష ఇత్యుక్తో మధ్యాహ్నో మధ్యమన్తనంతః

అపరాహ్ణం చ రాత్రిం చ వజ్రయేన్నామకర్మణి ॥

జ్యోతిన్మసింహోఽపి :—

సాయూహ్నే దుష్టయోగే చ శనిభూమిజవారయోః ।

రిక్తావర్వాప్టమివిప్తేకింస్తు ఘ్నేషు విశేషతః ॥

ఎతేదోఽపైర్యతే కాలే రాత్రావపి స కారయేత్ ।

—: అభాత్తరాధే లగ్నగొచరాణి లగ్నవిధిశ్చోచ్యతే:—

స్వోచ్చమిత్రేతి:—ఉత్తరశ్లోకే , రాశౌ స్థిర వాభయే
ఇతి వక్ష్యమాణస్వోచ్చమిత్రభవనగతాః శుభగ్రహాః స్వోచ్చమి-
త్రభవనగతైః శుభగ్రహైనిరీక్షితా రాశయశ్చ స్థిరాఖ్యా రా-
శయశ్చ నామకమణి శుభప్రదాః ॥

తథాచ బృహస్పతిః:—

శుభాంశే శుభవీక్షాయాం శుభక్షేత్రే శుభాదయే ।

శుభవారే చ పడ్యగే శుభానాం నామ సమ్పదే ॥

రాశయశ్చ స్థిరాశ్చైవ: ద్విస్వభావాశ్శుభైర్యుతాః ।

శ్రేష్ఠా నేష్ఠాస్తథా శ్రేష్ఠా యద్యపుక్తశ్శుభైర్యుతాః ॥

స్వోచ్చస్వపడ్యగగతగ్రహాణాం

లగ్నేఽథవా వీక్షితయుక్తరాశౌ ।

శుభగ్రహాణాం చ విశేషతశ్చ

నామానుకీతిం శుభదాం వదన్తి ॥

—: అథ నక్షత్రాదినిణయః:—

మిత్రాదిత్వమఘోత్తరాశతభివక్ స్వాతీధనిష్ఠాచ్యుత-

ప్రాజేశాశ్విశశాఙ్కపాష్ణదినకృత్పుష్యేషు రాశౌ స్థిర ।

చిద్రాం పశ్చిదశీం విహాయ నవమిం శుద్ధేష్టమే భార్గవ-

జ్ఞాచార్యామృతపాదభాగదివసే నామాని కుర్యాచ్చిశోః ॥

మిత్రోఽనూరాధః । ఆదిత్యః పునర్వసుః । అచ్యుతశ్శ్రవణమ్ ।

ప్రాజేశో రోహిణీ । శశాఙ్కో మృగశిరః । దినకృద్ధస్తః । శ్రేష్ఠా-

ణి ప్రసిద్ధాని । ఋతేషు నక్షత్రేషు శిశౌనామాని కుర్యాదితి స-

మృగ్యతే ॥

తదుక్తం విధితైః—

ఆదిత్యతిష్యశ్రవణశ్రవిష్టాః

పూషా విరిశ్చః పవనోఽపి మిత్రః ।

హస్తో మఘాఽఽద్యో నరుణం చ మూలం

త్రీవ్యత్తరాణ్యాహురుదూని నామ్ని ॥

బృహస్పతిశ్చాహః—

త్ర్యుత్తరాసు శ్రవిష్టాయాం రెవతీహస్తయోరపి ।

మూలవారుణపుష్యేషు శ్రవిష్టాదిత్యయోరపి ॥

మైత్రవాజిభయోస్సాస్వతిహోహిత్యైస్తవభేషు చ ।

కుర్యాన్నామక్రియాం విద్వాన్ ఆయుశ్రీకాన్తివృద్ధయే॥ఇతి

రాశౌ స్థిరే వృషభసింహవృశ్చిరకకుమ్భేషు ॥

— అథ తిథ్యాదినిర్ణయః :—

చంద్రామిత్యాది ॥ చతుర్థిఃషష్ఠ్యష్టమీద్వాదశీచతుర్దశ-

శ్యశ్చంద్రాః । ఏతాశ్చ సంచదశీం నవమీం చ సప్త తిథీన్ విహ-

య శేషాస్తీథయో నామకమణి విహితాః ॥

యుగ్తాశ్చ తిథయస్సర్వాః అజధనుఃతిథీ వినా ।

పక్షచ్ఛిద్రా ఇతి జ్ఞేయాస్సనక్షతమణు గహితాః ॥ఇతి.

అజా ద్వితీయా । ధర్మో దశమీ ॥

తథాఽహ నృసింహః :—

చంద్రాఖ్యం పవన్ నవమీం హిత్యా శేషాశ్శుభానహః ।

శకున్యాదీని విష్టిం చ నామకమణి వజయేత్ ॥

నారదః :—

శుభనక్షత్రయోగేషు శుభేషు శుభమీరితమ్ ।

అశుభేష్వశుభం విద్యాన్నామకమణి మానుషే ॥

—: అథ లగ్నగొచరమాహ :—

శుద్ధైష్టమ ఇతి । లగ్నాద్విష్టమే గ్రహరహిత ఇత్యధః ॥

తథా౨౨హస్యసింహా :—

లగ్నాద్వ్యయైష్టమే సర్వే అశుభా నామకమణి ।

కేన్ద్రత్రికొణగాస్సామ్యాః వ్యయే సర్వే త్వశోభనాః ॥ ఇతి ।

—: అథ వారాశవిధిమాహ :—

భాగవేత్యాది :—భాగవః శుక్రః । జ్యో బుధః । ఆ-
చార్యో బృహస్పతిః । అమృతసాదశ్శశీ । ఎమాం చతుర్ణాం
అంశకేషు దివసేషు నామకరణం కార్యమ్ ॥

తథా౨౨హ వసిష్ఠః :—

బుధేన్ద్రసితజీవానాం అంశకే దివసోదయే ।

ద్రెక్కాణే కాలహారాయాం నామకమక ప్రశస్యతే ॥

కాలనిణయే :—

శుభవారే చ షడ్వగై శుభానాం నామ సమ్పదే ।

పాపానాం వారవగాళ్ళ నిన్దితా నామకమణి ॥ ఇతి ।

అత్ర శ్రిశ్రిరితి నామాహ్నికాం దేవాలయగ్రామాదీనాము-
పలక్షణమ్ ॥

తదాహ సజ్జహకారః :—

దేవాలయగజాశ్వానాం వృక్షాణాం వాపికూపయోః ।

సర్వోపకరణానాం చ చిహ్నానాం యోషితాం నృణామ్ ॥

కావ్యాదీనాం కవీనాం చ పశ్యాదీనాం విశేషతః ।

రాజప్రాసాదసంజ్ఞానాం నామకమక విశిష్యతే ॥

గగన్త :—మాసనామ గురోనామ దద్యాద్బాలస్య వై పితా ।

కృష్ణ౨నన్త౨చ్యుతశ్చక్రీ వై కుణ్డ౨థ జనాదకనః ।

ఉవ్వెన్ద్రో యజ్ఞపురుషో వాసుదేవస్తథా హరిః ॥
యోగీశః పుణ్డరీకాక్షో మాసనామాన్యనుక్రమాత్ ।
తన్నాసనామ ప్రథమం దద్యాత్సమ్మోధ్య చైవ హి ॥

అత్ర మనుః :—

మాఙ్గల్యం బ్రాహ్మణస్య స్యాత్ క్షత్రియస్య బలాన్వితమ్
వైశ్యస్య ధనసంయుక్తం శూద్రస్య తు జుగుప్సితమ్ ॥
శమన్వద్బ్రాహ్మణస్య స్యాద్రాజ్యో రాజసమన్వితమ్ ।
వైశ్యస్య పుష్టిసంయుక్తం శూద్రస్య ప్రవృత్తసంయుతమ్ ॥

వ్యాసః :—శమన్తి బ్రాహ్మణస్యోక్తం వమన్తి క్షత్రియస్య తు ।
గుప్తదాసాత్మకం నామ ప్రశస్తం వైశ్యశూద్రయోః ॥

యనుః :—శమన్ దేవశ్చ విప్రస్య వమన్ రాజా చ భూభుజః ।
గుప్తో దత్తశ్చ వైశ్యస్య దాసశూద్రస్య కారయేత్ ॥
నామానీతి శేషః ॥ అత్రాహంశ్వలాయనాచార్యః :—

చతురక్షరం ద్వ్యక్షరం వా నామకమణి శస్యతే ।
నామ పైతామహం శస్యం యాదృశం వా ద్విజస్తను ॥
ద్వాదశైహని కార్యా స్యాన్నామకమశుభక్రియా ।
గృహ్యోక్తవిధినా వివ్రేయత్తరత్ర శుభైహి వా ॥
శర్కాంతం బ్రాహ్మణస్యోక్తం వర్కాంతం క్షత్రియస్య తు ।
గుప్తదాసపదే స్యాతాముభయోవైశ్యశూద్రయోః ॥

అత్రోపపత్తిరూహః :—

తపసా బ్రహ్మచర్యేణ హోమేన చ శమేన చ ।
జగతాం శమన్దానేన శర్కాంతం బ్రాహ్మణే భవేత్ ॥
తాపత్రయాదతిబలాజ్జగత్సంపహతీతి యత్ ।
తస్మాత్సమన్మథీరే వర్కాంతం క్షత్రియే భవేత్ ॥

కాలేకాలే భనం దత్వా సర్వం గోపయతీతి యత్ ।
 తస్మాద్వైశ్యస్య నామైతత్ గుప్తాంతమభిధీయతే ॥
 ద్విజా శుశ్రూషయా నిత్యం శూద్రస్తోషయతీతి యత్ ।
 తస్మాత్తస్య చ దాసత్వం తత్తత్ప్రీణాం తథాతథా ॥

అత్ర మనుః :—

ప్రీణాం చ సుఖమక్రూరం విస్వప్రాథకం మనోహరమ్ ।
 మాజ్ఞల్యం దీఘవణాన్తమాశీర్వాదాభిధానవత్ ॥

సాయణీయే :—

నాథకహీనం న చాశాస్త్రం నాపశబ్దయుతం తథా ।
 నామజ్ఞల్యం న జగుప్స్యం నామ కుర్యాత్తనోహరమ్ ॥
 నాతిదీఘం న కుత్సాథకం నాతిగుర్వక్షరాన్నితమ్ ।
 సుఖాచ్ఛారయుతం నామ కుర్యాద్విప్రవో గురుః ॥

కపిలసంహితాయాం తు :—

ఎకాదశైఽహ్ని విధివన్నామ కుర్యాత్కులోచితమ్ ।
 దేవతానాం విశేషేణ పిత్రోనామ చ శస్యతే ॥
 నైవ కార్యం నృపాదీనాం నామ శివనహేతుతః ।
 పూర్వం పరస్య వణస్య హీనస్యాపి న ధారయేత్ ॥

కారికా :—

ద్వాదశ్యాం నామకరణం నాస్తిశ్రాద్ధే కృతే భవేత్ ।
 అనన్తరం దశమ్యాదౌ యద్వా నామ్నః కృతిభవేత్ ॥
 అనన్తరం జాతకర్తానన్తరం వేత్యథః ॥
 పుంసాం యుగ్మాక్షరాణి న్యుః విపరీతాని యోషితామ్ ।
 పక్షోఽఘోషవదిత్యాదిరెవకారాదనాదృతః ॥
 స్వస్త్వస్యై దేవదత్తాయ బ్రూతేతి బ్రాహ్మణాన్వదేత్ ।

నామాభివాదనీయం చ గుప్తమామాజ్ఞాబద్ధనాదితి ||
కుర్యాదితి శేషః । ఇదమత్ర గృహ్యమ్ :—

నామ చాస్తే దద్యుః । ఘోషవదాద్యస్తరస్తస్థమభినిష్ఠా-
నాస్తం ద్వ్యక్షరం చతురక్షరం వా । ద్వ్యక్షరం ప్రతిష్ఠాకాను-
శ్చతురక్షరం బ్రహ్మవచనకామః । యుగ్మాన్యవ పుంసామ్ । అ-
యుగ్మాని స్త్రీణామ్ । అభివాదనీయం చ సమీక్షిత తన్మాతాపిత-
చా విద్యాతామాపనయనాత్ || అస్యాఋణః :-దద్యురితి బహు-
వచననిదేశాత్పితా మాతా బాన్ధవాశ్చ సముదితా నామ దద్యుః
కుర్యురిత్యఋణః । నామకరణస్యాచార్యేణ కాలాంతరానుక్తేర్హ-
తకమానస్తరం కాయమిత్యేకే । అన్యే శాస్త్రాంతరొక్తః
కాఙ్గ్రాహ్య ఇత్యాహుః । ఉక్తం చ మనునా—(౨-౩౦).

నామధేయం దశమ్యాంతు ద్వాదశ్యాం వాఽపి కారయేత్ ।

పుణ్యే తిథౌ ముహూర్తే వా సక్షత్రే వా గుణాన్వితే || ఇతి

కీదృగ్లక్షణం తన్నామత్యాహః—ప్రథమద్వితీయా వర్గాణా-
మూష్టాణశ్చ హకారవర్జమఘోషవస్తః । శిష్టా ఘోషవస్తః ।
తదాచా యస్య తత్తథోక్తమ్ । అస్తమఙ్ధ్యైస్తస్థా యస్య
తత్తథోక్తమ్ । యకారాదయశ్చత్రస్తాస్తస్థాః । అభినిష్ఠానో
విసర్జనీయః । సోఽన్తై యస్య తత్తథోక్తమ్ । అక్షరం స్వరవ్య-
ంజనాత్తక్తమ్ । అకారాదయో ద్వాదశ స్వరాః । శిష్టం వ్యంజనమ్ ।
ద్వే అక్షరే యస్య తద్ద్వ్యక్షరమ్ । వ్యంజనద్వయపరిమితమ్ || చ-
తురక్షరం వా ఉక్తలక్షణం నామ కుర్యుః । భద్రః, దేవః, భవః,
భవనాథః, నాగదేవః, రుద్రదత్తః, దేవదత్తః, ఇత్యేవంలక్షణాని
నామాని భవన్తి || ద్వ్యక్షరం చతురక్షరం వేతి యదుక్తం త-
త్కామ్యమపిత్యాహ—ప్రతిష్ఠాబ్రహ్మవచనై కుమారస్య । త-

త్సంస్కారత్యాత్ । న కతుః ॥ అథవా యుగ్మాని యుగ్మాక్షరాణి
 పుంసాం నామధేయాని భవంతి । ఏవకారోఽవధారణార్థః । క-
 థమ్ । యుగ్మమేవాదియేత స పూర్వాణి లక్షణానీతి । తేన శివ-
 దత్తః, నాగదత్తః దేవస్వామి, వసుశర్మా, రుద్రః, జనార్దనః,
 వేదఘోషః, పురందరః, విష్ణుశర్మా ఇత్యాది సిద్ధమ్ ॥ అయు-
 జాస్యయుగ్మాక్షరాణి స్త్రీణాం నామాని భవంతి । సుభద్రా, సా-
 విత్రీ, సత్యదా, వసుదా ఇత్యాది ॥ సాంవ్యవహారికం నామ కృ-
 త్వా అభివాదనీయం చ కార్యమిత్యాహ । యేన నామ్నా ఉప-
 నీతః అభివాదయతే తచ్చ సమీక్షేత । కుర్యాదిత్యథః । తచ్చ
 మాతాపితరావేవ విద్యాతామోపనయనాత్ । ఉపనీతస్య త్వా-
 చక్షతే అనేన నామ్నాఽభివాదయన్వేతి ॥

అత్ర భగవాన్ :—

శిశోనామాథ పిత్రాదిః దశమే ద్వాదశేఽహ్ని వా ।
 కుర్యాద్యద్వా గుణై యుక్తై నక్షత్రైః సుగుణై తిథౌ ॥
 ఇదమార్యః కుమారస్య నామాస్య విదధామ్యహమ్ ।
 ఇతి విజ్ఞాపితైర్వివ్రేవిద్యద్భిరనుమోదితః ॥
 నామ ఘోషవదాదిత్యాద్యుక్తలక్షణసంయుతమ్ ।
 పుణ్యే ముఖూతే బాలస్య విధేయం వేదసార్గైః ॥
 బ్రాహ్మణై స్సాంఘికమారభ్య పూర్వం పుణ్యాహవాచనమ్ ।
 తత్ర పుణ్యాహవర్యంతం యథావిధి సమాప్యచ ॥
 స్వస్తిపర్యాయమధ్యే తు నామధేయం విధిత్సితమ్ ।
 చతుర్థ్యంతముదీర్యాదౌ పితౌ తన్నామ కమణః ॥
 స్వస్తిత్యాద్యం బ్రువన్త్యంతం భవత్పదముదీరయేత్ ।
 వక్తారశ్చ చతుర్థ్యంతం బాలనామోక్తిపూర్వకమ్ ॥

స్వస్తీ త్యేవ ప్రతిబ్రూయురథ సన్వైరపి ద్విజైః ।

సహ క్రాంతము దీర్యాదా పితౌతన్నామ కమణః ॥

పుణ్యాహశేషం తత్సర్వం యథావిధి సమాప్నయాత్ ।

యేన నామ్నా పసితౌసా కరిష్యత్యభివాదనమ్ ॥

తచ్చాస్తిన్నేవ సమయే కర్తాఽసా నామకమణః ।

అభివాదననామేదమస్యేత్యాలాచ్యతే సదా ॥

ఉపాంశు నిర్దిశేచ్ఛేతన్న జానీయుర్యథా పరే ।

తచ్చ నామోపనయనే స్మరతాం పితరా శిశౌః ॥

కేదిదిదమపి సహోమకమితిబ్రువతే—

తత్పతే సహోమప్రకారమాహ స ఏవ—

అత్రాపి హోమాత్పతే చ జాతకమేవదాదితః ।

పురస్తాత్తస్త్రమాచార్యః కృత్వాఽనాదేశ ఆహుతీః ॥

తతస్తేనేహ పుణ్యాహప్రకారేణ యథాపరమ్ ।

నామాధిత్తితమాదాయ తతస్త్విష్టకృదాదికమ్ ॥

ఉపరిష్టాత్తనం తస్త్రం కుర్యాచ్చైవ యథాక్రమమ్ ।

పుంసాంయుగ్మాక్షరం నామ తత్త్రిణామయుగక్షరమ్ ॥

యత్కించద్వాదక పితౌదేహేను దద్యాద్యథేష్ట ఇతి.

—: అథ నామకరణప్రయోగః :—

జన్మదినాపేక్షయా దశమే ద్వాదశే వాఽస్యస్త్రిన్వాఽను-
కూలే దినే శిశోనామకమేకరిష్యత్ బ్రాహ్మణానాహూయ
స్వస్తివాచనముపక్రమ్య పూర్వాక్తవత్పుణ్యాహవాచనం కృ-
త్వా కరిష్యమాణం నామ చతుర్థ్యస్త్రముచ్చార్య తస్మై నామ్నే
స్వస్తి భవంతా బ్రువన్విత్యుక్త్వా తైశ్చ బ్రాహ్మణై రేతన్నామ్నే
స్వస్తీతి ప్రత్యుక్తే పునరేవం ద్వివారముక్త్వా పుణ్యాహశేషం స-

మాప్య । ఇదమార్యాః కుమారస్య నామాస్య విదధామ్యహమి
 బ్రాహ్మణాన్ప్రతి విజ్ఞాప్య తదనుజ్ఞామాదాయ దేశకాతా నిర్దిశ్య
 అస్య కుమారస్య ఆయురభివృద్ధివ్యవహరసిద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వర-
 ప్రీత్యర్థం నామకమక కరిష్య ఇతి సజ్జల్ప్య ॥ తదాఽగ్ర-
 హయజ్ఞాభ్యుదయకే కృత్వా వైత్రమాసాదిక్రమేణ మాగశీ-
 షాదిక్రమేణ వా యథాఽఽచారం ప్రాగుక్తకృష్ణాదినామాని
 పరిగణయ్య క్రమప్రాప్తం తజ్జన్తమాసక్షానామాని ప్రథమం
 కృత్వా పుంసో యుగ్మాక్షరం దైవం వైతామహం వా నామ
 కృత్వా తతోఽభివాదనీయం నామ యథావణం శమవర్త-
 గుప్తదాసాన్యతమపదాంతముపాంశు కుర్యాత్ । తచ్చ ఆమాజ్ఞీ-
 బద్ధనాత్పితరా స్తరతామ్ । తతః పితా దేవతాభ్యో బ్రాహ్మణే-
 భ్యశ్చ నమస్కృత్య సిష్టకృదాది హోమశేషం సమాప్య కర్మా-
 నై కర్తవ్యం స్వస్తివాచనం పూర్వవత్కృత్వా బ్రాహ్మణాన్భో-
 జయీత కుమార్యాశ్చైదయుగ్మాక్షరం నామ కుర్యాత్ । ఇదమా-
 ర్యాః కుమారస్యేత్యత్ర కుమార్యా ఇత్యూహః కార్యః । అభివా-
 దనీయం నామ వజ్ర్యమితరత్సర్వం సమానమ్ ॥

ఇతి శ్రీనృసింహీయ ప్రయోగపరిజాతే షోడశకమకాండే
 నామకరణప్రయోగః.

—: అథ జననశాంతయః:—

నృసింహ యుష్మత్పదపద్మసేవా

ప్రసాదమాసాద్య సుతాన్ప్రసూతే ।

త్యాగం చ భాగం చ విభుత్వలాభం

సౌభాగ్యలాభం పృథుదాన్తి శాస్త్రీ ॥

అస్య నామకర్తణో దుష్టనక్షత్రతిథిలగ్నజాతానాం శా-

న్తిహోమపురస్కరం కతవ్యత్వాత్తత్ప్రతిపదోక్తశాన్తిహో-
మాశ్చ వక్ష్యన్తే— తత్ర తావత్సర్వారిష్టశాన్తిసాధారణత్వా-
ద్గోముఖజననకర్తాదా వక్ష్యతే:—

—: గోముఖజననశాస్త్రి:—

తత్ర గగః:—

ప్రణిపత్య రవిం వక్ష్యే ప్రాయశ్చిత్తమనుష్ఠరన్ ।
సర్వారిష్టవినాశాయ యదుక్తం జ్యోతిషాణాం ॥
మాత్రరిష్టే షిత్రరిష్టే ఆత్మరిష్టే తథైవ చ ।
ప్రాయశ్చిత్తం తదా కుర్యాత్తత్తద్గోపస్య శాస్త్రయే ॥
పూషాశ్వినోగురౌ సపకమఘాచిత్రేన్దుమూలకే ।
ఏషు ఋక్షేషు జాతస్య కుర్యాద్గోజననం తథా ॥
జన్మక్షే వా త్రిజన్మక్షే శుభే వారే శుభే దినే ।
కృత్వాభ్యక్షాదికం సవం గృహాలక్ష్మరపూర్వకమ్ ॥
గోమయేనోపలిప్యథ గృహస్యైశానభాగకే ।
పక్ష్మజం కణికాయుక్తం రజోభిశ్చైవతవణకైః ॥
ప్రీహీంస్తత్ర వినిక్షిప్య యథావత్తానుసారతః ।
నవశూపం తు తన్మధ్యే రక్తవస్త్రం ప్రసారయేత్ ॥
స్థాపయిత్వా శిశుం తత్ర పునస్సూత్రేణ వేష్టయేత్ ।
ప్రాజ్ఞస్తకమవాక్పాదం తిలగభగతం శిశుమ్ ॥
గోముఖం దశయిత్వాభ్యధ పునర్దాతం తు గోముఖాత్ ।
విష్ణుగోనీతి సూక్తేన గవ్యేన స్థాపయేచ్ఛిశుమ్ ॥
గవామజ్లేషు మస్త్రేణ గవామజ్లేషు సంస్పృశేత్ ।
విష్ణోశ్చైవేనమస్త్రేణ గోప్రసూతం తు బాలకమ్ ॥
ఆచార్యస్తం సమాదాయ పశ్చాత్పత్రే దదేత్ పితా ।

మాతా జఘన్యభాగస్థా శిశుమానీయ గొముఖాత్ ॥
 తతః పితే తదా దద్యాత్ తతో మాత్రే ప్రదాపయేత్ ।
 వస్త్రే స్థాప్య పితౌ స్యాథ పుత్రస్య ముఖమీక్షయేత్ ॥
 గొమూత్రం గోమయం క్షీరం దధి సపిశ్చ సంయుతమ్ ।
 ఆపో హిష్ఠాదిభిమన్తైరభిషిక్చ్యత్ తత్ శ్శిశుమ్ ॥
 మూర్ఛ్ని చాఘ్రాయ సత్పుత్రం తన్మన్త్రేణ తదా పితా ।
 అజ్ఞాదజ్ఞాత్సమ్భవసి హృదయాదధి జాయసే ॥
 ఆత్మా వై పుత్రనామాసి స జీవ శరదశ్శతమ్ ।
 మూర్ధాని త్రిరవఘ్రాయ తం శిశుం స్థాపయేత్ తతః ॥
 పుణ్యాహం వాచయేత్పశ్చాద్భూతైః వేదపారగైః ।
 దరిద్రాయాథ విప్రాయ తాం గాం చాభ్యర్చ్య దాపయేత్
 గోవస్త్రస్వణః ధాన్యాది దద్యాదకాకాదితః క్రమాత్ ।
 యథాశక్తి ధనం దద్యాద్భూతజేభ్యస్తదా పితా ॥
 తతో హోమం ప్రకుర్వీత స్వస్వశాఖోక్తమార్గతః ।
 ఉల్లేఖనాదికం కృత్వా ఆజ్యభాగాస్తమాచరేత్ ॥
 గృహస్థైశానదిగ్భాగై ధాన్యోపరి శుభం ఘటమ్ ।
 పశ్చగవ్యం ఘటే స్థాప్య తిలం తత్ర వినిక్షిపేత్ ॥
 క్షీరద్రుమకషాయాంశ్చ పశ్చ రత్నాని నిక్షిపేత్ ।
 వస్త్రయుగ్లం చ సంస్థాప్య గన్ధాదిభిరభాచయేత్ ॥
 విష్ణుం వరుణమభ్యర్చ్య ప్రతిమాయాం విధానతః ।
 యత ఇంద్రాదిభిర్మన్త్రైః కుమ్భం స్పృష్ట్యాభిమన్తయేత్
 దధిమథ్వాజ్యయుక్తేన హోమం కుర్యాద్విధానతః ।

చరుణేతి శ్లోః :—

ఆపో హిష్ఠేతి తిస్థభిః అపున్ మే సామ ఇత్యపి ।

తద్విష్ణురితి మన్తేణ అక్షిభ్యామితి సూక్తతః ॥
 ఋగ్విరాభిః ప్రత్యుచం చ అష్టావింశతినంఖ్యయా ।
 అశక్తశ్చష్టసంఖ్యా వా దధి మధ్యాజ్యసంయుతమ్ ॥
 ఆదిత్యాదిగ్రహణాం చ హోమం కుర్యాత్సమస్త్రకమ్ ।

ఇతి గోముఖజననశాంతిః.

—: అథ కృష్ణచతుర్దశీజననశాంతిరుచ్యతే :—

మద్దరస్థం సుఖాసీనం గగ్గం మునివరం శుభమ్ ।
 నమస్కృత్వా తు పప్రచ్ఛ శౌనకౌ మునిపుజ్జవః ॥
 శాంతికర్మాణి సర్వాణి త్వత్తో జానామ్యహం పురా ।
 అధునా శ్రోతుమిచ్ఛామి కృష్ణపక్షచతుర్దశీ ॥

దివా వా యది వా రాత్రౌ ప్రసూతేః కిం ఫలం వద ॥

గగ్గః :—కృష్ణపక్షే చతుర్దశ్యాం ప్రసూతేష్టద్విధం ఫలమ్ ।

చతుర్దశీం చ షడ్భాగం కుర్యాదాదౌ శుభం స్మృతమ్ ।

ద్వితీయే పితరం హన్తి తృతీయే మాతరం తథా ।

చతుర్థే మాతుళం హన్తి పంచమే వంశనాశనమ్ ॥

షష్ఠే తు ధనహానిస్సాన్యదాత్కనౌ కులనాశనమ్ ।

తస్మాత్సవప్రయత్నేన శాంతిం కుర్యాద్విధానతః ॥

ఆచార్యం వరయేద్ధీమాన్పుత్రదారసమన్వితమ్ ।

స్వకమేనిరతం శాంతం శ్రోత్రియం వేదపారగమ్ ॥

సర్వాలజ్కారసంయుక్తం సవలక్షణసంయుతమ్ ।

బ్రాహ్మణాన్మత్విజశ్చైవ స్వస్తివాచనపూర్వకమ్ ॥

రుద్రోఽధిదేవతా తస్యాః కషణమాత్రసువణతః ।

తదధాన్ధేన వా కుర్యాద్విత్తశాశ్వవివజితః ॥

ప్రతిహం కారయేచ్ఛమ్భాః సవలక్షణసంయుతమ్ ।

శ్రీ:
 హనుమాయోగపారిజాత
 (చరిత్ర)

వృషభే చ సమాసీనం వరదాభయపాణినమ్ ॥
 శుద్ధస్థితికసంకాశం శ్వేతమాల్యామృరానివృతమ్ ।
 త్రియన్బుకేన మన్త్రేణ పూజాం కుర్యాత్ విధానతః ॥
 ఘోషయేచ్ఛతురః కున్భ్యాంశ్చతుదిక్షు యథాక్రమమ్ ।
 పుణ్యతీర్థజలవేతాన్ ధాన్యస్యాపరి విన్యసేత్ ॥
 తన్తథ్యే ఘోషయేత్కున్భ్యం శతచ్ఛిద్రసమన్వితమ్ ।
 పశ్చాత్పుత్రపృథ్వీర్తాని పశ్చాత్పశ్చాత్పల్లవాన్ ॥
 పశ్చాద్ధాన్యం సువణం చ తత్తన్తన్త్రైవినిశీవేత్ ।
 శతౌషధాని నిశీప్య శ్వేతవస్త్రైశ్చ వేష్టయేత్ ॥
 సురభీణి చ పుష్పాణి శ్వేతాని పరివేష్టయేత్ ।
 సవే సముద్రాస్సరితస్తీర్థాని జలదా నదాః ॥
 ఆయాన్తు యజమానస్య దురితక్షయకారకాః ।
 ఆవాహ్య వారుణైర్మున్త్రైరనెన చ విధానతః ॥
 ఇమం మే వరుణేత్యనయా తత్త్వా యామీత్యుచాతథా ।
 త్వంనో అగ్న ఇత్యేతయా స త్వంస ఇతి మన్త్రతః ॥
 ఆగ్నేయకుమ్భమారభ్య పూజాం కుర్యాద్విధాక్రమమ్ ।
 ఆనో భద్రాశ్చసూక్తేన భద్రా అగ్నేశ్చసూక్తకమ్ ॥
 జప్తా పురుషసూక్తం చ కద్రుదాయ క్రమాజ్జవేత్ ।
 ఈశ్వరస్యాభిషేకం చ గ్రహపూజాం చ కారయేత్ ॥
 పూజాకర్మ సునిర్వత్య హోమం కుర్యాద్విధానతః ।
 గేహస్యైశానదిగ్భాగై కుణ్డం కుర్యాద్విధానతః ॥
 విస్తారాయామఖాతం చ అరత్నిద్వయసంయుతమ్ ।
 కుణ్డకణ్డం పరిత్యజ్య సమంతాదఙ్గులిక్రమాత్ ॥
 మేఖలోచ్చాయవిస్తారైః చతుస్త్రీద్వ్యిజ్ఞులోచ్చితమ్ ।

పశ్యమే మధ్యభాగే తు యోనిం కుర్యాద్విధానతః ॥
 యోనిం పడజులిం తిర్యక్ ద్వాదశాక్షులిదై ఘ్రికమ్ ।
 అశ్వత్థదళసజ్జాశం కింఞ్చిన్నిమ్నాయతం శుభమ్ ॥
 కుర్యాదాఘారపయన్తంస్వగృహ్యోక్తవిధానతః ।
 సమిదాజ్యచరూంశ్చైవ తిలమామాంశ్చ సఃపైః ॥
 అశ్వత్థపక్షపాలాశసమిద్భిః ఖాదిరైశ్శుభైః ।
 అష్టోత్తరసహస్రం వా అష్టోత్తరశతం తు వా ॥
 అష్టావింశతిమేతైశ్చ హోమం కుర్యాత్ప్రథమేకైశ్చ ॥
 త్రైయ్యమ్భకేన మన్తేణ తిలాన్ వ్యాహృతిభిః క్రమాత్ ॥
 గ్రహా అపి చ హోతవ్యా అస్తదుక్తవిధానతః ।
 ఎవం క్రమేణ హోతవ్యం హోనుశేషం సమాపయేత్ ॥
 సర్వాలజ్కారసంయుక్తః మంత్రాణామభిషేచనమ్ ।
 చతుర్భిః కలశైరద్భిః బృహత్కుమ్భసమన్వితమ్ ॥
 ధాతామ్బరాణిధృత్వాఽథ కుర్యాదాజ్యావలోకనమ్ ।
 పూర్ణాహుతిం చ జహుయాద్యజమానఃస్సమాహితః ॥
 తత్సవన్ పరయా భక్త్యా ఈశ్వరాయ నివేదయేత్ ।
 సర్వాలజ్కారసంయుక్తాం సవత్సాం గాం పయస్విసీమ్ ॥
 ప్రతిమాం వస్త్రయుగ్లం చ ఆచార్యాయ నివేదయేత్ ।
 అన్యేషాం చైవ సర్వేషాం కుర్యాద్బ్రహ్మణభోజనమ్ ॥
 తస్మాదనేన విధినా విత్తశాత్యవివర్జితః ।
 ఎవం యః కురుతేశాంతిం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥
 సర్వాన్కామానవాప్నోతి చిరజీవీ సుఖీ భవేత్ ॥
 —ఇత్యుత్తరగాగ్యోక్తకృష్ణచతుర్దశీజననశాంతిః—

శ్రీః
 హరియోగపారిజాత
 (చిత్రం)

అథ సినీవాలీజననశాన్తిరుచ్యతే.

సినీవాల్యాం ప్రసూతా స్యాద్యస్య భార్యో పశుస్తథా ।

గజాశ్వమహిషీ చైవ శక్రస్యాపి వినశ్యతి ॥

యే సన్తి సకలాశ్చన్యే స్వప్రసాదోపజీవినః ।

వజ్రయేత్తానశేషాంస్తు పశుపక్షిమృగాదికాః ॥

కుహూప్రసూతిరత్యథం సర్వదోషకరీ మహత్ ।

యస్య ప్రసూతిరేతేషాం తస్యాయుధాననాశనమ్ ॥

సర్వగణ్ధసమస్తత్ర దోషస్తు ప్రబలో భవేత్ ।

శాన్తిం వినా విశేషేణ పరిత్యాగో విధీయతే ॥

పరిత్యాగాత్తత్ర శాన్తిం కుర్యాద్ధీమాన్విచక్షణః ।

పరిత్యాగాదితి ల్యబ్జౌవే పశ్చమీ పరిత్యాగం కృత్యైత్యథః ॥

తత్ఫలం తత్క్షణధేన పునరేవానుపాలనై ॥

న త్యజెత్పణ్డితో మోహదధాదజ్ఞానతోఽపి వా ।

తద్యోగం నాశయేత్కించిత్స్వయం వా నాశమశ్నుతే ॥

కల్పోక్తశాన్తిః కథావ్యా శీఘ్రం దోషాపనుత్తయే ।

రుద్రశక్రశ్చ పితరః పూజ్యాస్స్యుదేవతాః క్రమాత్ ॥

కషమాత్రసువణేన తదాధాధేన వా పునః ।

అథవా శక్తితః కుర్యాద్విత్తశార్యవివజితః ॥

ప్రతిమాం కారయేచ్ఛమ్భాశ్చతుర్భుజసమన్వితామ్ ।

త్రిశూలఖడ్గవరదాభయహస్తాం యథాక్రమమ్ ॥

శ్వేతవణాం శ్వేతపుష్పాం శ్వేతవస్త్రాం వృషే స్థితామ్ ।

త్రియమ్భకేన మన్త్రేణ పూజాం కుర్యాద్యథావిధి ॥

ఇన్ద్రశ్చతుర్భుజౌ వజ్రాఙ్ముశచాపాసినాయకః ।

రక్తవణౌ గజారూఢౌ యత ఇన్ద్రేతి మన్త్రతః ॥

పితరః కృష్ణవణాశ్చ చతుర్మాస్తా విమానగాః ।
 యష్ట్యక్షసూత్రకమణ్డల్వభయస్యైవ ధారిణః ॥
 యే సత్యాస ఇతి మన్త్రేణ పూజాం కుర్యాద్యథావిధి ।
 ఆగ్నేయాం దిశమారభ్య కుమ్భాక్కౌణేషు విన్యసేత్ ॥
 తన్మధ్యే స్థాపయేత్కుమ్భం శతచ్ఛిద్రసమన్వితమ్ ।
 తేష్వేవ పంచగవ్యాదీన్ తత్తన్మన్త్రైశ్చ నిషీపేత్ ॥
 కల్పోక్తశాంతిః కథవా కుర్యాచ్ఛ్రీఘ్రం స్వశక్తితః ।
 గోదానం వస్త్రదానం చ సువణం చోర్వరాం శుభామ్ ॥
 దశ దానాని వాక్తాని క్షీరనూజ్యం గుడం తథా ।
 ఆజ్యావేక్షణమేతాని తత్తన్మన్త్రైశ్చ కారయేత్ ॥
 సమిదాజ్యచర్మా హోమం తిలమాప్తేశ్చ సహపైః ।
 అశ్వత్థిపక్షిచాలాశసమిద్భిః ఖాదిరై రపి ॥
 అష్టోత్తరశతం ముఖ్యం ప్రత్యేకం జహుయాత్తతః ।
 త్రైయమ్భకేన మన్త్రేణ తిలాన్ వ్యాహృతిభిః పునః ॥
 చతుర్భిః కలశేయుక్తం బృహత్కుమ్భసమన్వితమ్ ।
 శాంతివత్కలశం కార్యం అభిషేకం చ కారయేత్ ॥
 పితృమాతృశిశూనాం చ అభిషిక్ష్ణేత్తు వారృణైః ।
 శశ్చరస్యాభిషేకం చ కుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనమ్ ॥
 అన్యేషాం చైవ సర్వేషాం బ్రాహ్మణానాం చ తప్తాణామ్ ।
 యథాశక్త్యనుసారేణ ద్విజవాచనపూర్వకమ్ ॥
 ఇత్యుత్తరగాగ్గ్యోక్తసినీవాలీజననశాంతిః

—:—

— అథ దశజననశాంతివిధిరుచ్యతే —

అథాత్తో దశజాతానాం మాతాప్రత్యోదేశరిద్రతా ।

తద్దోషపరిహారాశం శాంతిం వత్సోమి నారదః ॥
 పుణ్యాహం వాచయిత్వాఽదౌక్రతుసంకల్పపూర్వకమ్ |
 కుణ్డం వా మణ్డలం కుర్యాత్తద్దేశే స్థాపయెద్భటమ్ ॥
 తత్కుమ్భే నిక్షిపెద్ద్రవ్యం దధిక్షీరఘృతాదికమ్ |
 న్యగ్రాహాదుమ్భరాశ్వత్థాః సచూతో నిమ్బకస్తథా ॥
 ఎతేషాం వృక్షమూలానాం త్వగాదీన్వల్లవాంస్తథా |
 పశ్చాత్తర్వాని నిక్షిప్య వస్త్రయగ్నేన వెష్టయెత్ ॥
 సవే సముద్రాస్సరితస్తీథాని జలదా నదాః |
 ఆయాన్తు యజమానస్య దురితక్షయకారకాః ॥
 ఆసౌ హి ష్ఠేతి తిస్రుభిః కయా నస్తీస్రుభిస్తథా |
 యత్కించేదమృచా చైన సముద్రజ్యేష్ఠా ఇత్యపి ॥
 అభిమన్త్ర్యోనకం పశ్చాదగ్నేః పూర్వప్రదేశకే |
 హరిద్రరక్తకం చేవ కృష్ణశ్వేతం చ నీలకమ్ ॥
 ఎతేషాం తణ్డలైశ్చేవ సర్వతోభద్రముద్ధరేత్ |
 దశస్య దేవతాయాశ్చ సోమసూర్యస్వరూపకమ్ ॥
 ప్రతిమాం స్వణజాం నిత్యం రాజతాం తామ్రజాం తథా |
 సవతోభద్రమధ్యే చ స్థాపయెద్దశదేవతామ్ ॥
 గ్రహవణం వస్త్రయగ్నం తద్వణం గన్ధపుష్పకమ్ |
 ఆ ప్యాయస్వేతి మన్తేణ సవితా పశ్చాత్తాస్తథా ॥
 ఉపచారైస్సమారాధ్య తతో హోమం సమాచరేత్ |
 తతో వహ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య క్రతుసంకల్పమీదృశమ్ ॥
 ఆయురారోగ్యసిద్ధ్యభిః సర్వార్థప్రశాంతయే |
 పుత్రస్య దశజననదోషనిహారణాయ చ ॥
 మోతాపితోః కుమారస్య సర్వారిష్టప్రంతయే |

తేషామాయుశ్చియే చైవ శాన్తిహోమం కరోమ్యహమ్ ||
 సమిధశ్చ చరుద్రవ్యం క్రమేణ జహుయాద్భుతమ్ |
 హునెత్సవిత్సమస్త్రేణ సోమో ధేనుం చ మస్త్రతః ||
 ఎతైమన్త్రైశ్చ ప్రత్యేకం హునేదప్తాత్తరం శతమ్ |
 దశస్య దేవతాహోమమప్తావినశతినఖ్యయా ||
 హోమమేవం చ కృత్వాఽథ విధ్యాచారాభిషేచనమ్ |
 శ్రీసూక్తాయుష్యసూక్తై చ సముద్రజ్యేష్ఠా ఇతి క్రమాత్ |
 ఎతైమన్త్రైరభిషేకం మాతాపిత్రోశ్శిశోస్తథా |
 తతస్త్విష్టకృదాది స్యాద్ధోమశేషం సమాపయేత్ ||
 హిరణ్యం రాజతం చైవ కృష్ణ ధేనుం సదక్షిణమ్ |
 అన్యైభ్యోఽపి యథాశక్తి దాతవ్యా దక్షిణా తథా ||
 బ్రాహ్మణానోజయేత్తత్ర కారయత్స్వస్తివాచనమ్ |
 || ఇతి నారదోక్తదశజననశాన్తిః ||

— అథ మూలనక్షత్రజననశాన్తివిధిరభిధీయతే —
 అథాతస్సమృద్ధవృక్ష్యామి మూలజాతహితాయ చ |
 మాతాపిత్రోధానస్యాపి కులజ్ఞాతహితాయ చ ||
 త్యాగో వా మూలజాతస్య స్యాదప్తాబ్దాత్ప్రదశానమ్ !
 అభుక్తమూలజాతానాం పరిత్యాగో విధీయతే ||
 అదశానాద్వాఽపి పితుస్స తు తిష్ఠేత్సమాప్తకమ్ |
 ఎనం చ దుహితుజ్ఞేయం మూలజాతఫలం బుధ్ధేః ||
 — గ్రన్థాంతరేషు కన్యాయాః ఫలమన్యథాఽఽహుః —
 న బాలా హన్తి మూలజ్ఞే పితరం మాతరం తథా |
 మూలజా శ్వశురం హన్తి వ్యాశజా చ తదన్తనామ్ ||

శ్రీః
 హనుమంతాపారితోకం
 (౧౪౫౭)

నూపేన్ద్రజాగ్రజం హన్తి దేవరం తు ద్విదేవజా ।
 శాన్తిర్వాపుష్కలాస్యాచ్చేతహి దోషో న కస్యచిత్ ॥
 ముఖ్యకాలం ప్రవత్యోమి శాన్తిహోమస్య యత్నతః ।
 జాతస్య ద్వాదశాహే వా జన్మక్షే వా శుభే దినే ॥
 సమాప్తమే ద్వాదశాహే కుర్యాద్వా శాన్తిమాదరాత్ ।
 యదేవ శాన్తికం కుర్యాత్కమ తత్ర ప్రచక్షుహే ॥
 సుసమే పుణ్యదేశే తు మణ్డపం కారయేద్భుధః ।
 పుణ్యస్థిర్నన్దితైస్తాయైః ప్రోక్షితాయాం క్షితౌ తతః ॥
 తత్రోదకుమ్భం సుశక్త్యం రక్తం వ్రణవివజితమ్ ।
 వస్త్రావకుణ్డితం కుర్యాత్పూరయేత్తీర్థవారిణా ॥
 కూచహేనుసమాయుక్తం చూతపల్లవసంయుతమ్ ।
 న్వస్తికోపరి విన్యస్య సక్షీరద్రుమపల్లవైః ॥
 ద్రోణవీహీంశ్చ నిక్షిప్య ఐశానే చ నిధాపయేత్ ।
 పశ్చరత్నం వినిక్షిప్య సర్వోపధిసమన్వితమ్ ॥
 అచింతం గన్ధపుష్పాద్యైః శ్రీరుద్రం చ స్పృశ జపేత్ ।
 షడంగసహితం సమ్యక్ తం జపేదుద్రసంఖ్యయా ॥
 బహ్వౌ రుద్రసూక్తే వా ఛన్దోగో రుద్రసామకైః ।
 ఏకాదశాష్ట్రిత్యై కసంఖ్యయా శక్తితో జపేత్ ॥
 తత్రాప్రతిరథం సూక్తం శతరుద్రానువాకకమ్ ।
 రక్షామస్త్రం తథా పుణ్యం రాక్షోఘ్నం చ స్పృశ జపేత్ ॥
 త్రైయమ్భకం జపేత్సమ్యగ్మౌ త్రసహస్రకమ్ ।
 ఏకవారం తథా జాపీ పానమాసిం స్పృశ జపేత్ ॥
 స్థాపయేత్త్రిణి కుమ్భాని ద్వయం వా తదలాభతః ।
 శ్రీరుద్రస్యైకకుమ్భం చ సర్వమన్త్రాభిమన్త్రితమ్ ॥

అథాన్యం చ శుభం కుమ్భం పూర్వాక్షైర్జ్యోతిషమ్ |
 చతుఃప్రసవణం కుర్యాత్పంచవక్త్రం చ తదభివేత్ ||
 వస్త్రావకుశితం కుర్యాత్పూర్వయైత్తిథివారిణా |
 పంచరత్నసమాయుక్తం ఆమ్రపల్లవసంయుతమ్ ||
 గజాశ్వరథ్యావల్లికసజ్జమాద్ధృగ్నగోకులాత్ |
 రాజద్వారప్రదేశాచ్చ మృదమాసీయ నిశీపేత్ ||
 కుమ్భస్య నైర్వృతే దేశే హోమదేశం ప్రకల్పయేత్ |
 గోమయాలేపితే దేశే కుర్యాత్కన్డీలముత్తమమ్ ||
 కృత్వాఽగ్నిముఖపర్యంతముల్లెఖాది స్వశాఖయా |
 పూర్ణపాత్రనిధానాంతం కృత్వాపూజాం సమాచరేత్ ||
 నక్షత్రదేవతారూపం సువర్ణేన ప్రయత్నతః |
 నిష్కమాత్రేణ వాఽధేన పాదేనాథ స్వశక్తితః ||
 ప్రతిమాం లక్షణేనై కాం కారయిత్వా విచక్షణః |
 యద్వాహాల్యం సువర్ణస్య స్థాపయిత్వా ప్రపూజయేత్ ||
 సువర్ణం సర్వదేవత్యం సర్వదేవాత్మకౌఽనలః |
 సర్వదేవాత్మకో విప్రః సర్వదేవమయో హరిః ||
 సంస్తరెన్నిర్వృతిం శ్యామం సుముఖం సరవాహనమ్ |
 రత్నోఽధిపం ఖడ్గహస్తం దివ్యాభరణభూషితమ్ ||
 ప్రతిమాపూజనాథాయ వస్త్రయుగ్లం ప్రకల్పయేత్ |
 పద్మజం కారయేద్భూషా రక్తాభైర్వీరహితణ్డలైః ||
 చతుర్వింశద్దళోపేతం శుక్లేర్వా కణికాకాన్వితమ్ |
 తస్యోపరి న్యసేత్పాత్రం స్వర్ణం వా చౌప్యమృణ్మయమ్ ||
 శుద్ధవస్త్రేణ సంఛాద్య తత్ర మూలాని నిశీపేత్ |

మూలానీతి శతమూలాని తదభివేత్ తు

విష్ణుక్రాంతా సహదేవీ తులసీ తు శతావరీ ।
 మూలానీమాని గృహ్ణీయాచ్ఛతాలాభే విశేషతః ॥
 స్థాపయేత్కణికామధ్యే వస్త్రగన్ధాద్యలఙ్కృతమ్ ।
 కూచం హోమజహోపేతం కుఙ్కుమపాపధిసంయుతమ్ ॥
 కుమ్భాపరి న్యసేద్విద్వాన్ మూలనక్షత్రదేవతామ్ ।
 అధిప్త్యధిదేవం చ దక్షిణోత్తరదేశయోః ॥
 అధిదేవం యజేదాదా జ్యేష్ఠానక్షత్రదేవతామ్ ॥
 నిర్మతిం పూజయేత్తద్యే మూలనక్షత్రదేవతామ్ ।
 పశ్చాత్పత్యధిదేవం తు పూర్వాపాథాధిదేవతామ్ ॥
 ఐన్ద్రాదీశానపర్యస్తం చతుర్వింశతీతారకాః ।
 ఉత్తరాపాథఋతౌది అనూరాధాస్తమచయేత్ ॥
 స్వస్వమన్త్రైస్తథా చాపి నామభివాన్ ప్రపూజయేత్ ।
 స్వలిङ్గోక్తేః స్వమన్త్రైశ్చ ప్రధానత్రితయం యజేత్ ॥
 పశ్చాన్ముతేన సంచ్ఛన్వావాహనాదిభిరచయేత్ ।
 ఉపచారైష్ఠాడశభిః యద్వా పశ్చాపచారకైః ॥
 రక్తచంద్రనగన్ధాద్యైః పుష్పైః కృష్ణసితాదిభిః ।
 మేఘశృङ్గాదిధూపైశ్చ ఘృతదీపైస్తథైవ చ ॥
 సురాపాలికమాంసాద్యైస్త్వైవైద్యైరోదనాదిభిః ।
 మత్స్యమాంససురాదీని బ్రాహ్మణానాం వివజయేత్ ॥
 సురాస్థానే ప్రదాతవ్యం క్షీరం స్థేన్ద్రవమిశితమ్ ।
 పాయసం లవణోపేతం మాంసస్థానే ప్రకల్పయేత్ ॥
 ఉక్తగన్ధాద్యలాభే తు యథాలాభం సమపయేత్ ।
 పుష్పాస్తం తు సమభ్యర్చ్య హోమం కుర్యాద్యథోదితమ్ ॥
 నివాపప్రాక్షణాదీని చోః కుర్యాద్యథావిధి ।

కుమ్భాభిమన్త్రణం కుర్యాద్దక్షిణేన కరేణ తు ॥
 మృత్యుప్రశమనాథాయ జపేత్త్రయ్యమ్భకం శతమ్ ।
 రుద్రంకుమ్భాక్షమాగేణకుమ్భంస్పృష్ట్యాభిమన్త్రయేత్ ॥
 ధూపం దీపం చ నైవేద్యం కుమ్భయ్యుగైః సేవయేత్ ।
 ప్రసాదాయ తతో దేవా నమస్కృత్య క్షమాపయేత్ ॥
 నివాపప్రహక్షణాదీని చహిః కుర్యాద్యథావిధి ।
 అన్యత్ర శ్రవయేదన్నం తిలమిశ్రం తు కారయేత్ ॥
 తదన్నం కృసరేత్యుక్తం సవత్త్రేణం ప్రకీర్తితమ్ ।
 హవిగ్ధహీత్వా విధివన్నిర్వృత్యై బహ్వహో హునేత్ ॥
 మోక్షుణః పరాపరేతి యత్తే దేవీతి వా పునః ।
 పాయసం ఘృతసంమిశ్రం హునేదప్యస్తరం శతమ్ ॥
 సమిదాజ్యచరూన్పశ్చచ్ఛక్తితస్సంఖ్యయా హునేత్ ।
 అధిదేవతయోజ్ఞేన జహుయాత్సవ్యమన్త్రతః ॥
 చతుర్థ్యన్తైస్సమాన్తైశ్చ స్వాహాన్తైస్సవ్యమన్త్రతః ।
 నక్షత్రదేవతాభ్యశ్చ పాయసేన తు హోమయేత్ ॥
 కృణుష్యేతి చ పశ్చిగ్భిజ్జహుయాత్కృతసరం తతః ।
 గాయత్ర్యా జాతవేదసే త్యమ్భకమితి క్రమాత్ ॥
 సీరా యుజ్జన్తి తామగ్నిం వాస్తోష్పత్యగ్నిమేవ చ ।
 తైత్రస్య పతినా మన్తేన్ద్రీభిరగ్నిర్యథోదితైః ॥
 గణానాం త్వా శ్రీసూక్తేన సమిదాజ్యచరూ హునేత్ ।
 అష్టోత్తరశతం వాఽథ అష్టావింశతిమేవ వా ॥
 అష్టాష్టసంఖ్యయా వాఽథ జహుయాచ్ఛక్తితో బుధః ।
 దోషమల్పమహత్సవం సమిదాదీన్సకల్పయేత్ ॥
 త్వం సహస్రమేతి పాయసం జహుయాత్తు త్రయోదశ ।

శ్రీః
 సింహప్రయోగపారిజాత
 (అంశం)

చతుర్గుహితమాజ్యం చ యా తె రుదెతి-మన్తతః ॥
 స్రువేణ జహుయాదాజ్యం మహావ్యాహృతిభిః క్రమాత్ ॥
 ఎతేషాం చైవ మన్తాణాం వత్సే ఋష్యాదికం క్రమాత్ ॥
 శ్వేషానక్షత్రస్య - ఇన్ద్రశ్రేష్ఠాని గృత్యమద ఇన్ద్రస్త్రిష్టవ్ ॥
 మూలస్య - మోషుణో ఘోరః కణ్వో నిర్వుతిగాయత్రీ ॥
 పూర్వామాధస్య - ఆపో హిషా సిన్ధుద్వీప ఆపో గాయత్రీ ॥
 ఎవము త్తరామాధాదిచతుర్వింశతినక్షత్రాణాం క్రమతో వత్సే ॥
 విశ్వే దేవా ఋతావృధా ఋజ్వశో విశ్వే దేవా గాయత్రీ ॥
 బ్రహ్మణా తె విశ్వామితో బ్రహ్మ త్రిష్టవ్ ఎహభిజన్మక్షత్రస్య ॥
 వషట్టే విష్ణోవసిష్ఠో విష్ణు స్త్రిష్టవ్ ॥
 అష్టా దేవా వసవో విష్ణువశవస్త్రిష్టవ్ ॥
 ఇమం మే వరుణశ్శునశ్శేఫో వరుణో గాయత్రీ ॥
 సముద్రస్సిన్ధువశసుకణ్వోజ ఎకపాత్త్రిష్టవ్ ॥
 ఉత నో నక్తంపాత్యస్తన్వోహిబుధ్వయః ప్రస్తారపక్షిః ॥
 పూషా గా భరద్వాజః పూషా గాయత్రీ ॥
 అశ్వినా యజ్వరీమధుచ్ఛన్దా అశ్వినా గాయత్రీ ॥
 యమాయ సోమం యమో యమోఽనుష్టవ్ ॥
 అగ్నిస్తువిశవస్తమం వసూయశ్చోఽగ్నిరనుష్టవ్ ॥
 ప్రజాపతే హిరణ్యగభః ప్రజాపతి స్త్రిష్టవ్ ॥
 సోమో ధేనుం గౌతమసోమస్త్రిష్టవ్ ॥
 మృశా నః కుతోర్నరుదో జగతీ ॥
 అదితిన ఇతి రిరంపిఠోఽదితిరుష్ణిక్ ॥
 బృహస్పతే గృత్యమదో బృహస్పతి స్త్రిష్టవ్ ॥
 నమో అస్తు సర్వభ్యోయో అగ్నిసర్వాఽనుష్టవ్ ॥

బృహస్పతే గృత్యనుదో బృహస్పతిస్త్రీప్తుష్ ।

నమో అస్తు సవేభ్యో అగ్నిస్సహానుప్తుష్ ।

అహం పితౄచ్ఛభః పితరస్త్రీప్తుష్ ॥

అర్యమణో అదితివిశ్వామిత్రోఽర్యమాత్రిప్తుష్ ॥

భగ ఎవ వసిష్ఠో భగస్త్రీప్తుష్ ॥

ఉదు త్యం కణ్వపుత్రః ప్రస్కణ్వస్సూర్యో గాయత్రీ ॥

చిత్రం దేవానామితి కుత్ససూర్యస్త్రీప్తుష్ ॥

వాయవానూహి మధుచ్ఛన్దో వాయుగాయత్రీ ॥

ఇంద్రాగ్ని ఆగతం విశ్వామిత్ర ఇంద్రో గాయత్రీ ॥

మిత్రో జనాన్ విశ్వామిత్రో మిత్రస్త్రీప్తుష్ ॥

అనూరాధానక్షత్రదేవతాయై మిత్రాయ నమస్సావహా ॥

అనూరాధానక్షత్రదేవతాయై మిత్రాయేదమ్ ॥ ఎవం సవేభ్య నక్ష-

త్రేభ్య యోజనీయమ్ ॥

కృణుష్య పాజ ఇతి పశ్చిదశచక్రస్య సూక్తస్య వామదేవౌ
రక్షోహఃఽగ్నిస్త్రీప్తుష్ ॥ అనేన కృతరం హుత్వా ॥

తత్సవితుర్విశ్వామిత్రస్సవితా గాయత్రీ ॥

జాతవేదసే కశ్యపో దుగాఁ త్రీప్తుష్ ॥

త్యమ్బకౌ వసిష్ఠో రుద్రోఽనుప్తుష్ ॥

సీరా యుజ్మస్తీత్యస్య బుధో విశ్వే దేవా గాయత్రీ ॥

తామగ్నివణాం కశ్యపో దుగాఁ త్రీప్తుష్ ॥

వాస్తాష్పతే వసిష్ఠో వాస్తాష్పతిస్త్రీప్తుష్ ॥

అగ్నిం దూతం మేధాతిథిరగ్నిగాయత్రీ ॥

క్షేత్రస్య పతినేతి తృచస్య వామదేవః క్షేత్రపతిః ఆద్యా-
నుప్తుష్ ॥ అన్త్యా త్రీప్తుష్ ॥

శ్రీః
నింహ ప్రయోగ పారిజాత
(వశం)

గణానాంత్యా గృత్సమదో గణపతిజగతి ॥

హిరణ్యవణామితి పశ్చిదశచక్రస్య సూక్తస్య ఆనందకద-
మశ్చిక్లీతేన్దిరాసుతా ఋషయః శ్రీరగ్ని దేవతే ఆద్యాస్తిప్రా-
నుష్టుభః కాంసోఽస్తి తేతి భృహతీ ఉత్తరయోస్త్రిష్టుప్ అన్త్యా
ప్రస్తారపక్షిః ॥

ఎతాసాం దేవతానాం సమిదాజ్యచరూ హుత్వా ॥

త్వం నస్సమ విశ్వతో రథో రాజన్నితి త్రయోదశ-
మన్తాణాం గౌతమస్సోమో గాయత్రీ ॥ దశమ్యుష్ణిక్ । అన్త్యా-
స్తిప్రస్త్రిష్టుభః ॥ పాయసేన త్రయోదశాహుతీహుత్వా ॥

ఆజ్యేన మహావ్యాహృతీహుత్వా । వ్యాహృతిభిస్తిల
ప్రీహీ హవయేత్ ॥

హుత్వాస్విష్టకృతంపశ్చాత్ప్రాయశ్చిత్తంసమాపయేత్ ।

ఆచార్యోయజమానోవాఅగ్నింపూర్ణాహుతింహునేత్ ॥

సముద్రాదూమికసూక్తేన ప్రాజాపత్య ఋచా తథా ।

పూర్ణాదవీకసప్త తేఽగ్నేఽతేఃపూర్ణాహుతింహునేత్ ॥

ఎవంపూర్ణాహుతింహుత్వాహోమశేషం సమాపయేత్ ।

అభిషేకవిధిం వక్ష్యే సర్వాచారై ర్యరుదీరితమ్ ॥

భద్రాసనోపవిష్టస్య యజమానస్య ఋత్విజః ।

దారపుత్రనమేతస్య కుర్యుస్సర్వాభిషేచనమ్ ॥

అక్షీభ్యామితి సూక్తేన పావమానీభిరేవ చ ।

ఆపౌ హిష్ఠేతి నవభిః ఆప ఇదై వ్యద్వయేన చ ॥

సహస్రాక్షతృచేనాపి దేవస్యత్వేతి మన్తకైః ।

శివసజ్జల్పమన్త్రేణ వక్ష్యమాణైశ్చ మన్తకైః ॥

యోఽసౌ వజ్రధరో దేవో మహేష్వో గజవాహనః ॥

మూలజాతశిశోదోషం మాతాప్రిత్యోవ్యపోహతు ॥
 యోఽసౌ శక్తిధరో దేవో హుతభుజైషవాహనః ।
 సప్తజిహ్వశ్చ మేషోఽగ్నిమూలదోషం వ్యపోహతు ॥
 యోఽసౌ దణ్డధరో దేవో యమో నుహిషవాహనః ।
 మూలజాతశిశోదోషం వ్యపోహతు యమస్సదా ॥
 యోఽసౌ ఖడ్గధరో దేవో నిఋతీ రాక్షసాధిపః ।
 ప్రశామయతు మూలోత్థం దోషం గణ్డాంతసమ్భవమ్ ॥
 యోఽసౌ పాశధరో దేవో వరుణశ్చ జలేశ్వరః ।
 నక్రవాహః ప్రచేతాంతరహో మూలోత్థం స వ్యపోహతు ॥
 యోఽసౌ దేవో జగత్స్పృణో మారుతో మృగవాహనః ।
 ప్రశామయతు మూలోత్థం దోషం బాలస్య శాన్తిదః ॥
 యోఽసౌ నిధిపతిదేవో గదాభృద్వాజివాహనః ।
 మాతాప్రిత్యోశ్శిశోశ్చైవ మూలదోషం వ్యపోహతు ॥
 యోఽసౌ పశుపతిదేవః పినాకీ వృషవాహనః ।
 ఆశ్లేషామూలగణ్డాంతదోషమాశు వ్యపోహతు ॥
 విఘ్నేశః క్షైత్రపా దుర్గా లోకపాలా నవ గ్రహః ।
 సవదోషప్రశమనం సవే కువకన్తు శాన్తిదాః ॥
 తచ్ఛంయోరభిషేకం తు సవదోషోపశాన్తిదమ్ ।
 సవకామప్రదం దివ్యం మజ్జళానాం చ మజ్జళమ్ ॥
 వస్త్రాన్తరితకుమ్భాభ్యాం పశ్చాత్తు స్నాపయేద్బుధః ।
 తతశ్శుక్లామ్బరధరశ్శుక్లమాల్యానులేపనః ॥
 యజమానో దక్షిణాభిస్తోషయేద్వత్త్విగాదికాః ।
 ధేనుం పయస్వినిం దద్యాదాచార్యాయ సవత్సకామ్ ॥
 నిఋతిప్రతిమాం వస్త్రం కుమ్భం హేమ చ దాపయేత్ ।

శ్రీ:
 సింహప్రయోగపారిజాత
 (అంశ)

గృహంధవస్త్రప్రతిమాస్తత్తద్దోభూశ్చ దాపయేత్ ॥
 శ్రీగురజాపినే దేయః కృష్ణోఽనద్వాన్ప్రయత్నతః ।
 తత్కుమ్భవస్త్రప్రతిమాస్తస్తై దద్యాత్ప్రయత్నతః ॥
 ఇతరభ్యోఽపి విప్రభ్యః శక్త్యా దద్యాచ్చ దక్షిణామ్ ।
 ఉక్తాలాభే తతో దద్యాదాచార్యబ్రహ్మఋత్విజామ్ ॥
 తత్తన్మూల్యం ప్రదాతవ్యం శక్త్యా వాఽథ ప్రదాపయేత్ ।
 ఆచార్యాయ చ యద్దత్తం తదథం బ్రహ్మణో భవేత్ ॥
 సదన్యాయ బ్రహ్మణోఽథం ఋత్విగ్భ్యశ్చ తదథంకమ్ ।
 గృహ్ణీయాదాశిషస్తేభ్యః ప్రణమ్యాథ క్షమాపయేత్ ॥
 దద్యాదన్నం పాయసాది బ్రాహ్మణాన్భజయేచ్ఛతమ్ ।
 అలాభే సతి పశ్చాత్తదశకం తదభావతః ॥
 సవశానైశ్చ పశనం బ్రాహ్మణే రాశిషం తథా ।
 గృహీ క్షమాపయేద్విద్వాన్ నిఋతిః ప్రీయతామితి ॥
 విధానే చరితేఽస్తింస్తు తతశ్శాన్తిభవేద్ధృవమ్ ।
 గణ్డానైఽప్యేవ కతవ్యం పుష్యాద్యై తద్వదేవ తు ॥
 మాసాష్టకే ద్వాదశాహే కుర్యాద్వా శాన్తిమాదరాత్ ।
 ఇత్యుక్తం మనునా సమ్యక్ మూలజాతహితాయ చ ॥
 మాతాపిత్రోధనస్యాపి బద్ధాశ్శోకోపశాన్తయే ॥
 ఇతి మనుప్రోక్తమూలనక్షత్రజననశాన్తివిధిః ।

—:~:—

— అథ ఆశ్లేషజననశాన్తివిధిరుచ్యతే —

ఆశ్లేషాయాం తు జాతానాం శాన్తి వక్ష్యామ్యశేషతః ।
 జాతస్య ద్వాదశాహే చ శాన్తిహోమం సమాచరేత్ ॥
 అసంభవే తు జన్మక్షే అన్యస్త్రిన్వా శుభే దినే ।

స్నాతోఽభ్యజ్ఞాదిభిస్తస్త్విన్వరయేదృత్విగాదికాః ॥
 విభవే పఞ్చ కున్భాంస్తు ద్వయం వా తదలాభతః ।
 దేవతాః స్థాపయేచ్చైకమేకం రుద్రాభిమన్తణే ॥
 నూలతోక్తప్రకారేణ కుమ్భే నిశీష్య పూజయేత్ ।
 గౌమయాలపితే దేశే ధాత్వాద్యైః పరిశోభితే ॥
 పఞ్చజం కారయేత్తత్ర చతుర్వింశదశాన్వితమ్ ।
 తద్బలైః కారయేద్యద్వా రక్తపీతసితాక్షతైః ॥
 కణికాయాం న్యసేద్ధీమాః స్థాపయేత్తేషు కున్భకమ్ ।
 ఆకలశేష్విత్త్యనయా కలశస్థాపనం శుభమ్ ॥
 ఇమం మే గణే మన్త్రేణ పూరయేత్తీర్థవారిణా ।
 కుమ్భం చ వస్త్రగన్ధాద్యైస్తత్తన్మన్త్రైః ప్రపూజయేత్ ॥
 యాః ఫలిసిరిత్యనయా షీవేద్యన్యాషఢాదికాః ।
 కుమ్భాపరిసృజతే తు ఆశ్లేషాప్రతిమాం యజేత్ ॥
 నిమ్మనిమ్మార్థపాదే వా కారయిత్వా న్యశక్తితః ।
 తత్తత్పూర్వాక్తసక్షతే దక్షిణోత్తరయోర్యజేత్ ॥
 ఐంద్రాదీశానపర్యంతం అన్యచక్షాణి పూజయేత్ ।
 మూలోక్తేన విధానేన కుమ్భయోరభిమన్తణమ్ ॥
 రుద్రం వా రుద్రకుమ్భే తు పూర్వవచ్చేషమాచరేత్ ।
 సమో అస్తు సర్వేభ్యః పూజామన్త్ర ఇతీరితః ॥
 సహో రక్తస్త్రిణేత్రశ్చ ద్విభుజః పీతవస్త్రకః ।
 ఫలకాసిధర స్తీక్ష్ణో దివ్యాభరణభూషితః ॥
 ఎవంధ్యాత్వాతతోఽభ్యర్చ్య హౌనుకమసమాచరేత్ ।
 కశుకశ్శాఖోక్తమాగ్దేణ ఆచార్యస్యాథవా చరేత్ ॥
 అథేద్ధాధానపర్యంతముపలెపాది పూర్వవత్ ॥

శ్రీః
 సామంతానామయోగపారిజాత
 (౧౯౦౩)
 దేవ

ఛన్దోగా బహ్వచాశ్చైవ తథాఽన్యే తై త్తిరీయకాః ॥
 అగ్నికార్యమశేషం తు కర్తుం గృహ్యోక్తమంగతః ।
 హోమం కుర్యాత్ప్రయత్నేన ఆచార్యో బ్రాహ్మణే సహ ॥
 సమిదాజ్యచర్మాహుత్యాగాయత్ర్యాఽప్తశతంక్రమాత్ ।
 గాయత్ర్యా స్విష్టకృద్ధోమం హోమశేషం సమాపయేత్ ॥
 దారపుత్రసమేతస్య యజమానస్య పూర్వవత్ ।
 అభిషిచ్ఛాత్తథాఽఽచార్యో ఋత్విగ్భిస్తపితశ్శుభః ॥
 అభిమన్త్రితకుమ్భాద్భిః అభిషేచనమాచరేత్ ।
 తథా పౌరాణమన్తైశ్చ పల్లవై రభిషేచయేత్ ॥
 ఆశ్లేషాఋక్షజాతస్య మాతాషిత్రోధనస్య చ ।
 భ్రాతృజ్ఞాతికులస్థానాం దోషం సర్వం వ్యసోహ తు ॥
 యోఽసౌ వాగీశ్వరో నామ అధిదేవౌ బృహస్పతిః ।
 మాతాషిత్రోశ్శిశోశ్చైవ గణాంతం చ వ్యసోహతు ॥
 పితరస్సర్వభూతానాం రక్షన్తు పితరస్సదా ।
 సర్వనక్షత్రజాతస్య విత్తం చ జ్ఞాతిబాంధవాః ॥
 ఎవం కృతేఽభిషేకే తు సర్వశాన్తిభవేద్ధృవమ్ ।
 తతశ్శుక్లామ్బరధరో యజమానస్సుభూషితః ॥
 దక్షిణాభిస్తతో విప్రా మూలవచ్చ ప్రపూజయేత్ ।
 భుక్తవద్భ్యశ్చ విప్రేభ్యః స్వీకుర్యాదాశిషా గృహీ ॥
 ఇత్యుక్తేన విధానేన సర్వారిష్టం వ్యసోహతి ।
 సర్వకామార్థసిద్ధిశ్చ వేదోక్తాయుభవవివృతి ॥
 ఇత్యుక్తం వెదశాస్త్రార్థం సారమాంగమచోదితమ్ ।
 మానవానాం హితార్థాయ మనునా సర్వకామదమ్ ॥
 సర్వాధీశ నమస్తుభ్యం నాగానాం చ గణాధిప ।

గృహణాఘ్నం మయా దత్తం ననాఋషిప్రశాంతయే ॥

మూలనక్షత్రవత్కుర్యాత్సపఃగణ్ఢే స్వనామతః ॥

— ఇతి మానవీయసంహితాయాం ఆశ్లేషా—

నక్షత్ర జననశాస్త్రిః. —

— ౦ —

—: అథ జ్యేష్ఠానక్షత్రజననశాస్త్రివిధిరుచ్యతే :—

సుఖాసీనం మునిశ్రేష్ఠం గగః మునిగణాన్వితమ్ ।

కృతాశ్చలిపుటా భూత్వా పరిపప్రచ్ఛ శౌనకః ॥

జ్యేష్ఠానక్షత్రసమ్భూతగణ్ఢదోషవినిర్ణయమ్ ।

తస్య శాన్తిం విధానం చ వద మే మునిసత్తమ ॥

శౌనకస్య వచశ్చుత్వా ప్రత్యువాచ నుహమునిః ।

శృణు శౌనక యత్నేన గణ్ఢదోషవినిర్ణయమ్ ॥

తస్య శాన్తిం విధానం చ యథావత్కథయామ్యహమ్ ।

ఘటికైకా చ మిత్రాన్తై జ్యేష్ఠాదా ఘటికాద్వయమ్ ॥

తయోస్సద్ధిరితి జ్ఞేయశ్శిశుగణ్ఢస్సమిరితః ।

ప్రథమే చ ద్వితీయే చ జ్యేష్ఠత్వే చ తృతీయకే ॥

పాదత్రయే జాతనరౌ జ్యేష్ఠేఽప్యత్ర ప్రజాయతే ।

జ్యేష్ఠాన్త్యపాదజాతస్తు పితుస్త్వస్య వినాశకః ॥

జాయతే నాత్ర సన్దేహో దశాహభ్యంతరే తథా ।

జ్యేష్ఠత్వే కన్యకా జాతా హన్తి శీఘ్రం ధన్వాగ్రజమ్ ॥

తచ్ఛాన్తిం తస్య వత్స్యమి గణ్ఢదోషప్రశాంతయే ।

సుదినే శుభనక్షత్రే చన్ద్రతారాబలాన్వితే ॥

సూత్రకాన్తే తథా కుర్యాత్ జ్యేష్ఠాశాన్తిం విధానతః ।

శ్రీః
సంహితా
ప్రయోగపారిజాత
(౧౪౪౪)

వజ్రాఙ్కుశధరం దేవమైరావతగజాన్వితమ్ ॥
 కుర్యాచ్చచీపతిం రమ్యం దేవేంద్రం సురనాయకమ్ ।
 కషమాత్రసువణేన కషాధేనాథ పాదతః ॥
 తద్విధానేన కువీత విత్తశాత్యం న కారయేత్ ।
 శాలితణ్డలసమ్పూణం కుమ్భస్యోపరి పూజయేత్ ॥
 ఇంద్రాయేంద్రో మరుత్వత ఇతి మన్తేన వాగ్యతః ।
 గన్ధపుష్పేధూపదీపై నానాభక్ష్యవివేదనైః ॥
 పూజయేద్విధినా విప్ర లోకపాలగణాన్వితమ్ ।
 రక్తవస్త్రద్వయోపేతం పూజయేత్సురనాయకమ్ ॥
 తత్ర సంస్థాపయేత్కుమ్భాః చతుర్దిక్షు విశేషతః ।
 తన్మధ్యే స్థాపయేత్కుమ్భం శతచ్ఛుద్రసమన్వితమ్ ॥
 పుణ్యోదకసమాయుక్తాః వస్త్రయుగ్మాభివేష్టితాః ।
 కుమ్భేషు విన్యసేద్ధీమాః పంచగవ్యం సమస్త్రకమ్ ॥
 పంచామృతం పంచరత్నం మృత్తికాః పంచసంజ్ఞికాః ।
 పంచ పృథుకమాయాం శ్చ పంచ పల్లవకాంస్తథా ॥
 సువణంకుశదూవాశ్చ శతౌషధిమపి క్షిపేత్ ।
 పూజయేద్వారుణైర్మన్తైః కుమ్భాన్ధీమాన్ప్రయత్నతః ॥
 త్వం నో అగ్నే జపేదాదా న త్వం నోఽపి ద్వితీయకమ్ ।
 సముద్రజ్యేష్ఠా ఇతి చెమం మే గన్ధే చతుర్థకమ్ ॥
 పూజయేద్వస్త్రపుష్పాద్యైశ్చతురః కలశానపి ।
 జపం కుర్యః ప్రయత్నేన మన్తైరేభిర్ద్విజోత్తమాః ॥
 ఆ నో భద్రా జపేదాదా భద్రా అగ్నే ద్వితీయకమ్ ।
 తృతీయం పురుషసూక్తం చ కద్రుదాయ చతుర్థకమ్ ॥
 ఆచార్యో మూలమన్తేన జపం కుర్యాద్విశేషతః ॥

ఇంద్రసూక్తం దుద్రజాప్యం జపేన్మత్స్యంబయం తతః ॥
 ఇత్థం సమూహ్య దేవేంద్రం వరుణం కుమ్భసంస్థితమ్ ।
 సుసంజ్ఞల్యు విధానైః హోమకమః తతశ్చరేత్ ॥
 సమిద్భిర్బ్రహ్మవృక్షస్య శతమష్టోత్తరం తథా ।
 సహిషా చరుణా చైవ మూలమన్త్రైః వాగ్యతః ॥
 హునేజ్ఞాప్యం చ తేనైవ యత ఇంద్ర భయేతి చ ।
 తిలాన్వాప్యహృతిభిహృత్వా శతమష్టోత్తరం పృథక్ ॥
 భార్యశిశుసమోపేతం యజమానం విశేషతః ।
 అభిషేకం ప్రకువీత సూక్తైర్వాచుణసంజ్ఞితైః ॥
 సముద్రజ్యేష్ఠాదిమన్త్రైరిమం మే వరుణేతి చ ।
 ద్యాశ్చాన్తైత్యాదిభిమన్త్రైః అభిషేకం సమాచరేత్ ॥
 అభిషేకే నివృత్తే తు యజమానస్సమాహితః ।
 శుక్లామ్బరాణి ధృత్వాఽథ కుర్యాదాజ్యావహోకనమ్ ॥
 రూపం రూపేతి మన్త్రైః చిత్రం తచ్ఛ్రుతేవ వా ।
 దేవతాపురతస్థిత్యా ధూపదీపం నివేదయేత్ ॥
 దద్యాదాచమనం సమ్యక్తామ్బూలాఘృణం తథైవ చ ।
 సమస్తై సురనాథాయ సమస్తుభ్యం శచీవతే ॥
 గృహాణాఘృణం మయా దత్తం గణ్డదోషప్రశాంతయే ।
 కార్యం యత్సూజకాదీనాం కారితం యత్ఫలం శుభమ్ ॥
 లభ్యై తు తత్ఫలం సర్వం దేవేంద్రాయ సమర్పయేత్ ।
 ఆచార్యాయ చ గాం దద్యాత్సుకీలాం చ పయస్వినీమ్ ॥
 రక్తవణాం వస్త్రయుతాం సర్వాలజ్కారభూషితామ్ ।
 వస్త్రయగ్గృహిధానాం చ ప్రతిమాం చ సహజీవామ్ ॥
 యక్షగన్ధర్వసిద్ధేశ్వ పూజతోఽసి శచీవతే ।

దానేనానేన దేవేశ గణ్డదోషం వినాశయ ॥
 అష్టత్తరశతాం సంఖ్యాం కుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనే ।
 తేభ్యోఽపి దక్షిణాం దత్వా ప్రణిపత్య తుమాపయేత్ ॥
 ఇమాం కృత్వా జ్యేష్ఠశాన్తిం యథావిధ్యుక్తమాగతః ।
 గణ్డదోషం వినిజ్ఞాత్య ఆయుష్మాన్ జాయతే సరః ॥
 ఇత్యుక్తం పృథగాగ్ర్యేణ శౌనకాయ విశేషతః ।
 జ్యేష్ఠానక్షత్రసమ్భూతగణ్డదోషప్రశాన్తయే ॥
 అజ్ఞానాద్వాఙ్మథవా జ్ఞానాద్దేవకల్యాణాస్సధనస్య వా ।
 యన్నూయసమతిరిక్తం వా తత్సవం తున్తుమహాసి ॥
 — ఇతి పృథగాగ్ర్యేక్త జ్యేష్ఠానక్షత్రజననశాన్తిః . —

—:0:—

—: అథైకనక్షత్రజననశాన్తివిధిరభిధీయతే :—

శౌనకః :—

ఏకస్మిన్నేవనక్షత్రే భ్రాత్రోవాన్ పితృపుత్రయోః ।
 ప్రసూతిశ్చేత్తయోర్ముత్సుభవేదేకస్య నిశ్చయః ॥
 శౌనకౌఽహం ప్రవక్ష్యామి నక్షత్రైశ్చస్య శాన్తికమ్ ।
 మాతృనక్షత్రజాతస్య మాత్రరిప్తం తథైవ చ ॥
 పితృనక్షత్రజాతస్య పిత్రరిప్తం భవేద్భవమ్ ।
 తన్నక్షత్రే పాదయుక్తై తత్ర జాతం శిశుం త్యజేత్ ॥
 తస్య నక్షత్రజాతస్య స శ్రోతవ్యో ధ్వనిః పితుః ।
 జాతస్య ద్వాదశాహే తు జన్మక్షే వా శుభే దినే ॥
 గోముఖప్రసవం కుర్యాద్దోదానం చ తతః పరమ్ ।
 సర్వాఽరిష్టవినాశాయ గోముఖప్రసవౌ భవేత్ ॥
 అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి శాన్తికమ్ విధానతః ।

గృహస్థైశానదిగ్భాగే హోమదేశం ప్రకల్పయేత్ ॥
 తస్మాదీశానదిగ్భాగే గోమయాతేపితే శుభే ।
 వ్రీహిరాశిం చ నిశీప్య స్థాపయేదప్రణం ఘటమ్ ॥
 ఆచార్యం నరయేత్తత్ర శాన్తికర్మణి కొవిదమ్ ।
 పుణ్యాహం వాచయిత్వా తు నవగ్రహపురస్కరమ్ ॥
 కుంభద్వయం చ నిశీప్య పూరయేన్నిమోదకమ్ ।
 పశ్చిమగవ్యం పశ్చిమత్తం పశ్చిమత్వశ్చపల్లవాన్ ॥
 మశకూచం చ నిశీప్య మృదాపథి విధానతః ।
 తద్మక్షదేవతారూపం ప్రతిమాం కారయేద్భుధః ॥
 నిమ్మమాత్రసువణేన చాదేనాథ స్వశక్తితః ।
 ప్రతిమాం కారయిత్వా తు యజమానస్తు ఋత్విజా ॥
 ధాన్యోపరి న్యసెత్పాత్రం వస్త్రయగ్నేన వెష్టయేత్ ।
 తన్నక్షత్రోక్తమన్త్రైః అచయేత్కలశోపరి ॥
 ఉపచారేష్టాదశభిజ్ఞవెత్తల్లిజమస్త్రకమ్ ।
 త్రైయమ్భకైః మన్త్రైః రుద్రకుమ్భం స్పృశే జపేత్ ॥
 కుమ్భస్య పశ్చిమే దేశే స్థణ్డిలైస్సమలక్ష్మితే ।
 అన్వాధానాదికం కర్మ ఆజ్యభాగాస్తమాచరేత్ ॥
 తన్నక్షత్రోక్తమన్త్రైః సమిదాజ్యచర్మాహునెత్ ।
 అష్టాత్తరసహస్రం తు అష్టాత్తరశతం తు వా ॥
 మృత్యుంజయేన మన్త్రైః తిలమష్టాత్తరం శతమ్ ।
 గాయత్ర్యా చ హునేత్తత్ర దూవాశ్చ శతసంఖ్యయా ॥
 అష్టావింశతిమష్టే వా హోమం కుర్యాద్విధానతః ।
 తతస్త్విష్టకృతం హుత్వా హోమశేషం సమాపయేత్ ॥
 భద్రాసనోపవిష్టస్య అభిషేకం సమాచరేత్ ।

ఆచార్య మూలమ నైఋణ ఋత్విశ్విస్సహ మాజయేత్ ॥
 ఆహ హిస్థేతి సూక్తేన అక్షిభ్యామితి సూక్తతః ।
 తన్నక్షత్రోక్తమనైఋణ పావమానీభిరేవ చ ॥
 సముద్రజ్యేష్ఠా ఇత్యాదిమన్తైశ్చైవాభిషేచయేత్ ।
 అభిషేకాప్లుతం వస్త్రం ఆచార్యాయ నివేదయేత్ ॥
 ఆచార్యాయ చ గౌ దద్యాత్సుశీలాం చ పయస్వినీమ్ ।
 అత్రోపకరణం సవమాచార్యాయ నివేదయేత్ ॥
 యదిశాంతింసకుర్యాచ్ఛేత్షణ్ణాసాన్తృప్త్యుమాప్నుయాత్ ।
 తస్మాత్సవప్రయత్నేన శాంతిం కుర్యాద్వధావిధి ॥
 బ్రాహ్మణాన్భజయేత్పశ్చాదాశిషా వాచయేత్తతః ।
 — ఇతి శానకీయే ఏకనక్షత్రజననశాంతిః —

—* అథ నక్షత్రగణాన్తశాన్తివిధిరభిధీయతే *—

అశ్వినీమఘమూలాదా త్రిషట్కనవ నాశికాః ।
 రెవతీసవశక్రాన్తై మాసాశ్చ ఋతుసాయకాః ॥
 అశ్వినీమఘమూలాదా నాశికాద్వితయం తథా ।
 రెవతీసవశక్రాన్తై నాశికాద్వితయం తథా ॥
 అశ్వినీమఘమూలానాం పూర్వాధేః బాధ్యతే పితా ।
 పూషాహిశక్రపశ్చాధేః జననీ బాధ్యతే శిశోః ॥
 పితృఘ్నశ్చ దినా జాతౌ రాత్రిజాతస్తు మాతృహః ।
 ఆత్తహః సన్ధ్యయోజాతో నాస్తి గణై నిరామయః ॥
 సవేషాం ద్వంద్వజాతానాం పరిత్యాగో విధీయతే ।
 వజ్రయెద్దశకనం రావం తచ్చ షాన్తాసికం భవేత్ ॥
 తస్య శాన్తిం ప్రవక్ష్యామి సోమమనైఋణ భక్తిమాన్ ।

కాంస్యసాత్రం ప్రకువీత పలె ఋషిదశభిసంవమ్ ॥
 అష్టాభిశ్చ చతుర్భివా ద్వాభ్యాం వా శోభనం తథా
 తస్య ధ్యే సాయనం శఙ్ఖే సననీతేన పూరితే ॥
 రాజతం చన్ద్రమచేత సితపుష్పసహస్రకైః ।
 దేవజః క్షౌమవాసాస్తు శుక్లమాల్యామృరాచితః ॥
 సోమోహమితి సంచిన్ద్య పూజాం కుర్యాదతన్త్రితః ।
 జవెత్సహస్రకం మన్త్రం శ్రద్ధధానస్సమాహితః ॥
 ఆప్యాయస్వేతి మన్త్రేణ పూజాం కుర్యాత్సమాహితః ।
 దద్యాద్వే దక్షిణాం దిప్తాం గణ్డదోషప్రశాన్తయే ॥
 శుక్లం వా ఈశ్వరం చైన తామ్రసాత్రసమన్వితమ్ ।
 గణ్డదోషప్రశాన్త్యర్థం దద్యాద్వేదవిదే శుచిః ॥

— ఇతి నక్షత్రగణాంతశాస్త్రం —

—: అథ తిథ్యాదిగణాంతశాస్త్రవిధిరుచ్యతే :—

అభుక్తే తరజాతానాం సూతకాన్తదినేధవా ।
 శాన్తింశుభైహ్నివాకుర్యాత్తావత్పుత్రం న లోకయేత్ ॥
 తిథిగణ్డే త్వనడ్వాహం నాక్షత్రే ధేరుచ్యతే ।
 కాశ్చనం లగ్నచన్ద్రే తు గణ్డదోషా వినశ్యతి ॥
 ఆద్యభాగే పితృగణ్డే త్రయూణామభిషేచనమ్ ।
 ఇతరత్ర శిశోమాతురభిషేకం చ కారయేత్ ॥
 ఉత్తరే తిలసాత్రం స్యాత్పుష్యే గోదానముచ్యతే ।
 అజాప్రదానం త్వష్ట్రే చ పూర్వాషాఢే చ కాశ్చనమ్ ॥
 ఉత్తరాతివ్యచిత్రాసు పూర్వాషాఢోద్భవస్య చ ।
 కుర్యాచ్ఛాన్తిం ప్రయత్నేన నక్షత్రాకారకం బుధః ॥

సువర్ణాన తదధేన యథావిత్రానుసారతః ।
 నక్షత్రాధిపతే రూపం కృత్వా నస్తద్వయాన్వితమ్ ॥
 నరుణస్యాచక్షణం కార్యం స్వస్తివాచనపూర్వకమ్ ।
 శతౌషధాని రత్నాని మృత్వక్ష్వల్లపసంయుతమ్ ॥
 పూజాన్తే సమిదన్నాజ్యేహోమం తిలయవైస్తథా ।
 తతః పూర్ణాహుతిం హుత్వా వేదాధ్యాయీ కుటుమ్భినే ॥
 ఉత్తరావధమే పాదే తిలపాత్రం తథైవ చ ।
 తిస్యే తు గాం సవత్సాం చ సుశీలాం చ పయస్విసీమ్ ॥
 అజాం చిత్రాసు వేదద్యాత్పుర్వాహాధేతు కాశ్చనమ్ ।
 యవాంశ్చ వ్రీహిమామాంశ్చ తిలముద్గాన్ప్రదాపయేత్ ॥
 యథావిత్రానుసారేణ కుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనమ్ ।
 పితౄరాయుష్యవృద్ధ్యధికం శాన్తిం తత్ర సమాచరేత్ ॥
 ఎవం యః కురుతే సమ్యక్ శాన్తికర్మ సమాహితః ।
 న దోషైర్లిప్యతే నూనం పద్మపత్రమివామ్భుసా ॥
 ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం సంప్రాప్నోతి దినేదినే ।
 ధనధాన్యసమృద్ధిం చ పుత్రపౌత్రసమృద్ధిమా ॥
 — ఇతి ఉత్తరగాగోక్తకృతిధ్యాదిగణాంతశాన్తిః —

— ❧ అథ దినక్షయాదిసర్వగణాంతశాన్తివిధిరుచ్యతే ❧ —
 అథాతస్సంవ్రవక్ష్యామి జన్తకాలే విశేషతః ।
 గణాంతానాం చ నామాని మహాదోషకరాణి చ ॥
 దినక్షయే వ్యతీచాతే వ్యాఘాతే విష్టివైధృతౌ ।
 శూలే గణైతిగణై చ పరిఘే యమకణ్ణకే ॥
 కాలగణ్ణే మృత్యుయోగే దగ్ధయోగే సుదారుణే ।

తస్మిన్ గణాదిన్ ప్రాప్తే ప్రసూతిర్యది జాయతే ॥
 అతిదోషకరీ ప్రాక్తా తత్ర పాపయుతే సతి ।
 విచార్య తత్ర దేవజ్ఞంశాన్తిం కుర్యాద్యథావిధి ॥
 యజనం దేవతానాం చ గ్రహాణాం చైవ పూజనమ్ ।
 దీపం శివాలయే భక్త్యా ఘృతేన పరికల్పయేత్ ॥
 అభిషేకం శక్కురాయ అశ్వత్థస్య ప్రదక్షిణమ్ ।
 ఆయుర్వృద్ధికరం కార్యం సర్వాఋష్య వినాశనమ్ ॥
 గురుదేవతవిప్రాణాం పూజనం గోప్రవధానమ్ ।
 పుష్కాయుస్తుష్టిసిద్ధ్యథామభీష్టఫలసిద్ధయే ॥
 సర్వారిష్టహరార్థాయ గ్రహయజ్ఞం సమాచరేత్ ।
 శివాయ విధివచ్చక్త్యా దీపదానం కరోతి యః ॥
 అఖణ్డం గోఘృతేనైవ సర్వమృత్యుం జయెన్నరః ।
 విష్ణుమూర్తిం మహాపుణ్యం అశ్వత్థం శ్రీకరం తథా ॥
 ప్రదక్షిణం నరౌ భక్త్యా కృత్వా మృత్యుంజయం జపేత్ ।
 సర్వసంపత్సమృద్ధ్యథాం నిత్యం కల్యాణవృద్ధయే ॥
 అభీష్టఫలసిద్ధ్యథాం కుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనమ్ ।
 అభిషేకం శివే శాన్తిం కృత్వా భక్త్యా నరౌత్తమః ॥
 అకాలమృత్యుం నిజాత్మ్య దీర్ఘాయుజ్ఞాయతే నరః ।
 గాణాపత్యం పురుషసూక్తం సారమృత్యుంజయంశుభమ్ ॥
 శాన్తిజాప్యంరుద్రజాప్యం కృత్వామృత్యుంజయీభవేత్ ।
 మూలై వా సర్వగణై వా కుర్యాదేతాని యత్నతః ॥
 ఆయుర్వృద్ధికరార్థాయ గణాదోషప్రశాన్తయే ॥
 — ఇత్యుత్తరగాగ్గ్యోక్తసర్వగణానందనశాస్త్రిః —

—: అథ వై ధృతివ్యతీసాతసంక్రాన్త్యాదిజననశాన్తిః :-—

అథాతస్సంప్రవక్త్యామి శౌనకశ్శాన్తిముత్తమామ్ ।

వైధృతౌ చ వ్యతీసాతే మహాదోషోఽభిజాయతే ॥

కుమారజన్తకాలే తు వ్యతీసాతశ్చ వైధృతిః ।

సక్ష్మమశ్చ రవెస్తత్ర జాతో దారిద్ర్యకారకః ॥

దారిద్ర్యం చ మహాదుఃఖం వ్యాధిపీడం మహాచ్ఛయమ్ ।

అశ్రియం మృత్యుమాప్నోతి నాత్ర కార్యా విచారణా ॥

స్త్రీణాం చ శౌకదుఃఖం చ సర్వనాశకం భవేత్ ।

శాన్తివాః పుష్కళా కార్యా తత్ర దోషవినాశినీ ॥

గౌముఖప్రసవం కుర్యాచ్ఛాన్తిం కుర్యాత్ప్రయత్నతః ।

జపాభిషేకదానాని హోమానపి విశేషతః ॥

నవగ్రహమఖం కుర్యాత్తస్య దోషోపశాన్తయే ।

వ్రతమం గౌముఖాజ్జన్త తతశ్శాన్తిం సమాచరేత్ ॥

గృహస్య పూర్వదిగ్భాగే గోమయేనోపలిప్య చ ।

అలక్ష్మౌతే శుద్ధదేశే వ్రీహిరాశిం ప్రకల్పయేత్ ॥

పశ్చాద్దోణమితం ధాన్యం తదధం తణ్డూలం తథా ।

తదధం తు తిలైః కుర్యాదన్యోన్యోపరి కల్పయేత్ ॥

ద్రవ్యత్రితయరాశౌ తు అష్టపత్రం లిఖద్బుధః ।

పుణ్యాహం వాచయిత్వా తు ఆచార్యం వృణుయాత్పురా ॥

ఆచారవన్తం ధర్మజ్ఞం కులీనం చ కుటుంబినమ్ ।

మస్త్రతస్త్రాశ్చ తత్త్విజ్ఞం శాన్తికమణి కొవిదమ్ ॥

పశ్చాద్భూషణం వద్యాత్ పట్టనస్త్రాజ్ఞుశీయకమ్ ।

రాశౌ ప్రతిష్ఠితం కుమ్భం అవ్రణం సుమనోహరమ్ ॥

తీర్థోదకేన సంపూర్య సమృదోషధిపల్లవమ్ ।

సగవ్యం గర్భరత్నం చ వస్త్రయుగ్మేన వేష్టయేత్ ॥
 ప్రతిమాం స్థాపయేద్ధిమాం సాధిప్త్యధిదేవతామ్ ।
 చంద్రాదిత్యాకృతీ పాశ్వే మధ్యే వైధ్యతిమచయేత్ ॥
 ఏవమేవ వ్యతిపాతశాస్త్రో సజ్జమణస్య తు ।
 భానారత్నరత్నో రుద్రం అగ్నిం దక్షిణతొ యజేత్ ॥
 నిష్కమాత్రేణ వాఽథాన పాదేనాపి స్వశక్తితః ।
 ప్రతిమాం శారయేద్ధిమాం తత్తల్లక్షణలక్ష్మితామ్ ॥
 ప్రతిమాం పూజనాథాయ వస్త్రయుగ్మేన వేష్టయేత్ ।
 అధిదైవం భవేత్సూర్యశ్చంద్రః ప్రత్యధిదేవతా ॥
 తత్తద్వ్యాహృతిపూర్వేణ తత్తన్మన్త్రేణ పూజయేత్ ।
 త్రైయమ్భకేన మన్త్రేణ ప్రధానప్రతిమాం యజేత్ ॥
 ఉత్సూర్య ఇతి మన్త్రేణ సూర్యపూజాం సమాచరేత్ ।
 ఉపచారైష్టోడశభిర్యద్యా పభౌచపచారకైః ॥
 అచయేద్గర్భపుష్పాద్యైః ఫలనై వేద్యమపయేత్ ।
 మృత్యుంజయేన మన్త్రేణ ప్రధానప్రతిమాం యజేత్ ॥
 అష్టోత్తరసహస్రం వా అష్టోత్తరశతం తు వా ।
 అష్టావింశతిశా వాఽథ ప్రజప్యథ స్వశక్తితః ॥
 సవసారం ప్రజప్యథ సోమార్థం సోమమస్తతః ।
 ఆనా భద్రేతి సూక్తం చ భద్రా అగ్నేశ్చ సూక్తకమ్ ॥
 జపేచ్చ పారుషం సూక్తం త్రైయమ్భకమతః పరమ్ ।
 కుమ్భం స్పృష్ట్యా చతుర్దిక్షు జపం కుర్యురథర్థిజః ॥
 కుమ్భస్య పశ్చిమే దేశే స్థణ్ణిలేఽగ్నిం ప్రకల్పయేత్ ।
 స్వగృహ్యాక్తవిధానేన శారయేత్సంస్కృతానలమ్ ॥
 త్రైయమ్భకేన మన్త్రేణ సమిదాజ్యచర్యా హునేత్ ।

అష్టత్తరసహస్రం వా అష్టత్తరశతం తు వా ॥
 అష్టమిశతి వా కుర్యాత్స్వస్య శక్త్యనుసారతః ।
 మృత్యుంజయేన మన్తైః తిలహామం సమాచరేత్ ॥
 తతస్సిష్టకృతం హుత్వా అభిషేకం సమాచరేత్ ।
 సముద్రజ్యేష్ఠాసూక్తేన ఆపా హిషేత్ప్రచేన వా ॥
 అక్షిభ్యామితి సూక్తేన పావమానీభిరేవ చ ।
 త్రైయమ్భుకేన ఉత్సూర్య ఆస్యాయస్వేతి మన్తతః ॥
 సురాస్తామితి మన్తైః అభిషేకం సమాచరేత్ ।
 అభిషేకాప్లుతం వస్త్రమాచార్యాయ ప్రదాపయేత్ ॥
 శ్వేతవస్త్రధరా భూత్వా భూషణాద్యేరలఙ్కృతః ।
 యజమానస్త్రియా యుక్తః ఆజ్యావేక్షణమాచరేత్ ॥
 ఆచార్యం పూజయేత్పశ్చాద్వస్త్రహేమాజ్ఞాలీయుక్తైః ।
 గౌదానం వస్త్రదానం చ స్వర్ణదానం విశేషతః ॥
 ప్రచ్ఛాదనపటం దద్యాత్తతశ్చాన్తిధావిష్యతి ।
 జాపకౌఢ్యే బ్రాహ్మణేభ్యో దక్షిణాభిశ్చ తోషయేత్ ॥
 దీనాన్ధకృపణాదిభ్యః ప్రదద్యాద్భూరిదక్షిణామ్ ।
 బ్రాహ్మణాశతసంఖ్యాకా మృష్టాన్నిభోజయేచ్ఛతా ॥
 బద్ధభిస్సహ భుజ్జీత యథావితానుసారతః ।
 ఏవం యః కురుతే మర్త్యో న చ దుఃఖమవాప్నుయాత్ ॥
 ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం మాతాపితృశ్శిశోరపి ।
 సర్వదుఃఖనివృత్తిస్సాన్యత్పుత్రపౌత్రప్రవర్ధనమ్ ॥
 సర్వాన్కామానవాప్నోతి సుఖి భూత్వా చిరం వసేత్ ।
 ఇతి శౌనకీయే వైధృతివ్యతీపాతసంహితాన్తి-

— జననశాన్తిః —

—.: అథ విషఘటికాజననశాంతివిధిరుచ్యతే :.—

వృద్ధగాగ్ధ్యేణ:—

విషనాడీఘ సంజాతః పితృమాతృధనాత్మనామ్ ।
 నాశకృద్విషశస్త్రాద్యైః కూరే లగ్నేఽప్తమేఽపి వా ॥
 తద్దోషపరిహారాథం శాంతికమ సమాచరెత్ ।
 రుద్రో యమోఽగ్నిమృత్యుశ్చ దేవతాః పరికీర్తితాః॥
 సువణేన యథాశక్తి తత్తల్లక్షణసంయుతాః ।
 ప్రతిమాః కారయిత్వాఽథ అథక్షేప్రేహిభిస్సలే ॥
 శ్శణ్డిలం పరికల్ప్యక కుమ్భమాషధిసంయుతమ్ ।
 జ్వలెస్సంపూర్య సంస్థాప్య మృదాది ప్రక్షిపేత్తతః ॥
 వస్త్రద్వయేన సంవేష్ట్య పశ్చ రత్నాని నిక్షిపేత్ ।
 కుమ్భాపరి తు సంస్థాప్య చత్రసః ప్రతిమాస్తతః ॥
 తత్తన్తన్త్రైశ్చ సంపూజ్య గన్ధపుష్పపహారకైః ।
 కుద్రుద్రాయేతి మస్త్రేణ యచూచు సోమమిత్యథ ॥
 అగ్నిమూఢేతి మస్త్రేణ పరం మృత్యో ఇతి త్వథ ।
 ఎతైశ్చతుర్భిమన్త్రైశ్చ క్రమాదచేద్ధనేత్తతః ॥
 సమిచ్ఛరుఘృతద్రవ్యైః ప్రత్యేకం చ యథాక్రమమ్ ।
 ఋత్విశ్భిశ్చ సహచార్యో హునేదప్తసహస్రకమ్ ॥
 అష్టాత్తరశతం వాఽథ అష్టావింశతిమేవ వా ।
 తతస్తిలే హునేద్దేవా తత్తన్తన్త్రైశ్చ కల్పవిత్ ॥
 తతోఽభిషేచయేద్దాసమన్త్రైః పౌరాణికైః క్రమాత్ ।
 ప్రీయతాం భగవానీశః పినాకీ సహతౌముఖః ॥
 తవ మూర్తిప్రదానై సమస్తాభీష్టదో భవ ।
 ఈషత్పినో యమః కాలో దణ్డహస్తః ప్రసన్నధీః ॥

రక్తదృక్పాశభృత్ కృష్ణో మహిషస్థశ్శివం కురు ।
 పిఞ్జభూత్ శుకేశాన్తః పిఞ్జాక్షశ్చార్చుణోఽరుణః ॥
 ఛాగస్థస్సహసూత్రశ్చ సప్తాచిశ్శక్తిధారకః ।
 తవ మూర్తిప్రదానేన మమ పాపం వినాశయ ॥
 దంష్ట్రాకరాశవదనా నీలాజ్జనసమాకృతిః ।
 రుక్ష్ణానిగదాపాణిమృత్యుర్థాం పాతు సవదా ॥
 దానమివంవిధై మన్తైర్యథావిధి సమాహితః ।
 గోభూహిరణ్యవస్త్రైశ్చ ఆచార్యం పూజయేత్సుధీః ॥
 ఏవం కృతే విధానేన విషదోషః ప్రశామ్యతి ॥
 — ఇతి వృద్ధగాగ్మ్యోక్తవిషఘటికాజననశాన్తిః —

— ౦ —

—: అథ గ్రహాజననశాన్తివిధిరుచ్యతే :—

గ్రహే చంద్రస్య సూర్యస్య ప్రసూతిర్యది జాయతే ।
 వ్యాధిపీడా తథా స్త్రీణాం ఆదా తు ఋతుదశకనాత్ ॥
 ఇత్థం సంజాయతే యస్య తస్య మృత్యునక సంశయః ।
 వ్యాధిపీడా చ దారిద్ర్యం శౌకశ్చ కలహా భవేత్ ॥
 సూర్యగ్రహే సూర్యరూపం సువణేన స్వశక్తితః ।
 చంద్రం చంద్రగ్రహే ధీమా రాజతేన విశేషతః ॥
 గ్రహరూపం ప్రకువీత నాగై నైవ విచక్షణః ।
 శుచా దేశే ప్రయత్నై న గోమయేన ప్రకల్పయేత్ ॥
 నాగేన సీసేన ॥
 తస్మాపరి స్యనేధీమా నవవస్త్రం సుశోభనమ్ ।
 త్రయాణాం చైవ రూపాణాం స్థాపనం తత్ర కారయేత్ ।
 రక్తాక్షతం రక్తగంధం రక్తపుష్పామ్బురాదికమ్ ।

సూర్యగ్రహే ప్రదాతవ్యం సూర్యప్రీతికరాయ చ ॥
 శ్వేతవస్త్రం శ్వేతమాల్యం శ్వేతగన్ధాక్షతాదికమ్ ।
 చంద్రగ్రహే ప్రదాతవ్యం చంద్రప్రీతికరాయ చ ॥
 రాహవే చైవ దాతవ్యం కృష్ణపుష్పామ్బరాదికమ్ ।
 దద్యాన్నక్షత్రనాథాయ శ్వేతగన్ధానులేపనమ్ ॥
 సూర్యం సమ్నూజయేద్ధీమాం ఆకృష్ణేనేతి మస్త్రతః ।
 చంద్రగ్రహే తథా సమ్యక్ ఆప్యాయస్వేతి మస్త్రతః ॥
 స్వభావోరితి మస్త్రేణ రాహుం యత్నేన పూజయేత్ ।
 ఎవం సమ్నూజయేద్ధీమాం సమిద్భిశ్చాకాసమ్భవైః ॥
 చంద్రగ్రహే చ సాలాశైః సమిద్భిజ్జాహుయాన్నరః ।
 మావాభిజ్జాహుయాద్ధీమాం రాహోస్సంప్రేణనాయచ ॥
 సమిద్భిర్బ్రహ్మవృక్షైః తైభిశ్చాయ జహుయాద్భుధః ।
 ఆశ్విన చరుణా చైవ తిలైశ్చ జహుయాత్తతః ॥
 పంచగవైరిః పంచరత్నైః పంచత్వక్పంచపల్లవైః ।
 జలైరౌషధివల్కైశ్చ సహితైః కలశోద్భవైః ॥
 అభిషేకం ప్రకువీత యజమానః ప్రయత్నతః ।
 మస్త్రేనాదుణసమ్నూతైరాపాహిష్ఠాదిభిస్త్రీభిః ॥
 ఇమం మే గణే పరతః తత్త్వా యామీతి మస్త్రతః ।
 అభిషేకే నివృత్తే తు యజమానస్సమాహితః ॥
 ఆచార్యం పూజయేత్పశ్చాత్సుశాన్తో విజితేంద్రియః ।
 తస్మై దద్యాత్ప్రయత్నేన భక్త్యా ప్రతికృతిత్రయమ్ ॥
 దక్షిణాభిశ్చ సంయుక్తం యథాశక్త్యనుసారతః ।
 బ్రాహ్మణాన్భజయిత్వా తు ప్రణిపత్య క్షమాపయేత్ ॥

తేభ్యోఽపి దక్షిణాం దద్యాద్యజమానస్సమాహితః ।
 అనెన విధినా శాన్తిం కృత్వా సమ్యగ్విశేషతః ॥
 అకాలమృత్యుం శోకం చ వ్యాధిసీడాం చ నాఘ్నయాత్ ।
 సౌఖ్యం సౌమనసం నిత్యం సౌభాగ్యం చ లభేన్నరః ॥
 ఇత్థం గ్రహణజాతానాం సర్వాఃరిప్తవిదాశనమ్ ।
 కథితం భాగవేదేనం శౌనకాయ మహాత్మనే ॥
 — ఇతి శౌనకీయే గ్రహణజనశాన్తిః —

—:~:—

—:~: అథ యమశజననశాన్తివిధిరుచ్యతే :~:—

తత్ర కారికా :—

అథ యస్య వధూగౌవాః జనయేచ్ఛద్యమా తతః ।
 స మరుద్భ్యశ్చరుం కుర్యాత్పూణాహుతిమథాపి నెతి ॥

అత్ర బ్రాహ్మణమ్ :—

తదాహుర్య ఆహితాగ్నిర్యస్య భార్య గౌవాః యమా
 జనయేత్కా తత్ర ప్రాయశ్చిత్తిరితి । సోఽగ్నేయే మరుత్త్వతే
 త్రయోదశకపాలం పురోశాశం నివపేత్తస్య యాజ్ఞానువాక్యే
 మరుతో యస్య హి క్షయేఽరా ఇవేద చరమాఅహేవెత్యాహుతిం
 వాఽఽహవనీయే జహుయాదగ్నేయే మరుత్త్వతే స్వాహేతి సా
 తత్ర ప్రాయశ్చిత్తిరితి ॥

అథాతో యమశజననవిధిం వ్యాఖ్యాన్యమో యస్య
 భార్య గౌదాసీ బడబా యమశం జనయేత్తదా శాన్తిం కు -
 ర్యాత్పూణే దశాహే స్వస్తి వాచనం చతుర్ణాం క్షీరవృక్షాణా -
 మశ్వత్థవటాదున్మృరప్లక్షాణాం కషాయేణ దేవదారుగౌరసప్తపై -
 హిరణ్యసహితదూర్వాక్షురైశ్చ పంచపల్లవైః పుణ్యోదకై -

శాన్తిః కలశాంత్యమ్నాజ్య వస్త్రగన్ధాక్షతేస్తానలజ్జుత్య స -
 పూపచారైస్సమ్నాజ్య దమ్పతీ స్నాపయేత్ ॥ ఆహా హిషేతి
 తిస్మభిః శం నో దేసిరితి వడ్డిభిః । సముద్రజ్యేష్ఠా ఇతి చతస్మభిః
 స్నాపయిత్వా అలజ్జుత్య తో దమ్పతీ దభేః పూపవేశయేత్తత
 ఆచార్యో మరుతస్థానీపాకం శ్రవయిత్వా ఇన్ధాధానాద్యాజ్యభా-
 గాంతం కృత్వా అగ్నయే స్వాహా పవమానాయ స్వాహా మరు -
 ద్యస్వాహా మృత్యువే స్వాహా బ్రహ్మణే స్వాహా మృత్యుంజ -
 యాయ స్వాహా అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా ॥ ఇత్యాదిభిహు-
 త్వా స్విష్టకృదాది హోమశేషం సమాపయేత్ ॥

--- ఇతి యమశజననశాన్తిః ---

—:౧ అథ ప్రసవవైకృతజననశాన్తివిధిరుచ్యతే ౧:—

అకాలప్రసవా నార్యః కాలాతీతప్రజాస్తథా ।
 వికృతప్రసవాశ్చైవ ధూమప్రసవనాస్తథా ॥
 అమానుషాంశ్చ ఖణ్డాంశ్చ అజ్ఞాతన్యజ్ఞానాంస్తథా ।
 హీనాశ్లానధికాశ్లాంశ్చ జనయన్తి యది స్త్రీయః ॥
 పశవః పక్షిణశ్చైవ తథైవ చ సరిస్పదాః ।
 వినాశం తస్య దేశస్య కులస్య చ వినిదేశేత్ ॥
 నివాసయేత్తా నృపతిస్సర్వరాష్ట్రాత్
 స్త్రీయశ్చ పూజ్యాశ్చ తతో ద్విజేన్ద్రాః ।
 చికిత్సనై బ్రాహ్మణతపఃక్షేత్ర
 తతోఽన్య శాన్తిం సమువేతి పాపాత్ ॥

— ఇతి ప్రసవవైకృతజననశాన్తిః —

—* అథ సదస్తజననశాన్తివిధిరుచ్యతే *—

తత్ర పద్మపురాణ విష్ణుధర్మోత్తరఖండే పరశురామం

ప్రత్యాహ పుష్కరః :—

దస్తజస్తని బాలానాం లక్షణం తన్నిబోధ మే ।

ఉపరి ప్రథమం యస్య జాయంతే చ శిశోద్వీజాః ॥

ద్వీజాః దంతాః ॥

దస్తేవా సహ యస్య స్యాజ్జస్త భాగవ సత్తమ ।

మాతరం పితరం వాఽథ ఖాదేదాత్మానమేవ వా ॥

తత్ర శాన్తిం ప్రవక్ష్యమి తన్నే నిగదతశ్శృణు ।

గజవృష్ణగతం బాలం తైస్తథా స్థాపయేద్ద్వీజః ॥

తదభావే తుభమజ్ఞ కాశ్చనే తు వరాసనే ॥

తదభావే గజాభావే ॥

సర్వాషుద్ధైస్తవగన్ధబీజేః పుష్పైః ఫలైస్తథా ।

పశ్చిగవ్యేన రత్నైశ్చ మృత్తికాభిశ్చ భాగవ ॥

స్థాలీసాకేన ధాతారం పూజయేత్తదనస్తరమ్ ।

సప్తహం చాత్ర కతవ్యం తథా బ్రాహ్మణభోజనమ్ ॥

అప్తమేహని విప్రాణాం తథా దేయా చ దక్షిణా ।

కాశ్చనం రాజతం గాం చ భువం చాత్మానమేవ వా ॥

దస్తజస్తని సామాన్య శృణు స్థానమతః పరమ్ ।

భద్రాసనే నివేశ్యేనం మూర్ధ్ని మూలఫలైస్తథా ॥

సర్వాషుద్ధైస్తవబీజేస్తవగన్ధైస్తథైవ చ ।

స్నాపయేత్పూజయేచ్ఛాత్ర వహ్నిం సోమం సమీరణమ్ ॥

సమీరణో వాయుః ॥

పవతాంశ్చ తథా ఖ్యాతాః దేవదేనం చ కేశవమ్ ।
 ఎతేహమేవ జాహుయాత్ ఘృతమగ్నో యథావిధి ॥
 బ్రాహ్మణానాం చ దాతవ్యా యథాశక్త్యథ దక్షిణా ।
 తతస్త్యలఙ్కృతం బాలం ఆసనే తూపవేశయేత్ ॥
 పూజ్యాశ్చ విధినా నార్యో బ్రాహ్మణస్సుహృదస్తథా ॥
 — ఇతి పద్మపురాణోక్తనదస్తజననశాన్తిః —

— . X . —

—.: అథ పశ్చిమారిష్టజననశాన్తివిధిరభిధీయతే :. —

జాతస్య పశ్చిమే లగ్నే సూర్యాదిగ్రహసంస్థితే ।
 పితృదీనామరిష్టం తు కువన్తి చ యథాక్రమమ్ ॥
 రవిశ్చ పితరం హన్తి మాతరం చ శశీ తథా ।
 భ్రాతరం భూమిపుత్రస్తు మాతుళం చన్ద్రజస్తథా ॥
 గురుమాతామహం తద్వద్భ్రగుస్తద్వత్పితామహమ్ ।
 శనీ రాహుశ్శిశుం హన్తి శిఖీ భ్రాతరమేవ చ ॥
 తద్దోషపరిహారాథం శాన్తిం వక్ష్యామ్యశేషతః ।
 జాతస్య ద్వాదశాహే నా జన్మక్షే నా శుభే దినే ॥
 స్వస్త్యాదివాచనం కృత్వా ఆచార్యం నరయేత్తతః ।
 గృహస్థైశానదిగ్భాగే గౌమయేనోపలిప్య చ ॥
 వ్రీహీంస్తత్ర వినిషీప్య యథావిత్తానుసారతః ।
 తస్యోపరి న్యసేక్కుమ్భం అనణం తన్తు వేష్టితమ్ ॥
 అకలశైష్విత్వచయా కలశస్థాపనం భవేత్ ।
 శుద్ధోదకేన సమ్పూర్య నదీమావాహయేత్తతః ॥
 పశ్చిగవ్యం పశ్చిరత్నం పశ్చిత్వకృష్ణపల్లవాః ।
 సర్వాషధీస్సర్వమృతస్తత్తన్మన్త్రైః నిషీదేత్ ॥

తత్తద్వణమయం వస్త్రం కుమ్భాపరి నిధాయ చ ।
 ప్రధానస్యాధమానేన అధిప్త్యధిదేవతే ॥
 అధిప్త్యధిదేవో చ దక్షిణోత్తరపాశ్వయోః ।
 గ్రహతిథ్యాక్తమాగేణ ఆవాహనపురస్కరమ్ ॥
 ఉపచారైష్టాడశభిస్తత్తన్మన్తైర్యథావిధి ।
 శ్రీసూక్తంరుద్రసూక్తం చ గ్రహమన్త్రాస్పృశజపేత్ ॥
 అష్టోత్తరశతం కుర్యాదష్టావింశతిమేవ వా ।
 తతో హోమం ప్రకుर्वీత ఆచార్యో బ్రాహ్మణైస్సహ ॥
 స్వగృహాశ్చక్తవిధానేన కుర్యాదగ్నిముఖం తతః ।
 తత్తత్సమిద్భిశ్చవాజ్జ్యేష్ఠిరష్టోత్తరశతం హునేత్ ॥
 అష్టోత్తరసహస్రం వా అష్టావింశతిమేవ వా ।
 హోమశేషం సమాప్యాథ అభిషేకం తు కారయేత్ ॥
 మాతాపితౄశ్శిశోశ్చేవ ఆచార్యో బ్రాహ్మణైస్సహ ।
 గ్రహమన్త్రైస్సముద్రాద్యైః పాపమానీభిరేవ చ ॥
 శ్రీసూక్తేన పురాణాక్తైరభిషేకం తు కారయేత్ ।
 తతశ్శుక్లామ్బరధరశ్శుక్లనూల్యానులేపనః ॥
 ఆచార్యంపూజయేత్పశ్చాత్ ప్రతిమాంవస్త్రసంయుతామ్ ।
 దద్యాత్సదక్షిణాం గాం చ ఆచార్యాయ ప్రదాపయేత్ ॥
 ఋత్విజోఽపి యథాశక్తిః దక్షిణాభిః ప్రతోషయేత్ ।
 బ్రాహ్మణానోభజయేత్పశ్చత్స్వయం భుజ్జీత బన్ధుభిః ॥
 ఎవం శాంతిం ప్రకుर्वీత తస్య దోషో వినశ్యతి ।
 సర్వారిష్టవినాశస్స్యాద్వేదోక్తాయుభావవిష్యతి ॥
 — ఇతి మనుప్రోక్తపంచమారిష్టజననశాంతిః —

—: అథ పుష్పపూర్వాషాఢయోజననశాస్త్రివిధిరుచ్యతే :—

సుఖాసీనం మునిశ్రేష్ఠం గగణం మునిగణాన్వితమ్ ।

కృతాశ్చలిపుటా భూత్వా పరిపవచ్చ శౌనకః ॥

పుష్పతోయక్షసమ్భూతగణ్డదోషవినిణయమ్ ।

తస్య శాస్త్రిం విధానం చ వద మే మునిసత్తమ ॥

శౌనకస్య వచశ్శృత్వా ప్రత్యువాచ మహామునిః ॥

పృథగాగ్ర్యః :—

శృణు శౌనక యత్నేన గణ్డదోషవినిణయమ్ ।

శాస్త్రికమే విధానం చ యథావత్కథయామ్యహమ్ ।

చన్ద్రోదయే పుష్పజలక్షజాతో

నిహన్తి తాతం జననీం సపుత్రామ్ ।

పుష్పే జలక్షే పితృమాతృపుత్ర -

తన్మాతుశం హన్తి పదక్రమేణ ॥

అగస్త్యః :—

త్వామై చ తిష్ఠే చ తథా చ తోయ

కన్యాకుశోదయచాపలగ్నై ।

శుభగ్రహః పశ్యతి చేన్న హన్యాత్

పితౄంశ్చ మాతృశ్చ సుతం చ మాతుళమ్ ॥

వసిష్ఠః :—

పుష్పే కకటకే చాపె జలాంశె పితృమృత్యుకే ।

పుత్రో జానో యది భవెన్నాతరం స జిఘాంసతి ॥

పూర్వాషాఢే చ పుష్పే చ పితరం మాతరం సుతమ్ ।

మాతుళం చ తథాహన్యాత్ ప్రథమాద్యంశజక్రమాత్ ॥

అనయోగే కష్టదినే విష్టివైధృతినంయుతే ।

గణ్డవ్యాఘాతశూలై చ పరిఘే చాధాపూర్వకే ॥
 చంద్రాష్టకే నైధనే చ తత్ర విప్రిసమన్వితే ।
 బలవాన్ జాయతే దోషస్తిష్యతోయసమున్భవే ॥
 శాన్తిం తస్య ప్రవక్ష్యామి గణ్డదోషప్రశాన్తయే ।
 సుదినే శుభనక్షత్రే చన్ద్రతారాబలాన్వితే ॥
 సూతకాన్తై తథా కుర్యాత్తిష్యతోయక్షశాన్తికమ్ ।
 సురాచార్యం పీతవణం చతుర్భుజసమన్వితమ్ ॥
 కమణ్డబ్జుక్షసూత్రాధ్యంవరదాభయపాణికామ్ ।
 కుర్యాత్ప్రతికృతిం రమ్యాం దేవపూజ్య బృహస్పతేః ॥
 కష్కమాత్రసువణేన కష్కాధేనాథ వా పునః ।
 తదధేనాథ వా కుర్యాద్విత్తశాత్యం న కారయేత్ ॥
 కుర్యాదేవంవిధానేన జలగణ్డే చ శౌనక ।
 వరుణం శ్వేతవణం చ ద్విభుజం నక్రవాహనమ్ ॥
 కమణ్డబుధరం దేవం కుర్యాత్ప్రతికృతిం తతః ।
 ఆచార్యం వేదశాస్త్రజ్ఞం సదాచారసమన్వితమ్ ॥
 జితేంద్రియం సపత్నీకం శాన్తం శాన్తకుటుంబినమ్ ।
 శాన్తికమవిధానజ్ఞం దేవజ్ఞం సం పరీక్ష్య చ ॥
 ఆహూయ పూజయేద్ధీమాన్వస్త్రమాల్యానులెపనైః ।
 తతస్తు చతురో విప్రాన్ వేదవేదాఙ్గపారగాన్ ॥
 సురూపాశ్రోత్రియాన్ దాన్తాన్ సుశాన్తాన్విజితేంద్రియాన్ ।
 అచయేద్గంధమాల్యాద్యైర్వస్త్రాభరణకైస్తథా ॥
 శాలితణ్డలమధ్యే తు పద్మసోపరి పూజయేత్ ।
 బృహస్పతేతిమన్త్రేణ పూజయేత్ప్రయతో ద్విజః ॥
 గంధపుష్పైర్భూపదీపైర్నానాదీపసమన్వితైః ।

పీతవస్త్రద్వయోపేతం పూజయేద్విధిగా తతః ॥
 తత్ర సంస్థాపయేత్కుమ్భాన్ చతుర్దిక్షు విశేషతః ।
 దిక్పాలప్రతిమాల కుర్యాద్యథావిత్రానుసారతః ॥
 పుణ్యోదకసమాయుక్తాన్ వస్త్రమాలైః విభూషితాన్ ।
 కుమ్భేభ్యు విన్యసేద్ధీమాన్ పంచగవ్యం సమస్త్రకమ్ ॥
 పంచామృతం పంచరత్నం మృత్తికాస్పష్ట సఖ్యయా ।
 పంచపృథ్వీకషాయాశి పంచపల్లవకాంతథా ॥
 సువర్ణకుశదూర్వాశ్చ సర్వోపధ్యాది నిక్షిపేత్ ।
 పూజయేద్వారుణైః స్నాతైః కుమ్భాన్ సర్వాన్ ప్రయత్నతః ॥
 ఆనో భద్రా భవేదాదా భద్రా అగ్నే ద్వితీయకమ్ ।
 తృతీయం పురుషసూక్తం చ కద్రుద్రాయ చతుర్థకమ్ ॥
 పూజయేయశ్చ పుష్పాద్యైశ్చ త్వణౌ వేదపారగాః ।
 జపం కుర్యః ప్రయత్నైః మన్తైరేభిః పుణక్పృణక్ ॥
 ఆచార్య మూలమన్తైః జపం కుర్యాత్ప్రయత్నతః ।
 ఇత్థం సమ్పూజ్య దేవేభ్యం వరుణం వా యథాక్రమమ్ ॥
 అశ్వత్థవృక్షసమ్భూతైశ్చ తమష్టోత్తరం హునేత్ ।
 ఘృతపాయససంయుక్తం మూలమన్తైః వాగ్యతః ॥
 తిలైః వ్యాహృతిభిశ్చేన హునేదష్టోత్తరం శతమ్ ।
 గృహస్య పూర్వాదిగ్భాగే ఉత్తరస్యామథాపి వా ॥
 మణ్డపం కారయేద్విద్వాన్ తోరణాద్యేసుశోభితమ్ ।
 గృహే వాఽథ ప్రకువీత శాస్త్రికమన్ విధానతః ॥
 హోమాధానం కారయేత్కుంభం స్థణ్డిలం వా విచక్షణః ।
 సర్వాన్ శాస్త్రికరాయేవ తత్ర హోమం సమాచరేత్ ॥
 బృహస్పతే పరిసీయేత్యస్య మన్తస్య ఆచరితథ ఋషిః

బృహస్పతిదేవతా త్రిమృత్ ఛందః ॥

‘బృహస్పతే పరి దీమూ రథేన రక్షోహఃమిత్రాం అస-
బాధమానః । ప్రభజ్ఞస్థేనాః ప్రమృణో యథాజయన్తాక-
మేధ్యవితా రథానామ్’ ॥

కుంభమగధః । సహారహపుష్పమ్ ॥

పూవాహాథక్షగణ్డే తు సమిద్భిర్బ్రహ్మపుక్షకైః ।

చరుణా పాయసేనైవ తిలవ్యాహృతిభిహునెత్ ॥

ఆసౌ హి పేత్యస్య సిద్ధద్వీప ఆసౌ గాయత్రీ ।

‘ఆసౌ హి హ్యో మయోభవన్తా న ఊజే దధాతన మహే

రణాయ చక్షుసే’ ॥

చందనగఢః । కల్పారపుష్పమ్ ।

తతస్త్విష్టుకృదాద్యం చ హోమశేషం సమాచరేత్ ।

ఎవం హోమే సమాప్తే తు ఆచార్యస్ససమాహితః ॥

సుసంకల్ప్య విధానైవ కుంభస్థైర్వాకరుణోద్ధతైః ।

భార్యాశిశుసమేతస్య యజమానస్య ఋత్విజః ॥

అభిషేకం ప్రకుర్యుః సై సూక్తైర్వాకరుణాసంయుతైః ।

సముద్రజ్యేష్ఠాదిభిమన్తైర్రాహిష్యాదిభిస్తథా ॥

ద్యాశ్వానైత్యాదిభిమన్తైరభిషేకం సమాచరేత్ ।

అభిషేకసమాప్తౌ తు యజమానస్సమాహితః ॥

శుక్లామ్బరాణి ధృత్వాఽథ కుర్యాదాజ్యావోకనమ్ ।

దేవస్యపురతస్థిత్యా ధూపదీపనివేదనమ్ ॥

దత్వా చాచమనం సమ్యక్తామ్బూలాంతం తథైవ చ ।

నమస్తైస్తు సురాచార్య నమస్తుభ్యం బృహస్పతే ॥
 గృహాణాఘ్నం మయా దత్తం గణ్డదోషప్రశాంతయే ।
 నమస్తైస్తు జలాధీశ నమస్తుభ్యం ప్రచేతసే ॥
 గృహాణాఘ్నం మయా దత్తం గణ్డదోషప్రశాంతయే ।
 ఆచార్యణిర్విగాదైశ్చ కారితం యత్ఫలం శుభమ్ ॥
 లభ్యే తు తత్ఫలం తత్ర ఇజ్ఞాయ చ సమర్పయేత్ ।
 ఆచార్యాయ చ గాం దద్యాత్సుశీలాం చ పయస్విసీమ్ ॥
 శ్వేతవణాం వస్త్రయతాం గన్ధమాల్యైర్విభూషితామ్ ॥
 పితృగణై విశేషేణ దక్షిణాభిశ్చ సంయతామ్ ॥
 గణ్డైశ్చత్ర ప్రకువీత స్వర్ణదానం స్వశక్తితః ।
 అన్యేషాం బ్రాహ్మణానాం చ జాపకానాం తథైవ చ ॥
 యథాశక్తి ప్రదాతవ్యం విత్తశాత్యం న కారయేత్ ।
 వస్త్రదానం ధాన్యదానం స్వర్ణదానం తథైవ చ ॥
 అయఃపిండం చ కాపాసం దశ దానాని కారయేత్ ।
 దేవేంద్రాద్యైస్సదా నమ్రైః పూజితస్తవ్యం బృహస్పతే ॥
 దానానానా దేవేభ్య గణ్డదోషం వినాశయ ।
 ఇతి బృహస్పతిప్రతిమాదానమ్ ॥
 జలాధీశ నమస్తుభ్యం పూజితో నక్రవాహన ।
 దానానానా తుష్టస్తవ్యం గణ్డదోషం వినాశయ ॥
 ఇత్యబ్ధేవతాప్రతిమాదానమ్ ॥
 ఇత్థం కృత్వా విధానేన కుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనమ్ ।
 గణ్డదోషం వినిజ్ఞేత్య స ఆయుష్షా భవేన్నరః ॥
 ఇత్యుక్తం వృద్ధగాగ్ర్యేణ శౌనకాయ మహాత్మనె ।
 తిష్యతోయత్యుసమ్భూతగణ్డదోషప్రశాంతకమ్ ॥

అజ్ఞానాత్ జ్ఞానతో వాఽపి వేక్లబ్యాచ్చస్తత స్తథా ।
 యన్నూన్యనమతిరిక్తం వా తత్సవకం తున్తుమహాసి ॥
 — ఇతి వృద్ధగాగ్యోక్తపుష్యపూవాకామాఢా —
 నక్షత్రజననశాన్తిః —

—* అథ చిత్రానక్షత్రజననశాన్తివిధిరుచ్యతే *—
 చిత్రానక్షత్రజాతానామరిష్టం చ పదక్రమాత్ ।
 పితృశ్చ మాతృశ్చ పితామహస్య చ ధనస్య చ ॥
 తద్దోషపరిహారాథం శాన్తిం వక్ష్యామి నారద ।
 గోముఖప్రసవం కుర్యాద్ద్యహశాన్తిమతః పరమ్
 సర్వారిష్టనివృత్త్యథం దశదానం యథావిధి ।
 గృహస్యైశానదిగ్భాగే దశధాన్యం చ నిక్షిపేత్ ॥
 కుమ్భస్య స్థాపనం కుర్యాద్వస్త్రైశ్చ పరివేష్టయేత్ ।
 గృహస్యైశానదిగ్భాగే మణ్డపం కారయేత్తతః ॥
 చతుర్ద్వారసమాయుక్తం చిత్రధ్వజపతాకకమ్ ।
 గోమయేనాపలిప్తాథ స్థణ్డిలం పరికల్పయేత్ ॥
 సజ్జల్పం చ తతః కృత్వా ప్రాణాయామపురస్కరమ్ ।
 ఆచార్యం వరయేదాదా శ్రోత్రియం వెదపారగమ్ ॥
 ఋత్విజో వరయేత్పశ్చాత్ శ్రోత్రియాంశ్చ కుటుమ్బినః ।
 పుణ్యాహవాచనం కృత్వా కుమ్భం సంస్థాప్య యత్నతః ॥
 సువణః ప్రతిమాం స్థాప్య రత్నైషధిమృదాదికమ్ ।
 ప్రధానకుమ్భ ఆవాహ్య చిత్రానక్షత్రదేవతామ్ ॥
 దక్షిణోత్తరపాశ్వై తు అభిప్రత్యధిదేవతే ।
 కుమ్భస్య దక్షిణే పాశ్వై ఉపకుమ్భం ప్రపూజయేత్ ॥

శ్రీ:
 క్రిమన్మనోహరయోగపారిజాత
 1958

—: అథ రోహిణీనక్షత్రజననశాస్త్రం:—

రోహిణ్యాః ప్రథమే పాదే మాతుశం హన్తి తచ్చిశుః ।
 తదుత్తరేషు సాదేషు ధనహానిస్తు జాయతే ॥
 తద్దోషపరిహారాయ శాన్తికమం సమాచరెత్ ।
 మాసే వా జననక్షత్రే ద్వాదశాహేసి కారియెత్ ॥
 పుణ్యాహవాచనం కృత్వా నాస్తీశాధపురస్సరమ్ ।
 నవగ్రహసమాయుక్తం శాన్తిహోమం సమాచరెత్ ॥
 ఆచార్యం వరయేదాదా సుశీలం చ కుటుంబిణమ్ ।
 ఋత్విజో వరయేత్పితృత్కలశం స్థాపయెత్తతః ॥
 గౌమయాలేపితే దేశే రజ్జవల్లిసురంజితే ।
 ద్రోణప్రమాణం ధాన్యం చ నిరీక్షేన్నన్దలో పరి ॥
 సుశ్లేష్ణమన్రణం కుమ్భం నవవస్త్రైశ్చ నెష్టితమ్ ।
 స్థాపయెత్తన్నవత్తత్ర జవేదాకలశైత్యచమ్ ॥
 ఇమం మ ఇత్యపాం పూర్య ఓషధీతోషధీః క్షీపెత్ ।
 పశ్చిగవ్యం తు నిక్షిప్య పశ్చివల్లవసంయుతమ్ ॥
 పశ్చిరత్నమిదం నవం తత్తన్నస్త్రైర్నిక్షిపేత్ ।
 తతస్తు ప్రతిమాః కుర్యాద్రోహిణీబ్రహ్మదేవతా ॥
 అధిదేవౌ హుతాశశ్చ చంద్రః ప్రత్యధిదైవతమ్ ।
 నిష్కనిష్కార్థపాదేన శక్త్యా స్వణామయెస్తతః ॥
 కుమ్భం స్పృశ్వా జవేత్తన్త్రాన్పారుషాక్తాం తతస్సుధీః ।
 శ్రీరుద్రమగ్నిసూక్తం చ చంద్రసూక్తం యథాక్రమమ్ ॥
 అష్టోత్తరశతం బ్రహ్మమస్త్రమష్టసహస్రకమ్ ।
 అష్టావింశతిమష్టే వా జపేదాచాయాసత్తమః ॥
 స్వగృహ్యాక్తవిధానేన కుర్యాద్గ్నిముఖం తతః ।

బహుశా తెలి మనైన హునెద్భృతసమిచ్చరూఁ ॥
 అగ్నిస్తువిశవస్తమం హునెద్భృతసమిచ్చరూఁ ।
 సచిత్రచిత్రమస్త్రేణ హునెద్భృతసమిచ్చరూఁ ॥
 తతస్త్విష్టకృతం హుత్వా పూణాః హుతిమథాచరెత్ ।
 పునశ్చ పూజయెత్తద్వదభిషేకం తతశ్చరెత్ ॥
 శిశోః పిత్రోశ్చ సంప్రాత్య బ్రహ్మణేత్యాదిమన్త్రతః ।
 ఆపా హిషేతి తిస్రుభిః కయానశ్చిత్ర ఏకయా ॥
 సముద్రజ్యేష్ఠాశ్చతస్రుభిః త్రాయంతామితి తు త్రిభిః ।
 సావమానైశ్చ రాక్షోఘ్నేః యత ఇంద్రైతి మన్త్రతః ॥
 మహాశాన్త్యుక్తమన్త్రైశ్చ తత ఆజ్యావలోకనమ్ ।
 అభిషేకాప్లుతం వస్త్రం ఆచార్యాయ నివేదయేత్ ॥
 తతో వస్త్రాన్తరం ధృత్వా బ్రాహ్మణాన్సమ్యగచయేత్ ।
 ఆచార్యం పూజయేత్పూర్వం గన్ధమాల్యాదిభూషణైః ॥
 సవస్త్రప్రతిమాం గాం చ ఆచార్యాయ ప్రదాపయేత్ ।
 ఋత్విగ్భ్యో దక్షిణాం దద్యాద్బ్రాహ్మణేభ్యస్త్విశక్తితః ॥
 బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్పశ్చాత్త్వయం భుజ్జీత బన్ధుభిః ।
 ఏతచ్ఛాన్తిం ప్రకుర్వీతసవదోషోపశాన్తయే ॥
 శిశోః పిత్రోర్హృతుశానాం దీక్షాయుష్యం న సంశయః ।
 ఇతి శౌనకీయే గోహిణీనక్షత్రజననశాన్తిస్సమాప్తా ॥

—:0:—

శ్రీ:
 శ్రీమద్విష్ణుసంహితా యోగపారిజాత
 (౨౪౪౪)

—: అథ నాశవేష్టనశాన్తిః :—

అథాతస్సమృద్ధవత్సామి శౌనకోక్తవిధానతః ।
 శిశోజననకాలే తు నాశం కణ్ఠే ప్రసజయేత్ ॥
 పితరం హన్తి మాన్యాసే మాతరం హన్తి వత్సరే ।
 కరజానుప్రసక్తే తు పశుధాన్యాదిసన్నుదః ।
 సర్వం హన్తి విశేషేణ అతశ్శాన్తిం ప్రకల్పయేత్ ॥
 గొఘ్రాజాం ప్రథమం కృత్వా నాస్తిశ్రాద్ధం చ కారయేత్
 స్వగృహ్యోక్తవిధానేన కుర్యాదగ్నిముఖం తతః ॥
 ఆచార్యవరణం కృత్వా ఋత్విజశ్చ తతః పరమ్ ।
 కలశానచయేత్సద్యస్సాధిప్రత్యధిదేవతాః ।
 త్రైయమ్భుకేన మన్త్రైః మృత్యుంజయమథార్చయేత్ ॥
 ఇన్ద్రం న ఇతి మన్త్రైః అచయేదధిదేవతామ్ ।
 ఇమం యమేతి మన్త్రైః యమప్రత్యధిదేవతామ్ ॥
 ప్రతిమాః కారయేత్తత్ర సువణేన యథాక్రమమ్ ।
 పంచామృతైః పంచగవ్యైః పంచత్వక్ష్ణపల్లవైః ॥
 షోడశైరుపచారైశ్చ తతో హోమం సమాచరేత్ ।
 సాలాశాజ్యచర్మా హుత్వా తత్తన్మన్త్రైర్యథాక్రమమ్ ॥
 ముఞ్చామి త్వేతి మన్త్రైః గుహాచీం హవయేత్తతః ।
 అష్టోత్తరశతం వాఽపి అష్టావింశతి వా పునః ॥
 వ్యాహృత్యా తిలహోమం చ కారయేత్తు విచక్షణః ।
 తతస్త్విష్టకృతం హుత్వా హోమశేషం సమాపయేత్ ॥
 అభిషేకం తతః కుర్యాదబ్లిజ్జేః పావమానిభిః ।
 అభిషేకాప్లుతం వస్త్రమాచార్యాయ నివేదయేత్ ॥

ఆచార్యపూజనం కృత్వా ఋత్విజశ్చ తతః పరమ్ ।
 దానాని చ తతో దద్యాద్యథావిత్తానుసారతః ॥
 బ్రాహ్మణాన్భజయేత్పశ్చాత్స్వయం భుజ్జీత బంధుభిః ।
 ఏవం యః కురుతే శాన్తిం సర్వారిష్టం వినశ్యతి ॥
 నూతాపిత్రాశ్శిశోశ్చైవ సర్వసమృద్ధవిష్యతి ।

— ఇతి శౌనకాక్తనాళవేష్టనశాన్తిః —

లోహిణీనక్షత్రజనన శాన్తిః, నాళవేష్టన శాన్తిశ్చ ఇమే
 ప్రకరణకారైరనుక్తై అపి ప్రయోక్తుసౌకర్యా=యాశ్యత ఉ-
 ధృత్యాస్తాభిరత్రయోజితే.

శ్రీ:
 శ్రీమద్వినియోగపారిజాత
 ౧౯౪౫

పూర్వాక్షైవై వ మా గేణ పూజాం కృత్వా యథావిధి |
 ఆచార్యేణైవ కతఃస్యం జపహోమాదికం తథా ||
 ప్రధానకుమ్భే నక్షత్రదేవతావాక్యకాష్టకమ్ |
 సహస్రనారం జప్త్వైవ శతమష్టోత్తరం తు వా ||
 ఋత్విజో జపకర్తారః స్పృశన్తశ్చోపకుమ్భకమ్ |
 త్వష్టాహతపుత్రమస్త్రశ్చ త్వష్టేదం చణ్డిమస్త్రకమ్ ||
 దిక్పాలరుద్రసూక్తం చ శ్రీసూక్తం చ స్పృశన్ జపేత్ |
 కుమ్భస్య పశ్చిమే దేశే హోమం కుర్యాద్యథావిధి ||
 కర్తుంసూక్తొక్తమూగేణ ఆజ్యభాగాంతమాచరేత్ |
 సమిధః పాయసం చాజ్యం అష్టేవాక్యైశ్శతం హునేత్ ||
 జపమస్త్రాదికై హుత్వా నక్షత్రే సర్వమేవ హి |
 జయాది పరిషేకాంతం కృత్వా కర్మ సమాపయేత్ ||
 మాతాపితృశ్శిశోశ్చాపి నిరీక్షేదాజ్యపాత్రకమ్ |
 ఏవం కృతే న సద్దేహః సర్వారిష్టం ప్రశామ్యతి ||

ఇతి మానవీయసంహితాయాం చిత్రా -

—: నక్షత్రజననశాస్త్రం: :—

ఇతి శ్రీనృసింహాయే

ప్రయోగ పారిజాతే

ఋషశకర్మకాణ్డే

జననశాస్త్రే

ప్రకరణమ్.

— ❧ అథ ఖట్వరోహణమ్. ❧ —

యదుదరధృతలోకః ఖట్వికామారురుక్ష -

స్యమృతకృతివిదగ్ధో దుగ్ధకం యత్పిపాసుః ।

నిరవయవతనుర్యత్కణవేధం విధిత్సుః

కలయ సకలమేతద్భృజ్యతే కిం నృసింహ ॥

అథేదానీం నామకరణానంతరం జ్యోతిశ్శాస్త్రే విహితత్వాత్
ఖట్వరోహణదుగ్ధపానకణవేధాఖ్యాని కనూణి క్రమేణ
కథ్యంతే. :—

తత్ర ఖట్వరోహణే బృహస్పతిః :—

ఖట్వరోహస్తు కతఃప్ర్యా దశమే ద్వాదశేఽపి వా ।

షోడశే దివసే వాఽపి ద్వాత్రింశద్దివసేఽపి వా ॥

భవిష్యత్పురాణే :—

అభీష్టే పుణ్యదివసే చంద్రతారాబలాన్వితే ।

మృదుధ్రువక్షీప్రభేషు మాతా నా కులయోషితః ॥

యోగశాయంహరిం స్మృత్వాపాకశీషంవిన్యసేచ్ఛిశుమ్ ॥

మృద్వాదిలక్షణము క్తం శ్రీపతినా :—

కౌహిణ్యత్తరథం స్థిరం గిరిశమూలేన్ద్రోరగం దారుణం

క్షీప్రం చాశ్వ దినేశపుష్యమనలేన్ద్రాగ్ని తు సాధారణమ్ ।

ఉగ్రంపూర్వమఘాంతకంమృదుమృగత్వాష్ట్రాన్త్య మైత్రంచరాః

విష్ణుస్వాతిశతౌడువస్వదితయః కుర్యస్త్వసంజ్ఞాఫలమితి ॥

— ఇతి ఖట్వరోహణమ్ —

శ్రీమన్నరసింహప్రయోగపారిజాత
1988

—:* అథ దుగ్ధపానవిధిరభిధీయతే *—

శ్రీధరీయే :—

ఎకత్రింశే వాసరే వా ద్వితీయే
జన్మత్యై వా శుద్ధలగ్నై నుకూలై ।
శఙ్ఖే క్షీరం సన్నిదధ్యాచ్ఛిశూనాం
నక్త్రే ఛాత్రీ పూజ్యపూజాం విధాయ ॥

అస్యార్థః :—

జాతస్య జన్మదివసాదేకత్రింశద్దివసే తదలాభే ద్వితీయజన్మ-
నక్షత్రే పయఃపానం కారయితవ్యమ్ ॥

తథా౭౭హ సృసింహః :—

ఎకత్రింశద్దినే చైవ పయశ్శుభ్ధేన పాయయేత్ ।
అన్నప్రాశననక్షత్రదివసోదయరాశిషు ॥
నక్షత్రే మాసి సమ్మాణైః జాతత్యై తు విశేషతః ।
మాసాస్తే దుగ్ధపానం స్యాత్పశ్చాత్కాలే సుశోభనే ॥
ఉత్తరాత్రయహస్తా చ త్వష్ట్రవైష్ణవవాసవాః ।
పూషా౭శ్వినీ మఘా స్వాతీ వరుణాదితిజీవధమ్ ॥
రోహిణీ౭వృషభమృతాశ్చ దుగ్ధపాన శిశోశ్శుభాః ।
షష్ఠీదశా౭ప్రమిరిక్తా వజ్ర్యా౭ విప్రీస్థిరాణి చ ॥
వజ్ర్యా౭స్త్వశుభయోగాశ్చ కృష్ణే చాస్త్యత్రికం వినా ।
అధోముఖాని వజ్ర్యా౭ని మినాజాభిగృహాణి చ ॥
జీవశుక్రేంద్రసామ్యానాం వారవగోదయేక్షణాః ।
శుభానాం రాశయశ్శ్రేష్ఠాః విశేషాచ్ఛుభకర్మాణి ॥
ఆయారిభ్రాతృగాః పాపాః విశేషేణ శుభాశ్శిశోః ।
పూర్వాష్టాచాపినుధ్యహ్నే కుర్యాద్ప్రాత్రోవివజయేత్ ॥

యోగినీరాహురుద్రాదిముఖం చైవ వివజ-యేత్ ॥

— ఇతి దుగ్ధపానమ్ —

—.: అథ యోగినీలక్షణమ్ :.—

శతముఖైస్తుహుతాశసరక్షసాం

యమజలేశసమీరణశూలినామ్ ।

దివి భువి క్రమశః పరివతే

సితతిథిప్రథమాదిషు యోగినీ ॥

ఎతత్ స్థిరయోగినీలక్షణమ్ ॥ చరయోగినీలక్షణం తు :—

ఇన్ద్రవాాయుయమశూలిపాశినాం

వహ్నివైశ్రవణరక్షసాం క్రమాత్ ।

అధఃసూరమను వాసరాదితో

దిక్షు సంభ్రమతి యోగినీ చరా ॥

రాహులక్షణం తు :—

గురుభాన్వావసేత్ప్రచ్యామిదౌ శుక్రే చ దక్షిణే ।

కాశరాహుః కుజే ప్రత్యగుత్తరే బుధమస్తయోః ॥

రుద్రలక్షణం తు :—

హరిసోమవహ్నిరాక్షసయమవరుణానిలహరాలయేష్వేవమ్ ।

ఉదయాది భ్రమతి సదా ఘటికా రుద్రో మహాప్రబలః ॥

ఆభ్యుదయాధిశామయం రుద్రః పృష్ఠతః స్థాప్య ఇత్యాహ :—

ద్యౌతేషు మహిషకుక్కుటమల్లగజాజయధ్ధేషువిజయకరః ।

రుద్రః పృష్ఠగతోఽసావగ్రగతో హ్యత్ర భజ్గదోనిత్యమ్ ॥

ఎతత్ఫలం యోగినీరాహ్వరపి ద్రష్టవ్యమ్ ॥

చంద్రై సద్గుణసంయుక్తై శుభగ్రహదృశా యుతై ।

శ్రీమద్విష్ణుసంహితాయోగపారిజాత
అధ్యాయములు
(అధ్యాయములు)

స్వాచ్ఛమిత్రస్వవగ్నే శుక్రే చాతిబలాన్వితే ॥

పారావతగతే వాఽపి సురేశ్వరగతేఽపి వా ।

ఐరావతగతే వాఽపి దుగ్ధపానం శుభావహమితి ॥

అత్ర పారావతాదిలక్షణం వ్యత్యక్తమేణోక్తమ్ ॥

వాసిష్ఠే :—

చతుర్భిః పశ్చభిష్ఠశ్చిన్తన్గేశ్చ శుభాన్వితైః ।

ఐరావతః పారవతస్సురేశః పుష్కరః క్రమాత్ ॥ ఇతి ॥

అత్ర చతుర్భిరిత్యాది లగ్నహారాదిషడ్వగ్మధ్యే శు-
భాన్వితైః శుభగ్రహాన్వితైరిత్యర్థః ॥

ఇతి శ్రీనృసింహాయే ప్రయోగపారిజాతే

షోడశకమకాణ్డే దుగ్ధపానాది -

యోగినీలక్షణవిధిః.

—o:—

—: అథ కణ-వేదనవిధిరభిధీయతే :—

శ్రీధరీయే :—

మాసే షష్ఠే సప్తమే వాఽష్టమే వా

వెధ్యా కణౌ ద్వాదశే షోడశేఽహ్ని ।

మధ్యే వాఽహ్నః పూర్వభాగే న రాత్రౌ

సక్షత్రే ద్వే ద్వే తిథీ నజయిత్యా ॥

అస్యాథః ॥ జాతస్య జన్మదివసాద్ద్వాదశే షోడశే వా

దివసే షష్ఠే సప్తమే ఽష్టమే వా మాసే శిశోః కణౌ వేధ్యా ॥

తథాచ బృహస్పతిః :—

జన్మతో దశమే వాఽహ్ని ద్వాదశే వాఽథ షోడశే ।

సప్తమే మాసి వా కుర్యాదష్టమే మాసి వా పునః ॥

గగణః :—

మాసే పృష్ఠే సప్తమే వాఽప్యప్తమే మాసి వత్సరే ।

కణావేధం ప్రశంసన్తి పుష్ట్యాయుశ్శ్రీవివృద్ధయే ॥

శారీకా :—

కృత్తికాపూర్ణమాసే వా చైత్రే వా ఫాల్గునేఽపి వా ।

కణావేధం ప్రశంసన్తి శుక్లపక్షే శుభే దినే ॥

సునక్షత్రే శుభే చంద్రే సుస్థే శీఘోదయే శుభే ।

దినే ఛిద్రవ్యతీపాతవిప్తి వైధృతినజితే ॥

శిశోరజాతదంతస్య మాతురత్సజ్జనపిణః ।

సవ్యం చ వెధయేత్కణం సూచ్యా ద్విగుణసూత్రయా ॥

హస్తాశ్వినీస్వాతిపునవసూచ

తిష్యేన్దుచ్చితాహరిరవతీషు ।

చంద్రానుకూలే గురుశుక్రవారే

కణౌ తు వేధ్యావమలే చ లగ్నే ॥

అత్ర జన్మమాసం నిషేధతి వ్యాసః :—

యో జన్మమాసే క్షురకమకయాత్రాం

కణాస్య వేధం కురుతేఽతిమోహాత్ ।

మాసం స రోగీ ధనపుత్రనాశం

ప్రాప్నోతి మూఢో వధబంధనాని ॥ ఇతి ॥

అహ్నః పూర్వభాగే మధ్యభాగే వా కణౌ వెధ్యా ।

న తు రాత్రౌ । నక్షత్రద్వయయుక్తైహ్ని చ । సన్ధిః ప్రాకృశ్చ-

ద్వజయేత్ ॥

తథాఽఽహ బృహస్పతిః :—

యస్మిన్వారే తిథి తాగ ద్వేద్యే యుక్తే న శోభనే ।

శ్రీమన్నరసింహప్రయోగపారిజాత
 ౧౯౪౩

సన్ధ్యోద్యోయోః పురా పశ్చాద్దినాని శుభతారయోః ॥
పూర్వాహ్నే సుప్రశస్తం స్యాదపరాహ్నే న శోభనమ్ ॥

అగస్త్యశాపః :—

ద్యయోశ్చ సన్ధ్యయోలక్ష్మే న కుర్యాత్కణ-వేదనమ్ ।
రాత్రాఽపి తథా లగ్ననక్షత్రతిథిసన్నిధౌ ॥
కణ-వేదం న కువీత కుర్యాచ్చేచ్ఛేదనం భవేత్ ॥ ఇతి॥

—: అథ నక్షత్రాదయో విధీయన్తే. :—

హరిహరకరచిత్రాసౌమ్యపౌష్కత్రాయాః—
దితివసుషు ఘటాళీసింహవజ్రే విలగ్నై ।
శశిబుధగురుకావ్యానాం దినే పవకరిక్తా—
రహితతిథిషు శుద్ధే నైధనే కణ-వేదః ॥

అస్యాథః :—

శ్రవణాదిషు ద్వాదశసు నక్షత్రేషు కణ-వేదః ॥

తథాఽఽహ బృహస్పతిః :—

సౌమ్యాద్రావ్యాదిత్యుత్తరాహస్తచిత్రాశ్చ విష్ణుభమ్ ।
శ్రవిష్టా రెవతీ చైవ శుభాస్సృజ్యః కణ-వేదనే ॥
—: అథ రాశయో విధీయన్తే. :—

ఘటాళీతి :—

ఎభిస్త్రీభివజ్ర-తేషు కణ-వేదః స్యాత్ ॥

తథాఽఽహ బృహస్పతిః :—

స్థిరాశ్చేష్టాశ్చరానిన్ద్ర్యాః మధ్యమాశ్చోభయస్తృతాః ।
మధ్యమే శేషితాస్పవే శుభాస్సృజ్యః కణ-వేదనే ॥

నారదశ్చ :—

వృషభే మిథునె మీనె కుళీరె కన్యకాసు చ ।

తులాచాపే తు కువీత కణవేధం శుభధ్యయే ॥
 మెమశ్చ మకరశ్చేవ మధ్యమా గురువోదితౌ ।
 సింహవృశ్చికకుమ్భాశ్చ మధ్యత్వాదపి వజ్జితాః, ఇతి ॥
 —: అథ వారా విధీయంతే :—

శశీతి॥ చంద్రబుధబృహస్పతిశుక్రాణాం వారేషు కణవేధః కార్యః॥
 తథా౭౭హ బృహస్పతిః :—

మన్దాకాణారాంశవారాస్తు వజ్జ్యాస్సన్యః కణవేధనే ।
 గురుశుక్రేన్దుజేన్దునాం పూజ్యా వారాంశకొదయాః ॥

—: అథ తిథివిధిః :—

పవేతి ॥ పవద్వయేన రిక్తాభిశ్చ వజ్జితాను తిథిషు క-
 ణవేధః కార్యః ॥

తథా౭౭హ బృహస్పతిః :—

ఏకాదశ్యష్టమీపర్వరిక్తావజ్జ్యాశ్శుభావహాః ।
 శిష్టాశ్చ తిథయస్సవాః కృష్ణే చాన్త్యత్రికం వినా ॥
 శకున్యాదీని విష్టిం చ విశేషేణ వివజ్జయేత్ ।
 శుభయోగేషు సవేశు కణవేధశ్శుభావహాః ॥ ఇతి ॥

—: అత్ర లగ్నగోచరమాహ :—

శుద్ధే నైధన ఇతి ॥ నైధనమష్టమమ్ । తస్మిన్ సవగ్ర-
 హరహితే కణవేధః కార్యః ॥

తథా౭౭హ బృహస్పతిః :—

రద్ధ్యారివ్యయగో నష్టా గురుశ్చిష్టేషు శోభనః ।
 సప్తాష్టమగతశ్చక్రౌ న శుభోఽన్యత్ర శోభనః ॥

శ్రీమద్విష్ణుసంహితాయాగపారిజాత
 ౧౭౪౪

చన్ద్రో ద్విత్రిసుత స్త్రీషు ధనుఃకర్మగతశ్శుభః ॥
 సుతః పశ్చిమః । స్త్రీ సప్తమః । ధన్వో నవమః । కర్మ దశమః ।
 శేషాః ప్రసిద్ధాః ॥

త్రిషడాయగతాః పాపాః శుభాః కణస్య వేదనే ।

అష్టమస్థా గ్రహస్సర్వే నేష్టాస్సుయః కణవేదనే ॥

సజ్జహే :—

సునక్షత్రే శుభే చన్ద్రో సుస్థ శిషోదయే శుభే ।

దినచ్చిద్రవ్యతీసాతవిష్టివైధృతివజ్రతే ॥

శిశోరజాతదస్తస్య మాతురుత్సజ్జసపిణః ।

సాచికౌ వేదయేత్కణౌ సూచ్యా ద్విగుణసూత్రయా ॥

సుబోధే తు :—

శాతకుమ్భమయీ సూచీ వేదనే తు శుభప్రదా ।

రాజతీ వాఽఽయసీ చాపి యథావిభవతశ్శుభా ॥

సుభూమా ప్రాజ్ఞణే రమ్యే శుచౌ దేశేఽమ్బరే రవా ।

సన్నిధౌ వేదయేత్కణౌ స్త్రీపుంసావామదక్షిణౌ ॥

క్రమేణ పూర్వం వేధ్యా ద్వా శిశోరాయుస్సుఖప్రదౌ ।

అణ-వేదపుక్తమ్ :—

శుక్లసూత్రసమాయుక్తతామ్రసూచ్యాఽథ వేదయేత్ ।

వేధాత్ప్రతీయనక్షత్రే త్వాళయేదుష్టవారిణా ॥

రోషణాథం సుశుద్ధ్యథం నాశసమ్మత్తిమాఘ్నయాత్

ఏవం చిన్నే చ భిన్నే చ హిత్యా యోజ్యాని యోజయేదితి

విష్ణుధర్మోత్తరే పరశురామం ప్రత్యాహ పుష్కరః :—

శిశోరేవాథ కతకన్యం కణవేదం యథా శృణు ।

పూర్వాష్టా పూజనం కృత్వా కేశవస్య హరస్య చ ॥

బ్రహ్మణశ్చన్ద్రసూర్యాభ్యాం దిగీశానాం తథైవ చ ।

నాసత్యయోస్సరస్వత్యా బ్రాహ్మణానాం గవాం తథా ॥

గురూణాం మణ్డలం కృత్వా తత్ర దత్వా వరాసనమ్ ।

తథోపవేశయేత్తత్ర ధాత్రీం శుక్లామ్బరాం తథా ॥
 అలఙ్కృతాం తదుత్పజ్జే బాలం సంస్థాప్య పూజితమ్ ।
 కణ్ఠో తు నిశ్చలం తస్య అలక్తకరసాక్షీతౌ ॥
 విధ్యదేవంకృతే ఛిద్రే సకృదేవాత్ర లాఘవాత్ ।
 ప్రాగ్దక్షిణే కుమారస్య భిషగ్వామే తు యోషితః ॥
 శిశోవివధానం కార్యం యావదాభరణక్షమమ్ ।
 కణావేధదినే విప్రాః సాంవత్సరచికిత్సకాః ।

పూజ్యాశ్చ విధినా నార్యః సుహృదశ్చ తథా ద్విజై రితి ॥
 అత్ర పురుషకణారంభవృద్ధివిషయ విశేషమాహ హేమాద్రా
 దేవలః ;—

కణారంభే రవేశ్చాయా న విశేషగ్రజన్తనః ।
 తం దృష్ట్వా విలయం యాన్తి పుణ్యోఘాశ్చ పురాతనాః ॥
 తస్య ప్రమాణాంతరం ప్రసజ్జనాహ శబ్దః —
 అఙ్గుష్ఠమాత్రసుషిరౌ కణ్ఠో న భవతో యది ।
 తస్మై శ్రాద్ధం న దాతవ్యం యది చేదాసురం భవేత్ ॥
 అత్ర లమ్బకణానిపేధమాహ శాలజ్కాయనః :—
 అవిధకణైర్యద్యుక్తం లమ్బకణైస్తతైవ చ ।
 దగ్ధకణైస్తు యద్భుక్తం తద్వై రక్ష్యంసి గచ్ఛతి ॥

తత్ప్రమాణమాహ గోవిలః :—

హనుమూలాదధః కణ్ఠో లమ్బా తు పరికిరీతౌ ।
 ద్వ్యన్జులౌ త్ర్యన్జులౌ శస్తౌ తేన శాతాతపోబ్రవీత్ ॥ ఇతి
 ఇతి శ్రీనృసింహాయ ప్రయోగపారిజాతే షోడశకర్మకాండే
 ఖట్వాగోహణ దుగ్ధపాన కణావేధన ప్రకరణమ్.

శ్రీమన్నృసింహప్రయోగపారిజాత
 (అంకం)

—: అథ నిష్కమణమ్ :—

నిజభ క్తపరిత్రాణ నిర్తాయ వపురద్భుతమ్ ।

నిష్కాన్తాయ మణిస్తమ్భాన్నిభిన్ద్య మహాసే నమః ॥

అథ నిష్కమణవిధిభిధీయతే :—

తస్యాకరణే ప్రత్యవాయం కరణైభ్యదయంచాహబృహస్పతిః :—

అత్ర నిష్కమణం నామ గృహోత్పాదకమనిగమః ।

అకృతాయాం క్రియాయాం స్యాదాయుశ్శ్రీనాశనం శిశౌః

కృతే సమృద్ధిస్తద్ధిస్స్యాదాయుశ్శ్రీనాశనమేవ చ ॥ ఇతి.

అత్ర మాసాదినిణాయ ఉచ్యతే శ్రీధరీయః—

మాసే తృతీయే దినసే దినేశం

శిశుం చతుర్థే శశినం చ ధేనుమ్ ।

విశాకయిత్యాన్మవిధిప్రయుక్తై

కాలై గృహోన్మిష్కమణం విదధ్యాత్ ॥

అస్యాథాః—తృతీయమాసే జన్మదినసే బాలం దినేశం ద-

శకయిత్యా సావనె చతుర్థే మాసి శశినం చ దశకయిత్యా

అన్మవిధిప్రయుక్తై కాలై గృహోన్మిష్కమణం విదధ్యాత్ ॥

అత్రాహ యమః :—

తృతీయే మాసి కతకవ్యం అహస్సూర్యస్య దశకనమ్ ।

చతుర్థే మాసి కతకవ్యమగ్నేశ్చంద్రస్య దశకనమ్ ॥

ఉపనిష్కమణం కుర్యాచ్చతుర్థే మాసి సావనే । ఇతి.

తత్ర నక్షత్రాదినిణాయ ఉచ్యతే ముహూర్తసంజ్ఞాహః—

చత్వార్యైర్యమవిశ్వైర్నాత్రిస్తోఽహిర్బుధ్నైభాద్విధుః ।

మైత్రమాదిత్యపుష్యో చ గోహిణీ చ శుభావహః ॥

చత్వార్యైర్యమః ఉత్తరాదిచతుష్టయమ్ । అర్యమై ఇత్యత్ర

సహోపశ్చన్నసః । విశ్వత్కాత్త్రిసః ఉత్తరామాధాదిత్రయమ్ ।
అహీబుధ్న్యభాత్త్రిసః ఉత్తరాభాద్రాదిత్రయమ్ । మైత్ర-
మనూరాధా । ఆదిత్యః పునర్వసుః ।

పూర్వపక్షశ్శుభః ప్రోక్షః కృష్ణే చాన్త్యత్రికం వినా ।
రిక్తాపప్యప్తమిదశకద్వాదశీశ్చ వివజయేత్ ॥
వజ్యాన్త్యశుభయోగాస్స్యువిప్తిశ్చ శకునాది చ ।
ఘటాశిమేషా వజ్యాస్స్యస్తథైవాధోముఖాని చ ॥
సతాం తు వారవగాశ్చ శుభదాస్తూదయాన్తథా ।
చాన్ద్రం సర్వం వివజ్యం స్యాత్సవే ఖస్థా వినాశదాః ॥
కెన్ద్రత్రికొణగాస్సామ్యాః సాపాష్టప్తతిలాధగాః ।
ఉపనిష్క్రమణే శస్తా మాతులౌ వా పహేచ్ఛశుమితి ॥

కారికా :—

చతుర్థే మాసి పుణ్యత్వే శుక్లే నిష్క్రమణం భవేత్ ।
స్నాతం స్వలబ్ధుతం చాభిహితస్వస్త్వయనం శిశుమ్ ॥
ఆదాయ గౌహాన్నిష్క్రమ్య గచ్ఛేయదేవతాలయమ్ ।
అభ్యర్చ్య దేవతాం సమ్యగాశిషో వాచయేదథ ॥
కృత్వా ప్రదక్షిణం గౌహమానయన్తి తతస్సవకమ్ ।
మాత్మస్వస్సగృహం గత్వా మాతుళాదిగృహం నయేత్ ॥
తదాశీవచనాదైవస్సాన్దీర్ఘాయురభినన్దితః ।
జయన్తస్య మతేఽయం చ లిఖతశ్శిశునిష్క్రమః ॥

అత్ర గృహ్యపరిశిష్టమ్ :—ఏవం నిష్క్రమణం చతుర్థే
మాస్యాపూర్వమాణవత్ పుణ్యే నక్షత్రే స్వస్తి వాచయిత్వా
స్విప్తకృతః ప్రాక్ సుస్నాతాలబ్ధుతం కుమారమాదాయ సహ
భార్యాజ్ఞాతిబంధవైః, పుగన్ధీభిశ్చ మజ్జశతూయనిఘ్నాఃషేణ

శ్రీమద్విష్ణుసంహితాయాగపారిజాత
అధ్యాయము

గృహాన్నిష్క్రమ్య దేవతాఽఽయతనమెత్య, దేవతాముపహారే-
ణాభ్యర్చ్య, ఆశిషా వాచయిత్వాఽఽయతనం ప్రదక్షిణీకృత్య,
గృహమేయాత్సన్నభిసో వా గృహం నీత్వాఽఽనయేదేవమన్న-
ప్రాశనాదాపీచ్ఛాయామనాదిష్టదేవతా యష్టవ్యా ఇతి ॥

ఇత్యాశ్వలాయనగృహ్యపరిశిష్టే ప్రథమోఽధ్యాయః.

అత్ర స్మృతిరూపేణాప్యహార్యః :—

చతుర్థే మాసి కార్యం స్యాదుపనిష్క్రమణం శిశోః ।
షష్ఠే వా దేవతాస్థానమియాదాదాయ తం శిశుమ్ ॥
ప్రత్యక్షైః కృత్రిమైర్వా తమలంకృత్య శిశుం పితా ।
నయేదాకల్పకై స్సమ్యగైవతాఽఽయతనం గృహాత్ ॥
అభ్యర్చ్య దేవతామూర్తిం పశ్చాఘోషపురస్రమ్ ।
భోజయిత్వా ద్విజాన్ గేహే స్వస్తివాచనమాచరేత్ ॥
శాకుంతం ప్రజపేత్సుక్తం శిశోనిష్క్రమణే పితా ।
ద్విజాంశ్చాదశః పూర్వాణి మజ్జళాని పురో నయేత్ ॥
దపణః పూణః కలశాః కన్యాస్సమనసోఽక్షతాః ।
దీపమాలా ధ్వజం లాజాస్సంప్రోక్తం చాష్టమజ్జళమ్ ॥

సుమనసః పుష్పాణి ॥

వివాహే నిష్క్రమే కామ్యే వృద్ధౌ పూతే సమాగమే ।
ఉత్సవేషు చ యాత్రాయాం ప్రశస్తం చాష్టమజ్జళమ్ ॥

అత్ర భగవాన్ :—

మాసే చతుర్థే షష్ఠే వా శిశోర్నిష్క్రమణం గృహాత్
విదధీతాస్య పిత్రాదిహి-తైషీ యశ్చ రక్షకః ॥
పూర్వపక్షే శిశోజన్త నక్షత్రానుగుణే శుభే ।
నక్షత్రే గుణసమ్మన్నే తిథివారాదిసంయుతే ॥

స్వాపయిత్యా శిశుంపూర్వం భూషయిత్యా తతోద్విజాన్ ।
 భోజయిత్యాఽథవా తృప్తైః కృతపుణ్యాహవాచనమ్ ॥
 నిగమయ్య గృహదేవం సీత్యాఽథో దేవతాఽలయమ్
 తతః ప్రదక్షిణం సీత్వా బాలం తద్దేవతాఽలయమ్ ॥
 గన్ధమాల్యాటభిస్తత పూజయిత్యాఽథ దేవతామ్ ।
 ప్రణమయ్య చ తం బాలం తతో దేవాలయస్థితైః ॥
 విష్యద్భిరభావ్యైరాశీర్వాదాదై ర్విరభినన్దితమ్ ।
 పరిగృహ్య తతస్సానాన్నిష్క్రమయ్య శిశుం తతః ॥
 మాతులాదేస్సమాసన్నబద్ధాః ప్రాపయ్య మన్దిరమ్ ।
 తత్రోపహారదానాదై ర్విరాశీభిశ్చాతిలాలితమ్ ॥
 కుమారం పరిగృహ్యైవం ప్రాపయేత్స్వగృహం తతః ॥

అత్ర విశేషమాహ శ్రీధరీయే భృహస్పతిః :—

అలక్ష్మతం శిశుం సమ్యగభ్యచ్య చ శుభాక్షతైః ।
 స్వస్తివాచా సమారాధవాహనం నిన్యేద్దృహత్ ॥
 మాతుభో వా వహేత్తత్ర నివాహనశిశుం స్వయమ్ ।
 శిశునా సహ మిత్రాణి నిర్యాయశ్చ గృహత్స్వయమ్ ॥
 సర్వదున్దభిఘ్నైశ్చ వాద్యశబ్దసమన్వితైః ।
 చతురశ్రే శుభ దేశే గోమయేనాపలేపితే ॥
 ధాన్యపుష్పే సమాసీనం వీర బాలమథాపి హ ।
 అచయేద్గన్ధపుష్పాద్యైస్తస్య మూర్ధ్ని లలాటకే ॥
 అన్య రక్షం తతః కృత్వా మృతసంజీవినీం జపేత్ ।
 తత్రాచయేద్గృహేశానం భూతేశానం తథైవ చ ॥
 భక్ష్యైర్విచిత్రైస్సఫలైశ్శిశూనభ్యచయేద్బుధః । ఇతి.

విష్ణుధర్మోత్తరే పరశురామం ప్రత్యాహ పుష్కరః :—

శ్రీః
 శ్రీమన్నామహాప్రయోగపారిజాత
 (తాత)

చతుర్థే మాసి కతకవ్యం శిశోనిష్క్రమణం గృహత్
 దిగీశానాం దిశాం తత్ర తథా చంద్రాకయోద్విజః ॥
 పూజనం వాసుదేవస్య గగనస్య చ కారయేత్ ।
 తపస్వీలక్ష్మితా ఛాత్రీ బాలమాదాయ పూజితమ్ ॥
 బహినిష్క్రమయేద్దేహః చ్ఛుభ్దపుణ్యాహనిస్సన్వితైః ।
 తత స్తత్ర పతన్తన్త్రం యత్త దాను నిబోధ మే ॥
 చంద్రాకయోద్విగీశానాం దిశాం చ గగనస్య చ ।
 నిక్షేపాథకమిదం దద్మి తె మాం రక్షన్తు సర్వదా ॥
 అప్రమత్తం ప్రమత్తం వా దివా రాత్రానభాపి వా ।
 రక్షన్తు సతతం సర్వే దేవాశ్చక్రపురోగమాః ॥
 స్త్రీణామవిధవానాం చ ద్విజానాం సుహృదాం తథా ।
 తదా శు పూజా కతకవ్యా గీతనృతైస్తథోత్సవమితి ॥

—: అథ నిష్క్రమణప్రయోగః :—

జననాదితృతీయే మాసి జన్మాహే శుభలగ్నే శిశునా సూ-
 ర్యదశకనం కారయిత్వా చతుర్థే మాసి ప్రాగుక్తవత్తిథ్యాదికం
 విచార్య భార్యాపుత్రసహితోఽభ్యజ్ఞన్నాతో మమ కుమారస్య
 ఆయుశ్శ్రీవృద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం నిష్క్రమణాఖ్యం
 కర్మ కరిష్యే ఇతి సజ్గుల్ఫ్య, తదజ్ఞస్వప్తివాచనాభ్యుదయికం
 గ్రహయజ్ఞం చ ప్రాగుక్తవత్కృత్వా, ఇన్ద్రాగ్నియమనిఋతివరు-
 ణవాయుకుబేరేశానానాం ప్రాచ్యదిదిశాం చంద్రాకవాసు-
 దేవగగనానాం చ యథాక్రమం పూజాం కృత్వా, బ్రాహ్మణా-
 న్భోజయిత్వా, తైస్సన్వస్తిం వాచయిత్వా, సాయం సన్ధ్యాదికం
 కృత్వా, శిశుం సువర్ణాభరణైః కృత్రిమాభరణైర్వా యథా-
 శక్త్యలక్ష్మిత్య, లోకకాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య జాతకమవదనాదేశ-

దేవతాభ్యా హుత్వా, శిశునాఽగ్ని చన్ద్రధేనునాం దర్శనం కా-
రయిత్వా, వాహనేన మాతుశేన ధాత్ర్యా వా శిశుం వాహయి-
త్వా, భార్యాపుత్రవద్బ్రాహ్మణజాతిబాన్ధవపురస్థీగణదపణపూ-
ణకలశయుక్తగన్ధపుష్పహరిద్రాక్షతదీపమాలాధ్వజలాజమగ్గళ-
వాద్యఘోషయుక్తశాకుంతాదిసుమగ్గలసూక్తపతనపురస్కరం గృ-
హాన్వహిగత్యా, మస్త్రముదీరయేత్ ॥ తత్ర మస్త్రాః:—

చన్ద్రాకాయోదిగీశానాం దిశాం చ గగనస్య చ ।

చిత్రేపాథకమిదం దద్మి తే మే రక్షన్తు సర్వదా ॥

అప్రమత్తం ప్రమత్తం వా దివా రాత్రావథాపి వా ।

రక్షన్తు సతతం సర్వే దేవాశ్శక్రపురోగమాః ॥ ఇతి.

శిశురక్షణార్థం సర్వాన్దైవాన్ సమృద్ధ్య విష్ణుశివాలయయో-
రన్యతరం బన్ధుగృహం వా గత్వా, తత్ర దేవం మగ్గళవాద్యఘో-
షేః పుష్పపహారాదిభిస్సమ్పూజ్య, గోమయాద్యనులేపితచతుర-
శ్రదేశే ధాన్యాని నిధాయ, తత్ర శిశుమాసయిత్వా, సమస్తం
రక్షం కుర్యాత్ ॥ తత్ర మస్త్రాః:—

త్రియమ్బకమిత్యస్య వసిష్ఠో మృత్యుంజయస్త్రీయమ్బకోఽ-
నుష్టుప్ ॥

ఓం సూం సః త్రియమ్బకం యజామహే సుగంధి పుష్టి-
వర్ధనమ్ । ఉవాచరుకమిన్ బన్ధనాన్తృత్యోముఃక్షీయ మాఽ-

మృతాత్ । సః జూం ఓమ్ ॥

ఇత్యేవంరూపం మృతసంజీవినీమన్త్రం జపన్, విభూత్యా-
ఽక్షతైవాన్ లలాట రక్షం కృత్వా, అపూచాదిభిర్భూతేశానం
గణైశమభ్యర్చ్య, శిశున్ భక్ష్యాదిభిస్తాపయిత్వాఽఽశిషా

వాచయిత్వా, శిశునా దేవతాప్రణామం ప్రదక్షిణత్రయం చ
కారయిత్వా, మాతులాద్యాసన్నబద్ధగృహం పూర్వం సీత్వా,
తత్ర సీరాజనదానోపహారాదిభిశ్చిశుం తోషయిత్వా, స్వగృహం
గత్వా, స్విప్తకృదాది హోమశేషం సమాప్య, కర్తానై కర్తవ్యస్వ-
స్తివాచనం పూర్వవత్కృత్వా, బ్రాహ్మణై రాశిహో వాచయిత్వా
శేభ్యస్సువాసినీభ్యశ్చ యథాశక్తి దక్షిణాం డత్వా, బద్ధభిస్సహ
భుజ్జీత | కుమార్యా అప్యేతత్సమానమ్ ||

ఇతి శ్రీనృసింహీయే ప్రయోగపారిజాతే షోడశకర్తకాణ్డే

నిష్క్రమణప్రయోగః.

—: అథ బాలోపవేశనవిధి: :—

అథ ప్రసన్నాత్పశ్చమమాసే కర్తవ్యైషవేశనవిధిరభిధీయతే
తత్ర పద్మపురాణే విష్ణుధర్మోత్తరఖండే పరశురామం ప్రత్యాహ
పుష్కరః:—

పశ్చమే చ తథా మాసి భూమా తముపవేశయేత్ |

తత్ర సర్వే గ్రహశ్శస్తా భామో రామ విశేషతః ||

తిథిం వివర్జయేద్దిక్తాం శస్తాని శృణు భాని మే |

ఉత్తరాత్రితయం సామ్యం పుష్యక్షం శక్రదేవతమ్ ||

ప్రజాపత్యం చ హస్తం చ శస్తమాశ్వినమిత్రభమ్ |

అన్యార్థః:—జన్మదినప్రభృతి పశ్చమే మాసే ఉత్తరౌ-

త్తరామాథౌత్తరాభాద్రపదమృగశీమశ్వినిజ్యేష్ఠాహిహస్తా-

నూరాధానక్షత్రాణామన్యతమక్షే చతుర్థ్యాదిరిక్తతిథీర్విహ-

య శిష్టేషు శుభతిథ్యాదిషు అబ్దపూర్వే వస్త్రధారణవల్లగ్నగ్ర-

హా విచార్య పృథివ్యాం బాలముపవేశయేత్ ||

తత్రేతికతవ్యతామాహ స ఏవ:—

వరాహం పూజయేద్దేవం పుణ్యం చ తథా ద్విజః ।
 పూజనం పూజావత్కృత్వా గురుదేవద్విజన్తనామ్ ॥
 భూభాగముపలిప్యథ కృత్వా తత్ర తు నుణ్ణలమ్ ।
 శఙ్ఖపుణ్యాహశబ్దేన భూమా తముపవేశయేత్ ॥
 తత్ర శఙ్ఖవచనం సర్వావాద్యోపలక్షణాథమ్ । ఏతదుక్తం
 భవతి—పూర్వోక్తస్వస్తివాచనం కృత్వా, ముగ్ధశత్రూయాది-
 ధ్వనా క్రియమాణ బాలం ధరణ్యాముపవేశయేదితి ॥

తత్ర మస్త్రమూహ స ఏవ :—

మస్త్రశ్చత్ర భవేద్రామ తం మే నిగదతశ్శృణు ।
 రక్షేనం వసుధే దేవి సదా సర్వగతం శుభే ॥
 ఆయుఃప్రమాణం సకలం నిక్షిపస్వ హరిప్రియే ।
 అచిరాదాయుషస్తస్య యే కెచిత్పరిపథినః ॥
 జీవితార్థోగ్యవిత్తేషు నిర్దహస్వాచిరేణతాన్ ।
 ధారిణ్యశైషభూతానాం మాత స్త్వమధికా హ్యసి ॥
 అజరా చాప్రమేయా చ సర్వాభూతనమస్కృతే ।
 త్వమేవాశేషజగతాం ప్రతిష్ఠా చాశ్రయోఽప్యసి ॥
 కుమారం పాహి మాత స్త్వం బ్రహ్మ తదనుమన్యతామ్ ।

తతః కిం కర్తవ్యమిత్యత్ర ఆహ స ఏవ :—

తస్యాపవేశనం కృత్వా భూమా బ్రాహ్మణభోజనమ్ ।
 తత్ర కృత్వా తతః కుర్యాదుత్సవం పూర్వనద్దీప్యజః ॥ ఇతి.
 ఉత్సవో నీరాజనాదిః । ఏతత్కుమార్యా అపుష్పలక్షణా-
 థమ్ ॥ తథా ప్రకృతత్వాత్, బాలరక్షణత్వాచ్చేతి ॥

—: ఇతి బాలోపవేశనవిధిః :—

—:౦:—

—: అథ అన్నప్రాశనప్రకరణమ్ :—

జయన్తు జగదుద్ధారసుముఖా నృహరేనఃఖాః ।

ప్రాగభూత్ప్రాశనం యోషాం ప్రత్యర్థిప్రాణవాయుభిః ॥

అథేదానీమన్నప్రాశనవిధిరభిధీయతే :—

తత్ర తావత్కాలనిర్ణయ ఉచ్యతే శ్రీధరీయః :—

ప్ర్యామేద్వియేద్దో దివసే ప్రవృద్ధే

పశ్చాత్థిన్తే బాలనవాన్నభుక్తిః ।

ఖాప్తేన్దుసంఖ్యాత్పరతన్తు యుగై

మానేన సారణ వదన్తి తజ్జ్ఞాః ॥

అత్యైతదుక్తం భవతి - జన్మదివసాదారభ్య పశ్చాశదు-
త్తరశతదినే ప్రవృద్ధే గతే సతి తతః పశ్చాత్ స్థితే కాలే బాల-
నవాన్నభుక్తిః కార్యా ॥ ఖాప్తేన్దుసంఖ్యాదితి । జన్మదివసాదశీ-
త్యుత్తరశతదినాదవాక్ ॥ పరతన్తు సారమానేన యుగై అప్తమే
దశమే ద్వాదశే నా మాసేన్నభుక్తిస్సన్యత్ ॥

తథా౭౭హ బృహస్పతిః :—

పశ్చాశద్దివసాత్త్రిఘ్నాత్ పశ్చాత్త్రిహతషష్ట్యహాత్ ।

అవాగేప్రాత్రమా భుక్తిమాఃస్యన్యే౭వ్యేవమూచిరే॥

నారదస్తు షష్ఠమపి సారణోక్తవాన్ :—

జన్మతో మాసి షష్ఠే స్యాత్సారణోత్తమమన్నదమ్ ।

తదభావైష్టమే మాసే నవమే దశమే౭పి వా ॥

ద్వాదశే వా౭పి కుర్యీత ప్రథమాన్నాశనం పరమ్ ।

సంవత్సరే వా సమ్పూర్ణే కేచిదిచ్ఛన్తి పణ్డితాః ॥

విధిరత్నై :—

బాలాన్నభోజనవిధౌ గురుశుక్రమాఢ్యం

మానప్రయుక్తమశుభం త్వధిమాసదోషః ।

నాస్త్యేవ సావనవిధావిహ మాసి షష్ఠే

యుక్తే చ మాసి పరతశ్శుభచంద్రవత్ ॥

బాలనవాన్నభుక్తిరిత్యత్ర బాలేతి పుంశబ్దప్రయోగాత్క-
న్యకానామన్నప్రాశనై న యుగ్మమాసవిధిరిత్యుక్తం భవతి ॥ తా-
సాం విశేషదశకాత్ । తథా౭౭హ శ్రీపతిః :-

షష్ఠే మాసే ప్రాశనం దారకాణాం

అన్యస్త్రింస్తత్కన్యకానాం విధేయమ్ ।

లల్లశ్చహ :-

షష్ఠే మాసి విధేయం పుంసో౭న్నంతు స్త్రియో౭న్యస్త్రిన్ ।
అన్యస్త్రిన్నిత్యనేన సప్తమమాసో గృహ్యతే, పశ్చిమస్య ప్రస-
క్తాభావాత్ । నారదోక్తేన సప్తమమాసవిధినా౭పి కన్యకాభుక్తి-
రుపలక్ష్యతే, స్త్రీణాం విషయే ప్రాయణ కమన్వయుగ్మప్రాధా-
న్యప్రయోగాత్ ॥

అత ఏవాహ గగః :-

సరస్యాన్నాశనై యుగ్మం స్త్రీణాం చాన్నాశనై౭యుజమ్ ॥

అథ నక్షత్రనిణయః శ్రీధరీయే :-

ఆదిత్యతిష్యవసుషామ్యకరానిలాశ్వి-

చిత్రాజవిష్ణువరుణోత్తరపాష్ణమితాః ।

బాలాన్నభోజనవిధా దశమే విశుద్ధే

ఛదాం విహాయ నవమీం తిథయశ్శుభాస్సుయః ॥

ఏతాని షోడశ నక్షత్రాణి బాలాన్నప్రాశనే శుభదాని ॥

తథా౭౭హ బృహస్పతిః :-

పాషాదితీన్దుహస్తాశ్విత్వాప్యవాయవ్యవైష్ణవాః ।

రోహిణీమైత్రతిమ్యాశ్చ వరుణశ్చోత్తరాత్రయమ్ ॥
శ్రవిషా తారకా హేతాక్షోడశాన్నాశనే శుభాః ।

జ్యోతిరణవై :—

జన్మక్షే శ్రీక్షయం విన్యాత్ కర్మక్షే చాపి సౌఖ్యకృత్
ఆధానక్షే చ బాలానాం భోజనం రోగనాశనమ్ ॥

విధిరత్నేఽపి :—

అన్నప్రాశనకార్యే తు జన్మభం మృత్యుదం భవేత్ ।
శుభం కర్మక్షే మాధానం వివాహా చాన్నభోజనే ॥

జ్యోతిరణవై :—

సమృత్సాధనమిత్రేషు క్షేమే పరమమిత్రభే ।
భోజయేచ్ఛుభవృద్ధ్యథ కర్మాధానక్షయోరపి ॥
శైవక్షే నజేతా జన్మవిపత్ప్రత్యరనై ధనాః ।
జన్మక్షే నజయేద్విద్వా విశేషేణ వినాశకృదితి ॥

నృసింహస్తు :—

జన్మక్షే చ దినేఽశ్రేష్ఠే నిశాయాం న చ భోజయేత్ ।
ఉభయోశ్శుభదం ప్రోక్తం కర్మాధానక్షయోరపి ॥

జన్మభాదీనాం స్వరూపము క్తం సజ్జహే :—

జన్మభం జన్మనక్షత్రం దశమం కర్మసంజ్ఞితమ్ ।
ఏకోనవింశమాధానం త్రయోవింశం వినాశభమ్ ॥ఇతి॥

దశమే విశుద్ధ ఇత్యుత్తరత్ర వ్యాఖ్యాస్యతే ॥

అథ తిథయో విధీయంతే చిద్రామిత్యాదినా-

చిద్రాః ద్వితీయాదశమివ్యతిరిక్తా యుగ్మతిథయః ॥

తథోక్తం కాలనిణయై :—

యుగ్మాశ్చ తిథయస్సర్వా అజధమతిథీ వినా ।

పక్షచ్చిద్రా ఇతి జ్ఞేయా ఇతి || తాశ్చ నవమీం చ విహాయ
శేమాస్తిథయో బాలాన్నభోజన శుభదాః ||

తథా చ నారదః :—

పక్షయోరుభయోరుక్తం కృష్ణే చాన్యత్రికం వినా ।

ఓజాశ్చ తిథయశ్చైషా నవమీపవకవజితాః ॥

యుక్తేషు దశమీ ప్రోక్తా ద్వితీయా చాన్నభోజనే ॥

పసిష్ఠశ్చాహ :—

విష్టిం చ నవమీం చైవ పక్షచ్చిద్రాం తథైవ చ ।

వజయైత్సవకై యత్నేన భుక్తిమాన్భోజనద్యయే ॥

పక్షచ్చిద్రాపవాదమాహ నారదః :—

వజితాన్యపి భోక్తవ్యం చన్ద్రే మిత్రనవాంశగే । ఇతి ॥

అథ వారాదయో విధీయన్తే.

వారాంశకాశ్చ గురుశుక్రశశీన్దుజానాం

మేషాళిమీనరహితాని శుభాని భాని ।

భుక్తా శిశోశ్శుభకరాః పరిహృత్య సౌమ్యం

భౌమం సితం నవమనై ధనసప్తమేషు ॥

అత్ర శశీత్యనైవ కృష్ణపక్షాన్యత్ర్యంశవ్యతిరిక్తై కాలై చ—

న్ద్రవార ఉచ్యతే అన్యస్మిన్కాలే తస్య నిషిద్ధత్వాత్ ॥

తథా చ నారదః :—

బుధశుక్రగురూణాం తు వారా బాలాశనై శుభాః ।

చన్ద్రవారం ప్రశంసన్తి కృష్ణే చాన్యత్రికం వినా ॥

అకాక్షారకమన్దానాం వారాశ్చాపి శుభప్రదాః ।

యదా వారాధిపస్తిప్తే సోచ్చమిత్రగృహే తథా ॥

గురుణా బలినా వాఽపి వీక్షితశ్చ బలాన్వితః ।

వసిషత్ :—

జీవసౌమ్యసితానాం తు ద్రేక్కాణదివసాంశశాః ॥

బాలాన్నప్రాశన శస్త్రా న చన్ద్రాకాకజాస్పజామ్ ।

ఇతి ॥ అస్యక్ భామః ॥

నృసింహః ;—

మేషాళిమీనా వజ్యాస్సన్యస్తథైవాధోముఖాని చ ।

అధోముఖానీతి సూర్యాధిష్ఠితరాశయ ఉచ్యతే :—

తథా చ సజ్యహే :—సూర్యాధిష్ఠితరాశ్యపక్రమతయాఽధస్తి-

యగూర్ధ్వననా ఇతి ॥

అథ లగ్న గోచరమాహ భుక్తావిత్యాదినా :—

పూర్వశ్లోకే దశమే విశుద్ధే ఇత్యనన లగ్నాన్నవమాప్తమసప్త-

మేషు క్రమేణ స్థితం బుధం భామం సితం చ వజయిత్వా శేష-

శ్శుభదా భవన్తి ॥

తథా చాహ బృహస్పతిః :—

శుక్రకారజ్ఞాః క్రమాద్యాతాస్సప్తమాప్తమధముభే ।

భోజ్యభోక్త్రానకవై త్వైతే సవకథా మరణప్రదాః ॥

అనుక్తైపి చ యస్థానై స్థితో జీవబలౌ గ్రహాః ।

మిత్రదృష్టస్త్వనగౌ వా స్వశుక్లే వాఽతిశోభనః ॥

దశమే విశుద్ధే ఇతి సవగ్రహరహిత ఇత్యథాః ॥

తథౌక్తమణకవై :—

దశమస్థాన్ గ్రహాన్ సర్వాన్ వజయెన్నతిమాన్నరః ।

అన్నప్రాశనకృత్యేషు మృత్యుక్లేశభయావహాః ॥

ముహూర్తసజ్యహే :—

బుధశుక్రేనజీవాస్సృప్యాయలగ్నాయకేన్ద్రగౌ ।

శుభాంశే శీతగుభోః క్తుడద్యురాయుశ్శ్చియంశుభామితి ॥
 ఇనస్సూర్యః! అత్తై కెన శ్లోకేనాప్తమలగ్ననిషిద్ధకమాణ్యాహ-
 నిధనభవనలగ్న భోజనం పౌష్టికాని
 క్షీతిపతికులసేవాం సామ్యురాయప్రయోగమ్ ।
 రథతురగగ జేన్ద్రానోహణం శస్త్రశిక్షాం
 అపి శుభకరమన్యద్యజయేజ్జీవితాథీః ॥
 నిధనభవనలగ్నం స్వలగ్నాదప్తమలగ్నం తస్య మృత్యురితి
 నామ ॥ తత్తు వధనక్షత్రవత్ స్వభావాదేవ మృత్యుకృద్భవతి ।
 తస్మాద్భోజనాదీని శస్త్రశిక్షాన్తాని కర్తాణి అప్తమరాశౌ జీవితాథీః
 పురుషో వజయేత్ । అన్యదపి శుభకరం కమ తత్ర వజయే-
 దిత్యభిప్రాయః ॥

కారికా :—

అథ పుణ్యైః ప్నిషః ప్థే తు మాసైః ప్రాశనం భవేత్
 కృత్వాఽఽభ్యుదయికం శ్రాద్ధం దధిమధ్యాభ్యసంయుతమ్ ।
 అన్నం తం ప్రాశయేదన్నపత ఇత్యాదిమంత్రతః ।
 ఆజతైత్తిరమాంసానాం ప్రాశనం కామయోగతః ॥
 అమస్త్రకమిదం కుర్యాత్ప్రాశనం యోషితామితి ॥
 ఇదమత్ర గృహ్యమ్:—పథే మాస్యన్నప్రాశనమ్ । ఆజమన్నాద్య-
 కామః । తైత్తిరం బ్రహ్మవచసకామః । ఘృతౌదనం తేజస్కా-
 మః । దధిమధుఘృతమిశ్రమన్నం ప్రాశయేత్ ॥ “అన్నపతే-
 న్నస్య నో దేహ్యనమివస్య శుష్కిణః । ప్రప్రదాతారం తారిష-
 డ్విజం నో ధేహి ద్విపదే చతుష్పదే ” ॥ ఇతి ఆవృతైవ
 కుమారైః ॥

అన్యార్థః :—జన్మప్రభృతి పథే మాసే । న గభ-

ప్రభతి । జాతాధికారాత్ । తత్రాన్నప్రాశనం నామ కమ-
కాయమ్ ॥ అజస్యేదమాజమ్ । తైత్తిరసాహచర్యాన్తాంసస్యా-
త్ర గ్రహణమ్ । న క్షీరదధిఘృతానామ్ । తిత్తిరేరిదం తైత్తిరమ్ ।
అజతైత్తిరయోవ్యజ్జనత్యేనాపదేశో నాన్నత్వేన । తథా లోక-
ప్రసిద్ధత్వాత్ । తేనాన్నమపి సిద్ధమ్ ॥ ఘృతసంస్కృత ఓదనో
ఘృతౌదనః । కుతః ? ఓదనగ్రహణాత్ । యది హి ఘృతమి-
శ్రౌఽభిప్రేతః స్యాత్ , ఘృతం తేజస్కామః ' ఇత్యేవావక్ష్యత్ ।
తతశ్చ పూర్వవద్యజ్జనత్యేనాన్నమపి సిద్ధ్యత్యేన । శృతే నేదీ-
యసి ఘృతసేకే కృతే ఘృతసంస్కృతో భవతి । న తు ఘృతే
శ్రవణమ్ । విక్లేదానుపపత్తేః । అకామసంయోగేన దధ్యాదిమిశ్ర-
మన్నం ప్రాశయేత్ ॥ , అన్నపతైన్నస్య సః ' ఇతి మన్తేణ ॥
అయం మన్తస్సర్వప్రాశనైష్యపి భవతి । కుతః ? ప్రాశనసహిత-
త్వాన్తస్త్వస్య ప్రాశయేదిత్యస్య చ సర్వశేషత్వాత్ । ఆజం
ప్రాశయేదిత్యాది । కుమార్యాన్త్యమన్తకమన్నప్రాశనం కార్య-
మిత్యథా ఇతి ॥

అత్ర స్మృతిరూపేణాహార్యః :—

షష్ఠేన్నప్రాశనం ప్రోక్తం సమే మాస్యత్తరైః ఫవా ।
ప్రాగ్వా చతుర్థే తస్మాత్తత్ ప్రాగాపన్నో న సంచరేత్ ॥
తస్మింశ్చ దధిమధ్యాజ్యమిశ్రమన్నం తు మన్తవిత్ ।
స్వమలప్రాశనాచ్ఛుద్ధ్యై ప్రాశయేదాయుషే పితా ।
జాతకృత్యాది చూడాంతం స్త్రీణాం కార్యమమన్తకమ్ ।
హుతకృత్యం తు పుంసత్సాత్ స్త్రీణాంచూడాకృతాపి

మాకణ్డాయస్తు :—

దేవతాపురతస్త్వస్య ధాత్యుత్పజ్జగతస్య చ ।

అలఙ్కృతస్య దాతవ్యమన్నపాత్రే చ కాశ్చన ॥

కృతప్రాశమధాత్వజ్ఞాత్ ధాత్రీ బాలం సముత్సృజేత్ ॥ ఇతి

అత్ర భగవాన్ :—

జన్మప్రభృతి షష్టే స్యాత్ మాసేఽన్నప్రాశనం శిశోః ।

ప్రశస్తైః హని మాహూతేః విహితే శోభనైః పి చ ॥

ముహూతేః బ్రాహ్మణానన్నదానాద్యైః పరిపూజ్య చ ।

పుణ్యాహం వాచయిత్వా తైగఽన్ధపుషాద్యలఙ్కృతైః ॥

ఉపవేశ్యానన శుద్ధే ప్రాఙ్ముఖం బాలమన్తికే ।

అశ్నే నా దధిమధ్యాజ్యమిశ్రమన్నం సుసంస్కృతమ్ ॥

మన్తైశ్చాన్నపతేఽన్నస్యేత్యాదినా ప్రాశయేత్సకృత్ ।

యథేష్టం ప్రాశయేత్పశ్చాచ్ఛోధయేత్తన్తుఖం శిశోః ॥

ఇదం కమక కుమార్యాశ్చ సర్వం కార్యమమస్తకమ్ ।

అత్ర హోమపక్షే తత్క్రమం స ఏవాహ :—

హోమపక్షాశ్రయేఽత్రాపి జాతకమకవదాచరేత్ ।

వృద్ధిశ్రాద్ధం తు పూర్వేద్యుస్తస్మిన్ పక్షే సమాచరేత్ ॥

ఉత్తరేద్యుస్తు బద్ధిత కాతుకం చ యథావిధి ॥

హోమోపదేశో యత్రాస్తి న తు మన్త్రపదేశనమ్ ॥

తత్రా నాదేశహోమాస్సృరితి సూత్రకృతో మతమ్ ।

తత్ర జాతక్రియా నామ కమాన్మప్రాశనాదిషు ॥

హోమస్యాపి విధానేన హ్యనాదేశాహుతిభవేదితి ॥

అథ జీవికాపరీక్షా.

జన్మానాం జీవికాస్సన్తి బహుధా జన్మకమకజాః ।

త్వన్నామసం స్మృతిభూయాన్నస్పింహ మమ జీవికా ॥

అన్నప్రాశనానంతరం జీవికాపరీక్షా మాకణ్డయైన దశితా —

అగ్రతోఽథ క్రపవివ్యస్య శిల్పభాణ్డాని సవశః ।

శస్త్రాణి చైవ వస్త్రాణి తతః పశ్యేత్తు లక్షణమ్ ॥

ప్రథమం యత్ స్మృతేద్బాలః తతో భాణ్డం స్వయం తదా ।

జీవికా తస్య బాలస్య తేనైవ చ భవిష్యతి ॥ ఇతి ॥

కుమారస్యాన్నప్రాశనై అయం మన్తా ధః :—

అన్నపతేఽన్నస్య నో దేహీతి ॥ అస్యాధః ! హే అన్నపతే ।

అన్నాధిష్ఠాత దేవ ! అన్నస్య కమణిషష్ఠీ । అన్నం నః అస్త-

భ్యం దేహి కీదృశమన్నం అనమీవస్య ఆరోగ్యకరణస్య శుష్కిణః

శుష్కిన్నితి బాలనామ తత్కరణస్య తద్వతః ఉభయత్రాపికమ-

ణి షష్ఠీ । ఏవంభూతమన్నం చ తత్ప్రదాతారం మాం చ ప్రతా-

రిమః । ప్రకషేణ వధాయ । కిం చ—నోఽస్మాకం సమృద్ధినో

ద్విపదే చతుష్పదే ఊజమన్నం బలం వా ధేహి ॥ ఇతి ॥

అథాన్నప్రాశనప్రయోగః

పూర్వాక్తానుకూలతిథ్యాదౌ యజమానో భార్యాపు-
త్రాదిభిస్సహ మజ్జశస్నాతో దేశకాతా కథయిత్వా, మమ కు-
మారస్య మాతృగర్భ మలక్షణశశుద్ధ్యన్నాద్యబ్రహ్మవచఃసతేజ-
ఇన్ద్రియాములక్షణఫలసిద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యధః అ-
న్నప్రాశనాఖ్యం కమకరిష్య ఇతి సజ్జల్ప్య, తదజ్జన్మస్తివాచ-
నాభ్యుదయికై పూర్వాక్తవత్కృత్వా, శిశోః కాతుకబంధం కృ-
త్వా, జాతకమవల్లాకికాగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య, అనాదేశదేవతాభ్యా
వసత్వా, పూజోపహారాదిభిరభ్యచితస్యాభీష్టదైవతస్య పురత-

శుభవస్త్రాపరి స్థితమాతురుత్పన్నే ప్రాజ్ఞఖముపవిష్టస్య శిశోః ప్ర-
థమాన్నప్రాశనం కారయేత్ ॥ తత్రాయం క్రమః దధిమధు-
ఘృతక్షీరమిశ్రమన్నం కాఞ్చనపాత్రే నిక్షిప్య :—

అన్నపత ఇత్వస్య సలకూబగోఽన్నపతిబృహతీః—

“అన్నపతేఽన్నస్య నాదేహ్యానమోవస్య శుష్కిణః । ప్రప్రదా-
తారం తారిష ఊడకం నా ధేహి ద్విపదే చతుష్పదే” ॥

ఇతి మన్తైః ప్రథమకబళం ప్రాశయిత్వా, పునస్తూష్ణీం య-
థేష్టం భోజయిత్వా, ముఖం స్రవ్యైశ్చ, పూర్వాక్షవజ్జీవికాం
పరీక్ష్య, స్విప్తకృదాది హోమశేషం సమాప్య, కర్మాన్తే కతక-
న్యస్యస్తివాచనం పూర్వవత్కృత్వా, యథాశక్తి బ్రాహ్మణానోభి-
జయిత్వా, తేభ్యో దక్షిణాం దత్వా, ఆశిషా వాచయిత్వా, స్వ-
యమపి బద్ధభిస్సహ భుజ్జీత । కుమార్యాశ్చైత్ప్రాశనం మన్తన-
జకం సవకం కుర్యాత్ ॥

ఇతి శ్రీనృసింహాయ ప్రయోగపారిజాతే పోడశకమకాండే

అన్నప్రాశనసకరణమ్.

—:0:—

—: అథ శిశురతౌవిధిరుచ్యతే :—

జగద్రతౌదృఢప్రజ్ఞ రతౌముం విజనం జనమ్ ।

లక్ష్మీనృసింహ సత్పక్షవీతౌవిక్షిప్తకణ్ఠకమ్ ॥

కపిలసంహితాయామ్ :—

శిశుసంరక్షణాధాయ భూతగ్రహనివారిణీమ్ ।

రతౌం సన్ధ్యాసు కుర్వీత నిమృసపక్షపగృజ్జనైః ॥

ఫలీకరణమిశ్రేష్ఠ కరణైరనలే కృతామ్ ।

నాచా ద్వారప్రవేశేషు బాలగ్రహవిముక్తయై ॥

వాసుదేవో జగన్నాథః పూతనాభజ్ఞానో హరిః ।

రక్షతు త్వరితో బాలం ముష్కముష్క కుమారకమ్ ॥

కృష్ణ రక్ష శిశుం శశ్వత్ మధుకైటభమదన్ ।

ప్రాతస్సజ్జనమధ్యాహ్నసాయాహ్నేషు చ సస్థయోః ॥

మహానిశి సదా రక్ష కంసారిష్టనిఘాదన ।

యక్షరక్షఃపిశాచాంశ్చ గ్రహాన్మాతృగ్రహానపి ॥

బాలగ్రహా విశేషేణ చిన్దిచిన్ది మహాభయాత్ ।

త్రాహిత్రాహి హరె నిత్యం త్వద్రక్షాభూషితం శిశుమ్ ।

ఇతి భస్మాభిమన్త్ర్యైవ భూషయేత్తేన భస్మనా ॥

శిశోలకలాటాద్యజ్ఞేషు రక్షాం కుర్యాద్యథావిధి ।

మన్తసంరక్షణాదేవ శిశుస్సంవధన్ తైన్వహమితి ॥

అథ యది బాలకస్య ప్రమాదాద్భువి పతనాదిభీతిరుపజాయ-
తే: —తదా పాథికనం రజః పరిగృహ్య శిశోశ్చిరః ప్రదక్షిణ-
మావర్త్య, , విష్ణుస్థై పూర్వతః పాతు ' ఇత్యాదిమన్తై రక్షాం
కుర్యాత్ । ఏష రక్షావిధిః శకటభజ్ఞనే నన్దగోపేన భీతోఽయం
శిశురితి బుద్ధ్యా యదునన్దనస్య కృష్ణస్య కృతః ॥

తథా చ హరినంశే:—

నన్దోఽఙ్కమెనమారోప్య భూరేణుం పరిగృహ్య చ ।

శిరఃప్రదక్షిణం కుర్వన్ మన్తమేవం జజాప హ ॥

విష్ణుస్థై పూర్వతః పాతు దుద్రో రక్షసు దక్షిణమ్ ।

బ్రహ్మ తు పశ్చిమం పాయాచ్ఛన్ద్రో రక్షత్వథోత్తరమ్ ॥

ఉపవిష్టం తథా సూర్యః పాయాచ్ఛధశ్చ వాసుకిః ।
 పాయాదూర్ధ్వఁమథో వత్సం శిష్టాః కాష్ఠాస్సమీరణః ॥
 స్వస్తిం కరోతు భగవాన్ పినాకీ వృషభధ్వజః ।
 గామౌ రక్షన్తు సవత్ర భూమౌ పాతు సదాశివః ॥
 ఏనముచ్చార్య నన్దన్తు కృష్ణం పశ్యశ్చ సవతః ।
 ఏష మన్తౌ హి బాలానాం రక్షాయై పరికల్పితః ॥ ఇతి.
 —: అథ బాలస్య దన్తసంఘషణదోషపరిహార ఉచ్యతే :—

మౌకణ్డేయపురాణే :—

దన్తాకృష్టిః ప్రసూతానాం బాలానాం దశకనస్థితః ।
 కరోతి సంఘషణమితి చికిషుఁడుఁస్సహాగమమ్ ॥
 దుస్సహ ఇత్యలక్ష్మీమృత్యోః పుత్రః । తత్ప్వేత్తో దన్తాకృష్టిః ॥
 తస్యాపశేమనం కార్యం సుప్తస్య సితసమవైః ।
 శయనస్యాపరిక్షివైర్ధాషేశ్చ దశనోపరి ॥
 సువచలోపధిస్నానా త్తథా సచ్చాస్త్రకీతనాత్ ।
 ఉప్రకణ్డకఖడ్గాస్థితౌమవస్త్రావధారణాదితి ॥
 ఇతి శ్రీనృసింహాయ ప్రయోగపారిజాతే మౌడశక ర్మకాణ్డె
 శిశురక్షోదన్తఘషణపరిహారప్రకరణమ్.

—:౦:—

—: అథాబ్జపూతికశాన్తిః :—

అబ్జపూతికపరికీతకతకమాన్

బాలవేషధృగయం నదయ త్వమ్ ।

శ్రీనృసింహ జగతోఽనుగతాతిం

కీర్తిభూషణ సహమానుహాషీః ॥

అపి చ :—సవతశ్శ్రీశ విత్రాసనత్రావిష్కృతసద్రస ।

సద్రసప్రభుతావాస సవాసంతః పితవకాస ॥

అయమప్టదశపద్మబద్ధశ్లోకః ॥

అథ ప్రాప్తవషాన్య శిశోరబ్రహ్మతీరభిధీయతే :—

శ్రీధరీయే :—వషాన్తజన్మదీపసే రవిమానశుద్ధే

సంస్థాప్య శాన్తికరకమక చిరాయ కృత్వా ।

ఆబధ్య హేమకటిసూత్రమథానుకూల

లక్ష్మీ శిశోనకవతరామ్బరయోగమాహుః ॥

అన్యథా :—సారవషాన్తే జన్మదీపసే బాలం సంస్థాప్య,

ఆయుర్వృద్ధికరం కమక ప్రభూతం కృత్వా, హేమమయ కటి-

సూత్ర సవతరామ్బరధారణం కారయితవ్యమ్ ॥

తథోక్తం విధితై :—

అబ్ధేన సారేణ శిశోస్సమాన్త

బాలం తు సంస్థాప్య చ జన్మధిష్ఠ్యై ।

కృత్వాఽఽయుషో వృద్ధికరం చ కమక

తం ధారయేచ్ఛన్తిసువణకసూత్రమ్ ॥

సృసింహశ్చహ :—

సారేణాద్యబ్ధజన్మతే శిశుం సంస్థాప్య శాస్త్రతః ।

ఆబధ్య హేమసూత్రం తు రాశ్యాదావనుకూలకే ॥

సవతేమామ్బరాదీని యథాఽహం ధారయేత్తదా ।

హస్తాదిభూతనక్షత్రాణ్యజాదిత్యోత్తరాణి చ ॥

వసుః పాష్టాదితీ పుష్యవజ్జితాని శుభాని తు ।

రిక్తాపర్వాష్టమిత్యైవ కృష్ణే చాన్త్యత్రికం వినా ॥

శకున్యాదీని విష్ణిం చ వజ్రా యోగాశ్శుభేతరాః ।
 శుభానాం వారవగాళ్ళ రాశయశ్చ ధనుర్విదా ॥
 శ్రేష్ఠా నేష్ఠాస్తథా శేషా మకగౌ మధ్యమా భవేత్ ।
 లగ్నే సర్వే శుభాశ్శ్రేష్ఠాస్తథా కెన్ద్రత్రికోణయోః ॥
 చన్ద్రశ్శుభప్రదౌ జ్ఞేయౌ ద్వాదశాష్టమభాద్విదా ।
 పాపాస్త్రిలాభషష్ఠాశ్శుభా వస్త్రస్య ధారణే ॥
 ఉచ్చమిత్రస్వవగేషు శుభే కెన్ద్రత్రికోణగే ।
 వస్త్రవాహనశస్త్రాదిభూషణాని సుసమ్పదః ॥
 సద్గుణై నిశానాథ కుర్యాత్తచ్ఛుభనా దినే ।
 సద్యాదిగమనే చైవ తథా దేవాదిదశనై ॥
 శిశోలీలాది చాన్యత్తు వస్త్రధారణవద్భవేత్ ॥ ఇతి.

న కెనః ఆదిశ్లోకార్థేన ప్రథమాబ్దపూర్తివిధిరేవైక్తః, కిన్తు -
 ప్రత్యబ్దమేవ అనుష్ఠేయో వర్షాస్తనక్షత్రవిధిరపి దశితః ।

తథా౭౭హ గగణః :—

యస్మిన్దినే సవితరి తన్నక్షత్రదినం భవేత్ ।
 ప్రత్యబ్దాన్తే చ నక్షత్రే విధిం వక్ష్యే సృణాం పరమ్ ॥
 తేనాయువధకతే నిత్యం బలం తేజస్సుఖం తథా ।
 పూర్వం జన్మదినాద్రాతౌ కృత్వా కాతుకబద్ధనమ్ ॥
 కృత్వా శాన్తుదకం చైవ ప్రాశయేచ్ఛాభిషేచయేత్ ।
 గ్రహశాన్తిం సమావైన్యం నక్షత్రాదిషు పూజనమితి ॥

ఆదిత్యపురాణే :—

సర్వైస్సృజన్మదినే స్నాతే ముగ్ధశవారిభిః ।
 గురుదేవాగ్నివిప్రాశ్చ పూజనీయాః సయత్నతః ॥

స్వనక్షత్రం చ పితరః తథా దేవః ప్రజాపతిః ।

ప్రతినవత్సరం యత్నాత్కృతవ్యశ్చ మహాత్మన ఇతి ॥

బ్రహ్మపురాణే బృహస్పతిరిన్ద్రమాహ :—

ప్రతినవత్సరాన్త్యక్షే వత్సే నూణాం విధిం పరమ్ ।

పూర్వాష్టా చైవ జన్త్యక్షే స్నాత్వా నద్యాం సుహృత్తమ్ ॥

మధ్యాజ్యదధినంయుక్తదూర్వా మృత్యుంజయేన తు ।

జహుయాచ్చ సహస్రం వా అష్టావింశతిమాహుతీః ॥

తతోఽపరాష్టే సమ్ప్రాప్తే కృత్వా కౌతుకమగ్గళమ్ ।

గ్రహపూజాం ప్రకుర్వీత నక్షత్రాధిపపూజనమ్ ॥

ఆయుష్యహోమం కృత్వాఽథ శ్రోత్రియానథ భోజయేత్ ।

దత్వా గోభూహిరణ్యాది తథా స్వర్ణాదినిమిత్తమ్ ॥

బధ్వాఽథ కటిసూత్రం చ వస్త్రం చ పరిధాపయేత్ । ఇతి

సాయణీయై :—

ఆబధ్య కటిసూత్రం చ వాసస్సజ్జహ్య నూతనమ్ ।

దూర్వాఙ్కురైస్తథాఽఽజ్యేన చరుణాఽపి పినాకినమ్ ।

ఆయుష్యహోమం కృత్వా చ తపఃయేత్పితృదేవతాః॥ ఇతి

అత్ర కటిసూత్రబద్ధనం గృహస్థవ్యతిరిక్తవిషయమ్ । గృహస్థ-

స్య నిషేధదశనాత్ । తదాహ గృహస్థధర్మప్రకరణే ఆశ్వల-

యనాచార్యః :—

యత్కించిత్కురుతే కర్మ వైదికం వాఽథ తాన్త్రికమ్ ।

కటిబద్ధేన సంయుక్తస్తత్సర్వం నిష్ఫలం భవేత్ ॥

శాప్యకాపాకసికక్షౌమపట్టసూత్రకృతాం చ వా ।

పజాయెత్కర్మకాలేషు కాశ్చేచ్ఛం విప్రా విశేషతః ॥ ఇతి॥

ఏవం చ సతి బ్రహ్మచారిణోఽపి కటిసూత్రనిషేధః ప్రసజ్యేత,
తస్య కర్తాహాతయా విద్యమానత్వాత్ నాయం దోషః ॥

కాపీనాచ్ఛాదనాథాయ మాజ్ఞీం కాపాసకీం ద్విజః ।

సమృపే త్రివృతాం తావద్వాససీ వాఽహతేఽపి చ ॥

ఇతి తేనైవాచార్యేణోపసయనప్రకరణే సూక్తత్వాత్ । కాపా-
సకీం మాజ్ఞీం కాపాసకీం రజ్జుమిత్యథః ॥ తెనై వ గృహ్యే మేఖ-
లాయాః పృథగుపాదానాత్ ॥

అత్రోక్తం ఆయుష్యచరుహోమవిధానమాహ :—

శౌనకః :—

ఆయుష్యహోమం వత్సోమి శౌనకోఽహం ద్విజన్మనామ్ ।

కుర్యాత్త్రిజన్మనక్షత్రే విషువే సఙ్క్రమే తథా ॥

పౌణమాస్యామమావాస్యాం గ్రహణే చష్టసూర్యయోః ।

స్నాతశ్శుక్లామ్బరధరశ్శుక్లమాల్యానులెపనః ॥

అలఙ్కృతస్వస్తివాచా అన్నం దద్యాద్ద్విజాతయే ।

అథాజ్యభాగపయన్తం కృత్వాపాలెపనాదికమ్ ॥

ఘృతాన్నం జహుయాత్సమ్యగవదానస్య సమ్పదా ।

ఆ నో భద్రాః క్రతవ ఇత్యృచాం దశకైస చ ॥

ఇమం స్తామమహాత ఇత్యృచాం షోడశకైస చ ।

ఏకచాక జాతవేదస్యా హుత్వా స్విష్టకృతం తతః ॥

హోమశేషం సమాప్యాథ బ్రాహ్మణాన్భజయేత్తతః ।

స్వస్తి వాచ్య ద్విజాగ్రైస్తై ధేనుం దద్యాచ్ఛ దక్షిణామ్

—: ఇత్యాయుష్యహోమః :—

—: అథ వష=వృద్ధివిధిమక్తస్సజ్జహే :—

జన్మమానస్య జన్మాహే జన్మవారేన్దుసంయుతే ।
తదలాభే ఋక్షమాత్రే కుర్యాద్వష=వినధ=నమ్ ॥

అన్యచ్ఛ :—

తిథినక్షత్రయోగే స్యాత్ప్రాప్తే నక్షత్రమాత్రకే ।
అభిషేకదిన రాజ్ఞో వష=వృద్ధిః ప్రశస్యతే ॥
అన్యేషాం జన్మనక్షత్రే క్షీణాయుస్త్వస్యథా భవేత్ ।
ప్రత్యుబ్ధం జన్మదినసే వష=వృద్ధ్యభిషేచనమ్ ॥
వధ=యిత్వా౭థ వా కుర్యాజ్జన్మమాసే శుభ దినే ।
వష=వృద్ధ్యభిషేకాది కత=వ్యమధికే న తు ॥

అధికే మలిముచే న కత=వ్యమిత్యధః ॥
కృతనిత్యక్రియా విద్వాన్ నవశుక్లాన్బురాన్వితః ।
సన్నిధౌ విష్ణుదేవస్య లిప్తే గౌమయవారిణా ॥
పుణ్యాహం వాచయిత్వా త్థు గురుమిత్రద్విజౌత్తమైః ।
మాజ్ఞల్యద్రవ్యసమ్భారసంభృతాభినవం ఘటమ్ ॥
వక్రబిమ్బసమాకారం సత్సూత్రైః పరివేష్టితమ్ ।
సరత్సమాలికామ్భాభిః పూరితం సితచంద్రనైః ॥
సుతణ్డలైస్త్రిభూతం చూతపల్లవవస్త్రకమ్ ।
రాజతీం ప్రతిమాం తత్ర మాక=ణ్డేయనుహమునే ॥
అథవా పిష్టవీరే తు వై రికిం ప్రతిమాం తతః ।
స్థాపయేత్ప్రణవేనైవ యశెత్కుమ్భే జలాధిపమ్ ॥
వరుణం హంసపృష్ఠస్థం దక్షిణేనాభయప్రదమ్ ।
వామేన నాగపాశం తు ధారయంతం సురూపిణమ్ ॥
మూళికం చ మహాకాయం చింతయేత్తమహం పతిమ్ ।

ఏవం సంచిస్త్య వరుణం సూక్తైవకరుణవాచక్తైః ।
 సితచందనపుష్పైశ్చ ధూపదీపనివేదనైః ।
 రాజతాప్తదక్షైః పద్మైః కణీకామధ్యసంస్థితమ్ ॥
 సామ్యం కుశాసనాసీనం కుణ్డికాజపమాలినమ్ ।
 సామ్యం సోమకులౌద్భూతం సోమం సంచిస్త్యయేచ్ఛుభమ్ ॥
 పద్మినీపత్రసజ్జాశం వాయవ్యే గణనాయకమ్ ।
 గ్రహనీశదళాగ్రే తు తేత్రపం వహ్నిదిగ్దళే ॥
 మృత్యుంజయం స్వమస్త్రైః నైః ఋత్యదశమధ్యకైః ।
 పూర్వాదా నప్తనప్తైవ కృత్తికాద్యాస్తు తారకాః ॥
 ఉత్తరాషాఢానస్తరమభిజిత్

త్రీంస్త్రీంస్తథా తతో రాశీః స్వనామ్నాతు సమర్చయేత్
 తథేతి నక్షత్రవత్ ప్రాగాదా పూజయేదిత్యధః ॥
 మేషం ధనుర్ధరం సింహం పూర్వతో యామ్యగోచరైః ॥
 మకరం వృషభం కన్యాం పశ్చిమే మిథునం ఘటమ్ ॥
 తులాధరముత్తరస్యామళం మీనం చ కర్కటమ్ ।
 షష్ఠ్యాదీనచక్రయద్భాష్యా పూర్వాదిషు యథాక్రమమ్ ।
 షష్ఠీం సమ్పూజయేద్యత్నాత్ సాక్షాం సపరివారకామ్ ।
 వస్త్రైరాభరణైర్దీప్తవైభవైః పుష్పదైవైశ్చ మనోరమైః ॥
 ఆయుర్దాత్రీశ్చత్రసశ్చ మాతృ సమ్పూజయేత్తతః ।
 ఆయుర్దాత్ర్యః ఆయుర్దాత్ర్యో దేవతాః తాసాం నామా-
 న్యుత్తరత్ర వత్సవైః ।

మహాభూతాని పశ్చాత్తన బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః ॥

మనో బుద్ధిరహజ్కారశ్చన్ద్రాదిత్యౌ చ దేవతాః ॥

అశ్వతామాదిసప్తైతాన్ సమ్పూజ్య ప్రాధికయేద్వరమ్ ।

రత్నగభాసుమజ్జల్య చూతపల్లవశోభితః ॥
 చంద్రనాక్షతపుష్పాభ్య పూణాకుమ్భ సమోఽస్తుతే ।
 ఆయుఃప్రద మహాభాగ సోమనంశవివర్ధన ॥
 మహానత మునిశ్రేష్ఠ మాకణ్డేయ సమోఽస్తుతే ।
 మాకణ్డేయ మహాబాహూ సప్తకల్పాంతజీవిత ॥
 ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యమస్తాకం నరదో భవ ।
 నవసహాయపం ప్రాప్య తపసా మహతా పురా ॥
 సప్తకల్పం కృతం యేన స ఆయుమేక ప్రయచ్ఛతు ।
 ఆయురేహి యశో దేహి శ్రియం దేహి త్వమేవ చ ॥
 పుత్రాన్పౌత్రాన్ప్రపౌత్రాంశ్చ దేహి మే గణనాయక ।
 షష్ఠీదేవి నమస్తుభ్యం సూతికాగృహశాయిని ॥
 పూజితా పరయాభక్త్యా ధీఘమాయుః ప్రయచ్ఛ మే ।
 ధిమణా వృద్ధమాతా చ గౌరీ చ శకపూతనా ॥
 అయురదాత్రోభి భవన్వైతా ఆద్యజన్మదినే మమ ।
 షీత్యబ్ధాయువియ తైజోబ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః ॥
 మామేవ హి సదా పాస్తు మాకణ్డాయుభవామ్యహమ్ ।
 మనో బుద్ధిరహజ్జాగ్రశ్చన్ద్రాదిత్యై శు దేవతాః ॥
 మామేవ హి సదా పాస్తు చిరంజీవీ భవామ్యహమ్ ॥
 అశ్వత్థామా బలివ్యాసో హనుమాంశ్చ విభీషణాః ।
 కృపః పరశురామశ్చ సప్తేతే చిరజీవినః ॥
 సప్తైతాన్ య స్సరెన్నిత్యం మాకణ్డేయమథాప్తమమ్ ।
 జీవేద్వషణశతం సోఽపి సర్వవ్యాధివివర్జితః ॥
 ద్రోణపుత్ర మహాభాగ రుద్రతేజస్సముద్భవ ।
 భవాయుబలదో మే త్వమశ్వత్థామన్నమోఽస్తుతే ॥

దై త్యైస్త్వకులసమ్భూత బలె దానక్రియారత ।
 ప్రపన్నశృరణం చ త్వం దీఘమాయుః ప్రయచ్ఛ మే ॥
 నారాయణాంశసమ్భూత మమాద్య వరదో భవ ।
 లజ్జనాగభాసమ్భూత కపిన్ద్ర సచిప్రాత్తమ ॥
 రామప్రియ నమస్తుభ్యం హనూను రక్ష సవదా ।
 విభీషణ నమస్తుభ్యం రామపాదాబ్జపూజక ।
 ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం దేహి పాలస్త్యనన్దన ।
 జితేన్ద్ర భారతాచార్య సవశాస్త్రవిశారద ॥
 శరణం త్వం ప్రపన్నోఽస్మి కృప మాం రక్ష సవదా ॥
 రేణుకేయ మహావీర్య కారకవీర్యకులాన్తక ॥
 ఆయుః ప్రయచ్ఛ మే రామ జామదగ్న్య నమోఽస్తు తే ।
 ఏవం సన్మూఢ్య భక్త్యా తా ప్రణమేద్దణవత్ షీతే ॥
 భూమిం దీపం బలిం దూవాణం పుష్పం గోరొచనం తథా ।
 దర్పణం దధి సిద్ధాథాణ్ ఘృతం చాసాదయేత్క్రమాత్
 చకారేణ సునణామగ్నం చ సూచితమ్ ॥ తయోరుత్తరత్ర
 వినియోగదశానాత్ । క్రమాదితి వక్ష్యమాణమస్త్రక్రమాది-
 త్యధః ॥

తతో రక్షాం చ రక్షోఽఘ్నేద్రక్షవై యమజ్జశసాధనైః ।
 ద్విజాః కువన్తు వేదజ్ఞాః వేదమన్తైశ్శుభాధినః ॥
 అగ్నే త్వమితి మన్తేణ నానాద్రవ్యసమీక్షణమ్ ।
 యుజ్జన్తీతి చ మన్తేణ మూర్ధ్ని రోచనమాలిఖత్ ॥
 తెజోఽసీతి ఘృతేనైవ తస్మిన్తేనాత్మలోచనమ్ ।
 దధిక్రావ్ణఋచా దధ్నా లలాపె తిలకం లిఖత్ ॥
 దద్యాచ్చిరసిదూవాశ్చ కాణ్డాన్మన్తేణ మన్రితాః ।

ఏతేన రుద్రా వసవే సిద్ధాథం శిరసి క్షిపేత్ ॥
 యాః ఫలినీఋచా సమ్యక్సమస్కుర్యాత్ఫలో త్తమమ్ ।
 శిరసి ప్రక్షిపేత్పుష్పం శ్రీశ్చ మే మస్త్రమన్త్రితమ్ ॥
 ఆకృష్టే నేతి మన్త్రేణ దవణే ముఖదశనమ్ ।
 జ్యోతిరసీత్యుచా దీపం భూరసీతి భువం స్పృశేత్ ॥
 యదాబద్ధమృచా స్వణం నమస్కుర్యాత్కృతాఞ్జలిః ।
 గర్భవస్త్రమలఙ్కారం గృహ్ణీయాత్తస్య నస్తరమ్ ॥
 దూవాణం సితాం సితాం నిమ్బరొచనాం వెణురొచనామ్ ।
 న్యగ్రోధశృంగసిద్ధాథాణ్ పశ్చరత్నాని జై యతః ॥
 ఏభిస్సంవత్సరగ్రస్థిబద్ధనం సముదాహృతమ్ ।
 గ్రస్థిబద్ధం చ కతేవ్యం దీఘాయుత్వేతి మస్త్రతః ॥
 వక్షఃపృథ్వీరపూర్వత్యమాశీవాదమనస్తరమ్ ।
 దేవస్య త్వా సరస్వత్యా అశ్వినా వత్సృచా పరః ॥
 ఆయుష్యమితి సూక్తేన సతద్రతాంస్యనస్తరమ్ ।
 ఏభిమన్త్రే శ్చ సంమస్త్ర్య శాన్తిసాగరఖడ్గికామ్ ॥
 సమావణం సతతం సత్యం దద్యాద్భిరసి సాదరమ్ః
 ఎభీ రతాకరై మన్త్రైజన్మత్సై యోఽభిరక్షితః ॥
 రక్షోభూతపిశాచేభ్యో భయం తస్య న జాయతే ।
 సువణం శతమానం చ గురవే దేయమాదరాత్ ॥

శతమానప్రాథనాః—

శతమాన శతాయుస్త్యం శతవీర్య శ్చ తేన్ద్రియః ।
 అతస్తాన్వం సన్మయచ్ఛామి శతమాయః ప్రయచ్ఛ మే॥
 మృష్టాన్నం భాజయేద్విద్వాక్ గురుస్వజనబాంధవాక్ ।
 స్నాత్వా జన్మదినే శ్రియం పరిహరిన్ప్రాప్నోత్త్యభీష్టాం శ్రియం

మత్స్యస్త్వచయత స్తిలాంశ్చ దదతో దీర్ఘం భవేజ్జీవితమ్,
 సక్తాః ఖాదతి యస్తు తస్య విపదో యాన్తి ప్రణాశం చిరాత్
 భుక్తే యస్తు తిలామిషం స తు భవేజ్జన్తారే పణిశః ॥
 ఎవం సమ్భూజయేద్యస్తు నూకణ్డేయం మహామునిమ్ ।
 జరాసముద్భవం దుఃఖం పితృవాతాదిసమృతమ్ ।
 విజిత్య నియతం కాలమపమృత్యుం సుదారుణమ్ ॥
 పరమాయురవాప్నోతి సర్వబాధావినశితః । ఇతి ॥
 ఇతి వషవృద్ధిప్రకరణమ్

—:0:—

—: అథ భవిష్యత్తరోక్తకుముదాదిపూజా :—

కుముదా మాధవీ శారీ రుద్రాణీ పార్వతీ హ్యుమా ।
 శాలీ సరస్వతీ చైవ సావిత్రీ బ్రహ్మణః ప్రియా ॥
 సతీ సంజ్ఞా తథా మేధా తుష్టిః పుష్టిస్తథైవ చ ।
 నృపశిష్యుపరితాణా జీవంత్యైవ మోడశ ॥
 సువాసినీస్తు తత్ప్రీత్యై గంధమాలై స్తు పూజయేత్ ।
 శూర్వేఽపూవైష్టోడశసు భక్షోది ప్రక్షిపేద్బుధః ।
 తత్సంఖ్యాకై స్తు శూర్వే స్తు ద్రవ్యాణ్యాచ్ఛాదయేత్తథా ।
 తాభ్యస్తత్ప్రీతయే దద్యాత్తాని దద్యాన్యథాక్రమమ్ ॥
 ప్రీయంతాం కుముదాద్యా మే బాలప్రాణవివధానాః ।
 బలేన యశసా పుష్ట్యా సహాయవధాయస్తు మే ॥
 ప్రయచ్ఛన్తు సదాఽఽరోగ్యం శాఖ్యం శాభాగ్యమేవ చేతి ॥
 అత్ర యోగవిశేషేణ ఫలవిశేష ఉక్తస్సుదీపికాయామ్ :—
 జన్మక్షయక్తా యది జన్మమాసే
 యస్య ధ్రువం జన్మతిథిభవేచ్ఛ-

URISIMHA PRAYOGA
 PARIJATA
 Kaula Sam.

భవంతి విద్యతు సమేషు యావ
తుహృతు సన్తానసుఖాని తస్య ॥

శాంతి శుద్ధిపికాయామ్ :—

కృతాంతకుజయోవాఽరే యస్య జన్మదినం భవేత్ ।
జన్మక్షయోగే సమ్యక్ష్మై విఘ్నస్తస్య పదేపదే ॥

కృతాంతశ్శనిః । అత్ర జన్మమాసే కర్తవ్యమాహ వ్యాసః :—

యో జన్మమాసే త్సురకమక యాత్రాం
కణాస్య వేధం కురుతేతిమోహితే ।

నూనం స లోగీ ధనపుత్రనాశం

ప్రాప్నోతి నూనం వధబన్ధనాని ఇతి ॥

ఇతి కుముదాదిపూజా.

—: అథ వషావృద్ధిప్రయోగః :—

వషావృద్ధిజన్మదినే పూర్వాష్టాభ్యజ్య స్నాత్వా శు-
క్లామ్బరధరో యథావిధవమలఙ్కృతస్తోత్రరచ్చదే భద్రపీఠాసన-
ఉపవిశ్య, స్వస్తివాచనద్రవ్యాణ్యాసాద్య, సుముఖశ్చైత్యాదికము-
క్త్యా, సజ్కుల్పం కుర్యాత్ । తత్రాయం క్రమః—ప్రాణానాయ-
మ్య దేశకాతా సజ్జీత్య, మమాబ్జపూర్తిః దివసే ఆయురభివృ-
ద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం గ్రహయజ్ఞదూర్వాహోమా-
యుష్యచరుహోమమాకః జ్ఞేయాదిపూజాకమః కరిష్యమాణః
తదజ్ఞమజ్ఞురాపణం కౌతుకబన్ధం చ కతుం తదాదౌ శుద్ధి-
పుణ్యభ్యుదయసిద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం స్వస్తిపుణ్యాహ-
వాచనం కరిష్య ఇతి సజ్కుల్ప్య । పుణ్యాహశేషం సమాప్య అ-
జ్ఞురాపణం కౌతుకబన్ధం గ్రహయజ్ఞం చ పూర్వోక్తప్రకా-
రేణ కృత్వా, గృహస్థైశానదిగ్భాగే శుద్ధస్థలం గోమయేనోపలి-
సప్య, రజ్జవల్లికయాఽలఙ్కరణం కారయిత్వా, తత్ర జన్మక్ష-

THE ACADEMY OF SANSKRIT RESEARCH

MELKOTE 571 431

(KARNATAKA STATE)

త్రాధిదేవతాం జన్మనక్షత్రమగ్నిష్వాత్మాదిసిత్తౌ ప్రజాపతిం చ
తత్తల్లిజమన్తైరుత్తరసంస్థమావాహ్యసనాద్యపచారా కృత్వా
ఆయుష్యచరుహామాజ్ఞభూతం యథాశక్త్యన్నం బ్రాహ్మణాయ
దత్వా, ఆచార్యం పుణ్యయాత్ ।

తత ఆచార్యో దూవాహామాయుష్యచరుహాహా
త నైణ కుర్యాత్ । ఉపలేపనాద్యగ్నిప్రతిష్ఠాపనమూర్తిభ్యానాంతం
కృత్వా, పునః ప్రాణానాయుష్య, దేశకాలా కథయిత్వా, సమి-
ద్వయమాదాయ, నక్షత్రై రాశౌ జాతస్య అముకనామధేయ-
స్యాయురభివృద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థమనయోదూర్వా-
హామాయుష్యచరుహామయోదేవతాపరిగ్రహాధామనాన్వా-
ధానం కరిష్య ఇత్యాది చక్షుషీ ఆజ్యేనేత్యంతముక్త్యా, ప్రధాన-
దేవతాం స్మృత్యంజయమప్తో త్తరసహస్రాప్తో త్తరశతాప్తావింశ-
త్యన్యతమసంఖ్యాకత్ర్యమ్మకమన్తైణ దధిమధుఘృతాక్తదూ -
వాద్రవ్యేణ । విశ్వాన్దేవాన్ దశవారమగ్నిం షోడశవారం జాత-
వేదోఽగ్నిమేకవారం చరుద్రవ్యేణ శైషేణ స్విష్టకృతమిత్యాది స-
ద్యో యత్య ఇత్యంతముక్త్యా, వ్యాహృత్య సమిద్వయమగ్నా-
వాధాయోద్దేశత్యాగౌ కృత్వా, పరిసమూహనాద్యాజ్యే దభా-
గ్రద్వయక్షేపణాంతం కృత్వా, సిద్ధాన్నమగ్నిసమీపే నిధాయాజ్యే-
న సహ తదన్నం త్రీ పర్యగ్ని కృత్వా, తదుల్లకమపాస్యాపస్పృ-
ప్త్యైజ్యోద్వాసనాది సువసంమాజనం కృత్వాన్తం పా-
త్రాంతరే నిధాయాగ్నావధిశిత్యాభిఘోర్వదగుద్వాస్యాగ్నాన్వి-
జ్యయోమధ్యే నీత్వాన్తజ్యాద్దక్షిణత ఆసాద్య పునరప్యభిఘోర్య,
అగ్న్యలంకరణాద్యాజ్యభాగాంతం కృత్వా, ఆజ్యదధిమఘాన్వే-
కస్త్రిన్నాత్రే ఆసిచ్య తేనాక్తదూవాన్సంకల్పితసంఖ్యయా మృ-

త్యుంజయత్ర్యమ్భకమన్త్రేణ జహుమాత్ ॥ తత్ర మన్త్రః

త్ర్యమ్భకమిత్యస్య నసిష్ఠో మృత్యుంజయో రుద్రోఽనుష్టుప్ ॥

“ ఓం జూం సః—త్ర్యమ్భకం యజామహే సుగన్ధిం పు-
ష్టివర్ధనమ్ । ఉవాచరుకమిన్ద్ర బన్ధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మా-
మృతాత్సాన్వహా । సః జూం ఓమ్ ॥ మృత్యుంజమాయేదం న మమ ॥

తత ఆయుష్యచగుహోమం కుర్యాత్ । తత్ర మన్త్రాః—
ఆ నో భద్రా ఇతి దశచక్రస్య సూక్తస్య రహుగణో గౌతమో
విశ్వేదేవాః । పశ్చాద్భాస్కప్తమీ చ జగత్యః । షష్ఠీ విరాట్ ।
అష్టమ్యాద్యాస్త్రిన్ద్రస్త్రిష్టభః ॥

ఆ నో భద్రాః క్రతశ్చై యన్తు విశ్వతోఽదభాసో అపరీ-
తాస ఉద్భిదః । దేవా నో యథా సద్భమిద్వృధే అసన్నప్రాయశ్చై
రక్షితాః దివేదివై స్వాహా । విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదమ్ । ఇతి స-
వత్రోద్దేశత్యాగం కుర్యాత్ ॥

దేవానాం భద్రా సుమతి ర్మజాయతాం దేవానాం రా-
తిరభి నో నివతతామ్ । దేవానాం సఖ్యముప సేదిమా వయం
దేవా న ఆయుః ప్రతిరన్తు జీవసై స్వాహా ॥ విశ్వేభ్యో దేవేభ్య
ఇదం న మమ ॥

తాన్పూర్వయా నివిదా హూమహే వయం భగం మిత్ర-
మదిత్తిం దక్షమస్రిధమ్ । అయమణం వరుణం సోమమశ్వినౌ సర-

తీ నస్తుభగా మయస్కరత్వాహః ॥ విశ్వేభ్యా దేవేభ్య ఇదం న
మమ ॥

తన్నో వాతో మయోభు వాతు భషజం తన్నాతా పృథివీ
తత్ప్రితా ద్యాః తద్ద్రావాణస్సామసుతో మయోభువస్తదశ్వినా
శృణుతం ధిష్ణ్యా యువం స్వాహా ॥ విశ్వేభ్యా దేవేభ్య ఇదమ్ ॥

తమీశానం జగతస్తస్మత్స్థితిం ధిమం జన్వమవసే హూ-
మహే వయమ్ । పూషా నో యథా వేదసామ సద్వృధే రక్షి-

తా పాయురజభస్త్వస్తయై స్వాహా ॥ విశ్వేభ్యా దేవేభ్య ఇదమ్ ॥

స్వస్తి న ఇన్ద్రో వృద్ధశ్రవాస్త్వస్తి నః పూషా విశ్వవే-
దాః । స్వస్తి నస్తాత్యై అరిష్టనేమిస్త్వస్తి నో బృహస్పతిదాధా-
తు స్వాహా ॥ విశ్వేభ్యా దేవేభ్య ఇదం న మమ ॥

పుషదశ్వా మరుతః పృశ్ని మాతరశ్శుభం యావానో వి-
దధేషు జగ్గ యః । అగ్నిజహ్వో మనవస్సూరచక్షసా విశ్వేనో దే-
వా అవసాగమన్తిహ స్వాహా ॥ విశ్వేభ్యా దేవేభ్య ఇదం న మమ ॥

భద్రం కణేభిశ్శృణుయామ దేవా భద్రం పశ్యేమాక్షభి-
ర్యజతాః । స్థిరై రజ్జేన్దుష్టువాంసస్తనూభివ్యశేమ దేవహితం య-
దాయుస్స్వాహా ॥ విశ్వేభ్యా దేవేభ్య ఇదం న మమ ॥

PRASIMHA PRAYOG
PARIJATA
KoulaSadhini

శతమిన్ను శరదో అన్తి దేవా యత్రా సశ్చక్రా జరసం
తనూనామ్ । పుత్రాసో యత్ర పితరో భవన్తి మా నో మధ్యా
రీషతాయుగన్తోస్సాన్స్వి హః ॥ విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం న మమ ॥

అదితిరద్యౌరదితిరన్తరిక్షమదితిమూతా సపితా సపుత్రః ।
విశ్వేదేవా అదితిః పశ్చజనా అదితిజాతమదితిజానిత్వం స్వాహా ॥
విశ్వేభ్యో దేవేభ్య ఇదం న మమ ॥ ఇత్యుద్దేశత్యాగం కుర్యాత్ ॥

ఇమం స్తామమితి మాశశచన్య సూక్తన్య ఆజీరసః కు-
తోఽగ్నిరాద్యాశ్చతుదశ జగత్యః । అన్యై ద్వై త్రిష్టుభౌ ॥
పూషో దేవా భవతు సున్వతో రథ ఇత్యాదయః త్రయః పా-
దా దేవదేవత్యాః । తన్నో మిత్ర ఇత్యధావో మిత్రావరుణా-
దితిసిన్ధుపుణివీద్యుదేవత్యోఽగ్నివా ॥

ఇమం స్తామమహాతే జాతవేదసే రథమివ సంమహేమా
మనీషయా । భద్రా హి నః ప్రమతిరన్య సన్సద్యగ్నే సఖ్యే మా-
రిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

యస్తే త్వమాయజసే ససాధత్యనవా తేతి దధతే సువీ-
ర్యమ్ । స తూతావనైసమశ్మోత్యంహతిరగ్నే సఖ్యే మారిషామా
వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

శకేమ త్వ సమిధం సాధయా ధియస్త్యై దేవాహవిరద-
న్యాహుతమ్ । త్వమాదిత్యాం ఆవహతాన్త్యాం శ్శస్యగ్నే సఖ్యే

మారిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

భరామేధ్యం కృణవామా హవీంషి తె చితయన్తః ప-
వణాపవణా వయమ్ । జీవాతవే ప్రతరం సాధయా ధియోఽ-
గ్నే సఖ్యే మారిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న
మమ ॥

విశాం గోపా అస్య చరన్తి జన్తౌ ద్విపచ్చ యదుత
చతుష్పదక్తుభిః । చిత్రః ప్రకృత ఉపసా మహా అస్యగ్నే సఖ్యే
మారిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

త్వమధ్వర్యురుత హోతాఽసి పూవ్యః ప్రశాన్తా పాతా
జనుషా పురోహితః । విశ్వా విద్వా అత్విజ్యాధీరపుష్యస్యగ్నే
సఖ్యే మారిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

యో విశ్వత స్సుప్రతీకస్సదృజ్జసి దూరే చిత్సన్తళి దివాతి-
రాచసే । రాత్ర్యాశ్చిదన్ధా అతి దేవపశ్యస్యగ్నే సఖ్యే మారిషా-
మా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

పూపూః దేవా భవశు సున్వతో రథోఽస్తాకం శంసా
అభ్యస్తు దూధ్యః । తదా జానీతోత పుష్యతా వహోఽగ్నే సఖ్యే
మారిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

KRISHNA PRAMOD
PARIJATA
Kousha Sm.

వద్దైదుశ్శంసాం అపదూఢ్యో జహి దూరే వా యే అ-
న్తి వా కేచిద్రతిః । అథా యజ్ఞాయ గృణతే సుగం కృత్యగ్నే
సఖ్యే మారిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న
మమ ॥

యదయుక్తా అరుషా రోహితా రథే వాతజూతా వృషభ-
స్యేవ తై రవః । ఆదివ్యసి వనినో ధూమకేతునాగ్నే సఖ్యే మా-
రిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

అథస్వనాదుత బిభ్యుః పత్రత్రిణోద్రస్నాయ తై యవసా-
దో వ్యస్థిరః । సుగం త తై తావకభ్యో రథభ్యోగ్నే సఖ్యే మా-
రిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

అయం మిత్రస్య వరుణస్య ధాయసే వయాతాం మరు-
తాం హేళో అద్భుతః । మృశాసునో భూత్వేషాం మనః పునర-
గ్నే సఖ్యే మారిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం
న మమ ॥

దేవో దేవానామసి మిత్రో అద్భుతో వసుర్వసూనామ-
సి చారురధ్వరే । శమన్తాన్యమ తవ సప్రథస్తమేగ్నే సఖ్యే
మారిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

త తై భద్రం యత్సమిద్ధ స్సేవ దమే సోమాహుతో జరసే

మృశ్యత్తమః । దధాసి రత్నం ద్రవిణం చ దాశుషేగ్నే
సఖ్యే మారిషామా వయం తవ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం నమమ

యస్మై త్వం సుద్రవిణోదదాశో నాగస్త్యమదతే సవ-
తాతా । యం భద్రేణ శవసా చోదయాసి ప్రజావతా రాధనా
తే స్వామ స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమ ॥

స త్వమగ్నే సాభగత్వస్య విద్వానస్తాకమాయుః ప్రతిరేహ
దేవ । తన్నో మి త్రో వరుణో మామహంతామదితిస్సిన్ధుః పృథివీ
ఉత ద్యాస్వాహా । అగ్నయ ఇదం న మమేత్యుద్దేశత్యాగం
కుర్యాత్ ।

జాతవేదస ఇత్యస్య మరీచిః కశ్యపో జాతవేదా అగ్ని-
స్త్రిప్తుప్ ॥

జాతవేదసే సునవామ సోమమరాతీయతో నిదహతి వేదః ।
స సః పషాదతి దుగాణి విశ్వానావేవ సిన్ధుం దురితాత్త్యగ్ని-
స్వాహా ॥ అగ్నయ ఇదం న మమేత్యుద్దేశత్యాగం కుర్యాత్
ఏభిస్సప్తవిశతిభిమన్త్రైరవదానధమేణ హుత్వా త-
త్తద్దేవతాభ్య ఇదం న మమేత్యుద్దిశ్య త్యక్త్వా స్విష్టకృదాచి
హోమశేషం సమాసయేత్ ॥

—: ఇతి పషావృద్ధిప్రయోగః :—

—:0:—

—: అథ మాకణ్డేయపూజా :—

తతో యజమానః ఉపలిప్తై రజ్జవల్లికయానురజ్జితై వి-
ష్ణుసన్నిహితప్రదేశై ఉపవిశ్య మాకణ్డేయపూజాం కుర్యాత్ ॥
తత్రాయం క్రమః :— ప్రాణానాయమ్య దేశకాలా సక్ష్మీత్యం,
మమాబ్జపూతిః దివసే స్థానసమ్యగ్ గూపావాప్తిగహనక్షతరాశి-
దిక్పాలిత్రేతపాలిత్రేతవిష్ణుసవంకారే వ్యష్టాథః సిద్ధ్యపమృత్యు-
జరాపితృవాతోద్భవగోగాదిసర్వబాధావివజ్జితపరమాయుః ప్రా-
ప్తిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యథం చంద్రసహితమాకణ్డేయ-
పూజాం కరిష్య ఇతి సమ్కల్ప్య ॥ స్థణిలోపరి నవసూత్రవెప్పితం
దృఢం మృన్మయం రక్తవణం కలశం సమస్త్రం సంస్థాపయేత్
తత్ర మస్త్రః :—

ఆకలశేష్విత్యస్య గాధిపుత్రో విశ్వామిత్రః పవమానసో-
మో గాయత్రీ :—

“ఆకలశేషు ధావతి శ్రేణో నమః విగాహతే । అభి-
ద్రోణా కనికరదత్” ॥

ఇమం మే గణై ఇత్యస్య మస్త్రస్య సిద్ధిక్షిత్ప్రియమేధో
నదీస్తుతిజఃగతీ ॥

“ఇమం మే గణై యమునె సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమం సచ-
తాపరుష్ణ్యా । అసిక్న్యా మరుద్వృధే వితస్తయాజీకీయే శృణు-
హ్య సుషోమయా” ॥

అనేన పుణ్యజలెన పూరయిత్వా, నవసూత్రేణ వస్త్రయ-
గ్నాన చావేప్య ॥

“ఉద్ధృతాఽసి వరాహేణ కృష్ణేన శతబాహునా । మృ-
త్తికే హన మే పాపం యన్మయా దుష్కృతం కృతమ్” ॥

ఇతి మన్త్రేణ హయగజవల్మీకహ్రాదగొష్ఠరాజద్వారచతు-
ష్పథస్థానమృదో నవ పవతథాతూంశ్చ ॥

రువతి భీమ ఇతి మన్తస్య వైశ్వామిత్రో రేః పవమా-
నసామో జగతీ :—

“రువతి భీమో వృషభస్తవిష్యయా శృణ్వేశానో హరిణీవి-
చక్షణః । ఆయోనిం సోమస్సుకృతం నిషీదతి గవ్యాయా త్వగ్భవతి
నిణిగవ్యాయా” ॥

అనెన స్యగ్రాధాశ్వత్థపక్షజమ్బూచూతవృక్షత్వచః ।

ప్రపౌ యజ్ఞస్విత్యస్య వసిష్ఠో విశ్వేదేవాస్త్రిష్టప్ :—

“ప్రపౌ యజ్ఞేషు దేవయన్తో అచన్ద్యావా నమోభిః పు-
ణ్ధీ ఇషధేయై । యేషాం బ్రహ్మజ్యోతసూని విప్రా విష్వగ్వియ-
న్తి వనినోన శాఖాః” ॥ అనేన తేషాం పల్లవాని ॥

తత్సవితుర్వేణావితరస్సవితా గాయత్రీ :—

“తత్సవితుర్వేణ్యం భగో దేవస్య ధీమహి । ధియో
యో నః ప్రచోదయాత్” ॥ అనెన గోమూత్రమ్ ॥

గన్ధద్వారామిత్యస్య మన్తస్య ఆనన్ధకదఁమశ్శీరనుష్టప్ ॥

PRAYOG
JATA
Sanskrit

“గన్ధర్వరాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్ । ఈ-
శ్వరీం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయై శ్రియమ్ ” ॥

అనేన గోమయమ్ ॥

ఆప్యాయస్వేతి మస్త్రస్య గౌతమస్సోమో గాయత్రీ ॥

“ఆప్యాయస్వ సమేతు తే విశ్వతస్సోమ నృష్ణ్యమ్ । భవా
వాజస్య సజ్జఘ్ ” ॥ అనేన గోక్షీరమ్ ॥

దధిక్రాన్త ఇతి మస్త్రస్య వామదేవో దధిక్రావానుష్టుప్ ।

“దధిక్రాన్తా అకారిషం జ్ఞోరశ్వస్య వాజినః । సురభి నో
ముఖా కరత్ప్రణ ఆయులపి తారిషత్ ” ॥ అనేన దధి ॥

“ఘృతం మిమిక్షే ఘృతమస్య యోనిఘృతే శ్రిత్యో
ఘృతమ్వస్య ధామ । అనుష్వధమావహ మాదయ స్వ స్వాహా-
కృతం వృషభ వక్షి హవ్యమ్ ” ॥ అనేన ఘృతమ్ ॥

స హి రత్నానీత్యస్య శ్యావాశ్వస్సవితా గాయత్రీ ॥

“స హి రత్నాని దాశుషే సువాతి స వితా భగః । తం భాగం
చిత్రమీమహే ” ॥ అనేన నవ రత్నాని ॥

యా ఓషధీరితి మస్త్రస్య అథవణో భిషగోషధయో-
నుష్టుప్ ॥

“యా ఓషధీః పూర్వా జాతా దేవేభ్యస్త్రీయుగం పురా ।

మనేను బభ్రూణామహం శతం ధామాని సప్త చ ” ॥

అనెన శతౌషధాని ॥

తదభావే దశ మూలాని । తదభావే సువణం వా ॥

గన్ధద్వారామిత్యస్య ఆనన్దకడమశ్శ్రీరనుష్టుప్ ॥

“గన్ధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్ ।

ఈశ్వరీం సవభూతానాం తామిహాపహ్వయే శ్రియమ్” ॥

ఇతి గన్ధమ్ ॥

“అయన తే పరాయణై దూర్వా రోహన్తు పుష్పిణీః ।

హ్రదాశ్చ పుణ్డరీకాణి సముద్రస్య గృహ ఇమే” ॥

అనెన అక్షతా ॥

పుష్పాణి దద్యాత్ ॥ అష్టదశపద్మాశ్శీతరజతపీఠం, కుశాసనా-

సీనాం కుణ్డికాజపమాలాధారిణీం రాజతీం మాకణ్డేయప్రతిమాం

చ సమ్పాద్య, కుమ్భోపరి నవవస్త్రమాచ్ఛాద్య తదుపరి రజత-

పీఠం నిధాయ తదుపరి మాకణ్డేయప్రతిమాం ప్రణవేన సంస్థా-

ప్య, కుమ్భే వరుణపూజాం కుర్యాత్ ॥ తత్రాయం క్రమః :-

వరుణం హంసపుష్పస్థం దక్షిణేనాభయప్రదమ్ ।

నామేన నాగపాశం తు ధారయన్తం సురూపిణమ్ ॥

మానినం మహాకాయమపాం పతిం సంచిన్త్యావాహ్య ॥

నామమన్త్రేణాసనాద్యుపచారాన్కృత్వా వరుణవాచకసూక్తాని

జపేత్ । స్వస్యాశక్తావన్యేన పాఠయేత్ ॥ తతో రజతపీఠే మధ్యస్థ-

ప్రతిమాయాం మాకణ్డేయమావాహయేత్ ॥

తత్రాయంక్రమః :-

రాజతాపదశపద్దైకణికామధ్యే సంస్థితం సోమకులౌఢ్యవం
కుశాసనాసీనం కుణ్డికాజపమాలినం మాకాండేయం సంచిన్త్యైవా-
హ్య, దశేషు గణనాయకాదిదేవతాః ప్రణవపూర్వకం చతుర్థీవిభ-
క్తాన్వితనమోఽన్తైస్తత్తన్నామనునై ౧రావాహయేత్ ॥
తత్రతాయం క్రమః:—

వాయవ్యపద్దశే — పద్మపత్రసజ్జాశాయ గణనాయ-
కాయ నమః ॥ ఈశానదశే—ఆదిత్యాయ, చంద్రాయ, అజ్ఞారకా-
య, బుధాయ, బృహస్పతయ, శుక్రాయ, శనైశ్చరాయ, రా-
హవే, కెతుభ్యో నమః ॥ ఆగ్నేయదశే—క్షేత్రపాలకాయ । నై-
ర్వత్యదశే మృత్యుంజయాయ ॥ పూర్వదశే—కృత్తికాభ్యో న-
మః, రోహిణ్యై, మృగశీమాయ, ఆద్రాద్యై, పునర్వసు-
భ్యమ్, పుష్యాయ, ఆశ్లేషాభ్యః ॥ దక్షిణదశేమఘాభ్యః, ఫల్గునీ-
భ్యమ్, ఉత్తరఫల్గునీభ్యమ్, హస్తాయ, చిత్రాయై, స్వాత్యై, వి-
శాఖాభ్యమ్ ॥ పశ్చిమదశే—అనూరాధాభ్యః, జ్యేష్ఠాయై, మూ-
లాయ, పూర్వాషాఢేభ్యః, ఉత్తరాషాఢేభ్యః, అభిజిత్, శ్రవణా-
య ॥ ఉత్తరదశే—శ్రవిష్ఠాభ్యః, శతభిషజే, పూర్వభాద్రాభ్యః,
ఉత్తరభాద్రాభ్యః, రెవత్యై, అశ్వినీభ్యమ్, భరణీభ్యమ్ ॥

పూర్వదశే—మేషాయ, సింహాయ, ధనుషే ॥ దక్షిణదశే-
వృషభాయ, కన్యాయై, మకరాయ ॥ పశ్చిమదశే — మిథు-
నాయ, తులాయై, కుంభాయ ॥ ఉత్తరదశే—కర్కాటకాయ,
వృశ్చికాయ, మీనాయ ॥ ఏవమేతా దేవతా ఆవాహ్య ॥ పద్మ-
బాహ్యే — షష్ఠ్యాదిదేవతాస్సాన్తాస్సపరివారా ఆవాహయేత్ ॥
తత్రతాయం క్రమః:—

ప్రథమతః పూవభాగే—పక్షిదేవతాయై ॥ ఆగ్నేయై—
 ధిషణాయై, వృద్ధమాత్రై, గౌరై, శకపూతనాయై ॥ దక్షిణద-
 శే—గౌరై, పద్మాయై, శచై, మేధాయై, సావిత్రై, వి-
 జయాయై, జయాయై, దేవసేనాయై, స్వధాయై, స్వాహాయై ॥
 నైర్ఋతే—పుణివై, అద్భ్యుః, తెజసే, వాయవే, ఆకాశాయ ॥
 పశ్చిమే—బ్రహ్మణే, విష్ణవే, మహేశ్వరాయ ॥ వాయవ్యే—మ-
 నసే, బుద్ధయే, అహజ్కారాయ ॥ ఉత్తరే—చంద్రమసే, ఆది-
 త్యాయ ॥ ఐశానే—అశ్వత్థామ్నై, బలయే, వ్యాసాయ, హను-
 మతే, విభీషణాయ, కృపాయ, పరశురామాయ, ఏవమేతాదేవతా
 ఆవాహ్య పాడశోపచారై స్సమూజ్య, కృతాంజలిస్సమూర్ధ-
 యేత్ ॥ తత్ర మన్తాః—

రత్నగభా సుమజ్జల్య చూతపల్లవశోభిత ।

చందనాక్షతపుష్పాఘ్య పూర్ణాకుమ్భ నమోఽస్తు తే ॥

ఇతి కుమ్భమ్ ॥

ఆయుఃప్రద మహాభాగ సోమవంశవివర్ధన ।

మహావ్రత మునిశ్రేష్ఠ మాకణ్డేయ నమోఽస్తు తే ॥

మాకణ్డేయ మహాబాహూ సప్తకల్పాంతజీవిత ।

ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యమస్తాకం పరదో భవ ॥

నవనపాకాయషం ప్రాప్య తపసా మహతా పురా ।

సప్తకల్పం కృతం యేన ఆయుష్యం మే ప్రయచ్ఛ తు ॥

ఇతి మన్తైర్మాకణ్డేయమ్ ॥

ఆయుర్దేహి యశో దేహి శ్రియం దేహి త్వమేవ చ ।

పుత్రాన్పత్రాన్ప్రపత్రాంశ్చ దేహి మే గణనాయక ॥

ఇతి గణనాయకమ్ ॥

షష్ఠీదేవి నమస్తుభ్యం సూతికాగృహశాయినీ ।

పూజితే పరయా భక్త్యా దీఘమాయుః ప్రయచ్ఛ మే ॥

ఇతి షష్ఠీదేవతామ్ ॥

ధిషణా వృద్ధసూతా చ శౌరీ చ శకపూతనా ।

ఆయుదాఽత్రోభవన్వైతా అద్య జన్మదినే మను ॥

ఇత్యాయుదాఽత్రీః ॥

క్షీత్యబ్యాయువియ తైజోబ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః ।

నూమేవ హి సదా పాన్తు మాకణ్డేయో భవామ్యహమ్ ॥

ఇతి పంచ భూతాని, బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాంశ్చ ॥

మనో బుద్ధిరహజ్కారశ్చంద్రాదిత్యౌ తు దేవతాః ।

నూమేవ హి సదా పాన్తు చిరంజీవీ భవామ్యహమ్ ॥

ఇతి మనోబుద్ధ్యహజ్కారాః, చంద్రాదిత్యౌ చ ॥

ద్యౌణపుత్ర మహాభాగ రుద్రతేజస్సముద్భవ ।

భవాయుబలదో మే త్వనుశ్వత్థామన్నమోఽస్తు తే ॥

ఇత్యశ్వత్థామానమ్ ॥

వైత్యేంద్రకలసమ్భూత బలె దానక్రియారత ।

ప్రపన్నశ్శరణం త్వం చ దీఘమాయుః ప్రయచ్ఛమే ॥

ఇతి బలిమ్ ॥

సాస్రప్తం వై యద్భవిష్యదతీవ జ్ఞానవాన్యమిన్ ।

నారాయణాంశసమ్భూత మమాద్య పరదో భవ ॥

ఇతి వ్యాసమ్ ॥

అజ్ఞానాగభాసమ్భూత కపీంద్రసచిప్రాత్తమ ।

రామప్రియ నమస్తుభ్యం మానూమౌ రక్ష సవదా ॥

ఇతి హనూను న్నమ్ ॥

విభీషణ నమస్తుభ్యం రామపాదాబ్జపూజక ।

ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం దేహి పాలస్త్యనందన ॥

ఇతి విభీషణమ్ ॥

ద్విజేంద్ర భారతాచార్య నవశాస్త్రవిశారద ।

శరణం త్వం ప్రపన్నోఽస్మి కృప మాం రక్ష సర్వదా ॥

ఇతి కృపమ్ ॥

రణుకెయ మహావీర్య కాతకవీర్యకులా న్తక ।

ఆయుః ప్రయచ్ఛ మే రామ జామదగ్న్య నమోఽస్తుతే

ఇతి పరశురామమ్ ॥

ఏవమెతా దేవతాస్సన్పూర్ణః, భక్తిపూర్వకం దణ్డ-
వత్ప్రణామ్య, గ్రహయజ్ఞకుమ్భే నూకణ్డేయపూజాకుమ్భజల-
మాసిచ్య, తత్ర కిశ్కిజ్జలం ప్రాశయేత్ । తతో వెదజ్ఞాః బ్రా-
హ్మణాః శుభాధీనః తత్సమీపే యజమానస్య గ్రహయజ్ఞాజ్ఞాభి-
షేకం కృత్వా రక్షం కుర్యః ॥ తత్రతాయం క్రమః :—

దీపం ఫలం దూర్వాం పుష్పం గోరొచనం దపణం దధి
సిద్ధాథాన్ ఘృతం సువణమన్నం చ యథాక్రమం ప్రాక్-
సంస్థముత్తరసంస్థం వాఽఽసాద్య । యజమానాగ్నే త్వమితి
మన్త్రేణాసాదితద్రవ్యసమీక్షణం కారయిత్వా, యుక్ష్మాన్తి బ్రహ్మ-
మితి మన్త్రేణ పూర్వాసాదితగోరొచనేన యజమానస్య మూ-
ర్ధ్ని సంలిఖ్య, తేజోసీతి మన్త్రేణ మన్త్రావృత్త్యా ఘృతేన తచ్ఛ-
క్షుషీ అక్త్వా, దధిక్రావ్య ఇత్యృచా దధ్నా లలాటే తిలకం
కృత్వా,

“ కాణ్డతాన్డతన్డ్రోహన్తి పరుషఃపరుషః పరి ।

ఎవా నో¹ దూ²వై³ ప్ర⁴తను⁵ సహ⁶సై⁷ణ శ⁸తై⁹న చ¹⁰ ॥

ఇతి మన్త్రాభిమన్త్రితాం దూర్వాం శిరసి నిక్షిప్త్య, ఏతేన
రుద్రా వసవ ఇతి మన్త్రేణ సిద్ధాథాన్ శిరసి ప్రక్షిప్త్య, యాః
ఫలినీయాం ఇత్యౌచా యజమానేన ఫలనమస్కారం కారయి-
త్వా, శ్రీశ్చ మ ఇతి మన్త్రాభిమన్త్రితం పుష్పం శిరసి ప్రక్షిప్త్య,
ఆకృష్ణేనైతి మన్త్రేణ దవణే ముఖదశనం, జ్యోతిరసీతి దీపస-
మీక్షణం, భూరసి శ్రేష్ఠ రశ్మీనాం ప్రాణపాః ప్రాణం మే పా-
హీతి భూమిస్పృశనం, యదా బహ్నమిత్యౌచా సువణణ-
మస్కారం, అన్నపతేన్నస్య స ఇతి మన్త్రాన్ననమస్కారం చ
కారయిత్వా, రక్షోభూతప్రెతపిశాచానాం భయనివృత్త్యర్థం
సితాసితదూర్వాః నిమ్బపత్రాణి గోరోచనం న్యగ్రాధపల్లవాన్
సిద్ధాథాన్ పశ్చ రత్నాని చ శుద్ధపస్త్రే నిక్షిప్త్య గ్రాగ్నిం కృత్వా,
దీపూయత్వైతి మన్త్రేణ తస్య దక్షిణహస్తే బధ్వా, అఖణ్డితాన్
సదూర్వాన్ శుభశాల్యక్షతాన్ గృహీత్వా, దేవస్య త్వైతి
మన్త్రేణ, సరస్వత్యా అధీతి మన్త్రేణ, అశ్వినావతిరితి మన్త్రేణ,
ఆయుష్యం వచస్యమితి సూక్తేన, స తద్రతుంసీతి మన్త్రేణ చ
తానక్షతానభిమన్త్ర్య సాదరం తస్య శిరసి ప్రతిమన్త్రం మన్తానై
| పక్షిపెయః ||

తతో యజమానో గురవే శతమానసువణః॥ విధివద్ద-
ద్యాత్ ॥ తత్రాయం క్రమః :—

దేశకాలా సజ్జీత్యః మమ దీహాయః(పా ప్తి ద్వారా
శ్రీ సరమేశ్వరప్రీత్యథః శతమానదానం కరిష్య ఇతి సజ్కల్పస్య

శుభస్థలం గొమయేనాపలిష్య । తత్ర సితాసితతణ్డలూక ప్రక్షిప్య
తన్తధ్యే అష్టదశపద్మం లిఖత్వా । తస్మిన్యథాశక్తి శతమానహి-
రణ్యం నిధాయ । తత్ర కమలాసనస్థమీశం బ్రహ్మణమావాహ్య ।
షోడశోపచారైరభ్యచ్యుతా । తథా గురుభూతం విప్రం బ్రహ్మబు-
ద్ధ్యా సమభ్యచ్యుత దద్యాత్ :-

శతమాన శతాయుస్త్యం శతవీయశ్శతేంద్రియః ।

అతస్త్యాం సమ్యయచ్చామి శతమాయుః ప్రయచ్ఛ మే ॥

ఇతి మన్తేణ శతమానం సమ్యాభ్యుక్తా । సగన్ధాక్షతపు-
ష్పాదకం గృహీత్వా । వామహస్తే శతమానం స్పృశత్ అముక-
గోత్రోద్భవాయ అముకశర్మణై బ్రాహ్మణాయ । అముకగోత్రో-
ఽముకశర్మాఽహమిదం శతమానసువణమగ్నిదైవత్యం శతా-
యుఃకామస్తుభ్యం సమృద్ధదే న మమేతి దత్వా । విధివద్ద-
క్షిణాం దత్వా । యథాశక్తి గోభూహిరణ్యతిలదానాదికం కృ-
త్వా । ఆచార్యాయ మాకణ్డేయప్రతిహం సదక్షిణాం దత్వా ।
మాహూతికాభిహితే ముహూతే నవవస్త్రగన్ధమాల్యాదిధా-
రణం కృత్వా । సువాసినీభినీరాజితవిగ్రహం బ్రాహ్మణైరాశిషా
గృహీత్వా కుముదాదిపూజాం కుర్యాత్ తత్రాయం క్రమః :-

ప్రాణానాయమ్య దేశకాలా సక్ష్మీత్యుక్తా । మమాబ్జపూ-
తిః ధివసే ఆయురభివృద్ధియశః పుష్ట్యాగ్యసౌఖ్యసౌభాగ్యప్రాప్తి-
ద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం కుముదాదిపూజాం కరిష్య ఇతి
సంకల్ప్య । షోడశసంఖ్యాకాస్సువాసినీశ్శుభాసనేషూపవేశ్య :-

కుముదా మాధవీ గౌరీ రుద్రాణీ పార్వతీ ఉమా కాలీ
సరస్వతీ సావిత్రి బ్రహ్మపియా సతి మేధా తుష్టిః పుష్టిః నృపక్షి-
మ్ముపరిత్రాణా జీవన్తితి షోడశసంఖ్యాకాః దేవతాస్తావాహ్వా ।

గన్ధమాల్యాదిభిరభ్యచ్యుః । ధూపదీపోపహారాన్మృత్వా । షాడ-
శసంఖ్యాకేషు సవశూపేషు యథాశక్తి సమ్పాదితభిర్యోగీన్
ప్రక్షిప్యాన్యశూపైస్తాన్యసాయనాన్యాచ్ఛద్య, కుముదాది-
స్వరూపభ్యస్సమ్ప్రదదె సమమేతి తాభ్యో దత్వా ।

ప్రియంతాం కుముదాద్యాశ్చ బల్లప్రాణవివర్ధనాః ।

బలేన యశసా పుష్ట్యా సహాయువధాయన్తు మే ॥

ప్రయచ్ఛన్తు సదాఽఽరోగ్యం సౌఖ్యం సౌభాగ్యమేవ చ ॥

ఇతి సమ్ప్రభ్యుక్తః । కర్తాన్తై కతకవ్యస్వస్తివాచనం కృత్వా ।
ఆచార్యాదిభ్యో యథాశక్తి దక్షిణాం దత్వా తాన్సోజయిత్వా
తేభ్య ఆశిషాః గృహీత్వా తాన్మమస్కృత్య గృహదేవతా గు-
రూంశ్చ సమ్ప్రజ్య సమస్కృత్య స్వయం హృష్టమనా బద్ధభి-
స్సహ తిలనకుప్తూర్వకం భుక్త్వా బ్రహ్మచారీ దినశేషం నయేత్ ॥

ఇతి శ్రీనృసింహీయే ప్రయోగపారిజాతే షాడశకర్మకాండే

అబ్ధపూతిప్రకరణమ్.

—: ౦ :—

—: అథ జన్మనక్షత్రకతకవ్యవిధిః :—

అథ జన్మదివసప్రసక్తాత్ జన్మనక్షత్రై కతకవ్యవిధిరభిధీయతే ॥

అత్ర భగవాన్ శౌనకః :—

అథ స్వజన్మనక్షత్రై స్నాతశ్శుక్లామ్బరౌ నృపః ।

కృతకాతుకబద్ధశ్చ సర్వాభరణభూషితః ॥

నక్షత్రదేవతాపూజాం కుర్యాద్ధురసమన్వితః ।

ఆచార్యేణైవ హోతవ్యో హోమస్సర్వత్ర భూషణేః ॥

స్థణ్డిలాద్యాజ్యభాగాంతం కృత్వా సర్వం యథాక్రమమ్ ।

మూర్వాఘృతాక్తా జహుయాదప్యేత రశతాహుతిః ॥

యదైవతాకం నక్షత్రం మస్త్యస్తదైవతస్త్యస్తతః ।

తతస్త్విష్టకృదాదిం చ హోమశేషం సమాపయేత్ ॥

గోభూహిరణ్యవస్త్రాద్యైశ్చ బ్రాహ్మణాన్పుజయేన్నృపః ।

తస్త్విన్నహని సర్వత్ర దేవతాయతనాని చ ॥

యద్దుఃఖతాన్ సర్వవర్ణాన్ మోచయేన్నృపతిస్తతః ।

ద్విజాన్సర్వానథాభ్యచ్యత్ తస్త్విన్నహని కారయేత్ ॥

తుష్టానితి శేషః ॥

పూజయిత్వా విధానేన పూజనీయాన్స్వబంధవాన్ ।

న హింస్యాత్సర్వభూతాని తదహస్తు విశేషతః ॥

సర్వం సమాచరన్ రాజా నుఖి భవతి సర్వదేతి ॥

అత్రాపేక్షితనక్షత్రదేవతాస్తన్మంత్రాంశ్చ న ఏవాహః—

శౌనకౌహం ప్రవక్ష్యామి హోమం నక్షత్రసంజ్ఞితమ్ ।

ఆయురారోగ్యసిద్ధ్యథాం ద్విజానాం భావితాత్మనామ్ ॥

అన్వాధానాదికం కృత్వా ఆజ్యభాగావసానకమ్ ।

అగ్నిః ప్రజాపతిస్సోమో రుద్రోఽదితిబృహస్పతి ॥

సహశ్చ పితరోఽర్యామా భగశ్చ సవితాఽపి చ ।

త్వష్టా వాయుస్తథేంద్రాగ్ని మిత్ర ఇంద్రోఽథ నైరృతిః ॥

ఆపశ్చ విశ్వేదేవాశ్చ బ్రహ్మ విష్ణువసుస్తథా ।

వరుణోఽజైకపాచ్చైవ అహిబుధ్న్యస్తథైవ చ ॥

పూషాఽశ్వినౌ యమశ్చైవ అష్టావింశతిరీరితాః ।

మంత్రాస్తు దేవతాశ్చైషాం నక్షత్రాణాం యథాక్రమమ్ ॥

అగ్నయేఽవ్యగ్నిమూర్ధేతి ప్రాజాపత్యం ప్రజాపతేః ।

త్వం సోమాసీతి సోమాయ ప్రవః పాంతం రుద్రాయ చ ॥

అతితిక్త్యాకరదిత్యాశ్చ బహుస్సత్యం బృహస్పతేః ॥

కేతుం కృణ్వంశ్చ సర్వభ్యః పితౄ ఆహం పితౄనితి ।
 అన్యక్షరా ఇత్యయన్మై శంనోదేవీభాగాయ చ ॥
 సవితా పశ్చాత్సాత్సాత్తే త్వష్టే త్వష్టారమగ్రజామ్ ।
 వాయ ఉక్థభిర్వాయవే ఇన్ద్రాగ్న్యోగీభిరేవ చ ॥
 మిత్రం వాయుం చ మిత్రాయ ఇన్ద్రాయ ప్రససాహిషే ।
 ఉదీరతాం మహాపితౄ ఆహో అస్మానపాం తథా ॥
 విశ్వేదేవాశ్చ విశ్వేభ్యో బ్రహ్మ జజ్ఞేతి బ్రహ్మణే ।
 విష్ణవే తద్విప్రాసశ్చ ఉస్రావేదేతి వాసవే ॥
 ఇమం మే వరుణాయేతి శంనో అజ ఏకపాత్ ।
 అహిబుధ్న్యదేవతాయై అహిబుధ్న్య ఉత శృణోత్ ॥
 పూషేమా ఆశేతి పూష్టే అశ్వభ్యామశ్వినేతి చ ।
 యమాయ ఘృతవద్ధవిమన్త్రైణ తు యమాయ చ ॥
 సమిదాజ్యచరూణాం చ అహ్మవిశతిమాహుతీః ।
 స్యక్షాస్య దేవతాయై తు హోమం కుర్యాదతద్విధిః ॥
 మాసిమాసి ఋతావృతౌ వత్సరేవత్సరే తథా ।
 ముఞ్చామి త్వేతి షడ్భిశ్చ సోమేనాదిత్యా బలినేతి ॥
 తతశ్చ స్విష్టకృదాది హోమశేషం సమాపయేత్ ॥
 దద్యాద్ధిరణ్యం ధేనుం చ ఆచార్యాయ ప్రయత్నతః ।
 బ్రాహ్మణానోజయేత్పశ్చాత్సవకామాథాసిద్ధయే ॥ ఇతి.
 విష్ణుధర్మోత్తరే పుష్కరం ప్రత్యాహ పరశురామః :—
 స్నానమన్యత్సమాచక్ష్య భగవన్పుష్టివర్ధనమ్ ।
 స తృప్తిమధిగచ్ఛామి తవ వాక్యామృతం పిబన్ ॥
 పుష్కరః :—
 జన్మనక్షత్రగే సోమే సర్వాపధిసమన్వితమ్ ।

కుమ్భం తు పూజితంకృత్వా స్నపనం చైవ కారయేత్ ॥
 స్నాతశ్చైవాచయేద్దేవం వాసుదేవం జగత్పతిమ్ ।
 నక్షత్రదేవతాం చంద్రనక్షత్రం వరుణం తథా ॥
 వాయుమాయుధసీతాద్యం ఛత్రం సమ్పూజయేత్తథా ।
 యథోక్తదేవతాలిక్ష్ణమన్త్రైశ్చ జహుయాద్భృతమ్ ॥
 శక్త్యా చ దక్షిణా దేయా బ్రాహ్మణభ్యో భృగుతమ ।
 తతోఽనులిప్తసురభిః స్రగ్వీ వివిధభూషణః ॥
 తిష్ఠేన్ననుజశామదూల హవిష్యాశీ జితేంద్రియః ।
 ఉపవాసం వినాఽప్యేతత్ స్నానం పుష్టిప్రదం తథా ॥
 అలక్ష్మీపరిహారాభం కలిదుస్స్వప్ననాశనమ్ ॥
 సవ=వ్యాధిహరం పుణ్యం పవిత్రం పాపనాశనమ్ ॥
 మాతృస్థానం చ జగతాం జన్మతారాభిధీయతే ।
 చంద్రయాసీ చ భగవాన్పితా విష్ణుః ప్రకీర్తితః ॥
 తస్మాత్సనప్రయత్నేన జన్మనక్షత్రసంస్థితమ్ ।
 భద్రం సమ్పూజయేచ్ఛంద్రం జన్మక్షం చ విశేషతః ॥
 పూజాం సదా చంద్రమసస్తు కృత్వా
 జన్మక్షంసంస్థస్య భృగుప్రధాన ।
 కామానవాహ్నితి సరస్తు సర్వాన్
 సుఖ తథా స్యాద్భువి నష్టపాప్తా ॥
 ఎకమాసి ద్విజన్మక్షే అన్యక్షే జన్మ చాచరేత్ ।
 తస్మిన్నక్షత్రఖణ్డేతు అన్యఖణ్డే సమాచరేత్ ॥
 ఉదయవాహ్నిజన్మక్షే తస్మాద్ద్రాహ్మ్యం తు జన్మతః ।
 సజ్జవవాహ్నిజన్మక్షే తస్మాద్ద్రాహ్మ్యం తు జన్మతః ॥
 సజ్జవాహ్నిజన్మక్షే తచ్చ జన్మ వరం శుభమ్ ।

అయుష్యహూమం కృత్వా చ దిగీశాసచయేద్బుధః ॥
 దేవాంశ్చ వైదికాన్విప్రా గురూ బధ్ధానుహృజ్జనమ్ |
 ప్రణమ్య పూజయెద్విప్రా గర్భమాల్యానులేపనైః ॥
 సవామృరధహౌ భూత్వా యుక్తస్సగ్వస్త్రభూషణైః |
 గురుప్రణామం కృత్వా చ రాజా చ మహిషీసఖః ॥
 నిగళేభ్యా విసృజ్యాథ మనుజాన్నిగ్తేష్వృతాన్ |
 అన్యాని పుణ్యకర్మాణి ప్రకువీత యథావిధి ॥
 పాపకర్మ న కువీత యస్తాచ్ఛతగుణం భవేత్ |
 అత్ర పావణశ్రాద్ధమపి కర్తవ్యమ్ ॥

తథాచ చన్ద్రికాయాం మనుః :—

గ్రహణై చ వ్యతీపాతే నవసస్య సమాగతే |

జన్మక్షే గ్రహపీడాయాం శ్రాద్ధం పావణవృత్తే ॥ ఇతి ॥

అథ జన్మనక్షత్రే సారవారాదియోగే శాన్తివిశేష ఉక్తః ॥

శుద్ధదిపికాయామ్ :—

సారారయోధినయుతే దేయమృత్యై చ కాశ్చనమ్ ॥

జన్మక్షే చ యది స్యాతాం వారా భామశ్చ నైశ్చరం ॥

మాసస్య కల్తపో నామ మనోదుఃఖప్రదాయకః |

తస్య సర్వోపధిస్నానం గురువిప్రసురాచారమ్ ॥

సురా మాంసీ వచా కుప్తం శైలేయం రజనీద్వయమ్ |

శతాచమృకముస్తాశ్చ సర్వోపధిగణస్తన్మృతః ॥

యస్య జన్మక్షేమాసాద్య రవిసంక్రమణం భవేత్ |

తస్మాత్సాభ్యస్తరే తస్య రోగక్లేశౌ ధవక్షయః ॥

తగరసోరుహాప్తే రజనీసిద్ధాథకలోద్ధ్రసం యుక్తే |

స్నానం జన్మని ఋక్షే రవిసంక్రాంతౌ నృణాం శుభదమితి ॥

—:—:—

—: జన్మనక్షత్రదివసకృత్యప్రయోగః :—

యజమానః కృతనిత్యక్రియో గృహస్యేశానదిగ్భాగే గోమ-
యేనోపలెపితే రజ్జవల్లికయానురంజితే శుద్ధస్థలే నవమవ్రణం మ-
నోహరం సుశుద్ధం సూత్రవెష్టితం సుదృఢం మృత్తయకలశమాక-
లశెష్టితి మస్త్రైణ సంస్థాప్య గణ్ణాదిజలపూరణాద్యభిమన్త్రణాంతం
కృత్వా, తేనోదకేన స్నాత్వా శుక్లామ్బరధరౌ యథావిభవమల-
ఙ్కృతస్సోత్తరచ్ఛదే భద్రపీఠాసనే ఉపవిశ్య, స్వస్తివాచనద్ర-
వ్యాణ్యాసాద్య సుముఖశ్చైత్యాదికముచ్చాయః ప్రాణానాయమ్య
సంకల్ప్య, దేశకాలా సజ్జీత్యక్ మమ జన్మనక్షత్రదివసే గ్ర-
హయజ్ఞం వాసుదేవాదిపూజాం దూర్వాహోమమాయుష్యచ-
రుహోమం చ కతుకం తదాదౌ శుద్ధివృద్ధ్యభ్యుదయసిద్ధిద్వారా
శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం బ్రాహ్మణైస్సహ స్వస్తిపుణ్యాహవాచనం
కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య ఇత్యాది పుణ్యాహశేషం సమాప్యా-
ఙ్కురాపణం కౌతుకబంధం గ్రహయజ్ఞం చ పూర్వోక్తప్రకా-
రేణ కృత్వా, వాసుదేవాదిపూజాం కుర్యాత్ । తత్రతాయం క్రమః -
ప్రథమతో వాసుదేవం జగత్పతిం జన్మనక్షత్రాధిదేవతాం
చన్ద్రంజన్మనక్షత్రం వరుణం చైతాః పంచ దేవతాః స్థణ్ణిలే తత్త-
న్నామమస్త్రైరావాహ్య ఆసనాద్యుపచారాన్కృత్వా వాహనా-
యథపీఠచ్ఛత్రాణి సమ్పూజ్య, ఆయుష్యచరుహోమాజ్జభూతం
యథాశక్త్యున్నం బ్రాహ్మణాయ దత్వా, హోమం కుర్యాత్ ।
అథవా స్వస్యాశక్తౌ ఆచార్యేణ కారయేత్ । తత్రతాయం క్రమః:-
ఆచార్యః ప్రాణానాయమ్య దేశకాలా సజ్జీత్యక్,

MS. 174A. 17409A
PAR. 174A
K. 174A. 17409A
Ed.

యజమానస్యాముకనక్షత్రైముకగాశౌ జాతస్యాముకనామధే-
యస్యామురభివృద్ధిద్వారాశ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం తస్య జన్మనక్షత్రే
వాసుదేవాదిపంచదేవతానామాజ్యహోమం కల్పోక్తవిధినా దూ-
ర్వాహోమమాయుష్యచరుహోమం చ కరిష్యామితి సజ్జ-
ల్పవ్యవసేపనాద్యగ్నిప్రతిష్ఠాపనాంతం కర్తృ కృత్యాగ్నిం ధ్యాత్వా
పునః ప్రాణానాయమ్య దేశకాలా సజ్జీత్య అస్య యజమానస్య
జన్మనక్షత్రదివసే ఆయురభివృద్ధిద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం
వాసుదేవాదిపంచదేవతానామాజ్యహోమదూర్వాహోమాయు-
ష్యచరుహోమేషు దేవతాపరిగ్రహణం ఇత్యాది చక్షుషీ ఆ-
జ్యేనేత్యంతముక్త్యా వాసుదేవం నక్షత్రాధిపం చంద్రం జన్మనక్ష-
త్రం వరుణం చైతాః ప్రధానదేవతాః అష్టోత్తరశతాష్టావింశత్య-
ష్టసంఖ్యాకాన్యతమాజ్యద్రవ్యేణ జన్మనక్షత్రాధిదేవతా అష్టోత్త-
రశతవారం ఘృతాక్తదూర్వాద్రవ్యేణ విశ్వానైవా దశవార-
మగ్నిం షోడశవారం జాతవేదసమగ్నిమేకవారం చరుద్రవ్యేణ ।
స్విష్టకృదాది సద్యో యత్య ఇత్యంతముక్త్యా వ్యాహృత్యా-
గ్నావాధాయ పరిసమూహనాద్యాజ్యే దర్శాగ్రద్వయక్షేపణాంతం
కృత్వా । సిద్ధాన్నమగ్నిసమీపే నిధాయ అగ్నావధిశ్రిత్య అభి-
ఘోయోదగుద్వాస్య అగ్నయజ్యయోమధ్యే సీత్వా ఆజ్యాద్దక్షి-
ణత ఆసాద్య పునరభిఘోరణాద్యాజ్యభాగాంతం కృత్వా—ఓం
జగత్పతయే వాసుదేవాయ స్వాహేతి మన్త్రేణ వాసుదేవమ్ ।
తత్తజ్జన్మనక్షత్రాధిపమన్త్రేణ జన్మనక్షత్రాధిపమ్ । ఆస్యాయస్య
సమేతు త ఇతి సోమమ్ । పూర్వోక్తజన్మనక్షత్రమన్త్రేణ జన్మ-
నక్షత్రమ్ । ఇమం మే వరుణేతి మన్త్రేణ వరుణం చోద్దిశ్య స-
జ్జల్పసంఖ్యాయాఽఽజ్యం హుత్వా తత్తద్దేవతాభ్య ఉద్దిశ్య

నీరాజితవిగ్రహా గృహదేవతాం గురూన్నమస్కృత్య కర్తానై క-
తావ్యస్వస్తివాచనం పూర్వవత్కృత్వాఽఽచార్యాదిభ్యో య-
థాశక్తి దక్షిణాం దత్వా తాన్భోజయిత్వా తెభ్య ఆశిషా గృహీ-
త్వా తాన్నమస్కృత్య బంధుభిస్సహ భుజ్జీత ॥

ఇతి శ్రీసృసింహీయ ప్రయోగపారిజాతే షోడశకర్మకాండే

—: జన్మనక్షత్రకర్తవ్యవిధిః :—

—: ౦ :—

—: అథ చౌలకమప్రకరణమ్ :—

త్రయీయవతిమస్తకస్ఫురదుదారముక్తామణిం

త్రిలోకపరిరక్షణక్షమధురీణగతామణిమ్ ॥

ప్రసన్నజనమానసప్రియవితీణాచింతామణిం

నృసింహమహమాశ్రయ నిఖిలదేవచూడామణిమ్ ॥

అథేదానీముద్దేశక్రమప్రాప్తచూడాకరణవిధిరభిధీయతే ॥

తత్ర తావత్కాలనిణయమాహ మనుః :—

చూడాకమ ద్విజాతీనాం సర్వేషామేవ ధర్మతః ।

ప్రథమేబై తృతీయే వా కర్తవ్యం స్మృతిచోదనాత్ ॥

యమస్తు :—

తతస్సంవత్సరే పూణే చూడాకమ విధీయతే ।

ద్వితీయే వా తృతీయే వా కర్తవ్యం స్మృతిచోదనాత్ ॥

కారణా :—

తృతీయే వత్సరే చౌలం కుర్వీతాశ్శత్రురాయణే ।

శుక్లపక్షే శుభక్షే తు కృత్వాఽఽభ్యుదయికం తథా ॥

యథాఽన్వయం వా కేషాంచిదుపనీత్యా సహృతే ।

స్వస్థ్యాది వాచయేత్పూర్వమృద్ధిపూర్తేషు కర్మసు

ఏతస్మిన్నేవ కాలే స్యాద్వృతస్నాతోపనాయనమ్ ।

అన్యత్రాపి వివాహస్యావ్యదితి సూత్రకృతో మతమ్ ॥

ఆహ పద్మరుశిష్యః :—

జాతాధికారజన్మాది తృతీయైబై తు చౌలకమ్ ।

యాదృశః కులధర్మస్సాన్యత్తాదృశం చౌలకమవా ॥

ఆద్యేబై కుర్వతే కేచిత్పశ్యమేన్యే ద్వితీయకే ।

ఉపనీత్యా సహైవేతి వికల్పః కులధర్మత ఇతి ॥

ఇదమత్ర గృహ్యమ్ :—తృతీయే వషే చౌలం యథాకుల-

ధర్మం వా ఇతి ॥ అస్యాధికః—కులధర్మోపదిష్టే వా కాలే

చౌలం కార్యమ్ ॥ జన్మప్రభృతి తృతీయే వషే వా కార్యమితి

న్యవస్థితవికల్పః । కేషాంచిదుపనయనేన సహ స్త్యత ఇతి ॥

అత్ర స్మృతిరూపేణాహాచార్యః :—

తృతీయే పశ్చామే వాబై చౌలకమప్రశస్యతే ।

సాగ్వో సమే సప్తమే వా సహోపనయనేన యేతి ॥

అత్ర భగవాన్ :—

వషే తృతీయే బాలస్య చౌలకమ సమాచరేత్ ।

అథవా పూర్వపురుషసమాచారనశాద్భవేత్ ॥

తదాత్తరాయణే పక్షే శుక్లే మాహూతకసంమతే ।

సక్షత్రగుణసమ్పన్నే ముహూర్తే చ సమాచరేదితి ॥

శ్రీధరీయే తు :—

వషే తృతీయేఽప్యథ పశ్చామైబై

గతత్రిభాగే ప్రవదన్తిచౌలమ్ ।

ఉదగ్గతేకై గురుశుక్రతేజః -

ప్రకాశితే ప్రియామ్ని చ శుక్లపక్షే ॥

తృతీయే వా పశ్చమే వా వషే ప్రాప్తే చౌలం వదన్తి ॥

తథా౭౭హ కాశ్యపః :—

జన్మక్షాణం చతుర్వింశాత్పరతశ్చౌలమాచరేత్ ॥

అథవా పశ్చమే వషే సావనైవైవ యోజయేత్ ॥

బృహస్పతిస్తు :—

తృతీయే౭పి శిశోగః ర్భాజన్మతో వా విశేషతః ॥

పశ్చమే సప్తమే చైవ స్త్రియాః పుంసో౭శవా సమమ్ ॥

అత్ర జన్మతో గభతశ్చైతేవముభయవిధిముఖ్యగౌణా-

త్తక ఇత్యాహుః ॥ తథాచ నారదః :—

జన్మతస్తు తృతీయే౭బై శ్రేష్ఠమిచ్ఛన్తి పణ్డితాః ॥

పశ్చమే సప్తమే వషే జన్మతో మధ్యమో భవేత్ ॥

అథమం గభతస్సాన్యత్తు దశమైకాదశై౭పి వేతి ॥

గతత్రిభాగమిత్యనేన మతాన్తరముచ్యతే :—

తృతీయే పశ్చమే వషే గతత్రిభాగే కతవ్యమితీతి ॥

తథా౭౭హ నృసింహః :—

తృతీయే పశ్చమే వషే గతభాగే తృతీయకే ॥

ఆదా చౌలం ప్రకతవ్యమితీతి కేచిత్ప్రచక్షత ఇతి ॥

—: అథాయనమాహ :—

ఉదగ్ధః తైర్క ఇతి ॥ అర్కే ఉత్తరభాగం గత ఇత్యర్థః ॥

దేవానామప్యస్య దివారూపత్వాత్ ॥

తథా౭౭హ శ్రీపతిః :—

శిశిరపూర్వమృతుత్రయముత్తరం

హ్యాయనమాహురహశ్చ తదామరమ్ ॥

భవతి దక్షిణమన్యదృతుత్రయం

నిగదితా రజనీ ముతాం చ సా ॥

దేవరాతశ్చ :—

ఉత్తరం దేవభాగస్సాన్వద్దక్షిణం యామ్యముచ్యతే ।
దేవభాగం గతే సూర్యే చూడాకమక సమాచరత్ ॥
అయన చోత్తరే సామ్యం దక్షిణే త్వశుభావహమ్ ।

—: అథ మాసనిణాయ: :—

జ్యోతిరణవె :—

మకరే సర్వసమ్పత్తిః కుమ్భే సంతానకారకః ।
మీనే మాసి సదా సౌఖ్యం మేషే సర్వార్థసాధనమ్ ॥
విజయం పృషథే విద్వాన్విధునె వంశవృద్ధికృత్ ।
కర్కటే బహురౌగిత్వం సింహే నష్టప్రజో భవేత్ ॥
షష్ఠే కులక్షయం విద్వాన్తులాయాం దేహనాశనమ్ ।
వృశ్చికే బంధునాశస్సాన్వద్విత్తనాశస్తు కార్దుకే ॥ ఇతి.

—: అథ గురుశుక్రమాధ్యనిషేధమాహ :—

గురుశుక్రతేజఃప్రకాశితే ప్ర్యామ్ని చేతి ॥

తథా౭౭హ బృహస్పతి: :—

ఉత్తరాయణగే సూర్యే విశేషాత్సేమ్యగోళకే ।
అధిమాసస్తు నిర్ద్యస్సాన్వత్సంసర్పాంహస్పతీ తథా ॥
గురుశుక్రౌ న దృశ్యేతే యదా౭తిస్ఫుటమమృతే ।
బాలవృద్ధాహ్వయః కాలః చౌతే నిర్ద్యస్తయోర్ద్వయోః॥

అథ జన్మమాసం నిషేధతి వ్యాసః :—

యో జన్మమాసే తురకర్తృ యాత్రాం
కణాన్య వేధం కురుతే౭తిమోహాత్ ।
మాసం స లోగీ ధనపుత్రనాశం
ప్రాప్నోతి మూఢో వధబంధనాని ॥

13104A PRAVOKA
PRAVOKA
Koutasasmi. ed
PRAVOKA Ed.

—: అథ పక్షనిర్ణయః :—

శుక్లపక్ష ఇతి || తథా౭౭హ బృహస్పతిః :—

శుక్లపక్షే శుభం ప్రోక్తం కృష్ణపక్షే శుభతరత్ ।

అశుభో౭౭న్యద్విభాగస్సాన్యత్రృష్ణపక్షే త్రిధా కృత ఇతి.

—: అథ నక్షత్రాణి విధీయన్తే :—

అదిత్యసామ్యవసువైష్ణవపౌష్ణతిప్య-

త్వాష్ట్రాశ్విచణ్డకిరణేషు దివా ప్రశస్తమ్ ।

స్వాతీవిధాతృవరుణోత్తరభాని మధ్యా-

న్యాహునిశాస్వధ న చ యురకమ౯ కార్యమ్ ॥

చణ్డకిరణౌ హస్తః । అత్ర పూర్వాధేన ఉత్తమాని న-

క్షత్రాణి దివా విధిశోచ్యన్తే । ఏషు నవసు నక్షత్రేషు చౌలమ-

తిప్రశస్తమ్ ॥

తథా౭౭హ బృహస్పతిః :—

హస్తాశ్వివిష్ణుపౌష్ణాశ్చ శ్రవిషాదిత్యపుష్యధమ్ ।

సామ్యచిత్రే నవక్షౌరే ఉత్తమా నవ తారకాః ॥

దివా ప్రశస్తమిత్యనేన చౌలకమ౯ణౌ దివైవ కర్తవ్యతా-

మాహ—తథాచ నారదః :—

నరాణాం నవనం పుంసః సీమన్తం కణ్వేధనమ్ ।

నామకమ౯క్రియా చౌలం విద్యారమ్భాపనాయనే ॥

దివా కార్యాణి చాన్యాని కర్తవ్యాని దివైవ హీతి ॥

మధ్యనక్షత్రాణాహ—స్వాతీతి । ఏతాని షణ్ణక్షత్రాణి చౌ-

లకమ౯ణి మధ్యమానీతి ॥ శిష్టాని ద్వాదశ నక్షత్రాణి అధమా-

నీత్యర్థాత్సద్ధమ్ ॥

త్రీణ్యుత్తరాణి వాయవ్యం దోహిణీ వారుణం తథా ।

తేరే పణ్యధ్యమాః ప్రోక్తాః శేషా ద్వాదశ గహితాః ॥

సమ్పది తేమథే మిత్రే సాధకే భేతిమిత్రభే ।

తేరకమక ప్రశస్తం స్యాచ్ఛీభనాంశగతే విధా ।

ఆద్యంశో విపది త్యాజ్యః ప్రత్యరే చరమోఽశుభః ॥

వధేత్యాజ్యస్త్రీతీయోఽశః శేషాంశా అతిశోధనాః ।

జన్మాప్తమే నిధా యాతే తేరమాయుఃక్షయాయ చ ॥

తస్మాచ్ఛన్ద్యాప్తమం వజ్యం సర్వథా క్షురకమణి ।

వై నాశికాఖ్యనక్షత్రే అష్టాశీత్యంశకం వినా ॥

శిష్టాంశాశ్శుభదాస్సవే జన్మనీన్దుగతాంశకాత్ ।

జన్మక్షం కర్తనక్షత్రం త్యాధానక్షం చ వజయేత్ ॥

సర్వథా తేరకర్తాద్యం కృతం చెల్లుప్రతాం ప్రజేత్ ।

కమకనక్షత్రం దశమమ్ । ఆధాననక్షత్రమేనవింశమ్ ॥

అణవే—జన్మత్రయే వాఽర్కేదివాకరాః—

వారేఽధిమాసే సితజీవమాధ్యే ।

పక్షద్వయే పర్వనిశాదినానై

తేరం యది స్యాత్కులనాశహేతుః ॥

అత్ర వసిష్ఠః—

మిత్రే పరమమిత్రే చ తేమే సమ్పది సాధకే ।

ఆయుష్యం కమక కుర్వీత ప్రశస్తే దినసే త్వథ ॥

నిధనే జన్మనక్షత్రే వై నాశే చన్ద్రమోఽప్తమే ।

విపత్కరే వధే తేరం ప్రత్యరే చ వివజయేత్ ॥

—: అథ తిథ్యాదయో విధీయన్తే :—

షష్ఠ్యప్తమీప్రతిపద స్తిథయశ్చ రిక్తా

వజ్యాశ్శశాఙ్కుగురుసోమజభాగవాణమ్ ।

వారాంశకోదయవిలోకనమిష్టమాహుః

తైరే తు కర్తణి న శౌక్రముశన్తి శావే ॥

తైరే కమణీతి ॥ పవ్యప్టమిప్రతిపదః ప్రసిద్ధాః । రిక్తా-
శ్చతుర్దశీనవమీచతుర్దశ్యః । చౌలె నజనీయాః ॥

తథా౭౭హ వసిష్ఠః :—

పక్షుచ్చిద్రాం చ నవమీం ఆద్యాం పశ్చదశీం తథా ।

హిత్యా తు తిథయస్సవాః ప్రశస్తాః యురకమణి ॥

ద్విత్రిపశ్చమనప్తమ్యామెకాదశ్యాం తథైవ చ ।

దశమ్యాం చ త్రయోదశ్యాం కార్యం తైరం విజానతా ॥

సృసిహశ్చహః :—

పవ్యప్టమీ చతుర్థీ చ నవమీ చ చతుర్దశీ ।

ద్వాదశీ దశకపూణెన్ద్రాప్రతిపచ్చైవ నిన్దితాః ॥

శకున్యాదీని విష్టిం చ వర్జయేత్ తైరకర్తణీతి ॥

—: అథ వారా విధియన్తే :—

తేషాం చతుర్ణాం వారాంశకోదయాంశ్చ నిరీక్షణం చ
సర్వం తైరే శుభమాహుః ॥

తథా౭౭హ వసిష్ఠః :—

రవేరక్షారకస్యైవ సూర్యపుత్రస్య చైవ హి ।

నిన్దితా దినసాః తైరే శేషాః కార్యకరాశ్శుభాః ॥

శశాఙ్కగురుసోమజెత్వత్ర శశాఙ్క ఇతి శుక్లపక్షచంద్రః ।

సోమజ ఇతి శుభసంయుక్తౌ బుధ ఇతి వివక్షితమ్ ॥

తథా౭౭హ బృహస్పతిః :—

పావగ్రహణాం వారాంశాః నిన్దితాశ్శుభకర్తణి ।

శుభగ్రహణాం వారా యే పూజితా బ్రహ్మణో మతమ్ ॥

సోమవారస్మితే పక్షే కృష్ణపక్షే విగహితః ।

బుధవారోఽశుభః ప్రోక్తః పాపగ్రహయుతే బుధే ।

పాపగ్రహేషు వారాద్యా విప్రణాం తు శుభా రవః ।

క్షత్రియాణాం క్షమాసూనార్విత్ శూద్రాణాం శనైశ్చభాః

అతొక్త శనివారవిధిస్సదై వ్రశ్యశూద్రవిషయ ఇత్యాహ నారదః :-

ద్రేక్కాణాది రవేర్ముక్తం విప్రాణాం తు విశేషతః ।

భామస్య క్షత్రియాణాం తు శనేన్ద్వైశ్శశూద్రయోరితి ॥

—: అథ రాశ్యాదయో విధియన్తే :—

కర్కశ్చనామిధునమీనతులోక్షనక్రా:

పూజ్యః క్రియాశిహరిచాపధరా జఘన్యా : ।

తే॥పి స్వవీర్యశుభదృష్టియుతా విధేయాః

చాలా ఘటశ్శుభయుతోఁపి నిషిద్ధ వచ ॥

కకే కకటః । ఉత్థౌ వృషభః । నక్రో మకరః । శేషః ప్రసి-
ద్ధాః । క్రియోమెషః । అశివృశ్చికః । హరి సింహః । చాపధరో ధ-
నుః । ఏతే చత్వారిరాశయశ్చైవ నిషిద్ధాః ॥ ఏతేఽపి చత్వారిః
స్వవీర్యయుతాః । వీర్యం బలమ్ । తచ్చ రాశీనాం శుభగ్రహయో-
గాత్ సమృద్ధ్యతే । తతః స్వవీర్యయుతాః శుభగ్రహదృష్టియుక్తా-
శ్చేద్విధేయా ఇతి ॥ కుమ్భస్తు శుభగ్రహయుక్తోఽపి నిషిద్ధ ఏవ ॥
తథాఽఽహ వసిష్ఠః :—

వృషభశ్చ కుశీరశ్చ యమః కన్యా తులాధరః ।

మకరశ్చైవ మిహిన్య ష్మరకమణి పూజితాః ॥

మొదట దుఃఖి మృగేంద్రే చ పృశ్చికే వ్యసనం మహత్ ।

రాజబాధా చ ధనుషి శుభయుక్తే న దూష్యతే ॥

విషశస్త్రజలైః ఘోరైః పీడ్యతే మరణాన్వితః ।

తౌర మత్యోః ఘటే లగ్నే శుభయుక్తే ప్రచక్షతే ॥

లగ్నానుకూల్యం భృగురాహః—

కృషిం ప్రయాణం తౌరం చ వివాహం ప్రాశసం తథా ।

శిశోవశస్త్రం చ యానం చ జన్మరాశౌ శుభం భవేత్ ॥

జన్మలగ్నై శుభం తౌరం మధ్యే వజ్యం వ్యయేఽష్టమే ॥

గగన్ముః—

జన్మరాశ్యుదయే షష్ఠే ద్వాదశే నిధనే తథా ।

శత్రుక్షేత్రే చ సీచేచ తౌరం నైవ ప్రకారయేత్ ॥

అత్ర విశేషమాహ సజ్జహకారః—

కశుంష్ఠవం త్యజేల్లగ్నం తౌరౌద్వాహగతీర్హినా ।

మృతిం వ్యయం చ సర్వత్ర ఎకమిత్రాధిపాచృత ఇతి ॥

—: అథ లగ్నగోచరమాహః—

సర్వేఽష్టమే న శుభదాశ్శుభదం వదన్తి

కెచిత్పితం సితదివాకరభౌమమన్దాః ।

కువన్తి దారభవనేఽప్యసుఖాని చాలె

స్యాచ్ఛుక్తుదస్తనఖక మన్సు సర్వమేవమ్ ॥

లగ్నాష్టమే సర్వగ్రహాన శుభాస్తథా క్తం జ్యోతిషాణావైః—

ఖాతం చాలం వ్రతం నామ నృపాణామభిషేచనమ్ ।

అన్యత్ తౌరేణ యుక్తం చ శుద్ధరస్యై న కారయేత్ ॥

మతాస్తరమాహ—శుభదం వదన్తి కెచిత్పితమితి ॥

తదాహ బృహస్పతిః—

అష్టమస్థా గ్రహస్సర్వే నెష్టాశ్శుక్రవివజితాః ।

శుక్రస్తు నిధనే తౌరే సర్వసమృత్ప్రదశ్శిశోః ॥

అత్ర అష్టమగతగ్రహదోషాణామపవాదవచనాని లిఖ్యంతే ॥

తత్ర బృహస్పతిః :—

లగ్నాదష్టమరాశీశః కేంద్రగశ్యుభవీషీతః ।

యద్యవ్యష్టమగశ్యోక్తం దోషమాశు వ్యపోహతి ॥

రథేశస్సాస్త్వంశగశ్యోచ్యస్తత్త్రోపచయక్షుః ।

అష్టమస్థస్య దోషోఽయం వినశ్యతి న సంశయః ॥

లగ్నాష్టమేశయోమైత్యే లగ్నే శే బలసంయుతే ।

అస్తగే నీచగేఽంశే వా నిధనేఽపి శుభో గ్రహః ॥ ఇతి.

అథ సప్తమగ్రహస్థితానాం శుక్రదివాకరమన్దభామానాం
దోషమాహ । సితదివాకరత్వాది ॥ తథాఽఽహ వసిష్ఠః :—

జామిత్రే భాస్కరే ఔరే మృత్యుస్సాన్యద్భూమిజేతథా ।

శుక్రే సౌఖ్యవినాశస్సాన్యన్దభాగ్యం శనైశ్చరే ॥

త్రిషడాయగతాః పాపాః క్షురకమణి పూజితాః ।

శేషేషు నిన్దితాః ప్రొక్తాః స్వోచ్యస్తక్షుః బలాద్యుతే ॥

తస్మాత్సమ్యక్పరీక్ష్యైవ కతవ్యం ఔరమాయుషమ్ । ఇతి.

—: అథ చోలయోగానాహ బృహస్పతిః :—

యథోక్తకాలాభావే తు యథాలాభం బలైశ్శుభః ॥

యోగో దోషహరః కుర్యాద్దోషాణామపవాహనమ్ ॥

అథాత్ర యోగం వత్సోమి దుర్లభే ప్రోక్తలక్షణే ।

అహం తద్దోషస్థితతూలవాతం లభకా దినే ॥

త్రికొణే కేంద్రగే వాఽపి సత్కమ=నిరతే విధా ।

గురుర్వాఽతిబలః ప్రోక్తః ఔరయోగశ్శుభావహః ॥

గురుభృ=గుర్వా చన్ద్రో వా శుభాంశస్థా బలాన్వితః ।

తథోపచయగో లగ్నాత్ ఔరయోగశ్శుభావహః ॥

13174A PRAMOGA
PARIJATA
Koutaśāstrī. ed.
13174A Ed.

లగ్నెన్దురాశిగా ద్వాద్వా భవనాథయతేషీతే ।
 భవెత్కృత్చిద్భలీ స్యాచ్చెచ్చుడాయోగోఽయముత్తమః ॥
 మీనే శుక్రే చ లగ్నస్థే భవే భానా చతుష్టయే ।
 గురౌ చావైభవా యోగః శుభదః శురకమణి ॥
 ఘటే సశుక్రే లగ్నస్థే బుధే వ్యయగతే రవా ।
 త్రికొణగే గురౌ చంద్రే చూడాయోగోఽయముత్తమః ॥
 మీనమెవమృషే లగ్నే ససితే భవగే రవా ।
 బుధోఽయే వా యోగాన్యుయః చూడాకమణి పూజితాః ॥
 యమే కకిణి సింహే చ సహితే భృగుజే బుధే ।
 రవా భవే వ్యయే వాఽపి యోగాః క్షౌరే శుభావహాః ॥
 భవవ్యయోదయే భానుబుధశుక్రౌ యదా స్థితాః ।
 చంద్రే శుభాంశగే కేంద్రే చూడాయోగశ్శుభావహాః ॥
 త్రిషడాయగతాః పాపాః శుభాః కేంద్రత్రికొణగాః ।
 ఎకో ద్వా వా యథాలాభం చూడాయోగశ్శుభావహాః ॥
 అనిష్టస్థానగో యస్యాన్యద్రహో లగ్నేశవీషీతః ।
 గురుణా బలినా దృష్టౌ యదీష్టస్థానగో భవేత్ ॥ ఇతి ॥
 ఏతస్మిన్ ఉక్తకాలేఽపి సింహస్థే గురౌ చౌలకమ= న కా-
 ర్యమిత్యాహ గగణః :—
 న గురౌ సింహరాశిస్థే సింహాంశకగతేఽపి వా ।
 క్షౌరమన్నం న కువీత వివాహం గృహకమ= వా ॥
 తదేతన్నమ=దోత్తరవిషయమిత్యాహ ॥ గ్రన్థాంతరైః :—
 నమ=దోత్తరదేశే తు సింహస్థే దేవమన్త్రిణి ।
 శుభకమ= న కువీత నిషేధో నాస్తి దక్షిణే ॥ ఇతి ॥

—: అథ మాతరి గర్భిణ్యాం చౌల నిషేధః :—

అన్తవత్త్వీ చెన్తాతా శిశౌశ్చైలకమః న కార్యమ్ ॥

తథాఽఽహ గర్భః :—

పుత్రచూడాకృతౌ మాతా యది సా గర్భిణీ భవేత్ ।

శస్త్రేణ మృత్యుమాప్నోతి తస్మాత్ ఊరం వివజయేత్ ॥

జ్యోతిర్నారదః :—

సూనోమాతరి గర్భిణ్యాం చూడాకమః న కారయేత్ ।

పఞ్చాబ్దాత్ ప్రాగభోధ్వంతు గర్భిణ్యామపి కారయేత్ ॥

యది గర్భవిపత్తిస్సృచ్చిశోవా మరణం భవేత్ ।

సహోపనీత్యా కుర్యాచ్చైత్రదా దోషా న విద్యతే ॥ ఇతి॥

అథ చౌలకారికాః :—

పూణాపాత్రనిధానాన్తముపలెసాది పూవఃవత్ ।

ప్రీహిపూణం శరావం స్యాద్యవపూణం తథాఽపరమ్ ॥

మాషపూర్ణం తథాఽన్యత్ స్యాత్తిలపూర్ణం తథాఽపరం ।

ఎతాని చ శగావాణి న్యస్యేదుత్తరతోఽనలాత్ ॥

కుమారౌ మాతురుత్సక్తై ఆస్తే ప్రత్యఘ్నవిభుజః ।

తథాఽఽనడుహమన్యస్త్వి శరావె గోమయం ఊపేత్ ॥

శమీపణాని చాన్యస్త్వి ద్వే స్తో మాతుస్సమీపతః ॥

మాతుర్దక్షిణతో బ్రహ్మ సప్త సప్త చ సప్త చ ॥

కుశపిఞ్జులికానాం తు గృహీత్వాఽఽస్తైథవా పితా ।

కుర్యాదాఘారపర్యంతం ఆజ్యసేకాది పూవఃవత్ ॥

ఇదమాది వివాహాన్తం నే వేష్టావాజ్యభాగకా ।

అగ్న ఆయుఃషి తిస్సభిః ప్రజావతేన ఇత్యృచా ॥

స్రువేణాజ్యాహుతీహుతాన్వశీతోష్ణాపస్తదాఽఽనయేత్ ।

పశ్చాత్ స్థిత్యా కుమారస్య శీతా ఉష్ణాశ్చ తా అపః ॥
 పాణిభ్యాం భాజనేనస్య స్థితి యుగపన్నినయేదథ ॥
 ఉష్ణేన వాయుఉదకేనహిత్యైతే తద్భవేత్ ॥
 ఏకదేశం గృహీత్వా౭౭సాం సవసితం చ వై తతః ।
 దధ్నో ద్రవ్యముపాదత్తై నాస్తి చెన్నవసీతకమ్ ॥
 ప్రదక్షిణం కుమారస్య శిరస్త్రిః క్లేదయేదథ ।
 ఆరభ్య వామతః కణప్రదేశాత్ క్లేదనం భవేత్ ॥
 స్యాచ్ఛైత్రదదితిః కేశాః వపత్విత్వాదిమస్తతః ।
 నిదధ్యాదోషథే త్రాయస్వై నమిత్యస్య దక్షిణే ॥
 కేశపక్షే కుమారస్య హృదగ్రం తత్కుశత్రయమ్ ।
 విజ్ఞులలేషు యురం స్యస్య స్వధితే మే నమిత్యథ ॥
 అనపీడయతీత్యథః యురస్తామమయో భవేత్ ।
 యేనావపదితిచ్ఛిన్ద్యాచ్ఛిన్నాన్ప్రాగ్రకా కుశా ॥
 ఏకీకృత్య శమీపణైః తాంశ్చ మాత్రే ప్రయచ్ఛతి ।
 ఛేదనం తు సకేశానాం విజ్ఞులాలానాం భవేదిహ ॥
 నిదధాతి చ సా మాతా తానాన్దుహగోమయే ।
 పూర్వవత్కుశవిజ్ఞులాలనిధానాది సమం భవేత్ ॥
 యేన ధాతేతి మస్త్ర౭యంద్వితీయే ఛేదనే భవేత్ ॥
 తృతీయే చ చతుర్థే చ విజ్ఞులాలాది సమం భవేత్ ॥
 తృతీయే యేన భూయశ్చ చతుర్థే ఛేదనం త్రిభిః ।
 ఏవమేవౌత్తరే పక్షే త్రిరేవచ్ఛేదనం భవేత్ ॥
 యత్ యురేణేతి మస్త్రేణ యురధారాం నిమాప్యథ ।
 ఆరభ్యాగ్రత ఆమూలప్రదేశాంతం నిమాజనమ్ ॥
 శీతోష్ణాభిరితి ప్రైషేణానుశాస్య చ నాపితమ్ ।

శిఖా అపి చ కర్తవ్యాస్తస్య స్వఋషిసంఖ్యయా ॥
 తతస్త్విష్టకృదాది స్యాత్కుమారైః స్యాదమస్త్రకమ్ ।
 వ్రీహ్యదిపూర్ణాన్యేతాని నాపితాయ ప్రయచ్ఛతి ॥ ఇతి॥
 —: అథ త్సురవిషయే విశేషమాహ :—

షడ్గురుశిష్యః :—

త్సురస్య నిత్యం లోహిత్యాత్మమత్వాయేహ లోహగీః ।
 గృహ్యస్త రేషు బహుషు త్సురస్తామమయో యతః ॥ ఇతి.

ఇదమత్ర చాలాదివివాహాంతకర్మసాధారణం గృహ్యమ్ :—
 ఉదగయన ఆపూర్యమాణపక్షే కల్యాణే నక్షత్రే చాలకర్తృపన-
 యనగోదానవివాహః । సార్వకాలమేకే వివాహమ్ । తేషాం పు-
 రస్తాచ్ఛత్రస ఆజ్ఞాహుతీజ్ఞాహుయాదగ్న ఆయాంపి పవన ఇతి
 తిస్థభిః, ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్య ఇతి చ వ్యాహృతిభిర్వా ।
 సముచ్చయమేకే । నైకే కాశ్చన । త్వమర్యమా భవసి య-
 త్కనీనామితి వివాహే చతుర్థమ్ ॥ ఇతి.

అత్ర చాలగృహ్యమ్ :—తృతీయే వర్షే చాలం యథా-
 కులధర్మం వా । ఉత్తరతోఽగ్నేప్రేహియవమాపతిలానాం
 పృథక్పూర్ణాశరావాణి నిదధాతి । పశ్చాత్కారయిష్యమాణో
 మాతురుపస్థ ఆనడుహం గోమయం నవశరావే శమోపణాని
 చోపనిహితాని భవన్తి । మాతుః పితా దక్షిణత ఏకవింశతికుశ-
 పిష్టాలాన్యాదాయ । బ్రహ్మ నైతాని ధారయేత్ । పశ్చాత్కా-
 రయిష్యమాణస్య అవస్థాయ శీతోష్ణా అపస్సమాసీయోష్ణేన వా-
 య ఉదకేనేహితి । తాసాం గృహీత్వా నవనీతం దధిద్రవ్సన్వా
 ప్రదక్షిణం శిరస్త్రిరుద్ధతి “ అదితిః కేశాన్యవత్వాప ఉద్ధన్తు వ-
 చసే ” ఇతి ॥ దక్షిణకేశపక్షే త్రిణిత్రిణి కుశపిష్టాలాన్యభ్యా-

త్తాగ్రాణి నిదధాతి—“ఓషధే త్రాయస్వైవమ్” ఇతి ॥ “స్వ-
ధితే మైసం హింసీ” ఇతి నిష్పీడ్య ॥ తాహేన త్సురేణ ప్రచ్ఛి-
వత్తి—“యేనావపత్సవితా త్సురేణ సామస్య రాజ్ఞో వరుణస్య
విద్వాన్” తేన బ్రహ్మణో నపతేదమస్యాయుష్మాన్ జరదష్టిర్య-
థా సత్” ఇతి ॥ ప్రచ్ఛిద్యప్రచ్ఛిద్యప్రాగ్రాన్ దర్భాన్ శమీ-
పక్షేస్సహ మాత్రే ప్రయచ్ఛతి । తానానడుహే గోమయే
నిదధాతి ॥

“యేన ధాతా బృహస్పతేరగ్నేరిన్ద్రస్య చాయుషేనపత్ ।
తేన త ఆయుషే వసామి సుశ్లోక్యాయ స్వస్తయే” ॥ ఇతి తృతీ-
యమ్ ॥

“యేన భూయశ్చరాత్యాం జ్యోక్ష్మ పశ్యాతి సూర్యమ్ ।
తేన త ఆయుషే వసామి సుశ్లోక్యాయ స్వస్తయే” ॥ ఇతి తృతీ-
యమ్ ॥

సవై=ను=న్త్రైశ్చతుర్థ=మేవముత్తరత స్త్రీః ॥ త్సుర తెజో
నిమృశేత్—“యత్ త్సురేణ మచయతా సుపేశసా వప్తా
వపసి కేశాన్” శుద్ధి (ఛిన్ది) శిరో మాన్యాయుః ప్రమోషీరితి” ॥

నాపితం శిష్యాత్ — “శీతోష్ణాభిరద్భిరబళం కుర్వా-
ణోఽతుణ్యన్కుశలీకురు” ఇతి । యథాకులధమం కేశవేశాన్కా-
రయేదావృత్తైవ కుమాయాన్ ఇతి ॥

అస్యాః :—అనేన చౌలకర్తాదీనాం కాలో విధీయతే ॥
ఉదగ్యదా గచ్ఛత్యాదిత్యస్తదుదగయనమ్ । తథా లోకప్రసిద్ధేః ।
ఆపూర్యమాణస్య చన్ద్రస్య యః పక్షః స తథాక్తః । స హి
మాసస్య చ పక్షస్య చ కర్తా । అథవా—ఆపూర్యమాణశ్చసౌ
పక్షశ్చ ఆపూర్యమాణపక్షః । స హి చన్ద్రరశ్మిభిరాపూర్యతే శు-

క్షపక్ష ఇత్యర్థః । జ్యోతిశ్శాస్త్రావిరుద్ధం కల్యాణం నక్షత్రమ్ ।
చాలకమేతి చాలస్యైవ సంజ్ఞాంతరమ్, న తు ప్రతాదేశానామ-
యం కాల ఇష్యతే । స కథం ప్రాప్నోతి ? ఉపనయనాతిదేశాత్
తహిం అత్ర గోదానగ్రహణమపాథకమ్, చాలాతిదేశాత్ ।
ఉచ్యతే—సమావతనాథం గోదానగ్రహణమ్ । , గోదానికం
కమః కుర్వీత ' ఇతి కమగ్రహణం యథా కమణోఽన్యని-
యమం వాగ్యమనాదికం నివతయతి తథా కాలమపి నివత-
యేత్ । తస్మాద్గోదానగ్రహణమ్ । యత్ర గోదానగన్ధోఽప్యస్తి
తత్రాపి యథా స్యాత్ । తహిం సమావతనగ్రహణమేవ కా-
యమ్ । ఉచ్యతే—లాఘవాథం గోదానగ్రహణమ్ ॥

ఎకే ఆచార్యాః సవస్త్రిన్కాలే వివాహమిచ్ఛన్తి । నో-
దగయనాదినియమః । తేషాం కొఽభిప్రాయః ? , దోషశ్రవణాత్ ।
ఋతుమత్యాం హి తిష్ఠన్త్యాం దోషః పితరమృచ్ఛతి, ఇతి । అన్య-
చ తాకికా దోషాస్సముత్పద్యంతే ॥ తేషాం గ్రహణం కిమథమ్ ?
వివాహస్యానంతరత్వాత్సవేషాం ప్రాప్త్యర్థమితి చేత్ । త-
న్న—దశనాత్సవేషాం స్యుః । యదయం వివాహే చతుర్థి-
మిత్యాహ । ఉచ్యతే—తేషాం సమృద్ధిన్యోఽన్తవర్తిన్య ఏతా ఆ-
హుతయో భవన్తి : న తు తేభ్యః పూర్వం భవన్తి త్యేవమ-
థం తేషాం గ్రహణమ్ । తహిం పురస్తాద్యగ్రహణమపాథకమ్ ।
న ! ప్రయోజనముపరిష్టాద్వత్సవః । సంఖ్యావచనం కిమథమ్ ?
తత్రైకే బ్రువతే—యత్ర పరిమాణవచనం ప్రత్యేచగ్రహణం
వా నాస్తి । „ధాతా దదాతు దాశుష ఇతి ద్వాభ్యామ్ ” ఇత్యా-
దా తత్ర కథం ప్రత్యాదేశహోమస్సాద్యదితి ? తదనత్ ఏకమ-
న్త్రాణి కర్మాణీతి న్యాయాత్ । లపిచ స్వాహాకారా నైమ-

శ్రీమహాభారతము
పాదము
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదము
అష్టమోఽధ్యాయము

నైరితి ప్రతిమస్త్రం స్వాహాకారః ప్రాప్తః । న చ ప్రదానా-
 థః । న చ తమతిక్రమ్య హోతవ్యమితి యుక్తం వక్తుమస్య
 విద్యమానాయాం గతౌ । శేన సవత్ర ప్రత్యృచమేవ హోమ
 ఇతి సిద్ధమ్ । కా పునరస్య గతిః ? తత్రైకే నియమాథమితి ప్రాహుః ।
 సముచ్చయపక్షేపి కథం చతస్ర ఏవ స్యునః బహ్వ్య ఇతి ।
 కథం ప్రయోగః ? ఏకైకస్యా ఋచోఽన్తే ఏకైకా ఆహుతిరితి ।
 తదప్యసత్ । ప్రాధాన్యేనాహుతివిధిప్రకరణత్వాదాహుతిసము-
 చ్చయ ఏవ । న మస్త్రసముచ్చయః । కిమథం ? తహీదం ని-
 యమాథమేవ చతస్ర ఏవ స్యుతి । తేనాజ్యభాగౌ న భవతః ।
 తహిః స్విష్టకృదపి న స్యాత్ । న । పురస్తాన్నియమాథం హి
 పురస్తాద్గ్రహణం కృతమ్ । ఆఘాదౌ తు స్త ఏవ । అనాహుతిత్వా-
 త్ । ఆజ్యగ్రహణం పరిస్తరణవికల్పాథమ్ ॥ చతస్రభిః చతస్ర-
 ణామేవ హి సూత్రే వ్యాహృతిసంజ్ఞా కృతా । వ్యాహృతిభిశ్చ
 భూస్వాహేత్యాదిభిః ॥

ఏకే ఆచార్యా ఋగాహుతీనాం వ్యాహృత్యాహుతీ-
 నాం చ సముచ్చయమిచ్చన్తి । తెనాష్టాజ్యాహుతయః ॥ ఏకే
 ఆచార్యాః కామస్యాహుతిం నెచ్చన్తి । నైక ఇత్యేవ వక్తవ్యే
 కాఞ్చనగ్రహణం ఋగాహుతీనాం వ్యాహృత్యాహుతీనాం చా-
 యం ప్రతిషేధో యథా స్యాత్ । అన్యాస్తాహుతయో హో-
 తవ్యా ఇత్యేవమథమ్ । కింశబ్దస్య సవనామత్వాత్ । సవ-
 నాహ్నం చ ప్రకృతపరామర్శిత్యాత్ । తేనానాదేశాహుత-
 యస్సిద్ధాః ॥ సంశయః పూర్వస్యాబాధ ఉతోత్కృషః ఇతి ? ఉ-
 త్కృషః ఇతి బ్రూమః । అసమానజాతిత్వాత్ । సమానజాతేరేవ
 హి బాధో విహితః । ఏష సమానజాతిధమః ఇతి తచ్ఛబ్దో-

దితశ్చ సమాసజాతిభవతి । యథా—అథ సామిధన్యస్తాసా-
మిధన్య ఇతి । అత్ర చాతచ్ఛబ్దచోదితత్వాన్న బాధోఽపి తూ-
త్కమః । యథా—ప్రతిప్రస్థాతా వాజినే తృతీయః ' ఇత్యత్ర
ఆగ్నిధన్యోత్కమఃస్తద్వద్రతాపి । అపిచ—సంఖ్యానిధిః ష్టో న
పూర్వం బాధతే । యత్ర తు బాధతే తత్ర స్థానగ్రహణం కరో-
తి । యథా తృతీయాహుతిస్థానే మహావ్రతమితి తస్మాదుత్కమః
ఇతి సిద్ధమ్ ॥

అథ చాలగృహ్యస్యాథః :—కులధర్మోపదిష్టే వా కా-
ల చాలం కార్యమ్ । జన్మప్రభృతి తృతీయే వర్షే వా కార్య-
మితి వ్యవస్థితవికల్పః । కేషాంచిదుపనయనెన సహ స్మర్యత ఇతి ॥
ప్రణీతాప్రణయనోత్తరకాల ఉత్తరతోఽగ్నేవీహియవమాష-
తీలైః పూర్ణాని శరావాణి నిదధాతి స్థాపయతి । పృథగ్గ్రహణం
ద్రవ్యభేదాథమ్ । పృథక్పూరయిత్వా నిదధ్యాదితి । అన్యథా
సమాసోపదేశాన్నిశ్చితానాం పూరణం స్యాత్ । యథా సర్పి-
మధునీ హిరణ్యనికాషమిత్యత్ర మిశ్రితానాం ప్రాశనమ్ । అ-
థ వా—సత్యపి సమాసోపదేశే యథాకామం వీహియవతి-
త్రైత్యత్రైకం ద్రవ్యం భవతి । ఏకేన కృతాథత్వాత్ । ఏవ-
మిహావ్యేకం ద్రవ్యం ప్రసజ్యేత । తన్నిపుత్త్యథం పృథగ్గ్ర-
హణమ్ ॥

కథం పృథక్పూతానాం సర్వేషాం ద్రవ్యాణాం పూర్ణా-
శరావాణి నిధీయేరన్నితి ? అగ్నేః పశ్చాత్కారయ్యయాణః కు-
మారః । తత్ప్రయుక్తం హి చాలమ్ । ఏవం చ కృత్వా సంస్కా-
రకమను వ్యవాయపరిహారేషు కార్యేషు కుమారోఽన్తరతమ
ఇతి దశితం భవతి । మాతురుపస్థే ఉత్సజ్ఞే ఆస్తే । ఆనడుహం గో-

శ్రీమహాభారతము
పాదము
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదము
అధ్యాయము

మయం నవే శరావె ఉపనిహితం భవతి । శమీపణాని చా-
న్యస్తిన్నవేశరావె ఉపనిహితాని భవన్తి ॥ మాతుదక్షిణతః పితా
ఏకవింశతికుశపిష్ఠాలాన్యాదాయాస్తే । మాతుగ్రహణం మా-
తుస్సకాశాద్దక్షిణతో యథా స్యాదగ్నేదక్షిణతో మా భూదితి॥
ఏతాని కుశపిష్ఠాలానిబ్రహ్మ వా ధారయేత్ । యన్యస్తి సః ॥

ఆఘరాంతం కృత్వా పూవ్రోక్తా ఆహుతీహుత్యా
కుమారస్య పశ్చిమదేశే స్థిత్యా శీతముదకముష్ణం చోదకముభా-
భ్యాం పాణిభ్యాం గృహీత్వా అన్యస్తిన్నాత్రే యుగపన్నినయతి
ఉష్ణేనతి మన్త్రేణ । సమిత్యేకీభావే । నను దక్షిణాబ్జకారితయా
భావ్యమ్ । కథముభాభ్యాం పాణిభ్యామితి ? ఉచ్యతే—అనియమే
ప్రాప్తే నియమాధానా యా సా పరిభాషా న తు దక్షిణాబ్జవిధా-
యికా ॥ తాసామపామేకదేశం గృహీత్వా నవనీతం చ గృహీ-
త్వా తదభావే దధిద్రప్సాన్యా గృహీత్వా ప్రదక్షిణం శిరస్తీరు-
న్దతి క్షేదయతి మన్త్రేణ । మన్తావృత్తిరుక్తా । తాసాం గ్రహణం
సమానీతానాం గ్రహణార్థమ్ । ఇతరథా సమానయనస్య శీ-
తోష్ణాభిరద్భిరబళమిత్యత్ర కృతార్థత్వాత్తాసాం గ్రహణమేవ
న స్యాత్ । గృహీత్వేత్యస్య చ నవనీతేనైవ సమ్బంధస్సౌత్ ।
తస్మిన్స్తు సతి ఆహో నిత్యాః । నవనీతదధిద్రప్సయోశ్చ వికల్పసి-
ద్ధ్యతి ॥

దక్షిణగ్రహణం విస్మప్తార్థమ్ । తస్మిన్నేకపక్షే త్రీణిత్రీణి
కుశపిష్ఠాలాని కుమారస్యాభ్యాత్తాగ్రాణే స్థాపయతి మన్త్రేణ ।
వీచా బహ్వర్థా ॥ అనేన మన్త్రేణ తాహేన యురేణ తాని కు-
శపిష్ఠాలాని నిష్పీడయతి । తేషు యురం స్థాపయతిత్యర్థః ।
లోకే యురో తాహ ఏవ ప్రసిద్ధః । అతోఽత్ర తస్యావాచ్యత్వా-

లోహశబ్దస్త్రమై వత్తే । శాస్త్రాన్తర విహితత్వాచ్చ । లోక
లోహశబ్దశ్చయం రజతాదిష్వపి వత్తే । అత్ర తు తామే ।
తథా దృష్టత్వాత్ । తతోఽనేన మన్తైః తేనైవ యురేణ ప్ర-
చ్ఛినత్తి । ప్రోఽనధఃకః । అనభిప్రాయ ఇత్యధః । అన్యే ఖీ-
ప్రాధః ఇత్యాహుః ॥ ప్రచ్ఛిద్యప్రచ్ఛిద్యేతి వీహ్న ద్విర్వచనమ్ ।
యో యత్ర ధమః ఉపదిశ్యతే స సర్వేషు చ్ఛేదేషు యథా
స్యాదితి । ప్రాగగ్రాన్యత్వా శమీపజ్ఞైస్సహైకీకృత్య మాత్రే
ప్రయచ్ఛతి దదాతి । తానసావానడుహే గోమయే నిదధాతి స్థా-
పయతి । నాత్ర ప్రాగగ్రతానియమః ॥

సంఖ్యానచనం మన్తాన్తరప్రదశనాథమ్ । మన్తమ-
ధ్యేఽపీతికాలో విద్యత ఇత్యుక్తమ్ । కుశవిజ్ఞులనిధానస్యాభ్యా-
త్మవిధానార్థం భవितుం నాహతి । అభ్యాసస్య త్రీణిత్రీణీతి వీ-
పుయైవ సిద్ధత్వాత్ । సన్దైః స్త్రీభిర్నైశ్చతుర్థవారం చినత్తి ॥
యథా సక్షిణై కేశపక్షే ఏవముత్తరేఽపి కేశపక్షే కుర్యాత్త్రిః ।
పరిసంఖ్యాయం । ఉత్తర కేశపక్షే త్రిరేవ స చతుర్థమితి ॥

తతః యురధారాం నిమృజేచ్ఛేధయేన్తన్త్రైణ యత్
యురేణేతి । నిమాజనమవమాజనమ్ । , న్యవౌ వినిగ్రహ-
ధీయా ' ఇతి వచనాత్ । నాపితం శిల్పినం శిష్యాత్ప్రేప్యైస్తైస్త్రై-
షేణ । కుశలీకరణవచనం విపరీతలక్షణయా వసనై వత్తే ।
, యేన విహితోఽయం ముణ్డయతి ' ఇతి హి శ్రూయతే । , ఏకశి-
ఖస్త్రీశిఖః పశ్చశిఖో వా, ఇతి బోధాయనః । పూర్వశిఖః పరశిఖ
ఇతి కులధర్తాః । తేషు యో యస్య కులధర్తస్తదనురోధేన తస్య
కేశసన్నివేశాన్కారయేత్ । తతస్త్విష్టకృదాది సకలం సమాప-
యేత్ । వెషానిత్యపి సాతే స ఏవార్థః ॥

ఆవృతా అమస్త్రకమిత్వర్థః । కుతః ? యేనావృత్ర ఆవృ-
తేత్యుక్త్వా తూష్ణీమిత్యాహ । అపరయా ద్వారా నిత్యయా౭౭-
వృతా తూష్ణీం ప్రతి ప్రసర్పన్తీతి । నైతదేవమ్ । ఏవకాకో౭-
త్రావధారణార్థః । , ఆవృత్తస్త్రమేవ భవతి న మస్త్రః' ఇతి ।
తేనావృతేత్యస్య తూష్ణీమిత్యయమథ౯ ఇతి సిద్ధమ్ । ఏవం చె-
ద్దోషః—అమస్త్రకం హోమః ప్రాప్నోతి । ఇష్టమేన । న । ఏ-
తదితి కేచిదాహుః । అన్యే హోమో న భవతీత్యాహుః । అమ-
స్త్రకస్య హోమస్య క్వచిదప్యదృష్టత్వాత్ । సను—తూష్ణీం
ద్వితీయే ఉభయత్రైత్యత్ర దృష్ట ఇతి శజ్జాన కార్యా । తత్రాపి
ప్రజాపతయే స్వాహేతి మస్త్ర౭స్త్యైవేతి ॥

—: అథ ప్రహ్యదిశరావస్థాపనే కారణమాహ :—

స ఏవాచార్యః :—

అచ్ఛేద్యత్వాదపక్వానామోషధీనాం ద్విజాతిభిః ।
నిధాయ తత్ర పాత్రాణీ ప్రహ్యదీనాం చతుస్తథా ॥
కేశానాం సహజాతానాం ఓషధిత్వం నిగద్యతే ।
ఏతాం సుపక్వాం ఛేద్యతీ బీజాం దృష్ట్వా స్తరైత్తదేతి ॥

—: శీతోష్ణద్వయగ్రహణే కారణమాహ స ఏవ :—

బాలస్య వచోవృద్ధ్యర్థం ఏష్యల్లోమ్నాం చ వృద్ధయే ।
ప్రవక్షీణం త్రిరుద్దన్తి దధిద్రప్సేన తచ్ఛిరః ॥
స్వధితేకౌషధీనాం చ ప్రశంసార్థముదాహృతః ॥
ఓషధిరితి మన్త్రాయః స్వరతుర్థం చ గద్యతే ॥
లోమ్నాం తచ్ఛేదనాదాయః క్షీయతే తద్వివృద్ధయే ।
మన్త్రాః ప్రవ్యాహృతా యేనానపదిత్యాదయస్తథా ॥
శమీభిరదభ౯పిష్ఠ్మాలై మిశ్రయిత్వా శిరోరుహాన్ ।

భినత్తి ప్రతిమన్త్రేణ తాసాం దృశ్యత్వసిద్ధయ ఇతి ॥

—: కుమారీవిషయే విశేషమాహ న ఏవ :—

హుతకృత్యం తు పుంవత్సాత్ స్త్రీణాం చూడాకృ-
తావపీతి ॥ అత్ర భగవాన్ శౌనకః :—

పూర్వేద్యురాభ్యుదయికం శ్రాద్ధం కృత్వా పరైహని ।

స్నాతబాలమలక్ష్మత్య పుణ్యాహం వాచయేద్ద్విజైః ॥

తతః కాతుకమాబధ్య ముహూర్తే శౌభ నైవలమ్ ।

ప్రతిష్ఠాప్యోత్తరే తస్మాద్ధర్మాన్సం స్తీర్య తేష్వథ ॥

నూతనాని శరావాణి చత్వారి వ్రీహిభిర్యవైః ।

మామైస్తిలే శ్చ ప్రత్యేకం పూరితాన్యకశః క్రమాత్ ॥

ప్రాకస్సంస్థం సాదయేత్తత్ర యవాలాభే తు తత్సమేః ।

వ్రీహిభిః పూరయేత్పాత్రం ప్రత్యద్దేశే తతోనలూత్ ॥

సవ్యేతరే చౌలకృతః సమీపే జననీ శిశోః ।

అజ్ఞేన బిభ్రతీ పుత్రమాసీత్ప్రత్యజ్ఞుభి సతీ ॥

తస్మాత్పురస్తాదగ్నేశ్చ పశ్చాదానడుహం శకృత్ ।

అస్పృష్టభూమి విన్యస్య శరావే సాదయేత్తతః ॥

శమీపర్ణాని చాన్యస్తిన్ శరావే న్యస్య భూతలే ।

తత్రైవ సాదయేద్దేశే శకృత్పాత్రస్య పార్శ్వతః ॥

తతః కుమారస్య పితా మాస్తే బిభ్రత్కుశాఙ్కురాన్ ।

ఏకవింశతిమాసీత శిశోర్మాతుశ్చ దక్షిణే ॥

పితరన్యో భవేచ్ఛాథ పక్షేన్స్తిన్ చౌలకృతతః ।

బ్రహ్మత్వేన పి యో విప్రో ధారయేద్వా కుశాఙ్కురాన్ ॥

అస్తిన్నక్షే పితైవాస్తు కర్తా చౌలస్య కర్తృణః ।

అత్రైవ సమయే కుర్యాత్ యురస్యాపి పరిగ్రహమ్ ॥

అన్వాధానాద్యనూయాజనిధానాన్తం పురస్తనమ్ ।
 తన్త్రం కృత్వా నిష్ణేన దక్షిణే శిశునాఽఽత్మనః ॥
 అన్వారభ్యో విధాయేద్ధనిధానాదిషు శేషితమ్ ।
 పురః కృత్వాఽఽజ్యభాగౌ చ ప్రధానాహుతిమాచరెత్
 తత్రాగ్న ఆయాంషీత్యాదైర్హుత్వా మన్తైస్త్రిభిః పునః
 ప్రజాసతే న త్వదృచా వ్యాహృతిత్రితయే న చ ॥
 వ్యసైనాదౌ సమసైన క్రమేణ జహుయాదథ ।
 బాలస్య ప్రత్యగాసిత్వా శీతోష్ణే వారిణీ పృథక్ ॥
 పాత్రద్వయస్థే ఆసిక్తే హస్తాభ్యామన్యభాజనై ।
 ఉష్ణేన వాయవిత్వాదిమస్త్రేణ స్థాప్య తత్పునః ॥
 నవసీతేన దధ్నా వా సంమిశ్రీకృత్య పాణినా ।
 సమాదాయాదితిః కేశాన్ వపత్విత్వాదిమన్త్యతః ॥
 శిరోఽస్య వామకణాన్ నమారభ్య త్రిః ప్రదక్షిణమ్ ।
 ఉద్వేప్రతున్దనం మన్త్రం పునః పునరుదీరయెత్ ॥
 దక్షిణే కేశపక్షేఽథ బాలస్య త్రీన్కుశాఙ్కురాన్ ।
 బాలాభిముఖపర్యన్తాన్ పఠిత్వా మన్త్యమోషధే ॥
 త్రాయసైన్వమితి న్యస్యేదన్యోన్యస్తాన్పృథక్కృతాన్ ।
 ఉచ్చార్య మన్త్రం స్వధితే మైనం హింసీరితి త్సురమ్ ॥
 సన్ధాయ సాఙ్కురైః కైశైస్తద్యేనావపదాదికమ్ ।
 యథాఽసదితి పర్యన్తం మన్త్యముచ్చార్య ఖైలికమ్ ॥
 ప్రచ్ఛిద్య తాంఘమిషర్ణైః సంయోజ్య చ కుశాఙ్కురాన్ ।
 కేశాన్ప్రాస్తూనాన్బాలస్య తస్య మాతుః కరే న్యసెత్ ॥
 సా చ తాన్నిక్షీవెత్సర్వాంఘకృత్యానడుహౌ సహ ।
 అనేన విధినా కుర్యాద్ద్వితీయం కేశకృన్తనమ్ ॥

మస్త్రస్తు యనధాతాదిః కృస్తనేనైవ గమ్యతే ।
 పునస్తథైవ కుర్వీత తృతీయం కేశకృస్తనమ్ ॥
 మస్త్రస్తు యేన భూయశ్చ తస్యం పూర్వవదాచరేత్ ।
 పూర్వోక్తమస్త్రత్రితయం క్రమేణోపసమాచరేత్ ॥
 చతుర్థకృస్తనం కుర్యాత్సావధానమతన్వితః ।
 ఏవముత్తరతః కేశపక్షే విచ్ఛేదనత్రయమ్ ॥
 కుర్యాదాదిత ఆరభ్య న చతుర్థం సమాచరేత్ ।
 మస్త్రం తు యత్ ఊరణేతి ప్రక్రాంతం సముదీరయేత్
 ఊరస్య ధారాముపరి ప్రారభ్యాధః పరామృశేత్ ।
 మస్త్రం శీతోష్ణాభిరితి ప్రక్రాంతం సముదీరయేత్ ॥
 వస్త్రమనుశిష్యేనం మస్త్రాధం చాపబాధయేత్ ।
 వస్త్రాధ తోయైశ్శీతోష్ణైః పూర్వసేకావశేషితైః ॥
 బాలస్య సకలాన్వేశా ఆద్రీకృత్యాద్రణాణినా ।
 వంశాచారక్రమోవెతాం శిఖాం కృత్వా వవెచ్చిరః ॥
 అథోస్తకేశం స్నాతం తం ఉపవేష్య యథాపురా ।
 ఆరభ్య స్విప్తకృద్ధౌమమూర్ధ్వతస్యం సమాచరేదితి ॥
 ఏతచ్ఛౌలహోమే అగ్నినిర్ణయమాహ కారికాకారః :—
 చౌలకర్తోపనయనే వివాహః ప్రథమస్తథా ।
 వ్రతాది స్నానమిత్యేతే లోకాకాగ్నావితి స్థితిరితి ॥
 ఆశ్వలాయనాచార్యస్తు స్తాతాగ్నౌ కుర్యాదిత్యాహ :—
 గభఃపుంసవసీమస్తబలిచౌలం చ నిష్క్రుతీః ।
 కామ్యంశ్చ కుర్యాత్స్తాతాగ్నౌపుత్రగోపాకృతీ చయే ఇతి ॥
 స్తాతాగ్నిరౌపాసనాగ్నిః । అనయోర్విరోధే ఆచార్యకైః
 ప్రాబల్యాత్తేనోక్తరీత్యా బౌపాసనాగ్నౌవేన హోమః కథేవ్యః ॥

ఏతచ్ఛూడాకరణాంతానామమీషాం సంస్కారాణాం ఫలమాహ
యాజ్ఞవల్క్యః :—ఏవమేనశ్వమం యాతి బీజగభానముద్భవమితి॥

అత్ర చౌలకమకాని నివృత్తే తద్దినే తద్దృహే భోక్తుః ప్రా-
యశ్చిత్తముచ్యతే ॥ పరాశరప్రాయశ్చిత్తకాణ్డే :—

నివృత్తే చూడహూమే తు ప్రాజ్ఞామకరణాత్తథా ।

చరెత్సాన్తపనం భక్త్వా జాతకమకాని చైవ హి ॥

అతోఽన్యేషు తు భక్త్వాఽన్నం సంస్కారేషుద్విజోత్తమః

నియోగాదుపవాసేన శుద్ధ్యతే నిష్కలభోజనాదితి ॥

—: ౦ :—

—: అథ మన్తాధికాః :—

అథాస్తిన్కమకాని వినియుక్తమన్తానామకాః కథ్యతే-
అగ్న ఆయాంషి పవన ఇతి । హే అగ్నే ! ఆయాంషి పవసే
రక్ష । ఊజం బలం, ఇషం అన్నం చ నః అస్తభ్యం ఆసున అభ్య-
నుజానీహి । దుచ్ఛునాం దుభిక్షోదికమ్ । అన్తాదారే దూరే బాధ-
స్య వీడయ ॥

అగ్నిర్ ఋషిరితి ॥ ఋషిః సవశ్యద్రష్టా పవమానః శోధయి-
తా । పాశ్చజన్యః నిషాదపశ్చమాశ్చత్వారో వణాః పశ్చజనాః
తేభ్యో హితః । పురోహితః—పూర్వస్యాం దిశి ఆహవనీయాత్క-
నా నిహితః తత్థానీయః । ఏవంభూతోఽగ్నిః । మహాగయం, మ-
హాధనం, మహాగృహం వా తమగ్నిమీమహే యాచామహే॥

అగ్నే పవస్వేతి॥ హే అగ్నే ! స్వపాః, సుకర్మా త్వం సు-
వీర్యం శౌభనవీర్యం, నచకాః దీప్తిం, నయి పాపం, పుష్టిం దధత్ ।
అస్మై అస్తభ్యం రయి ధనం పవస్వ దేహి॥

ప్రజాపతేన త్వదితి || హే ప్రజాపతే! త్వత్ త్వత్తోఽన్యః
కశ్చిదపి | విశ్వా విశ్వాని ఎతాని తా తాని జాతాని న పరిబభూవ
న పరిగృహ్లాతి | త్వదన్యః పరిగృహీతుం న కశ్చిదపి శక్తోఽస్తి |
అతః యత్కామా నయం తెతుభ్యం జహుమః తదభిలషితం నః
అస్తాకం అస్తు భవతు | నయం రయీణాం ధనానాం పతయ-
స్యమి ||

ఉష్ణేన వాయ ఉదకేనహీతి | హే వాయో ! ఉష్ణేన
ఉదకేన ఉదకం గృహీత్వా, ఏహి ఆగచ్ఛ ||

అదితిరితి || అదితిర్దేవమాతాఽన్య మాణవకన్య కేశాన్వ-
పతు | కేశానధితిష్ఠత్వితి | తదథం తా ఆపః ఉన్దన్తు | ఉన్దీ క్లేద-
నె | శిరః క్లేదయన్తు | నచ సే దీప్తయే | అయం తెజస్వీ
స్యాదితి ||

ఓషధే త్రాయస్వై నమితి || హే ఓషధే ! బహీరాత్త-
క ! ఏనం మాణవకం త్రాయస్వ రక్ష | హే స్వధితే ! ఏనం
మాణవకం మా హింసీః మా వధీః ||

యేనావపదితి || విద్వాన్ త్సురకమణి కుశలః సవితా యేన
త్సురేణ సోమస్య రాజ్ఞో నగుణస్య చ శిరోఽవపత్ | తేన తాదృ-
శేన త్సురేణ హే బ్రహ్మణః ! బ్రాహ్మణాః ! ఇదమస్య మాణవక-
స్య శిరౌ వపత | వపనె మాం ప్రయుజ్ఞ్వమ్ | యుష్మదను-
జ్ఞయాఽహం వపామి | వపనె సతి యథా కుమారోఽయమాయు-
ష్మాన్ జరదప్తిజ్జీణాణావృద్ధః అనద్భవతి ||

యేన ధాతేతి || ధాతా ఆదిత్యానామన్యతమః | స యేన
త్సురేణ బృహస్పతేః, అగ్నేః, ఇంద్రస్య చ | ఆయుషే చిరజీవ-
నాయ అవపత్ వపనమకరోత్ | తేన త్సురేణ ఆయుషే ఆయు-

షా వధనాయ సుశ్లోక్యాయ శోభనకీర్తిమత్త్వాయ స్వస్తయే
అవినాశాయ । తే తవ కేశాన్వపామి ॥

యేన భూయ ఇతి ॥ యేన త్సురేణ ఉప్తోయం మాణవ-
కః భూయో భూయిష్ఠం చరాతి లెట్ । ఆం ఏవమ్ । జ్యోక్ దీ-
ఘకాలం సూర్యం పశ్యాతి । లెట్ పశ్యేత్ । తేనేత్యాది
పూర్వవత్ ॥

యత్ త్సురేణేతి ॥ హే త్సురాధిదేవ ! వప్తా త్వం యత్
యదా తీక్షణత్వాత్ మచయతా భత్సయతా సువేశసా సు-
రూపేణ ఉజ్జ్వలెన త్సురేణ స్వాత్మభూతేన కేశాన్వపసి । తదా
తస్య శిరః మా ఛిన్ధి । అస్యాయుశ్చ మా ప్రమోషీః । వపనస్య
స్వతో మజ్జశత్వాదేవం ప్రాథయతే । శుద్ధీతి పాతే అస్య శిరః
శుద్ధం కురు ॥

శీతోష్ణాభిరితి ॥ హే నాపిత ! శీతోష్ణాభిమిశ్రితాభిరద్భిః
అబధం అపాం ప్రయోజనం క్షేదనరూపం శుర్వాణః । అత్సు-
ణ్వో మాణవకమక్లేశయన్ । కుశలీకురు కుశలవాన్భూత్వా
సంవవెత్యథః ॥ —: ఇతి మంత్రాధః:—

—: అథ చౌలప్రయోగః:—

ప్రాగుక్తే తృతీయాదా వరై ఉదగయనై శుక్లపక్షే ప్రా-
గభిషితే ప్రశస్తతిధివారనక్షత్రయుతే కాలే శుభే ముహూర్తే
కుమారస్య చౌలకమకరిష్యన్మతా పూర్వైద్యుస్సస్త్రివా-
చనపూర్వకం నాస్తీశాద్ధం గ్రహయజ్ఞం చ పూర్వోక్తవిధినా వి-
ధాయ పరెద్యుః కృతమజ్జశస్నానం కుమారమలక్ష్మ్యైత్య బ్రా-
హ్మణై స్సహ పుణ్యాహం వాచయిత్వా అఙ్కురార్పణం కౌతుక-

బద్ధం చ కృత్వా దేశకాలకథనపూర్వకం మమ కుమారస్య బీజ-
గర్భాసముద్భవపాపనివృత్తిబలాయుర్వచోయశోభివృద్ధిద్వై-
రా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం చాలాఖ్యం కమకరిష్యే ఇతి స-
జ్జుల్ప్య ఉల్లేఖనాది శకలనిరసనాంతం కమకృత్వా శుభే
ముహూర్తే బోపాసనాగ్నిం ప్రశిష్ఠాప్య ప్రబాధ్యాగ్నిం ధ్యాత్వా
పునర్దేశకాలే సజ్జీత్య మయా క్రియమాణే చాలహూమే
కమణి దేవతాపరిగ్రహాభిమన్యాధానం కరిష్యే ॥

అస్మిన్నన్వాహితేగ్నవిత్యాది ఆఘారావాజ్యేనేత్యంతం
ప్రాగుక్తవదుక్తావ్విగ్నిం పవమానమగ్నిం పవమానమగ్నిం పవ-
మానం ప్రజాపతిం చాజ్యేన శేషేణ సిన్విప్తకృతమిత్యాద్యుక్తా
సమిద్వయమగ్నవాధాయ సీమంతోక్తరీత్యా పూణాపాత్రనిధా-
నాంతం పురస్తనం తన్త్రమనుష్ఠాయోదగగ్నైరాస్తీణేషు దభే-
షు స్రీహియవమావతిలైః పృథక్పృథక్పూరితాని నవాని చత్వారి
శరావాణి క్రమేణైకైశశః ప్రాక్సంస్థమాసాదయెత్ ।

తతో మాతాప్రత్యగ్గైరాసీనస్య కతుదక్షిణతః కు-
మారముత్సజ్గే దధతీ ప్రాజ్ఞుః ఆసీత్ ।

తతో యజమానస్య మాతుస్సమీపే పురస్తాదగ్నేః ప-
శ్చాదస్పృష్టభూమ్యానడుహాశకృచ్ఛరావం శమీపణాశరావం చ
నిదధ్యాత్ ।

తతో బ్రహ్మేకవింశతికుశాజ్ఞురావ్ దధానో మాతుదక్ష-
ిణతో నివసేత్ ।

తతః కుమారేణాన్వారబ్ధః కతా పురస్తనం తన్త్రమా-
ఘారాంతం కృత్వా—

అగ్న ఆయాంషీతి తృచస్య శతం వైఖానసా ఋషయః
అగ్నిః పవమానో దేవతా గాయత్రీచ్ఛ్రవః ॥ ప్రధానాజ్యహం-
మే వినియోగః :—

“ అగ్న ఆయాంషి పవన్ ఆసుప్రాజ్జమిషం చ నః ।
ఆరే బాధస్య దుచ్ఛునాం స్వాహా ” ॥ అగ్నయే పవమానాయేదం న
మమ ॥

అగ్నిర్ఋషిః పవమానః పాశ్చజన్యః పురోహితః । తమి-
మహే మహాగయం స్వాహా ” ॥ అగ్నయే పవమానాయేదం న
మమ ॥

“ అగ్నే పవన్స్వ స్వపా అస్మై వచన్సువీయమ్ । దధ-
ద్రయిం మయి పోషం స్వాహా ॥ అగ్నయే పవమానాయేదం న
మమ ॥

ప్రజాపతే న త్వదేతానీత్యస్య హిరణ్యగర్భః ఋషిః
ప్రజాపతిదేవతా త్రిష్టప్తః :—

“ ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వా జాతాని పరి తా
బభూవ । యత్కమాస్మై జహుమస్తన్నా అస్తు వయం స్వామ-
పతయో రయీణాం స్వాహా ” ॥ ప్రజాపతయ ఇదం న మమ ॥

అనేన చతుర్థీమాహుతిం హుత్వా సవత్రోద్దేశత్యా-
గం కృత్వా శీతముష్ణం చోభే వారిణీ పాత్రాభ్యాం పృథగానీయ
శిశోః పశ్చిమదేశే స్థిత్యా తదుదకద్వయమచ్యస్త్రిన్నాత్రే పాణిభ్యాం
, ఉష్ణేన వాయ ఉదకేనేహి, ఇతి మన్త్రేణ యుగపన్నినీయ తదేక-
దేశం గృహీత్వా నవనీతేన దధ్నా వా మిశ్రయిత్వా కుమారస్య
వామకణప్రదేశమారభ్య ప్రదక్షిణం “ అదితిః కేశాన్వప్త్యా-

ప ఉద్దన్తు వర్చసే” ఇతి మన్తం ప్రతి క్షేదనమావతయన్ శిరస్త్రి-
 వారం క్షేదయిత్వా బ్రాహ్మణహస్తస్థితే మ్మేకవింశతికుశాఙ్కురేషు
 త్రీనఙ్కురానాదాయ కుమారాభిముఖం పశ్చిమాగ్రా కృత్వా ।
 ఓషధేత్రాయస్సైవనమ్, ఇతి మన్త్రేణ చక్షిణకేశభాగ నిధాయ
 తెష్వఙ్కురేషు తామ్రమయం త్సురం , స్వధితే మైసం హింసీ ,
 ఇతి నిధాయ ॥

యేనావపత్సవితా త్సురేణ సామస్య రాజ్ఞో పరుణస్య వి-
 ద్వాన్ । తేన బ్రహ్మణో వపతేదమస్యాయుష్మాన్ జరదప్తిర్యథా-
 లసత్ ॥ ఇతి మన్త్రేణ సకేశాన్కుశాఙ్కురాన్ ఛిత్వా తాన-
 ఙ్కురాన్ప్రాగ్రాన్కుత్వా శమీపణాశరావాచ్ఛమీపణా-
 న్యాదాయ తైస్సహాకీకృత్య మాతుః కరే దద్వాత్సా చ మాతా
 తాస్కేశశమీపణాకుశాఙ్కురానానడుహే గోమయే ప్రాగ్రం
 నిదధ్యాత్ । ఏవం ద్వితీయాదిచ్ఛేదనైషు కుశాఙ్కురత్రయనిధా-
 నాది సమన్తం కతవ్యమ్ ॥

మన్తస్తు— “ యేన ఘాతా బృహస్పతేరగ్నైర్ద్రస్య
 చాయుషేలవపత్ । తేన త ఆయుషే వపామి సుశ్లోక్యాయ
 స్వస్తయే ” ఇతి ద్వితీయచ్ఛేదనమ్ ॥

“ యేన భూయశ్చరాత్యాం జ్యోక్ష్మ పశ్యాతి సూర్యమ్ । తేన
 త ఆయుషే వపామి సుశ్లోక్యాయ స్వస్తయే ” ఇతి తృతీయచ్ఛేదనమ్ ॥

చతుర్థచ్ఛేదనే— యేనావపద్యేన ఘాతా యేన భూయ
 ఇతి త్రయో మన్తః ॥ యేనావపత్సవితా త్సురేణ సామస్యరాజ్ఞో
 పరుణస్య విద్వాన్ । తేన బ్రహ్మణో వపతేదమస్యాయుష్మాన్ జరద-

ప్తిర్యథాఽసత్ ॥ యేన ధాతా బృహస్పతేరగ్నేరింద్రస్య చాయ-
 పేఽనపత్ ॥ తేన త ఆయుషేవపామి సుశ్లోక్యాయ స్వస్తయే ॥
 యేనభూయశ్చరాత్యాం జ్యోక్చ పశ్యాతి సూర్యమ్ ॥ తేన త ఆయు-
 షే వపామి సుశ్లోక్యాయ స్వస్తయే ॥ ఇతి చతుర్థః ॥

ఏవం దక్షిణకేశభాగ చత్వారి ఛేదనాని కృత్వా ఉత్తర-
 కేశభాగఽప్యనయా రీత్యా త్రీణి ఛేదనాన్యాదిత ఆరభ్య మ-
 న్త్రత్రయేణ కృత్వా త్సురధారామ్ :—

„యత్ త్సురేణ మచయతా సువేశనా వస్తా వపసి కె-
 శాన్ ॥ శు (ఛి)న్ధి శిరో మాఽస్యాయుః ప్రమోషీః” ఇతి మ-
 న్రైణాగ్రత ఆరభ్య ఆమూలమనమృజ్య ॥ నాపితమాహూయ—
 „శీతోష్ణాభిరద్భిరబధం కువాణోఽత్సుణ్వన్కుశలీకురు” ఇతి
 వైప్రేణానుశాస్య, తత్ప్రేషాధం చావబోధ్య తేన నాపితేన
 పూవసెకాపశిష్టాభిశ్శీతోష్ణాభిరద్భిరక్తిపాణినా ఽద్ర్వికృత్య
 యథాకులధమం కల్పితశిఖం కుమారం స్నాపయిత్వా పూర్వ-
 వన్తాతురుత్సగ్నేఽనస్థాప్య స్విప్తకృదాది హోమశేషం సమాప్య
 తచ్చ ప్రీహ్యదిపాత్రచతుష్టయం నాపితాయ దద్యాత్ ॥

ఏతిత్సర్వం కుమార్యాః హోమమన్త రేణామన్త్రకం కు-
 ర్యాద్ధోమస్తు సమన్త్రక ఇతి ॥

ఇతి శ్రీసృసింహాయ ప్రయోగపారిజాతే షోడశకమంకాష్టా

చూడాకమంప్రకరణమ్.

—: అధాక్షరాభ్యాసవిధి: —

అధాక్షరగ్రహణమాహ మాకణ్డేయ: :—

ప్రాప్తే తు పశ్యమే వపే త్వప్రసప్తే జనాదనే ।

షష్ఠీం ప్రతిపదం చైవ వజయిత్వా చతుదశీమ్ ॥

పర్వాష్టమ్యా తథా రిక్తాస్సారభామదినం తథా ।

ఏవం సునిశ్చితే కాలే విద్యారమ్భం తు కారయత్ ॥

పూజయిత్వా హరిం లక్ష్మీం దుగాం చైవ విశేషతః । ఇతి

తథా :—ఉదగ్గతే భాస్వతి పశ్యమేఽబై

ప్రాప్తేఽక్షరస్వీకరణం శిశూనామ్ ।

సరస్వతీం విఘ్నవినాయకం చ

గుడోదనాద్యైరభిపూజ్య కురూత్ ॥

హస్తాదిత్యసమీరపౌష్ణపురజన్మిత్రాశ్విచిత్రాచ్యుతే-

ష్వా రా రాగ్ని దినాదయాదిరహితే రాశౌ స్థిరే పూభయే

పక్షే పూణానిశాకరే ప్రతిపదం షష్ఠ్యష్టమీం ద్వాదశీం

హిత్వా చాప్తమశుద్ధిభాజి భవనే ప్రోక్తాఽక్షరస్వీకృతిః ॥

మృగాదపశ్చస్వపి భేషు మూలె

హస్తాదికే చ త్రితయేఽశ్వినీషు ।

పూర్వత్రయే చ శ్రవణత్రయే చ

విద్యాసమారమ్భముశ్చ స్థిరమ్ ॥ ఇతి.

గ్రన్థాంతరై:—

బాలస్య పశ్యమే వపే ప్రాప్తే భానా మృగాదిగే ।

ఆరభతాక్షరం తత్ర శుభకాలే యథోదితమ్ ॥

హస్తాదిత్యమరుచ్చిత్రరౌద్రపౌష్ణభవైష్ణవమ్ ।

వైష్ణవం సుప్రసిద్ధం స్యాదక్షరగ్రహణే శిశౌః ॥

ప్రతిపత్ వప్తిరిక్తాశ్చ పర్వాప్తమ్యా వినజయేత్ ।

బవాదీని తు సామ్యాని కరణాని విశేషతః ॥

శూలవజ్రవ్యతీపాతవ్యాఘాతపరిఘాన్వినా ।

గణ్ఠాతిగణ్ఠవిఘ్నమ్భవైధృతీనితరే శుభాః ॥

శకున్యాదీని విష్టిం చ వజయేత్సర్వదా ద్విజః ।

గురుజ్ఞేన్ద్రకేశుక్రాశా వారనగోదయాశ్శుభాః ॥

స్థిరాశ్చైష్ఠాశ్చరా నిన్ద్యా మధ్యమాశ్చోభయాన్స్త్రుతాః ।

త్రిషడాయగతాః పాపాః శుభాః కెన్ద్రత్రికోణగాః ॥

చన్ద్రతారాబలం వీక్ష్య అక్షరగ్రహణం శిశోః ।

సరస్వతీం గణేశం చ సూత్రకారం గురుం తథా ॥

పూజయిత్వా యథాన్యాయం పాత్రస్థే తణ్డలే లిఖేత్ ।

ప్రాజ్ఞుభో గురురాసీనో వరుణాభిముఖశ్శిశుః ॥

అఙ్గుష్ఠానామికాభ్యాం తు చతుర్థ్యైః ప్రేక్ష్య దేవతామ్ ।

ఓఙ్కారమాదిత్యబద్ధముచ్చారైర్వక్షరాశీ చ ॥

తతిః ప్రభృత్యనధ్యాయాన్ వజనీయాన్వినజయేత్ ।

చతుర్యప్తమీపర్వదినాని ప్రతిపద్దినమ్ ॥ ఇతి.

—: ఇత్యక్షరగ్రహణవిధిః :—

————: ౦ :————

—: అథానుపనీతధర్మా :—

త్వత్సన్నిధానం మరసా దధానౌ

యః కశ్చిదేవ్రోపసయక్రియావాన్ ।

లక్ష్మీనృసింహావరథా వృథా స్యాత్

యథోపనీతోఽప్యనుపేతధర్మా ॥

ఆథేదానీం ప్రసజ్ఞాదనుపనీతధర్మాః కథ్యంతే,

స్తృతిచన్ద్రికాయాం గౌతమః :--ప్రాగుపనయనాత్కా-
 మచారవాదభక్షణ ఇతి । కామచార ఇచ్ఛాగతిః । కామవాదో
 లీలాదిభాషణమ్ । కామభక్షణః పర్యుషితాదిభక్షణమ్ । తేషు
 ప్రాగుపనయనాన్న దోష ఇత్స్వభిప్రాయః ॥ తథా విష్ణుపురాణమ్-
 భక్త్యభక్ష్యే తథాఽపెయే వాచ్యావాచ్యే తథాఽన్యతే ।
 అస్మిన్కాలే న దోషస్సౌత్సృత్యం యావన్నోపనీయతే ॥ ఇతి ।
 ఎతన్మహాపాతకవ్యతిరిక్తవిషయమ్ ॥ తథా చ స్మృత్యన్తరమ్-
 స్యాత్కామచారభక్షోక్తిమహతః పాతకాదృత ఇతి ॥

మహాపాతకే ను పిత్రాదిభిః ప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యమి-
 త్యుచ్యతే పరాశరప్రాయశ్చిత్తకాండే జాతూకణ్డేశన :—

అనుపేతస్తు యో విప్రా మద్యం మోహత్పిబెద్యది ।

తస్య కృచ్ఛత్రయం కార్యం పిత్రా భ్రాతృ తథైవ చ॥
 అన్యత్తు :—

వైశ్వదేవం పురోడాశమగ్నిమధ్యే చ యద్ధతమ్ ।

ప్రమాదాచ్ఛిశురాకషణ్తాత్ర రక్ష్యః ప్రయత్నత ఇతి ॥
 ఆచారవిషయే ఆహ వసిష్ఠః ;—

న హ్యస్య విద్యతే కమం కిచ్ఛిదా మాఞ్జబన్ధనాత్ ।

వృత్త్యా శూద్రసమస్తావద్యావద్వేదేన జాయత ఇతి ॥

గౌతమోఽపి :—యథోపపాదముత్రపురీషో భవతి । న త-
 స్యాచమనకల్పో విద్యతే । న తస్యోదఙ్ముఖో దివా చ రాత్రౌ
 దక్షిణాముఖ ఇతి నియమా ఇతి ॥

అస్పృశ్యస్పృశే ఆపస్తమ్బౌఆహ—అన్నప్రాశనాత్ప్ర-
 యతా భవన్త్యా సంవత్సరాత్ప్రయతా ఇత్యేకే । యావతా దిశో
 న ప్రజానీయురౌపనయనాదిత్యపర ఇతి ॥

తథాఽపి తేషాం శుద్ధస్తరమాహ గౌతమః ;—

అన్యత్రాపామాజనప్రధావనోక్షణేభ్యో న తస్య స్పర్శ-
నాదాశౌచమితి ॥ స్మృతిదీపికాయాం తు :—

శిశోరభ్యుక్షణం ప్రాక్తం బాలస్యాచమనం స్మృతమ్ ।

రజస్వలాదిసంస్పర్శే స్నానమేవ కుమారకే ॥ ఇతి.

తేషాం లక్షణం తత్రైవౌక్తమ్ :—

ప్రాక్కుడాకరణాద్బాలః ప్రాగన్నప్రాశనాచ్ఛిశుః ।

కుమారకస్తు విజ్ఞేయో యావన్తాజ్ఞేనిబద్ధనమితి ॥

కృతచౌలమపి నాగ్నిహోత్రే నియుజ్ఞ్యాత్ । తదాహ గౌతమః :—

న త్వేనమగ్నిహవనయోర్నియుజ్ఞ్యాదితి । తస్య మన్తగ్రహీనత్వా-
దిత్యభిప్రాయః ॥ మనురపి :—

నైన కన్యా న యవతిర్నాల్పవిద్యా న బాలికః ।

హతా స్వాదగ్నిహోత్రస్య నారో నాసంస్కృతస్తథేతి ॥

న చ మన్తాన్యగ్రహయిత్వా వినియోజ్య ఇత్యాహ గౌతమః :—

న బ్రహ్మభివ్యాహరయేదన్యత్ర స్వధానినయనాదితి ॥ మనురపి :—

న హ్యస్మిన్విద్యతే కమః కిఞ్చిదా మాఙ్జిబద్ధనాత్ ।

నాభివ్యాహరయేద్బ్రహ్మ స్వధానినయనాదృత ఇతి ॥

అథ బాలపితృధర్తా పరశురామం ప్రత్యాహ పుష్కరః—

విష్ణుధర్మోత్తరే :—

అపధ్యం న చ బాలానాం తథా భాగవ పశ్యతామ్ ।

ప్రాధికతం బాలకానాం చ దాతవ్యం స్వాధికతం తథా ॥

బాలానాం ప్రాధికతం దత్వా నాకలోకే మహీయతే ।

బాలకాశ్చనునేయాస్సుర్ధర్మకామైస్సదా నరైః ॥

తేషాం భాజ్యప్రదానేన గౌదానఫలమాప్నుయాత్ ।

తేషాం క్రీడనకం దత్వా మోదతే నన్దనే వనె ॥
 ఆహ్లాదయన్తి సతతం యస్తాత్సన్నప్తైః బాలకాః ।
 దౌర్భాగ్యం నుహదాప్నోతి యత్రయత్రాభిజాయతే ॥
 తస్తాత్సర్వప్రయత్నైః బాలానగ్రే తు భోజయేత్ ।
 అభుక్తవత్సు గౌలెషు న ప్రాశ్నీయాత్కదాచన ॥
 యన్న దద్యాన్న చాశ్నీయాత్కదాచిదపి తత్ స్వయమితి
 ఇతి శ్రీనృసింహీయే ప్రయోగపారిజాతే షోడశకమ=కాణ్డే
 అనుపనీతధమ=ప్రకరణమ్.

—: ౦ :—

—: అథోపనయనప్రకరణమ్ :—

త్రైలోక్యకణ్డకనిరాకరణప్రవీణః
 ఛత్రాదిమణ్డితకరః కుమానావటుర్యః ।
 షిత్రా కృతొపనయనా ధృతవామనాఖ్యః
 పాయాద్ధిరణ్యకరిపుర్నరసింహచేనః ॥

అపి చ :—

ఉపనీతిమనీతివినీతికరీం భగవన్సరసింహ సృసింహ విభా ।
 భరణం ప్రవణం పరిణంతరితే చరణం శరణం సురణన్తి నురాః ॥
 అనోపనయనవిధిరభిధీయతే । తత్ర కారికా :—

[బ్రాహ్మణస్యోపనయనముక్తై కాలే భవేదథ ।

కృత్వా౨౨భ్యుదయికం శ్రాద్ధం పూర్వేద్వ్యురపరే౨హని ॥

అన్యార్థః :—చౌలానన్తరం బ్రాహ్మణస్య గృహ్యకారణౌ-
 క్తై కాలే జన్మాష్టమాదాపుపనయనం భవేత్ । సను కః పునఃఉప-
 నయనశబ్దార్థః ? ఉచ్యతే :—ఉపనయనమితి యథ్యా కర్త-
 నామధేయమితి భరద్వాజః । తదుక్తమ్:—

ఉపనయాఖ్యం యత్కర్మ విద్యార్థం తదుదీరితమ్ ॥ ఇతి
అథ సజ్జహకారోఽపి :—

దీక్షుం ఛన్దోఽనురోధేన స్వాధికస్తద్ధితోఽపి వా ।

త్రైవణికానాం ముఖ్యోఽయమాపనాయనికొ విధిరితి ॥

సావిత్యః ప్రాపణముపనయనమితి కాత్యాయనస్తదాహ—
గాయత్ర్యః బ్రాహ్మణముపనయితేతి । యేన ఖలు సంస్కా-
రేణ వటురాచార్యాదిసమీపం నీయతే తదుపనయనమ్ । కరణ-
సాధనమిదమ్ । అథవా గుర్వాదిసమీపనీతిః ఉపనయనమితి । భా-
వసాధనం వేతి భా రుచిః । హరిసత్తస్తు— పితృకులాద్విధివదా-
చార్యకులప్రాపణం శిశోరుపనయనమితి ప్రణీతవాక్ । గురుణాను-
ముహూర్తై కుమారముఖనిరీక్షణముపనయనమితి పరిశిష్టకారాః ॥
తదుక్తమ్ :—

జ్యోతిర్విదుక్తసమయే కుమారముఖదర్శనమ్ ।

ఉపనయం తు తం ప్రాహుర్యాజ్ఞికాస్తత్త్వదశిన ఇతి॥

ఇదమేవ ద్వితీయజన్మత్యాహ యాజ్ఞవల్క్యః :—

మాశుర్యదగ్రే జాయంతే ద్వితీయం మాజ్ఞబద్ధనాత్ ।

బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశస్తస్సాదేతే ద్విజాతయ ఇతి ॥

ఇదమేవ బ్రహ్మజన్మత్యాహ మనుః :—

తత్ర యద్భ్రష్టజన్మ స్యాత్ మాజ్ఞబద్ధనచిహ్నితమ్ ।

సా తస్య మాతా సావిత్రీ పితా చాచార్య ఉచ్యత ఇతి ॥

ఎతదుపనయనం బ్రాహ్మణాదీనాం గృహ్యద్వ్యుక్తేషు కాలేషు కతకా-
వ్యమ్ । ఇదమత్ర గృహ్యమ్ —

అష్టమే వషేః బ్రాహ్మణముపనయేద్దభాష్టమే వా ఏకా-
దశే క్షత్రియం ద్వాదశే వైశ్యం ఆషాడశాద్బ్రాహ్మణస్యానతీతః

కాలః ఆద్వావింశాత్ క్షత్రియస్య ఆచతుర్వింశాద్వైశ్యస్య అత
 ఊర్ధ్వం పతితసావిత్రికా భవన్తి నే నానుపనయన్నాధ్యాపయెన్న
 యాజయెన్నైభివ్యవహరెయిరితి ॥

అస్యాధికమాహ నారాయణః—

జన్మప్రభృత్యష్టమే వషే బ్రాహ్మణముపనయేత్ । కుమారిమితి
 వతీతే । తచ్చ కుమారీనిపుత్యధికమిష్యుక్తమ్ । గభప్ర-
 భృత్యష్టమే ప్రాపనయేత్ । జన్మప్రభృతి గభప్రభృతి వా ఏకా-
 దశే నషే క్షత్రియముపనయేత్ । జన్మప్రభృతి గభప్రభృతి
 వా ద్వాదశే వషే వైశ్యముపనయేత్ । షోడశనష్టపర్యంతం
 బ్రాహ్మణస్యాపనయనకాలోఽతీతౌ న భవతి । షోడశ ద్వావింశచ-
 తుర్వింశపర్యంతేష్యనుపనీతాశ్చైత్పతితసావిత్రికా భవన్తి । సంజ్ఞా-
 యాః ప్రయోజనం; , పతితసావిత్రీక ఉద్దాలకనతం చరెదితి । అత-
 ఊర్ధ్వంమితి వచనం పూర్వసూత్రేష్యాకారా అభివిధావితి జ్ఞాప-
 నార్థమ్ । అచీర్ణప్రాయశ్చిత్తానితి శేషః । ఉపనయనప్రతిషేధాదేవ
 స్వత్రప్రతిషేధే సిద్ధే యది కేనచిల్లోభాదజ్ఞానాద్వోపనీతాస్సృజ్యః,
 తథాఽపి నే ప్రాత్తరాణి కమణి పతితసావిత్రికాణాం కుర్యాదితి
 సవేమాం పాఠః క్రియతే ॥ జాతాధికారాజ్ఞననకాలాదారభ్యా-
 ష్టమముచ్యతే । కుమారమిత్యధికారాన్న స్త్రీణాముపనయనం
 భవతి ॥ తదాహ పద్మరుశిష్యః —

జాతాధికారాజ్ఞాదానిష్టమైబై భవేదిదమ్ ।

కుమారాధిక్రమేత్పి న స్త్రీణామిదముచ్యత ఇతి ॥

స్త్రీణాముపనయనం తు వివాహ ఎవేత్యాహ మనుః —

వైవాహికౌ విధిస్త్రీణామహాపనాయనికస్కన్తతః ।

పతిసేవా గురౌ సేవా గృహస్థాగ్నిపరిక్రియేత్ ॥

బ్రాహ్మణగ్రహణం చాత్ర శూద్రాదివినివృత్త్యర్థమ్.

యథా౭౭హ హరదత్తః:—

విశేషా వక్ష్యతే యస్తాదిహ క్షత్రియవైశ్యయోః ।

బ్రాహ్మణః క్షత్రియో వైశ్య ఇతి బాధాయనాదిభిః ॥

ఉక్తానామనులోమానామప్యత్ర గ్రహణం మతమితి ॥

హరదత్తస్తూపనయేదితి పరస్మైపదప్రయోగో౭ధ్యేత్యాణం
ప్రమాదాత్ప్రతిత ఇత్యాహ :—

పరస్మైపదసాతో౭యమధ్యేత్యాణం ప్రమాదజః ।

ఆచార్యకరణే యస్తాత్ప్రప్నోత్యైవాత్మనేపదమితి ॥

అపరే పుంసరాచార్యకరణమత్రావివక్షితమ్ । కిం తహి ? సమీ-
పానయనమితి పరస్మైపదం నిర్వహంతి । తదుక్తమ్ :—

గురౌర్వృతానాం వేదస్య యమస్య నియమస్య చ ।

దేవతానాం సమీపం వా యేనాసా నీయతే ద్విజ ఇతి.

గర్భాష్టమే వా వషేః బ్రాహ్మణముపనయేత్ ; యస్మిన్వై
గర్భే భూత్వా శేతే స గర్భ ఇతి హరదత్తః ॥ గర్భసహచరి-
తో౭బ్ధో౭నేనోచ్యత ఇతి భారుచిః । సో౭ష్టమో యస్యైతి
బహువ్రీహిః, షష్ఠీసమాసస్య పూరణప్రత్యయానైన నిషేధాత్ ।
ఎకాదశే క్షత్రియం ప్రకరణాద్ధభే సైకాదశే వేతి గమ్యతే ।
ద్వాదశే వైశ్యమిత్యత్రాపి గర్భాద్ద్వాదశే వెత్యవగన్తవ్యమ్ ॥

అనుకల్పనాహ-ఆషోడశాద్బ్రాహ్మణస్యానతీతః కాలః । ఆజ-
యమత్రాభివిధౌ వతఃతే ॥ అత ఉద్ధృమిత్యుత్తరత్రాభిధా-
నాత్ । ఆద్వావింశాత్ క్షత్రియస్యా చతుర్వింశాద్వైశ్యస్య ।
యద్యప్యనతీతః కాలఉక్తః తథా౭పి ముఖ్యకాలాదూర్ధ్వం యది
ప్రాయశ్చిత్తం భవతి । అత ఉద్ధృం పతితసావిత్రికా భవంతి ।

అతః పోడశాదిభ్యో వషేభ్యః ఊర్ధ్వమేహమకృతప్రాయశ్చి-
త్రానాం సావిత్త్యధికాణాం నాస్తి | అతశ్చ నైనానుపనయేదిత్యా-
దినిషేధః | అత్రోపనయననిషేధాదేవ సర్వప్రతిషేధ సిద్ధే రా-
గాల్లోభాద్భయాదజ్ఞానాద్వా కేనచిదుపసీతస్యాపి నాధ్యాపనాదీని
కతకవ్యానీతి సర్వేషాం ప్రతిషేధః || ఎతచ్చ సర్వప్రాయశ్చిత్తై
సతి భవతి | సర్వప్రాయశ్చిత్తం తు పతితసావిత్రికస్యోద్దాలకవ్ర-
తాచరణమ్ || తదాహ వసిష్ఠః :—

పతితసావిత్రిక ఉద్దాలకవ్రతం చ రెద్ధ్వా మాసా యావ-
కేన వతకయేన్తానం పయసాఽర్ధమాసమామిత్యయాఽష్టరాత్రం
ఘృతేన షడ్రాత్రమయాచితేన త్రిరాత్రమబ్బక్షోఽహోరాత్రము-
పవాసోఽశ్వమేధావభృథం వా గచ్ఛేద్వాత్వస్తామేన వా య-
జ్ఞేత్ | ఇతి. ఆమిత్యాలక్షణముక్తమ్—

ఆమితౌ సా శృతోష్ణే యా క్షీరే స్యాద్దధియోగత ఇతి ||
అతః ఊర్ధ్వం సర్వకర్తాహం ఏవేతి || యాజ్ఞవల్క్యేఽపి—
యశ్చాద్భవయవాగూంశ్చ పిబేన్తానద్వయం వ్రతీ |
పయః పిబేదేకమాసమామిత్యం చార్ధమాసకమ్ ||
పిబేద్వైతం చాష్టరాత్రం నిశాపట్కమయాచితమ్ |
తతః స్త్రిరాత్రమబ్బక్ష స్తవహోరాత్రముపావణమితి ||

ఆపస్తంబస్తు— “ అతిక్రాంతే సావిత్రిత్యాః కాలే ఋతుం
త్రైవిద్యకం బ్రహ్మచర్యం చ రేదధోపనయనం తతస్సంవత్సరముద-
కోపస్సర్వనమథాధ్యాప్యః ” ఇతి ||

తస్య పితుః ప్రాయశ్చిత్తముక్తం కపిలసంహితాయామ్—

యది కాలో హ్యతిక్రాంతో నిమిత్తైశ్చ దురాసదేః |

కాలాతిపత్తిజనితదోషనిష్క్రమిమాదితః ||

కుర్యాదితి శేషః ॥

పితా విద్వదనుజ్ఞాతో విధివద్యహ్మకూచకమ్ ।

ఉపోష్య ప్రాశయేదాదా తతశ్చాబ్జవ్రతం చరేత్ ॥

గాయత్రీం చ జపేల్లక్షమధికారప్రసిద్ధయ ఇతి ॥

అత్రాచార్యస్మృతిరూపేణాహ—

గభాఃప్తమేఽప్తమేఽబై వా పశ్చమే సప్తమేఽపి వా ।

ద్విజత్వం ప్రాప్నుయాద్విప్రో వషేః త్వేనాదశే నృపః ॥

వైశ్యశ్చ ద్వాదశే వషేః విప్రాణాం షోడశోఽనధిః ।

ద్విజత్వప్రాపణే గాజ్ఞాం ద్వావిశాబ్దోఽనధిస్మృతః ॥

వైశ్యస్య చ చతుర్వింశః త్రయ ఏతే ద్విజాతయః ।

అత ఊర్ధ్వం పతన్త్యేతే ద్విజత్వం ప్రాప్నుయ్యర్హది ॥

మస్త్రకముపరిభ్రష్టా యాస్యన్తి వ్రాత్యతామహా ।

మస్త్రయోన్యధాసమ్భన్ధసైవ కార్యః కథంచన ॥

శిష్టేన ధర్మనిష్ఠేన శుభకర్మ ప్రయత్నతః ।

యే ద్విజత్వం గతాః కాలానతీతోక్తాః ద్విజాతయః ।

తే తద్దోషస్య నిహృతైః చ రెయునిష్కృతిం బుధాః ।

గవాం దానేన భూమ్యా వా ప్రాజాపత్యత్రయేణ వా ॥

చాన్ద్రాయణేన వా శుద్ధాస్తే భవన్తీహ సత్తమాః ।

నాతీయాత్ బ్రాహ్మణః కాలం ద్విజత్వావైయ ఈరితః ॥

అత్యాపన్నోఽపి వా హీనో గ్రహపచరణాదిభిః ।

అప్యప్రమథానగతాః ఛన్దయిత్వా హుతాదిభిః ॥

తత్కాల ఏవౌపనయో పిత్రా పుత్రః ప్రయత్నత ఇతి ॥

కామ్యోపనయనకాలముశనా ఆహ—

జన్తతః పశ్చమే వషేః బ్రాహ్మణస్యాపనాయనమ్ ।

రాజ్యస్థు పక్షే వైశ్యస్య సప్తమే తు బలాధిఃన ఇతి ॥
 మనుః—బ్రహ్మవచనకామస్య కార్యం విప్రస్య పశ్యమే ।
 రాజ్ఞో బలాధిఃనష్టే వైశ్యస్యాధాధిఃనోఽప్తమ ఇతి॥
 వసిష్ఠోఽపి—కుమారస్యాప్తమే వమే గభాద్యా జన్మతస్తథా
 బ్రహ్మవచనకామస్తు నిత్యం విప్రా విశేషతః ॥
 అన్నాద్యకామో నవమే ధీకామో దశవత్సరే ।
 ఏకాదశే అన్నకామో ద్వాదశే పుష్టికామకః ॥
 ఆషోడశాబ్దాత్సవేషామనతీతో మహాపది ।
 అతిషాడశికో విప్రో నాపనెయః కదాచన ॥
 క్షత్రియో వింశ తేర్షోర్ధ్వం న వైశ్యఃపశ్యవింశకాత్ ॥
 సజ్జహే—సప్తమే వాఽప్తమే నష్టే నవమే దశమే తథా ।
 ఏకాదశే ద్వాదశే వా హ్యుపనేయా ద్విజాతయః ॥
 బ్రహ్మవచనమాయుష్యం తేజోఽన్నాద్యం తథేన్ద్రియమ్ ।
 పశూన్కమయమానా వై స్రాష్నువన్తి యథాక్రమమితి॥
 అశ్వీరాః—షష్ఠే తథా ద్వాదశే చ రాజ్ఞో వృద్ధిబలాయుషాః ।
 ఈజాఽఽయుషోస్తు వైశ్యస్య హ్యప్తమే చ చతుర్థకే॥ఇతి.
 ఈజా కృష్యాదివిషయా చేష్టా ॥

—: అథ గురుబలవిచారః :—

అత్ర గోచరేణ గురుబలం విచార్య కర్తవ్యమిత్యుచ్యతే—
 శ్రీధరీయే—ఉక్తతో గభాప్తమాద్యుక్తపక్షే
 విప్రాదీనాముచ్యతే మాజ్ఞేబంధః ।
 అథాయశ్రీధరమపుత్రాఖ్యసంస్థే
 స్యాద్వాగీశే జన్మచన్ద్రక్షయోశ్చ ॥ ఇతి॥
 అత్ర ఋతునిణయస్తూత్రత్ర వక్ష్యతే ॥ వహాణి ప్రా-

గెప్రాక్తాని । జన్మచన్ద్రక్షయోరిత్యత్ర ఋక్షశబ్దౌ రాశౌ వతఃతే ।
 స చ జన్మచన్ద్రయోరుభయత్ర సమ్బధ్యతే । జన్మరాశిశ్చన్ద్ర-
 రాశిశ్చైతి । అత్ర జన్మశబ్దస్య పూర్వోక్త్యా తస్య ప్రాధాన్యం వివ-
 షీతమ్ ॥ తథా౭౭హ భరద్వాజః—

చన్ద్రులగ్నం శరీరం స్యాల్లగ్నం స్యాత్ప్రాణసంజ్ఞతమ్ ।

తే ఉభే సమ్పరీక్ష్యైవ కతకన్యం శ్రేయ ఇచ్ఛతేతి ॥

సుతస్య జన్మచన్ద్రులగ్నయోరథాయస్త్రీధర్మపుత్రాఖ్య-
 సంస్థే ద్వితీయైకాదశసప్తమనవమసంస్థామరాశిషు వాగీశే స్థితే సతి
 మాఞ్జీబద్ధనం స్యాత్ । శిష్టేషు సప్తసు స్థానేషు జీవే స్థితే స
 శస్తమితి ॥ తదాహ నారదః—

జన్మభ్రాతృచతుర్థాఃరిమృత్యుకర్మన్యాయే గుహా ।

మృత్యుపాతకఙ్గాశ్చ రిపుశ్శస్త్రమృతిన్మృతః ॥

సురాపిత్వం చ విజ్ఞేయం క్రమాదేతత్ఫలం శిశోః ॥

బృహస్పతిశ్చాహ—

ఎవం శుభే౭బై దేవేజ్యో జన్మకర్మన్యయారిభిః ।

తృతీయబద్ధరధైశ్చ వినా౭న్యత్ర శుభప్రసః ॥

శ్రీపతిస్తు—

స్వోచ్ఛే స్వమిత్ర స్వగృహే త్రికోణే జీవే గతే యద్యుపనీతికాలే
 శిశోస్సహా త్థే చతురశ్రజన్మకర్తాన్త్యప్రప్త౭పి శుభం వదన్తి ॥

బృహస్పతిశ్చాహ—

యుషచాపకుశీరస్థో జీప్రా౭ప్యశుభగౌచరః ।

అతిశోభనతాం దద్యాద్వివాహోపనయాదిషు ॥

లల్లస్తు—నీచశత్రుగృహగే పరాజితే

వృత్రశత్రుసచివ౭థవా భృగౌ ।

యస్య మాజ్ఞీరశనా నిబద్ధ్యతే

స శ్రుతిస్త్రుతిమఖక్రియోజ్ఞితః ॥

ఏవం విమృష్టేఽస్మిన్పక్షే స్యాదితి సత్తామాత్రాధకసూ-
చకేన క్రియాపదేన నియతో వషకవిధిః ప్రబలో భవతి శ్రుతే-
బలవత్త్వాత్ ॥ తథాఽఽహ నారదః—

ద్విజన్తవషకాలే ప్రాక్ ప్రోక్తే వషే గురౌ యది ।

గతే విరోధం వషకం స్యాత్ బలవచ్ఛ్రుతిచోదనాత్ ॥

గురోగతిస్త్రుతిప్రాక్తా విబలా హి శ్రుతేస్త్రుతిరితి ॥

తస్మాద్ధభాప్తమే వషే ప్రాప్తే గ్రహదోషస్య శాన్తిం కృత్వా
మాజ్ఞీబద్ధనం కతవ్యమ్ । గురుగతెరాగన్తుకత్వాత్ ॥

తథాఽఽహ బృహస్పతిః—

అశుభేఽబై గ్రహస్సవే శుభగోచరగా యది ।

శాన్త్యభావాచ్ఛమం నైవ యాత్యద్విః కాలమృత్యువత్ ॥

ఆభవణప్రతిష్ఠాస్ఫుశ్శతం సైకం తు మృత్యవః ।

ఏకః కాలస్సకాలస్సృదన్యేఽప్యగన్తపౌ నృణామ్ ॥

ఆగన్తపౌ మహాశాన్త్యా శాన్తిం యాన్తి హి మృత్యవః ।

స కాలసంజ్ఞితో మృత్యుర్యాయాచ్ఛాన్త్యా శమం బలాత్ ॥

తస్మాద్గ్రహేభ్యః కాలత్వాత్ బలీ సంవత్సరస్సృతః ।

శాన్తిగ్రహశాం కతవ్యా న తు సంవత్సరస్య చేతి ॥

ఏతచ్ఛాన్తివివాహవ్రకరణై వత్సృతే ॥

అత్ర భగవాన్—శుద్ధాష్టనూదౌ సూత్రోక్తవత్సరే దోషవజ్జితే ।

లగ్నద్వయస్యాపి వశే శుభస్థానస్థితే గురౌ ॥

అథోత్తరాయణే చైవ శుక్లపక్షే బలాన్వితే ।

నక్షత్రగుణసమ్మన్నే తిథివారసమన్వితే ॥

ముహూర్తే బహుమాహూర్తావిహితే దోషవర్జిత ఇతి॥

కుర్యాదితి శేషః ॥

—: అథాయననిర్ణయః :—

అయనాదిప్రతిపాదకోదగయనాపూర్వమాణపక్ష ఇత్యాది
సాధారణగృహ్యం చాలె వ్యాఖ్యాతమ్ ॥ పృథ్వసస్థితోఽపి :—

విప్రస్య త్సత్రియస్యాపి మాజ్ఞీ స్యాదుత్తరాయణే ।

దక్షిణే తు విశాం కుర్యాన్నానద్యాయే న సజ్జమే ॥ ఇతి ॥

శ్రీధరీయే జ్యోతిర్నృసింహోఽపి :—

ఉత్తరాయణగే సూర్యే కర్తవ్యం హ్యోపనాయనమితి ॥

—: అథతుమాననిర్ణయః :—

తత్రాపస్తమ్భః:- వసంతే బ్రాహ్మణముపనయాతి । గ్రీష్మే
రాజన్యమ్ । శరది వైశ్యమితి ॥

శ్రీధరీయే గగణః :—విప్రం వసంతే త్రితిపం నిదాఘే

వైశ్యం ఘనాస్తే న్రితినం విదధ్యాదితి ॥

పృథ్వసస్థితః :—

వసంతశ్చైత్రవైశాఖా గ్రీష్మశ్శుక్రశుచీ తథా ।

ఇషోజ్ఞా చ శరచ్చాన్ద్రమాసాశ్శ్రౌతాదికమణీతి ॥

శుక్రశుచీ జ్యేష్ఠాషాఢా । ఇషోజ్ఞావాశ్వయుజకాతికా ।

శ్రూయతే హి—, “మధుశ్చ మాధవశ్చ వాసంతికాన్ద్రతూ” ।

ఇత్యాది ॥ అత్రానుకల్పనాహ పృథ్థగాగ్యః—

మీనమేషే రవిర్యావద్వసంతస్తావదిష్యతే ।

నృయుగ్మృషశౌ గ్రీష్మేనన్తరం చ చతుశ్శరదితి ॥

సరాహమహిరస్తు :—

నూఘశ్చ ఫాల్గున్తైప వసంత ఋతురిష్యతే ।

మధుశ్చ మాధవశ్చాపి ముఖ్యో ద్వేధా య ఉచ్యతే ॥
 మాఘాదిషు చ మాసేషు మెఖలాబద్ధసం శిశోరితి ॥
 శ్రీధరీయే మాఘాదిపంచమం తై ౧౪వణికసాధారణమిత్యుక్తమ్ :-
 మాఘాదిశుక్లాన్తికపంచమాసాః
 సాధారణం వా సకలద్విజానామితి ॥
 జ్యేష్ఠమాసే జ్యేష్ఠపుత్రోపనయనం నిషేధతి గగః ; —
 జ్యేష్ఠమాసే విశేషేణ సర్వజ్యేష్ఠస్య చైవ హి ।
 ఉపనీతస్య పుత్రస్య జడత్వం మృత్యురేవ చేతి ॥
 జన్మమాసే సర్వేషాముపనయనం నిషేధతి సజ్జహకారః : —
 వివాహే చోపనయనే జన్మమాసం వివర్జయేత్ ।
 విశేషాజ్జన్మపక్షం తు వసిష్ఠాద్యైరుదాహృతమితి ॥
 —: అథ పక్షనిణాయః : —

కాలవిధానే , —
 శుక్లే పక్షే నిర్మల శీతభానా శుక్లే జీవే చామృతే దృశ్యమాసే ।
 శాఖాధీశే శక్తియుక్తైః సుకూలే రాశావృక్షే స్యాచ్ఛిశోర్కాజ్జబధ్ధః ॥
 అత్రశుక్లపక్ష ఇత్యనేన ప్రథమపక్షస్య ప్రాధాన్యముచ్యతే ॥
 తదాహ బృహస్పతిః —
 శుక్లపక్షశ్శుభః ప్రోక్తః కృష్ణే చాన్త్యత్రికం వినా । ఇతి ।
 అయమేవ పక్షో దేవానాం దివాభాగ ఇత్యుచ్యతే ।
 తదాహ వత్సః —

పూర్వాహ్లాః పూర్వపక్షశ్చ ఉత్తరాయణమేవ చ ।
 దేవానామప్యహశ్చైతి దివసో నిమలస్తథేతి ॥
 నిమలే శీతభానావిత్యనేన కుమారస్య చన్ద్రబలప్రాధాన్య-
 ముచ్యతే । తదుక్తం లల్లేన : —

ఉపనయనం విప్రాణాం గోదానవివాహమజ్ఞశాదీని ।

కుర్యాద్బలవతి చన్ద్రే జీవే భానౌ చ నియమేనేతి ॥

శుక్రే జీవే చామృతే దృశ్యమాన ఇతి । గురుశుక్రయోరన-
స్తమితయోరబాలవృద్ధయోస్సతోరవెత్యథః ॥

తదాహ బృహస్పతిః—

భృగోరక్షిరసః మాధ్యే కతఃవ్యం నొపనాయనమితి ॥

భృగుః శుక్రః । అక్షిరాః గురుః ॥

శాఖాఽధీశే శక్తియుక్త ఇతి । శాఖా ఋగాదయః । త-
దీశా గురుసితభానుశ చైశ్వరాః ॥ తథాఽఽహ నారదః—

ఋగ్వేదాధిపతిజీవౌ యజుర్వేదాధిపస్సితః ॥

సామవేదాధిపౌ భానుః సామ్యసారీ త్వధవణ ఇతి ॥

ఎతేషాం మధ్యే నిజశాఖాః ధిపే శక్తియుక్తే సతి ఉపనయనం
కతఃవ్యమ్ ॥ తదాహ లల్లః—

శాఖాఽధీశే బలవతి సతి కెన్ద్రగతే తదీయదివసే వెతి ॥

శ్రీపతిరాహ —

శాఖాఽధిపే బలిని కెన్ద్రగతేఽధవాఽస్య

చారైపి చొపనయనం గదితం ద్విజానామ్ ।

నీచస్థితే రిపుగృహే చ పరాజితే చ

జీవే భృగౌ శృతివిధిస్తృతికమహీన ఇతి ॥

ఆథవణైఽపి—

శాఖాఽధిపే ముఖ్యగృహేణ యుక్తే

కుర్యాద్దిన చాప్యపనాయముఖ్యమ్ ।

తద్వత్కులైశ్చ విధిభేషు యుక్తే

సమస్తసమ్ప్రత్తిసుఖాని చ న్యురీతి ॥

ఉక్తమణఃవే—

బ్రాహ్మణస్య గురుః ప్రోక్తో నృపస్య జ్యోతిషాం పతిః ।

బుధో వై శశస్య శూద్రస్య సుఖదశ్శీతదీధితిః ॥ ఇతి.

—; అథ రాశ్యానుకూల్యమాహ ;—

రాశావృక్షే స్యాచ్ఛిశోమాఙ్జబద్ధ ఇతి ॥ వాశబ్దస్సముచ్చయే ।
అనుకూలే రాశావిత్యనన శిశోజన్మలగ్నచంద్రలగ్నయోరనుకూల రాశౌ మాఙ్జబద్ధః కతవ్య ఇతి శ్రుతిపాద్యతే ॥

యథా౭౭హ భరద్వాజః—

జన్మచంద్రక్షేభశస్య మైత్రమేకాధిపత్యభమ్ ।

తుజ్ఞం చాపి శుభం విద్యాదశుభం రిపునీచభమ్ ॥

అప్యప్తనూరిరిప్పక్షే తే తేశస్యోక్తలక్షణాః ।

శుభైర్దృష్టాశ్చ యుక్తా వా కర్తృణాం శుభదా నృణామితి॥

అరిః షష్ఠః, రిపుః ద్వాదశః, ఋక్ష ఇత్యత్రాప్యనుకూల ఇత్యనువతతే । శిశోరనుకూల నక్షత్రే మాఙ్జబద్ధనం స్యాదిత్యన్వయః ॥

తదాహ వసిష్ఠః—

సప్తపద్మమచంద్రా ప్రసప్తః శతభిషు చ ।

వై నాశికే త్రిజన్మక్షే నెప్తం తేషూపనాయనమ్ ॥ ఇతి.

విధిసజ్గృహః—

ప్రథమాస్త్యతృతీయాంశా విపత్రత్యరనైధనే ।

వజఃసీయా విశేషేణ నాశుభోపనయే విపదితి ॥

విధిరత్నై౭పి :—

చంద్రాప్తమం వినాశక్షం సప్తవింశతిభం తథా ।

అన్యేషు శుభకార్యేషు విపదా సహితాని శు ॥

వజ్రాన్యేతాని శేషాణి శుభాని శుభకమస్మితి ॥

సప్తవింశతినక్షత్రనిషేధవిషయే విశేష ఉచ్యతే :—

జన్మక్షౌత్కాత్పూర్వకనక్షత్రం సప్తవింశతిభం భవేత్ ।
సర్వకమవిनाशస్సౌచ్యచ్యవ్ద్యో వ్యయగతో యది ॥
సప్తవింశతినక్షత్రమేకరాశినమన్వితమ్ ।
సర్వేషు శుభదం ప్రోక్తం వివాహోపనయాదిష్వితీ ॥

————: ౦ :————

—: అథ తిథినిర్ణయః :—

ద్వితీయా పంచమీ షష్ఠీ సప్తమీ దశమీ తథా ।
త్రయోదశీ తృతీయా చ శుక్ల శ్రేష్ఠాః ప్రహోదితాః ॥
ద్వాదశ్యేకాదశీ చైవ మధ్యమా చ తిథీ వినా ।
మధ్యమా చ ప్రశంసంతి చంద్రే శు బలసంయుతే ॥
కృష్ణే చైవ ప్రశస్తాస్సృప్తిభయశ్చోపనాయనైః । ఇతి.

జ్యోతిర్నూసింహాః :—

తృతీయా పంచమీ షష్ఠీ ద్వితీయా చాపి సప్తమీ ।
పక్షయోరుభయోశ్చైవ విశేషేణ సుపూజితాః ॥
ధర్మకామా సితే పక్షే కృష్ణే చ ప్రథమా తథా ।
కృష్ణత్రయోద్ధశీం కేచిద్విచ్ఛంతి మునయస్తథా ॥
ద్వాదశ్యేకాదశీ చైవ మధ్యమే తు ప్రచక్షత ఇతి ॥

—: అథ నజ్యాన్ స్తిథయః :—

సజ్జహే :—

రిక్తాషష్ఠీపర్వతిధీరనధ్యాయాంశ్చ వజ్రయేత్ ॥ ఇతి.
అనధ్యాయాన్నిత్యాన్వైమిత్తికాంశ్చ । తెషాం స్వరూపమన-
ధ్యాయప్రకరణే వక్ష్యమః ॥ అపరాకే ;—

నష్టే చంద్రౌష్టమే శుక్రే నిరంశే చైవ భాస్కరే ।

కతవ్యం నాపనయనం నానధ్యాయే గళగ్రహే ॥ ఇతి.
నిరంశలక్షణమ్ ;—

రాశేః ప్రథమభాగస్థా నిరంశస్సూర్య ఉచ్యతే । ఇతి.

—: గళగ్రహతిథయః :—

త్రయోదశీ చతుష్కం తు సప్తమ్యాదిత్రయం తథా ।

చతుర్థీ చైవ సప్తమ్యాక్తా హ్యష్టావతే గళగ్రహే ఇతి ॥

అత్ర నై మిత్తికానధ్యాయేషు క్వచిత్ప్రతిప్రసవమాహ భరద్వాజః—

యా చైత్రవైశాఖసితా తృతీయా

మాఘే చ సప్తమ్యధ ఫాల్గునస్య ।

కృష్ణే ద్వితీయోపనయే ప్రశస్తాః

ప్రోక్తా భరద్వాజమునీంద్రముఖైః ॥

గళగ్రహోద్యపవాదమాహ స ఏవ :—

విసత్కునా వసంతేన కృష్ణ పక్షే గళగ్రహే ।

ఉపసితస్త్యనధ్యాయే పునస్సంస్కారమహతి ॥ ఇతి ॥

—: అథ వారనిణయః :—

నారదః :—

గురుశుక్రబుధానాం తు వారాశ్శైష్ఠతమాస్త్యంతాః ।

మధ్యమసోమవారస్తు సూర్యవారశ్చ మధ్యమః ॥

వారౌ మద్దారయోవజ్యేష్ఠ కృష్ణే వజ్యోన్ నిశాపతేః ।

అస్తం గతస్య సామ్యస్య వారౌ వజ్యోన్ ద్విజన్తవి ॥ ఇతి.

ద్విజన్తన్యపనయనై ॥ వరాహమిహిరస్తు :—

గురౌః కవెలోహితస్య మిహిరస్య చ వాసరాః ।

ఋగ్యజుస్సామాధవాణాం శస్తాస్సువ్రవతబన్ధనే ॥

లోహితోఽక్షరకః । మిహిరస్సూర్యః ॥ ఆహ బృహస్పతిః :—

బహ్వృచానాం గురౌవాకౌరౌ యజువేదజుషాం కవః ।

సామగానాం ధరాసూనౌరథవక్విదుషాం రవెరితి ॥

నృసింహశ్చహ :—

జీవభాగవసామ్యానాం వారవగోదయాంశకామ్ ।

ఈక్షణం చ ప్రశంసంతి చాన్ద్రం సవకం చ మధ్యమమ్ ॥

అత్రాంశకశబ్దో నక్షత్రాంశేషు వత్కతే । అతో గురుబుధ-
శుక్రాంశకైష్వేప్రాపవయనం కతవ్యమ్ ॥ తదుక్తమ్ :—

సూర్యాంశకయుతే చంద్రే శస్త్రజీవీ భవిష్యతి ।

కృష్ణై స్వాంశే నిశానాథే ప్రతిపిద్ధస్య సేవకః ॥

సితే పక్షే విధౌ స్వాంశే సోమపస్సౌచ్యశంబుకధః ।

భౌమస్వాంశే నిశానాథే హ్యాభిశస్తో భవేద్వటుః ॥

బుధాంశకగతే చంద్రే ద్విజన్తని వటాశ్శుభమ్ ।

అనస్తగే బుధే వెదవిద్వాక్ స్వాచ్ఛస్త్రపారగః ॥

గురౌరంశగతే చంద్రే ద్విజన్తని వటాశ్శుభమ్ ।

ఆయుధీజ్ఞానయజ్ఞాదిజీవశ్శాస్త్రార్థవిద్యతః ॥

శుక్రాంశకగతే చంద్రే ద్విజానాం తు ద్విజన్తని ।

వెదవేదాజ్ఞశాస్త్రార్థజ్ఞానాయుశ్శ్రీవివర్ధనమ్ ॥

చంద్రే శనైశ్చరాం శస్త్రే దువృత్తః పాపకృద్వటుః ।

యద్యంశేషస్త్వవగన్థో ద్విగుణం త్రిగుణం ఫలమితి ॥

ఎవం నవాంశకగణనాకృతు ఉచ్యతే:—

మొవసింహధనుషి హ్యజాదయః

తౌళికుమృమిథునె తులాదయః ।

కన్యకావృషమృగె మృగాదయౌ

మీనకర్కళిషు కర్కటాదయ ఇతి ॥